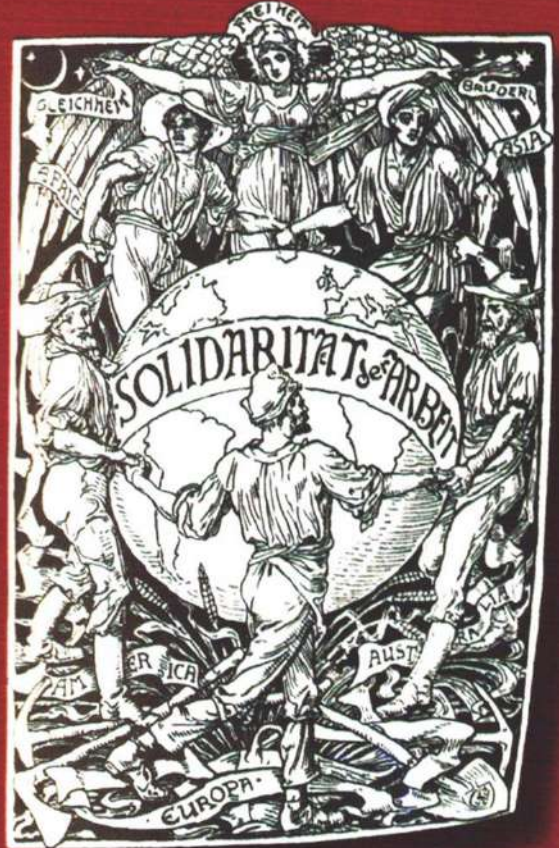

Dünya Sosyalist ve Komünist Akımının Tarihi I

Paris Komünü - Birinci Enternasyonal - İkinci Enternasyonal
Sosyal Demokrat Sosyalizm - Leninizm ve Ekim Devrimi
Sovyet Modelinin Oluşumu - Üçüncü Enternasyonal
1960'lardaki Son Büyük İç Çatışmanın Dersleri
Sosyalist Ülkelerin Reform Arayışları

Du Kangchuan Li Jingzhi

Dünya Sosyalist ve Komünist Akımının Tarihi ■

Canut

Dünya Sosyalist ve Komünist Akımının Tarihi

Cilt I

Du Kangchuan - Li Jingzhi

Dünya Sosyalist ve Komünist Akımının Tarihi
Cilt I

Dünya Sosyalist ve Komünist Akımının Tarihi

Cilt I

Du Kangchuan - Li Jingzhi

Sosyalizmin Tarihi Dizisi I

Canut Yayın Evi

ISBN: 978-605-9914-12-3

Copyright © Canut Yayın Evi - Kasım, 2015

Canut Yayın Evi:

Balipaşa Caddesi, No.: 155A, Fatih-İstanbul

Merkez Mah. Teraziler Cad. DAP Yapı Sitesi, Sancaktepe-İstanbul

Telefon ve Fax: 0216 499 75 09 - Sertifika No: 30491

Web/Mail: www.canutbooks.com / info@canutbooks.com

Kitabın Orijinali: Overview of the International Socialist and
Communist Movement

2008 China Renmin University Press, Pekin

Tüm hakkı saklıdır.

Yayına Hazırlayan: Cem Kızılçeç

Kapak Tasarım: Deniz Kızılçeç

Çeviri: Deniz Kızılçeç

Bu kitap Ceylan Matbaası'nda (Ahmet Uçar) basılmıştır

Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi, No: 83/ 317-318-319

Zeytinburnu - İstanbul - Sertifika No: 23352

Tel: 0212 613 10 79 Fax: 0212 613 10 79

Yazarlar Hakkında

Du Kangchuan, 1950 doğumlu, Çin Dünya Sosyalizm Araştırmaları Enstitüsü Sosyalizm Tarihi Araştırmaları Merkezi Bölüm Başkanı.

Li Jingzhi, 1952 doğumlu, Çin Dünya Sosyalizm Araştırmaları Enstitüsü Sosyalizm Tarihi Araştırmaları Merkezi'nde Doktora Öğitmeni.

İçindekiler

Yazar Hakkında	6
Yayıncının Önsözü	17

Başlık I

Bilimsel Sosyalist Akımın Doğuşu, Diğer Sosyalist Akımlar ve İlk Deneyler 23

I. Proletarya'nın İlk Uluslararası Örgütleri:	
1848 Komünistler Birliği ve 1864 Birinci Enternasyonal Örgütleri	23
I. Bilimsel Sosyalist Akımın Doğuşu ve İlk Uluslararası Parti	23
II. Paris Komünü Devrimi ve Dersleri	44
II. Paris Komününün Elde Ettiği Büyük Başarılar	48
I. Paris Komünü Rejimini Kuran Demokratik Seçim	48
II. Burjuvazinin Eski Devlet Aygıtının Tamamen Parçalanması ve Proletaryanın Yeni Politik Kurumlarının Kurulması	49
III. Bürokrasinin Ortadan Kaldırılması ve Yerine Proletarya Demokrasisinin Geçirilmesi	50
IV. Gerici Ruhban Tabakanın Güçlerinin Yok Edilmesi ve Dini Ayrıcalıkların Ortadan Kaldırılması	50
III. Paris Komünü Devrimi'nin Deneyim ve Dersleri	53
I. Devrimci Güçlerin Proletarya Tarafından Kontrol Edilmesi, Devrimin Zaferi ve Proletarya Diktatörlüğünün Gerçekleşmesinin Önkoşuludur	55
II. Proletarya, parçalanmış eski devlet aygıtının yerine proletarya diktatörlüğü altında yeni bir komün-tabanlı devlet inşa etmelidir	56
III. Proletarya ancak, özellikle çiftçileri de içine alan kentlerdeki ve kırlardaki işçilerin ittifakı ile devrimi başarabilir	57
IV. Bilimsel sosyalist teorinin yol göstericiliği ve proleteryanın siyasi partisinin doğru öncülüğü, proletarya devriminin zaferinin en temel güvencesi olacaktır	58
V. İkinci Enternasyonal'e giden Süreç	59

Başlık II

İkinci Enternasyonal'in Kuruluşu ve Başlıca Faaliyetleri 61

I. Kapitalizmin Barışçıl Gelişme Dönemindeki İşçi Hareketi, Avrupa ve ABD'de Sosyalist Partilerin Kurulması	61
I. Avrupa ve ABD'de Kapitalizmin Barışçıl Gelişme Dönemi	61
II. Avrupa ve ABD'de Sosyalist Parti ve Grupların Ortaya Çıkışı ve Gelişim Özellikleri	67
III. Avrupa ve Birleşik Devletler'deki Diğer Sosyalist Partilerin Kuruluşu ve Gelişimi	80
II. İkinci Enternasyonal'in Kuruluşu ve Önemli Kazanımları	86
I. İkinci Enternasyonalin Kuruluşu ve Örgütsel Yapısı	86
II. İkinci Enternasyonalin Elde Ettiği Önemli Başarılar	92
III. İkinci Enternasyonal'in Sonraki Evrimi ve Dağılması Süreci	97
I. Bernstein Revizyonizminin Ortaya Çıkışı ve Devrimci Marksistlerin Buna Karşı Mücadelesi	97
II. İkinci Enternasyonal'in İflası: Başlıca Tarihsel Başarıları ve Hataları	111

Başlık III

Dünya Sosyalist Akımının Bir Parçası Olarak Sosyal Demokrat Sosyalizm ve Demokratik Sosyalizm Akımlarının Tarihi ve Konumu 125

I. Demokratik Sosyalizm Akımının Doğuşu, Kökenleri ve Sorunları	125
II. Sosyal Demokrasiden Demokratik Sosyalizme	131
I. Birinci Enternasyonal'in Yönlendirici İdeolojik Çizgisi Demokratik Sosyalizm Değil Komünizmdi	132
II. Sosyal Demokrasinin Kökleri	133
III. Marx ve Engels'in Sosyal Demokrasi Kavramına Karşı Tutumları	138
IV. Lenin'in Sosyal Demokrat Adının Terkedilmesi İçin Önerdiği Gerekçeler	144
V. 1951'de Sosyal Demokrasi Teriminin Demokratik Sosyalizm olarak Değiştirilmesi	148

III. Demokratik Sosyalizmin 5 İdeolojik Kaynağı	153
I. Demokratik Sosyalizmin Proudhoncu Kaynağı	154
II. Anarko-sendikalizmin ve Fabian Derneği'nin Reformist Düşünceleri	157
III. Demokratik Sosyalizmin Lassalleci Kaynağı	160
IV. Sosyal Demokrasi veya Demokratik Sosyalizmin Bernsteinci Kaynağı	164
V. Sosyal Demokrasi veya Demokratik Sosyalizmin Kautskyci Kaynağı	170
IV. Demokratik Sosyalizm Kapitalist Toplumdaki Sosyal Reformculuktur	174
I. Reform ve Reformculuk arasındaki Fark	176
II. Toplumsal Reformculuk ve Toplumsal Reformculuğun Doğuş Nedenleri	178

Başlık IV

Leninizm'in Doğuşu ve Rusya'da Sosyalist Ekim Devriminin Başarısı **183**

I. Rusya'da Leninizm'in Ortaya Çıkışı ve Yeni Tipte Bir İşçi Sınıfı Partisinin Kurulması	183
I. Emperyalizm Çağında Dünya Ekonomisi ve Politikasındaki Yeni Gelişmeler ve Temel Çelişkiler	183
II. Geriden Gelen Kapitalist Ülkelerin Ekonomik Gelişiminin Boyutları	186
III. Lenin'in Yeni Dönem ve Yeni Sorunlar Üzerine Değerlendirmeleri	191
IV. Rusya'da Yeni Tipte İşçi Sınıfı Partisinin Kuruluşu ve Büyümesi	205
V. 1905 Devrimi ve İki temel Sosyalist Grubun, Bolşeviklerin ve Menşeviklerin Birbirinden Uzaklaşması	223
II. Büyük Ekim Devrimi'nin Zaferi	231
I. Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya	231
II. Rus Şubat Devrimi'nin Zaferi ve Lenin'in Devrimin Barışçıl Gelişimi Üzerine Düşünce ve Önerileri	233
III. Ekim Sosyalist Devrimi'nin Zaferi ve Büyük Önemi	239

Başlık V

Lenin ve Stalin Önderliğinde Yürütülen Sosyalist Kuruluş Çalışmaları ve Sovyet Modelinin Oluşumu 245

I. Sovyet Rejiminin Erken Döneminde Uluslararası İlişkiler ve Rusya'nın İç Durumu	245
I. Barışçı Bir Uluslararası Çevre Oluşturarak Genç Sovyet Rejimini Koruma ve Pekiştirme Çabaları	245
II. Savaş Komünizmi Politikası'ndan Yeni Ekonomi Politikası'na Geçiş	248
III. Lenin'in Sovyet Devlet Sisteminin Geliştirilmesi Üzerine Görüşleri	251
IV. Lenin'in Devlet (Yönetim) Sisteminde Önerdiği Reformlar	253
V. Lenin'in Ekonomik Gelişime İlişkin Düşünceleri ve İlk Uygulamaları	258
II. Sosyalist Modernleşmede Elde Edilen Başarılar ve Sovyetler Birliği Modelinin Oluşumu	274
I. 1920'lerin Ortalarında Sovyetler Birliği'nin Karşı Karşıya Bulunduğu İç ve Dış Koşullar, Sovyet Önderliğinin İçinde İç İktidar Mücadeleleri ve Bunların Sovyet Modelinin Oluşumuna Etkileri	274
II. Sovyetler Birliği'nde Sanayileşme ve Tarımın Kolektifleştirilmesinde – Başarılar ve Hatalar	286
Sovyetler Birliği'nde Tarımın Kolektifleştirilmesi	295
III. Sovyetler Birliği Modelinin Oluşumu ve Nitelikleri	305

Başlık VI

Komünist Enternasyonal ve Çeşitli Ülkelerdeki Devrimler 313

I. Komünist Enternasyonal'in Kuruluşu ve Örgütsel Nitelikleri	313
I. Komünist Enternasyonal'in Ortaya Çıkışı ve Proletaryanın Uluslararası Mücadelesinin Önderlik Merkezi Olarak Belirlenmesi	313
II. Komünist Enternasyonal ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi	323
III. Komünist Enternasyonal Kongresinin Başlıca Görevleri ve Mücadele Politikaları	325
II. Komünist Enternasyonal ve Çin Devrimi	345
I. Komünist Enternasyonal ve Çin Komünist Partisi'nin Kuruluşu ve Gelişimi	345

II. Komünist Enternasyonal'in Temel Siyaseti ve Çin Komünist Partisi'nde Ortaya Çıkan Üç "Sol Sapma"	349
III. Çin Komünist Partisi'nin Bağımsız Olarak Bir Demokratik Devrim Teorisi Oluşturması Süreci	353
III. Bir Yanda Komünist Enternasyonal Diğer Yanda İşçi ve Sosyalist Partiler Enternasyonalı	356
I. Sosyal Demokrat Akımın Gelişimi ve İkinci Enternasyonal'in Yıkılışının Ardından İşçi ve Sosyalist Partiler Enternasyonal'i'nin Kuruluşu	356
II. Komünist Enternasyonal'in İşçi ve Sosyalist Partiler Enternasyonal'i'ne İlişkin Politikası ve Tavrı Değişikliği	359
IV. Komünist Enternasyonal'in ve Dünya Çapında Halkların Anti-Faşist Mücadeleleri ve Komünist Enternasyonal'in Dağılması	361
I. Almanya, İtalya ve Japon Faşizmlerinin Uygarlık ve Tarihsel İlerlemeye Önemli Tehdit Oluşturduğu Koşullar	361
II. Komünist Enternasyonal'in Anti-Faşist Mücadelede Önderliği	362
III. Komünist Enternasyonal'in Son Bulması	365

Başlık VII

1960'lı yıllarda Komünist Hareket

İçerisindeki Büyük Çatışma ve Bölünme 369

I. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Büyük Parti ve Büyük Ulus Şovenizmi Sorununun Oluşumu ve Bunun Uluslararası Sosyalist ve Komünist Akıma Getirdiği Olumsuz Etkiler	369
II. Çin Komünist Partisi ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Arasında Devrim ve Sosyalist İnşa Stratejilerine ilişkin Önemli Tartışma ve Anlaşmazlık	373
I. ÇKP ve SBKP Arasındaki Tartışmanın Uluslararası Siyasi Arka Planı ve Toplumsal ve Tarihsel Arka Planı	373
II. İdeolojik ve Teorik Sorunlarda "Egoist Ben-merkezcilik": Hakikatin Yegane Adresi	379
III. İzlenen Politikalarda Kendi Çıkarlarına Birinci Önceliği Verme	380
IV. Örgütsel Sorunlarda "Egoist Ben-merkezcilik"	383

Başlık VIII

Sosyalist Ülkelerin Sistem Reformu Arayışları 385

I. Küba'nın Başlattığı Reform: Sosyalizmin Güncellenmesi	385
I. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Doğu Bloku Ülkelerinde Yaşanan Radikal Değişikliklerin Şiddetli Etkisi	386
II. Önemli Ekonomik Reform Önlemlerinin Yürürlüğe Koyulması (Temmuz 1993-Şubat 1996)	391
III. Reform Sürecinin Devamı ve Derinleştirilmesi (Mart 1996-Ağustos 2001)	398
IV. Son Dönemde Yapılanlar ve Yeni Ekonomik Hedefler (Eylül 2001'den bugüne)	403
V. Küba'nın Ekonomik Reformunun Özellikleri ve Sonuçları	408
II. Vietnam'ın Sosyalist Reform (Doimoi) Deneylerinin Değerlendirilmesi	416
I. Ekonomik Alandaki Reformlar	417
II. Kültür, Toplum ve İnsan	420
III. Politik Sistem Reformları	422
IV. Uluslararası İlişkiler Alanında Reform	425
V. Ulusal Savunma ve Güvenlik Alanı	426
VI. Komünist Partisi'nin inşasında kaydedilen olumlu adımlar	427
VII. Sonuçlar	430

Yayıncının Önsözü

Dünya Sosyalist Akımının Tarihini İncelemek ve Sosyalizmi Yeniden Düşünmek

Yayınevimiz, modern sosyalizmin 160 yıllık tarihini 3 ciltlik bir akademik eserle okuyuculara sunmaktadır. Sosyalizm üzerine yapılan araştırmalar genellikle, bu toplumsal düşünce akımının köklerini Thomas More'un Ütopya'sına kadar uzatmaktadır. Şüphesiz, ütopyanın elle tutulur bir hakikat haline gelmesi birçok koşulu ve birçok neslin bilinçli mücadelesini gerektirmiştir. Nitekim 2016'da bir çok ülkede sosyalistler Thomas More'u ve sosyalizmin 500 yıllık tarihinin anılacağı etkinliklere hazırlanmaktadırlar. Elinizdeki kitap ise, dünya sosyalist akımının en önemli bileşenlerinden biri olan Marx ve Engels'in kurmuş olduğu bilimsel sosyalist akım üzerine odaklanmaktadır. Çin'in saygın sosyalizm araştırmacılarından Du Kangchuan ve Li Jingzhi bu akımı 1847'de Londra'da kurulan Komünistler Birliği ve bu örgütün politik programı olarak 1848 yılında yayımlanan Komünist Manifesto ile başlatmaktadır. 19. Yüzyıl sosyalizmi sadece modern işçi sınıfını heyecanlandırmamış, bu sınıfın dışında, başta devrimci kent küçük burjuvaları olmak üzere diğer sınıfların ve ilerici aydınların kapitalizme karşı eleştirilerini kapsayan yaygın bir akım haline gelmiştir. Hatta burjuvaziyi sosyalizme ikna

etmeye çalışan akımların da doğmuş olduğu—örneğin Fabian sosyalizmi—ve bu akımların bugün dünya çapında çok yaygın faaliyet gösteren sosyal demokrat sosyalist partilerin düşünsel kaynaklarından biri olduğu bilinmektedir. Kitapta, sosyal demokrat sosyalist akımın tarihine ve teorik görüşlerine de geniş bir yer ayrılmakta, bu akım ile Marksist bilimsel sosyalist akım arasındaki politik ilişkilerin inişli çıkışlı tarihi incelenmektedir. Bu iki akım arasındaki ilişkilerin geleceği bugün de dünyamızın kilit sorunlarından biridir ve dünya sosyalizmi ile dünya kapitalizmi arasında süren mücadele bakımından hayati önemdedir. Eserin daha sonraki ciltlerinde sosyal demokrat sosyalist akımın muhalefette ve iktidarda kazandığı önemli başarılar kapsamlı bir biçimde incelenmektedir.

Marksist bilimsel sosyalist akımın asıl etkisi II. Enternasyonal adlı örgütün faaliyetlerinin genişlemesi ve tek tek ülkelerde ulusal sosyalist partilerin kurulması ve Marksizmin düşün sisteminin geniş bir kabul görmeye başlaması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Sosyalist akımın daha önceki ilk büyük başarısı ve 72 günlük Paris Komünü zaferi, bilimsel sosyalist akım için önemli dersler ortaya koymuş ve bu düşüncenin hakikat ile bağının sınanmasına olanak sağlamıştır. Çok geçmeden 27 yıl sonra Rusya'da kurulan ve başından itibaren işçileri örgütleyen ve köylülerle birleşen, onlara toprak ve politik özgürlük vadeden Rusya sosyalistleri, özellikle Bolşeviklerin başarılı çalışmaları sonucunda 1917 yılında, kapitalizmin ve burjuva kültürünün en geri düzeyde olduğu bir yarı-Avrupa/yarı Asya köylü ülkesinde ilk sosyalist devrimi başarmışlar ve sosyalist toplumun inşasına girişmişlerdir. Daha önce hiç bir örneği olmayan sosyalist toplumun inşası sosyalist akım için çok zorlu bir sınav anlamına gelmiştir. Sovyet modeli sosyalizm işte bu arayışın örneği olarak ortaya çıkmış ve birçok tarihsel başarılarla imza atmış, milyonlarca işçi ve emekçi köylüyü, efendilerinin bizzat kendilerinin olduğu yeni bir yaşam tarzının ve sömürücü sınıfların olmadığı bir birleşmiş üreticiler toplumunun

kuruluşuna yönlendirmiştir. Sovyet modeli sosyalizmin ülke-yi modernleştirmede kaydetmiş olduğu başarı ve 20.yüzyılda dünya insanlığına sunmuş olduğu katkılar, özellikle dünya işçi sınıfını diğer ulusları köleleştirmek için yola çıkan Faşizm güçlerine karşı savaşta oynadığı rol, paha biçilmez birer kazanımdır. Sovyet modeli sosyalizmin, Yugoslavya dışında uzun yıllar boyunca tüm sosyalist ülkeler tarafından ideal bir model olarak izlendiği bir tarihsel gerçekliktir. İkinci dünya savaşının ardından kurulan—çok uzaktaki Küba, Çin, Vietnam, Kore ve Avrupa’dakiler dahil—20 sosyalist ülke gelişme çizgilerini hep bu model üzerinde kurmuşlardır.

Diğer yandan bu modelin taşıdığı içkin zaaflar ve özellikle Stalin döneminde biçimlenen tarihe çalım atmaya çalışan iradeci mantığı, reform ve yenilenmeye son derece kapalı, katı bir politik ve ekonomik sistem yaratmış, 1960’lardan itibaren vatandaşları ile sosyo-ekonomik ve ideolojik bağlarını yitirmeye ve hayal kırıklığını beslemeye başlamıştır. Sistem, gide-rek toplumsal inisiyatifi tamamen körelten sosyalizmin temel-den karşıtı otoriter ve totalist politik yapılar üretmeye doğru evrilmeye başlamıştır. Birçok komünist partisinin,—reforma oldukça elverişsiz olan—bu sistemi reform çabası başarısızlığa uğrayınca, bir kaç ülke dışında sosyalist sistemler, dünya kapitalizminin dış baskılarının da etkisiyle neredeyse topluca yıkılmışlardır. Yazarlar, nesnel bir araştırmaya dayanarak 20. yüzyılda kurulan bu sosyalist sistemlerin başarı ve başarısızlıklarını—empatik bir yaklaşımla—geniş bir tarihsel veri temelinde incelemektedirler.

Bu ciltte okuyucular aynı zamanda, Sovyet modelini uygulamış olan Küba, Çin Halk Cumhuriyeti ve Vietnam’ın yaratıcı bir irade göstererek, başarı ve başarısızlıklardan dersler çıkararak, sosyalist sistemlerini başarılı bir biçimde reforma tabi tuttuklarını inceleyebileceklerdir. Bilindiği gibi, Küba sosyalist sistem reformunu “sosyalizmin güncellenmesi”; Vietnam “Doimoi (Yenilenme)”; Çin ise “Çin’e özgü sosyalist yol”

olarak anmaktadır. Başlangıçta dünya sosyalistleri arasında büyük bir kuşku ile karşılanan ve yaklaşık 30 yıllık bir tarihe sahip olan bu sosyalist reform çabalarının gerçekçi mantığı, bugün giderek daha fazla anlaşılmakta ve saygıyla izlenmektedir.

Bu üç ciltlik eser sosyalist akımın tarihine ilişkin tüm ince kıvrımları okuyucuya sunmaya çalışmaktadır: Paris Komünü Devrimi, komünist akımın sosyalist akımla içiçe geçmiş olduğu 1. ve 2. Enternasyonal tarihi, bu tarihlerde yaşanan iç çelişme ve çatışmalar, ilk zafer olan Sovyet devriminin hazırlığı ve sosyalizmi inşa çabaları, İkinci Enternasyonal'in külleri üzerinde kurulan Üçüncü Enternasyonal'in tarihi, diğer ülkelerdeki sosyalist partilerin önderlik ettiği devrimler; 1960 ve 70'li yıllara damgasını vuran ve hatta bir geo-stratejik çatışmaya dönüşen Çin-Sovyet Partilerinin anlaşmazlığı her biri ayrı başlıklar altında incelenmektedir. Burada titiz ve adil bir eleştirel ve bilimsel yaklaşım hemen göze çarpmaktadır.

Belirli bir tarihsel fenomenden uzaklaştıkça, daha nesnel ve bilimsel bakış kolaylaşmaktadır. Dünya sosyalist akımının başta işçi sınıfı olmak üzere, kapitalist sistemin mağduru olan köylülerin ve diğer üretici sınıfların adalet ve özgürlük taleplerinin, kapitalizmi aşma çabalarının ürünü olduğu her geçen gün daha da netleşmektedir. Marx ve Engels'in bilimsel sosyalizminin en temel niteliği, bu mücadelenin eleştiri nesnesi olan kapitalizmin iç çelişmelerinin kaçınılmaz olarak sosyalizme yol açacağını ve böylece insanın ve insanlığın hakiki özgürleşmesine, yani kapitalizmin maddi bağımlılık ilişkisinin aşılmasına yol açacağını bilimsel verilerle öngörmüş olmasıdır.

Böylece sosyalizm ve sosyalist devrim, başından itibaren—kapitalizmi aşan ve yeni bir toplumu kuran—bir toplumsal devrim; tüm toplumu kapsayan bir politik özgürlük; insanın özgürleşmesi—üç renkli, üç katmanlı—bayrağı altında halkı kazanıp, birleştirerek burjuvaziyi alaşağı etmekte ve sosyalist toplumu inşa edebilmektedir. Yazarlara göre, “sosyalizmin

başından itibaren ideolojiyi, devleti ortadan kaldırmak ve sivil toplum ile politik toplumun çakışması için mücadele etmesi, bu üç katmanlı görüşün doğal bir sonucudur. Marksist sosyalizmin, aşağıdancı anarşist sosyalizm ve devletçi pan-politikacı, pan-ideolojist sosyalizm ve bunların çeşitli akademik (neo-Gramscici, Althusserci ve Postmarksgil) versiyonları ile temel farkı bu zengin teorik temelde yatmaktadır. Politik Liberalizmin etkisi altında bulunan demokratik sosyalist akımın da kavrayamadığı budur.”* Sosyalizmin gelişme yasası, onun başarılarının son çözümlemede, gerçek işçi sınıfı ve gerçek toplumsal pratiklerle birleşmesinin ürünü olduğunu, başarısızlıklarının ise çeşitli “ideaların ve doktrinlerin gerekleri” mantığı ile hareket edilerek bu gerçek pratiklerden kopulmasının sonucu olduğunu ortaya koymaktadır.

Okuyucularımız böylece, sağlam bir sosyalist perspektifle yazılmış olan bu üç ciltlik eserde, bir yandan sosyalizmin inşili çıkışlı tarihsel sürecini inceleme olanağı bulabilecek, diğer yandan bu akımın geleceği ile ilgili yeni bir düşünme deneyine girebileceklerdir. Son söz olarak, bu eserin Çince'den çevirisinde karşılaştığımız zorlukların üstesinden gelmede sabırla bize katkıda bulunan Pekin Renmin Üniversitesi Yayınevi editörü Bayan Liu'ya ve ayrıca çeviride emeği geçen Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin Çevirmenler Kulübü üyelerine teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Cem Kızılçeç

* Politik liberalizm, devletçi sosyalizmin tersine sivil toplumdaki çelişmeleri,—burjuvazinin lehine—politik toplumda çözmeye çalışmaktadır.

Başlık I

Bilimsel Sosyalist Akımın Doğuşu, Diğer Sosyalist Akımlar ve İlk Deneyler

I. Proletarya'nın İlk Uluslararası Örgütleri: 1848 Komünistler Birliği ve 1864 Birinci Enternasyonal Örgütleri

I. Bilimsel Sosyalist Akımın Doğuşu ve İlk Uluslararası Parti

Bilimsel sosyalist akımın doğuşu onun ilk bilimsel programının ve tüzüğünün hazırlanması ile ilişkilendirmek doğru olacaktır. Bu ilk bilimsel programın 1848 tarihli Marx ve Engels'in *Komünist Partisi Manifestosu* olduğu açıktır. İlk bilimsel sosyalist örgütlenme Marx ve Engels'in içinde yer aldığı **Komünistler Birliği** idi. Bu uluslar arası bir partiydi ve bu örgütün tüzüğü de Marx tarafından hazırlanmış ve örgüt tarafından tartışılarak yürürlüğe girmişti: Tüzüğün başında “Bütün Ülkelerin İşçileri, Birleşin!” çağrısı bulunuyordu. Tüzüğün en önemli maddeleri şunları içeriyordu:

Madde 1- Birliğin amacı burjuvazinin devrilerek proletaryanın iktidarının kurulması, sınıf karşıtlığı üzerinde yükselen eski burjuva toplumun ortadan kaldırılması ve sınıfsız ve özel mülkiyetin olmadığı yeni bir toplumun kurulmasıdır.

Madde 2- Üyelik koşulları şunlardır:

- a. Bu amaca uyan bir yaşam tarzı ve faaliyet sürdürmek;**
- b. Propagandada devrimci enerji ve gayretkeşlik;**
- c. Komünizmi benimsemek;**
- d. Başkaca herhangi bir anti-komünist siyasi veya ulusal derneğe üye olmamak ve herhangi bir derneğe üye olunması halinde bunu üst otoriteye bildirmek;**
- e. Birliğin kararlarına tabi olmak;**
- f. Birliğin tüm işleri konusunda gizliliğe uymak;**
- g. Birliğin topluluklarından birine oybirliğiyle kabul edilmiş olmak;**

Bu koşullara uymaktan vazgeçen kim olursa ihraç edilir.

Madde 3- Bütün Birlik üyeleri eşittir ve kardeştir, dolayısıyla her durumda birbirine yardım etmeye borçludurlar.

Madde 4- Üyeler Birliğin verdiği (takma -çev.) isimleri taşır.

Madde 5- Birlik topluluklar, çevreler, yönetici çevreler, Merkezi Otorite ve kongreler şeklinde örgütlenir.

Dolayısıyla bu iki tarihsel belge birbirini tamamlamaktaydı. *Komünist Manifesto* da 1847 sonlarında yazılmış ve 1848 Şubatında yayımlanmıştı.

Bu adımların o günlerde Avrupa'yı saran 1848-1851 de yaşanan Avrupa çapındaki Avrupa devrimi ile çakışması bir tesadüf değildi. Ve *Komünist Partisi Manifestosu* bir bilimsel siyasi program olarak bu devrimin hemen öncesinde yayınlanmış ve tüm işçilere ilan edilmişti. Marx ve Engels daha sonra Avrupa devrimini incelemişler ve sosyalist hareketin geleceği

ile ilgili önemli dersler çıkarmışlardı. *Fransa'da İç Savaş, Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, Louis Bonaparte'in Onsekizinci Brumaire'i*¹ adlı eserler bunlar arasında en önemlileri idi.

Komünist Manifesto'nun merkezindeki düşünce, Marx ve Engels'in birlikte inşa etmiş oldukları tarihsel materyalizmdi, tarihsel materyalizm onların felsefi alandaki çalışmalarının en önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Komünist Partisi Manifesto'su, aynı zamanda Marx ve Engels'in 1840'ların sonlarındaki felsefe, ekonomi ve bilimsel sosyalizm alanındaki başarılarının önemli bir göstergesiydi.

Engels'in bir çok kez belirttiği gibi, *Komünist Manifesto*'da savunulan fikir tarihsel materyalizmdir. İlk kuşak İtalyan Marksistlerinden Antonio Labriola da *Komünist Manifesto*'nun anısına yazdığı makalesinde bunu onaylamıştır:

“Bu eserin (*Komünist Manifesto*) hayati önemdeki yönü özü ve ayırt edici niteliği—tüm bunlar—bu eşsiz esere nüfuz eden ve bu eserde kısmen açıklanıp geliştirilmiş olan en yeni tarih” kavramıdır. “Bu kavramın yardımıyla komünizm bir umut, arzu, anı, varsayım ve çare olmaktan çıkarak; uygun ifadesini bizzat kendi zorunluluğunun gerçeklik kazanmasında bulur. Başka bir deyişle, bu gerçekleşme var olan sınıfların mücadelelerinin sonucu ve çözümüdür.”²

Komünist Manifesto'da Marx kapitalist toplumu analiz etmişti. Marx bu eserde soyut ahlak kurallarını, tanrısal hakları, ebedi rasyonelliği ve eşitlik, adalet ve dürüstlük gibi ebedi

1 **18. Brumaire:** Fransız burjuva cumhuriyetçileri 1793'te Fransa'da takvimde değişiklik yaparak yeni bir Cumhuriyetçi takvim sistemi kurdular. Bu takvim 12 yıl kullanıldı. Daha sonra bu takvim sistemi Paris Komünü hükümetinde ise 18 gün kullanıldı. Brümer ayı Cumhuriyetçi takvimin ikinci ayı idi. Napolyon darbesi bu ayın 18.günü yapılmıştı. Marx, Monarşiye yaslanan burjuva Cumhuriyetçilerini küçümsemek için, eserine böyle bir başlık koydu. (-çev.)

2 Antonio Labriola, Tarihsel Materyalizm (Historical Materialism), s. 5, Beijing: Halk Basım Evi, 1984.

gerçekleri aşmış, geçmişi ve tarihin yasalarını tarihin kendisiyle açıklayan fikri reddetmişti.

Komünist Manifesto tarihsel materyalizmin bilimsel ve pratik özelliklerini son derece canlı, açık ve tartışmasız şekilde ifade etmişti. Marx her dönemde geçerli ekonomik üretimi yönteminin ve değişim yönteminin ve bu ikisinin belirlediği sosyo-ekonomik oluşumun bu dönemin hem siyasi, hem de entelektüel ve manevi tarihinin temeli olduğunu savunmuştu.

Tarihsel materyalizm, burjuvazinin ortaya çıkmasının ve gelişmesinin nedenlerini de maddi üretim yöntemlerindeki değişimde arar: “modern burjuvazi de uzun bir gelişim sürecinin, üretim ve değişim yöntemlerindeki bir dizi devrimin sonucudur.”³

Marx, Ortaçağ serflerinin arasından ilk kentsoyluların, pazar kasabalarından da burjuvazinin ilk ögelerinin nasıl çıktığını açıklarken, ekonomik analizi, üretimin tarihsel gelişiminin, insanların talep artışının ve dünya pazarına geçişin analiziyle birleştirerek kullandı. Tüm bunlar eski elle üretimin yerine dev modern endüstrinin geçmesinin, buhar gücü ve makinelerin, endüstri üretimini devrimleştirmesinin ve endüstri orta sınıfının yerine endüstri milyonerlerinin geçmesinin sonucuydu. Şimdi ise bu endüstri milyonerleri ulusal endüstri ordularının liderleri konumundadır. Çok önemli bir şekilde Marx, bu esrinde coğrafi etmenlerin işlevini keşfetmiş ve Batı Avrupa’da refahın ve kapitalizmin gelişiminde Amerika’nın keşfinin ve büyük yelkenli gemilerin önemine dikkat çekmişti. Bu keşifler Batı Avrupa’da refahın ve kapitalizmin gelişimini desteklemişti. Ama Marx coğrafi çevrenin determinizmini savunmadı; coğrafi çevresel şartları toplumu şekillendiren unsurlar olarak ele almak yerine bu coğrafi şartları toplumsal gelişimin iç itici güçleri açısından ele aldı. Ona göre Amerika’nın keşfinin ve Afrika’yı pas geçen deniz yolunun var olmalarının ve

3 Karl Marx ve Friedrich Engels: Seçme Eserler, 1. Baskı, Cilt 1, s. 252.

kapitalizmin gelişimini etkileyebilmelerinin nedeni, ikisinin de yeni yeni ortaya çıkan ve hırsla tüm dünyada yeni kaynaklar arayan burjuvazinin gelişimi ihtiyaçlarıyla uyumlu olmasıydı. Dünya pazarını oluşturan, coğrafi çevrenin değişimi değil, endüstrinin gelişmesiydi. Bu yolda önemli bir hazırlık adımı da Amerika'nın keşfiydi.

Marx siyasetin etkilerini yok saymıyordu, ama tarihsel materyalizmi temel aldığından siyasi gücün artmasının, ekonomik gücün gelişiminden ayrı tutulamayacağını biliyordu. Burjuvazinin ekonomik gücündeki her gelişme, bu sınıfın politik gücünde de buna uygun bir ilerlemeyi getiriyordu. Örneğin feodal aristokrasinin hükmü altında ezilen bir sınıfken, İtalya ve Fransa'daki ortaçağ komünlerinde silahlı ve kendi kendini yöneten bir birlik, daha sonra hiyerarşik krallık ya da mutlak krallık altında aristokrasiyi dengeleyen bir güç ve daha sonra hatta anayasal krallığın temel taşı olmuştu. Elbette ekonomi ile siyaset arasında mutlak bir denge yoktur, hatta aralarında gizli çelişkiler de vardır, ama burjuvazinin ekonomik alanda toplumu yönetip siyasi alanda yönettiği şartlar uzun sürmedi. Eninde sonunda ekonomik güç eski siyasi gücün sonunu getirecekti. Burjuvazi, dev endüstrileri ve dünya pazarlarını ortaya çıkarınca feodal aristokratları tahtlarından indirdi, sözde burjuva cumhuriyetinin sarayına girdi ve kendi diktatörlüğünü kurdu.

Marx kapitalist toplumun analizini yaparken aynı zamanda bu analizi kimi burjuva ideologlarının komünizme yönelttiği suçlamaların eleştirisiyle birleştirmişti.

Kapitalist toplum ortak mülkiyet temeli yerine sınıf çatışmasının vücut bulduğu kapitalist özel mülkiyet ve az sayıda kişinin toplumun çoğunluğunu sömürmesi temeli üzerine kuruluydu. Bu kapitalist toplumda eğitim sistemi, aile ilişkileri, dine, ahlâka, felsefeye, siyasete ve yasalara dair tüm kavramlar bu temel ekonomik ilişki ile uyum halindeydi.

O günlerde, küçük burjuva bir ideoloji, burjuva eğitiminin ortadan kaldırılmasının, tüm eğitimi ve uygarlığı ortadan kaldırmak anlamına geleceğini savunuyordu. Marx bu görüşü bilgece reddetti ve eğitim sisteminin yöneten sınıfın etkisi altında olduğunu, toplumun müdahalesiyle şekillendiğini ve toplumun temeli olan ekonomik ilişkinin belirlediği toplumsal şartlarca belirlendiğini açıkladı. Çoğu zaman burjuva eğitimi sadece insanın makine olmak üzere eğitiyordu.

Bunu yanı sıra kapitalist toplumda aile ilişkilerinin doğasını da toplumsal ilişkiler belirliyordu. Bu toplumda modern burjuva ailesi sermaye ve özel mülkiyet üzerine kuruludur; işçi sınıfında ise tüm aile bağları endüstrinin gelişimi sonucunda koparılmış, çocukları yavaş yavaş ticaret metalarına ve üretim araçlarına dönüştürülmüştür. Son analizde kapitalist toplumdaki sözde özgürlük, kapitalist üretim ilişkilerinin çerçevesi içindeki bir özgürlüktü, dini özgürlük ve vicdan özgürlüğü kavramları, sadece bilgi/bilinç alanında serbest rekabetin hakimiyetini ifade ediyordu.

Kapitalist üretim ilişkileri ve üretimde özel mülkiyet kapitalist toplumun tüm öğelerini kendi renklerine boyamıştı. Bu yüzden Marx şöyle yazmıştı:

İnsanın düşünceleri, görüşleri ve kavramları, kısaca insanın bilinci; insanın maddi varlığında, toplumsal ilişkilerinde ve toplumsal yaşamında meydana gelen her bir değişiklikte birlikte değişir.⁴

Özgürlüğe, eğitime ve yasaya dair burjuva kavramlarını burjuva toplumundan ayrı tutanları eleştirirken de aynı yaklaşımı kullanmıştı.

Marx, kapitalist topluma tümüyle inkarcı bir olumsuz diyalektik mi uygulamıştı?

4 Karl Marx ve Friedrich Engels: Seçme Eserler, 1. Baskı, Cilt 1, s. 270.

Hayır. Marx komünist devrimi geleneksel mülkiyetten (özel mülkiyet) ve geleneksel kavramlardan (özel mülkiyet kavramı) tümüyle bir kopuş olarak görüyordu. Bu yüzden de kapitalizmin toplumsal zararlarını vurgulaması normaldi. Ancak kapitalist topluma dair analizi sadece materyalist değil, aynı zamanda diyalektikti. Tarihsel materyalizm anlayışının kendisi diyalektiği barındırmaktaydı. Lenin’in dediği gibi: Komünist Manifesto “yeni dünya görüşünü (alm. *Anschaung*) etraflıca ve mükemmel bir biçimde tanımlayarak, toplumsal yaşam dâhil materyalizmi tümüyle anlatarak ve diyalektiği—en kapsamlı ve en derin gelişme teorisi—detaylandırarak müthiş bir iş başarmıştır.⁵

Bu çerçevede Marx diyalektik olarak ele alarak burjuvazinin “tarihte en devrimci rolü oynadığını” belirtmişti.⁶ Engels de bu yorumun “son derece doğru olduğunu” açıklamıştı.⁷ Tarihsel gelişim açısından değerlendirildiğinde burjuva sistemi gerçekten de insan tarihinin ilerlemesinde önemli bir rol oynamıştı.

Birincisi, burjuvazi yüz yıllık sınırlı süredeki egemenliği boyunca kendinden önceki tüm kuşakların birlikte oluşturduğundan çok daha büyük ve geniş çapta üretici güçler oluşturmuştur.⁸

Evet, feodal toplumun yerini kapitalist toplumun alması gerçekten de üretici güçleri önemli ölçüde özgürleştirmişti. Doğanın güçlerinin insana tabi olmasıyla birlikte, makineler, kimyanın endüstride ve tarımda kullanımı, buharlı gemiler, demiryolları, elektrikli telgraflar, kıtaların bütünüyle tarıma açılması ve dev üretici güçler toplumsal emeğin kucağındaki uykularından uyandı. Kapitalist toplum, zincirlerinden kurtulmuş Prometheus gibiydi. Bu noktada burjuvazi ileri bir

5 Lenin’in Tüm Eserleri, 1. Baskı, Cilt 21, s. 30, Beijing: Halk Basım Evi, 1959.

6 Karl Marx ve Friedrich Engels: Seçme Eserler, 1. Baskı, Cilt 1, s. 253.

7 a.g.e., s. 249.

8 a.g.e., s. 256.

sınıftı, tüm burjuva sınıfları arasında da sanayi burjuvazisi önder konumundaydı.

İkincisi, “dünyasallaştırma” sürecinde burjuvazi şehirlerin yasalarını kırsal kesime, endüstri ülkelerini de tarım ülkelerine egemen” kılmıştı. Yani, burjuvazi “kendi suretinde bir dünya” yaratmıştı”.⁹

Burjuvazi, endüstrisini geliştirmek için devasa şehirler yarattı. Bu sayede kent nüfusu kırsal kesimdeki nüfusu önemli ölçüde aşmıştı. Bu süreçte kentlerin acımasızca yağmaladığı kırsal kesim de iflas etti. Öte yandan milyonlarca insan kırsal kesimdeki yaşamın cahilliğinden kurtulma fırsatı da buldu ve endüstrinin girdaplarına katıldı. Tarihin yasalarından birisi, insanın “cennete” ulaşmak için “araf” aşamasından geçmesi zorunluluğuydu.

Dünyada pazarları sadece toplarla değil, ucuz mal silahıyla da açabilmek için burjuvazi kendi haçlı seferlerini de düzenlemişti. Ancak burjuvazi bilimsel ve uygarlığı gittiği yerlere götüren barış elçisi değildi. Kapitalizmin sömürge tarihi, kan, ateş ve dehşetle dolu bir tarihti. Ancak kapitalistler isteyerek olmasa da geçmişin bölgesel ve ulusal kendine yetme ve dışa kapalılık durumuna son verip farklı uluslar arasında maddi ve manevi iletişime olanak sağlamıştı. Ulusların tek yönlülüğünü ve sınırlılığını ortadan kaldırdı. Bu yüzden kapitalizmin yükselişi gerçek “dünya tarihinin” yolunu açmıştı. Tarihsel gelişim açısından da bu bir ilerleme anlamına geliyordu.

28

Üçüncüsü, burjuvazi feodalizmin miadı dolmuş değerlerinin yerine kendi değerlerini koymuştu. Egemen olduğu her yerde burjuvazi eski feodal, ataerkil ilişkilere son verdi, farklı nesillerin bir arada yaşadığı büyük aile yapılarını yıktı, ailenin üzerindeki duygusal örtüyü yırttı ve aile ilişkisini basit bir para ilişkisine çevirdi. Para evrensel bir değer ölçüsü haline geldi ve feodal ahlâkî fikirleri benciliğin buzlu suyunda boğdu.

9 Karl Marx ve Friedrich Engels: Seçme Eserler, 1. Baskı, Cilt 1, s. 255.

Burjuvazi, yetkililere, bilginliğin “toplumun en tepesinde olmayı hak ettiğini” öğreten ve nesillerdir saygın olan bilginleri parayla tutulan işçilere indirgeyen feodal bilginliği de ortadan kaldırdı.

Burjuvazi, üretim ilişkileri gereğince serbest rekabet kavramını da geliştirdi. Reformlardan korkup eski uygulamalara ve geleneklere bağlı kalmak, eski üretim yöntemlerini hiçbir değişim yapmadan muhafaza etmek küçük üreticilerin özelliğiydi. Burjuvazi ise devamlı üretim araçlarını ve bu şekilde de üretim ilişkilerini ve hatta tüm sosyal ilişkileri devrimleştirmeden hayatta kalamazdı. Marx bunu şöyle betimledi: “Üretimin sürgit devrimci dönüşümlere tabi tutulması, tüm toplumsal koşulların kesintisiz bir biçimde altüst oluşa sürüklenişi, sonu gelmeyen bir belirsizlik ve patlamalar, tüm bunlar burjuva çağını önceki tüm çağlardan ayıran niteliklerdir”¹⁰.

Birbirine zıt olanın birbirini tamamlaması evrendeki en yaygın yasadır. Ancak her değerlendirmenin ya kıyaslamalı, ya da göreceli olduğunu söyleyebilirim. Burjuvazinin tarihteki ilericiliği ve devrimci rolü feodal sistemlerle ve feodalizmle olan ilişkisinden kopuk değildir. Burjuvazinin feodal sınıfa karşı kazandığı zafer, rasyonelliğin batıl inanca, bilimin cahilliğe, burjuva hukuk sisteminin feodal imtiyazlara, serbest rekabetin feodal rehberliğe, birikimin ve tutumluluğun har vurup harman savurmaya karşı zaferiydi. Ancak burjuvazinin yükselişinde büyük tutarsızlıklar da vardı, çünkü feodalizmin yerini burjuvazinin alması sadece bir sömürü sisteminin yerine diğerinin gelmesi anlamına geliyordu: “dini ve siyasi sanrılar arkasına gizlenen sömürünün” yerine “çıplak, tereddütsüz, doğrudan ve hoyratça” sömürü geldi.¹¹

¹⁰ a.g.e., s. 254.

¹¹ Karl Marx ve Friedrich Engels: Seçme Eserler, 1. Baskı, Cilt 1, s. 253.

Marx'ın bilgeliği, burjuvazinin mantıklı bir tarihsel değerlendirmesini ilkesiz övgülerle doldurmaksızın yapabilmesinde gizlidir. Geçmiş açıklamak, şimdiki zamanı açıklamaktır.

Marx, burjuvaziye ortaya çıkışından gelişimine ve kaçınılmaz çöküşüne kadar ele alıp tarihsel rolünü ve işlevini zincirin bir halkası olarak değerlendirdi. Bu özenle uygulanmış tarihsel diyalektik anlamına geliyordu. Bu tarih anlayışına ve kapitalizmin içindeki çelişkilerin analizine dayanarak da Marx “burjuvazinin çöküşü ile işçi sınıfının zaferinin (sosyalizmin) eşit ölçüde kaçınılmaz olduğu” sonucuna varmıştı.¹²

Komünist Manifesto'daki tarihsel materyalizm, Marx'ın çeşitli sosyalist okullara getirdiği eleştirilerinde de görülebilir. Burada bir siyaset kuramının diğeriyle karşılaştırılmasının ötesinde, iki farklı tarih anlayışının karşıtlığı söz konusudur.

Tüm sosyalist akımlar, sosyalist bir ideolojik akım olmanın temel özelliği olarak kaçınılmaz şekilde kapitalizmi eleştirmektedir. Ancak konumları ve başlangıç noktaları farklı olduğundan kapitalist toplumun eleştirisinde farklı ölçütler kullanırlar. Aslında bu ölçütler nesnelerden çok kendilerini ölçer. Bu ölçütleri inceleyecek olursak, tarihin gerçek ilerleyişini değil, çeşitli gerileyen idealist tarih anlayışlarını görebiliriz.

Feodal sosyalizm ile küçük burjuva sosyalizmi kapitalist üretim yöntemini feodal ya da küçük burjuva ölçeklerle ölçen gerileyen tarih anlayışlarıdır. Burjuvaziye yenik düşen feodal aristokrasi, işçi sınıfını umursuyormuş gibi yapıp kendilerini proleterlere sevdirmek için burjuvaziye eleştirmiştir. Ancak Marx'ın yazdığı gibi, “yarısı ağıt, yarısı komedi, yarısı geçmişin yankısı, yarısı geleceğin belası” olan makalelerinde feodal sömürü yönteminin üstünlüğüyle övünüyor ve “faydalarını” ortaya koymaya çalışıyorlardı. Devrimci işçi sınıfının ortaya çıkışını, kapitalizmin feodalizme geri gitmek için neden olarak göstermeye yeltenmişlerdi. Öte yandan küçük burjuva

sosyalizmi ise “burjuva rejimi eleştirisinde, köylü ve küçük burjuva ölçütleri” kullanmaktaydı.¹³

Büyük endüstrinin kendi sınıfından ettiği ve sınıf dışı bıraktığı küçük burjuvalar, işçi sınıfına katılmak zorunda kalıyordu. Bazen yeni üretim ilişkilerindeki çelişkileri isabetli şekilde eleştirseler de eski üretim ve değişim yöntemlerini özlüyor, eski mülkiyet sistemini ve eski toplumu geri getirme hayalleri kuruyor ya da yeni üretim ve değişim yöntemlerini çökmüş olan eski mülkiyet sistemi çerçevelerine oturtmaya çalışıyorlardı. Bu iki sosyalist akım da, farklı siyasi anlamlar içerse de tarihsel anlamda ikisi de gerileyen akımlardı.

Komünist Manifesto’nun üçüncü bölümünde ele alınan eleştirel-ütopik sosyalizm akımı ve bilimsel komünizm de farklı siyasi ve tarihsel anlamlar taşıyordu. Bu iki akımın önderleri pek çok açıdan devrimciydi, gelecekteki topluma dair canlı fikirlerinin ve pratik önerilerinin çoğu tartışmalı görüşler olsa da önemli bir değer taşıyordu. Ama tarih anlayışı açısından değerlendirildiğinde ya tümüyle, ya da biraz geliştirerek 18. Yüzyılın Fransız Aydınlanmasının akılcılığını izliyorlar, nesnel gerçekliği ve insanı değerlendirmenin tek değeri olarak fikri (*idea*) kabul ediyorlardı. Onlara göre ilkelerin keşfini sağlayan insan beyni, insan faaliyetinin ve toplumun bir olacağı temel olmalıydı. *Komünist Manifesto*’da bu konu şöyle ele alınmıştı:

31

“Tarihsel faaliyetin, kendi kişisel, yaratıcı faaliyetlerine, tarihin yarattığı kurtuluş şartlarının, fantastik şartlara, işçi sınıfının kendiliğinden kademe kademe gelişen sınıfsal örgütlenmesinin ise bu mucitlerin özellikle yaratıverdiği bir toplumsal örgüte boyun eğmesi bekleniyor. Onlara göre gelecekteki tarih onların toplum planlarının propagandasıyla ve uygulanmasıyla çözülüyor”.¹⁴

13 a.g.e., s. 276.

14 Karl Marx ve Friedrich Engels: Seçme Eserler, 1. Baskı, Cilt 1, s. 282.

Avrupa Devrimi'nin yenilgisi **Komünistler Birliği** örgütünün mücadelesini de zora sokmuş ve onun dağılmasına yol açmıştı. Fakat, belirli bir dönem sonra işçi sınıfı hareketi ve onu destekleyen sosyalist ve komünist akım da yeni bir canlanma yaşamıştı.

1848 devrimlerinin yenilgisini izleyen yıllar boyunca yaşanan siyasal gericilik uluslar arası işçi hareketinde de durgunluğu ve geri çekilmeyi beraberinde getirmişti. Ancak, Avrupa'da 1850'lerde başlayan ekonomik büyümenin bir sonucu olarak sanayi üretiminde yaşanan büyümenin yansımaları işçi sınıfının nicel ve nitel gelişimini de sağladı. 1857-58 yıllarında ise yaşanan ekonomik genel bunalımın etkisiyle ortaya çıkan grevler işçi sınıfı hareketinde yeniden bir kıpırdanmaya neden oldu. Bu grevlerle birlikte, 1848 devrimlerinin yenilgisinin yol açtığı geri çekilmenin ardından gelen gericilik yılları süresince, işçi sınıfı hareketinin durgunluk ve dağınıklık dönemi, artık yerini örgütlü mücadeleye doğru bırakma eğilimi gösteren yeni bir döneme bırakıyordu.

Komünistler Birliği'nin dağılmasından sonra ilk kez, sınıf hareketindeki bu yeni yükselişin etkisi ile komünist harekette de bir canlanma başladı ve 1864'te Londra'da Enternasyonal İşçi Derneği kuruldu. Dernek daha sonra Birinci Enternasyonal olarak tarihe geçecekti. Başlangıçta derneğin bütünlüklü bir toplumsal projeye sahip olduğu söylenemezdi. Zaten önderliği de komünistlerin elinde değildi. Fakat Komünistler Birliği'ne oranla daha geniş bir etki alanı vardı. Enternasyonal içinde yer alan Terziler Birliği, Çalışanlar Birliği gibi birçok örgütlenme bu süreç içinde *Komünist Manifesto* Perspektifleri doğrultusunda (tüzük ve programı ile) hareket ederek yerel sınırlarını aşmış ve uluslar arası alana yayılmışlardı.

Belirtmek gerekir ki, burjuvazinin ekonomik ve siyasal her hareketi, ezilen-sömürülenlerin gündelik yaşamlarını ve geleceklerini doğrudan belirlediği için onu da bir tutum almaya zorlar ve hareket ettirir. O dönemde Avrupa’da kapitalist yenisinden yapılanmanın yarattığı sonuçlar proletaryanın karşı politik tutumunun oluşmasını hızlandırmıştır. Sermayenin bu hareketi, ezilen-sömürülenlerin birbirleriyle buluşma ihtiyaçlarını arttırarak burjuvaziyle çatışma dinamiklerini ve mücadele alanlarını çoğaltmıştı.

Uluslararası Emekçiler Birliği (Birinci Enternasyonal), 28 Eylül 1864’de Londra’da, İngiliz, Alman, İtalyan, İrlandalı ve Fransalı militan işçi, emekçiler tarafından kurulmuştu. Bu uluslararası mücadele örgütünün programı da Marx’ın belirleyici katkısını içeriyordu.

Birliğin amacı; “işbirliği, ilerleme ve işçi sınıfının tamamen özgürlüğe kavuşması” olarak belirlendi. Uluslararası Emekçiler Birliği, kendini sadece işçilerin yaşam şartlarını savunan bir araç olarak sınırlamayıp, esas hedefinin toplumsal devrim olduğuna vurgu yapıyordu.

Karl Marx, Birinci Enternasyonal’i şu şekilde tarif ediyordu: “O ne bir tarikatın, ne de bir teorinin ürünü. O proleterlerin... hareketidir ve bu hareket de bu modern (burjuva) toplumun doğal eğilimlerinden ve de nefes alınamaz olmasından kaynaklanıyor.”

“Burjuvazi kendi mezar kazıcılarını” yaratmıştı. Marx, daha başından *Komünist Partisi Programı*’nda (*Manifesto*’da), işçi sınıfının kendi kurtuluşuna kavuşması için gerekli siyasi hedefleri belirtmişti. Bu manifesto, o zaman yine bir uluslararası örgüt, Komünistler Birliği için yazılmıştı ve işçi sınıfının kendi öz-örgütünü oluşturma gerekliliğine vurgu yaparak hedefinin; ücretli kölelik düzenini yok etmek, burjuvazinin hakimiyetine son vermek, siyasi iktidarı ele geçirmek ve üretim araçlarının toplumsallaşması olduğunu belirtiyordu.

1860 yıllarında işçi hareketine yeni olanaklar ve yeni bir canlanma doğmuştu. Sanayi devriminin gelişmesi ve bunun sonucu olan büyük kentlerin hızla oluşması işçi sınıfının büyü-yüp yoğunlaşmasını getirdi. Ardından da mücadeleler ve grevler patlak vermeye başladı. Bir yandan da dayanışma dernekleri, sendikalar ve de siyasi parti çekirdekleri oluşuyordu. Bu örgütlerin çoğu Uluslararası Emekçiler Birliğine üye oldular.

Bu tarihten önce de işçi örgütleri bir araya gelme fırsatını bulmuşlardı. Örneğin; 1862’de Londra Uluslararası Fuar’ında buluştuklarında birlikte hareket etme kararı alıp ekonomik krizden dolayı mağdur olan emekçilerle dayanışmaya karar verdiler. Ertesi yıl ise yine Londra’da bir araya geldiler ve Çarlık Rusyası askerlerinin kanlı bir şekilde bastırdığı Polonya ayaklanması ile dayanışmada bulundular. .

Birinci Enternasyonal’in 1864 kuruluş toplantısında Fransız temsilciler, emekçilerin birleşmesine vurgu yapmak için şunları ifade ettiler: “Kapitalistler durum ve şartların getirdiği zorunluluklar nedeniyle çok güçlü mali ve sanayi birlikler oluşturdu. Eğer bizler de buna karşı savunma önlemleri almazsak ciddi bir şekilde ezileceğiz. Bütün ülkelerin işçileri, bizler, birleşerek bu düzene karşı dünyanın bir tarafta açlıktan kıvranan ve öfkeli kitleler, diğer tarafta ise mali krallar ve para babalarından oluşan bir oligarşiye dönmemesi için bir barikat oluşturmalıyız.”

Bu toplantıda bir araya gelen temsilciler, yeniden mücadeleye başlayan işçi sınıfının gerçek temsilcileriydi. Marx da kuşkusuz davetliler arasındaydı ve bütün gücüyle, elinden gelen katkıda bulundu. Bu yeni uluslararası birlik, Avrupa’daki büyük ülkelerin işçi sınıfı içerisinde sosyalist fikirlerin yayılması için iyi bir fırsattı. Marx Friedrich Engels’in de yoldaşlığı ile bu hareketin öncüsü, program ve tüzüğü kaleme alan, en önemli siyasi tavırları oluşturan ve Friedrich Engels’in de yardımıyla en faal militanıydı.

Enternasyonal'e katılan militanlar arasında çok farklı fikirler vardı. Proudhon taraftarları ve kooperatif sosyalizmi taraftarları—bunlar genellikle grevlere ve hatta iş yasalarına karşıydılar. Ek olarak daha çok kalifiye emekçileri savunan Çartist hareketten gelen İngiliz sendikacıları ve sonra da Blankistler (Fransa) vardı. Ama bütün militanlar gerçekten işçi sınıfının kurtuluşu için hareket etme isteğini taşıyordu.

Marx'a göre işçi sınıfı içerisindeki mücadelenin gelişip, büyümesi kaçınılmaz olarak işçi sınıfı örgütlerini güçlendirecekti. Bu işçi mücadelelerine katılan militanlar, işçi sınıfının kurtuluşu için, mutlaka siyasi bir programın gerekliliği bilincine varacaklardı. İşte Enternasyonal içerisinde bu fikrin yeşermesi için mücadele etmeye değerdi. Böyle bir şey ileriye doğru büyük bir adımdı.

Kuruluş metinleri o günün koşullarına uygun genel bir çizgi belirliyordu: "İşçi sınıfının kurtuluşu, kendi eseri olacaktır." Uluslararası Emekçiler Birliği olanakları çerçevesinde, bütün ülkelerdeki işçi mücadelelerini destekliyordu. Üstelik farklı ülkelerdeki işçi mücadelelerinden gereken dersleri çıkarıp mümkün olduğu kadar çok işçi militanın siyasi birikimini artırmaya çalışıyordu. İşçi sınıfı, yeni toplumu yönetebilme seviyesine erişebilmek için insanlığı ilgilendiren bütün büyük sorunlar hakkında bir tavır belirlemeliydi. Örneğin; ABD'de köleliğin kaldırılması, bölünmüş Almanya'nın büyük bir Cumhuriyet çerçevesinde birleştirilmesi, İrlanda ve Polonyalıların özgürlüklerine kavuşmaları.

Sonraları F. Engels'in de yazdığı gibi, Uluslararası Emekçiler Birliği (Birinci Enternasyonal) "işçi sınıfı militanlarının gerçek bir örgütü oldu ve kapitalistlere, toprak sahiplerine ve onların örgütlerine yani; devlete karşı verdikleri mücadelelerde birlikte hareket ettiler". Aşamalı bir şekilde Uluslararası Emekçiler Birliği, sosyalist programı benimsedi. Örneğin 1868 Brüksel kurultayında toprağın, madenlerin ve demiryollarının toplumsal mülkiyete geçmesi için karar onaylandı.

Bireysel olarak üye olan militan sayısı oldukça azdı. Örgüte bağlı bölümler genellikle grevler sonucu, özellikle de grevlerin Birinci Enternasyonal tarafından yardım kampanyaları sonucu desteklenmesinden sonra oluşuyordu. Sendika grupları ise genellikle topluca Birinci Enternasyonal'e üye oluyorlardı ve sendikalar böylece sınırlar ötesinde bir güce katılma güncesine kavuşuyorlardı. 1869 yılında Belçika'daki üye sayısı 53.900'e bine ve İngiltere'de ise yaklaşık 100 bine çıkmıştı.

Savaşlara Karşı Tutum

Birinci Enternasyonal (Uluslararası Emekçiler Birliği) Avrupa burjuvazisinin çeşitli farklı ulusal bölmeleri arasındaki rekabet yüzünden çıkan savaşlara karşı, özellikle de 1870'de Fransa ile Prusya arasında çıkan savaşa karşı doğru bir tavır koymuştu. Enternasyonal'in Fransa seksiyonu, Üçüncü Napolyon'un Almanya'nın birleşmesini engellemek için yaptığı saldırıya anında karşı çıktı. Ama Fransa'nın yenilgisi İmparatorluğun çöküşüne yol açınca Prusya durumu fırsat bilerek Alsas ve Loren bölgelerini ilhak edince Enternasyonal buna da karşı çıkıp, bu olayı bir korsanlık olarak değerlendirdi. Almanya'daki "Enternasyonal üyeleri" olan August Bebel ve W. Liebknecht Meclis'teki oylamada savaş ödeneklerine karşı oy kullandıkları için hapse atıldı.

36

Enternasyonal iki farklı tarafın milliyetçiliğine de karşı dik durmayı başarmıştı. Enternasyonal artık bundan böyle hem işçi sınıfı enternasyonalizmi hem de sosyalist insanlık temelleri üzerinde yükselen, başka bir seçenek sunuyordu.

Avrupa da yükselen işçi hareketinin çaktığı kıvılcım kısa süre içinde büyüyerek proletaryayı saran devrim ateşine ve burjuvaziye yakan yangına dönüştü. Fransa-Prusya savaşı 1871'de Paris Komünü'nün oluşmasını hızlandırmıştı. Proletarya, 72 gün boyunca ayakta kalan proletarya diktatörlüğü deneyimi yani Paris Komünü (18 Mart-28-Mayıs 1871) ile ilk kez kaderini kendi ellerine alarak ezilen insanlığın mücadele tarihine bir

mevzi ve deneyim kazandırdı. Birinci Enternasyonal’de, bari-katlarında Enternasyonal Marşı’nın okunduğu Paris K m n  ile birlikte adını tarihe yazdırdı.

Kitle hareketinin ürünü olan Paris Komünü, işçi sınıfı ha-reketinin gelişiminin ve yönelimlerinin de ilk  rne iydi. Proletaryanın sermayeye karşı mücadelesinde ekonomik ve politik taleplerinin i  içe geçerek gelişimi burjuva hegemon-yasının sınırlarıyla karşı karşıya geldiğinde hızla burjuva diktatörlüğünü açma eğilimi içinde olduğunu göstermiştir. Proletaryanın hareketi bir kez politikle ti i ve uygun tarih-sel-sosyal şartlarla bulu tu u andan itibaren burjuva dünyası sınırları içinde çözemediği sorunlarını çözmek için doğal bir refleksiyle iktidarın fethine y nelmi ti. Burjuva devlet cihazı-nı parçalayıp burjuva demokrasisi yerine proleter sosyalist demokrasisini geçirmeye giri mi ti. Fakat bu başarılı ikti-dar deneyi olan Komün kanlı bir şekilde bastırıldı ve birçok Uluslararası Emekçiler Birliği militanı, barikatlarda hayatını kaybetti. Ama Uluslararası Emekçiler Birliği, Komün’ n he-men ardından, bu ilk işçi devleti deneyiminden, gelecek için dersler çıkardı: “iktidardaki burjuva devlet aygıtları yıkılmalı ve onların yerine işçi sınıfı kendi siyasi iktidarını” kurmalıydı.

Bütün Avrupa işçi sınıfı için bir yenilgi olan Komün’ n ezilmesi aynı zamanda da Uluslararası Emekçiler Birliği’ne büyük bir darbe vurmu tu. Örneğin, Fransa seksiyonu mi-litanlarının birçoğu öldürüldü ve sa  kalanların da çoğu ya göç etmek zorunda kaldı ya da sürgün edildi. Üstelik bütün Avrupa’da baskıcı anti-sosyalist yasalar yürürlüğe girdi. Birinci Enternasyonal 1871 Paris Komünü yenilgisini takiben ortaya çıkmış olan  eitli i  tartışmalar ve bölünmeler teme-linde g   yitirmeye ba lamı  ve parçalanmaya yüz tutmuştu, da ılmasındaki asıl i  etken buydu. Örneğin örgütün  ngiliz seksiyonu Uluslararası Emekçiler Birliği’ni gereğinden çok devrimci bulduğu için örgütten uzakla mı tı. Uluslararası Emekçiler Birliği’nin çok kan kaybına u radı ı bu ortamda

anarşist sosyalist akımın temsilcisi Bakunin dolaplar çevirmek için uygun bir zemin buldu. Bakunin, bu dolaplarla işçi sınıfının siyasi örgütlülüğüne karşı çıkanları etrafında toplayıp, Uluslararası Emekçiler Birliği'nin yönetimini ele geçirmeye çalışmıştı. Bu şartlarda Enternasyonal dağıldı. Genel Yönetim merkezi ise New-York'a taşındı ve 1876'da ise Uluslararası Emekçiler Birliği kendini fes etti.

Paris Komünü yenilgisi Avrupa'daki sınıf mücadelesinin ivmesini düşürmüştü. Fakat komün deneyimi komünist öncüye proletarya iktidarı konusunda geniş kapsamlı bir miras bırakmıştı.

Ancak, sınıf mücadelesinin düşen seyri ve anarşizmin “yükselişi”, enternasyonalin kitlelerin mücadele seferberliğinden çıkardığı dersleri içselleştirme çabasını arttırmış olsa da, hayata geçirilişini o dönem için olanaklı kılmamıştı. Enternasyonal içinde küçük bir azınlığa sahip olan komünistler sınıf mücadelesi perspektifinin çarpıtılmasına ya izin verecekler ya da bu girişime karşı mücadele edeceklerdi. Fakat, Marx'ın “geride bıraktığımız neslin devrimcileri” olarak nitelediği Bakuninciler ve Blankistler'e karşı sürdürdüğü mücadele enternasyonal içinde belirleyici olamamıştı. Bununla birlikte, bilimsel sosyalist akıma ve harekete miras kalan Marksizm'in en temel ilkelerinin bu dönem içinde anarşistlerle sürdürülen polemiklerden şekillendiğini de unutmamak gerekir.

Marx'ın burada daha sağlıklı bir uluslararası (enternasyonal) örgütlenmenin yaratılabilmesi için bu birinci deneyi sona erdiren yaklaşımları eğiticiidir. Onların bu tutumu, uluslararası örgüt sorununun, devrimci içeriğin yaşayıp yaşamadığından bağımsız bir biçime ya da tabuya dönüştürülmemesi gerektiğini anlatan son derece önemli bir tarihsel derstir. Sonuç olarak vurgulamak gerekirse, Birinci Enternasyonal örgütsel açıdan yeterli olgunluğa ve kitlesellığe ulaşamasa da işçi sınıfının tarihsel mücadelesini başlatan bir ön deneyim olmuştur.

Her ne kadar Uluslararası Emekçiler Birliği'nin ömrü uzun olmasa da, varlığı işçi sınıfı hareketi için çok önemli bir adım oldu. Varlığını sürdürdüğü dönem içerisinde onbinlerce militan, proleterlerin vatanı olmadığına ikna oldu ve hep birlikte sermayeye karşı mücadele etmeleri ve bunun için siyasi örgütlerini oluşturmaları gerektiği fikrini benimsedi. Artık Komünist Manifesto'nun programı ve çağrısı sadece kağıt üzerinde değildi. Kendi sınıf mücadelelerine fiilen katılan bir nesil, işçi sınıfının sosyalist militanları oluşmuştu.

Marksizmin kurucuları gerek teorik ve politik alandaki katkıları gerek oluşumu için ter akıttıkları Birinci Enternasyonal örgütlenmesiyle, aslında işçi hareketinin dünyaya gözlerini yeni açmakta olduğu erken dönemlerden itibaren mücadelenin yolunu aydınlatmışlardır. Marx ve Engels sayesinde zenginleşen Birinci Enternasyonal deneyimi, proleter mücadelenin enternasyonal düzeyde gerek duyduğu ilkelerini ortaya koymuş ve programatik, stratejik, taktiksel açılardan sağlam bir tarihsel temel oluşturmuştur. İşçi sınıfı ulusal düzeyde örgütlenirken bile uluslararası (enternasyonal) mücadele perspektifini asla gözden yitirmemeli, ulusalcılığa prim vermemeli ve örgütlenmesini uluslararası alana taşıyarak kurtuluşunun koşullarını hazırlamalıydı.

1848 ve 1864'te kurulan her iki sosyalist örgütlenme de Marx ve Engels'in başa aldığı enternasyonal mücadele perspektifini yansıtıyordu. Kapitalizmin bir dünya sistemi yarattığı ve kapitalizmde temel sınıfların özünde ulusal değil dünyasal olduğu gibi önemli gerçekler, Marx ve Engels'in bilimsel çaba ve analizleriyle ortaya konulmuştu. Böylece Marksizm, işçi sınıfının kurtuluşunu gerçekleştirebilmesinin yani kapitalizme son verebilmesinin, ulusal ölçekle sınırlı kalan bir eylemle mümkün olamayacağını açıklığa kavuşturmuştu.

1872 yılında toplanan Hague (bu kent Lahey veya Den Haag olarak da bilinir -çev.) Kongresi, Engels'in uluslararası sosyalist hareketi yönlendiren Birinci Enternasyonal Genel Komitesi'nin ABD'ye taşınması teklifini kabul etti. Taşınmadan sonra, Genel Komite'nin Avrupa'daki örgütlenmelerle bağlantıları koptu. Zaman içinde Birinci Enternasyonal yalnızca ismen varlığını sürdürür duruma gelmişti. 15 Temmuz 1876'da Birinci Enternasyonal Genel Komitesi, son toplantısını Amerika'da Philadelphia'da gerçekleştirerek Birinci Enternasyonal'in resmen feshini açıkladı.

Birinci Enternasyonal'in feshine yol açan birçok etken vardı. Bu etkenler arasındaki dışsal etken şuydu: Birinci Enternasyonal, Avrupa'daki gerici güçlerin saldırılarından ağır darbeler almış ve 1871 Paris Komünü'nün başarısızlığından sonra bir çıkmaz içine girmişti. Fransa, Almanya, İspanya ve İtalya hükümetlerinin Enternasyonal'i yasadışı bir örgüt olarak ilan etmesinden sonra Enternasyonal üyeleri tutuklandı, soruşturuldu ve hapse atıldı. Ayrıca Enternasyonal içerisinde giderek kızıışan Marksizm ile diğer sosyalist düşünceler ve okullar arasındaki iç çatışmalar, çöküşün diğer bir nedeniydi. Bakunin'in ayrılıkçı ve komplocu faaliyetleri hız kazanmıştı, bu nedenle Genel Komite'nin Londra'da, hatta Avrupa'daki zemini ayağının altından kaymaktaydı. Sağ kanat Proudhoncu aktivist Henri Tolain ve diğer bazı aktivistler Paris Komünü Devrimi'ne ihanet ederek burjuva Versailles Partisi tarafına geçmişti. Öte yandan örgütün önemli dayanaklarından biri olan Londra'daki "Çalışan Sınıfların Maddi İyileşmesi İçin Evrensel Birlik" (Universal League for the Material Elevation of the Industrious Classes) Marksistler arasındaki ayrışma, bu sendika örgütünün liderlerini Genel Komite'yi terk etmeye zorlamış, bunun sonucunda Genel Komite, bu sendikanın desteğini de kaybetmişti. Genel Komite'nin New York'a taşınmak zorunda kalması, Komite'nin Avrupa'daki kolları ve Avrupa işçi hareketiyle bağlarını zayıflatmıştır. Sonuç olarak, Birinci

Enternasyonal'in Avrupalı ülkelerin işçi hareketine önderlik merkezi olma rolü ortadan kalkmıştır. Bu durum hakkında Marx, "Enternasyonal'in örgütsel biçiminin geriye düşmesine geçici olarak izin vermek kesinlikle faydalıdır," demiştir.¹⁵ Tüm bunların yanında, Birinci Enternasyonal'in çöküşündeki temel bir etken, Enternasyonal'in farklı sosyalist düşünce ve okulları ve işçi örgütlenmelerinin oluşturduğu ittifak biçiminin işçi hareketinin hızlı gelişimi ile ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara cevap vermemesi idi. 1870'lere girerken, Avrupa ve Amerika ülkelerinde serbest rekabetçi "laissez-faire" kapitalizminden tekelci kapitalizme dönüş başlamıştı. Bununla paralel olarak, Avrupa işçi hareketi de yeni bir çağa gidiyordu. Farklı ülkelerdeki proleterler, ekonomik ve politik temelde ilerleyen mücadelelerini kendi ülkelerine özgün program ve stratejilerle kurmayı, kendi yerel ülke partilerini kurmayı ve bu partilerin önderliği altında bağımsız mücadeleler yürütmeyi düşünmeye başlamıştı. Bu şartlar altında, Enternasyonal, yeni mücadelelerin gelişimine ayak uyduramadı. Engels'in Enternasyonal'in çöküşü hakkında söyledikleri dikkate değerdir: "Mevcut proletarya dünyası fazlasıyla büyük ve geniş."¹⁶ "İşçi sınıf hareketi muazzam ölçüde gelişip ilerlediğinden dolayı, böylesi bir birliğin (Enternasyonal'in) var olması gereksiz ve imkansızdır."¹⁷ Bu bağlamda, Birinci Enternasyonal tarihsel misyonunu tamamlamıştı.

Birinci Enternasyonal, uluslararası sosyalist/komünist hareket açısından çok önemli bir tarihsel rol oynamıştır. Birinci Enternasyonal var olduğu 12 yıl boyunca farklı ülkelerdeki proletaryanın özgürlük mücadelesine katkıda bulunmuştur. Bu süreçte, Enternasyonal, uluslararası birlik, karşılıklı destek, ortak mücadele ve ekonomik mücadeleyle politik mücadeleyi

15 Marx ve Engels'in Toplu Eserleri, Cilt 33, s. 608, Pekin, People's Publishing House, 1973.

16 Marx ve Engels'in Seçme Eserleri, Cilt 4, s. 620.

17 Marx ve Engels'in Toplu Eserleri Cilt 19, s. 143.

birleştirme politikaları temelinde görevler üstlenmiştir. Bu da proletaryanın bilinçlenmesini ve mücadelesini destekleyerek Avrupa ve Amerika’da işçi hareketinin gelişimiyle beraber ilerlemiştir. Birinci Enternasyonal, aynı zamanda, ezilen ulusların özgürleşmesini aktif bir biçimde desteklemiştir. Birinci Enternasyonal, Marksizm’in yol gösterici ilkelerine sadık kalarak, Marksizmi geniş ölçüde yaymayı amaçlamış; Enternasyonal’in düzeltme yolunun ve politikalarının uygulanmasını sağlamak için Proudhonculuk, Bakunincilik ve Sendikalizm akımı da dahil olmak üzere, Marksist olmayan akımlarla etkili bir iç mücadeleye girişmiştir. Bunun ötesinde, proletaryayı düşünce ve teori anlamında silahlandırmış, birçok ülkenin işçi mücadelelerine yol göstermiş etmiş ve uluslararası komünist hareket açısından önemli deneyimler biriktirmiştir. Birinci Enternasyonal kurulduğunda, Marksizm sosyalist akımın sadece küçük bir fraksiyonuydu, oysa Birinci Enternasyonal’in dağıldığı günlerde işçi hareketinde çoktan baskın bir role sahip olmuştu. Enternasyonal, kendisine bağlı ülke şubelerindeki örgütsel ve teorik gelişime büyük vurgu yapmış, çeşitli ülkelerdeki proletarya partilerinin kuruluşu için düşünsel ve örgütsel bir zemin hazırlamıştı. Lenin, Birinci Enternasyonal’den övgüyle söz ederek: “Birinci Enternasyonal, işçilerin kapitalizme karşı devrimci bir saldırıya iyi hazırlanmış olmaları adına, uluslararası işçi örgütlenmesi için somut bir zemin sağlamıştir,” “uluslararası proletaryanın sosyalizm mücadelesine temel bir dayanak oluşturmuştur” ifadelerini kullanmıştı.¹⁸

II. Paris Komünü Devrimi ve Dersleri

Paris Komünü Devrimi, görülmedik şiddette ulusal ve sınıfsal çelişkilerinin biriktiğı Fransa’da patlak vermişti. 1848 Devrimi başarısızlığından sonra, Louis-Napoléon Bonaparte Fransız kapitalizminin hızla geliştiğı koşullarda, İkinci Fransız

18 Lenin’in Seçme Eserleri, Cilt 3, s. 790, . s. 791, Pekin, People’s Publishing House, 1995.

İmparatorluğu'nun Cumhurbaşkanı olarak seçildi. 1850 ve 1870 yılları arasında, Fransa'nın toplam sanayi üretim değeri ve dış ticareti iki kat artmıştı. Bu artış, Fransa'yı Birleşik Krallık'tan sonra Avrupa'daki ikinci endüstriyel güç haline getirmişti. Bu sırada Fransa'da işçi sınıfı hızla büyümekte ve nitelik açısından da kendisini geliştirmeyi sürdürmekteydi. Bu büyüme ve gelişmeye rağmen, işçilerin yaşam koşullarında belirgin bir iyileşme görülmemekteydi. Bu dönem boyunca, dört milyon çiftçi topraklarını kaybetmiş ve küçük burjuvalar iflas etmişti. 1857 ve 1866'da yaşanan ekonomik krizler, işçi sınıfının yaşam koşullarının daha da kötüleştirmişti. Marx, İkinci Fransız İmparatorluğu hakimiyeti altındaki Fransa'dan bahsederken şunları söylüyordu: "Sanayi ve ticaret inanılmaz ölçeklere ulaştı. Mali sahtekarlık ülkenin dört bir yanında şahlanmış durumda. Kitlelerin yoksulluğu, olağanüstü israf ve aşırılıklar ile keskin bir zıtlık içindedir."¹⁹ Bonaparte, iktidarını sürdürebilmek için imparatorluğun askeri-bürokratik mekanizmasını görülmedik ölçülerde genişletmişti. İçte despot politikalarla iktidarını sürdürürken, dışarıda hegemonya arayışı için savaşlar başlattı. Savaşlar, halkın yaşadığı sefaletin artmasına yol açmış, dolayısıyla bu durum, Fransa'daki sınıf çelişkilerini daha da keskinleştirmişti. Fransa'daki işçi sınıfı ve diğer emekçi tabakalar, 1860'lardan itibaren Louis Bonaparte ile mücadele etmeye başladı. 1870'lere gelindiğinde, Fransa'daki işçi sınıfının yürüttüğü mücadelenin temeli ekonomiden siyasi alana kaydı. Ocak 1870'te, Paris'te iki yüz bin kişi hükümet karşıtı eylemlere katılmıştı. Birinci Enternasyonal'in Fransa şubesi (*SFIO*) ve sendikalar, bu işçi hareketinin gelişmesiyle beraber hızla büyümüştü. 1870 baharında, Birinci Enternasyonal'in Fransa Bölümü üç yüz bin üyeye sahipti ve sadece Paris'te 25 şubesi vardı. Kasım 1869'da yirmiden fazla işçi örgütü bir araya gelerek Paris İşçi Sendikaları Federasyonu'nu kurdu. Tüm bu gelişmeler, proletaryanın mücadele kapasitesini önemli ölçüde arttırmıştı.

19 Marx ve Engels'in Seçme Eserleri, Cilt 3, s. 54.

Haziran 1870’de Louis Bonaparte ülke içindeki sınıf çelişkilerinin yönünü değiştirmek, Almanya’nın birleşmesine engel olmak ve Avrupa’da hakimiyet kurmak için (Alman) Prusya İmparatorluğu ile rekabete girerek, Prusya’ya karşı savaş ilan etti.

23 Temmuz’da, Fransa-Prusya savaşı henüz başladığında, Birinci Enternasyonal Marx’ı, Fransa-Prusya Savaşı Üzerine Birinci Bildiri’yi yazması için görevlendirdi.) Marx bu bildiriye, Louis Bonapart’ın Almanya’ya karşı açtığı savaşın haksız olduğuna işaret ediyor ve Fransız proletaryasına bu savaşa karşı çıkma ve mücadele etme çağrısı yapıyordu. Öte yandan, Alman proletaryası da Fransız saldırısına karşı mücadele etmekle kalmamalı, aynı zamanda savaşın katışıksız bir savunma savaşı niteliğini kaybetmesi ve saldırı savaşı niteliği kazanmasına karşı uyanık olmalıydı. Bildiriye göre, Fransa-Prusya (Almanya) savaşının sonucu ne olursa olsun, Fransa’nın durumuna bakıldığında Fransa’daki İkinci İmparatorluk rejimi için çöküş çanları çalıyordu. Buna ek olarak bildiri, nihai barışın ancak Fransa ve Almanya proleterlerinin ve onlara ek olarak dünya çapındaki proleterlerin ortak çabalarıyla bir gerçekliğe dönüşeceğini vurguluyordu. Böylece, proletarya bu ortak çaba ile savaş koşullarında güçlenecek ve devrime ilerleyecekti, çünkü savaşın kökleri, ancak ve ancak sömürü sisteminin ortadan kaldırılması ve komünizmin kurulmasıyla kurutulabilirdi.

Savaş, Fransa’nın mağlubiyetiyle sona erdi ve Louis Bonaparte tarafından yönetilen yüz bin kişilik ordu Sedan’da Prusya ordusuna teslim oldu. 4 Eylül’de, Paris’te halk, silahlı bir ayaklanma başlattı ve akabinde İkinci İmparatorluk rejimi yıkılarak Üçüncü Cumhuriyet kurulmuştu. Fransa’da yeni kurulan “savunma hükümeti” barış düzenini yeniden sağlamanın yollarını arıyordu.

9 Eylül tarihinde, Birinci Enternasyonal (Uluslararası Emekçiler Birliği), değişen savaş koşullarını dikkate alarak—taslağı Marx tarafından hazırlanan—Fransa-Prusya savaşı üzerine ikinci bir bildiri yayınladı. Bildiri, (Prusya) Almanya'nın Fransa'yı işgal ettiğini ve Fransa'yı fethetme iddiasında olduğunu belirtiyordu. Dolayısıyla, savaş Almanya açısından savunma savaşından saldırı savaşına, Fransa açısından ise saldırı savaşından savunma savaşına dönüşmüş oluyordu. Bu bağlamda, Fransız işçileri bir yandan Alman ordusunun işgaline karşı direnmeli, diğer yandan Fransa'da kurulan savunma hükümetinin burjuva doğasını açıkça görmeli ve bu hükümetle ilgili olarak herhangi bir iyimser hayal beslememeliydi. Bununla birlikte, proletarya, yeni demokratik Cumhuriyet'in sağladığı özgürlükleri güçlerini yoğunlaştırmak için kullanmalı ve kendi bağımsız partisini örgütleyerek bir sonraki proleter devrime hazırlanmalıydı.

Paris proletaryası, ulusu felaketten kurtarmak için cesurca savaştı. Kendi siyasal örgütlenmelerini kurdular, kendi silahlı güçlerini oluşturdular, kendi silahlarını imal ettiler ve savunma mevzileri inşa ettiler. Paris işçi sınıfı Fransa burjuva savunma hükümetinin ihaneti karşısında Ekim 1870'de ve 1871 başlarında iki kez silahlı isyan gerçekleştirdi.

Fransa'da kurulan ulusal teslimiyetçi savunma hükümeti ve Prusya hükümeti aralarında anlaşarak 1871 Ocak ayı sonunda aralarında bir ateşkes anlaşması imzaladı ve Paris teslim edildi. Başında Adolphe Thiers'in bulunduğu ihanetçi Fransız burjuva hükümeti 17 Şubat'ta resmen kuruldu. Savaş, resmen yeni hükümetin 1 Mart'ta anlaşmayı onaylamasıyla sona ermişti. Bu teslimiyetçi ateşkesin Fransa'ya maliyeti beş milyon frank ve zengin Alsas-Lorraine bölgesinin utanç verici bir biçimde Prusya'ya teslimiydi.

Ulusal çıkarları, boyun eğerek teslim eden ve dış savaşa son veren, teslimiyetçi Adolphe Thiers hükümeti savaş sonrasında, şimdi tüm enerjisini Paris işçi sınıfını boyun eğdirmeye

yoğunlaştırmıştı. 17 Mart'ta gerçekleştirilen Thiers başkanlığındaki kabine toplantısında, işçi sınıfının ulusal öz-savunma için hazırlamış olduğu toplarına el konulmasına, işçilerin siyasal önderliğini yürüten Komün Merkez Komitesi'nin dağıtılmasına ve üyelerinin tutuklanmasına karar verildi. Hükümet birlikleri 18 Mart'ta silahlı işçilerin mevzilendiği Paris Montmartre Tepesi'ne beklenmedik ani bir saldırı başlattı. Parisli işçiler ve esnaf bu haberi alır almaz, savaşmak için harekete geçtiler, Paris Montmartre Tepesi'ndeki direnişe katıldılar. İşçiler, kadın ve çocuklardan oluşan on binlerce insan, hükümet ordusunu kuşattı ve ulusal öz-savunma birlikleri yeniden silahlı isyan kararı aldı. O gece, işçilerin çoğunluğunu oluşturduğu ulusal öz-savunma birlikleri, kent belediye konağını, kara kuvvetleri binasını, polis merkezlerini ve diğer hükümet binalarını işgal etti. Thiers, bu durumda köşeye sıkışmış ve Paris dışına kaçmıştı. Nihayet, Paris proletaryası silahlı güçleri ile teslimiyetçi kapitalist hükümeti zor yoluyla devirmişti.

II. Paris Komününün Elde Ettiği Büyük Başarılar

18 Mart'ta Paris proletaryasının silahlı isyanının zaferinden sonra, Ulusal öz-savunma (askeri) Birlikleri'nin Merkez Komitesi politik iktidarı kumanda eden konuma gelmişti. Zaferden sonra, Paris işçileri ve diğer emekçi tabakalar, yeni rejimi inşa etme ve güçlendirme mücadelesine başladı ve Ulusal öz-savunma Birlikleri Merkez Komitesi'nin önderliğinde önemli başarılar elde etti.

I. Paris Komünü Rejimini Kuran Demokratik Seçim

Paris Komünü, burjuvazinin iktidarı devrildikten sonra demokratik seçimlerle inşa edilmiş dünyadaki ilk proletarya iktidarıydı. Seçimler için bir seçim kanunu bulunmamasına karşın, Ulusal öz-savunma Birlikleri Merkez Komitesi tarafından tüm Paris halkına demokratik özgürlükler vadeden bir seçim bildirgesi sunulmuştu. Bildiri, kentin her bölgesinden bölgedeki nüfusa oranla temsilci seçilmesi ilkesini merkeze alarak,

nüfusu dikkate almaksızın, her bölgeden eşit sayıda temsilci çıkmasını sağlayan burjuva seçim yasasını kaldırıyordu. Bildiri, Paris halkını temsilcilerini dikkatli düşünerek kendi temsilcilerini seçmeye çağırıyordu.

26 Mart tarihinde Komün meclis seçimleri gerçekleşti ve 86 komün üyesi seçildi. Seçilen 21 liberal burjuva temsilci komün meclisinden çekildiğini açıkladığı ve ünlü Blanqui seçilmesine karşın hapiste olduğu için komün meclisindeki gerçek sayı 64'tü. Bunlardan 30'u diğer ülkelerden devrime katılan uluslararası adaylardı. Seçilenlerin 27'si işçi, 8'i memur ve 29'u meslek sahibiydi. Siyasi akımlar bakımından küçük bir kısmı Proudhoncu gruptan iken, çoğunluk Blanqui taraftarları ve yeni-Jakobenler'di. Paris kent belediye binası meydanında on binlerce insan, komünün 28 Mart'taki kuruluş mitingine katıldı. Ulusal öz-savunma birlikleri Merkez Komitesi seçimlerin ardından iktidarı komün meclisine devrediyor ve ilk proletarya iktidarının resmen kurulduğunu ilan ediyordu.

II. Burjuvazinin Eski Devlet Aygıtının Tamamen Parçalanması ve Proletaryanın Yeni Politik Kurumlarının Kurulması

Komün, siyasal iktidarı ele geçirdikten sonra, Komün, kendisinin Paris'teki tek yasal siyasi güç olduğunu ve teslimiyetçi Versailles burjuva güçlerinden gelebilecek herhangi bir emrin geçersiz olacağını bir bildirge ile ilan etti. Ayrıca bu bildirge, burjuvazinin mevcut düzenli ordusunun yerini halkın ordusunun aldığı, Öz-savunma birlikleri dışında başka bir ordunun Paris'e gelmesinin yasaklanmış olduğunu; eski mahkemelerin, yargıçların ve gerici polis merkezlerinin feshedildiğini ve politik mahkumların serbest bırakıldığını; Askerlik, kamu güvenliği, adalet, maliye, gıda, çalışma/emek sorunları, ticaret ve halka toplumsal hizmetler sunma konuları da dahil olmak üzere, çeşitli alanlarda Komün'ün işlevlerini yerine getirmesi için 10 komite kurulduğunu; hukuk düzenini sağlamak için yeni sivil bir mahkemenin kurulduğunu ve işlemeye başladığını ilan etti. Bildirgeye göre kamu

düzeninin sağlanmasından sorumlu olacak kamu güvenlik komitesi ve diğer güvenlik kurumlarının görevlileri de seçimle belirlenecekti. Burjuvazinin kendi sınıfsal çıkarlarına göre belirlenmiş bir yapıya sahip olan parlamenter sistem ortadan kaldırılıp, bunun yerine yasama ile yürütmenin birliği ilkesini uygulayan bir siyasal iktidar biçimi uygulamaya konulmuştu.

III. Bürokrasinin Ortadan Kaldırılması ve Yerine Proletarya Demokrasisinin Geçirilmesi

Paris Komünü, devlet personelinin halkın hizmetindeki görevliler olmak yerine, halkın üzerinde ayrıcalıklı bir tabakaya dönüşmesini önlemek amacıyla, diğer deyişle burjuvazinin ayrıcalıklı bürokrasi sistemini ortadan kaldırmak için iki önlem ortaya koymuştu. Öncelikle, tüm devlet personeli seçimlerle belirlenecek, seçmenlere karşı sorumlu ve onların denetimine tâbi olacak, yetersiz bulunan personel gerektiğinde halk tarafından değiştirilebilecekti. İkincisi, üst düzey devlet görevlilerine ödenen yüksek maaş sistemi kaldırılacak, devlet görevlilerinin hangi kademede olduklarına bakılmaksızın sıradan işçilerle aynı ücret sistemi uygulanacaktı.

IV. Gerici Ruhban Tabakanın Güçlerinin Yok Edilmesi ve Dini Ayrıcalıkların Ortadan Kaldırılması

Komün, kuruluşunu takiben, derhal din ile siyasetin ayrılması üzerine bir kararname yayımladı ve kilisenin devlet işlerine müdahale etmesini yasakladı. Bununla birlikte kiliselerin elindeki mülkleri kamulaştırdı ve dinin, komünü hedefleyen karşı-devrimci faaliyetlerde kullanılmasının önüne geçti.

Komün, bir yandan eski devlet aygıtını alaşağı edip yenisini kurarken, kurduğu proletarya diktatörlüğü siyasi rejimini güçlendirmek ve hedeflediği toplumsal reformları gerçekleştirmek amacıyla politik, ekonomik, kültürel ve diğer başlıkları kapsayan bütünsel reform adımlarını atmak için kendi öz siyasi gücünden yararlanmıştı.

Komün, politik alanda karşı-devrim güçlerini bastırmak için, Thiers hükümetinin önde gelen üyelerinin ve diğer suç işlemiş karşı-devrimci öğelerin bastırılması ve tutuklanarak mahkeme önüne çıkartılmaları gibi önlemlere başvurdu. Bunun ötesinde, burjuva Versailles senatörlerinin ve önemli devlet görevlilerinin mal varlıklarına el konuldu, 30 gerici dergi kapatıldı, bir Rehineler Kararnamesi yayımlandı ve Komün'e sızmış olan ajanlar izlenerek bunlar ayıklandı. Ayrıca, en önemlisi çeşitli adi suçlarla mücadele edilmesine yönelik önlemler de alındı.

Komün, ekonomik alanda, işçi sınıfı ve çalışan kesimin çıkarlarına yönelik hareket etmiş ve Paris'teki işçilerin acil taleplerini karşılamak için bir dizi önemli adım atmıştı. Atılan bu adımlar dahilinde, ekmek üreticilerinin gece vardiyası sistemi kaldırıldı, işçi ücretlerinin çeşitli bahanelerle "ceza" adı altında kesilmesini yasaklandı. İşyerlerini terk ederek kaçmaya çalışan kapitalistlerin ve fabrika sahiplerinin işletme ve atölyelerine el konularak, bu işletmeler üretimin aksamaması ve üretimin iyileşmesi için işçi kooperatiflerine devredildi. Kapitalistlerin ve devlet yetkililerinin evleri kamulaştırılarak sıradan insanlara verildi, polis örgütü tarafından kontrol edilen iş bulma büroları kaldırıldı, bunların yerine Komün'ün yönettiği iş edindirme bürolar kuruldu. Mallarını vererek rehin karşılığı borçlanan halka ait olan eşya ve malların açık artırma ile satılması durduruldu ve 50 Frank'ın altında değere sahip rehinli eşyaların sahiplerine geri verileceği güvencesi verildi. Kiracıların Ekim 1870 ile Haziran 1871 arasındaki tarihlerde ödeyememiş olduğu kiralardan muaf tutulmasına ve kira kontratlarının uzatılmasına dair kararlar çıkarıldı.

Komün'ün Kraliyet Mühimmat Fabrikası'nda yürürlüğe koyduğu işçilerin işletme yönetimine katılması kararnamesi de çok önemliydi. Çünkü bu kararname, fabrikanın yönetim kademelerinin seçimle belirlenmesini, üretimin seçilen bir fabrika komitesi tarafından yönetilmesini ve fabrika içindeki çeşitli bölümlerden (atölyelerden) seçilecek işçi temsilcilerinin

işletmenin yönetim faaliyetlerine katılmalarını öngörüyordu. Eğer fabrikada seçimle başa gelen müdürler ve temsilciler yetersiz bulunursa, ya da işçilerin temel haklarını ihlal ederlerse, istenildiği zaman değiştirilebileceklerdi. Bütün bu önlemlerin sonucunda, Paris'teki işçilerin büyük bir kısmının yaşam koşulları büyük bir gelişme göstermişti. Bu önlemler, proletarya iktidarının korunması ve pekiştirilmesi açısından çok önemliydi. Ancak Komün ekonomik alanda, Fransa Merkez Bankası'na el konulmaması gibi birtakım hatalar yapmıştı.

Komün, kültür ve eğitim alanlarında da önemli reformlar gerçekleştirmişti. Kilisenin okulları kontrol etme ve yönlendirme hakkı iptal edildi. Şehitlerin çocuklarına eğitim olanağı vermek ve işten çıkarılan işçilere iş imkânı sağlamak için ilk meslek eğitim okulu kuruldu. Devlet okullarında okuyan öğrencilere ücretsiz ders araç ve gereçleri temin edildi; sanatçı gruplarını bir dernek çatısı altında örgütleyerek halka devrimci sanat gösterileri sunuldu.

Komün, enternasyonalist bir yaklaşımla hareket ederek Polonya, Avusturya, İtalya, Macaristan, Belçika, Rusya ve diğer ülkelerin devrimcilerini de Komün'ün mücadelesi etrafında birleştirmeye çaba sarf etti. Aynı zamanda, Komün, üstün yetenekli uluslararası devrimci savaşçıları da kendi önderliğine dahil etmişti: Bunlar arasında Macar Frankel, çalışma bakanı olarak görevlendirilmiş, Polonyalı devrimciler Dombrowski ve Wroblewski de Paris kentinin savunma komutasında görev almışlardı.

Sadece iki ayı çok az aşan bu denli kısa bir süre içinde, Komün tarafından alınan siyaset, ekonomi, kültür ve eğitim alanlarını kapsayan bu önlemler, bu siyasi rejimin proletarya diktatörlüğü karakterini tamamen ortaya koymaktaydı. Bu rejim, eski kapitalist devlet aygıtının parçalanması temelinde kurulmuş olan, izlediği politikalar ve uyguladığı tedbirler bakımından proleter bir rejim özelliklerini taşıyan, aynı zamanda işçi sınıfının temel çıkarlarını savunan yeni bir proletarya iktidarıydı. Marx, Komün'ü şöyle değerlendirmişti: Paris Komünü “aslında

alışan sınıfın hkmetiydi. Komün, üreten sınıf ile mülk sahipleri sınıfı arasındaki mücadelenin bir ürünü olarak ortaya çıkmış olan ve emeği ekonomik alanda zgrleştirebilecek yeni bir siyasi biçimin keşfedilmesini” ifade etmekteydi²⁰.

III. Paris Komünü Devrimi’nin Deneyim ve Dersleri

Komünün ortaya çıkışı ve yaşama geçirilmesi eski dünya için ölümcül bir tehdit anlamına geliyordu. Fransa ve diğer ülkelerdeki karşı devrimci siyasi güçler, yeni gelişmekte olan bu devrimci iktidarı boğmak için her türlü yolu denemişti. Versaille bölgesine kaçıp orada slenen gerici Thiers hükümeti yöneticileri, Komün’ acımasız bir şiddetle bastırmaya yönelik bir hareket başlatmak için, (Alman) Prusya Bismarck hükümeti ve diğer karşı-devrimci güçler ile işbirliğine gitmişti.

28 Mayıs’ta burjuva Versailles güçleri komne saldırdı ve tüm Paris’i işgal etti. İnsanlık tarihinin gördüğü ilk proleter rejimi devrilmişti. Sadece 72 gün hüküm sürmesine rağmen Komün, insanları sınıflı toplumdan kurtaran muazzam bir devrimdi ve uluslararası proletaryanın kurtuluş mücadelesi açısından büyük bir öneme sahipti.

Birincisi, Paris Komünü Devrimi burjuva iktidarını devirmek ve proletarya diktatörlüğünü inşa etmede proletaryanın ilk büyük girişimiydi. Bu girişim, insanlığı sınıflı toplum yapısından kalıcı olarak kurtaracak yeni bir toplumsal devrim dönemini başlatmıştı. Nitekim, Paris Komünü’nn deneyimlerini özetleyen Marx şöyle yazmıştı: “Paris halkının mücadelesi sayesinde, burjuvazi ve onun devletine karşı savaşan işçi sınıfı hareketi açısından yeni bir aşamaya gelindi. Doğrudan sonucu ne olursa olsun, işçi sınıfı hareketi dünya tarihinde muazzam öneme sahip yeni bir başlangıç noktası elde etti.”²¹

20 Marx ve Engels Toplu Eserleri, Cilt 3, s. 59.

21 Paris Komünü zerine, Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Iljich Lenin, Joseph Stalin’in Yazıları, ss. 217-218, Pekin People’s Publishing House, 1971.

İkinci olarak, Paris Komünü Devrimi Proudhon'culuğun ve Blankizm'in çöküşünün ilanıydı. Marksizmin doğru görüşleri bir kez daha pratik içinde sınanmış ve ayakta kalmıştı. Devrimin zaferinin ardından, Komün'ün önderliği tamamen Blankistlerin ve Proudhon'cuların kontrolüne geçmişti. Ancak Komün, işçi sınıfına dayanarak kurulmuş bir siyasi rejimdi, bu nedenle proletaryanın güçlü talepleri ve özlemleri, Blankizmin ve Proudhon'culuğun hatalı görüşlerinin pratiğe geçirilmesini ciddi bir biçimde engellemişti, böylece proletarya ve diğer emekçiler Komün yönetimini, işçilerin çıkarları doğrultusunda Marx'ın bilimsel sosyalist teorisi ve Marksist politik görüşler doğrultusunda birçok devrimci önlem almaya zorladı. Bu gerçek, Blankizmin ve Proudhon'culuğun bir devrim esnasında işçi sınıfı tarafından kesinlikle terkedileceğini göstermişti. Engels'in yazdığı gibi: "Komün, eski olanın ve özellikle kendine özgü Fransız sosyalizmi için bir mezar, yeni uluslararası komünizm için ise beşik olmuştu, bu Fransa için yeni olandı."²²

Üçüncüsü, Komün Devrimi'nin yaratıcı nitelikleri ve büyük başarıları, proletarya devrimleri için dünya çapında önemli büyük deneyimler sağlamıştı. Bunlar ilerdeki proletarya devrimlerine yol göstermesi bakımından son derece önemliydi.

Diğerlerinin yanında, en önemli ders şu olmuştu: Paris Komünü Devrimi işçi sınıfının "var olan devlet aygıtını ele geçirip, öylece basitçe kendi amaçları doğrultusunda" kullanamayacağını göstermişti. Ve bu son önemli deneyim proletarya devriminin yolunu açmıştı.

Marx ve Engels, Paris Komünü Devrimi'nin deneyimleri üzerinde toparlayıcı bir teorik çalışma yapmaya özen göstermişlerdi. Paris'teki gelişmeleri ve Komün'ün faaliyetini, onun varlık gösterdiği 72 gün boyunca yakından takip ettiler ve belge topladılar. Birinci Enternasyonal, Marx ve Engels'i

22 Marx ve Engels Bütün Eserleri, Cilt 36, s. 228, Pekin, People's Publishing House, 1974.

Paris Komünü Devrimi'nin deneyimlerini özetlemek için görevlendirdiğinde Marx, *Fransa'da İç Savaş* isimli önemli eserini hazırlamış ve yayımlamıştı. Marx, Komün deneyimlerini ve derslerini topluca özetleyen bu eseri yayımladığında, Komün'ün yenilgisinin üzerinden henüz bir gün geçmişti.

I. Devrimci Güçlerin Proletarya Tarafından Kontrol Edilmesi, Devrimin Zaferi ve Proletarya Diktatörlüğünün Gerçekleşmesinin Önkoşuludur

Burjuva iktidarını devirmek ve proletarya rejimini inşa etmek için Paris proletaryasının gösterdiği başarının arkasında, proletaryanın bu devrimde kontrol ettiği 300.000 kişiden oluşan ulusal öz-savunma ordusunun bulunması vardı. Thiers hükümeti silahlanmış işçileri ortadan kaldırmayı denediğinde, ulusal öz-savunma ordusu Merkez Komitesi elindeki silahlı orduyu burjuvaziye teslim etmemişti. Burjuvazinin, işçileri bu orduyu kendisine teslim etmeye zorlamak için şiddet kullandığında, ulusal öz-savunma ordusu buna tepki gösterdi, ayağa kalktı ve ordu, silahlı bir ayaklanmaya girişti, iktidarı ele geçirdi, proletaryanın Komün yönetimini kurdu. Komün ürettiği yeni politikaları uygulama ve uygulamayı güvence altına almadaki halkın silahlı güçlerine dayanmıştı. Marx, Komün deneyimlerini yazarken şu ifadeleri kullanmıştı: “Devrimin yeni özelliği insanların ilk başkaldırı sonrasında silahlarını bırakmayıp, iktidarı yönetici sınıfa vermek yerine kendileri yönetmeyi seçmesiydi. Marx ve Engels’e göre Komün’ün yenilgisinin arkasındaki önemli nedenlerden biri—ki bu aynı zamanda silahlı mücadelenin de ölümcül bir hatasıydı—devrim başarıya ulaştıktan hemen sonra karşı-devrimci silahlı güçleri tamamen yok etmeye girişmemesiydi. Karşı-devrimci silahlı güçler ezilmediğinde düşmana nefes alacak zaman bırakılmıştı. Bu anlamda, Marx şöyle yazmıştı: “Proletarya diktatörlüğünün ilk öncülü, proletarya ordusudur, İşçi sınıfı, kendi kurtuluş hakkını savaş alanında kazanmak zorundadır.”²³

II. Proletarya, parçalanmış eski devlet aygıtının yerine proletarya diktatörlüğü altında yeni bir komün-tabanlı devlet inşa etmelidir

Marx, 1848 Devrimi'nin deneyimlerini özetlerken, proletarya devriminin eski devlet aygıtını parçalamak zorunda olduğu sonucuna varmıştı. Bu, aynı zamanda yeni bir iktidar biçimini keşfeden, böylece eski iktidar yıkıldığında yerine nasıl bir iktidar kurulacağı sorusuna da cevap veren Paris Komünü Devrimi tarafından doğrulanmıştı. Bu yepyeni devlet biçimi ise komündü. Marx, şu noktaya dikkat çekmişti: “Bu devrimin yeni niteliği, —tüm daha önceki gerçekten baskıcı iktidar biçimlerinden farklı olarak—komünün halk tarafından—bir işçi hükümeti olarak—oluşturulması, tümüyle katılımcı geniş tabanlı bir politik yapıya (biçime) sahip olmasıdır. Böylece Komün, devrimin hakiki önderlik iktidarının kumanda merkezinde olmuş ve halkın iktidarı kendi elinde tutabileceği bir yöntemi keşfetmiştir, diğer deyişle bu yöntem eski devlet aygıtının ve egemen sınıfın iktidarının yerine kendi iktidar organlarını geçirilmiştir olmasıdır.”²⁴

Marx, Paris proletaryasının eyleminin, dünyanın bütün işçilerinin kendi devlet yapılarını kurabilmeleri için yol açıcı öncü bir girişim olduğu görüşünü savunuyordu. Bununla birlikte, Paris Komünü'nün de proletarya diktatörlüğünün uygulaması bakımından hataları olduğu söylenebilirdi. Örneğin, karşı-devrimci güçlerin kararlılıkla bastırılmaması ve Merkez Bankası'na el koyulmaması gibi. Diğer bir deyişle, Komün, karşı-devrimle ve sömürücülerle mücadelede yeterince kararlı olamamıştı ve onu yenilgiye götüren şey, fazlaca merhametli davranmasıydı.

III. Proletarya ancak, özellikle çiftçileri de içine alan kentlerdeki ve kırlardaki işçilerin ittifakı ile devrimi başarabilir

Marx, 1848 Avrupa Devrimi'nin deneyimlerini özetlediğinde, proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesinde başarılı olması için, kent ve kır emekçileri ile, özellikle kırlardaki çiftçiler ile birlik içinde olması gerektiğini savunmuştu. Paris Komünü Devrimi'nin deneyimi bu noktada da Marx'ı haklı çıkarmıştı. Komünün iki ayı aşan varlığının arkasında yatan neden, emekçilerin geniş kesimlerinin çıkarı doğrultusunda çeşitli önlemlerin alınması olmuştu, böylece “tarihte ilk kez küçük burjuvazi ve orta sınıf burjuvazi açıkça yardımcı olmak amacıyla işçi devriminin etrafında birleşmiş; Komün, işçi devriminin onlar ve Fransa için tek kurtuluş yolu olduğunu ilan etmişti.”²⁵

Bununla beraber, Komün, köylülere “kendi zaferinin onların tek umudu olduğunu” ilan ederken fazlasıyla haklı olmasına karşın, Komün Komitesi çiftçilerin devrimin sürdürülmesinde oynayacağı rolü gerektiği ölçüde kavrayamamış, tam gerekli olan zamanda çiftçilerin desteğini arkasına alabilmede başarılı olamamıştı. Paris Komünü'nün yenilgisinin arkasındaki önemli nedenlerden bir diğeri de, bir işçi-köylü ittifakı kurmamış olmasıydı. Bu noktada, Marx özel bir çözümleme yapmıştı: çiftçilerin büyük çoğunluğu oluşturduğu bölgelerde, eğer proletarya çiftçileri etrafında birleştiremediği takdirde, çiftçiler işçi devrimine ket vurabilir, hatta devrimin tüm kazanımlarını tahrip edebilirlerdi.”²⁶

25 Marx ve Engels'in Toplu Eserleri, Cilt 3, s. 103.

26 a.g.e., s. 287.

IV. Bilimsel sosyalist teorinin yol göstericiliği ve proleteryanın siyasi partisinin doğru öncülüğü, proletarya devriminin zaferinin en temel güvencesi olacaktır

Yenilginin arkasındaki başka bir neden de, Komün'ün, Marksizmi rehber edinen bir işçi sınıfı partisi tarafından yönetilmiyor olmasıydı. O dönem, Komün Komitesi üyeleri arasında Proudhoncu'lar ve Blankistler gibi gruplara dahil olan, Varlin ve Frankel gibi önde gelen isimler vardı. Bu figürler, Birinci Enternasyonal (Uluslararası Emekçiler Birliği) üyeleri olmalarına rağmen, henüz Marksist değillerdi ve bilimsel sosyalizmi benimsemiyorlardı. Onlar, mücadeleye yalnızca proleteryanın sınıf içgüdülerıyla katılmışlar ve birçok önemli ilke/politika sorunlarında hata yapmışlardı. Komün, var olduğu 72 gün boyunca birleşik bir önderlik merkezi kuramamış, bu durum Komün'ün karar alma süreçlerinde önemli sorunlar çıkmasına sebep olmuştu. Marx bu konuya ilişkin olarak şu notu düşmüştür: "İşçi sınıfı, kendisini ancak ve ancak, mülk sahibi sınıf tarafından kurulmuş tüm partilere karşı, onlardan bağımsız bir parti olarak örgütleyerek, sınıf gibi davranma yetisi kazanabilir ve mülk sahibi sınıfın kollektif güçlerine karşı mücadele edebilir."²⁷

Yenilgiye rağmen Paris Komünü Devrimi'nin sunduğu bu deneyim ve dersler, dünya çapında proleterya devrimi için geniş kapsamlı bir öneme sahiptir.

Son olarak şu noktaya dikkat çekmemiz gerekiyor: Marx ve Engels, kitlelerin devrimci hareketini desteklemelerinden dolayı Devrim'den coşkuyla söz etmişlerdi, çünkü onların temel çıkış noktalarından biri, kitlelerin devrimci içgüdülerini takdir etmek ve devrimci inisiyatiflerine saygı gösterilmesi gerektiğine inanmalarıydı. Bununla birlikte Marx ve Engels'in değerlendirmelerinde ve teorik özetleme çalışmasında

27 Marx ve Engels'in Toplu Eserleri, Cilt 18, s. 165, Pekin, People's Publishing House, 1964.

odaklandıkları sorun proleterya devrimin genel gelişme yasalarını keşfetmek olmuştı, bu anlamda, o dönemde Fransa'nın nesnel ve öznel koşullarının bir proleterya devriminin tam zafetine henüz hazır olmadığını saptamışlardı.

V. İkinci Enternasyonal'e giden Sürec

İkinci Enternasyonal (1889-1923), kapitalizmin serbest rekabet koşullarından tekelci döneme geçiş yapmakta olduğu 1800'lerin sonu ile 1900'lerin başlarında varlığını sürdürmüş, çeşitli ülkelerden sosyalist parti ve grupları birleştirmiş olan bir örgüttü. İkinci Enternasyonal, Avrupa ve ABD'de yatay düzlemde genişleyen işçi hareketi temelinde kurulmuş, bu faaliyetler içinde Marksizm yaygınlaşmış, Avrupa ve ABD'de yerel sosyalist partiler kurulmuştu. Örgütün amacı, proleterya parti ve gruplarının uluslararası işbirliğini sağlayarak tekelci kapitalist grupların uluslararası birliğini alt etmektir. İkinci Enternasyonal sosyalist güçlerin örgütlenmesinde, aralarındaki dayanışmalarının ilerletilmesinde, kapitalizme ve militarizme karşı işçi hareketinin mücadelelerinin gelişmesinde önemli sonuçlar elde etti. Bununla kalmayıp, örgüt kendi içerisinde önemli bir olumsuz rol oynayan anarşist eğilime karşı oldukça etkili sonuçlar almış, ancak sağ oportünizme ve özellikle Bernstein revizyonizmine karşı mücadelede yeterince başarılı olamamıştı. Revizyonizmin farklı ülkelerin partileri arasında yayılıp genişlemesi ve Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile birlikte, İkinci Enternasyonal sonunda ideolojik ve politik düzlemde iflas etti.

İkinci Enternasyonal'in uluslararası sosyalist harekete sunduğu en değerli ders ve deneyimler Marksizm'in temel teorisi-ne ve Marksist partinin inşası ilkelerine bağlı kalınması gereği; çağın yeni gerçekleri dikkate alınarak, devlet, ulus ve toplum üzerine doğru analizler geliştirerek proleterya devrimi için yeni bilimsel strateji ve taktikler ortaya koyulması gereği ve her türlü sağ ve "sol" sapmaların önüne geçilerek Marksizmin yaratıcı bir biçimde geliştirilmesi gereği olmuştur.

Başlık II

İkinci Enternasyonal'in Kuruluşu ve Başlıca Faaliyetleri

I. Kapitalizmin Barışçıl Gelişme Dönemindeki İşçi Hareketi, Avrupa ve ABD'de Sosyalist Partilerin Kurulması

I. Avrupa ve ABD'de Kapitalizmin Barışçıl Gelişme Dönemi

1871 Fransa-Prusya Savaşı'ndan itibaren 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarını kapsayan dönem, dünya kapitalizminin serbest rekabetçi kapitalizmden yeni bir gelişim aşamasına, tekelci kapitalizme geçişine sahne oldu.

Avrupa ülkeleri ve ABD, 19. yüzyılın son otuz yılı boyunca, birbiri ardından, elektrik teknolojisinin itici gücünü oluşturduğu yeni teknolojik ve bilimsel devrimi ilerlettiler. Elektriğin ve diğer teknolojik buluşlarla ilgili uygulamaların yaygınlaşması ile beraber—elektrikli aydınlatma, denizaltı kabloların döşenmesi ile telgraf ve telefonun yaygınlaşması vb.—sonucunda birçok yeni sanayi sektörü ortaya çıkmıştı. İçten yanmalı motorların icadı ve kullanımı ile ağır makine

sektöründe büyük bir gelişme yaşanırken, buharlı gemi ve otomobil gibi buluşlar insan yaşamını kolaylaştırmış ve toplumsal iletişimi daha etkin kılmıştı. Bilim ve teknolojinin bu ilerlemesi, üretici güçleri muazzam ölçüde geliştirdi ve üretim süreçlerini toplumsallaştırdı. Bu dönemde, bazı Avrupa ülkeleri ve ABD art arda sanayileşme hamleleri gerçekleştirerek yeni bir ekonomik sıçrama sürecine tanıklık etti. Fransa, Almanya ve ABD de İngiltere örneğini takip ederek hızlı bir endüstriyel gelişme süreci yaşadılar. 1850 ve 1870 yılları arasındaki süreçte Fransa, siyasal rejiminde birkaç kez değişim (istikrarsızlık) yaşamasına rağmen, sanayileşme hamlesine dayanak olan hızlı bir ekonomik gelişme yaşadı. Almanya ise, Bismarck'ın önderliğinde ulusal birliğini gerçekleştirdiği bu dönemde ekonomik büyüme patlaması yaşadı ve kısa bir zaman içinde kapitalistleşmeleri daha eskiye dayanan ülkelerin bazılarını yakaladı, hatta geride bıraktı. ABD de uygun ve avantajlı coğrafi yapısı, güçlü doğal kaynakları, güçlü bilimsel ve teknolojik gelişimi sayesinde ekonomisini güçlendirerek ileri bir sanayi ülkesi haline geldi. İstatistiklere göre, 1870 ve 1900 yılları arasında küresel sanayi üretimi yaklaşık 4 kat artmıştı. Okyanus aşırı yolculuklarda yelkenli gemilerin yerini buharlı gemiler almaya, Avrupa ve Kuzey Amerika'da demiryolu ağları inşa edilmeye başladı. Bu yıllarda Mısır Süveyş Kanalı gemilerin geçişine açıldı. Demir-çelik sanayisinin ve ulaşım sektörünün hızla gelişmesi, dünyanın her köşesinde uluslararası ticaretin büyümesi ile sonuçlandı.

Bu dönemde, bir yandan—Avrupa ve ABD'de—bilimsel ve teknolojik devrimin etkisiyle üretici güçler hızla gelişirken, diğer yandan üretim ilişkileri ve ekonomik yapıda da köklü değişiklikler gerçekleştirildi. Serbest rekabetin yerini alan tekelleşme, giderek kapitalist ekonomi içinde egemen konuma yükseldi. Yeni koşullarda, bir yandan, yeni bilim ve teknolojilerin sanayiye uygulanması, üretimin büyümesi ve üretimin toplumsallaşma derecesinin gelişimi işletmelerin iç

yapısında, fabrika (üretim) birimi ile işletme (büro-yönetim) birimi arasındaki bağları bir üst düzeye çıkarmıştı; diğer yandan ise, işletmeler sürekli artan işletme dışı rekabetle başa çıkmak ve olası ekonomik krizleri önlemek için hacimlerini büyütmek ve içyapılarını düzenlemek zorunda kalmışlardı. Bütün bunlar, nesnel olarak şirket evliliklerini (banka ve sanayi şirketleri arasında birleşmeleri) ve sermayenin yoğunlaşma/merkezileşme eğilimlerini güçlendirmişti. Aynı kategorideki işletmeler birleşiyor veya büyük işletmeler küçük işletmeleri yutuyordu. Bu durum ülkedeki birçok sanayi sektörünü elinde tutan tekeller arası koalisyonların oluşmasını, kartel, konsorsiyum ve tröstler gibi dev tekelci işletmelerin doğması anlamına geliyordu. Tekeller, Avrupa'da önde gelen kapitalist ülkelerde ve ABD'deki ekonomik yaşama egemen olmaya başladı. Böylece kapitalizm serbest rekabeti geride bırakarak, tekelci aşamaya girmiş oldu.

Tekelci kapitalizm, tekeliciliğin ekonomik yaşam üzerindeki hâkim pozisyona gelmesi dışında, mali sermaye gruplarının ortaya çıkması, sermaye ihracının güçlenmesi, bankalar arası birleşmeler ve bankaların etki alanının genişlemesi, sınai, ticari ve banka sermayelerinin (üç sermaye biçiminin) kaynaşması olgularını öne çıkarmıştı. Diğer yandan, farklı tekelci sermaye grupları (bunların devletleri) arasındaki çelişkiler iyice keskinleşmiş, tekelci kapitalizmin gelişme süreci büyük ölçüde sömürgeler üzerinde hakimiyete ve tekelci kapitalist şirket ve devletlerin aralarında sömürgeler üzerinde mücadelelerine bağımlı hale gelmişti. Dünya çapında tüm sömürgeler hakim büyük emperyalist ülkeler arasında bölüşülmüş olduğu için, Almanya, ABD ve Japonya gibi geriden gelerek yeni yükselen tekelci kapitalist ülkeler kendilerine düşen, sadece yüzde 5'lik sınırlı bir paydan memnun değillerdi. Bu yeni yükselen emperyalist güçler İngiltere ve Fransa gibi eski kapitalist ülkelerin elinde olan yüzde 80'lik sömürge ve kaynak payını zorla ele geçirmek niyetindeydiler. Tekelci kapitalizmin bu erken

dönemindeki göze çarpan özellikler, sömürgeler için silahlı rekabetin şiddetlenmesi ve tekelci ekonomik çıkarların askeri yollarla azami düzeye çıkarılmaya çalışılmasıydı.

Üretici güçlerin gelişimi ve Avrupa'daki kapitalist ülkeler ve ABD'deki ekonomik yapının değişmesi, bu ülkelerdeki siyasi yaşamı ve sınıf ilişkilerini etkilemesi kaçınılmazdı. Bu etkiyi üç başlıkta özetleyebiliriz:

1. Avrupa ve Amerika'daki kapitalist ülkeler sonunda burjuva-sermaye rejimlerini kurmuş ve pekiştirmiştir. Ardından proletarya ile burjuvazi arasındaki ilişki ve çelişki bu ülkelerdeki toplumsal yaşamı belirleyen başlıca ilişki haline gelmiştir.

Kapitalist ekonomi, büyük atılımlar ve hızlı bir gelişim yaşarken, Avrupa ve Amerika kıtalarının diğer büyük kapitalist ülkeleri, İngiltere ve Fransa'nın yolunu izleyerek çeşitli siyasi reformlar gerçekleştirme yolunda önemli adımlar attılar. Almanya ve İtalya, çeşitli iç çatışmalar sonucunda ulusal birliklerini sağlarken, Rusya imparatoru 1861'de serfliği, ABD de plantasyon çiftliklerinde siyahlara karşı uygulanan köleliği kaldırdı. Bu siyasi reformlar, büyük sonuçlar doğurmuştu. Bu devletler kapitalist gelişmenin önündeki engelleri kaldırarak ulusal birliklerini sağlayıp ulusal pazarlar oluşturarak kapitalist gelişimin önündeki engelleri kaldırmaya çalışmıştı. Bu, üretici güçlerin ve üretkenliğin artışı açısından önemli bir itici kuvvet sağlamıştı. Öte yandan, Avrupa ve Amerika'daki önde gelen kapitalist ülkeler burjuva demokratik reform çabalarına son vererek, bunun yerine halka karşı burjuva rejimini pekiştirme yoluna girdiler. Bu, büyük kapitalist ülkelerdeki burjuvazi ile feodal güçler arasındaki çelişkilerin temelde çözümlenmiş olduğu, bu ülkelerdeki toplumsal süreci artık proletarya ile burjuvazi arasındaki çelişkilerin yönlendirmeye başladığı, bu iki sınıf arasındaki mücadelenin şiddetinin ve durumunun, toplumun niteliği ve gelişme yönelimi üzerinde doğrudan belirleyici olmaya başladığı anlamına geliyordu.

2. Kapitalizmin siyasi hâkimiyetinin görece barışçıl bir nitelik gösterdiği evrede Avrupa ve Amerika'daki önde gelen kapitalist ülkeler, büyük bir ekonomik gelişim göstermiştir.

Bu görece barışçıl aşama, bu ülkelerdeki işçi hareketinin gelişimi için olumlu bir koşullar sağlamıştı. 1871 yılında Fransa-Prusya Savaşı'nın bitişinden 1904 Rus-Japon Savaşı'nın başlangıcına kadar ileri kapitalist ülkeler büyük bir savaş yaşamamıştı. Avrupa ise otuz yılı aşan barışçıl bir gelişme dönemi geçirdi. Kapitalizm, içsel ekonomik yapısını (üretim ilişkilerini) üretici güçlerin yeni gelişimine adapte olacak şekilde ayarlamıştı. İşte bu ayarlamamanın sonucu olan tekelci kapitalizm, serbest rekabet kapitalizminin yerini aldı ve kapitalist gelişim sürecinde yeni bir tarihsel aşama haline geldi.

Avrupa ve Amerika'daki devletler ve hakim siyasi güçler görece barışçıl bir siyasi ortam yaratmak amacıyla bir dizi önleme başvurmuştu: Şansölye Bismarck'ın liderliğindeki birleşik Alman devleti (2. İmparatorluk), asıl iktidarı elinde bulunduran Junker feodalleri ile burjuvazinin iç içe geçip bütünleşmesini gerçekleştirmişti. Böylece soylu Junkerlerle tekelci kapitalistlerin işbirliği sağlama alınmış oluyor ve Alman tekelci kapitalizminin hızlı gelişme belirli sürecinde sıçrama yaşanıyordu. Prusya (Almanya) savaşından yenik çıkan Fransa'da ise farklı siyasi güçler arasındaki mücadele kızışmıştı. Burjuva cumhuriyetçiler Fransa'daki tekelci kapitalizmin daha hızlı gelişmesinin önünü açabilecek cumhuriyeti savunmak için kralcılarla sürekli mücadele halindeydiler. Sonunda cumhuriyeti hakim kılarak pekiştirdiler ve Fransa'da tekelci ekonominin hızlı gelişiminin önünü açtılar.

ABD burjuvazisi ise (Kuzey-Güney savaşları -çev.) güneyde plantasyon çiftliklerinde köle çalıştırılması sistemini kaldırarak siyasi iktidarı elinde topladı. İktidarın Cumhuriyetçi Parti ile Demokrat Parti arasında duruma göre el değiştirdiği

bir siyasal sistem kurdu. ABD, içeride batıya göçü teşvik ediyor, ülkenin çeşitli bölgelerinde yerleşmiş bulunan yerli (kı-zılderili) nüfusu sürerek içerideki sınırlarını genişletiyor, dışa- rıda ise “büyük sopa politikası”¹ ve “dolar diplomasisi” gibi uygulamaları hayata geçirerek endüstriyel ve tarımsal üreti- mini İngiltere ve Almanya’yı aşacak dereceye yükseltiyordu. ABD’nin ekonomik gücü bakımından dünyada lider bir ko- numa gelmişti. İngiltere, Rusya ve İtalya da benzeri politika- lar uyguladı. Avrupa ve ABD’deki bu görece barışçıl süreç, üretici güçlerin güçlü gelişimine yanıt verebilecek veya yanıt vermek amacıyla ekonomik iç yapısal ayarlamalar yapılma- sı temelinde ortaya çıkmıştı. Daha doğrusu, üretici güçler ve üretim ilişkilerinde gerçekleşen değişiklikler, hem ülkeler dü- zeyinde hem de uluslar arası düzlemde siyasi ilişkilerde ve po- litik yönelimler bakımından değişimlere yol açmıştı. Siyasal düzlemde oluşan bu görece barışçıl aşamada, uluslararası işçi hareketi ve sosyalist hareket de yeni özellikler ve yeni kaza- nımlar elde etmişti.

3. Kapitalizmin dünya sistemi sonunda şekillenmiş ve belirleyici konuma gelmişti. Bu durum uluslararası pro- letaryanın ittifakının ve birliğinin içeriğinin ve biçiminin yeni zorluklarla karşılaşmasına yol açmıştı.

Kapitalizm serbest rekabet aşamasından tekelci aşamaya geçmişti, üretimde toplumsallaşma ve uluslararasılaşma süre- ci daha da derinleşmeye devam etti, sermaye ihracı hızla art- tı, uluslararası tekelci ittifaklara dayalı (devletler) dünyayı ve sömürgeleri paylaşmıştı, artık istisnasız bütün dünya ülkeleri mali sermayenin hakimiyeti altına girmişti. Sonunda birleşik bir dünya pazarının oluşumu, bütün ülke ve ulusları, ekonomik düzlemde sıkı bağlarla birleştirip bütünleştirmişti. Bunun anla- mı tüm ülkelerin ticaret, para ve sermaye ilişkileri alanlarında

1 Theodore Roosevelt’in “yumuşak konuşmalı fakat büyük bir sopa taşımalıyız” biçiminde özetlediği dış politika. Büyük sopadan kasıt askeri güç kullanımıdır. –çev.

karşılıklı olarak iç içe geçmeleri, karşılıklı bağımlılık ilişkileri içine girmeleri ve bu alanlarda entegre bir bütünsellik oluşturmaları idi. Kapitalist güçler ekonomik rekabet içinde tüm dünyayı nüfuz alanlarına bölmüşlerdi, aralarında birçok siyasi ve askeri ittifak kurdular, böylece özellikle büyük kapitalist güçlerin hâkim olduğu küresel bir siyasi sistem inşa ettiler. Bu yeni durumun ortaya çıkışı ve gelişimi, uluslararası işçi hareketinin ve uluslararası komünist hareketin, serbest rekabet dönemindekinden farklı bir faaliyet tarzını benimsemeye zorlamış ve bu iki hareketi daha güçlü bir meydan okumayla karşı karşıya getirmişti. Uluslararası proletarya artık daha güçlü ve deneyimli düşmanlarla karşı karşıyaydı, proletarya üstlendiği tarihsel misyonu daha zorlu ve karmaşık koşullar içinde gerçekleştirmek durumundaydı. Bu nedenle, uluslararası proletarya, saflarını bu yeni duruma göre yeniden düzenlemek, güçlerini dünya genelindeki duruma göre akılcı bir biçimde mevzilendirmek, tüm dünyadaki çeşitli ülkelerdeki proletarya orduları arasındaki birlik, koordinasyon ve koalisyon çabaları için en en optimal ve uygun biçimi keşfetmek ve örgütsel faaliyetler için doğru bir örgütsel çizgi belirlemek çok daha önem kazanmıştı.

II. Avrupa ve ABD’de Sosyalist Parti ve Grupların Ortaya Çıkışı ve Gelişim Özellikleri

İşçi Hareketinin Hızla Büyümesi ve Avrupa ve ABD’de Marksizmin Geniş Kesimlerce Benimsenmesi

65

1870’lerde proletarya sayıca gittikçe büyümüş, Avrupa ve ABD’de kapitalist ekonominin hızlı gelişimi ile proletarya yoğunlaşma derecesi de belirgin biçimde artmıştı. 1870’lerde İngiltere, Fransa ve ABD’de toplam 12 ila 13 milyon dolayında sanayi işçisi çalışıyordu, tarım işçileri de eklendiğinde proletaryanın sayısı 20 milyonu buluyordu. 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde bu sayı Avrupa ve ABD’de 40 milyona kadar ulaştı. Özellikle ağır sanayi sektörlerindeki Avrupa ve

Amerikalı işçilerinin sayısı katlanmıştı. Bu sayısal avantaj, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında burjuvazi ile şiddetli bir kavgaya hazırlanan uluslararası işçi hareketi açısından güçlü bir destek ve sağlam bir temel anlamına geliyordu. Avrupa ve ABD’de şiddetli bir üretim ve sermaye yoğunlaşmasının yanı sıra, büyük ölçekli işletmelerin de çoğalması, aynı zamanda sanayi işçilerinin yoğunlaşma derecelerinin artması anlamına geliyordu. İşçilerin bu yoğunlaşması özellikle Almanya ve Rusya gibi geç kapitalistleşen ülkelerde dikkat çekiyordu. Uluslararası işçi hareketi için bu tür bir yoğunlaşma, bu dönemde, burjuvaziye karşı savaşta güçlü ve etkili bir politik silah olmuştu.

Avrupa ve ABD’de işçi hareketinin 1871 yılında Paris Komünü’nün yenilgisi sonrasında yaşamış olduğu sıkıntılı durum büyük ölçüde aşılmış, tekelci kapitalizmin güçlenmesine, kapitalizmin temel çelişkisinin keskinleşmesine ve toplumsal sınıf ilişkilerindeki keskin dönüşümlere bağlı olarak işçi hareketi de giderek büyümüştü. 1850’li ve 1860’lı yıllar ile karşılaştırıldığında, bu yeni dönemdeki işçi hareketinin göze çarpan özellikleri, hareketin ölçeğinin ve faaliyet perspektiflerinin genişlemesi, içeriğinin ve biçiminin zenginleşmesi, harekete katılan işçi sayısının artışı, mücadelelerin daha keskin ve kazanımların daha dikkate değer olmasıydı. Bu dönemde işçi sınıfının kavgası sadece bölgesel ve sektörel grevleri değil, aynı zamanda bölgeler ve sektörler arası grevleri, işçi sınıfının kavgası sadece ekonomik mücadeleleri değil, aynı zamanda siyasi mücadeleleri de içeriyordu.

Bazen işçiler, kendilerine karşı yöneltilen asker/polis güçlerine karşı kanlı çatışmalara da girebiliyorlardı. İşçi hareketi, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’nın dışına taşmış, Doğu Avrupa’ya ve diğer bölgelere doğru genişlemişti. İşçi hareketi Rusya, Polonya, Macaristan, Çek ve Sırbistan gibi görece geri ülkelerde yeni yeni ortaya çıkıyor, Japonya ve Güney Afrika’da da grevler yaşanıyordu. Bu mücadeleler içinde Almanya’daki

işçi hareketi daha erken toparlanmıştı, bu anlamda Alman işçileri dünya işçi hareketine örnek olacak olağanüstü sonuçlar ortaya koyarken ABD, İngiltere, Fransa ve Rusya'daki işçi hareketleri de ivme kazanmaktaydı. Bu ülkelerin işçi hareketlerindeki patlamanın doğrudan ekonomik sonucu; burjuvazinin iş saatlerine belirli bir kısıt getirmeye, çalışma koşullarını iyileştirmeye ve işçi ücretlerini yükseltmeye zorlanmasıydı. Siyaset alanında ise İngiltere, ABD ve Fransa'da işçiler yasal sendikalaşma haklarını kazandılar. ABD ve Fransa'daki işçiler, İngiltere'deki işçilerin bir kısmı ise oy verme hakkını elde ettiler. Artık işçiler mücadelede daha örgütlüydü. Sektörel, sektörler arası ve ülke çapında faaliyet gösteren işçi sendikaları kurarak sınıf hareketinin örgütlenmesini güçlendiriyorlardı.

İşçi hareketinin gelişimi Avrupa ve ABD'de Marksizm'in yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştı. Marx ve Engels, Marksizmin yayılması için büyük emek sarf etmişlerdi. Aynı zamanda başka Marksizm kuramcı ve aktivistleri de ortaya çıkmıştı, bunların en önde gelenleri Alman Wilhelm Liebknecht, August Bebel ve Bracke, Fransa'dan Paul Lafargue ve Auguste Serrailier ve Guesde, İngiliz Aveling çifti ve Amerika'dan Friedrich Adolf Sorge gibi isimleri içeriyordu. Onlar, sadece Marksizmin tanıtımını konusunda coşkulu değil, aynı zamanda Marksizmin genel ilkelerini ülkelerinin koşullarına uygulamakta da başarılıydılar. Üstelik, yeni ortaya çıkan sorunları cesaretle ele alarak birçok kapsamlı ve derinlikli eserler kaleme almışlardı. Bunlar içinde, Bebel'in Kadın ve Sosyalizm'i, Lafargue'in İşçi Partisi ve Kapitalist Ülkeler ile Parlamentarizm ve Blankizm gibi etkili eserleri sayılabilir. Bu eserlerin içinde Bebel'in Kadın ve Sosyalizm'i sadece Almanya'da düzinelerce baskı yaptı, İngilizce, Rusça, İtalyanca, Japonca ve Çince'ye de çevrildi. Bunlara ek olarak, farklı ülkelerdeki işçi gazetele-ri ve dergileri de Marx ve Engels'in mücadelelerini tanıtan, eserlerini özetleyen makaleler yayımlıyordu. Bu gazete ve dergiler işçilerin aydınlanması, eğitilmesi ve Marksizmin

yaygınlaşmasında olumlu bir rol oynamaktaydı. Alman Karl Kautsky, Fransız Guesde ve Rus Plekhanov gibi bazı sosyalist kuramcı ve aktivistler daha sonradan oportünizme kaymalarına rağmen Marksizm'in tanıtımına büyük katkılarda bulunmuşlardı. Karl Kautsky'nin Marx'ın İktisadi Doktrini, Guesde'nin Cumhuriyet ve Grev ile Kolektivizm ve Devrim'i, Plekhanov'un Sosyalizm ve Siyasi Mücadele ve Görüş Farklılıklarımız gibi eserler çeşitli ülkelerdeki işçiler arasında çok popüler olmuştu.

Marksizmin, Avrupa ülkeleri ve ABD'de yaygınlaşması, onun toplumsal, siyasi ve ideolojik alanlara nüfuz ederek, proletaryanın aydınlanması ve bilinçlenmesinde olumlu rol oynamıştı. Marksizm, işçileri eğitip örgütleyerek uluslararası işçi hareketine ışık tutmuştu. Lenin'in de deyişiyle, 19. yüzyılın son otuz yılı geride bırakıldığında, "Marksizm kesinlikle işçi hareketi içindeki diğer tüm ideolojik (düşünce) sistemlerini" alt etmişti (Lenin Seçme Yazılar, Cilt 2, s. 2, Pekin, People's Publishing House, 1995.). Marksizm giderek artan bir şekilde, Avrupa'daki birçok ülkede ve ABD'de işçi hareketine öncülük eden bir konuma gelmişti.

Almanya'da Proletaryanın Birleşik Siyasi Partisinin Kuruluşu ve Gelişmesi

68 Almanya'daki işçi hareketi sürekli gelişirken, Paris Komünü'nün 1871'deki yenilgisinin ardından Fransa'daki işçi hareketi bir dönem düşük hızda seyretmişti. Uluslararası sosyalist hareketin merkezi giderek Almanya'ya kaymıştı.

Birleşen Alman Reich imparatorluğu, toprak sahipleri ve burjuvazinin ortak sınıf diktatörlüğüne dayanıyordu. Ulusal birliğini sağlaması, Fransa'dan 5 milyar Frank savaş tazminatı alması, Fransa'daki Alsace-Lorraine'in endüstriyel kaynaklarını ele geçirmesi, modern bilim ve teknolojinin kullanılması sonucunda Alman kapitalist ekonomisi önemli bir ivme kazanmıştı. Kapitalizmin gelişmesi işçi sınıfının genişlemesini

de beraberinde getirdi, böylece proletarya ile burjuvazi arasındaki çelişkiler giderek şiddetlendi ve işçi hareketi de buna bağlı olarak ivme kazandı. Bununla birlikte, Almanya işçi hareketinde birleşik bir politik önderliğin olmaması, işçi sınıfı hareketini olumsuz etkiliyordu. 1870'lerden önce Alman işçi sınıfı içinde iki siyasi grup vardı; Lassalle'ciler ve Eisenach Fraksiyonları Bu iki politik grup, Alman ulusal/ülke birliğinin sağlanması konusunda ciddi bir görüş ayrılığı yaşıyordu.

Lassalle Fraksiyonu'nun kurucusu, Ferdinand Lassalle (1825-1864), zengin bir Yahudi ailesinin çocuğu olarak Brest'te doğdu ve 1848 yılındaki Alman Devrimi'nde yer aldı. 1862 yılında, işçi hareketine katıldı ve hareketi büyütmek ve geliştirmek için çalıştı. Proletaryanın siyasi mücadeleler içinde yer alması gerektiğini vurgulamış ve bağımsız bir işçi örgütü kurulmasını önermişti. Onun bu kararlılığı, işçiler tarafından cevapsız bırakılmadı. 23 Mayıs 1863 tarihinde, 11 farklı bölgeden gelen temsilciler Leipzig'de buluşarak, Lassalle'in başkan seçildiği "Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein" (*Genel Alman İşçileri Derneği*) isimli örgütü kurdular. Lassalle, bu dernek içinde otoriter bir tutum ve kendisini merkez alan bir kişi kültü yaratarak, örgüte kendi teorisini dayatmıştı, Lassalizm bu biçimde oluştu. Lassalle, devletin sınıflar üstü bir yapı olduğunu, işçi sınıfının siyasi özgürlüğüne ancak ve ancak yasal eksenli mücadelelerle ve genel oy hakkını kazanmasıyla erişebileceğini savunuyordu. Köylüleri "gerici bir kitle" olarak tanımlayarak işçi-köylü ittifakının zorunluluğuna karşı çıkıyor, ücretli emek sisteminin, işçilerin yoksulluğunun arkasındaki neden olmadığını savunuyordu. Bunun yerine, işçilerin yoksulluğunun arkasındaki asıl sorun, ücretlerin asgari yaşam standardı düzeyinde düşük tutulmasıydı, yani burjuvazinin ücretlerde "tunç yasasını" uygulamasıydı. Lassalle, sosyalizmin gerçekleştirilmesi için devlet tarafından desteklenecek üretim (fabrika) kooperatiflerine dayanılması gerektiğini savunuyordu. Lassalle, kendi sosyalist stratejisini gerçekleştirmek

uğruna, bazı durumlarda Bismarck ile işbirliğine giderek işçi hareketini yok etmeye bile çalışmıştı. Lassalle, Almanya'yı yukarıdan aşağı yöntemlerle birleştirmeye çalışan Prusya politik güçlerinin destekçiliğini yaptı. Lassalle'ın 1864'teki ölümünden sonra, Becker ve Schweitzer onun görüşlerini devam ettirmeye çalıştılar ve kendilerine muhalefet edenleri bastırmaya çalışarak Genel Alman İşçileri Derneği'nin bölünmesine neden oldular. Dernek içinde Becker ve Schweitzer tarafından yönetilen fraksiyon Lassalle Fraksiyonu olarak biliniyordu.

Alman İşçi Hareketi'nin ileri grubu Eisenachçı grup, Marx ve Engels'in destek ve önderliğinde Bebel (1840-1913) ve Wilhelm Liebknecht (1826-1900) önderliğinde adım adım derinleşerek ortaya çıkmıştı. Bu grup, Genel Alman İşçileri Derneği içinde ve dışında, Lassalizm'e ve burjuvaziye karşı mücadeleler sürdürerek 1869'yılında Eisenach'ta Eisenach Fraksiyonu olarak da bilinen Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni kurdu. Bu, uluslararası sosyalist hareketin tarihinde, proletaryanın ulusal bir devlet içinde kurulan ilk siyasi partisiydi. Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Bebel tarafından hazırlanan programı, hararetli tartışmaların ardından oybirliğiyle kabul edildi. Bu program, temelde Marksist bir programdı. Birinci Enternasyonal'in temel ilkeleri ve kuruluş bildirgesindeki aynı doğrultuyu paylaşan bu program, Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin "Birinci Enternasyonal'in bir kolu" olduğunu ifade ediyordu. Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kuruluşu, Marksizm ile Alman işçi hareketinin bütünleştirilmesinin bir sonucu olması bakımından Alman işçi hareketinin yeni bir atılım aşamasına geldiğini gösteriyordu. Almanya Sosyal Demokrat İşçi Partisi, kuruluşundan sonra Liebknecht ve Bebel'in öncülüğünde işçi sınıfının çıkarlarını kararlılıkla savundu ve Almanya'nın bir demokratik halk devrimi yoluyla aşağıdan yukarı birleştirilmesi için mücadele etti. Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi, Prusya-Fransa Savaşı ve Paris Komünü sürecinde, proletarya enternasyonalizminde ısrar ederek Prusya'nın Fransa üzerindeki saldırgan ve

müdahaleci tutumuna karşı çıkıp Fransız işçilerinin devrimci mücadelesine destek verdi. Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi Paris Komünü'nün yenilgisinin ardından, yoğunlaşan gerici güçlerin baskısına karşı koyarak işçileri ekonomik ve siyasi mücadeleye yönlendirmeye devam etti. Parti işçilerden büyük destek alarak genişlemeyi sürdürdü. 1875'e gelindiğinde, bu parti 15.000 üyeye sahip olmuştu.

Eisenach Fraksiyonu, daha ilk günlerden itibaren işçi hareketinin birliğini güçlendirmek amacıyla Lassalle Fraksiyonu ile bir koalisyon kurulmasını öneriyordu, ancak bu öneri Lassalle Fraksiyonu liderlerinin bir kısmı tarafından reddedilmişti. 1873'te, iki fraksiyonun birleşmesi konusu yeniden gündeme geldi. Bunun en önemli nedenlerinden biri Almanya'nın ulusal birliğini sağlamış olması ve böylece bu iki fraksiyonun bu politik mesele üzerindeki görüş ayrılıklarının yavaş yavaş silinmesiydi. Tam da bu dönemde Lassalle Fraksiyonu'nun çekirdek kadrosu ve Genel Alman İşçileri Derneği'nin başkanı Schweitzer görevinden çekildi. Bu yeni durum, iki fraksiyon arasındaki ilişkilerin gelişmesine sebep oldu. Aynı dönemde, Almanya ciddi bir ekonomik kriz yaşamaktaydı. Büyük bir işçi kitlesi işini kaybetmiş, işsizler son derece yoksul bir yaşam mahkûm olmuş ve işçi hareketi önemli bir ivme kazanmıştı. Hükümet iktidar konumunu korumak amacıyla işçi hareketi üzerinde baskısını güçlendirmiş, hatta Lassalle Fraksiyonu bile bu baskıdan nasibini almıştı. Nesnel durum iki fraksiyonu birleşmeye, burjuvazinin saldırısına karşı ortak bir direnişe zorladı. Bu sebeple iki fraksiyonun liderleri bir araya gelerek birleşme hazırlıklarını hızlandırmaya başladılar. İki fraksiyon, 1875 Mayıs'ının 23'ü ile 27'si arasında, Gotha kentinde seçilmiş temsilcilerin katıldıkları bir kongre yaptılar. Konferans, bir parti programı kabul etti, birleşik bir merkez komitesi seçti ve partinin adını "Alman Sosyalist İşçi Partisi" olarak değiştirdi. Alman proletaryasının birleşik siyasi partisinin resmen kurulduğu tüm dünyaya ilan edildi. Bu parti daha sonra 1890

yılında adını “Alman Sosyal Demokrat Partisi” olarak değiştirmiştir. İki fraksiyonun birleşmesi partinin pratik çalışmalarının güçlenmesi açısından olumlu koşullar sağlayarak, işçi örgütlenmelerini-sendikaları- genişletti ve hareketin gelişimini ilerletmişti. 1876 yılında partinin kurmuş olduğu 23 farklı gazete mevcuttu, bu sayı 1877’de 41’e yükselmişti. 1876 ve 1877 arasındaki parlamento seçimleri boyunca partinin oyları %36 oranında yükselerek 350 binden 490 bine çıktı. Partinin prestiji ve pozisyonu hem kitleler nezdinde hem de ülke siyasi yaşamında gözle görülür bir biçimde artmıştı.

Ancak, Gotha’daki birleşme toplantısında kabul edilen program, yani *Gotha Programı* Lassalizm’in pek çok sorunlu görüşlerini barındırıyordu ve partinin teorik ve ideolojik inşaa sürecine zarar verebilecek ciddi hatalar içeriyordu. Toplantı öncesinde program taslağını inceleyen Marx ve Engels, programı ciddi bir biçimde eleştirmişler ve görüşlerini özel bir mektupla liderlere iletmişler, kamuoyu önünde açık eleştiriye girişmemişlerdi. Marx *Alman İşçi Partisi Programının Kenar Notları*’nı (diğer adıyla *Gotha Programı’nın Eleştirisi*) adlı çalışmayı kaleme alarak mektupla liderlerden Bracke’e göndermiş, ondan mektubu Liebknecht’e ve diğerlerine ulaştırmasını rica etmişti. Marx bu programdaki Lassalleci görüşleri eleştiriyor, ayrıca işçi-köylü ittifakı, proleter devrim ve proletarya diktatörlüğü ilkelerini detaylandırarak komünist toplumun gelişmesini iki gelişim aşamasına bölen teorilerini açıklıyordu. İlk olarak komünizmi iki tarihsel aşamaya ayırarak, birinci aşamada “herkese emeği kadar” (emek katkısına göre), ikinci aşamada ise “herkese ihtiyacı kadar” ilkelerinin uygulanabileceğini savunuyordu. Ancak Liebknecht, Marx’ın eleştirisini kabul etmemiş ve bu konferansa hemen hemen hiç değişiklik yapmadığı bir program taslağı sunmuştu. Yöneticiler Marx’ın eleştirileri parti üyelerine de duyurmamışlardı. Partide olumsuz eğilimler yoğunlaştığında, bu önemli eser 15 yıl sonra, 1891’de Engels tarafından açıkça yayımlanmıştı.

Eisenach Fraksiyonu'nun Lassallecılara verdiği ödünler ve oportünist eğilimler içeren bu Programın kabulü, parti içinde oportünizmin dolu dizgin gelişmesini tetikledi. Dühringizm, bu oportünizmin önemli temsilcilerinden biriydi. Engels, partinin sağlıklı gelişimini güvence altına altına almak için, Ocak 1877'den itibaren Alman Sosyalist İşçi Partisi'nin resmi yayını olarak yayınlanan *Vorwärts*'ta (İleri), arka arkaya Dühring'i eleştiren makaleler yayımladı. Engels 1878 yazında bu makaleleri bir ciltte toplayarak *Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor* (Anti-Dühring) ismiyle kitaplaştırdı. Bu çalışmada Engels, Dühring'in idealist felsefesini eleştiriyor, Marx'ın materyalist görüşlerini savunuyor, Dühring'in vülger burjuva ekonomi politliğini ve idealist “zor” teorisini eleştiriyor, tarihte zorun rolünü açıklıyor ve Marksist ekonomi politığının temel ilkelerini detaylandırıyordu. Kitap, Dühring'in sosyalist plan olarak sunduğu şeyin esasen kapitalizmin bir türü olduğunu işaret ediyordu. Engels bu eserde, Marx'ın doktrinini üç boyutuyla—Marksist felsefe, ekonomi politik ve bilimsel sosyalizm—ilk kez sistematik olarak incelemişti. Dühringizm'i eleştiren *Anti-Dühring*'in yayımlanması, Marksizmin savunusunu ve Alman Sosyal Demokrat Partisi ideolojik tutumunu güçlendirmişti.

1875'te Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (Birleşik Parti) kurulması ve işçi hareketinin güçlü ivmesi egemen sınıfta panik yaratmıştı. Bismarck yükselen devrimci hareketi bastırmak için “Dayak ve Tatlı Ekmek” biçiminde bir karşı-devrimci politikası benimsemişti: Birincisi, Kayzer Wilhelm'e yönelik olarak 1878 Mayıs ve Haziran'ında gerçekleştirilen iki suikast girişiminin suçunu Sosyal Demokrat Parti'ye yükleyerek, meclisi *Sosyal Demokrat Parti'nin Toplum Güvenliğini Tehdit Eden Faaliyetlerine Karşı Kararname*'yi (kısaca Anti-sosyalist Yasa) kabul etmeye zorladı. “Devletin ve toplumun mevcut kurumlarını ortadan kaldırmayı amaçlayan sosyal demokrat, sosyalist veya komünistlerle bağlantılı olan bütün örgütlerin, ilişkili çevrelerin ve basın-yayın kuruluşlarının

üzerine kararlılıkla” gideceğini ilan etti. Sosyal Demokrat Parti ve yakın sendikalar derhal kapatıldı. Kasım 1878’e gelindiğinde 153 dernek ve 175 gazete kapatılmış ve Sosyal Demokrat Parti’nin 67 üyesi Berlin’den sürülmüştü. “Anti-Sosyalist Yasa”nın yürürlükte kaldığı 12 yıl boyunca toplamda 800 ila 900 ilerici ve bunların 1500’ü bulan aile üyeleri yerlerinden edildi. Bu Bismarck’ın “Dövme Politikası”ydı. İkincisi, Bismarck belirli bir yatıştırma politikası uygulamıştı. İmparatorluk Meclisi emekçi kitlelerin desteğini kazanmak, işçilerin mücadele azmini gevşetmek ve Sosyal Demokrat Parti’nin kitle desteğini zayıflatmak için Bismarck’ın önerisiyle; sağlık ve sosyal güvenlik yasası, iş kazası yasası, engelliler ve emeklilik sigortası yasası gibi yasalar çıkardı. Bu da, sözde “tatlı ekmek” politikasıydı. Bismarck hükümetinin “Dayak ve Tatlı Ekmek” politikası, işçi hareketini ağır bir şekilde kesintiye uğrattı ve Alman Sosyal Demokrat Partisi’nde ideolojik kafa karışıklığına neden oldu.

Anti-Sosyalist Yasa’nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, Alman Sosyal Demokrat Parti yasadışı ilan edilmişti. Parti liderleri, bu duruma zihinsel olarak hazır olmadıkları için kontrolü yitirdiler ve partiyi Bismarck hükümetine karşı dış dış mücadeleye yönlendirecek yeni mücadele stratejileri ortaya koymakta başarısız oldular. Bu nedenle, oportünist eğilim parti içinde dolu dizgin yaygınlaştı.

74

Partideki sağcı eğilimin önde gelen temsilcileri Hirschberg, Schramm ve Bernstein idi. Anti-Sosyalist Yasa’nın yürürlüğe girdiği günlerde, yönetim bürosu Zürih’te bulunan partinin resmi organı *Sosyal Demokrat İşçi Gazetesi*’nin editörlüğünden onlar sorumluydu. Bir yandan Bismarck hükümeti’nin “dayak” politikasından korkmuşlar, öte yandan “tatlı ekmek politikası” akıllarını karıştırmıştı; bu yüzden de olanca güçleriyle teslimiyetçi politikaları savundular. 1879 yılında, altında üçünün imzası bulunan *Alman Sosyal Demokrat Hareketi Hakkında Değerlendirme* isimli bir makalele yayımladılar.

Makale partinin “tüm iyiliksever insanları kapsayıcı” “geniş” bir partiye dönüşmesi, partinin mevcut programının uygulanmasının süresiz olarak ertelenmesi, şiddet yoluyla devrim yapma fikrinden vazgeçilmesi gibi düşünceleri savunuyordu. Marx onları şu ifadelerle eleştirmişti: bunlar “yasalcı yolu izliyorlar, bu yalnızca iyileştirmeler için mücadele eden bir yoldur.”²

Bu eğilim mücadelede bütün çabanın parlamento içi faaliyetlere harcanması öneriyordu. Hatta açıkça Bismarck karşısında itirafçılık yaparak pişmanlıklarını dile getiriyorlardı. Marx ve Engels, Almanya’daki ve Sosyal Demokrat Parti’deki durumu analiz ettikten sonra; partinin ancak içindeki büyük tehlikeleri—yani bu sağ eğilimi—eleştirerek ve üstesinden gelerek Bismarck hükümetinin azgın saldırısını ezebileceğini savunmuşlardı. Onlar “Zürih Üçlüsü” nün teorilerinin özünü ve zararlarını derinlemesine bir biçimde açığa çıkararak, sağ eğilimin etkisinden kurtulması için Sosyal Demokrat Parti’ye katkıda bulundular. Marx ve Engels, aynı zamanda parti içinde Most ve Hasselman tarafından temsil edilen “sol” eğilimle de mücadele etmişlerdi. “Sol” oportünistler Anti-Sosyalist Yasa’nın yayımlanmasından sonra mücadele koşullarında ortaya çıkan değişiklikleri görmezden geliyor, gazetelerde içi boş “sol” açıklamalar yapıyor, bir yandan da parlamento ve diğer yasal tüm mücadele biçimlerine karşı çıkıyorlardı. Bunlar Marx ve Engels’in sağcı eğilimi hedefleyen eleştirilerine destek vermiyor, Marksizmi savunmuyor, aksine, partinin önderinin itibarını karalamaya çalışıyor ve hoyratça parti içindeki farklılıkları düşman güçlerin görebileceği biçimde sergiliyorlardı.

Marx onların “aptalca bir komplo” savunmaktan başka bir şey yapmadıklarını yazmıştı. Boş nutuklar atmak dışında, özgün hiçbir mücadele yolu ve stratejisi önermiyorlardı.³ Bu

2 Marx ve Engels Bütün Toplu Eserleri, 2. Baskı, Cilt 3, s. 680.

3 Marx ve Engels Bütün Toplu Eserleri, Baskı 34, s. 387, Pekin, People’s Publishing House, 1972.

nedenle, bu komplocu taktikten çıkacak tek sonuç partinin kitlelerden kopması olabilirdi.

Partinin liderleri Marx ve Engels'in de desteği ile "sol" ve sağ oportünizmi eleştirerek, moralsizlik ortamını dağıttılar, yeni dönem için bir dizi doğru taktikler belirlediler, partinin yasal ve yasa dışı, aynı zamanda açık ve kapalı mücadeleleri doğru bir biçimde birleştireceği bir mücadele tarzı belirlemesine katkıda bulundular. Parti, bir yandan, kitlelerle yakın bağlar kurup onların desteğini kazanmak ve parti faaliyetlerini örtülü biçimde yürütmek için çeşitli kulüp ve derneklerden faydalıyor, örneğin doğa gezisi dernekleri, kanarya sevenler derneği, tavşan yetiştiricileri derneği, parasal fon biriktirme derneği gibi dernekler kuruyordu. Diğer yandan da Anti-Sosyalist Yasa'nın getirdiği yasaklara karşı çıkararak partiyi ve sendikaları yı gizlice yeniden canlandırmaya çalışıyordu. Partinin resmi gazetesi Sosyal Demokrat Gazete İsviçre'ye taşındı ve partinin sadık savaşçıları tarafından örgütlenen "Kızıl Savaş Alanı Postası" tarafından her ay on binlerce gazete nüshası gizlice Almanya'ya sokularak dağıtıldı. Bu sayede Bismarck hükümetinin suçları açığa çıkarılıp, parti politikaları ve yönergeleri kitlelere iletilmiş oluyordu. Alman Sosyal Demokrat Partisi Ağustos 1880'de, İsviçre'deki Wyden'de ilk gizli parti kongresini topladı. Kongre, yukarıda sözü edilen mücadele stratejilerini benimseyerek Lassalizm'in "özgür bir ülke için mücadelede tüm yasal yolların kullanılması" şeklindeki görüşünü terk etti ve proletaryanın hedeflerini gerçekleştirmek için "tüm kaynakları" kullanması gerektiğini ilan etti. Kongre, genel ve yerel parlamento seçimlerine katılmayı ve yarı-anarşist Most'un partiden ihracı yönünde karar aldı. Kongre, parti içindeki sorunlu duruma son vermiş ve parti görev ve hedeflerinin sağlıklı bir biçimde ele alınacağı yeni bir dönemi açmıştı.

Alman Sosyal Demokrat Partisi Wyden Kongresi'nden sonra siyasi ve ekonomik mücadeleleri hem yasal hem de yasa-dışı yöntemlerle sürdürmeye devam etmiş, yeni koşullara uygun

yasal mücadelelerin içerik ve biçimlerini zenginleştirmişti. Parti işçilerin çeşitli kesimlerine yönelik birçok türden işçi gazetesi kurmuş bunlar üzerinden görüşlerini ulaştırmaya çalışmıştı, bunlar arasında Gotha'da çıkan *Çalar Saat*, Hamburg'da *Yeni Marangoz Gazetesi* ve *Gemi İnşaatçıları Postası*, Leipzig'de *Sendikalılar* gibi gazeteler sayılabilir. Bu çalışmalar içinde parti hızla kendisini yeniden toparlamış ve sendikalarda örgütlü işçilerin sayısını arttırmak için sıkı bir çalışma yürütmüştü. Bu çalışmalar sonucunda 1885 yılında sendika üyelerinin sayısı 80 bine ulaşmış ve sendikal çalışmaları destekleyen sempatizan işçi çevrelerindeki insan sayısı 840 bine ulaşmıştı. Parti, milletvekili seçim kampanyaları, parlamento içi tartışma, parlamentodaki yasa görüşmelerinden, milletvekillerinin seçmen bölgelerine yaptığı ziyaretlerden yararlanarak görüşlerini kitlelere ulaştırmaya çalışıyor, hükümetin gerici iç ve dış politikalarını eleştiriyor, kitleleri aydınlatıyor, bilinçlendiriyor ve propaganda yapıyordu. Parti, sağ kanadın liderlerinin partinin parlamento grubuna dahil olan milletvekillerini parti merkezinin çizgisi dışında, tüm parti üye ve seçmenlerini hiçe sayarak “bağımsız” tutumlar almaya teşvik eden tutumlarını mahkum etmiş, böylece parlamento içindeki mücadeleyi doğru bir çizgiye çekmeye çalışmıştı. Bu çabalar sonucunda, parti Anti-Sosyalist Yasa'nın uygulanmaya başlamasından sonraki ilk parlamento seçimlerinde 310.000 oy alarak 12 sandalye kazanmış; 1884 yılında oy sayısı 550 bine, parlamento sandalye sayısı 24'e ve 1890'da oy sayısı 1 milyon 420 bine ve sandalye sayısı 35'e yükselmişti. Bismarck, Kasım 1890'da, Bismarck imparatorluk parlamentosundan Anti-Sosyalist Yasa'nın kapsamını genişletmesini talep etti (bu yasa çıkarıldığında belirlenen geçerlilik süresi iki buçuk yıl olmasına rağmen 12 yıldır uygulanıyordu) ancak milletvekillerinin büyük çoğunluğu bu talebi reddetti. 20 Mart 1891'de Bismarck istifa etmek zorunda kaldı ve “Dayak ve Tatlı Ekmek” politikası iflas etti. Böylece Alman Sosyal Demokrat Partisi, Anti-Sosyalist Yasa dönemindeki mücadelesinde büyük bir zafer elde etmişti. Bu

zafer, uluslararası alanda diğer ülkelerin proleterlerine büyük bir teşvik sağlamış, uluslar arası komünist hareket açısından değerli bir deneyim birikimi yaratmıştır.

III. Avrupa ve Birleşik Devletler'deki Diğer Sosyalist Partilerin Kuruluşu ve Gelişimi

Alman Sosyal Demokrat Parti'den sonra Avrupa ve Amerika'da sosyalist parti ve gruplar birer birer tarih sahnesine çıkmaya başladı. Başlarda ortaya çıkanlar, aslında Marksist devrimci partiler değildi. Teorik programları az çok oportünistti ve devrimci tez ve programlar ortaya koyabilmeleri için daha zamanları vardı. Aynı zamanda sayıca az ve kitlelerle temas etmek için yetersizlerdi. Sonrasında ise Marx ve Engels'in düşünceleri doğrultusunda adım attıkça doğru rota ve ilkeleri bulabildiler, kitleler içinde kök salmaya başladılar ve gerçek devrimci partiler haline geldiler.

Ekim 1879'da Fransız ilerici işçiler, Marksist Jules Guesde ve Lafargue önderliğinde toplanan Üçüncü Ulusal Emekçiler Konferansı'nda Fransız İşçi Partisi'ni kurdular. Bu parti, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nden sonra uluslararası komünist hareket tarihindeki en büyük ikinci parti idi. Partinin program taslağı, Guesde ve Lafargue tarafından kaleme alınmış (girişteki bazı önemli açıklamalar Marx tarafından önerilmişti) ve program Fransız İşçi Partisi'nin 16-22 Kasım 1880 tarihinde Havre'deki İkinci Kongre'sinde kabul edilmişti. Program girişteki açıklamalardan ve Marksist bir program için gerekli asgari içerikten oluşuyordu. Lakin Paul Bruce'un başını çektiği sağ oportünistler bu programa karşı çıktılar ve partinin reformist bir partiye dönüşmesini, proletarya faaliyetlerinin kapitalizmin "mümküncülük" sınırlarıyla kısıtlanmasını önerdiler. Bu nedenle de bu grup "Olanakçılar Grubu" (Possibilist Fraksiyon) olarak bilinir. Engels, bu fraksiyona dahil olanların siyasal çabalarının "proletaryanın mücadelecisi sınıf doğasını kurban etmek" olduğuna dikkat çekmiş ve

bu gruptaki insanları “radikal burjuvazinin siyasal partisinin kuyruğu” olmakla itham etmişti.⁴ Marx ve Engels’in desteğini alan Guesde ve Lafargue önderliğindeki devrimciler bu Olanakçılar Grubu ile cesurca mücadele ettiler. 1882’deki St. Etienne Kongresinde, Olanakçılar Grubu çoğunluk haline gelmiş, parti programında değişiklik yapılmasını talep etmiş, ama Devrimci kanat bu talebe karşı çıkmıştı. Devrimci kanat Marksist ilkelere bağlılığını korumak için kongreden ayrılmış ve Olanakçılar Grubu ile arasına kesin bir çizgi çekerek kendi kongrelerini Rouen’de gerçekleştirmişlerdi. Rouen Kongresi, Havre Programı’na bağlı kaldı ve ismini Fransız İşçi Partisi olarak korudu. Olanakçılar Grubu tarafından yönetilen kongre ise oportünist bir program kabul etmiş ve kendi örgütlenmelerine “sosyalist işçi ittifakı” olarak nitelemişlerdi. Marx ve Engels, iki gruba ayrılmanın kaçınılmaz olduğuna ama bunun iyi bir şey olduğuna inanıyorlardı çünkü bu gelişmeler, Fransız İşçi Partisi’nin oportünizmden kopmasını sağlayacak ve devrimci kanadın bağımsız ilerlemesine yardım edecekti.

İtalyan Sosyalist Partisi anaşizme karşı verilen mücadele içinde kuruldu. Paris Komünü sırasında İtalya’daki Birinci Enternasyonal’in faaliyetleri oldukça dinamikti ama alt kollarındaki faaliyetler Bakuninizmden oldukça etkilenmişti. Sonrasında Marx ve Engels’in etkisiyle 1882’de Milano’da anarşizm karşıtı işçi kongreleri toplanmıştı. Fillippo Turati’nin önderliğini yaptığı sosyalistler anarşistlerden ayrılıp 1892’deki kongrede İtalyan Sosyalist Partisi’ni kurdular. Bu Partinin programına bakılacak olursa, proletaryanın mücadeleler yoluyla egemen sınıfı ekonomik ve siyasi tahtından etmesi gerektiğinin gayet açık biçimde ifade edildiğini görebiliriz. İtalyan Sosyalist Partisi, İtalyan işçi hareketinin yeni bir aşamaya girdiğini göstermekteydi.

4 Marx and Engels Seçme Eserler, 2. Baskı, Cilt 4, s. 653, 654.

Temmuz 1876'da Amerikalı Marksist Sorge, Otto Wedmeyer (J. Wedmeyer'in oğlu) ve ABD'deki bazı Lassallecılar, Philadelphia'da Amerikan İşçilerinin Partisi'ni kurdular (bu parti daha sonra Birleşik Devletlerin Sosyalist İşçi Partisi olarak isim değişikliğine gidecektir). Partinin toplamda 3000 üyesi vardı ve Lassalle Fraksyionu parti Genel Yönetim Komite'sinde çoğunluğa sahipti. İşçi hareketi içinde belli bir önderlik rolü oynayan partinin kadroları çoğalıyor ve etkisi giderek artıyordu. 1879'a kadar parti 25 eyalette 10.000 üyeyi kendine çekebilmiş ve 1878'e kadar 24 gazete çıkarabilmişti. Neredeyse tüm parti üyeleri Alman kökenlerden geliyordu. İngilizce konuşmuyor ve "Knights of Labor" (*Emek Şövalyeleri*) gibi yerel örgütleri küçük görüyor, Birleşik Devletler'deki işçi hareketine hiçbir zaman dahil olmuyorlardı. 1890'lara kadar işçi hareketi üzerindeki etkileri hâlâ cılızdı. Marx ve Engels hiç usanmadan onları ikna etmeye çalışıyorlardı: "Bizim teorimiz gelişen bir teori ve mekanik bir biçimde üzerinde uzmanlaşılacak bir öğreti değil," diyorlardı.⁵ Eğer sosyalist bir parti bizzat yurdundaki mevcut işçi sınıfı mücadelesini ayrıştırırsa "sonrasında yozlaşacak ve dogmatik bir fraksiyona dönüşecek ve bizzat kendi ilkelerini kavramaktan aciz bir örnek olarak bir köşeye savrulacaktır".⁶

1881'de Henry Mayers Hyndman Londra'da "İngiliz Demokratik Federasyon"u (İDF) kurdu. Ancak bu federasyon işçi sınıfından bir kopukbir dini örgütlenmeydi. Üyelerinden H. Quelch, A. Aveling ve Elena gibi az sayıda insan Marksizmi destekliyor ve sendikalizme karşı çıkıyordu. 1884'te İDF adını "İngiliz Sosyal Demokrat Federasyonu" (İSDF) olarak değiştirdi. Federasyondaki bazı devrimciler "Sosyalist İttifak"ı inşa etmişti. Bu ittifaktan çok önce ise anarşistler örgüte girmiş ve yönetimi ele geçirmeye çalışmıştı. Benzer bir biçimde Aveling çifti de "İttifak"tan çıkmış ve "Federasyon"a yeniden

5 Marx and Engels Seçme Eserler, 2. Baskı, Cilt 4, ss. 653, 654.

6 Marx and Engels Toplu Eserleri, Cilt 36, s. 592.

katılmıştı. Sonrasında ise “Federasyon” İngiliz işçilerinin grev ve gösterilere ön ayak oldu. 1884’te İngiliz Sydney Weber ve Bernard Shaw sosyalist bir topluluk olan Fabian Topluluğu’nu kurmuştu. Ancak, bu topluluk proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğü kavramına karşıydı. Onun yerine ilerici toplumsal reformlarla adım adım sosyalizme geçilmesini öneriyordu ve dolayısıyla emek hareketi üzerinde büyük ölçüde etkili olamadı.

Paris Komünü’nün devrimci etkisinin verdiği ivme ile Birinci Enternasyonal’in bir kolu Danimarka’nın Kopenhag şehrinde 15 Ekim 1871’de kurulmuştu., Ardından Sosyalist Gazete’nin temelleri atılmış ve farklı sosyalist eğilimler partide birleşmişti. Sosyalistler, Danimarka Sosyal Demokrat İşçiler Partisi’nin ilk ulusal kongresini 6 Haziran 1875’te topladılar ve Alman Sosyalist İşçiler Partisi’nin Gotha Programı’nı temel metin olarak kabul ettiler. Gelgelelim, hâlâ daha Birinci Enternasyonal’in Danimarka’da kurulduğu tarih, Danimarka Sosyal Demokrat İşçiler Partisi’nin ilk kuruluş günü olarak bilinmektedir.

Norveç İşçi Partisi, 21 Ağustos 1887’de kuruldu. Kuruluşunun ilk günlerinde genel seçim hakkının ve emeğin çalışma koşullarını düzeltmeyi öngören yasanın bir an önce çıkarılması gerekliliğini hedef olarak benimsemişti. Bu parti daha sonraki günlerde ise üretim araçlarının toplumsallaştırılmasını programına eklemişti. Böylece daha net bir siyasal programa sahip olan parti sosyalizmi açık olarak savunmaya başlamıştı.

1880’lerde İsveç’te işçi hareketi hareketlilik kazanmıştı. İsveç işçi hareketinin önde gelen isimlerinden Agusta Palm, Almanya ve Danimarka’daki işçi hareketlerine katılmış ve bu mücadeleler içinde Marksizmi öğrenmişti. 1881’de ülkesine geri dönerek emekçiler arasında Marksizmi yayma çalışmalarına başlamış ve sosyalist bir parti kurma hazırlıklarına

girişmişti. 1884’de İsveç’te Stockholm’de ilk sosyalist kulüp kuruldu. Sosyalistlerin etkisini arttıran ilk Marksist gazete Sosyalistlerin Gazetesi yayınlanmaya başlandı. Sosyalist kulüpler ve sendikalar kurulmaya devam etti. Bu temelde, 19-22 Nisan 1889 tarihler arasında 16 sosyalist kulüp ve 54 sendika temsilcisinin katılımıyla Stockholm’de bir buluşma gerçekleşti ve İsveç Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin kurulduğu duyuruldu. Duyuruda bu yeni partinin bilimsel sosyalizmi savunduğu ve sınıfsız toplumu gerçekleştirmek için üretim araçlarının toplumsallaşması hedefini benimsediği ilan edilmiştir. İsveç Sosyal Demokrat İşçi Partisi en başından itibaren güçlü bir örgütsel ve teorik bir temele sahip olmuştur.

1874’te sosyalist fikirleri benimseyen bazı Avusturyalı ilercisi isimler Neudörfl’te “Avusturya Sosyal Demokrat Partisi”ni kurmuştu. Bu parti daha sonrasında iç farklılıklarının sonucu olarak “ılımlı” ve “radikal” biçiminde iki fraksiyona bölünmüştü. Ancak Victor Adler’in öneri ve yönlendirmesiyle bu iki fraksiyon 30 Aralık 1888-1 Ocak 1889 tarihleri arasında ortak bir kongre yapmaya karar verdi ve bu kongrede Avusturya Sosyal Demokrat İşçi Partisi kurulmuş oldu. Parti açıkladığı “Temel İlkeler” belgesinde proletaryanın sınıf mücadelesine önderlik edeceğini iktidardaki burjuvaziyi politik ve ekonomik olarak alt etmek için proletaryayı örgütleyeceğini, üretim araçlarının özel mülkiyetini kaldıracağını duyurmuştu.

1870’lerde ve 1880’lerde sosyalist parti ve grupları inşa etmiş diğer ülkeler ise şunlardı: Hollanda (1870), Çekler (1872), Belçika (1879), İspanya (1879) ve İsviçre (1889). Rusya’dan Plehanov ise Cenevre’de Emegın Kurtuluşu Topluluğunu kurmuştu ve bu topluluğun kurulması ilerideki Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin tohumlarının atılması anlamına geliyordu.

Avrupa ve Birleşik Devletler'deki sosyalist partilerin kurulması ve gelişimi uluslararası komünist hareketin tüm Avrupa'da yayılmasına büyük katkıda bulundu. Avrupa'ya gelince, bu dönemde sosyalist hareketin uluslararası bir gelişim özelliği gösterdiği görülmektedir. Bu dönemde, "proletaryanın sosyalist partileri temel bileşenleri itibariyle Avrupa'nın her köşesinde şekillenmişti."⁷

Neticede, her ülkenin farklı ekonomik ve siyasi koşulları olduğundan Avrupa ve Amerika'daki sosyalist parti ve grupların bu farklılıklara uygun yapılara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ama genel olarak paylaştıkları bazı ortak yönler vardı.

Birincisi, bu partilerin neredeyse hepsi doğaları gereği proleter nitelikler taşıyordu. Bu dönemdeki partilerin tamamen olgunlaşmış partiler olduğu söylenemez ise de bunlar işçi hareketi ile iç içe geçmiş, sınıfla güçlü bağlar kurmuş, ve bu temelde eylem içinde olmuşlardır. Proletaryanın çıkarlarını savunmuşlar ve proletaryanın kısa ve uzun vadeli talepleri için çaba göstermişlerdir. İkincisi, bu partilerin çoğunluğu parti programlarının kuramsal temeli olarak Marksizmi benimsemişlerdi. Temel ilke olarak proletaryanın iktidarı ele geçirmesi ve ardından sosyalizmi gerçekleştirmeye girişmesini kabul etmekteydiler. Ancak birçok parti proletaryanın iktidarı ele geçirmesinden sonra proletarya diktatörlüğünün gerekli olduğu konusunda yeterince net değildi. Bilimsel sosyalizmi kavrayış düzeyleri ve onu politik çalışmalarında uygulama düzeyleri partiden partiye değişiyordu.

Üçüncüsü, tüm bu partilerin mücadelelerinin temel içeriği aslında ortaktı. Kapitalizmin görece barışçıl bir kesitinde yaşıyor olmalarına karşın proletaryayı bir araya getirmeye ve birleştirmeye çalışıyorlar, proletaryanın mücadele kapasitesini güçlendirmeye ve onu gelecekteki kavgalara hazırlamaya

7 Lenin'in Seçme Eserleri, Çince 2. Baskı, Cilt 23, s. 3, Beijing, People's Publishing House, 1990.

çalışıyorlardı. Spesifik olarak değerlendirmek gerekirse, mücadelelerinin diğer amaçları şöyle sıralanabilir: sosyalist ideolojinin tanıtım ve propagandası yapmak, işçilerin sınıf bilinci- ni güçlendirmek, ekonomik ve siyasi mücadeleler verebilmesi için işçi sınıfını örgütlemek. Yerelerde elverişli konumlar kazanan bu partiler daha unda ülke çapında etkili olan büyük mücadelelere girişmişler ve özellikle yasal mücadeleler yoluyla kayda değer kazanımlar elde etmişlerdi. **Dördüncüsü**, bu partilerin faaliyet biçimleri kullandıkları temel yöntemler itibariyle benzerdi. Birçok parti burjuva demokratik sistemin var olduğu bu ülkelerde yasal birer siyasi parti olarak faaliyet gösteriyor ve tipik bir biçimde savunma, eğitim ve örgütlenme gibi yasal yolları kullanıyorlardı.

Beşincisi, bu partilerin örgütsel biçimlerin genel olarak gevşek veya ademi-merkeziyetçi nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

İşçi hareketinin bu parlak yükselişi ve Marksizmin yaygınlaşması, Avrupa ve Amerika'da sosyalist parti ve grupların kurulması uluslararası komünist hareketin gelişimini daha da hızlandırmış ve İkinci Enternasyonal'in kuruluşu için önemli bir zemin hazırlamıştır.

II. İkinci Enternasyonal'in Kuruluşu ve Önemli Kazanımları

I. İkinci Enternasyonalin Kuruluşu ve Örgütsel Yapısı

84

Birinci Enternasyonal'in çökmesinden sonra farklı ülkelerden birçok bilinçli işçi hareketi ve sosyalist akıma mensup önderler yeni bir uluslararası örgütlenmenin arayışı içine girmişlerdi. Fakat işçi hareketi henüz kendini tümüyle toparlayamamış olduğu için somut adımlar atılamıyor ve kuruluş gündeme alınamıyordu. 1880'lerin sonuna doğru işçi hareketleri yeni bir ivme kazanmış ve Marksizm oldukça geniş çevrelere yayılmıştı, birçok ülkede sosyalist partiler ve gruplar kurulmuştu. Bu durum, proletaryanın yeni bir uluslararası örgütünün kurulması için gereken koşulların olgunlaştığını göstermekteydi.

1887’de Alman Sosyal Demokrat Partisi’nin St. Gallen Kongresinde, ileri bir tarihte uluslararası bir sosyalist kongre toplanmasına destek verilmesi doğrultusunda bir karar alındı. Fransız İşçi Partisi de benzer bir tutum içindeydi. Fakat, bu partiler bu düşüncelerini somut bir eylem planı haline getirmemiş ve harekete geçmemişlerdi. Buna karşın Marlon ve Bruce önderliğindeki Fransız “Olanakçılar Grubu” (Possibilistler) hızlı bir biçimde harekete geçti ve içinde Britanya Sosyal Demokrat Federasyonu’nunda bulunduğu bazı gruplarla anlaşarak Temmuz 1889’da uluslararası bir sosyalist kongre düzenlenmesi için hazırlıklara girişti. Alman Sosyal Demokrat Parti’nin önderleri bu durumun ciddiyetini ve söz konusu partilerin uluslararası örgütlenmede önderlik inisiyatifini ele geçirmelerinin yol açacağı zararları öngörememişlerdi. “Olanakçı Grubunun” bu fırsatçı çıkışına karşı gerekli önlemleri zamanında alamadıkları gibi aksine bu gruba karşı ılımlı davrandılar. Kendi öz çabalarına dayanmak ve kendi inisiyatiflerini geliştirmek yerine “Olanakçı Grupla” uzlaşma yolları arayışına giriştiler. Hatta bazı önde gelen parti liderleri “Olanakçı Grubun” düzenleyeceği bir kongreye katılmayı bile teklif etmişti.

Engels, bu durumu öğrendikten sonra hızla harekete geçti. Bir taraftan “Olanakçı Grubun” oportünist tavrını ve uluslararası örgütün liderliğini ele geçirmek için yaptıkları tertibi sergiledi, diğer taraftan, Alman ve Fransız partilerinin devrimci kanatlarını yeni bir uluslararası örgütlenme kurulması sürecinin hızlandırılmasının önemini ve aciliyetini anlayamadıkları ve önderlik inisiyatifi gösteremedikleri için eleştirdi. Engels’in ısrarları ve uyarıları sonucunda Alman Sosyal Demokrat Partisin’den Wilhelm Liebknecht ve Bebel, Fransız İşçi Partisi’nden de Guesde ve Lafargue bu yönde adımlar atmaya başladılar. Şubat 1889’da yapılacak hazırlıkları görüşmek için Lahey’de toplandılar ve hazırlandıkları kongrenin “Olanakçı Grubun” düzenleyeceği kongre ile aynı yer ve aynı saatte olmasını kararlaştırdılar. Böylece emekçilerin bir seçim

yapması, yanlış doğrudan ayırması ve bu sayede “Olanakçı Grubun” oportünist tavrını görmeleri amaçlanmıştı.

14 Temmuz 1889’da, Fransız burjuva devrimcilerinin Bastille hapishanesine saldırısının yıldönümünde, devrimci fraksiyon ile “Olanakçı Grubun” kongreleri aynı anda Paris’te başladı. Devrimci sosyalist kanatların katıldığı Kongre’ye 22 ülkeden 393 temsilci katılmıştı ve bunlar arasında işçi hareketinin tanınmış simaları da vardı. Burada işçi sınıfı geniş ölçüde temsil edilmişti. Toplantı salonunun girişine kızıl bayraklar ve Marx’ın portreleri asılmıştı ve “Dünyanın Tüm İşçileri Birleşin!”, “Üretim Araçlarının Kamusal Mülkiyeti Gerçekleştirilmelidir” gibi sloganlar her yerde göze çarpıyordu. Kongre, başkanlık divanına Bebel, Vaillant, Guesde ve Lafargue’ı seçmiş, Liebknecht ise divan başkanı olmuştu. Engels, Kapital’in üçüncü cildini hazırlamakla meşgul olduğu için kongreye katılamadı. “Olanakçı Grubun” düzenlediği kongreye katılan 612 temsilcinin 512’si Fransız’dı. Dolayısıyla, uluslararası bir kongre olmaktan çok yalnızca Fransız “Olanakçı Grubun” katıldığı bir toplantı ortaya çıkmıştı. Uluslararası sosyalist kongre, Fransız “Olanakçı Grubuna” iki kongrenin uluslararası işçi hareketinde Marksizmin liderliğinin tanınması koşulu ile tek bir kongre altında toplanılması önerisi ile birleşme konusunu müzakere etmeleri için temsilciler yolladı. Fakat bu teklif “Olanakçı Grubun” tarafından reddedildi. Uluslararası sosyalist kongre de kendi gündemini koruyarak toplantısını sürdürdü. Önergeleri Bebel tarafından sunulan uluslararası işçi yasası, işçi sınıfının sınıf mücadelesi ile siyasi mücadelenin birleştirilmesi üzerine karar, burjuvazinin kontrolündeki düzenli ordunun yerine halkın kendi silahlı güçlerini oluşturması üzerine karar, 1 Mayıs’ın İşçi Bayramı olarak kabul edilmesi vb. çeşitli karar önergeleri kongre tarafından tartışıldı ve kabul edildi. Kongrede ayrıca uluslararası kongrenin düzenli aralıklarla toplanması ilkesi kabul edildi. Böylece bu kongre farklı ülkelere sosyalist partileri

Marksizm bayrağı altında birleştirmiş, sosyalist partilerin uluslararası birliği ve dayanışması için önemli bir temel atmıştı, kongre aynı zamanda uluslararası işçi hareketini yönlendirecek ilkeleri ve politikaları belirleyerek işçi hareketinin gelişmesi açısından önemli bir adım oluşturmıştı. Böylece Paris Kongresi, İkinci Enternasyonal'in kuruluş toplantısı veya Birinci Kongre olarak tarihe geçti.

İkinci Enternasyonal'in kurulması uluslararası proletaryanın birliğini güçlendirmiş ve uluslararası komünist hareketin gelişimini hızlandırmıştı. Bu, komünist hareketin yeni bir döneme girmiş olduğunun bir göstergesiydi: Bu dönemde bir yandan uluslararası işçi hareketi yatay eksende genişlemiş, diğer yandan uluslararası işçi hareketinin uluslararası örgütü olan II. Enternasyonal'de üye partilerin bağımsızlığının korunması ve partiler arasında karşılıklı danışmalar yürütmesi ilkeleri uygulamaya koyulmuştu.

İkinci Enternasyonal farklı ülkelerden, sosyalist parti ve sendika ve kooperatiflerin dahil olduğu dahil grupların bir tür uluslararası koalisyon (ittifak) niteliği taşıyan bir örgütlenme yapısına sahipti. Birinci Enternasyonal ile kıyaslandığında, İkinci Enternasyonal benimsediği örgütlenme ilkeleri açısından ilkinden oldukça farklıydı ve İkinci Enternasyonal'in öne çıkan özelliği esnek bir örgütsel yapıya sahip olmasıydı. İkinci Enternasyonal uzun bir süre resmi bir örgüt adından yoksun kaldı ve ancak 1900'den sonra "Uluslararası Sosyalist Parti Kongresi" adını kullanmaya başladı. Örgütün uzun bir dönem boyunca daimi bir merkezi organı bulunmamıştı, 1900'de kurulan Enternasyonal Sosyalist Büro sadece irtibat ve bilgi alış-verişinden sorumluydu ve yetkileri oldukça sınırlıydı.

1907 yılında Stuttgart Kongresi'nde Enternasyonal Kongre Tüzüğü ve bir Enternasyonal Sosyalist Büro kurulması önerisinin benimsenene kadar kendisine ait bir programı ve tüzüğü yoktu. 1900'de Belçikalı "Halkın Günlüğü"⁸ gazetesi resmi

yayın organı olarak kabul edilene kadar İkinci Enternasyonalin resmi bir yayın organı da yoktu. İkinci Enternasyonal sıkı bir biçimde birleşmiş merkeziyetçi bir örgüt yapısına sahip değildi. Uluslararası kongre birkaç yılda bir toplanıyor ve üye örgütler arasında iletişimi ve işbirliğini güçlendirmeye çalışıyordu. Kongreye yüklenen işlev, deneyim ve bilgi ve haber paylaşmak, geneli ilgilendiren uluslararası sorunları tartışmak ve bunlara karşı ortak stratejiler geliştirmek ve gerekli ortak tutumu ortaya koymaktı. Fakat alınan kararların ve geliştirilen stratejilerin dünyanın dört bir yanından gelen partiler üzerinde güçlü bir yaptırımı yoktu. Örgüte üye olan Sosyalist partilerin ve grupların düzenlediği ulusal ve uluslararası etkinliklere katılım konusunda esnek bir tutum benimsenmişti ve özerklik ilkesi uygulanmaktaydı. Bu anlatılanlar ışığında İkinci Enternasyonalin, örgütsel biçim itibariyle, sosyalist partilerin ve grupların özgür koalisyonu, gönüllü ilişki kurma ve bağımsızlık temelinde fikir paylaşımı ilkelerine dayandığı açıktır.

1900 yılında örgüte katılım ilkeleri şu biçimde tanımlanmıştı:

(1) Sosyalizmin temel ilkelerine bağlılık: Tüm üretim ve değişim araçlarının toplumsallaşmasının benimsenmesi; bütün ülkelerin işçilerinin birleşip birlikte hareket etmesi, bir sınıf partisi olarak örgütlenen proletaryanın devlet iktidarını ele geçirmesi ilkesinin benimsenmesi. .

88

(2) Sınıf mücadelesi ilkesini kabul eden ve işçilerin—yasal ve parlamenter—politik mücadeleler vermesi gerektiğini benimseyen tüm diğer kuruluşların katılım ilkesi. Bu maddede sendikalar, kadın ve gençlik örgütleri kastediliyordu -çev.).

İkinci Enternasyonal'in bu örgütsel yapısı, diğer özellikleri ve eylem tarzı aslında içinde bulunulan dönemin, Avrupa ve ABD'deki kapitalist gelişmesinin niteliğini ve uluslararası işçi hareketinin gelişme düzeyini yansıtmaktaydı. Bu dönem boyunca, kapitalist ekonominin hızlı gelişimi ve ABD ile Avrupa'nın görece barışçıl siyasi iklimi uluslararası işçi

hareketi için görece “daha uygun” ve barışçıl bir mücadele ortamı sağlamıştı. Batıda burjuva devrimlerinin temel olarak tamamlandığı ve doğudaki burjuva devrimlerinin henüz olgunlaşmadığı bir dönemde kapitalizmin iç ve dış çelişmeleri belirli derecede uzlaşmalar ile çözülebilmekteydi. Bu dönemde, uluslararası işçi hareketi yatay düzlemde oldukça genişleyebilmişti, hareketin yatay düzlemde gösterdiği bu genişleme, aynı zamanda işçi sınıfının bilincinin ve onun hareketinin derinleşme ve olgunlaşma açısından yeni görevlerle karşı karşıya olduğuna işaret etmekteydi.

Sosyalist partilerin bu dönemde benimsediği en önemli görevler işçileri ileri sosyalist düşüncelerle eğitmek ve yetiştirmek, parlamento içi ve dışı çeşitli yasal mücadelelere önderlik etmek olarak belirlenmişti, silahlı ayaklanma ve iç savaş taktiği için koşullar uygun görülüyordu. Bunun ötesinde, birçok ülkedeki kanunlar Uluslararası İşçi Federasyonu gibi, örgütlerin yeniden kurulmasını ve yasal faaliyetler göstermelerini engellemekteydi. Bu nedenle bu tarihsel arka plan içinde düşünüldüğünde İkinci Enternasyonalin bu esnek örgütsel yapısının işçi sınıfının devrimci güçlerin gelişme gereksinimlerine uygun ve ilerletici olduğunu kabul etmek yerinde olacaktır. Diğer deyişle bu dönemde proletarya ve burjuvazi arasındaki ilişkinin bu biçimde ele alınmasının mantıki ve gerçekçi temelleri bulunuyordu. Böylece, İkinci Enternasyonal tek tek ülkelerdeki partilerin kendi ülkelerindeki özgün siyasi sorunları bağımsız bir biçimde çözmelerinde belirli ölçülerde olumlu katkılarda bulunabilmişti. Öte yandan uluslararası örgütün, her hangi bir ülkenin partisinin iç sorunlarına müdahalesinden kaçınmaya özen göstermişti. Engels, İkinci Enternasyonal’in bu örgütsel niteliği ve eylem tarzını olumlayarak şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Bütün ülkelerin proletaryaları bağımsız bir biçimde örgütlenme şansını elde etmişlerdir. Bu gerçekleştirilmiş ve şimdi Enternasyonal eskisinden daha güçlü bir konuma ulaşmıştır. Hedeflerimizi, ortak bir temelde, bu yönde

geliştirmek için yenilemeliyiz. Bu örgütün dejenere olarak bir hizip örgütüne dönüşmesini önleyebilmek için tartışmalara izin vermeliyiz; fakat öte yandan da yılmaksızın ortak ilkelermize bağı kalmayı savunmalıyız. Kongreler tarafından desteklenen gönüllü iletişim ve özgür koalisyon—bunlar zaferimizi güvence altına almada yeterli olabilecek ilkelerdir. Dünyadaki hiçbir güç bu zaferi elimizden alamayacaktır.” (Marx ve Engels Bütün Eserleri, Cilt. 22, S. 479-480, Pekin, People’s Publishing House, 1965.)

II. İkinci Enternasyonalin Elde Ettiğı Önemli Başarılar

İkinci Enternasyonal’in kurulmasından sonraki dönemde sosyalist partilerin ve grupların içinde bulunduğı ekonomik ve siyasi durumu ve farklı ülkelerdeki işçi hareketlerinin gelişme sürecini analiz ederken, 1889’daki Paris Kongresi’nden 1891’deki Brüksel Kongresi’ne kadar olan dönem ve 1893’teki Zürih Kongresi’nden 1896’daki Londra Kongresine kadar olan dönemi İkinci Enternasyonal’in erken dönemi olarak adlandırabiliriz.

Bu dönem, Marksistlerin “Olanakçı Grubun” karşı zaferi ile başlamış ve ardından gelen diğer kongrelerde uluslararası işçi sınıfı hareketi anarşist akımları saflarından ve kendi uluslararası örgütlenmesinden dışlamayı başarmasıyla sona ermiştir. Bu ilk dönem aynı zamanda İkinci Enternasyonalin önde gelen partilerinin kendi çevrelerindeki sosyalist güçleri başarılı yasal mücadeleler içinde örgütlediğı ve bu alanda parlak sonuçlar aldığı bir dönemdir.

Yukarıda ele aldığımız gibi, söz konusu dönem, kapitalizmin, barışçıl bir biçimde, serbest rekabetçilikten tekelsizliğe dönüştüğü dönemin son aşamasıdır. Bu koşullarda henüz şiddete dayalı bir devrimin koşulları olgunlaşmaktan uzak olduğu için proletarya kapitalizmin sömürü ve baskısına karşı temel olarak çeşitli türden ekonomik işçi hareketleri ve parlamenter politik mücadeleler gibi yasal biçimler içinde yürüyen mücadeleler

sürdürmüştü. Dolayısıyla, İkinci Enternasyonalin öncelikli görevi farklı ülkelerdeki sosyalist partileri birleştirmek ve çalışan kitleleri eğitmek, uzun vadeli olarak güç biriktirmek ve-kosullar oluştuğunda proleter devrimi başlatmaktı. Bu anlamda İkinci Enternasyonal sosyalist partilerin proletarya devriminin koşullarının oluştuğu ve proletaryanın devrime gireceği günlere hazırlanmasına destek olmuştı.

İkinci Enternasyonal'in Anarşizme Karşı Mücadelesi

Kapitalizmin serbest rekabet dönemini geride bırakıp tekeli aşamaya ilerlemesi, sermayenin merkezileşmesi, yoğunlaşması ve tekellerin oluşması ile birlikte çok sayıda küçük burjuva öge iflasa zorlanmış ve proletaryanın saflarına itilmişti. Bu durum, bir yandan sosyalist düşüncelerin daha geniş kitlelere doğru yayılmasına yol açmış, diğer yandan küçük burjuva etkilerin sonucunda ideolojik-teorik alanda oportünist eğilimler yükselişe geçmiştir, böylece sosyalist partilerin ideolojik-teorik inşa süreçleri ciddi güçlüklerle maruz kalmıştır. İkinci Enternasyonal'in ilk günlerinde, Fransa'daki sendikalist akım, Almanya'daki "Gençlik Fraksiyonu" ve Hollanda'daki Nieuwenhuis grubu tarafından temsil edilen anarşist akım oldukça etkin durumdaydı. Bu akım örgütlü Partili mücadelelere ve yasal mücadele biçimlerine karşı çıkıyor ve burjuva devletini ülke çapında bir genel grev ile devirmeyi amaçlayan bir politik teoriyi benimsiyordu. Anarşist akım proleter devlet dahil her türlü devleti kategorik olarak reddediyordu. Devlet gerçeği ve kavramı konusunda sahip olduğu bu ham ve ilkel görüşlerle, devlet örgütünün herhangi bir parçası veya onunla bağlantılı herhangi bir kurumu en tehlikeli ve tamamen yok edilmesi gereken bir hedef olarak görüyordu.

Diğer yandan bu akım meşru ve yasal zeminde gelişen fabrika ve işçi mücadelelerini keskinleştirip, silahlandırarak çatışmalar yoluyla güç toplamaya çalışıyordu. Anarşist akım bu düşünce ve taktikleri ile Birinci Enternasyonal döneminde

olduğu gibi bu yeni dönemde de uluslararası işçi hareketinin sağlıklı bir biçimde gelişmesine ciddi bir engel olarak belirmişti. Dolayısıyla, İkinci Enternasyonal'in erken döneminde gerçekleşen dört kongrede de temelde anarşizmin eleştirisi öne çıkmıştı.

1889'da toplanan Paris Kongresi, anarşistlerin proletaryanın günlük çalışma süresini 8 saatle sınırlandırılması talebinin ve diğer süregelen mücadelelerinin bir işe yaramadığı yönündeki iddiasını çürüttü ve Bebel tarafından sunulan Uluslararası İşçi Yasası taslağını kabul etti. 1891'de toplanan Brüksel Kongresi ise anarşistlerin tüm savaşlara karşı olan bakış açısının geçersizliğini ilan etti ve Liebknecht tarafından ortaya konan, militarizmin ancak kapitalist sistemin yıkılmasıyla sona ereceği ve savaşların kapitalist sistemin yıkılmasıyla son bulacağını savunan taslağını kabul etti. 1893'teki Zürih Kongresi anarşistlerin siyasi mücadeleyi inkâr eden görüşlerini ve savaşla ilgili fikirlerini eleştirmiş, 1896'da toplanan Londra Konferansı'yla birlikte iflah olmaz anarşist grupların İkinci Enternasyonal'den çıkarılması tamamlanmıştı. Böylece İkinci Enternasyonal anarşistlere karşı girişilen mücadelede önemli bir zafer kazanmıştı.

İkinci Enternasyonal'in kurulmasından sonra, sosyalist partiler çevrelerini genişletmiş ve güçlendirmişlerdir. Aynı zamanda, bir takım yeni sosyalist parti de kurulmuş ve art arda İkinci Enternasyonal'e katılmışlardır. Bu sosyalist partilerden bazıları 1890'da Avustralya, 1891'de Bulgaristan, 1893'te Hollanda, Romanya, Polonya ve Litvanya, 1894'te Macaristan, 1895'te Şili ve Finlandiya, 1896'da Arjantin'de kurulmuştur.

İkinci Enternasyonal'in Kapitalizme Karşı Mücadelesi

İkinci Enternasyonal bir taraftan anarşizmi eleştirirken, diğer taraftan da işçi haklarının ve iş güvenliği yasalarının kazanılması gibi burjuvaziye karşı ve işçi sınıfının ekonomik ve toplumsal çıkarlarını savunan politikaları gündemde

tutmuştı. Ayrıca, uluslararası işçi hareketinin gelişiminde önemli bir adım olan, işçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesini vurgulayan 1 Mayıs'ın dünya çapında kutlanması için Uluslararası İşçi Günü kutlamaları kampanyası başlatıldı. Birçok Avrupa ve Amerikalı işçi ve onların partileri II. Enternasyonal'in 1890'daki Paris Kongresi'nde kabul edilen 1 Mayıs'ın Uluslararası Emek Günü olarak kutlanması kararını uygulamaya başladı ve 1 Mayıs'larda kapitalizme karşı geniş çapta protestolara girişti. 1890'dan itibaren her 1 Mayıs'ta her renkten, cinsiyetten ve yaştan on binlerce işçi toplanmaya, gösteri yapmaya ve grevlere gitmeye başladı. Kendi çıkarlarını savunmak ve onlar uğruna mücadele etmek için sosyalist partiler birçok ülkede proletaryanın kapitalizme karşı etkili grevler düzenlemesini sağladı. 1890'dan 1891'e kadar Almanya'da 380.000 kişiyi kapsayan 226 grev gerçekleşti. Sadece 1896 yılında 128.000 kişinin katıldığı 480 grev yaşandı. ABD'de 1885 ile 1894 yılları arasında 3,3 milyon insanın katıldığı 13.000 greve sahne oldu. Fransa'da 1890 ile 1899 yılları arasında 928.000 kişi grevlere katıldı. Enternasyonal'in kurulmasının üzerinden çok geçmeden 60.000'den fazla insan Londra tersane işçilerinin grevine katıldı ve grev bir aydan fazla sürdü. 1890'a gelindiğinde grevlere katılanların sayısı tüm ülkede 390.000'e ulaşmıştı. Mayıs 1891'de Belçika, genel oy hakkını talep eden 100.000 kömür madeni işçisinin greviyle sarsıldı. 1892'de Fransa'da Carmaux kömür madencileri greve başladı ve Carmaux belediye seçimlerinde sosyalistlerin zafer kazanmasını sağladı. Bu tür grevler, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, İtalya ve Rusya'nın da içinde bulunduğu diğer Avrupa ülkelerinde de etkili oldu. Grev mücadeleleri sonucunda önemli sonuçlar kazanıldı. Fransa'da günlük çalışma süresi 12 saatten 11 saate kısaltıldı ve hatta bazı işletmeler çalışma süresini 8-9 saate kadar kısalttı. Birçok hükümet işçilerin çıkarlarını koruyan bazı yasaları çıkartmak zorunda kaldı. Ayrıca bu grev mücadeleleri işçi sınıfının örgütlenmesini güçlendirme, sendikaların güç ve işlevlerinin hızla güçlenmesi,

yeni sendikaların ortaya çıkması, bu temel üzerinde birleşen birleşik sendika federasyonlarının kurulması gibi olumlu sonuçları da ortaya çıkartmıştı.

ABD'deki ve Avrupa'daki birçok ülkenin proleterleri ve siyasi partileri ekonomik mücadeleyi yürütürken genel olarak İkinci Enternasyonal'in belirlediği siyasi stratejileri izledi ve kitlelere siyasi mücadelelere katılmalarında rehberlik etti. Partiler, özellikle parlamento içinde ve dışında büyük sonuçlar getiren yasal mücadeleyi yürütmek için tüm araçları kullandılar. İkinci Enternasyonal ile bağı olan önemli partilerin ilk başta parlamentoda hiç üyeleri yokken sonradan birçok sandalye kazandılar. Hatta bazıları parlamentonun en güçlü partisi bile oldu. Alman Sosyal Demokrat Partisi 1890 meclis seçimlerinde 1.420.000 oy alarak 35 koltuk kazandı. Fransız İşçi Partisi 1893'teki meclis seçimlerinde 600.000 oy alarak 12 koltuk kazandı. İtalyan İşçi Partisi 1892'de seçimlerden 26.000 oy ve 6 sandalye ile çıkmayı başardı. Britanya'da 1892'deki seçimlerde 15 işçi parlamenter olmaya hak kazandı. Proletaryanın siyasi partileri ABD, Belçika, Hollanda, İsviçre, İsveç, Danimarka, Norveç, hatta Romanya ve Bulgaristan'da bile parlamento seçimlerinde başarılı sonuçlar aldılar. Sosyalist partilerin ABD'deki ve Avrupa ülkelerindeki oyları ve parlamentolardaki temsilci sayıları artmaya devam etti. Bu durum partilerin meclis çalışmalarında gösterdikleri başarılarının bir göstergesiydi. Partilerin konumu ve işlevi zamanla gelişti, bunun sonucunda partilerin kitleler arasındaki etkileri arttı ve kitleler içinde dayanışma yönünde davranışlar gelişti. İşçi sınıfının zafere olan inancı güçlendi. ABD ve Avrupa'daki birçok sosyalist parti, özellikle de Alman Sosyal Demokrat Partisi, meclis dışındaki propaganda çalışmalarına büyük önem vermekteydi. Yasal ve gizli mücadeleleri, meclis içinde ve meclis dışındaki mücadeleleri doğru bir biçimde birbirleri ile birleştirebiliyordu. Burjuva hükümetlerinin gerici iç ve dış politikalarını açığa çıkartıyor, bilimsel sosyalizm düşüncesini daha geniş bir

kitleye yayıyordu. Tüm partiler kitlelerin eğitimine önem veriyor, parti gazetesi, parti etkinlikleri, sendikalar, kooperatifler, eğitim kurumları, parlamento vs. aracılığıyla devrimci güçlerini arttırıyorlardı.. Tüm bunlar gelecekte ortaya çıkabilecek bir devrimci durumda iktidarı ele geçirmeye hazırlıklı olmak bakımından hayati önemdeydi.

İkinci Enternasyonal, kapitalizmin nispeten daha barışçıl bir gelişim evresinde sosyalist güçleri biriktirmede ve örgütlemekte ve ilerisi için önemli bir anlamı olan yasal mücadeleleri yürütmede büyük başarılar kazanmıştır. İkinci Enternasyonal, anarşizme karşı Marksizmi savunmuş işçi kitlelerini sosyalist partilere ve uluslararası örgütlenmeye katmıştır. İkinci Enternasyonal, genel olarak her ülkenin partisinin mücadeleyi kendi bağımsız inisiyatifleri ile tasarlamasına ve yürütmesine dayanmıştır. Bunun yanı sıra, kitlelerin ekonomik ve siyasi mücadelelerine önderlik etmede üye partilere destek olmuş ve onların meclis çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Tüm bu deneyimler sosyalist akım için değerli birikimler sayılmalıdır.

III. İkinci Enternasyonal'ın Sonraki Evrimi ve Dağılması Süreci

I. Bernstein Revizyonizminin Ortaya Çıkışı ve Devrimci Marksistlerin Buna Karşı Mücadelesi

19. yüzyılın sonları kapitalizmin dönüm noktasıydı. Zaman geçtikçe, uluslararası komünist hareket yeni bir gelişim safhasına girdi ve Marksistler yeni meydan okumalarla karşı karşıya geldiler. Kapitalist ekonominin geçici refah dönemi—özellikle de kartel, konsorsiyum ve tröst gibi tekелci örgütlenmelerin ortaya çıkması—sayesinde, sistemin içsel çelişkileri geçici olarak yumuşamıştı. Buna ek olarak kapitalist ekonominin hızlı bir biçimde büyümesi, bazı insanların Marksist teorinin kapitalizmin temel çelişkileri ve tarihsel eğilimi hakkındaki görüşlerine karşı yeni tavırlar geliştirmeye sevk etti.

Diğer yandan yasal mücadeleler özellikle de proletaryanın burjuvaziye karşı yürüttüğü parlamenter mücadele büyük başarılar kazanmıştı. Egemen sınıfın politikasında—ağırlıklı olarak şiddet politikasından “barışçıl” ve “liberal” politikalara kayma—biçiminde meydana gelen değişikliklerle birlikte sosyalist partilerin içlerinde izlenecek stratejik yol ve amaçlar, devrim ve reform, izlenecek mücadele biçimleri ve uluslararası komünist hareketin uzun vadeli amaçları gibi konular üzerine şiddetli tartışmalar başladı. Kimileri proletaryanın siyasi iktidarı eline geçirmesi için sınıflar arası işbirliğini, tek boyutlu bir biçimde parlamenter yolun izlenmesini, savunmaya başlamış ve Marksizmin sınıf mücadelesi, proletarya devrimi ve proletarya partisi hakkındaki teorilerinden şüphe duymaya yönelmişti. İkinci Enternasyonal’de oluşan bu ideolojik-teorik ve siyasi görüş ayrılıkları Engels’in ölümünden (Ağustos 1895) sonra giderek arttı. İşte böyle bir ortamda Bernstein Revizyonizmi ortaya çıktı. Bu “herhangi bir bireyin günahı, suçu ve isyanı değildi; aksine zamanın toplumsal ruhunun bir sonucuydu.” (Lenin, Bütün Eserleri, 3. Baskı, Cilt 2, s. 494, Pekin, People’s Publishing House, 1995.)

Edward Bernstein (1850-1932) Yahudi bir ailenin çocuğu olarak Berlin’de doğmuştu. Marx ve Engels’ten etkilenen Bernstein sosyalizmi savunma ve yayma doğrultusunda birçok önemli çalışma yapmıştı. Fakat Bernstein aynı zamanda güçlü oportünist eğilimler taşıyordu ve reformizmin etkisi altındaydı. Çağının ampirik ve tarihsel koşullarının Marksist yaklaşıma karşılık gelip gelmediğini sorgulamaya başlamıştı.

Engels’in ölümünün ardından, zihninin derinliklerindeki sağcı görüşler ve reformizm su yüzüne çıkmıştı. Ekim 1896 ve 1898 arasında Die Neuen Zeiten (Yeni Zaman) dergisinde Sosyalizmin Sorunları ana başlığı altında “geleneksel Marksizm anlayışını” reddetme ve bunların açık bir “eleştirisine” girişme söylemi ile altı makale yayınladı. 1899 Mart ayında, Marksizmin üç ayrılmaz bileşeninin kapsamlı ve sistematik bir

“revizyondan” geçirildiği “Sosyalizmin Önkoşulları ve Sosyal Demokrat Partinin Görevleri” (bundan sonra Önkoşullar ve Görevler diye adlandırılacak) adlı kitabını yayımladı. Bu kitap onun 1890’ların ortasından sonra geliştirdiği oportünist teorileri özetlemekteydi ve Bernstein Revizyonizminin sistematik hale gelişini simgeliyordu. Bu kitap ona reformist sosyalist okulun öncüsü olma konumunu kazandırmıştı. Bernstein, *Önkoşullar ve Görevler*’de Marksizmi önce “saf teori” ve “uygulanabilir teori” olmak üzere ikiye ayırıyordu. Ona göre (ortotoks Marksistler tarafından) “Marx’ın kapitalist toplum ve kapitalist toplumun gelişim sürecine ilişkin teorilerinde “koşulsuz olarak uygulanabileceği” savlanan—farklı ülkelerde ve bölgelerde istisnasız olarak uygulanılabileceği iddia edilen kullanılabilen tüm teoriler saf teori olarak görülmeliydi. Öte yandan belirli bir zamanda ve belirli bir mekânda söz konusu olan süreçlere gelişmelere uygulanabilir teoriler uygulanabilir ampirik bilimin konusudur.” Bernstein “eleştirmek” istediği alanın Marksizmin “ampirik teorileri” olmadığını “saf teoriyi” olduğunu ilan etmişti. Yani o tarihsel materyalizm felsefesini, sınıf mücadelesi teorisini (özellikle proletarya ve burjuvazi arasındaki), sermaye birikimi teorisini, artı-değer teorisini, kapitalist üretim tarzı kuramını ve kapitalizmin tarihsel konumu ve sosyalizmin kaçınılmazlığı gibi “temel” teorileri eleştirmek istediğini yazıyordu.

Bu doğrultuda felsefe, politik iktisat ve Marksizmin esas içeriğine, yani—bilimsel sosyalizm teorisine—karşı kapsamlı bir “revizyon” (düzeltme) çabasına girişmişti. Felsefe alanında Kantçı öznel idealizmi savunarak Marx’ın materyalizmini hedef almış, Marksist devrimci diyalektiğe karşı ise vülger evrimciliği ve eklektizmi savunmuştu. Marx’ın tarihsel materyalizminin “tarihin ekonomik determinist” açıdan bayağı bir yorumu ve “tarihsel kadercilik” olduğunu savunmuş, öte yandan devrimci diyalektiği ise “şeyler üzerine düzgün inceleme ve araştırma yapmayı önleyen bir tuzak” olarak tanımlamıştı.

Politik iktisatla ilgili olarak, Marx'ın emek-değer teorisinin ise pratik hayatta karşılığı olmayan “katıksız zihinsel bir kavram”, artı-değer teorisinin ise “belirli varsayımlar üzerine” kurulu bir formülasyon olduğunu iddia etmişti. Kartel ve tröst şirketlerinin ortaya çıkışının krizleri yumuşatabileceğini hatta kriz olasılığını tümüyle yok edebileceğini bu yüzden kapitalizmin tarihsel olarak çöküşe mahkum bir sistem olduğu biçimindeki teorisinin temelsiz olduğunu iddia etti.

Bilimsel sosyalizmin teorilerini eleştirmeye çalışan Bernstein, Marx'ın sınıf mücadelesi teorisini reddediyor ve “sınıflar arası işbirliğinin” toplumsal gelişimin itici güç olduğunu öne sürüyordu. Kapitalizmden sosyalizme geçiş barışçıl, demokratik, sorunsuz, çatışmasız bir tarzda mümkün olabilirdi. Bernstein, proletarya diktatörlüğünün “vülger alt kültürün” bir ürünü ve önceki çağların şiddetle dolu politik mücadelelerine geri dönüş olduğunu savunuyordu. Proletarya partisinin “yenilikçi, reformcu, demokratik ve barışçıl” bir partiye dönüştürülmesini öneriyor, “hareket her şeydir ve nihai sonuç önemsizdir” sloganı ile sosyalizmin güncel anlık hedefleriyle, nihai hedefe dönük mücadeleleri arasındaki içsel bağları koparıyordu. Böylece Önkoşullar ve Görevler Bernsteinizm'in İkinci Enternasyonal Marksizminden kopuşunun ilanı olmuştu. Lenin daha sonraları bu eğilimi işçi aristokrasinin oluşumunun bir yansıması olarak tanımlamıştı.

Bernstein Revizyonizmi'nin ortaya çıkışı Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni ve İkinci Enternasyonali şok etmişti. Devrimcilerin ve reformist kanadın teorik düşünceleri tamamen farklıydı. Reformistler, Bernstein'ın, Marksizme sözde “dogma” yakıştırmasını onaylarken devrimciler Bernstein Revizyonizmi'ne karşı savaşıyordu. Marksizmin Bernstein Revizyonizmi'ne karşı mücadelesi, sadece Alman Sosyal Demokrat Partisi ile sınırlı olmayan ve tüm dünyadaki sosyalist partileri kapsayan bir mücadele haline gelmekteydi. Savaş iki biçimde başlamıştı: Birincisi, dergilerdeki tartışma

makaleleri ikincisi, parti kongrelerinde yürütülen tartışmalar. Alman Sosyal Demokrat Partisi, Bernstein revizyonizmini tartışmak üzere, sadece 6 yıl içinde 4 kongre düzenlemişti.

Alman devrimci Marksistleri Bernstein revizyonizmine karşı yürütülen parti içi mücadelelerde genellikle kararlı bir tutum almış ve sosyalizm davasına sadakatlerini göstermişlerdi. Revizyonizme karşı ilkeli ve güçlü tartışmalar başlattılar; partiyi korumak için ezici bir çoğunluğu yanlarına çekebildikleri Hannover, Lübeck ve Dresden kongrelerini düzenlediler ve bu kongrelerde Bernstein Revizyonizmi'ni mahkûm eden kararlar alınmasına önayak oldular. Fakat diğer yandan, teori ve siyaset alanındaki çeşitli yetersizlikleri ve deneyimsizlikleri nedeniyle dünyanın bu yeni koşullarında ortaya çıkan yeni sorunları bilimsel ve bütünsel bir biçimde ele almada ve Marksizmi savunurken aynı zamanda onu geliştirmede istenen başarıyı sağlayamadılar. Kuşkusuz bu gerçek onların mücadelelerinde çeşitli zayıflıklara ve yetersizliklere yol açmıştı. Bu nedenle Parti kararlı davranmasına karşın güçlü bir biçimde tırmanan reformizmi ve revizyonizmi durdurmayı başaramadı.

Bütün bunlar olurken, diğer ülkelerdeki sol-kanadı temsil eden sosyalist gruplar da kavgaya dahil olmuştu. Rus Plekhanov (1856-1918) 1898'den itibaren, Bernstein'ın revizyonist görüşlerini felsefe, politik iktisat ve bilimsel sosyalizm boyutları ile tartışan ve eleştiren, birçok makale yayımladı. Bunlar arasında "Bernstein ve Materyalizm" adlı makale Bernsteinizm'in özünü ve verdiği zararları ortaya koyması bakımından çok değerliydi. Fransız Lafargue, Bernstein'in dayanmaya çalıştığı ve Marksizmi "düzeltme"de ve "gözden geçirme"de kullanmaya çalıştığı felsefi Kantçılığa cevap vermek için "Marx'ın Materyalizmi ve Kant'ın İdealizmi" adlı ünlü makalesini kaleme aldı, bunun ardından birçok makale daha kaleme aldı. Aynı günlerde yeni oluşmuş tekelci kapitalist ekonomik sistem üzerine ilk Marksist teorik açıklamaları geliştirdi. Bulgaristan'dan Blagoevgrad (1856-1924), İtalyan

Antonio Labriola (1843-1904) ve Japon Katayama Sen (1859-1933) Bernstein Revizyonizmi'ne karşı savaşta aktif roller oynadılar.

Fransız, Alexander Etienne Millerand (1859-1943), fiili pratiği ile revizyonizmin İkinci Enternasyonal'deki temsilcisiydi. Mayıs 1896'da, parlamento seçimlerinde Fransız sosyalistlerinin elde ettiği başarıyı kutlamak için, Alleman Fraksiyonu haricinde çeşitli gruplardan 1000'den fazla sosyalist Saint-Mand 'de büyük bir ziyafet düzenlemişti. Bu ziyafette Guesde, Jaures ve Vaillant gibi çeşitli sosyalist partilerin ve grupların liderleri hazır bulunmuştu. Yemekten  nce Millerand sunucu olarak yaptığı konuşmada tümüyle revizyonizm kokan görüşlerini sergilemişti. Sonraları "Saint-Mand  Programı" olarak adlandırılacak olan bu konuşma genel olarak şu düşünceleri içeriyordu:

100

"Devlet, ekonomiye müdahale ederek, çeşitli üretim ve değişim araçları üzerindeki kapitalist mülkiyeti—bu araçların toplum tarafından kontrol edilebileceği aşama olgunlaşana kadar—"kamulaştırmalıdır"  te yandan genel seçimler sosyalist partiye devlet iktidarını getirecek, sosyalist parti işçilerin uluslararası işbirliğinden de g   alarak devlet iktidarına hakim olabilecektir" böylece "devlet mülkiyeti üzerinden" giderek kapitalizmi sosyalizme dönüştürülecektir. Bu programın özü buydu. Aslında Guesde ve işçi partisinin diğer liderleri bu programın içeriğine karşıydılar; fakat farklı düşünsel girdilerin etkisiyle sosyalistlerin ortak etkinliklerine zarar gelmesinden korkarak bu revizyonist programa ses çıkarmadılar. Sonuç olarak, Jaures'in onayı ve liderliği altında, neredeyse tüm gruplar bu programı kabul etti ve parlamenter yol partinin yönlendirici görüşü haline geldi.

1894 yılında Fransa'da, Genelkurmay kararg hında  alışan Dreyfus adında genç Yahudi bir subay evrakta sahtecilik suçlamasıyla ömür boyu hapse mahkûm edildi. Delil yetersizliğine

karşın Genelkurmay ve Yahudi karşıtı gruplar davanın yeniden görülmesine karşı çıktılar. Jaures'in liderliğinde bir grup sosyalist, davanın sosyalistlerin gözetimi altında yeniden görülmesini istedi ve yurt genelindeki muhalefete etkin bir biçimde önderlik yaptı, sosyalistler bu sayede büyük itibar kazanmıştı. Dreyfus Davası, Fransız hükümetini derin bir siyasi krize sürükledi. Sorunun üstesinden gelmek için, bazı burjuva politikacıları sosyalist partinin desteğini istedi. Haziran 1899'da Dreyfus Davası'nın yeniden görülmesini destekleyen Rubei başkanlığa seçildi ve Waldeck-Rousseau liderliğinde yeni bir kabine oluşturdu. Bu yeni durumda sosyalist Millerand'a Sanayi ve Ticaret Bakanlığı görevini alması teklif edildi. Çünkü, Guesde ve Jaures Mayıs 1898 parlamento seçimlerinde senatör seçilememiş olduğu için Millerand sosyalistlerin en önemli lideri durumundaydı. Millerand, parti grubunun onayını almadan Paris Komünü üyelerinin infaz memuru olan General Gaston Galliffet ile aynı kabineye girmişti. Ünlü "Millerand'ın kabineye girme hadisesi" böyle gerçekleşmişti. Millerand'ın bu davranışı reformist sosyalistlerin "genel seçimler aracılığıyla devlet iktidarına" yükselme politikasının ilk açık bir uygulaması olmuştu. Millerand bunu proletaryanın siyasi iktidarı ele geçirmesinin başlangıcı olarak ilan ediyordu. Bu yüzden kanımca Millerand Olayı, Bernsteinizm'in pratikteki uygulaması olarak görülebilir.

Millerand'ın kabineye girmesi, Fransa'daki sosyalist hareket içinde ciddi tepkilere yol açtı. İki farklı tepki ve fraksiyon ortaya çıktı. Taraflardan birini Jaures'nin önderliğini yaptığı gruptu, bu grup "Olanakçı Grubu", Viviani'yi, Briand'ı da içeriyordu. Bunlar bu olayı "büyük bir tarihsel olay" olarak alkışlayıp Millerand'ı savumuşlardı. Diğer grup, bu davranışı reddediyor ve bunu bir "başkaldırı hareketi" olarak mahkum ediyordu. Bu grubun başında Guesde ve Vaillant çevresi bulunuyordu.. Bu iki taraf arasında sert tartışmalar başladı ve Fransız sosyalist hareketi böylece bir başka bölünmenin eşiğine geldi. Sosyalist

hareketin birliğini sağlamak ve ortaya çıkan ihtilaflı konuları tartışma önerisinin güç ve destek sağlaması sonucunda gruplar ortak bir kongre düzenlemeyi ve Millerand Vakası'nı tartışmayı kabul ettiler. İlk kongre Aralık 1899'da çeşitli sosyalist grupların katılımıyla Paris'te düzenlendi. Bu kongre sayesinde yaklaşık 20 yıldır dağınık hâlde bulunan gruplar ilk kez bir araya gelmişti. Aynı zamanda, bu kongre, Fransız sosyalist hareketinin Millerand Vakası'nın ardından yaptığı ilk resmi toplantıydı.

Kongre esnasında Jaures, Millerand'ı savunmak amacıyla her yolu denedi; ona göre bir sosyalistin burjuva hükümetine katılması ille de sınıf mücadelesinin temel kurallarını ihlal etmek anlamına gelmiyordu; aksine bu sadece bir strateji sorunuydu. Jaures'nin bu görüşleri Viviani ve Briand tarafından da savunuluyordu. Fakat Guesde ve Lafargue, Millerand'ın kabineye girmesine karşı olduklarını belirttiler. Guesde'ye göre, tarihte yaşanmış olan daha önceki olaylar, bir sosyalistin, kapitalist kabinenin önemli üyelerinin sıkı kuşatması altında çaresiz kalacağını kanıtlamaktaydı. Diğer kapitalist partilere mensup bakanların çoğu zorunlu olarak burjuva toplum düzenini savundukları için, sosyalist bir partinin temsil ettiği ve savunduğu sınıfsal hedefler, gerçekleştirilemeyecekti. Böylece kabineye katılan sosyalist bakanlar etkisiz kalacaktı.

Bu başarısız sonuç sadece üstyapı yani politika alanı ile ilgili idi, oysa toplum tabanındaki etkilerine bakıldığında başarısızlık çok daha vahim olacaktı: “Beceriksiz bir sosyalistin içine dâhil olduğu burjuva hükümeti, insanlarda uğruna savaştığımız hedeflerin ulaşılamaz olduğu yanılgısını pekiştirecek, bu da kaçınılmaz olarak sosyalist akımın çökmesine” neden olacaktı. Guesde, bunun yanı sıra burjuva hükümetini sosyalistlerle işbirliğine götüren şeyin, sosyalist partiden gelecek saldırılara karşı bu sosyalistleri kalkan olarak kullanma isteği olduğunu belirtmişti.

Lafargue da bir ya da iki sosyalistin burjuva hükümetinin bir parçası olmasının yeni bir şey olmadığını, bunun “1848’in ardından yaşanan acı olayların yeniden yaşanması” olduğunu açıkça belirtmişti.⁹ Bu durumda, Millerand’ın kabineye girişi sosyalist akımın başarısı anlamına gelmemekteydi; aksine bazı sosyalistlerin çok tehlikeli bir yola girmiş olduklarını gösteriyordu. Tehlike çok büyüktü; “Millerand gibi sosyalistler burjuva hükümeti tarafından yapılan hataların ve işlenen suçların sorumluluğunu üstlenmeye zorlanacaklar ve bu da onun ve sosyalistlerin böylesi hatalara ve suçlara destek verdiği izlenimini” yaratacaktı.¹⁰ Diğer bir deyişle, Millerand, burjuvazinin hükümranlığını pekiştirmek için kullandığı bir araçtan başka bir şey olmayacaktı.

Dört günlük hararetli tartışmalardan sonra Guesde tarafından sunulan ve Vaillant ile Alleman grupları tarafından desteklenen, “sınıf mücadelesinin gereklerinin sosyalistlerin burjuva hükümetine katılmalarına izin vermediğini” savunan karar taslağı 818 evet, 634 hayır oyu ile başarılı oldu. Fakat kongrede, Dresar tarafından sunulan, Millerand reformizmi ile uzlaşma anlamına gelen diğer bir öneri de oylanmış ve bu ikinci öneri 240’a karşı 1140 oyla kabul edilmişti. Bu önerinin aldığı oy doğal olarak Guesde ’nin karar taslağının etkisini azaltmış ve Millerand’ın önünü açmıştı. Millerand kabineye girdikten sonra, bütünüyle Waldeck-Rousseau’nun peşinden gitti ve toplumsal reformcu ekonomi politikalar uyguladı. Millerand’ın

⁹ Lafargue, Seçme Eserler, Cilt 2, s. 201, People’s Publishing House, 1985.

¹⁰ a.g.e., s. 203.

uyumluydu, işçilerin daha kolay kontrol altında tutulmasına yardımcı oluyordu. Burjuvazinin ve proletaryanın ekonomik ve siyasi hedefleri arasında bir çatışmanın ortaya çıkması durumunda, burjuva kabinesinin kontrolünde olan Millerand'ın eli kolu bağlanmış olacaktı. Daha sonra da görüldüğü gibi, Millerand daha sonraki siyasi kariyerinde sosyalizmi tamamen terk etti; Şubat 1900'de Martinique'te, Temmuz 1900'de Chalon'da yapılan grevlerin kanlı bir biçimde bastırılmasında Waldeck-Rousseau kabinesinin yanında yer aldı. Bu kanlı gerçekler Millerand'ın kabineye girişinin özünü ve anlamını ortaya koymuştu.

İkinci Ortak Kongre

Fransa'da farklı sosyalist grupların katıldığı ikinci ortak kongre Eylül 1900'de toplandı. Kongre delegeleri sosyalist parlamenterlerin Chalon olayındaki tutumunun tartışılmasını öneren bir önergeyi müzakere etmeye başladığı anda Partisi'den bir delege Jaures Fraksiyonu'ndan bir delege tarafından darp edildi. Delegeler sorun delegenin çıkararının dışarı atılmasını talep etti; fakat bu talep reddedildi. Bunun sonucunda birçok delege tepki göstererek kongreyi terk etti. Daha sonra, bazı gruplar devrimci sosyalistlerle ittifak kurmak ve birliği sağlamak amacıyla ayrı bir kongre topladılar ve bu amaçla bir geçici komite oluşturdular. İşte bu andan itibaren Fransız sosyalist hareketi bir kez daha parçalanmıştı. Mayıs 1901'de çeşitli sosyalist grup ve örgütlerin katılımıyla Lyon'da, aralarında Millerand'ın kabineye girmesini destekleyen Jaures, Vaillant ve Allemane gruplarının da olduğu, üçüncü kongre toplandı. Jaures Fraksiyonu, bu kongrede Millerand'ın artık sosyalist olmadığı biçimindeki karar tasarısını veto etti, Vajon ve Allemane grupları ise kongreden çekildi. Ardından yapılan görüşmeler sonucunda İşçi Partisi gibi Millerand'ın kabineye girişine karşı olan fraksiyonun da katılımı ile birçok sosyalist grup Eylül 1902'de Commentry'de bir kongre topladı, bu kongre ile birlikte, Fransız Sosyalist Partisi (Devrimci

Sosyalizm Birliği olarak da bilinir) resmen olarak kuruldu. Jaures Fraksiyonu ve diğer Millerand destekçisi fraksiyonların oluşturduğu Fransız Sosyalist Partisi ise Mart 1902’de kurulmuştu. Sonuçta Millerand’ın kabineye girişi ile başlayan tartişma Fransız sosyalist hareketinin kesin olarak bölünmesine neden olmuştu.

Millerand’ın kabineye girişi ve Fransız sosyalist hareketinin bölünmesi diğer sosyalist partilerin de dikkatini çekmişti ve bu olay İkinci Enternasyonal’de hararetli tartişmalara neden oldu. İkinci Enternasyonal’in kongresi Eylül 1900’da Paris’te toplandığında sadece Millerand vakasını tartişmak için iki gün ayrılmıştı. Fransız sosyalist hareketin kendi içinde yapmış olduğu tartişmalarla kıyaslandığında İkinci Enternasyonal’in kongresindeki tartişma çok daha derin ve kapsamlı olmuştu. Sosyalist ve işçi partilerinin bu türden sorunlara karşı (Millerand Vakası gibi) yürütmesi gereken stratejiler tartişıldı. Tartişmalarda sol, merkez ve sağ kanat gruplar üç farklı fikir savunmuşlardı. Guesde ve Vaillant’ın liderliğindeki sol kanat, sosyalistlerin burjuva hükümetine katılıma şiddetli bir biçimde karşı çıkıyor ve Millerand’ın sert bir biçimde cezalandırılmasını talep ediyordu. Jaures ve Ansel tarafından temsil edilen sağ kanat ise Millerand’ın davranışlarını savunmaya çalışmış ve burjuva hükümetlerine katılımı sosyalistlerin “burjuvaziyi politikadan mahrum etme sürecinin” başlangıcı olarak sunmuştu. Kautsky ve Vandervelde’nin temsil ettiği merkez grubu ise uzlaştırıcı bir tutum takınmış ve sağ ile sol arasında arabuluculuk yapmaya çalışmıştı. Vandervelde konuşmasına Millerand’ın kabineye girişinin “yarardan çok zarar” getirdiğini söyleyerek başlamıştı, fakat sonrasında “kabineye giriş ilkesel bir sorun olmaktan ziyade stratejik bir sorundur” diyerek bu bağlamda hoşgörölü ve bağışlayıcı olmak gerektiğini önerdi. Sonuç olarak kongre çeşitli karar taslaklarını oylamaya sunduğunda (her ülkeye iki oy) ve Guesde ile Ferry’nin liderliğindeki sol kanadın sunduğu karar taslağı 9’a karşı 29

oyla reddedilirken, merkez grubun Kautsky tarafından sunulan ve Plekhanov tarafından da desteklenen taslağı kabul edildi. Kararda şu çelişkili ifadeler yer verilmişti: “Bir sosyalistin burjuva hükümetine katılması siyasi iktidarın ele geçirilmesi için başlangıç noktası olarak görülemez,” ve “devleti İktidarının merkezileşmiş bir niteliğe sahip olduğu ülkelerde siyasi iktidar parça parça ele geçirilemez,” Karar aynı zamanda “Bazı durumlarda siyasi dinamikler böylesi riskli bir girişime davet çıkarabilir; bu yüzden bu durumu ilkesel bir sorun olmaktan ziyade stratejik bir sorun olarak ele almak” daha doğru olacaktır. Bu nedenle “Uluslararası sosyalist kongre bu sorun üzerine görüş” bildirmeyecekti. Kautsky’nin mimarı olduğu bu karar “tam bir muğlaklık ve uzlaşmacılık” örneğiydi. Bu yüzden sol kanada mensup İtalyan sosyalisti Ferry bu kararı “kauçuk kararı” olarak nitelemişti. (Kautsky’nin Almanca’da söylenişi kauçuk sözcüğünü andırır). Enternasyonal’in Paris Kongresi’nden böylesi bir karar çıkması o dönemdeki İkinci Enternasyonal’in önemli figürlerinin ve temsilcilerinin benimsemiş olduğu yol gösterici (ideolojik) teorik düşüncelerle ilişkiliydi. Merkezcilere göre Almanya’daki Bernstein sorununun ardından bir de Fransa’daki Millerand sorununun çıkması Fransız sosyalist hareketteki ayrılığı daha kötü bir duruma sokabilirdi. Bu da uluslararası sosyalist hareketin birlik ve bütünlüğünü kaybetmesine neden olabilirdi. Görüldüğü gibi Millerand sorunu temel ilkelerle alakalı temel bir sorun olarak görülmemiş, aksine stratejik bir farklılık ya da ayrıntı anlamda bir sorun olarak görülmüştü. Dahası, hiçbir partinin içişlerine karışılmaması ilkesi savunulmuştu, bu görüşe göre İkinci Enternasyonal’in görevi gruplaşmaları görmezden gelme veya gruplaşmaları tanıma değildi; (her ikisi de hatalı tutum olacaktır) aksine İkinci Enternasyonal’in görevi üye partilerin birliği ve bütünlüğü için çaba sarfetmeli hoşgörülü, anlayışlı ve uzlaştırıcı olmalıydı.

Paris Kongresi'nde kabul edilen “**kauçuk kararı**”, kabineye girişe karşı olanlarla girişi destekleyen sosyalist grupları uzlaştırmayı başaramadı. Bu olay Bernstein ve diğerleri tarafından Millerand'ın başarısı olarak görülmüş ve desteklenmişti. Jaures, buna dayanarak kendisine ait olan kabineye giriş teorisini yayma çabasını güçlendirmişti Hatta Jaures, bunu sosyalist partinin “burjuva toplumunun kurumlarını denetleyebileceği” yeni yeni bir yol olarak sunuyordu. Haziran 1902'de Waldeck-Rousseau kabinesi dağılıp yerine Combes kabinesi kurulduğunda Jaures, Millerand'ın Fransız Sosyalist Partisi'nden kovulmuş olmasına karşın, partinin Combes kabinesi ile ilişki ve diyalog içinde olması gerektiği politikasını savundu.

Aynı günlerde, farklı ülkelerden birçok sosyalist Kautsky'nin damgasını taşıyan kauçuk kararının gözden geçirilmesini talep etti ve onun bu “oportünist” davranışının Millerand'ın kabineye girişinden bile daha tehlikeli olduğunu savunarak Kautsky'yi eleştirdi. Bu yüzden 1904'te Amsterdam'da toplanan İkinci Enternasyonal **6. Kongresi**'nde, “sosyalist partilerin stratejilerinin uluslararası düzeyde belirlenmesi, sosyalist partilerde birlik ve ayrılık sorunları, genel grev taktiği ve sömürgeler sorunları” ele alındı.

Kongre'de Guesde ve Vaillant'ın önerileri doğrultusunda 1904-1905 Rus-Japon savaşını her iki taraf için de saldırgan bir savaş olduğu yönünde bir karar benimsendi. Uzun, sert bir tartışma sonunda, yine J.Guesde tarafından önerilen revizyonizmi ve “burjuva hükümetlere” katılımı sert bir şekilde kınayan bir karar benimsendi. Karar şu şekildeydi: “1900'de Paris'te yapılan kongrede alınan karar doğrultusunda Sosyal Demokrat Partiler (sosyalist) kapitalist hükümetlere katılmayacaktır.” Kongre, tüm dünya sosyalistlerinin ortak bir strateji ve politikalar oluşturulabilmesi, revizyonistlerin girişimlerinin mahkum edilmesinin gerekip gerekmediği, sosyalist parti üyelerinin bu tip girişimler karşısında karşı karşıya oldukları

riskler gibi önemli sorunları da gündeme almıştı. Tartışmadan sonra, bu konularda kongre ortayolcu Vandervelde ve Adler'in önerilerini reddedip Guesde'nin taslak önerisini kabul etti ve revizyonizmi mahkum eden daha önceki Dresden kongresini kararlarının tutumunu neredeyse tamamen onayladı. Bu karar belirsiz "kauçuk" kararını alt etmiş ve sosyalist partilerin izleyecekleri stratejiler açısından açık uluslararası ölçütler ortaya koymuştu.

Amsterdam'daki bu toplantıda bir yanda, Guesde, Vaillant'ın içinde olduğu grup. Diğer yanda Bebel, Kautsky, Plekhanov, Ferri'nin içinde olduğu bir grup, öte yandan Jaures, van der Velde, Adler, Anseele, Hjalmar Branting, Troelstra'nın içinde bulunduğu üçüncü bir grup oluşmuştu. Kongreye sunulan bir öneri taslağında her bir ülkedeki sosyalistlerin birlikte hareket etme ihtiyacı vurgulanmıştı, fakat bu öneri üzerinde uzlaşamadı. Fakat, kongrede sunulan bir başka önerge teklifinde sosyalist partilerin iç birliği açısından Marksist ilkelere bağlılık ölçütü, ve oportünist eğilimlerle mücadele açısından Marksist ilkelerin önemi vurgulanmıştı. Bu öneri üzerinde bir uzlaşma sağlanabilmişti.

Bu kongrenin diğer özgün bir niteliği dünya çapında revizyonizme karşı çıkan ilk kongre olmasıydı. Sosyalist akımın sol kandanın Bernstein Revizyonizmi'ni ve Millerand'ın kabineci sosyalizmini kesin bir biçimde eleştiren "yeni yaklaşımı" büyük başarı kazanmıştı. Bununla beraber, Millerand'ın kabineye girişi ile tetiklenen sosyalist partilerin mücadele stratejileri ile ilgili tartışma henüz sona ermeyecekti.

II. İkinci Enternasyonal'in İflası: Başlıca Tarihsel Başarıları ve Hataları

İkinci Enternasyonal'in Dağılması

Ağustos 1914'te patlak veren Birinci Dünya Savaşı, İkinci Enternasyonal'in niteliğine ve geleceğine ilişkin temel değişimlerin dönüm noktası olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce İkinci Enternasyonal esas olarak devrimci bir enternasyonaldi. Oportünist ve reformist kanatların etkinlikleri ve yazlaşma olgusu belirli derecede güçlü bir konumda bulunmasına karşın bu eğilimler henüz İkinci Enternasyonal'in gelişim çizgisini kontrol edecek güce ulaşamamışlardı. Savaşın ileriki dönemlerinde, üye partilerdeki bir bölüm oportünist liderleri daha önce alınmış olan kararların aksine emperyalist savaşı ve savaş hükümetlerini desteklemişti. Bu olgular İkinci Enternasyonal'in ideolojik ve siyasi bakımdan çöküşünü tetikledi.

20. yüzyılın başında kapitalizm dünya çapında tekelci bir döneme giriyordu ve kapitalist ülkeler arasındaki güç dengeleri büyük değişimler göstermişti, Emperyalist ve kapitalist dünya ölçeğinde hakimiyet alanlarını yeniden paylaşmak ve dünya hegemonyasını ele geçirmek için bir yandan içteki baskılarını çılgınca arttırıyor, diğer yandan aralarında çeşitli askeri ittifaklar oluşturmuyorlardı. 1876 ve 1882 yılları arasında Almanya, İtalya ve Avusturya arasında bir askeri ittifak oluşturulmuştu, öte yandan 1907'de de İngiltere, Fransa ve Rusya arasındaki üçlü ittifak son hâlini almıştı. Militarizmin yükselişi ve iki kutuplu bir askeri gruplaşmanın belirmesi uluslararası durumu daha da kötüleştirmiş ve savaş tehdidini daha da arttırmıştı. Bu durumda İkinci Enternasyonal'in, militarizme ve emperyalist savaşa karşı mücadele edebilecek uygun politika ve stratejileri devreye sokmakta acele etmesi gerekiyordu. Bu sorunlar çeşitli kongrelerde defalarca tartışılmış ve oldukça doğu kararlar alınmıştı. 1889'daki Paris Kongresi yükselen militarizmi kınayan ve hâli hazırdaki düzenli orduların yerine

halkın silahlanmasına dayanan (profesyonel olmayan) bir halk ordusunu savunan bir karar benimsemişti. 1891’de Brüksel Kongresi’nde kabul edilen bir kararda, sosyalizm için mücadele, emperyalizme ve istilacı haksız savaşlara karşı mücadele ile birleştirilmesi gerektiğini savunmuştu. 1893’te Zürih Kongresi’nde militarizme karşı mücadelelere destek olunması, sosyalist partilerin parlamento gruplarının ilke olarak askeri bütçelerin artışını reddetmesi ve hâli hazırdaki askeri güçler dağıtılmasını, ve bu güçlerin dağıtılmasına kadar olan süreç boyunca askeri harcama bütçelerinin azaltılmasını savunan savaş karşıtı özel önlemleri savundu. 1896’da Londra Kongresi’nde ise ulusal çatışmaların barışçıl yollardan çözümlenmesi, ulusal anlaşmazlıkların barışçıl bir biçimde çözümü için, uluslar arası bir hakemler komisyonunun kurulmasını, savaş ve barış sorunlarının çözümünde halkın inisiyatifinin güçlendirilmesine vurgu yapan kararlar almıştı. 1900 tarihli Paris Kongresi’nde “dünya barışı, militarizm ve düzenli orduların dağıtılması” sorunları tartışıldı ve kongrede kabul edilen kararda, kapitalizmin, militarizm ve savaşın ana nedeni olduğu, aynı zamanda yabancı ülkelere ve sömürgelere yönelik yağmacı politikaların ve sömürgeciliğin kapitalizmin bir diğer sonucu olduğu vurgulanmıştı. İkinci Enternasyonal, savaşın eli kulağında olduğu günlerde 1907-1912 yılları arasında, Stuttgart, Kopenhag ve Basel’de topladığı kongrelerde ağırlıklı olarak militarizm ve savaş sorunları üzerine eğilmişti.

1907’deki Stuttgart Kongresi’nde anti-militarizm ve savaş tehdidi üzerine yoğun tartışmalar yaşanmıştı. Kongrede sosyalist partilerin önde gelen isimlerinin katıldığı militarizme karşı mücadele komitesi kuruldu. Komiteye savaş karşıtı 4 karar önerisi taslağı sunulmuştu: İlki Fransız temsilci Elwynn’in Anarşist sosyalist eğilimli taslağıydı ve tüm savaşlara karşı çıkan çok genel bir taslaktı; ikincisi, Jaures ve Vaillant’ın anavatani savunmak anlamına gelen, aynı zamanda sömürgeci mandacılığını savunan muhafazakar fikirlerle dolu bir taslaktı. Üçüncüsü, Guesde tarafından önerilen çeşitli sınırlılıklar

taşıyan özellikle uluslararası anlaşmazlıkların yasal yollardan çözülmesine vurgu yapan taslaktı. Dördüncüsü ise Bebel tarafından sunulan ve temel olarak doğru bir içeriğe sahip olan taslaktı. Öneri savaşların ancak kapitalist sistemin yok edilmesiyle bir tehdit olmaktan çıkarılabileceğini savunuyordu.

Bu dört karar taslağını dikkatle inceleyen Lenin, Bebel'in taslağının üzerinde çalışmak ve eksikliklerini gidermek için Luxemburg, Martov ve diğerleri ile bir ortak çalışma yaptı. Sonuçta olarak, Lenin ve Luxemburg'un ortak önergesiyle Bebel'in taslağına ilişkin önerilen değişiklikler kongre tarafından onaylandı. Lenin ve Luxemburg'un yaptığı ilaveler, orijinal taslakta çok önemli bir içerik değişikliğine yol açmıştı. Kabul edilen önerge şu ifadeleri içeriyordu: "Savaş tehdidi sürdüğü sürece, tüm ülkelerin işçi sınıfları ve onların parlamentodaki temsilcileri, Enternasyonal sosyalist partinin uluslararası bürosunun yardımıyla, güçlü ve süreklilik taşıyan çeşitli faaliyetler—en uygun yol ve yöntemleri belirleyerek—sürdürerek savaşı durdurmak için mücadele" edilecekti. Bu karar uygulanırken izlenecek taktiklerde sınıf mücadelesinin yoğunluğu ve genel siyasi durum göz önünde bulundurulacaktı. Yukarıda sözü edilen önlemler ve mücadeleler savaşı durdurmayı başaramadığı takdirde, sosyalist partiler duruma teslim olmaksızın, "savaş sürecinde ortaya çıkacak ekonomik ve siyasi krizleri bir fırsata dönüştürerek ağır baskı ve ezgi altındaki toplumsal sınıfları kapitalizmin düzenini yıkımını hızlandırmak için harekete geçireceklerdi."¹¹ Lenin alınan bu kararı övgüyle değerlendirmiş: "Bu karar Elwynn'in önergesinde olduğu gibi boş bir meydan okuma değildi, aksine, toplumsal bir devrimin kaçınılmazlığına vurgu yapıyor, savaş tehdidine karşı mücadeleyi savunuyor ve en devrimci yollara başvurmayı savunuyordu... Stuttgart'taki uluslararası sosyalist parti kongresinin anlamı işte buydu."¹²

11 a.g.e., s. 138.

12 Lenin, Bütün Eserleri, Çince Baskısı, Cilt 16, s. 74, Pekin, People's Publishing House, 1988.

1910 yılında toplanan Kopenhag Kongresi anti-militarizm ve savaş tehdidi sorununu bir kez daha ele aldı. Kongre'deki bazı katılımcılar militarizme ve savaşa karşı mücadeleyi, uzlaşmacı bir düzleme çekmeye çalışıyorlar ve mücadeleyi parlamento düzeyinde sınırlamaya çalışıyorlardı. Anlaşmazlıkları çözmek için hakem heyetlerinin oluşturulmasını, emperyalist güçler arasında silahsızlanma görüşmeleri ile silah üretiminin azaltılmasını talep eden çağrılar ve toplantıları öne çıkartıyorlardı.

Kautsky ve diğer katılımcılar emperyalist ülkeler arasındaki barışçıl diplomatik antlaşmalar yoluyla uluslararası çatışmaların durdurulabileceğini umut ediyorlardı. Buna karşın, Bebel ve diğer bazı katılımcılar 1907 Stuttgart kararlarının temel fikirlerinde ısrar etmişlerdi. Nihayet kongre, bu konuda Stuttgart kararlarının önemli bölümünü tekrar onaylayan ve savaş tehlikesi karşısında işçi sınıfının aktif mücadelesine veya savaş ve savaş krizi patlak verdiğinde, uluslararası işçi sınıfının birleşik devrimci rolüne dikkat çeken bir kararı onaylamıştı.

1912'de Balkanlar ve Balkanlar yarımadasında başlayan savaş genişliyor ve etkisini arttırıyordu. Bu bağlamda, İkinci Enternasyonal'in iki gün süren Basel Kongresi'nde anti-militarizm ve savaş tehdidi konusu tartışılan tek başlık olmuştu. Kongre, Uluslararası Dinamikler ve Savaşa Karşı Birleşik Hareket veya kısaca Basel Bildirgesi olarak anılan bir ortak karar almıştı. Bu bildirme, 1907 Stuttgart Kongresi'nin devrimci ruhunu yansıtan aynı zamanda "daha önceki yıllarda hazırlanmış çok sayıdaki savaş karşıtı yazını özetleyen neşriyatı ve sosyalist partilerin savaşa karşı kavramlarını ve stratejilerini en uygun, en anlaşılır, ağırbaşlı ve resmi biçimde betimleyen" bir içeriğe sahipti.¹³

Karar şu ifadeleri kullanmıştı: "savaş patlak verdiğinde sosyalist partilerin üyeleri savaş nedeniyle tetiklenen ekonomik ve siyasi krizleri 'kapitalizmin yıkılmasını hızlandırmak için' kullanacaktır. Bunun anlamı şudur: sosyalistler

hükümetlerin savaş nedeniyle karşılaştığı güçlükleri ve kitlelerin öfkelerini sosyalist bir devrim başlatmak için aktif bir biçimde kullanmalıdır.”¹⁴

Bu belge, Uluslararası sosyalist/komünist hareketin tarihindeki savaş karşıtı yazın içinde en ünlü örneklerden biridir. İkinci Enternasyonal’in kongrelerinde alınan birçok karar, özellikle anti-militarizm ve savaşla ilgili olarak Basel Kongresi’nde kabul edilen karar, temel olarak doğrudur. Fakat Ağustos 1914’te Birinci Dünya Savaşı patlak verdikten sonra, İkinci Enternasyonal’in sosyal demokrat parti liderlerinin büyük bir bölümü “kendi savunmuş oldukları fikirlere ve Basel ile Stuttgart Kongreleri’nde yapılan konuşmalarına ve kararlarda yansıyan resmi beyanlara ihanet ettiler.”¹⁵

Emperyalist savaşa dâhil olmak için ya aleni ya da zımni olarak kendi ülkelerindeki burjuvaziyi desteklediler ve yozlaşarak şöven bir tavır takındılar. İkinci Enternasyonal’in en güçlü ve en etkili kolu olan Alman Sosyal Demokrat Partisi “sosyalizme atılan böylesi bir leke ve çamurdan en fazla sorumlu tutulması gereken parti” olmalıydı.¹⁶ Partinin meclis grubu, meclisteki oylamalarda hükümetin savaş politikasını ve askeri bütçesini arttırmasını desteklemişti. Genel Başkan Haasei partisi adına hükümetin “anavatanı korumak” için yaptığı çalışmaları destekleyen bir bildirge bile okumuştur.

Partiyle bağı olan sendikalar ise “kapitalistler ve işçiler arasında işbirliğini” savunan ve ülke içinde “iç barışı” yücelten, savaş döneminde grevleri durdurmayı öngören bir karar dahi kabul etmişlerdi. İşçileri orduya yazılmaya seferber etmeye çalışıyorlardı. Oportünistler, savaş yanlısı burjuva hükümetin siyasetleri ve planları ile uyumu güvence altına almak için partinin sol kanadına ait çeşitli örgütlerin faaliyetlerini engellemek için

14 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 2. Baskı, Cilt 26, s. 331.

15 Lenin, Bütün Eserleri, 3. Baskı, 2. Cilt, s. 454.

16 a.g.e., s. 405.

ellerinden geleni yaptılar. Hatta sol kanadın Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht ve Merlin gibi liderlerinin de bulunduğu üyelerinin polis tarafından tutuklanmasına destek oldular.

Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin önderliğindeki bu ihanetin arakasından İkinci Enternasyonal'in birçok partisi, burjuva hükümetlerin başlattıkları bu savaşı ve parlamentolarda hükümetlerin savaş bütçelerini arttırmalarını destekleyen, işçilerin savaş ordularına katılmasını ve grevlerin yasaklanmasını öngören bildiriler yayımladılar. Hatta, İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika ve Danimarka'daki parti liderleri burjuva hükümetlerine katılmaya başlamıştı. Örneğin, Fransız Guesde sandalyesiz bakan olarak görev almıştı. Samba mühendislik bakanı olarak, İngiliz Henderson eğitim müsteşarı ve sandalyesiz müsteşar olarak görev yaparken, Belçika İşçi Partisi'nin lideri ve Enternasyonal'in uluslararası bürosunun başkanı, olan Vandervelde, adalet bakanı olarak kabinede yer aldı. Rusya'da Plekhanov Çarlık Hükümetine savaş için bütçeden kaynak tahsis edilmesini onaylayan Menşevik parlamenterleri destekledi. Sosyal demokrat partilerin sağ kanadı içinde yer alan—İtalyan Bissolati, Amerikan Berg, İsveçli Branting, Hollandalı Troelstra, Danimarkalı Stauining gibi—hepsi şövenizmi desteklemişti.

Savaştan önce sosyal demokrat partinin “merkezci grubundan” olan Alman Kautsky, İtalyan Turati, Fransız Runge, Avusturyalı Adler, İngiliz McDonald, İsviçreli Grimm ve Amerikalı Hillquet gibi isimler de savaş başladıktan sonra dolaylı bir biçimde şövenizmi savundular. İki yüzlü şövenist tutumlar alarak kitleleri kandırmak ve aldatmak için yalanlar söylediler; emperyalizmin yağmacı savaşını ve açıkça sosyal şöven ihaneti desteklediler.

Çeşitli ülkelerdeki sosyal demokrat partilerin sol kanatları ve birçok işçi proletarya enternasyonalizmi ilkesine bağlı kalmayı hâlâ sürdürmüştü. Bunun yanı sıra, savaşın emperyalist niteliğini, emperyalizmin savaşçı ve saldırgan yüzünü

açıkça ortaya koyuyorlar ve çıkararak sosyal-şövenizmi eleştiriyorlardı. Bu kesimin içinde Rusya'dan Lenin, Alman Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Clara Zetkin ve Merlin, Britanyalı Inkping, Williams Russell, Marklin, Fransız Rolleo, Onlly Gilber, Hollanda'dan Gelman Gault, Pannekoek, İsviçreli Plantin, Nobes, Bulgar Bragyeve, Polonyalı Radeck, İsveçli Linderhagen, Ze Hoglund, Danimarkalı Terill, İtalyan Constantine LaCharlie, Japonya'dan Katayama Sen ve ABD'li Debbouze da bulunmaktaydı. En sert kararlı mücadele edenler Lenin önderliğindeki Rus Bolşevik Partisi ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin sol kanadıydı. Ancak, sol kanat güçler birçok ülkede dağınık ve zayıftı, üstelik teorik ve politik anlamda deneyimsiz olduklarından İkinci Enternasyonal'in sağcı liderlerinin ihanetinin önüne geçememişlerdi.

Lenin, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin ardından İkinci Enternasyonal örgütlenmesinin yaşadığı değişiklikleri doğru bir biçimde ele alarak, yeni bir örgütlenme için düşünceler oluşturmaya başlamıştı. İkinci Enternasyonal'in çoğu liderinin sosyalizm karşıtı, emperyalist savaş destekleyen eylemlerinin "Enternasyonal'in teorik açıdan ve politik çöküşü anlamına geldiğini" ve olayların "oportünizm ve reformizmin çöküşünü" simgelediğini saptamıştı.¹⁷

İkinci Enternasyonal'in sosyalist partileri emperyalist savaş boyunca iki karşıt gruba ayrılmıştı. Almanya'nın başı çektiği İtilaf Devletleri'ndeki sosyalist partiler ayrı toplanıyor, diğer karşıt kamptaki devletlerdeki sosyalist partiler birincilerden farklı kongreler düzenliyordu. Hatta tarafsız ülkelerin sosyalist partileri bile aralarında ayrı bir gruplaşma oluşturmuşlardı.

Artık, İkinci Enternasyonal'in merkezindeki yönetim organlarının sadece ismi kalmış, pratikte hiç bir değerleri kalmamıştı. Politik bakış açısındaki farklılıklara göre oluşan sol kanat, ortayolcu ve sağ gruplara ayrışması nedeniyle örgütsel yapı işlemez durumdaydı.

17 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 2. Baskı, Cilt 26, s. 2 ve 9.

Ancak, hiç bir parti İkinci Enternasyonal ile ilişkisini kes-tiğini ilan etmemişti, bu nedenle İkinci Enternasyonal'in çö-küşünü simgeleyen resmi bir faaliyetlere son verme kararı yoktur. İkinci Enternasyonal'in savaş boyunca başka bir örgüt-lenme biçimine veya yeni bir örgütlenmeye geçeceği yönünde bir karar da bulunmamaktadır.

Bu durumda savaşın sona ermesinin ardından sağ kanat partiler Şubat 1919'da Bern'de bir kongre gerçekleştirdi, ve İkinci Enternasyonal'in etkinliklerine geri döneceklerini du-yurdular. Ardından bu grup kendi aralarında Temmuz 1920'de Cenova'da II. Enternasyonal'in Onuncu Kongresi'ni toplayıp yeni bir uluslararası tüzük kabul etti.

Mart 1919'da, sol kanat partilerinden evrilen ve komünist adını kullanmayı tercih eden partiler Moskova'da toplandılar ve Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşunu ilan ettiler.

İkinci Enternasyonal'in sağ ve merkezci kanatları Mayıs 1923'te Hamburg'da bir ortak toplantı yaptılar ve yeni bir ulus-lar arası örgüt olan Sosyalist işçi Enternasyonal'i'nin oluşumu-nu ilan ettiler. Fakat bu yeni oluşumun genel politik yönelimi, ideolojisi ve örgütsel ilkeleri orijinal İkinci Enternasyonal'den farklıydı. Bu yeni yapının kuruluşu İkinci Enternasyonal'in bir örgüt olarak resmen son bulduğunu ifade ediyordu.

İkinci Enternasyonal'in çöküşü aslında onun ideolojik ve politik yönden iflas ettiğini, emperyalist savaşa dahil olarak, vermiş olduğu söz ve taahhütleri yerine getirmediğini, pro-letaryanın ve sosyalizmin çıkarlarına ihanet ettiği anlamına geliyordu.

Aynı zamanda emperyalist savaşta burjuvazinin çıkarları adına proletaryayı birbirini savaş alanlarında katletmeye kış-kırtmış ve proletarya enternasyonalizmini çiğnemişti. Onun ölümcül hatalarının arkasındaki yaklaşan savaşın doğasını yanlış çözümlemesi idi. Savaşı emperyalist ülkelerin birbirinin mülklerini yağmalamak için giriştikleri haksız bir savaş olarak

değerlendirmek yerine, kendileri ile ilgili bir savaş olarak gördüler ve bunun sonucunda “işgale karşı koyma ve anavatanı savunma” politikası geliştirdiler. Böylece savaş başladığında kendi ülkelerinin burjuva hükümetlerinin yanında saf aldılar ve sosyal-şövenistlere dönüştüler. Savaşın sonucu olarak ortaya çıkmış olan devrimci iklimden ve devrimci fırsatlardan nasıl yararlanılabilir ve proletaryaya kavgasında önderlik edilebilir sorusunu akıllarının ucundan dahi geçirmediler.

İkinci Enternasyonal’in çöküşünün derin bir dizi tarihi, sınıfsal ve ideolojik nedenleri bulunmaktaydı. Birincisi, İkinci Enternasyonal’in sosyalist partilerinin liderlerinin çoğu tekelci kapitalizmin yarattığı ekonomik büyüme ve refahın sınırlılığını doğru kavrayamamıştı. İkincisi, burjuvazinin “özgürlük ve demokrasi” adına aldığı politik ve yönetsel önlemlerin amaçlarını ve sonuçlarını da doğru değerlendirememişlerdi. Üçüncü olarak, yasal mücadelelerin getirilerine körü körüne bir inanç beslenmiş olmasının ve parlamenter mücadele biçimlerine tapınmanın uluslararası sosyalist harekete ne ölçüde zarar verdiğini de fark edememişlerdi. 20. yüzyılın başlarındaki tekelci kapitalizm, kapitalizmin gelişimindeki bir aşamayı yansıtır. Yeni teknolojilerin çoğalması ve uygulanması üretici güçlerin hızlı gelişimine katkıda bulunmuştu. Böylece geniş ölçüde toplumsallaşan üretimin taleplerini karşılayabilmek toplumsallaşan üretimin kartelleri ortaya çıkarması kaçınılmazdı ve tarihsel mantığa uygundu. Fakat kartellerin böyle büyümesi ve ekonomik gücü ellerinde tutmaları insan toplumu açısından bakıldığında ona tarihte eş görülmedik yıkım ve felaketler getirmişti. Bu tekelleşmeyi geniş ölçekli—yeni bir—emperyalist rekabet ve emperyalist yağmalama dalgası izledi.

Dünya ölçeğinde tekelci kapitalist güçler arasındaki şiddetli rekabet bu ülkelerin içlerinde nispeten sakin bir politik ortam yaratmış, burjuvazi—yönetim tarzında—şiddete dayalı politikalar yerine “özgürlükçü ve demokratik” uygulamalara geçiş

yapmıştı. Burjuva reformizmi, “işçilerle-kapitalistler arasında işbirliğini” savunup parlamentolarda işçi temsilcileri için daha fazla koltuk ayırdı ve hatta bazılarını kapitalist hükümetlere dahil etti. Aynı zamanda, bir grup işçiye politikada ve özel yaşamlarında faydalanabilecekleri daha fazla ayrıcalıklar ve “kazanımlar” sunarak, işçi hareketi içinde kitlelerden kopuk ve onların üzerinde bir “işçi eliti” (işçi aristokrasisi) tabakası oluşturdu. Bu özel tabaka barışçı dönemlerde proaktif bir biçimde sınıf işbirliğini savunuyor, sınıf mücadelelerini, proletarya devrimini ve proletarya diktatörlüğünü reddediyor, sosyalizme parlamenter ve yasal mücadeleler yoluyla “evrilme” içinde geçişi hayal ediyordu.

Fakat savaş çıktığında, bu tabaka edindikleri kazanım ve ayrıcalıkları yitirmenin korkusuyla ve devrimci faaliyetlerin şiddetle bastırılması tehditleri karşısında korkuyla daha önce savunmuş ve taahhüt oldukları her şeyi terk ederek burjuva hükümetlerin yanında yer aldılar ve hükümetle uyumlu ve paralel faaliyetler yürüttüler. Böylesine bariz bir ihanet onların savaş öncesindeki reformist ve parlamentarist konumunda olduklarını, savaş zamanında ise sosyal-şovenistler haline geldiklerini gösteriyordu, savaş öncesindeki burjuvazi ile ideolojik ittifak yapmışlar, savaş boyunca ise politik ittifaka geçmişlerdi. İkinci Enternasyonal’in çöküşü aslında en temelde bir yandan kapitalizmin ekonomi, politika ve ideoloji alanları üzerindeki uzun bir süre içinde yaratmış olduğu etkilerin diğer yandan sınıf işbirliği içeriği ve niteliği taşıyan reformizmin doruğa erişmesinin sonucu olarak meydana gelmişti.

Genel Değerlendirme: İkinci Enternasyonal’in Başarı ve Başarısızlıkları

Sosyalist partilerin ve işçilerin birleşik örgütü olarak 1889’da kurulan İkinci Enternasyonal, 1923’te dağıldı. İkinci Enternasyonal’in deneyimleri, hem başarılar, hem de başarısızlıklar içeren bir öykü olarak görülebilir. Özellikle

erken dönemlerinde büyük başarılar sağlandığını, geç döneminde ise ciddi hatalar yapıldığını söyleyebiliriz. İkinci Enternasyonal'in kuruluş ilkeleri revizyonizmin, özellikle Bernstein' Revizyonizmi'nin ortaya çıkışı, gelişimi ve kontrolsüzce yayılması sonucunda terk edilmiştir.

İkinci Enternasyonal'in başarılarını şöyle tanımlayabilirim:

(1) Proletaryanın saflarını örgütleme ve yayılmasını sağlama yönünde büyük başarı kaydetmişti. Onlarca ülkede İkinci Enternasyonal'e üye olan partiler, sendikalar ve diğer üye örgütler bulunuyordu. Beş kıtada üyeleri bulunmaktaydı. Bunun ötesinde, Uluslararası Sendikalar Federasyonu, Uluslararası Kadın Sekreterliği, Sosyalist Gençlik Enternasyonal'i gibi çok sayıda kitle örgütleri kurulmuştu. Uluslararası İşçi Hareketi, adının hakkını verecek biçimde uluslararası bir olay ve gerçeklik haline gelmişti.

(2) İkinci Enternasyonal, sosyalist ideolojiyi savunma doğrultusunda çok sayıda çaba göstermişti. Marksizmi yaymak amacıyla pek çok gazete ve dergi çıkarmıştı. Alman Sosyal Demokrat Partisi, merkezi bir Parti Okulu kurmuştu. İkinci Enternasyonal döneminde Plekhanov, Kautsky, Bernstein, Lafargue ve Rosa Luxemburg gibi çok sayıda teorisyen ortaya çıkmıştı.

(3) İkinci Enternasyonal'e bağlı partiler, proletaryanın kapitalist sisteme karşı mücadelesinde ve işçilerin yaşamını ve acil çıkarlarını, ayrıca demokratik haklarını koruma çabalarına büyük başarıyla önderlik etmişti.

(4) İkinci Enternasyonal'in üyeleri, çeşitli hatalı sosyalist ideolojilere karşı, uluslararası işçi hareketinin yönergeleri, izlekleri, stratejileri ve ilkeleri doğrultusunda özel kampanyalar başlattı ve uluslararası işçi hareketinin doğru raya oturmasını sağlayan yerinde kararlar almış ve bu kararları uyguladı.

İkinci Enternasyonal'ın ağır hataları ise şöyle sıralanabilir:

(1) İkinci Enternasyonal saflarında Marksizmin dogmatik ve pragmatik bir yorumunun yayılmasına izin verilmişti.

(2) Yasal mücadele stratejisinin rolünün abartılması, mücadelenin diğer türlerinin ihmal edilmesi önemliydi. Mücadele stratejisi ve taktiklerini dünyadaki ve toplumsal yaşamda meydana gelen değişikliklere uygun bir biçimde—ve zamanında—değiştirmeyi ve dönüştürmeyi başaramadı;

(3) Bernstein Revizyonizmi'ni eleştirirken, aynı anda Marksizmi koruma ve geliştirme yolundaki çabaları ihmal etti, Yeni koşullarda ortaya çıkan ve ortaya atılan yeni sorunlara bilimsel nitelikte yanıtlar üretemedi.

(4) Savaşı durdurmada etkili bir yol bulmayı başarmadı. Uluslararası çıkarlar ile ulusal çıkarlar arasında uygun bir denge kurmayı başaramadı. Bunun sonucunda parti liderlerinin çoğu, savaşın başlamasının ardından emperyalist savaşın destekçisi sosyal-şovenistler haline gelmişti.

(5) Değişmekte olan siyasi koşullara uygun olarak, —zamanlı bir biçimde—uluslar arası örgütlenmenin gevşek yapısı aşılmalı ve yeni örgütsel düzenlemeler yapılmalıydı. Bu yapılmayınca örgütsel yapı ihtiyaçları karşılayamaz ve etkisiz ve felç hale gelmişti.

İkinci Enternasyonal'in Çöküşünün Dersleri

İkinci Enternasyonal'in çöküşü uluslararası komünist hareket için büyük dersler içermektedir. Bunları belirtmem gerekirse:

(1) proletaryanın siyasi partisi, yönlendirici ideoloji-teori olarak Marksizme bağlı kalmalıdır. Bununla birlikte bir yandan çağın ve zamanın gerçekleri, diğer yandan ulusal gerçeklerdeki değişimlere bağlı olarak—pratık içinde—Marksizmi iyi kullanmalı onu sürekli yenilemeli. Bu yolla parti için yeni bilimsel stratejiler ve politikalar şekillendirmelidir.

(2) Proletaryanın siyasi partisi Marksist parti inşasının hem ideolojik-teorik, hem de örgütsel inşaya ilişkin ilkelerine bağlı kalmalı, partinin öncü niteliğini sürekli geliştirmeli ve örgütsel arılığını korumalıdır. Böylece partinin, tarihsel misyonu ile ilgili kavrayış düzeyini, işçi ve emekçi sınıfları etrafında toparlayabilme yeteneğini, partiyi ve kitleleri mücadeleye seferber etme kapasitesini sürekli yükseltmelidir.

(3) Proletaryanın siyasi partisi Marksizmin doğru duruş noktasında konumlanmada ısrar etmeli, kavga ve savaş için gereken cesarete sahip olmalıdır. Parti, sağ ve “sol” hatalara, şövenizme ve legalizme karşı mücadeleyi hiç bir zaman ihmal etmemeli bu alanda mahir olmalıdır.

(4) Proletaryanın siyasi partisi, Marksizmin kitle çizgisi yaklaşımına bağlı kalmalı, işçi ve emekçi kitleleriyle bir yandan geniş kapsamlı diğer yandan derinlemesine güçlü bağlar kurmalı, halkla birlikte çalışmalı ve savaşmalı ve kamuoyunu yanına çekmelidir. Bunlar başarıldığında partinin davası daima zafere doğru ilerleyecektir.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında, kapitalizm gelişmiş ve dünyanın dört bir köşesine yayılmıştı ve tüm işaretlemler kapitalizmin en yüksek aşamasına, emperyalizme eriştiğini göstermekteydi. Rusya o dönemde, emperyalizmin temelindeki tüm çelişkilerini yoğunlukla barındıran, askeri bir feodal emperyalist ülkeydi ve geri kalmış konumuna karşın bu ülkedeki nesnel devrimci durum gelişmiş emperyalist ülkelere kıyasla çok daha fazla olgunlaşmıştı. Lenin, çağının genel karakterini net bir biçimde anlıyor ve proletarya devrimi için fiili hazırlıklar yürütüyordu.

Rusya'daki işçi hareketinin hızla gelişmesi karşısında acilen Marksist bir siyasi partinin kurulmasına ihtiyaç duyulmaktaydı. Lenin önderliğindeki Rus Marksistler, Marksizmi (sosyalizmi) Rus işçi hareketiyle bütünleştirip ekonomik gruplara ve Menşevik oportünizme karşı yoğun bir mücadele yürütmeye

başladılar, Lenin önderliğindeki Marksistler proletaryanın parti inşa teorisini zenginleştirerek yeni tipte bir proletarya partisi kurdular inşa ettiler; Bu İkinci Enternasyonal'ın tüm diğer partilerinden farklı olan Bolşevik tipte Parti adını almıştı. 1905'te, Rusya'da burjuva-demokratik devrim patlak verdi Bolşevik Partisi, Lenin önderliğinde bu devrimde etkin rol oynamış ve proletaryanın demokratik devrimdeki strateji ve politikalarını doğru bir gereken biçimde ortaya koymuştu.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin ardından, Lenin emperyalizme ve İkinci Enternasyonal partilerinin sosyal-şovenizmine karşı mücadelede Marksizmden yaratıcı bir biçimde yararlanmış onu zenginleştirmişti. Lenin, kapitalizmin ve emperyalizmin eşitsiz ekonomik ve politik gelişimini net bir biçimde teorik olarak ortaya koydu, emperyalizmin ekonomik boyutlarını çözümleyerek Rusya'daki proletarya devriminin yolunu aydınlatan sosyalist devrimin önce bir veya birkaç ülkede zafer kazanabileceği teorisini açık bir biçimde öne sürdü.

Lenin'in politik pratiğine baktığımızda onun Marksist savaş ve devrim teorilerini yaratıcı bir biçimde geliştirdiğini "emperyalist savaş iç savaşa dönüştürme" ve "ulusal hükümetin savaşta yenilmesi" için mücadele etme politikasını geliştirdiğini görüyoruz.

122 Bu politika, Rus Devrimi'nin gelişimine büyük katkı sağlamıştı. Rusya'da burjuva-demokratik devrim Şubat 1917'de, yeniden patlak verdi ve bu devrim gerici Çarlık rejimini devirdi. Bu devrimde ve Bolşevik Partisi proletaryanın öncü kolu olma rolünü başarıyla yerine getirmiş, geniş kitleleri Kerenski'nin geçici hükümeti alaşağı etmede önder rolünü oynamıştı. Böylece, Bolşevik Partisi Sosyalist Ekim Devrimini zafere görürmüş ve dünyanın ilk sosyalist ülkesinin kurulmasını başararak insanlık tarihinde yeni bir dönem başlamış oldu.

Başlık III

Dünya Sosyalist Akımının Bir Parçası Olarak Sosyal Demokrat Sosyalizm ve Demokratik Sosyalizm Akımlarının Tarihi ve Konumu

I. Demokratik Sosyalizm Akımının Doğuşu, Kökenleri ve Sorunları

Demokratik sosyalizm dünyanın bir çok ülkesinde bugün Sosyalist Enternasyonal olarak adlandırılan uluslar arası çatı altında birleşen partiler grubunun benimsediği ideolojik sistemdir. Şu anda özellikle Avrupa’da, 400.000 bini aşkın üye sayısına sahip 160 dolayında, adları işçi partileri, sosyalist parti ve sosyal demokrat parti olarak bilinen bu tip partiler bulunmaktadır. Bunun dışında Asya, Latin Amerika ve diğer bölgelerde de bu akıma bağlı önemli partiler bulunmaktadır. Örneğin Güney Afrika’daki ANC’nin ideolojik temellerinden bir tanesi de bu ideolojik sistemdir. Bunların hepsi de demokratik sosyalizmi temel ilke olarak ele almaktadırlar. Demokratik sosyalizm nasıl bir ideolojik sistem üzerinde oturmaktadır? Sosyalist Enternasyonal’ın ideoloji ve örgütlenme açısından kendini daima Marx’ın kurduğu Birinci Enternasyonal’le bağdaştırmaya çalıştığını dikkate alarak demokratik sosyalizmin gerçek doğasını, bilimsel sosyalizmle ilişkisini ve doğuş kökenlerini netleştirmemiz son derece önemli bir sorundur.

Sosyalist Enternasyonal'in Doğuşu

Sosyalist Enternasyonal'in Birinci Kongresi 1951'de gerçekleştirilmiştir. Örgütün Genel Başkanı Braunthal *Demokratik Sosyalizmin Amacı ve Görevleri* adlı belgede Sosyalist Enternasyonal'in kesinlikle yeni bir örgüt olmadığını; aksine, “Karl Marx'ın Londra'da 87 yıl önce (1864'te) kurduğu uluslar arası örgütün gelişiminde ve tarihinde yeni bir aşama” olduğunu ifade etmekteydi.

Eylül 1964'te Sosyalist Enternasyonal'in 9. Kongresinde Sosyalist Enternasyonal'in 100. yılını anmak amacıyla için *Sosyalist Enternasyonal'in Yüzüncü Yıl Dönümü Bildirgesi* hazırlandı.

Nisan 1983'te, 16. Sosyalist Enternasyonal Kongresi gerçekleştirildi ve bu kongrede kararlaştırılan Albufeira Bildirgesi'nde Uluslararası İşçi Birliğini—Birinci Enternasyonal—kendisinin “atası” olarak değerlendiriliyordu.

Haziran 1989'da 18. Sosyalist Enternasyonal Kongresi gerçekleştirildi ve Stockholm'de hazırlanan *İlkeler Bildirgesi*'nde bu kurumun aslında 1864'te kurulduğu ve 1951'de yeniden yola çıktığı fikri işlenmekteydi. Tüm bu değerlendirmeler açıkça Sosyalist Enternasyonal'in kendisini Marx'ın Birinci Enternasyonal 'in devamı olarak tanımlamaya çalıştığını gösteriyor.

124

Ancak gerçekler ve olgular Sosyalist Enternasyonal'in ne örgütlenme ne de ideolojik sistem açısından Birinci Enternasyonal'in devamı olmadığını göstermektedir.

Sosyalist Enternasyonal “sosyal adalet, insanlık onuru ve demokrasi için demokratik sosyalist akımların dünya çapında verdiği mücadeleye yön vermek” amacıyla kurulduğunu öne sürmektedir (Bkz. İlkeler Bildirgesi, 18. Sosyalist Enternasyonal Kongresi, Stockholm). Oysa Birinci Enternasyonal'in yönlendirdiği, kesinlikle “dünya çapında bir mücadele” değildir.

Uluslararası Erkek İşçiler Birliği (Birinci Enternasyonal) 1848 devriminin başarısızlığa uğramasının ardından gelen dönemde bazı Avrupa ülkelerinde kapitalist ekonominin hızla geliştiği ve proletaryanın sayısal gücünün arttığı koşullarda 1864'te Londra'da kuruldu; bu yıllarda uluslar arası işçi hareketi yeni yükselişe geçmişti. Bu koşullarda ve pek çok ülkenin proletaryası uluslararası dayanışma için bir örgütlenmenin gereğini vurgulamaktaydı.

Bu nedenle *Uluslararası Erkek İşçiler Birliği'nin Açılış Konuşması*'nda Marx, Komünist Manifesto'daki temel görüşleri çeşitli farklı gelişme düzeyinde bulunan işçi akımlarının kabul edebileceği bir esneklikte ifade ederek açıkladı. Bu iki belgede de şu ifadeler yer verilmekteydi: İşçi sınıfı egemen sınıfın bilgeliğine ve onun insafına bel bağlamamalı, “kurtuluş mücadelesini kendi ellerine almalıdır”; “işçi sınıfının kurtuluş için verdiği mücadele, sınıf ayrıcalıkları ve bir sınıfın tekeli için mücadele anlamına gelmemektedir; işçi sınıfı eşit haklar ve görevler için ve her türden sınıf egemenliğinin ortadan kaldırılması için mücadele etmektedir”. Çünkü “emekçilerin çalışma araçlarını tekellerine almış olanlara ekonomik bağımlılığı—yaşamın kaynağı budur—bütün biçimleriyle köleliğin, tabiyetin, bütün sosyal sefaletin, manevi çöküşün ve politik bağımlılığın en temelinde yatan şeydir”, “bu nedenle işçi sınıfının ekonomik kurtuluş için mücadelesi, her tür siyasi hareketin araç olarak buna tabi olması gerektiği büyük nihai amaç olarak” ele alınmalıdır. “İktidarı ele geçirmek işçi sınıfının büyük görevi haline gelmiştir ” ve Marx bu yazısında da bir kez daha çağrısını yineliyordu: “Bütün ülkelerin işçileri birleşin!”

Bundan sonra Marx ve Engels Birinci Enternasyonal içindeki çeşitli hatalı ve sorunlu sosyalist akımlara karşı mücadele etmişlerdir: Proudhoncu akımı alt etmişler, Lassalleci akıma, anarko-sendikalizme ve Bakuninciliğe önemli darbeler vurmuşlardır.

Ancak maalesef 1871’de Paris Komünü’nün başarısızlığından sonra Birinci Enternasyonal, burjuva devletin ağır dış baskıları tutuklamaları ve içerden Bakunincilerin ayrılıkçı faaliyetleri nedeniyle çalışmalarını düzenli olarak sürdürememiştir. Üstelik Avrupa İşçi Hareketi bu dönemde yeni bir aşamaya girmekteydi, proletaryanın güncel savaşımalarını sürdürebilmek amacıyla pek çok ülkenin proletaryası için kendi ülkelerinde bağımsız partiler kurmak gerekli hale gelmeye başlamıştı. Bu nedenle Marx’ın bizzat kendi tavsiyeleri ile Birinci Enternasyonal Genel Konseyi aldığı bir kararla, 15 Temmuz 1876’da Philadelphia’da, Amerika’da gerçekleştirilen bu son Kongreden sonra, Birinci Enternasyonal’in dağıldığını resmen ilan etmiştir.

Birinci Enternasyonal’in dağıtılmasının ardından geçen on yıllık süreçte pek çok ülkede sosyalist partiler kurulmuş ve Marksizm işçi sınıfı içinde güçlü bir gelişme gösterdi. Bu dönemde işçilerin kapitalist köleliğe karşı ortak savaşım için uluslararası bir birlik kurma isteği de artmaktaydı. Bu koşullarda Alman Sosyalist Demokratik Partisindeki Marksistler ve Fransız İşçi Partisi 14 Temmuz 1889’da Paris’te Engels’in doğrudan önderliği altında Uluslararası Sosyalist Kongresini düzenlediler ve İkinci Enternasyonal’i kurdular.

Bu arada Fransız İşçi Partisi’ndeki “Olanakçılar” grubu ile Britanya Demokrasi Birliği de Paris’te ayrı bir Uluslararası Sosyalist Kongre düzenlediler. Bu iki kongre resmi olarak 1891’de birleşti.

İkinci Enternasyonal erken döneminde anarşizme karşı mücadele etmiş ve yaygın bir biçimde Marksizmi yaymıştı. Aynı zamanda işçi hareketi ile ilgili çeşitli ilkeler ve politikalar üretti. Bu çalışmalar sonucunda işçi sınıfının kitle örgütleri ve parti örgütleri çoğalıyor ve genişliyordu. Ancak İkinci Enternasyonal faaliyetlerini barışçıl bir dönemde yürüttüğü ve çeşitli ülkelerin işçi hareketleri yatay bir ilişki içinde oldukları

için, öte yandan da anarşizme karşı mücadele verilirken ve çeşitli ülkelerdeki partilerde Sağ oportünist eğilimlere karşı verilen mücadele ihmal edildiği için; bu partilerde sağ oportünizm hızla büyüdü ve artan ölçüde gelişti. Bu şartlar altında Engels sağ oportünizme karşı Marx'ın 15 yıl boyunca saklı tutup beklediği *Gotha Programının Eleştirisi* adlı çalışmasını yayınlamak gereğini duydu; bu çalışma ilk yazıldığında Marx bu eleştiriyi Alman partisinin sadece beş önemli liderine iletmmişti kamuoyunda açık eleştiri yapmayı uygun görmemişti. Engels sağ oportünizmle mücadele açısından *Fransa ve Almanya'da Köylü Sorunu* adlı eseri hazırlayarak yayınladı.

1895'te Engels öldükten sonra, bir anlamda oportünistlerin çekindiği önemli bir düşünsel otorite yaşamı terk etmiş ve ortalık görece boş kalmıştı. Bu durumda pek çok ülkedeki partiler içerisindeki sağ oportünistler reformist faaliyetlerini oldukça artırdılar. İkinci Enternasyonal'e dahil olan partilerin çoğu yasalılık ve oportünizm batağına saplandılar ve sonunda 1899'da Bernsteincilik ortaya çıktı. Bundan sonra İkinci Enternasyonal hızla Sol kanat, Eklektikler ve Sağcılar olarak üçe bölündü. Ağustos 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle İkinci Enternasyonal'e dahil olan partilerin büyük çoğunluğu sosyal şovenistlere dönüştü diğer deyişle bu partiler savaş ortamında temsil ettikleri proleterlerin kendi ülkelerindeki burjuvazinin çıkarları için birbirlerine karşı savaşa girmelerine onay verdi ve kışkırttı. Bu sosyal şoven politikalar ve savaş hükümetlerine verilen açık destekler sonucunda İkinci Enternasyonal ideolojik ve politik olarak çöktü.

Lenin, tüm dünyada proletaryanın içinde bulunduğu dezavantajlı durumu tersine çevirebilmek için İkinci Enternasyonal'deki devrimci sol kanadı birleştirdi ve 1919 Mart'ında Moskova'da Komünist Enternasyonal'in Birinci Kongresini gerçekleştirdi. Kongrede Üçüncü Enternasyonal olarak da bilinen Komünist Enternasyonal'in kurulmasına karar verildi.

Üçüncü Enternasyonal'ın Lenin tarafından kurulmasından önce asıl büyük güçlerini İngiliz İşçi Partisi ve Almanya, İsveç ve Hollanda Sosyal Demokrat Partilerinin oluşturduğu İkinci Enternasyonal'ın sağcı kanadı 1919 Şubat'ında İsviçre'nin Bern kentinde uluslararası bir konferans düzenledi ve daha sonra "Bern Enternasyonalı" olarak anılan İkinci Enternasyonal'i yeniden kurdu.

İkinci Enternasyonal içindeki orta yolcular, özellikle de "Avusturya Marksizmi"nin temsilcisi olan Adler tarafından kaleme alınan Parti programının etrafında bir araya gelen Avrupalı Sosyal Demokratlar ve bir Fransız Sosyalisti olan Longge, Şubat 1921'de Viyana'da bir toplantı düzenlediler ve orta yolcu ve merkezci duruşu nedeniyle "İki Buçuğuncu Enternasyonal" olarak da anılan "Viyana Enternasyonalı"ni kurdular.

Şubat 1923'te İkinci Enternasyonal ve İki buçuğuncu Enternasyonal Almanya'nın Hamburg kentinde birleşti ve 35 işçi partisi, sosyalist parti ve sosyalist demokrat partiden oluşan "Emekçiler ve Sosyalist Enternasyonal" kuruldu.

Hitler 1933'te Almanya'da devlet iktidarını ele geçirip muhalefeti bastırma hareketlerine başladığında birçok sosyalist demokrat ağır baskılara maruz kaldı ve eylemlerini durdurmak zorunda kaldı. Fakat bazıları teslimiyetçi ve sağcı politikalar izleyerek kendilerini Faşistlerin kucağına attılar. Örneğin Belçika, Hollanda ve Danimarka'da sosyal demokrat parti liderleri Emekçi ve Sosyalist Enternasyonal'in kargaşalık içine yuvarlanıp, örgütü işlemez hale getiren bir davranışla Almanya için beşinci kol faaliyetleri yürüten teslimiyetçi Quisling hükümetine bakan oldular. Enternasyonal'in merkezinin bulunduğu Brüksel 1940'ta Hitler tarafından işgal edildiğinde, daha önce Londra'ya kaçmış olan Enternasyonal'in bir komitesi örgütün diğer üyeleriyle bağlantısını korudu ve İsveç'e kaçmış olan Avrupa ülkelerinin sosyal demokrat

partilerindeki aktivistler İsveç'te tekrar buluşarak "Stockholm Küçük Enternasyonal"ni kurdular.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz İşçi Partisi'nin önerisiyle başta Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve İsviçre'dekiler olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinden sosyalist partiler ve sosyal demokrat partiler 1951 yılında Almanya'nın Frankfurt kentinde 8'inci Uluslararası Sosyalist Partiler Kongresi'ni hazırladılar ve resmi olarak Sosyalist Enternasyonal'in kuruluşunu açıklayan bir karar aldılar ve bu kongreyi enternasyonalin ilk kongresi ilan ettiler.

Sosyalist Enternasyonal'in kendisinin iddia ettiği gibi 1864'te Marks tarafından kurulan Birinci Enternasyonal'in devamı olmadığı yukarıda verdiğimiz özet bilgilerden kolayca ve açıkça anlaşılabilir. İşin doğrusu, 1951'deki Sosyalist Enternasyonal Engels'in 1895'te ölümünün ardından İkinci Enternasyonal'de açık bir sapma olarak ortaya çıkan sağ kanadın ve orta yolcu merkezicilerin ve yine onlar tarafından kurulan daha sonra kurulan Bern Enternasyonal'i'nin, Viyana Enternasyonal'i ve İşçi ve Sosyalist Enternasyonalinin (İki Buçukuncu Enternasyonalin) uzantısıdır.

II. Sosyal Demokrasiden Demokratik Sosyalizme

İdeolojik görüşleri ve düşünce sistemi bağlamında incelediğimizde 1951 Sosyalist Enternasyonal'inin demokratik sosyalizmi, Marx tarafından Birinci Enternasyonal'in Açış Konuşmasında ve bu örgütün *Genel Kurallar* belgesinde ifade edilen fikirlerle bir devamlılık göstermemektedir. Aksine onun fikirleri daha önceki sosyal demokrasinin fikirleri ile bir devamlılık gösterir diğer deyişle daha sonra da İkinci Enternasyonal'in bu son döneminde Bernstein gibi Sağ kanat liderlerin ve Kautskici orta yolcu Merkezicilerin sosyal demokrasiye getirdiği yorumları temel alan bir çizgiye sahiptir.

I. Birinci Enternasyonal'in Yönlendirici İdeolojik Çizgisi **Demokratik Sosyalizm Değil Komünizmdi**

Birinci Enternasyonal'in yönlendirici çizgisi neydi? Bu soruya cevap vermek için Haziran 1847'de Marx ve Engels tarafından kurulan Komünistler Birliği'ne bakmamız gerekecektir. "Komünistler Birliği" ilk kongresini Kasım 1847'de Londra'da toplamış olan gizli bir uluslararası işçi örgütüydü. Londra'daki kongrede Marks ve Engels bu birliğin programı görevini görecektir teorik ve pratik açılımların yapıldığı temel belgenin hazırlanması işiyle görevlendirilmişlerdi. 1847 de karar altına alınan Birlik belgesi daha sonra Şubat 1848'de basılan ünlü Komünist Manifesto'nun ortaya çıkışına yol açtı. Marx ve Engels komünist partisi manifestosu olarak bilinen bu belgede hareketin ideolojik sistemini Sosyal Demokrasi değil, Komünizm olarak adlandırmaktaydılar. Köln'de açılan Komünistler Davası'nın hemen ardından artan yoğun baskı ve sürgünler nedeniyle Marx'ın teklifiyle Komünistler Birliği 17 Kasım 1852'de dağıldığını açıklamıştı.

28 Eylül 1864'te Uluslararası Erkek İşçiler Birliği Londra'daki St. Martin's Hall'da toplandığında Marx tekrar birliğin yönetim bürosuna—Geçici Konsey'in (daha sonra "Merkezi Konsey" ve "Genel Konsey" olarak adlandırılmıştır) seçildi. Aynı zamanda Marx, Birliğin Kongresi tarafından Birliğin kuruluş belgelerini hazırlayacak Taslak Hazırlık Komitesi'nin üyesi olarak seçildi. İlk taslakların yazım çalışmasına Marks katılamamıştı. Daha sonra Marx bu komitenin hazırladığı Program ve Bildirge'yi incelemiş ve bazı eleştiriler yapmayı gerekli görmüştü. Daha taslak komitesi Marks'a örgütün temel belgelerini yazma görevini verdi. Böylece Marx, 1 Kasım 1864 tarihinde örgütün Geçici Yönetim Komite'si tarafından oy birliğiyle kabul edilecek olan Uluslararası Erkek İşçiler Birliği Açılış Konuşmasını ve örgütün Genel Kurallar olarak adlandırılan önemli iki programatik belgesini hazırladı.

Yukarıda bahsedildiği gibi Açılış Konuşması ve Genel Kurallar aslında o zamanlar farklı gelişme düzeylerinde olan işçi hareketlerinin üzerinde uzlaşabileceği bir üslup içinde—ve yazım tekniği ile—*Komünist Manifesto*’nun temel görüşlerini ifade etmekteydi. Daha sonra Birinci Enternasyonal bu belgedeki temel görüşler doğrultusunda çeşitli tipte oportünist ve reformist görüşlere karşı eylemler ve mücadeleler yürütmüştür. Bu yüzdendir ki Birinci Enternasyonal’in yönlendirici ideolojik sistemi gerçekte Sosyal Demokrasi değil komünizmdir.

II. Sosyal Demokrasinin Kökleri

Gerçekten sosyal demokrasi terimi nereden gelmektedir? Hangi ideolojik eğilimi temsil etmektedir?

Bir görüşe göre, sosyal demokrasi terimi o dönem çok yaygın politik terimler olan “sosyal” ve “demokratlar” terimlerinden gelmekteydi. Bu görüşe göre demokrat sözcüğüne “Sosyal” ibaresi eklenerek geleneksel burjuva demokratları “yeni” demokratlardan ya da sosyalistlerden ayırt etmek gerekli olmuştu. Bu politik gruplardan birincisi—demokratlar—sadece genel seçim hakkı ve serbest seçim, vs. gibi demokrasinin sadece politik yönleri ile ilgili talepleri dile getirmekteydiler. Sosyalistler (yeni demokratlar) ise burjuva demokrasisinin bütün kazanımlarını ve ilerlemelerini kabul etmekle birlikte aynı zamanda bu demokrasiyi radikal bir anlayışla genişletmeyi ve demokrasinin toplumsal içeriğini zenginleştirmeyi tasarlamaktaydılar. Bunlar tam ve gerçek demokrasinin ancak sömürünün ve sınıfların ortadan kaldırıldığı, herkese çalışma hakkının güvence altına alındığı ve sosyal eşitliğin gerçekleştirildiği bir toplumda ulaşılabileceğini savunmaktaydılar. Oysa geleneksel burjuva demokratlar sadece vatandaşların yasal düzlemde eşitliğiyle ilgilenmekteydi. Dahası, birinciler halka vatandaş ve tüketici olarak yaklaşırken, sosyalistler halkın geleceği ile ilgili fikirler üretirken onlara öncelikle üreticiler olarak yaklaşmaktaydılar.

Yukarıdaki açıklama sosyal demokrasi ve geleneksel burjuva demokrasisi arasındaki farkı belirli bir derecede açıklayabilmektedir. Fakat sosyal demokrasinin ilk önderlerinin niyetlerinin ve amaçlarının ne olduğunu ve daha sonra bu eğilimin ne yönde geliştiğini de açıklamamız gerekmektedir.

Sosyalizmin ideolojik tarihi üzerine olan ilk doğuş materyallerini incelediğimizde önemli bir gerçeğe karşılaşılmaktadır. İlk sosyalist ekonomik teorileri geliştiren liderler savundukları reformları demokrasi düşüncesiyle ilişkilendirmemekteydiler. Onlar sosyalist düşüncelerini daha çok revelasyonizm, gelenekçilik ve işlevselcilik fikirleriyle ilişkilendirmeye çalışmaktaydılar. Örneğin 18'inci yüzyılın ütöpik sosyalistleri—Saint-Simon, Owen ve Fourier—demokrat değillerdi.

Batı Avrupa'daki 1830'dan 1848'e kadar olan devrim döneminden başlayarak, bazı ileri görüşlü insanlar sosyalistlerin devlet üzerinde etkide bulunmak için mücadele etmeleri gerektiğini ve burjuvalara demokratik politik sistem yoluyla baskı kurarak sınırlamalar getirilebileceğini düşünmeye başladılar. Örneğin 1830'larda İngiltere'deki Çartistler çeşitli politik hakların ve genel oy hakkının elde edilmesinin zenginliğin yeniden adil paylaşımının sağlayabilmenin tek yolu olduğunu düşünmekteydiler. Fransa'da Louis Blanc kapitalistlerin sömürsünü ortadan kaldırmak için devletin bir Ulusal Atölye kurması ve yönetmesi gerektiğine inanıyordu. Fakat bu hedefin sağlanabilmesi için devletin bir reformdan geçirilmesi gerekiyordu ve halk bunu ancak genel seçimlerle başarabilirdi, kısaca halk kendi temsilcilerini devlet iktidarına getirmeliydi. Diğer deyişle Louis Blanc halkın temsilcilerinin sosyalist devletin demokratik bir devlete götüreceğine inanıyordu.

İlerleyen dönemde bu sosyalistlerden bazıları kendilerini Sosyal Demokratlar olarak adlandırdılar. Fransa'da bunlar az çok demokratik cumhuriyetçi eğilim taşıyan işçi sınıfına belli belirsiz bir sempati duyan politik figürlerdi, örneğin

1848’de Almanya’da, Fransız Ledru-Rollin tipi insanlar gibi, ve Lassalle taraftarıydılar.

1839 yılında Ledru-Rollin Fransa’da Genel oy ve halk egemenliği talepleri etrafında birleşen bir politik platforma dahil olmuş ve Bakanlar Kuruluna girmişti. Ledru-Rollin parlamentoda ısrarla Cumhuriyet tarzı bir hükümet görüşünü dile getirmesi nedeniyle, diğer sol güçlerden tecrit olmuştu.

Bu sosyalistler neden kendilerini “sosyal demokrat” olarak tanımlamaya başlamışlardı?

Önce Fransa’daki durumu gözden geçirelim: Marx, *Louis Napoleon’un 18. Brümeri* adlı makalesinde Fransa’daki 1848 Devrimi’nden sonra oluşan durumu incelerken şöyle yazıyordu: “Birleşmiş burjuvaziye karşı küçük burjuvazi ve işçiler arasında bir koalisyon oluşmuştu bu koalisyon Sosyal Demokrat adıyla anılan bir parti yaratmıştı. Küçük burjuvazi 1848’in Haziran yükselişinin başarılarından kendi payına kötü ve yetersiz bir şekilde ödüllendirildiğini düşünüyordu, yani kendi maddi çıkarlarının tehlikeye girdiğini ve bu çıkarların gerçekleşmesini temin edecek olan demokratik güvencelerin yükselen karşı-devrim tarafından sallantılı ve tehdit altına girmiş olduğunu gördü. Sonuç olarak küçük burjuvazi işçilere yakınlaşmaya başlamıştı.” Bu arada Ledru-Rollin gibi küçük burjuvazinin parlamentodaki temsilcileri burjuva cumhuriyetçilerinin diktatörlüğü sırasında kızığa çekildiler. Fakat bunlar daha sonra—Kurucu Anayasa Meclisi’nin ikinci yarı görev süresi döneminde—Napolyon Bonapart ve kral taraftarı bakanlarla çatışarak daha önce kaybettikleri sempatiyi yeniden kazandılar. Bunların yeniden güçlenmesi sonrasında bunlarla sosyalist liderler arasında bir ittifak ortaya çıktı. Şubat 1849’da ilişkilerin uzlaşmaya dönüşünü kutlamak için yemekli şöenler düzenlendi. Ortak bir program hazırlandı, ortak seçim komiteleri kuruldu ve ortak adaylar ileri sürüldü. Sonuç olarak, “devrimci yönelimin önü kesilmiş ve proletaryanın sosyal talepleri

aşağıya itilerek bu talepler demokratik bir renge boyanmıştı; keskin siyasi durum sonucu, küçük burjuvanın demokratik istekleri ortadan kalktı ve sosyalist fikirleri öne çıktı, böylece sosyal demokratlar ortaya çıktı.” Marx bu gelişmeyi şöyle özetlemişti: “sosyal demokrasinin kendine özgü karakteri şu olgulardan yola çıkarak yorumlanabilir: sosyal demokratlar, demokratik-cumhuriyetçi kurumları sermaye ve ücretli emeğin oluşturduğu iki uç noktayı ortadan kaldırmak için bir araç olarak değil, aksine bu ikisinin birbirine karşı antagonizmini zayıflatmak ve bu karşıtlığı uyuma dönüştürmek için talep etmektedirler. Bu amaca ulaşmak için öne sürülen araçlar ne kadar farklı olursa olsun, bu yönde talepleri ne kadar çok devrimci söylemlerle bezemeye çalışırlarsa çalışsınlar, ulaşılacak istenen içerik aynı kalmaya devam etmektedir. Bu içerik mevcut toplumun demokratik bir yoldan, fakat küçük burjuvazinin ufku çerçevesinde dönüşümünü hedeflemektedir.”

Marx, *1848-1850 Fransa’da Sınıf Mücadeleleri* adlı eserinde bu sosyal demokratlar tarafından savunulan sosyalizmin aslında ütöpik ve doktriner bir karakter taşıdığını belirtiyor ve onun karakteristiklerini şöyle tarif ediyordu: “hareketin toplamını onun aşamalarından birine tabi kılmaya çalışan, ortak toplumsal üretimin yerine bireyci dogmatik (formalist) pedogogların beyinsel çalışmasını koymaya çalışan, bunlara ilaveten en fazla da bir fantezi dünyası yaratarak o dünyada sınıflar arası devrimci mücadeleleri yok sayan, bu mücadelelerin gereklerinin üzerinden atlamak için büyük bir duygusallığa sığınan veya conjurers’ hilelerine başvuran—bu doktriner sosyalizm—en temelde bu sosyalizm sadece günümüz toplumunu idealize eder, ve onun gölgesiz temiz bir resmini çekmeye çalışır ve mevcut toplumunun gerçekliklerini bir yana bırakarak çizdiği ideale ulaşmaya çalışır.”

Almanya'daki durum: Almanya'daki Lassaleciler neden kendilerini sosyal demokrat olarak tanımlamaya başlamışlardı?

Lassalle sosyalist işçi hareketinin içinde olmasına karşın, onun siyasi düşünceleri demokrasinin önceliği üzerine dayanmaktaydı. Lassalle'nin siyasi düşüncesine odaklanan Batılı akademisyenler onu şöyle değerlendirmektedirler: “Lassalle Alman büyük derebeylerinin siyasi, ekonomik ve toplumsal tekeline karşı çıkan ve mevcut var sistemi değiştirebileceğini umduğu bir demokratik hareket yaratmaya çalışmıştı”; “Lassalle'nin düşüncesine, göre toplumunun tabanında yer alan çeşitli sınıflar bir bütün olarak bütün insanlığın kaderini değiştirmek istediklerinden, bunların çıkarları ve istemleri uzun vadede demokrasinin gelişmesi ile uyumluydu. Demokrasi genel seçim yoluyla işleyen halk yönetimi idi. Demokrasi hareketi imtiyazlara ve iktidarın kötüye kullanılmasına karşı mücadele, ezilen çoğunluğun imtiyazlı azınlığa ve bu azınlığın iktidarı istismar etmesine karşı bir mücadeleydi. Bu yüzden bu mücadele demokrasi mücadelesidir”; “Lassalle'nin görüşüne göre demokrasi sosyal demokrasi anlamına gelir. Bu yüzden Alman Erkek İşçiler Birliği'nin yeni gazetesinin ismi ‘Sosyal Demokratların Gazetesi’ olarak isimlendirilmişti”.

Fransa ve Almanya'da kendilerini “sosyal demokratlar” tanımlayan bu insanların programlarından ve yargılarından yola çıkarak baktığımızda sosyal demokrasinin Marx'ın komünizminden temel ilkeler bakımından farklı olan bir düşünce akımı olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Çünkü Marx'ın bizzat kendi ifadeleri ile “komünizm” ya da “devrimci sosyalizm” “*genel olarak sınıf ayrımlarının, bu sınıf ayrımlarının üzerinde konumlandıkları bütün üretim ilişkilerinin, bu üretim ilişkilerine karşılık gelen bütün sosyal ilişkilerin ortadan kaldırılması için ve bu sosyal ilişkilerden beslenen bütün fikirlerin devrimcileştirilmesi için kaçınılmaz geçiş noktası olarak proletaryanın sınıf diktatörlüğünün gerekli görülmesi ve devrimin sürekliliğinin*” ilan edilmesi idi.

III. Marx ve Engels'in Sosyal Demokrasi Kavramına Karşı Tutumları

Öyleyse, Marx ve Engels sosyal demokrasi kavramına karşı nasıl bir tutum takınmışlardı?

Bir görüşe göre, Marx ve Engels Mart 1850'de, kendilerini sosyalist ya da sosyal demokrat olarak tanımlayan ve “sosyal demokrat” terimine devrimci ve proleter bir anlam vermeye çalışan cumhuriyetçi küçük burjuvazinin sağ kanat temsilcilerini eleştirmişlerdi.

“Mart 1850” tarihli konuşma ve değerlendirme Marx ve Engels'in Mart 1850'de yazdığı *Komünist Birlik Merkez Komitesi'nin Birlik Plenumuna—tüm Birliğe—yaptığı hitap konuşmasıdır*. Marx ve Engels'in bu konuşmada pek çok defa “sosyal demokratlar” ve “sosyal demokrasi” ifadelerini kullandıkları doğrudur, fakat bu ifadeler o dönemdeki sosyal demokrat hareket içindeki iki karşıt eğilime dikkat çekmek amacıyla kullanılmıştı. Marx ve Engels Sosyal demokratlar ve sosyal demokrasi akımı içerisindeki küçük burjuva unsurlar ile komünist unsurlar arasındaki farkı belirginleştirmeye çalışmak istiyorlardı. Marx ve Engels'in bu kavrama proleter ve devrimci anlam vermek gibi bir niyetleri bulunmuyordu.

Marx ve Engels'in Sürekli Devrim Teorisi

136 Marx ve Engels demokratik küçük burjuvazinin bütün bir toplumu devrimci proletaryanın istekleri doğrultusunda dönüştürmeyi istemekten uzak olduğunu onların sadece mevcut toplumu kendileri için mümkün olduğunca katlanılabilir ve rahat kılacak yönde değiştirmek istediklerine işaret etmekteydiler. Bunların liderleri az çok üstü işçilere sunulacak örtülü veya açık rüşvet kırıntıları ile işçilerin gözünü boyamak istemekte ve işçilerin durumlarını **geçici olarak** iyi tutarak onların devrimci kararlılıklarını kırmayı umut etmekteydiler. Yukarıda bahsedilen amaçlara en üst düzeyde ulaştıklarına kanaat

getirdiklerinde devrimi mümkün olduğunca çabuk bir biçimde sonlandırmak istemekteydiler. Bu anlamda Marx ve Engels bu sonlandırmaya karşı çıkarak sürekli devrimi savunmuşlardır. Proletaryanın sürekli devrim anlayışı ile demokratik küçük burjuvazinin yarı yolda kesilen-yarım kalan devrim anlayışı arasında temel bir karşıtlık, işte bu noktada açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Marx ve Engels komünistlerle bu demokratik küçük burjuva unsurlar arasındaki prensip düzeyinde ortaya çıkan bu ayrım çizgisini şöyle tanımlamışlardı: “Bizim çıkarımız ve görevimiz: az ya da çok bütün mülk sahibi sınıfların egemen konumlarından uzaklaştırılmasına, proletaryanın devlet erkini ele geçirmesine, proleterlerin birliğinin—sadece tek bir ülkede değil, dünyanın önde gelen bütün ülkelerinde sağlanmasına kadar ileriye götürülmesine—bu ülkelerin işçileri arasındaki rekabetin sönümüne, en azından belirleyici rol oynayacak üretici güçlerin işçilerin ellerinde toparlanmasına kadar devrimi sürekli kılmaktır—sürekli devrim esprisi—Amacımız sadece özel mülkiyeti dönüştürmek olamaz, onu ortadan kaldırmak gerekir; amacımız sınıfsal uzlaşmazlıkları yatıştırmak değil, sınıfları ortadan kaldırmak, var olan toplumu iyileştirmek değil, yenisini kurmak olmalıdır.”

Marx ve Engels tam da bu nedenlerden ve fikirlerinden dolayı kendilerini sosyal demokrat değil komünist olarak tanımlamışlardır. Engels, *Halk Devleti'nden Enternesyonal Sorunlar Üzerine Kitaçığın* tekrar basımına yazdığı önsözde, sosyal demokrat kavramını şöyle değerlendirmişti: “Bütün bu makalelerde, özellikle de son makalede kendimi sosyal demokrat değil komünist olarak adlandırıdım, çünkü o günlerde Almanya’da bayraklarına bütün üretim araçlarını topluma geri vermeyi talep eden sloganı yazmayanlar kendilerini sosyal demokrat olarak nitelemekteydi”, “bunların pek çoğu üretim araçlarının topluma geri döndürülmesi ve bunların kamusal mülk haline gelmesinin gereğinin derin bir biçimde farkında olmalarına rağmen, resmi parti programlarında sadece Lassalle’nin

bayraktarlığını yaptığı ve devlet tarafından desteklenmesini savundukları (işçi) üretici kooperatiflerinin kurulması hedefi bulunmaktaydı. Bu yüzden, Marx ve benim bu terimi—sosyal demokrat—bizim özgün düşüncemizi yansıtmak için kullanmamız kesinlikle olanaksızdır”.

Engels buna ek olarak *Komünist Partisi Manifestosu*’nun 1888 İngilizce baskısına ve 1890 Almanca baskısına yazdığı önsözde devrimci hareketin o dönemindeki (1830-1848) durumuna ve hareketin iç ayrımlarına ilişkin benzer açıklamalar getirdi: “*Komünist Manifesto*’yu yazıldığı zamanda sosyalist manifesto olarak adlandıramazdık” çünkü 1847’nin o günlerinde kendisini “sosyalist” olarak niteleyenler toplumda bir taraftan farklı ütöpik sistemlerin savunucuları olarak biliniyorlardı (İngiltere’de Owen taraftarları, Fransa’da Fourierciler gibi, bu iki grup da zaten tarikat konumuna düştüler ve adım adım tükendiler) bir tarafta ise, her türlü toplumsal kötülük ve uçurumu, sermaye ve kâr için bir tehlike yaratmayacak şekilde düzelterceğini iddia eden ikiyüzlü sosyal şarlatanlar vardı.”

138 — Her iki gruba mensup olan bu kişiler aslında işçi sınıfı hareketinin dışında yer almaktaydı ve daha çok “eğitilmiş” sınıflardan destek almaya çalışıyorlardı. Öte yandan işçi sınıfı içindeki bazı insanlar sadece politik değişikliklerin yetersiz olduğunu ve bütün toplumun değişmesi gerektiğini düşünüyor ve kendilerini komünist olarak adlandırıyorlardı. Buradan da görüyoruz ki “1847’de sosyalizm bir orta sınıf hareketi iken, komünizm bir işçi sınıfı hareketi idi. En azından Kıta Avrupa’sında sosyalizm “saygın” idi, fakat komünizme karşı bunun tam tersi bir yaklaşım görülüyordu.” En başından itibaren bizim düşüncemiz “işçilerin kurtuluşunun işçi sınıfının bizzat kendi eylemleri ile olması gerektiği” idi, dolayısıyla bizim bu iki isimden hangisini almamız konusunda şüpheyeye yer yoktu. Dahası, o zamandan beri bunu hiç inkâr etmedik.”

Buna karşın, o zamanki genel durum çok karmaşıktı. Özellikle Paris Komünü'nün başarısızlığından ve şiddetle bastırılmasından sonra uluslararası işçi hareketinin gelişim sürecinde özel bir durum ortaya çıkmıştı. İşçi partilerinin kendi kitlelerini günlük savaşımalarında uzlaşmalar ve esneklikler göstermeleri doğrultusunda ve sendikal mücadelenin önemi konularında eğitmeleri gereği doğmuştu. İşçilerin genel seçimlerden kaçınmamaları, parlamento düzleminde savaşımı da ihmal etmemeleri gerekiyordu. Bu yeni koşullarda sosyal demokrasi kavramı işçi sınıfının uluslararası hareketi içinde hızlı biçimde popüler hale geldi. Batı Avrupa'daki pek çok işçi partisi kendisini sosyal demokrat parti olarak adlandırdı. Öte yandan da işçi hareketinde Marksizmin hızla yayılması devam ediyordu, komünizmin, ya da bilimsel sosyalizmin temel ilkeleri kendilerini sosyal demokrat olarak kabul edenler arasında da kabul görüyordu. O zamanki durum, tam da daha sonra 1950'lerde Sosyalist Enternasyonal'in genel sekreteri olan Julius Braunthal'ın yazdığı bir kitapta açıkladığı gibiydi: "İkinci Enternasyonal içindeki partilerin büyük çoğunluğu programlarını Marx'ın felsefi-tarihi görüşleri, iktisat teorileri, onun sınıf savaşımı, devlet ve devrim teorilerinin ideolojik sistemi üzerine dayandırmaktaydı. Bu yüzden İkinci Enternasyonal ideolojik açıdan devrimci bir Enternasyonaldi."

Marx ve Engels bu yeni özgün duruma bağlı olarak "sosyal demokrat" kavramına karşı olan tavırlarında bazı değişiklikleri gerekli gördüler. Engels, bu sorunu *Halk Devleti'nden Enternasyonal Sorunlar Üzerine Kitaçığına Önsöz*'de şöyle değerlendiriyordu: "Şimdi durum farklılaşmış olduğu için muhtemelen bu isimlendirmeye müsamaha gösterilebilir. Şüphesiz yine de sadece programı sadece sosyalizmi değil, komünizmi de benimseyen ve nihai politik hedefi tüm devleti ve dolayısıyla demokrasiyi de ortadan kaldırmak olan bir yapı için bu terim hala tam doğru sayılmaz. Gerçek hayatta her zaman bir gerçek parti ile onun ismi uyuşmayabiliyor, çünkü

partinin ve hareketin yaşadığı gerçek değişim ve gelişme partinin adında bir değişime yol açmayabiliyor.“

Lenin, bu durumu değerlendirmiş ve Marx ve Engels’in “sosyal demokratlar” isimlendirmesine karşı tutumlarını o da geçici “müsamaha” olarak gördüğünü belirtmişti. Petrograd’da Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi (Bolşevikler) Kongresi’nde Lenin şu ifadeleri kullanıyordu “‘sosyal demokrat’ ismi Marx ve Engels tarafından pek çok kez dillendirildiği gibi uygun değildir ve bilimsel açıdan da doğru değildir. Onların bu isme ‘hoşgörü’ göstermelerinin sebebi 1871’den sonra özgün bir durumun ortaya çıkmasıdır: o günkü koşullarda kitleleri eğitmek ve devrime hazırlamak zorundaydılar ve o günlerde devrimi gündemin başına almıyorlardı.”

Bu “müsamahalı” yaklaşımın örnekleri Marx ve Engels’in o zaman yazdıkları eserlerde de görülebilmektedir.

Daha sonra, Lenin, *Devlet ve Devrim* adlı eserinde de Engels’in uluslararası işçi hareketinin o dönemindeki durumuna bağlı olarak “sosyal demokrat” ismine karşı takındığı tutum hakkında bir değerlendirme yapmıştı. Lenin, Engels’in demek istediği şeyi kendi ifadesi ile şöyle açıklıyordu: “Hem Marx hem de ben parti için uygun ve bilimsel açıdan doğru bir isim bulmuştuk, fakat o zamanlar proletaryanın gerçek bir siyasi partisi yoktu. Şimdi—19. yüzyılın sonlarına doğru ise—gerçek bir parti var, fakat adı bilimsel açıdan doğru değil. Fakat bunun önemi yok, parti ilerlemeler kaydettiği sürece ve taşıdığı ismin doğru olmadığının bilincinde olduğu sürece, bu ismin onun olumlu yönde gelişmesine engel olmasına izin vermediği sürece, ‘bu isimlendirmeye hoşgörü gösterilebilirdi’.

Marx ve Engels’in “sosyal demokrat” terimlendirmesine karşı tutumlarındaki yaptığı değişiklik açıkça yukarıda bahsedilen tarihsel olgular ve tarihsel değişiklikler ile yakından ilgilidir.

Engels'in ölümünden sonra ise Londra'da Temmuz ve Ağustos 1896 da gerçekleştirilen İkinci Enternasyonal 4. Kongresi'nde terimlendirmeye ilişkin tarihsel açıdan önemli yeni değişiklikler yaşandı. Londra Kongresi partinin hedefini "kapitalist mülkiyeti ve üretim tarzını sosyalist olan bir mülkiyet ve üretim tarzı ile değiştirmek" gereğini tekrar onaylıyordu fakat siyasi iktidarı ele geçirmek için atılması gereken adımları bir dizi genel oy hakkı talebi içinde özetliyordu. Bunun da ötesinde, daha sonra Bernsteinciliğin ortaya çıkmasının ardından İkinci Enternasyonal içindeki Sağcılar ve orta yolcu—Merkezciler-Kautsky grubu—daha da ileri giderek sosyal demokrasiye proletarya devrimine ve proletarya diktatörlüğüne karşı çıkan ve kapitalizmden sosyalizme kapitalist sistemin çerçevesi içerisinde barışçıl ve yasal parlamenter yollardan evrimci geçişi savunan bir yorum getirdiler . Sosyal demokrat partiyi kapitalist sistem çerçevesi içinde sosyal reformlar için mücadele eden bir partiye dönüştürdüler. Bu nedenle, Birinci Dünya Savaşı sırasında İkinci Enternasyonal ulusal şovenizmi savunan bir örgüt olarak dejenere oldu. Artık sosyal demokrasi sosyal reformizme ve oportünizme dönüştürülmüştü.

"Sosyal demokrat" teriminin tarihsel içeriğindeki bu son değişiklikler Marksistlerin bu terime karşı tutumlarını değiştirmelerini gerekli hale getirdi. Bu yeni şartlarda Lenin, 5 Aralık 1914'te yayımlanan Savaş Üzerine Almanya'dan Bir Ses adlı makalesinde, İkinci Enternasyonal'deki Sağcılar ve orta yolcu Merkeziler tarafından "değersizleştirilmiş ve bayağılaştırılmış olan 'Sosyal-Demokratlar' adının kullanımını terk etmek" ve "eski Marksist adlandırmaya "Komünistler' terimine geri dönmek" gereğini ortaya attı.

IV. Lenin'in Sosyal Demokrat Adının Terkedilmesi İçin Önerdiği Gerekçeler

Mayıs 1917'de Lenin *Devrimimizde Proletaryanın Görevleri* (Proletarya Partisi Tasarı Platformu) adlı eserinde “sosyal demokrat” adının “komünist” adıyla değiştirilmesi gereği üzerine çeşitli gerekçeler öne sürmüştü. Lenin, “partimizin adı ne olmalı” sorusunu “ bilimsel açıdan doğru olacak ve proletaryanın politik açıdan kendisini netleştirmesine yardımcı olacak bir isim” arayışı temelinde ele almıştı. Marksist olduğumuz ve *Komünist Manifesto*'yu temel aldığımız için kendimizi sosyal demokrat değil komünist olarak adlandırmamız gerektiğini söyledi—tam da Marx ve Engels'in kendilerini adlandırdığı gibi, çünkü sosyal demokratlar Komünist Manifesto'ya iki temel noktada ihanet etmiş ve onu çarpıtmışlardı: (1) işçilerin vatani yoktur: emperyalist bir savaşta “anavatan savunması” sosyalizme ihanetti; ve (2) Marksist devlet teorisi İkinci Enternasyonal tarafından çarpıtılmıştı. Buna dayalı olarak Lenin sosyal demokrat adının komünist adı ile değiştirilmesi önerisini destekleyen dört neden iddia ortaya atmıştı. Bu gerekçeler belirli bir tarihsel arka plan çerçevesinde ileri sürülmüş olmasına karşın, sosyal demokrasinin ideolojik eğiliminin analizine dayanmaktadır.

Biz Marksist olduğumuzu ve *Komünist Manifesto*'yu temel aldığımızı tekrarlamak zorundayız. Komünist Manifesto, şu iki ana noktada Sosyal Demokratlar tarafından çarpıtılmış ihanete uğramıştır: (1) işçilerin vatani yoktur: emperyalist bir savaşta “anayurdu savunmak” sosyalizme ihanettir; ve (2) Marksizmin devlet teorisi İkinci Enternasyonal tarafından tahrif edilmiştir. Marx'ın 1875 yılında Gotha Programının Eleştirisi'nde özellikle belirttiği ve Engels'in 1894'te daha açık anlaşılır bir biçimde yeniden teyit ettiği gibi, “Sosyal-demokrasi” adı bilimsel olarak yanlıştır. [Engels, *Halk Devleti'nden Enternesyonel Sorunlar Üzerine Kitağına Önsöz* (Vorwort [zur Broschüre "Internationales aus dem 'Volksstaat' (1871-75)"])). İnsanlık

kapitalizmden sosyalizme, yani üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine ve üretilen ürünlerin her bir bireyin topluma sunduğu emek katkısına göre bölüşümüne, doğrudan geçebilir. Partimiz daha da ileriye bakıyor: sosyalizm kaçınılmaz olarak adım adım bayrağının üzerinde “herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre!” sloganının yazılı olduğu komünizme evrilmelidir.

Lenin’in ileri sürdüğü birinci gerekçe şuydu: “‘Sosyal Demokrasi’ terimi *bilimsel açıdan*” yanlıştı, çünkü proletarya partisinin insani özgürleşme ve sosyal gelişim üzerine görüşlerini yansıtmada ve proletarya partisinin devrimci ideallerine ve hedeflerine işaret etmede yetersizdi. Oysa proletarya partileri insanoğlunun kapitalizmden doğrudan sosyalizme, yani üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine ve üretilen ürünlerin her bir birey tarafından sarf edilen emek miktarına göre bölüştürülmesine geçebileceğini savunmaktadırlar. Bu partiler daha da ileri giderek sosyalizmin kaçınılmaz biçimde, kendi bayrağına “herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacı kadar” sloganını yazan komünizme dereceli olarak evrileceğine inanmaktadırlar. “Marx bu gerçeği sıklıkla, özellikle de 1875’te yazdığı Gotha Programı’nın Eleştirisi’nde ifade etmiş ve Engels de 1894’te yazdığı önemli bir yazıda daha güncel bir biçimde vurgulamıştır.”

İkinci gerekçe: “Partimizin adının ikinci kısmı (Sosyal-Demokrat) da bilimsel açıdan hatalıdır. Demokrasi bir devlet biçimidir, oysa biz Marksistler her türlü devlet biçimine” karşıyız. Ancak bu Marksizm’in anarşizmle eşit tutulacağı anlamına gelmez, Marksizm bütün devlet biçimlerini reddeden anarşizmden farklı olarak sosyalizme/komünizme geçiş amacını gerçekleştirmenin bir aracı olacak bir devlete gerek olduğunu kabul eder; bu devlet bilinen parlamenter burjuva-demokratik cumhuriyet türünde bir devlet değil, 1871’in Paris Komünü’nde ve 1905 ve 1917’nin İşçi Temsilcileri (Vekilleri) Sovyetleri türünde bir devlettir.

Paris Komünü'nün düşmesinden sonra gelen günlerde dünya-
daki genel durum nedeniyle bilinçli olarak “müsmaha ettikle-
ri” yorumunu getirmişti: “emperyalist kârlar üzerinden rüşvet
yedirilen Britanya işçisi, Paris'te yenilgiye uğratılan Komün,
Almanya'da burjuva ulusal hareketin taze zaferi (1871), yarı
feodal Rusya'nın asırlık uykusu söz konusuydu. Anarşizmden
farklı olarak, Marx ve Engels içinden geçtikleri alt-çağı ve
dünyadaki durumu gerçekçi ve doğru şekilde algılamışlardı.
Tarihin o dönemdeki koşullarının insanları örgütleme, eğit-
me görevini gündeme getirdiğine ve bu koşullarda toplumsal
devrimin tedricen ilerletilmesinin gereğine gündeme inanmış-
lardı. Öte yandan Lenin'e göre 1917'de ortaya çıkan durum
son derece farklıydı: emperyalizme doğru evrilen kapitalizm
kaçınılmaz olarak dünya çapında bir emperyalist savaşa neden
olmuştu. Savaş insanlığı *uçurumun eşiğine*, uygarlığın yok ol-
masının eşiğine getirmiş, milyonlarca insanın, sayısız insanın
yok edilmesine ve kıyımına yol açmıştı. Tek kurtuluş ve çıkış
yolu bir proletarya devrimiydi. Fakat böyle bir devrimin baş-
ladığı anda “Sosyal Demokrat” liderlerin, “Sosyal Demokrat”
parlamentarlerin, “Sosyal Demokrat” gazetelerin çoğu sosya-
lizm yolunu terk etmiş, sosyalizme ihanet edip “kendi” ulusal
burjuvalarının safına geçmişlerdi. Halk bu liderler tarafından
şaşırtılmış, yanlış yola saptırılmış ve aldatılmıştı. Bu durum-
da “eğer İkinci Enternasyonal kadar çürümüş olan bu eskimiş
ve zamanı geçmiş olan Parti adı korunmaya devam edilirse,
bu aldatmacayı destekleyeceğiz ve teşvik edeceğiz demektir”
çünkü “Partimizin eski adı halkı kandırmayı *kolaylaştırır* ve
ilerlemenin önünü tıkar; çünkü kitleler her adımda, her gazete-
de, her parlamento grubunda *liderleri*, yani sesleri en uzaklara
ulaşanları ve eylemleri en açık ve net olanları görür, çünkü
bu liderlerin hepsi ‘sözüm ona Sosyal Demokrat’ kimselerdir,
‘ülkenin birliği uğruna’ sosyalizme ihanet edenlerle, sosyal şo-
venistlerle birlikte olanlardır, ve bu liderlerin hepsi de ‘Sosyal
Demokrasi’ tarafından hazırlanmış borç senetlerinin bugün
ödenmesini istemektedirler...”

Lenin, son olarak “kirlenmiş gömleği çıkarıp temiz bir giysi giymenin zamanının gelmiş olduğunu” vurgulamıştı. Lenin’in önderliği doğrultusunda İkinci Enternasyonal’in çeşitli üye ülkelerindeki gerçek sol kanattaki sosyalistler ve Rusya Sosyal Demokrat Partisi’nin “sosyal demokrat parti” ismini “komünist parti” ismiyle değiştirmelerinden itibaren komünistler kendilerini sosyal demokrasiden açık biçimde ayıştırdılar. Bunun sonucunda sosyal demokrasi yalnızca İkinci Enternasyonal’deki Merkezci ortayolcuların reformizminin ve Sağcıların oportünizminin ideolojik eğiliminin ifadesi oldu. 1951 de kurulan Sosyalist Enternasyonal’in ideolojik sistemi olan demokratik sosyalizm bu sosyal demokrasiden doğmuştur.

V. 1951’de Sosyal Demokrasi Teriminin Demokratik Sosyalizm olarak Değiştirilmesi

O halde Sosyalist Enternasyonal 1951’deki açılış kongresinde ideolojik sistemi olan sosyal demokrasiyi neden demokratik sosyalizm terimi ile değiştirmiştir? Bu değişiklik İngilizce gramere göre sıfat ile ismin yer değiştirmesinden, yani sosyal demokrasinin demokratik sosyalizmle değiştirilmesinden başka hiçbir şey değildir. O halde bu değişikliğe neden gerek duyulmuştu?

Bu değişikliğin nedeninin sosyal demokrat partiler içinde de sürekli olarak merak edildiğini belirtmem gerekiyor. Örneğin 1970’lerde Sosyalist Enternasyonal’in liderleri olan Brandt, Kreisky ve Palme’nin yazılarını ve konuşmalarını bir araya getiren *Sosyal Demokrasi ve Gelecek* kitabının, *Teoride ve Pratikte Demokratik Sosyalizm* serisinin bir parçası olarak yayımlanışında editör kitabın önsözünde şunu belirtiyor: “(Alman Demokratik Sosyalist Parti’nin) 1959 Godesberg Programı ‘sosyal demokrasi’ ve ‘demokratik sosyalizm’ arasında bocalamaktaydı—partinin yeni üyeleri bunu sorguladıklarında bu iki kavramın aynı anlamda olduğu, genel olarak bir farklarının bulunmadığı cevabını aldılar”, bu kitapta yer alan, Sosyal Demokrat Parti’nin bu üç önemli otoritesinin yazıları

ve konuşmalarında” “demokratik sosyalizm teriminin nihai yorumu olarak kabul edilebilecek oturmuş sağlam bir teorik temel konulmamıştır”.

Peki, terimde bu yer değişikliği nereden kaynaklanıyordu?

“Demokratik sosyalizmin” anlamını, bu terimi kullanan kişilerin kimliği ve terimin kullanıldığı duruma, bağlama ilişkin alana bakarak değerlendirmemiz gerektiği, ortaya atılan savlardan biridir. Bu görüşe göre, 1888 yılında, William Liebknecht *Sosyal Demokrasinin Konumu ve Onun Parlamento Karşısında Tutumu Üzerine* adlı makalesinde demokratik sosyalizm terimini kullanmaya başlayan ilk kişidir: **“demokratik sosyalizm, siyasi sorunların toplumsal sorunlarla yakın ilişkili olduğuna tam olarak ikna olmuştur ve bu nedenle var olan sistemle uzlaşmayı gururla reddeder ve sosyalist ilkelerle örgütlenen—toplum için—demokratik bir devleti elde etmek için mücadele eder.”** William Liebknecht burada demokratik sosyalizmi bilimsel sosyalizmin eş anlamlısı olarak kullanır. Buna karşın Bernstein 1899’da, Sosyal Demokrat Parti’yi “demokratik, sosyalist ve reformist bir parti”ye dönüştürme fikrini ortaya atmış ve Kautsky 1927’de “Hristiyanlığın bütün yollarının Ortaçağ’daki Roma’ya çıkması gibi, bugün de proletaryanın bütün yolları demokrasiye ve demokratik sosyalizme” çıktığını savunmuştur. Burada bahsedilen demokratik sosyalizm, aslında sosyal reformizmdir.

147

Bu ifade kanımca Sosyalist Enternasyonal’in ne 1951 Frankfurt Bildirgesinde net bir biçimde, sosyal demokrasiyi neden demokratik sosyalizme dönüştürdüğünü, ne de sosyal demokrasi ile demokratik sosyalizm arasında başka farklılıklar olup olmadığını, birbirinin devamı olmaktan başka fark olup olmadığını açıklayamamaktadır.

Daha ileriye giden bir başka açıklama tezi daha bulunmaktadır. Demokratik sosyalizmin, aynı sosyal demokrasi terimi gibi başlangıçtan itibaren reformizm anlamını taşımadığı,

bunun yerine demokratik sosyalizmin proletaryanın politik savışında dillendirdiği ve ilgi gören sloganlardan biri olduğu savunulmaktadır. Fransız ve Alman işçi önderleri bu terimi 1869 ve 1888’de kullandılar. Daha sonra Belçika Emek Partisi’nden Henry de Man ve Avusturya’dan Otto Bauer bu terimi modern reformizm anlamında kullanan kimseler olmuşlardı. Sırasıyla bu kişiler Henry de Man ve Otto Bauer 1919 ve 1920’de sosyal reformist düşüncelerini ele alırken bu terimi kullanmışlardı.

Kanımca, bu açıklama da Sosyalist Enternasyonal’in sosyal demokrasiyi demokratik sosyalizme dönüştürme nedenini açıklamaya yardımcı olmaz.

Buradan yola çıkarak her iki açıklamanın da demokratik sosyalizm terimini ilk önce kimin, daha sonra kimin kullandığını ve bu terime ne anlamlar verdiklerini ortaya koyarak soruya cevap veremediğini görebiliriz.

Bu soruya, kanımca Sosyalist Enternasyonal’in 1951 Programında yapılan değişikliklere bakarak cevap bulmamız gereklidir.

Şubat 1919’da Bern Enternasyonal’inin (Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra yeniden kurulan İkinci Enternasyonal) Uluslararası Sosyalizm ve Dünya Barışı üzerine çözümlemesinde “Demokrasi ve Diktatörlük” kısmında şöyle bir ifade geçmektedir: “Bern Enternasyonal Kongresi Rusya, Almanya ve Avusturya’da gerçekleşen büyük değişimler için tebriklerini sunar ve bütün ülkelerin işçilerine devrimci politik sistemi demokratik bir yolla kurlmaları ve politik reformların bu kapsam içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiği çağrısında bulunur.”

Şubat 1921’de Viyana Enternasyonal’inin (İki Buçuguncu Enternasyonal) Friedrich Adler’in *Sınıf Savaşımının Yöntemleri ve Örgütleri Üzerine* raporunda belirttiği gibi: “Viyana Enternasyonal, proletaryanın sınıf savaşımını sadece demokratik yoldan yürütmesini savunarak İkinci Enternasyonal’in izinden gitmesine karşı çıkmalı, buna karşın proletaryanın

Rusya'daki işçi ve köylü devrimini taklit etmesini gerekli görerek, Üçüncü Enternasyonal'in izinden gitmesine de karşı çıkmalıdır.”

21 Ekim 1916'da Adler Avusturya hükümetinin başbakanını vurarak öldürdü. V.I. Lenin bu bireysel terör olayını “Kautskyci bir çaresizlik eylemi” olarak nitelendirdi.

Mayıs 1923'te de Bern Enternasyonal ve Viyana Enternasyonal'inin birleşimi olan Emekçi ve Sosyalist Enternasyonal yaptığı çözümlemesinde demokratik cumhuriyetin “sosyalizm için verilen barışçıl savaşında temel araç ve dayanak olarak düşünülmesi gerektiğini” öne sürdü.

Bern Enternasyonal “Rusya, Almanya ve Avusturya'da gerçekleşen büyük değişimi” kutlamıştı, Viyana Enternasyonal ise Rusya'daki Ekim Devrimi'ni “Rusya'da İşçi ve Köylü Devrimi” olarak nitelemişti. Burada kullanılan ifadeler ne anlama gelmektedir? Bern Enternasyonal “demokratik yoldan devrimci bir politik sistem kurmayı” vurgulamış ve İşçi ve Sosyalist Enternasyonal ise “demokratik cumhuriyetin sosyalizm için barışçıl savaşının temel aracı olarak alınması gerektiğini” savunmuştu. Bunların anlamı neydi?

Bütün bunlar; İkinci Enternasyonal, İki Buçuguncu Enternasyonal, İşçiler ve Sosyalist Enternasyonal ve Üçüncü Enternasyonal arasında, ayrıca sosyal demokratlar ile komünistler arasında devrim yolunu mu yoksa reform yolunu mu izlemek gerektiği sorununda temel bir farklılık söz konusuydu. Bu farklılıklara karşın, aynı zamanda sosyalizmin, demokratik ve barışçıl bir yolla gerçekleştirilebileceği konusunda aralarında büyük fikir ayrılıkları olmasına karşın hepsinin ortak bir biçimde hedef olarak sosyalizmi benimsedikleri açıktı.

Fakat, kanımca İkinci Dünya Savaşı'nın ardından köklü değişiklikler meydana gelmiştir.

Sosyalist Enternasyonal, 1951'deki Frankfurt Bildirgesi'nde şöyle ifade etti: "Komünizm hatalı bir biçimde, sosyalist gele-
nekte bir payı olduğunu iddia etmektedir. Oysa komünizm bu
geleneği tanınmayacak derecede çarpıtmıştır" ... "oysa demok-
rasi sosyalizmin en yüksek biçimidir." Sosyalist Enternasyonal,
daha sonra 1956'daki *Komünist Parti ile İşbirliğini Reddetme*
Üzerine yaptığı açıklama'sında, "Sosyalizmin komünizm ile
hiçbir ortak yönü yoktur. Komünistler, sosyalizmin düşünce-
lerini tamamıyla çarpıtmışlardır", "onların tam aksine biz de-
mokrasiye inanmaktayız" ifadelerini kullandı.

Sosyalist Enternasyonal'in komünizme hücum eden açık-
lamasından alınan bu alıntılar demokratik sosyalizmin sosyal
demokrasinin yeni bir aşaması olduğunu açık biçimde göster-
mektedir. Bu yeni aşamada, (sosyalist) sosyal demokratların
demokrasi görüşleri değişmiştir: İkinci Dünya Savaşı'ndan
önce (sosyalist) sosyal demokratlar, demokrasiyi sadece sos-
yalizm hedefine ulaşmak için özgün ve yegane bir yol olarak
görmüşlerdir, fakat II. Dünya savaşından sonra demokrasiyi
sosyalizmin temel bir bileşeni ve temel karakteri olarak ve he-
defin ta kendisi olarak ele almaya başladılar. Demokrasi hak-
kındaki bu görüş değişikliği onların sosyalizm görüşlerine ve
komünistlerle olan temel farklılıklarına da dolaysız biçimde
etki etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce komünistlerden
farklı oldukları yön sadece aynı amaç olan sosyalizmi gerçek-
leştirmek için kullandıkları farklı yol ve yöntemlerde ortaya
çıkıyordu, fakat savaşın ardından bu farklılık sosyalizm hede-
finde tam bir farklılığa dönüştü. Dolayısıyla, savundukları şe-
yin proletarya diktatörlüğünü savunan komünistlerin sosyaliz-
minden tamamıyla farklı, "demokratik" sosyalizm olduğunu
belirtmek için, ideolojik sistemlerini "demokratik sosyalizm"
olarak adlandırmaya başlamışlardır.

Sosyalist Enternasyonal, Frankfurt Bildirgesini yayımla-
dıktan sonra batılı bir uzman olan Richard Lowenthal, *Batı*
Sosyalizminin İlkeleri adlı makalesinde bu bildirgenin anlamını

şöyle değerlendirmişti: “demokratik sosyalizm ile komünizm arasındaki çelişme artık aynı amaca ulaşmak için izlenen yöntem ve stratejilerde anlaşmazlıkta değil, temel hedefler üzerine tartışmada ortaya çıkacaktır.” Alman Sosyal Demokrat Parti teorisyenlerinden Thomas Meyer, *36 Tezde Demokratik Sosyalizm* adlı kitabında şunu belirtmişti: “demokratik sosyalizm ile Marksizm-Leninizm arasındaki temel fark şudur: demokratik sosyalizm, demokrasinin kendi içinde bir değeri olduğuna ve sosyalizmin amacının demokrasiyi toplumun her alanına yaymak olduğuna inanır; fakat Marksizm-Leninizm proletarya diktatörlüğünün bütün sınıflar ortadan kaldırılınca ya dek gerekli olduğuna inanır.”

Böylece 1951 Sosyalist Enternasyonal’i, burjuva demokrasisini sosyalizme ulaşmanın aracı olmaktan çıkarıp, sosyalizmin önemli ögesi ve temel karakteri haline sokmuştur. Bu durum, hiç şüphesiz onun sosyalizm görüşünde bir gerilemeye işaret etmektedir. Yugoslav uzman Pribich Veitch, *Bir Dünya Süreci Olarak Sosyalizm* adlı kitabında şöyle belirtmişti: “demokratik sosyalizm, sosyalist teorinin gelişiminde şimdiye dek benimsenen sosyalizm kavramında çeşitli biçimlerde ortaya çıkan sosyalist öğeleri çıkaran ve sulandıran bir adım gerileme anlamına gelir. Her halukarda yukarıdaki ideolojik ve politik program köklü bir sosyalist dönüşümün temeli haline gelemez.” Bu anlamda sosyal demokrasiden demokratik sosyalizme geçiş, Sosyalist Enternasyonal’in ideolojik/teorik sisteminde önemli bir değişikliktir.

III. Demokratik Sosyalizmin 5 İdeolojik Kaynağı

Sosyalist Enternasyonal, Frankfurt Bildirgesinde “tarafsız dünya görüşü” ve “ideolojide çoğulculuk” doktrinini savunmuştur: “Sosyalizm, katı bir monolitik düşünsel yaklaşımı benimsemeyen uluslararası bir harekettir. Sosyalistler ister Marksist yönetime ya da diğer toplum inceleme yöntemlerine itikat etsinler, ister dini veya da hümanist ilkelerden

esinlensinler, hepsi de aynı amaç için—sosyal adalet sistemi, daha iyi yaşam koşulları, özgürlük ve dünya barışı—için mücadele etmektedirler.”

Buna karşın demokratik sosyalizm aslında temel olarak, uluslararası işçi hareketi tarihinde bazı reformist ve revizyonist ideolojik trendlerden doğmuştur. Bu açıdan, onların dünya görüşlerinin tümünün gerçekten “yansız” olduğunu, ideolojilerinin de gerçekten “çoğulcu” olduğunu kabul etmek doğru olmayacaktır.

Demokratik sosyalizm aşağıda verilen 5 düşünce akımından doğmuştur:

I. Demokratik Sosyalizmin Proudhoncu Kaynağı

Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865), Fransa’da küçük bir özel mülk sahibi ailenin çocuğu olarak doğdu. Babası bir tarım işçisi ve biracı fıçıcısı idi. Ailesi kapitalist gelişmenin bir sonucu olarak iflas etti ve arazisini kaybetti ve 12 yaşındayken bir otelde ücretli olarak çalışmak zorunda kaldı. Daha sonra arkadaşının yardımıyla ortaokula gitti ve birkaç yıl öğrenim gördü. Ancak bir basımevinde dizgici olarak çalışması gerekti. Sonraları ortağı olduğu küçük bir basımevini yürüttü, maddi eksiklikler yüzünden kısa süre sonra iflas etti. Bu deneyimler onun, öğrenimi sırasındaki boş zamanında okuduğu kitaplar, burjuva ve küçük burjuva düşüncelerinden derin biçimde etkilenmesine yol açarken, sürekli gelişen kapitalist toplumda küçük mülkiyet sahiplerinin konum ve statüsünü anlamasını sağladı.

Proudhon 1840’ta basılan *Mülkiyet Nedir?* adlı kitabında kapitalist toplumu eleştirdi ve sosyalizmi yüceltti. Kapitalist toplumda “mülkiyetin hırsızlık olduğuna” inanıyordu. Ancak kapitalist sistemin vahşi karakterini sosyal ve ekonomik perspektiflerden açıklamada başarısızdı. Bunun yerine ahlaki ve yasal haklar perspektifinden kapitalist toplumdaki eşitsizliğe olan eleştirisini ve haklı öfkesini dile getirdi. 1846 sonbaharında, reformizmin tarihi ve sosyo-ekonomik teorisini sistematik

bir şekilde savunduğu *Ekonomik Karşıtlıklar Sistemi*, ya da *Sefaletin Felsefesi* adındaki kitabını yayımladı. Sosyalist teoriyi soyut düşüncelerin tarihi olarak görüyor, kapitalist toplumsal üretim ilişkilerini ebedi ve değiştirilemez olarak değerlendiriyordu. Hatta kendi kafasındaki düşünsel devinimleri gerçek toplumsal hareketin ve sınıf savaşımının yerine yerleştirmeye bile kalkışmıştı. Bütün ekonomik kategorileri mekanik biçimde iyi olanlar ve kötü olanlar olarak ayırıyordu ve kötü yönlerinin sosyalistler tarafından açığa çıkarılıp teşhir edilmesini, iyi yönlerinin da iktisatçılar tarafından meydana çıkarılması gerektiğine inanıyordu. Kendisinin kapitalizmin iyi yönlerini koruyan kötü yönlerini ortadan kaldıran bir sosyal reform projesi ile çeşitli çözümler getirebileceğini düşünmüştü. Düşünceleri, kapitalist gelişimle ortaya çıkan toplumsal felaketleri önlemek fakat öte yandan bunu yaparken üretim araçlarında kapitalist mülkiyeti ve ücretli emek düzenini korumak isteyen küçük mülkiyet sahibinin özlemlerini yansıtmaktaydı. Proudhoncular, 1864'te Birinci Enternasyonal kurulduğunda, işçiler arasında proletarya devrimi ve diktatörlüğüne karşı çıkan, bireylerin mutlak özgürlüğünü savunarak her tür örgüte ve devlet şekline karşıt olan fikirlerini yaydılar. Sosyalizmi gerçekleştirmek için kooperatiflerin ve çok düşük faizli kredi veren bir banka kurulması gerektiğini ve altına bağlı para yerine mübadele senetleri çıkarmak gerektiğini" savundular. Proudhoncular, Birinci Enternasyonal'in önderliğini elde etmeye çalışıyorlardı.

Demokratik sosyalizmin miras aldığı Proudhoncu reformist düşünceleri iki başlık altında inceleyebiliriz:

Birincisi, kapitalist toplumun bütün kötü yanlarının üretimin, satışların ve kredi kooperatiflerinin, vs. özellikle de üretim kooperatiflerinin ve "kredi bankasının" oluşturularak kapitalizmin temel sistemini değiştirmeden ortadan kaldırılabilirliğini savunur. Marx, bu bakış açısıyla ilgili olarak *Birinci Enternasyonal Açılış Konuşması* ve *Birinci Enternasyonal'in*

Genel Kuralları Üzerine adlı konuşmasında kapitalizmle mücadele etmenin bir şekli olarak kooperatifçilik hareketinin bir nebze kadar rasyonel ve anlamlı olduğunu, fakat bunun kendi başına kapitalist toplumu değiştiremeyeceğini açık biçimde belirtmişti. **Uluslararası işçi hareketinin tarihsel deneyimi şunu kanıtlamıştır. “prensipde ne kadar mükemmel, pratikte ne kadar faydalı olursa olsun, kooperatif emeği, tek tek işçilerin basit naif çabalarının dar çerçevesi içinde kaldığı sürece, asla tekelin geometrik olarak katlanarak ilerleyişini durduramaz”, “kitleleri özgürleştirmeyi bir kenara koyun, onların kendi acılarını ve sefaletini bile azaltamaz.”**

Marx, tüm toplumu kapsayan bütünsel bir toplumsal devrim ve işçi sınıfının kurtuluşunun “sadece toplumsal ve örgütlü gücü, yani devletin siyasi erkinin kapitalistlerden ve toprak beylerinden üreticilerin kendi ellerine geçmesi yoluyla gerçekleştirilebileceğini” üzerine basarak ifade etmiştir. 1867 yılının Eylül ayında, Lozan’da düzenlenen Birinci Enternasyonal’in ikinci kongresinde proletaryanın siyasi mücadelesi üzerine alınan Karar belgesi ve yapılan tartışma üzerine yapılacak bir inceleme, proletaryanın kurtuluşu için hangi yolların izlenmesi gerektiği konusunda Marx’ın Proudhonculuğa karşı bir zafer elde ettiğini açıkça ortaya koyacaktır.

İkinci olarak, Proudhonculuk kapitalist üretimle birlikte ortaya çıkan felaketlere karşı mücadele ederken, Marx’ın bütün üretim araçlarının toplumsallaştırılmasını savunan ilkelerine karşı çıkarak, küçük mülk sahiplerinin özel mülkiyet sistemini ve küçük meta üretimini savunur. Marx, bu bakış açısını *Kapital*’de ironik bir dille şöyle eleştirmişti: “Proudhon’un kapitalist mülkiyeti ortadan kaldırmak için, bizzat meta üretimi! üzerinde yükselen mülkiyetin ebedi yasalarını (ebedi olmasını) savunması” “oldukça şaşırtıcı bir zekaya sahip olduğunu gösteriyor” çünkü özel mülkiyetin ebedileştirilmesi, açıkça kapitalizmi ebedileştirmek anlamına gelmektedir. Birinci Enternasyonal’in Eylül 1868’de düzenlenen Brüksel Kongresi,

toplumsal mülkiyete “zalim komünizm” diyerek saldıran ama özel mülkiyeti kutsayan Proudhoncuları eleştirmiş ve çoğunluğun oyuyla üretim araçlarının toplumsal mülkiyetini destekleyen bir karar almıştı. Kongre’den kısa bir zaman sonra, daha sonra Paris Komünü’nün Merkez Komitesi üyesi olacak olan Varlin tarafından temsil edilen sol kanat liderler Proudhoncu düşüncelerini adım adım terk etti ve Marksizme yöneldi. Buna karşın Tolain gibi sağ kanat Proudhoncular Paris Komünü’nü bastıran güçlerin maşası konumuna düştüler ve sonunda Birinci Enternasyonal tarafından ihraç edildiler. Bu yüzden Engels, Paris Komünü’nün “Proudhoncu sosyalizmin de mezarı olduğunu” yazmıştı.

Ancak demokratik sosyalizm akımı Proudhon’un bu reformist fikirlerini mezarından çıkarmış ve ölçüt olarak benimsemiştir. Örneğin, bugün bile Fransa Sosyalistleri Proudhonculuğa saygı ve istek duyarlar, Fourier ve Proudhon tarafından sunulan idealist sosyalizmle Marksizm’in birleşiminin Fransa’da yegâne sosyalist yol olduğuna inanmaktadırlar. İtalyan sosyalist Bettino Craxi de bir keresinde Leninizm’e saldırmak için Proudhon’dan alıntı yapmıştır.

II. Anarko-sendikalizmin ve Fabian Derneği’nin Reformist Düşünceleri

Anarko-sendikalizm Britanya’daki Çartist Hareketi’nin zayıflamasından sonra 19. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan reformist bir düşünce akımıdır. “Anarko-sendikalizm” adını almasının sebebi ilk olarak Britanya İşçi Sendikaları Birliği’nde ortaya çıkmasıdır.

Anarko-sendikalizm işçilerin devrimci mücadelelerine karşı çıkmış ve sınıflar arasında işbirliği ve uyumu öğütlemiştir. İşçi hareketinin genel seçim hakkı ve işçilerin lehine çalışma yasaları için çalışması gerektiğini savunur, aynı zamanda işçi sınıfının kapitalist sistemi yıkma çabasına karşı çıkar. İşçi ücretlerini, çalışma sürelerinin kısaltılmasını ve çalışma şartlarının

iyileştirilmesini işçi hareketinin yegane amaçları olarak görür. “*Adil bir çalışmaya karşılık adil bir ücret*” şiarını edinmiş, yasal müzakereyi ve karşılıklı danışma sistemini sınıf savaşımının temel aracı olarak ele almış, yasal uzlaşmalar ve müzakereler yoluyla işçiler ile kapitalistler arasındaki çatışmaları çözmeyi hedeflemiştir.

Anarko-sendikalist düşünce akımlarını inceleyen Marx, proletarya ve onun sendikal örgütlenmeleri için kapitalist sistemi yıkmanın ve bunu temel görev olarak görmelerinin çok önemli olduğunu altını çizmiştir. *Birinci Enternasyonal Açılış Konuşması ve Genel Kuralları*’nda şöyle ifade etmiştir: “Siyasi erki ele geçirmek işçi sınıfının büyük görevi haline gelmiştir”. Marx ve Engels, işçi sınıfı için onların şartlarını kısmen ve geçici olarak iyileştiren günlük savaşımın gerekli olduğunu kabul etmişlerdir. Ancak şunu da belirtmişlerdir: “işçi sınıfı bu hergünkü savaşımalarında ortaya çıkacak kısmi sonucu gözlerinde büyütmemelidir. Hergünkü gündelik savaşımalarında nedenlerle değil, bu nedenlerin sonuçlarıyla mücadele etmekte olduğunu, kötüye giden hareketi ağırlaştırdığını fakat yönünü değiştirmediğini, hafifletici bir tedavi uyguladığını fakat hastalığın kendisini tedavi etmediğini unutmamalıdır”. “İşçi sınıfı şunu anlamalıdır: mevcut sistem sınıfın kendisine dayatılan sefalet ve kötülüklerle, aynı zamanda toplumun ekonomik açıdan yeniden yapılandırılması için gerekli *maddi şartları ve sosyal biçimleri* eşzamanlı olarak doğurmaktadır. İşçi sınıfı ‘adil bir gündelik çalışmaya adil bir yevmiye’ şeklindeki tutucu talep yerine, pankartlarına ‘Ücret düzeni kaldırılsın’ devrimci parolasını yazmalıdır.” (Marx-Engels Seçme Eserler)

Aslında, “yaşam ve çalışma maddelerinin (malzemelerinin) mülkiyeti ile canlı üretici güçler (işçiler) arasında antogonizmanın olduğu bir toplumda, adil koşullar altında bile olsa, işçiler ile kapitalistlerin adil koşullarda bir anlaşmaya varması olanaksızdır.”

“Fabian Derneği” 1884’te birtakım Britanyalı burjuva aydınlarından oluşan gruptur. M.Ö. 3. yüzyılda siyasi fikirlerini ortaya koymak için karşılıklı savaşımlardan ziyade taciz ve yıpratma taktiklerini kullanan Romalı General Quintus Fabius Maximus’un (“Oyalayıcı” anlamındaki “Cunctator” takma adıyla anılmıştır) erdemi düşünülerek “Fabian Derneği” ismi alınmıştır. Derneğin belli başlı liderleri Sidney Webb (1859-1947) ve George Bernard Shaw’dur (1856-1950).

Fabian Derneği kapitalist toplumun kötü yanlarını görmüş ve toplumsal reformun kaçınılmaz olduğunu sezmıştır. Ayrıca bu dernek proletarya devriminin güçlü baskılarının tehdidini de hissetmiştir. Bu yüzden burjuva iktidarını devirecek şiddetli devrimle gelebilecek tehlikeye önlemek ve aynı zamanda kendi siyasi arzularını gerçekleştirmek için proletaryayı kendi önderliği altına almaya çabalamıştır. Bazı zamanlarda birkaç işçinin kendi örgütlerine katılmasına izin vermelerine karşın işçiler bu dernekte hep azınlık olarak kalmışlardır. Engels bir keresinde, Fabian Derneği’nin “işçilerin iktidarı ele geçireceği korkusuyla hareket eden, girişimcileri, duygusal sosyalistleri ve hayırseverleri içine alan bir grup burjuva sosyalistinden oluştuğunu”, “bunların kendilerinin ya da ‘eğitilmiş’ insanların önderliğini güvence altına alma” çabası içinde olduklarını ifade etmiştir. Fabian Derneği, devrime karşı çıkma ilkesini başa koyarken, ılımlı ve ilerlemeci bir sosyalizmi savunmuş ve kapitalizmden sosyalizme geçişin küçük çaplı reformlarla barışçıl şekilde yürütülmesi gerektiğine inanmıştır. Burjuvaziye karşı proleter sınıfı savaşımını ve devrim yoluyla bütün üretim araçlarının topluma geri verilmesini reddetmiştir. Buna karşın “duygusal vaazlarla kapitalistleri etkilemeye çalışmışlar, aynı zamanda, demokratik seçim yoluyla oluşan özerk yerel yönetimler kurmayı savunmuşlardır. Bu yerel yönetimler, kamusal mallar üreten çeşitli sektörleri kontrol altında tutmalı bu yolla “damla damla” sosyalizmi uygulayacaktı. Engels, Fabian Derneği’nin bu önerilerinin amacının “sosyalizmi barışçı ve

anayasacı bir anlayışla gerçekleştirmek için burjuvaziyi sosyalizme kazanma“ çabası olduğunu belirtmiş, “Marksizme ve hepimize bu kadar vahşice düşman olmalarının nedeninin sınıf savaşımı sorunu olduğunu” yazmıştı.

Anarko-sendikalizmin ve Fabian Derneği’nin reformist düşünceleri Britanya İşçi Partisi üzerinde büyük etkiye sahip olmuştur. Örneğin Britanya İşçi Partisi’nde McDonald hükümeti ve Attlee hükümetinin devreye soktuğu bir dizi politika yukarıdaki teorilere dayandırılmış ve Cole tarafından yazılan *Fabian Sosyalizmi* adlı kitapta teklif görüşler temel alınmıştır. Bu kitap, Attlee’nin İşçi Partisi hükümetinin sosyal reformist politikalarının üzerinde özel bir etkiye sahipti.

III. Demokratik Sosyalizmin Lassalleci Kaynağı

Lassalle Almanya’nın Breslau şehrinde yaşayan zengin bir Yahudi aileden geliyordu ve babası bir ipek tüccarıydı. Aileden gelen etkiyle diğer insanlar arasında öne çıkmaya istekli bir karakter sahibiydi. Fakat Junker aristokrasisi (Prusya aristokrasisinin ordu yanlısı kesimi) ve Alman büyük burjuvazisi aile çevresi dolayısıyla ayrımcılığa uğramış öne çıkma emellerinin önü kesilmişti. Daha sonra 1848 Devrimi’nde yer aldı. Devrimin başarısızlığından sonra yakalandı ve altı aylık hapis cezasına çarptırıldı. Hapisten çıktıktan sonra devrime duyduğu güveni kaybetti. 1860’lı yılların başlarında Alman devrimci hareketinde yeni bir yükseliş ortaya çıktığında, işçi hareketi içerisinde tekrar yer aldı ve kendi oportünist fikirlerini ortaya koymaya başladı.

Lassalle 1862’nin ilkbaharında *Bugünkü Tarihsel Dönem ile İşçilerin Hiyerarşik Düşünceleri Arasındaki Özel İlişki Üzerine* başlıklı bir kitapçık yayımladı. Kitapçıkta, sosyalizmin ancak işçiler genel seçim hakkını elde ettiklerinde ve devletin yardımıyla üretim kooperatifleri kurduklarında gerçekleştirilebileceğini savundu. Buna dayanarak “dördüncü sınıf (*estate*)” ya da “çalışanlar sınıfının (*estate*)” devlet görüşünün ve etik

anlayışının burjuvazinin görüş ve anlayışına karşıt olduğunu öne sürdü. Burjuvazinin etik anlayışının her bir bireyin hiçbir sınırlama olmadan yeteneğinin gerektirdiği rolü tam olarak oynamasını sağlamaktan ibaret olduğunu ifade etti. Ancak bireyler arasında farklılıklar vardı ve bu yaklaşım kesinlikle ciddi hatalara yol açabilirdi. Daha güçlü, akıllı ve zengin olan kimseler zayıf ve yoksul olanlardan istifade edecek ve onlara baskı yapabiliyordu. Buna bağlı olarak burjuvazinin devlet anlayışı, basitçe devleti hırsızlık yapılmasını önleyen bir gece bekçisi olarak görmek demektir; yani burjuva devleti özel olarak sadece bireylerin özgürlüklerini ve mülkiyetlerini korumakla görevliydi.

Buna karşıt olarak Lassalle, çalışanlar sınıfının (workers' estate) etik anlayışının şöyle olması gerektiğini düşünmüştü: bireylerin kişiliklerinin sınırlama olmadan, özgür gelişimi yeterli bir hedef olamazdı. Bunun yerine rasyonel olarak düzenlenen bir yapı içinde, çıkarların uzlaştırılması, ortaklaşma, karşılıklı saygı için daha fazla mücadele edilmeliydi. Çalışanlar sınıfının tarih ve devlet görüşü ise şöyle olmalıydı: tarih, tarihsel gelişimin ilk dönemlerinde insanlığının yaşamış olduğu, doğaya karşı mücadele ve zorluklara, cahilliğe, yoksulluğa, güçsüzlüğe ve çeşitli şekillerde refah eksikliğine karşı mücadele olarak görülmeliydi.

Bu yüzden bu güçsüzlük durumunun aşılması için mücadele özgür gelişme ve özgürlük mücadelesiydi. Eğer insanlık sadece bireysel olarak kendi çıkarları için mücadele ettiği takdirde hiçbir ilerleme sağlanamazdı. Devletin işlevi insanlığın bu özgür gelişimini desteklemektir. Devlet bireylerin etik bütünlük içerisinde birliğiydi, onun görevi bireylerin, bütün insanları birleştirmek kendi kendilerine—bir başlarına—elde edemeyecekleri gelişime yardımcı olmaktır. Bu nedenle “devletin amacı, insan doğasının sürekli iyileştirilmesini sağlamak ve insanın olumlu gelişimini teşvik etmek olmalıydı. Bir başka deyişle devlet insanlığın görevini yerine getirmeyi üstlenmeliydi, ya da devlet

eğitim ve insanlığın özgürlüğü gibi, yeteneklerin gelişmesine destek sağlayan kültürel devlet olarak işlev görmeliydi.”

Lassalle 1 Mart 1863'te Alman İşçileri Genel Kongresi'nin Leipzig şehrindeki toplantısına işçi liderlerine cevaben yazdığı açık mektupta, işçi sınıfından “evrensel, eşit ve doğrudan oy hakkı” elde etme hedefi için mücadele etmesini politik program (strateji) olarak önermiş, öte yandan devletin desteğiyle kurulacak işçi üretim kooperatiflerinin kurulmasını da işçi sınıfının ekonomik durumunu iyileştirilmesi ve sosyalizmi gerçekleştirmek için en önde gelen araç olarak düşünülmesi gerektiğini savunmuştu. Ayrıca Lassalle, “ücretlerin demir yarası” adlı bir tez üretmiş ve buna dayanarak işçilerin grevlerine ve her türden devrimci mücadelelerine sert biçimde karşı çıkmıştı. Lassalle kısa bir zaman sonra Leipzig Kongresi'nde kurulan Alman Genel İşçi Derneği'nin başkanı oldu. Lassalle böylece Alman işçi hareketinin, kendi reformist görüşleri doğrultusunda gelişmesi için çaba gösteriyordu.

Lassalle'nin henüz reformist görüşlerini kamuoyu önünde açıklamamış olduğu günlerde bile Marx ona şunu yazmıştı: “Prusya Devleti'nin sosyalizme destek verebileceği temelli bir taktik kesinlikle saçmadır” Marx daha sonra onun bu reformist görüşlerini birçok kez şöyle eleştirdi:

160 — Birincisi, “Prusya Krallığı hükümetinden kooperatiflere gelecek destek sorunu üzerine: Prusya'daki gerçek durumu kavrayan herkes, bu türden bir yardımın miktarının çok düşük olacağını kesinlikle tahmin edebilir—ekonomik ölçüler açısından düşünüldüğünde bu sıfır değerinde olacaktır. Bu arada, bu tür bir yardım onun işçiler ve halk üzerindeki vesayet düzenini daha da kuvvetlendirecektir, işçi sınıfının bazı üyelerine verilmiş bir rüşvet olacak ve işçi hareketini sıkıntıya sokacak ve zayıflatacaktır.” Bu nedenle, “işçilerin siyasi partileri Bismarck döneminde ve Prusya'nın rejiminin başka dönemlerinde, altın elmanın kraldan bir lütuf gibi ağızlarına koyulacağını

hayal ederlerse kendilerini aptal konumuna düşüreceklerdir. Lassalle'nin Prusya rejiminin 'sosyalist müdahalesi' hakkındaki bu talihsiz hayali, şüphesiz kendisini ve çevresini hayal kırıklığına uğratacaktır. Bu kaçınılmaz bir sonuçtur.”

Marx ikinci olarak, şöyle yazıyordu: “Leipzig Genel İşçi örgütü toplumsal devrim sürecinde şekillenmemiştir, bu örgüt işçiler yerine devlet eliyle kurulan üretim kooperatiflerine devlet tarafından verilen ‘devlet desteği’ ile şekillenmiştir. Devletten alınacak kredilerle yeni bir toplum inşa etmek, Lassalle'nin bir hayali olarak adlandırılmayı hak ediyor. Ona yeni bir demiryolu inşa etmek kadar kolay görünüyor.”

Üçüncü olarak Marx'a göre “Lassalle'nin ajitasyonunun özü olan işçilerin kendine desteği yerine, devlet desteği sloganı... 1843 yılında Katolik Sosyalizmin lideri olan Bisher tarafından kullanılan ve sonraki yıllarda gerçek işçi hareketine karşı çıkmak için kullanılan sloganın tekrarından başka bir şey değildi.”

Lassalle'nin oportünist çizgisi ve düşünceleri, revizyonizmin kurucusu olan Bernstein'ın düşünceleri gibi işçi kitleleri üzerinde derin izler bırakmıştı ve bugün bile Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) üzerinde büyük etkileri vardır. Örneğin SPD başkanı Hans-Jochen Vogel, Lassalle'nin devlet üzerine görüşünün sosyal demokrat işçi hareketi ile devlet arasındaki ilişkiyi Marx ve Engels'in devlet görüşünden çok daha net ortaya koyduğunu yazmıştır. Carlo Schmidt (1896-1979) Birinci Enternasyonal'in yüzüncü yıldönümünde yaptığı konuşmada Lassalle'nin demokratik devlet üzerine olumlu yaklaşımlarının, Marksizm'in devletin sönümünü, ahlakın ve adaletin yadsınmasını savunan görüşlerine karşı bir ‘panzehir’ olarak görülebileceğini ifade etmiştir.

IV. Sosyal Demokrasi veya Demokratik Sosyalizmin Bernsteinci Kaynağı

Bernsteincilik reformizmin ve oportünizmin yukarıdaki üç ideolojik ve düşünsel kaynağı ile karşılaştırıldığında, demokratik sosyalizmin daha kapsamlı bir düşünsel kaynağıdır.

Bernstein (1850-1932) Berlin’de Yahudi bir işçi ailesinde dünyaya geldi. Babası bir demirci ve demiryolu makinistiydi, amcası Aaron Bernstein ise bir burjuva liberali ve Berliner Volks Zeitung gazetesinin editörü idi. Bernstein 16 yaşında okulu bıraktı ve bir bankada stajyer olarak çalışmaya başladı. 1872’de Almanya Sosyal Demokrat Partisi’nin Eisenach Grubuna katıldı. 1875’te Gotha’da düzenlenen Sosyal Demokrat Parti kongresinde temsilci olarak görev yapmıştı. Bismarck hükümeti 1878’de saldırgan anti-sosyalist yasaları çıkardığında, Bernstein Schramm tarafından İsviçre’nin Zürih kentinde Karl Hochberg’e resmi sekreteri olarak takdim edildi. 1878’de Hochberg, Schramm ve Bernstein üçlüsü Hochberg tarafından yayınlanan *Sosyalist Bilim ve Siyaset Yıllığı’nda Almanya’da Sosyalist Hareketin Geçmişi* başlıklı bir makale yazdılar. Makalede burjuvaziye karşı çıkmamak gerektiğini, bunun yerine burjuvazinin toplumdaki önderliğine itiraz edilmesi gerektiğini belirtiyor, ayrıca sosyal demokrat partinin “tek boyutlu” bir biçimde işçilerin siyasi partisi olma konumundan çıkıp “eğitilmişleri” ve “gerçekten iyi kalpli” insanları da kucaklayan çok yönlü bir partiye dönüşmesi gerektiği savunuluyordu; Partinin “zora dayalı ve devrimci yolları” değil, “yasalcı ve reformcu yolu” benimsemesi gerekiyordu. Parti tek bir kuşağın çabalarıyla ulaşılmayacak ileri ve büyük bir nihai hedefi programının merkezine koymamalı bunun yerine, küçük reformlar ve düzeltmeler için çaba harcamalıydı. Bu yıllık aynı zamanda Bismarck tarafından çıkartılan Anti-Sosyalist Yasa ile ilgili olarak da partiyi suçluyordu, “çünkü sosyal demokrat parti burjuvazinin nefretini hiç gerek yokken artıracak “maceracı” bir çizgi izlemişti” dolayısıyla “Anti-Sosyalist Yasa partinin kendi seçtiği bir kırbaçtı.”

Marx ve Engels bu makaleyi okuduktan hemen sonra, August Bebel ve Wilhelm Bracke'nin de içlerinde yer aldığı Alman sosyal demokrat partinin beş liderine bir mektup yazmış ve şunu ifade etmişlerdi: “Bu Zürih üçlüsü” bu yazıda, proletaryanın kendi devrimci konumunun baskısı altında ‘çok ileri gidebileceğinden’ duydukları büyük korkuyu ortaya sermiş olan küçük burjuvazinin temsilcileridir. Bu Zürih üçlüsü, kararlı bir politik muhalefet değil bunun yerine genel bir uzlaşmayı savunuyordu. Hükümete ve burjuvaziye karşı mücadeleyi değil, onları kazanmaya ve ikna etmeye çabalamaktadırlar. Yukarıdan gelen istismar ve baskıya karşı direnmek yerine, mütevazı bir teslimiyettir ve yukarıdan gelen cezanın hak edildiğinin itirafıdır.” Marx bu mektupta Bernstein'in makalesinin sınıf savaşımını “örtbas ettiği, sulandırdığı, güçsüzleştirdiği” ve “sınıf savaşımı bir yandan hoş olmayan ‘kaba’ bir olgu şeklinde ilerletildiğinde, sosyalizm için bir temel olacak hiçbir şeyin ortada kalmadığı fakat bunun yerine ‘gerçek insanlık sevgisi’ ve ‘adalet’ kavramı hakkında iç boş ifadelere yer verilmiş olduğunu dile getirilmişti. Marx ve Engels bu mektupta söz konusu parti liderleri ile ilişkilerine son verme isteklerini de şöyle belirtmişlerdi: “Partinin bu makaleyi yazanları hangi mantkla kendi içinde tuttuğu artık bizim için anlaşılabilir değildir.” “Kendimize gelince, bütün geçmişimizden dolayı, bize açık olan sadece tek bir yol vardır. Geçen kırk yıldan bu yana, tarihin doğrudan doğruya itici gücü olarak sınıf savaşımını, özellikle de modern toplumsal devrimin büyük kaldırıcı olarak burjuvazi ve proletarya arasındaki sınıf savaşımını vurguladık, bu yüzden bizim için bu sınıf savaşımını hareketin yöneliminden silmek isteyen kişilerle işbirliği yapmamız olanaksızdır. Enternasyonal kurulduğunda daha baştan savaş çağrımızı özellikle şöyle biçimlendirmiştik: Çalışan sınıfın kurtuluşu ancak onun kendi elleriyle gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle işçilerin kendi kurtuluşları için henüz çok eğitimsiz olduğunu ve öncelikle iyiliksever burjuvazi ve küçük burjuvazi eliyle özgürleştirilmesi gerektiğini söyleyenlerle işbirliği yapamayız.”

Bu olaydan sonra Bernstein bu makalede ifadesini bulan oportünist tutumunu geçici olarak frenledi ve geri çekti. 1881'den başlayarak *Sosyal Demokrat* gazetesinin editörlüğünü yapmaya başladı ve 1888'de gazetenin merkez bürosunun Londra'ya taşınmasıyla birlikte oraya yerleşti. 1890'da Anti-Sosyalist Yasa'nın kaldırılmasından ve illegal olan Sosyal Demokrat'ın yayını durdurmasından sonra Bernstein SPD'nin (Almanya Sosyal Demokrat Partisi) merkezi yayın organı *Vorwärts*'ın (İleri) Londra sorumlusu oldu ve SPD'nin teorik organı olan *Die Neue Zeit*'ta düzenli olarak yazılar yazdı. Bu dönemde Britanya'daki Anarko-sendikalizmden ve Fabian Derneği'nden yoğun olarak etkilenen Bernstein'in oportünist fikirleri tekrar ortaya çıktı ve oportünist düşüncelerini yaymak için gizlice makaleler yazmaya başladı.

1895'te Engels'in ölümü ile birlikte Bernstein giderek olumsuz bir yöne kaymıştı: Marksizmin temel ilkelerine saldıran konuşmalar yapmaya başlamıştı. Örneğin Ekim 1896'dan sonra, *Sosyalizmin Sorunları* genel başlığı altında bir dizi makale yayımladı. Bu makalelerde kapitalist toplumla sosyalist toplum arasında var olan açık ayrım çizgisine karşı çıkıyor, ilkinden ikincisine olan geçişin devrimci değişimlerle meydana getirilmesi gerektiğini reddediyordu; burjuvazi ile uzlaşımı savunuyor ve yeni kapitalist gelişmelerin sınıf savaşımalarını hafiflettiğine, devrime yönelecek bir ekonomik krizin ortaya çıkmasının düşük bir olasılık, hatta olasılık dışı olduğunu savunuyordu. Bu amaçla “hareket her şeydir, nihai amaç hiçbir şeydir” sloganını öne sürerek, partiye stratejisini değiştirmesi çağrısında bulunmuştu.

1899 yılında Bernstein kendi geliştirdiği reformcu düşüncelerin sistemli ve kapsamlı bir açılımını veren *Sosyalizmin Ön Koşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri* isimli kitabını yayınladı.

Kitap sosyalizmin tezlerine karşı açık bir saldırı başlatıyor ve şu görüşleri savunuyordu: Sosyalizmin (kapitalizme karşı) bir seçenek olması ve onun gelecekteki zaferi belirli bir takım ekonomik zorunluluklara bağlanamazdı, bu anlamda sosyalizmin geleceğini salt maddi dayanaklarla veya salt maddi gerekçelerle açıklamak hem imkansızdı hem de gereksizdi.

Öte yandan yakın zamanda ortaya çıkan karteller ve tröstler kapitalizmin kendi sorunlarını çözmesine yardımcı olabilecek esnek bir boyut kazanmasına olanak sağlamıştı. Böylece kapitalizm sıkı sık içine düştüğü ekonomik krizleri önleyebilir ve hatta krizler tamamıyla ortadan kaldırılabilirdi.

Kitaba göre, kapitalist toplumdaki çatışma ve çelişmeler şiddetlenme yerine hafifleme eğilimindeydi; teknolojinin ve toplumsal yaşamın iyileşmesine katkıda bulunan kurumların gelişimi ile birlikte orta sınıfa dahil olan insanların sayısı giderek artıyordu, bu yeni gerçeklikler nedeniyle sosyal ilişkilerin Komünist Manifesto'da ifade edilen biçimde kötü bir noktaya gelmesi olanaksızdı. Bu nedenle kapitalist ekonominin bir çöküş yaşaması olanaksızlaşmıştı, artan siyasi özgürlükler, gelişen demokratikleşme ve genel seçim hakkının genişletilmesi sınıf mücadelelerinin temel nedenlerini giderek ortadan kaldırmıştı. Demokrasi, bir sınıfın diğeri üzerindeki hakimiyetinin ortadan kalkması demekti ve işçi sınıfı genel seçim hakkı sayesinde pekala siyasi iktidarı elde edebilirdi.

165

Sayılarının, eğitim ve bilgi düzeylerinin gelişmesi sonucunda, işçiler genel seçim hakkından yararlanarak, parlamentoya girebilirler, milletvekillerinin halkın efendisi olduğu eski yapıyı dönüştürerek, halkın gerçek hizmetkarları olarak çaba gösterebilirlerdi. Aslında bugün sınıf diktatörlüğü düşüncesi de (toplumdaki) daha alt düzey vülger bir kültürle ilgiliydi veya politik yaşamda “geride kalmış bir çağı” bugüne taşımak anlamına gelmekteydi.

Bu görüşler Marx'ın zora dayalı proletarya devrimi doktrininin çağdışı kaldığı anlamına geliyordu. Yüzyıl önce sadece zora dayalı bir devrimle gerçekleştirilebilecek değişimler, bugün seçimlerle, barışçıl gösteriler ve kapitalizmin hakimiyetine meydan okuyabilecek diğer yollarla sağlanabilirdi.

Bu nedenle sosyal demokrat partinin tüm pratik çabasının merkezinde yürürlükteki toplumsal sistemi sarsıcı isyanlar ve kırılmalar olmaksızın daha ileri bir toplumsal sisteme dönüşümünü güvence altına alabilecek ve kolaylaştıracak elverişli koşulları yaratmak olmalıydı.

Yani sosyal demokrat partisi kapitalizmi kısmı iyileştirmeler yoluyla sosyalizme dönüştürmek için çaba sarf etmeliydi. “Sosyal demokrat parti bu amaçla yapısını değiştirmeli, demokratikleşme ve ekonomik reformlar için mücadele eden, sosyalist reformların gerçekleşmesi için çabalayan bir parti” haline gelmeliydi.¹

Bernsteinciliğin ortaya çıkışından sonra, SPD içindeki Sol kanat bu akıma karşı kararlı bir mücadeleye girişmiş, fakat Kautsky tarafından temsil edilen Tarafsızlar grubu iç çatışmaları örtbas etmek, parti içi anlaşmazlıkların arasını bulmak ve Sağcı kanadı korumak için uzlaşmacı bir tutumu benimsemişti.

166

Bernstein, Birinci Dünya Savaşı sırasında, Alman Parlamentosu'nun bir üyesi olarak, emperyalist savaşa katkıda bulunan, savaş hazırlık fonlarının tahsisini öngören yasalar lehine oy vermiş ve sosyal şoven bir konum almıştı.

Rusya'daki Ekim Devrimi'nin zaferinden sonra Bolşevik partiyi “kaba şiddetin yaratıcı rolünü abartmakla” eleştirmiş ve proletarya diktatörlüğünü “tek parti diktatörlüğü sistemi” olarak nitelemişti.

1 Bernstein: Sosyalizmin Ön Koşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri, SDX Joint Publishing Company, 1973 baskısı.

Bu arada Bernstein, Almanya’da Kasım 1918’de patlak veren² ve liderliğini sağ kanat sosyal demokratların ele geçirdiği devrimi övmüş, bu devrimi kendi “sosyalizme barışçıl geçiş” doktrininin tipik bir örneği olarak tanımlamıştı.

Bernsteinciliğin ortaya çıkışından daha öncesinde de, Fransa’da Millerand, Benoît Malon, Paul Brousse ve J. Jaures, İtalya’da Turati, İngiltere’de Fabianlar ve Almanya’da Vollmar gibi pek çok kişi kapitalizmden sosyalizme barışçıl geçiş teorisini vaaz etmişlerdi. Ancak Bernsteincilik bu teoriyi daha kapsamlı ve sistemli bir biçimde sunmaktaydı. Böylece Bernsteincilik, demokratik sosyalizm ideolojik eğiliminin ve sosyal demokrat partilerin toplumsal reformcu çizgisinin önemli bir kaynağını oluşturmuştur.

Örneğin çağdaş sosyal demokratlardan Meyer, *Bernstein’in Yapıcı Sosyalizmi* isimli kitabında şöyle yazmıştır: “Bernstein’in sosyalizm anlayışı ana yapısı itibariyle (bilinçli ya da bilinçsiz olarak) pek çok batı Avrupa ülkesindeki sosyal demokrat partilerin parti programlarının temeli haline gelmiştir.”³

1979’da, Almanya Sosyal Demokrat Partisi’nin (SPD) lideri ve Sosyalist Enternasyonal Başkanı Willi Brandt, Godesberg Programı’nın yayınlanışının 20. yıldönümünün kutlaması sırasında, yaptığı konuşmada bu önemli Program’ın yaratıcısının Bernstein olduğunu açıkça dile getirmiştir.⁴

1970’li yıllarda, kapitalist ülkelerde ortaya çıkan ekonomik krizin büyük bir sosyal demokrat çoğunluğun kapitalizmin reformlar yoluyla değiştirilebileceği umudunu yitirmesine neden olduğu koşullarda Almanya Sosyal Demokrat Partisi’nin liderleri “Bernsteinciliği” yeniden canlandırma çözümünü

² Bu devrim yaklaşık bir yıl sürmüştü.

³ Meyer: Bernstein’in Yapıcı Sosyalizmi, 1977 baskısı, s. 4.

⁴ Bkz. Iring Fetscher: Geschichte als Auftrag : Willy Brandts Reden zur Geschichte der Arbeiterbewegung. Emanet Tarih—Willy Brandt’ın İşçi Hareketi Tarihi Üzerine Seçme Konuşmaları, 1981 baskısı, s. 321.

düşünmüşler, böylece Parti içinde oluşan ideolojik krizi aşmayı, toplumsal reformculuğun teorik temellerini güçlendirmeyi umut etmişlerdi.

Bu amaçla Bernstein'in ünlü eserlerini yeniden derlediler, ve onun eserleri üzerine araştırma ve tartışmaları teşvik ettiler. Bu yolla Bernstein'in bıraktığı düşünsel mirasın demokratik sosyalist hareket için etkili siyasi stratejiler tasarlamada güçlü bir kaynak olduğunu kanıtlamaya çalışmışlardı.

V. Sosyal Demokrasi veya Demokratik Sosyalizmin Kautskyci Kaynağı

Karl Kautsky (1854-1939), Prag'da orta sınıfa mensup, bir ailede, ressam bir baba ve yazar ve sanatçı bir annenin çocuğu olarak doğmuştu. Dokuz yaşındayken ailesi Viyana'ya taşındı. Kautsky, 1874 yılında Viyana Üniversitesi'nde tarih, ekonomi ve hukuk okudu ve 1875 yılında Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPÖ) üyesi oldu. 1880 yılında Karl Höchberg tarafından çıkarılan dergide yazması için Zürih'e davet edildi ve orada Bernstein ile tanıştı. 1883 yılında Kautsky işçilerin siyasi partisinin ilk kuramsal dergisi olan aylık *Die Neuen Zeiten*'in (Yeni Zamanlar) kurucusu ve baş editörü oldu ve Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) önderlik örgütlerinin faaliyetlerinde yer almaya başladı. Kautsky, bu Partinin ünlü Erfurt Programı'nın yazarlarından, SPD'nin temsilcisi olarak İkinci Enternasyonal'in kongresinde görev yapmıştı.

168

Kautsky'nin burjuva topluma olan hayranlığını ilk eserlerinde bile görebilmek olanaklıydı ve bu yazılarından birinde, burjuva toplumunun farklı sınıfların çıkarlarını ortaklaştırmayı başarabildiğini yazmıştı.

Hatta, Kautsky, parlamenter politik mücadelenin proletaryayı güçlendirebilecek ve onların ekonomik, toplumsal ve manevi yönden aşağılanmalarını ortadan kaldırmalarına katkıda bulunabilecek en güçlü araç olduğunu bile yazmıştı.

Kautsky, Berstein revizyonizmine karşı mücadele yürüttüğü yılların ardından 1910-1911 yılları arasındaki dönemde oportünizme kaymış ve 1914-1916 yılları arasında tam bir oportünist haline gelmişti.

Bu değişimden sonra, kapitalizmin içerdiği çatışmaların yumuşatılabileceğini, dünyayı yeniden paylaşmaya çalışan uluslararası mali sermaye grupları arasındaki mücadele ve çatışmaların yerini uzlaşma ve uyuma bıraktığı yeni bir “ultra-emperyalizm çağının” oluşmakta olduğunu savunan “ultra-emperyalizm kuramını” yaymaya başladı.

Kautsky, işçi sınıfının bu yeni çağ gelene kadar beklemesini ve siyasi iktidarı ele geçirme kavgasını ertelemesini öneriyor, ayrıca, işçi sınıfının iktidarı şiddet yoluyla ele geçirmesi halinde, bu devrimin Cromwell ve Napolyon dönemi benzeri acımasız bir siyasi rejim ile sona ermeye mahkum olduğunu savunarak işçileri devrimden ürkütmeye çalışmıştı.

Rusya’daki proletarya diktatörlüğü uygulamalarına saldırarak, proletarya diktatörlüğü rejimini proletarya sınıfı içinde ona karşı işleyen bir tek-parti sistemi olarak değerlendirmişti. Kautsky, sınıf diktatörlüğü ile demokrasiyi karşı karşıya getiriyor, dayanaksız bir şekilde genel demokrasi ve saf demokrasinin erdemlerini övüyordu, ona göre bu saf demokrasi rejimi sadece çoğunluğun iktidarını değil aynı zamanda azınlıkların haklarını da koruyabiliyordu.

169

Diktatörlük sözcüğü, sözcüğün içerdiği anlam itibariyle demokrasinin ortadan kaldırılması ve tek bir kişinin diktatörlüğü anlamına gelmekteydi. Rusya’da Bolşevikler’in işledikleri “ilk günah”⁵ demokrasiyi ortadan kaldırarak diktatörlüğe geçmeleri idi. Dünya devrimi diktatörlük için değil, demokrasi ve insani (hümanist) değerlerin gerçekleşmesi amaçlı mücadeleler içinde gelişebilirdi. Öncelikle, genel, eşit, doğrudan ve gizli oy hakkının kazanılması gerekiyordu. Hatta daha sonraki

5 Tek tanrılı dinlerdeki bir anlatı.

yıllarda, açıkça Sovyet Rusya'yı altetmek için mücadele eden iç ve dış düşman güçlerin aralarında birleşerek proletarya diktatörlüğünü devirmeleri ve kapitalizmi restore etmeleri çağrısında bulunmuştu. Ona göre "Rusya'daki Bolşevik diktatörlük kovularak, yerine demokratik bir sistem kurulabildiği takdirde, hem Rusya hem de Avrupa'da refaha giden yol" açılabilirdi.⁶

Lenin, Kautsky'nin çeşitli bakış açılarını ciddi bir şekilde eleştirerek şöyle yazmıştı: "Kautskicilik rastlantı sonucu oluşan bir eğilim değildi, o İkinci Enternasyonal içindeki çelişkilerin toplumsal bir ürünüydü, söylemde Marksizm'e bağlılık ile eylemde oportünizme boyun eğmenin harmanlanmasıdır."⁷

Lenin, Kautsky'nin "demokrasinin araçları ile diktatörlüğün araçları tam anlamıyla karşıttır" biçimindeki görüşünü hedefleyerek şu vurguyu yapmıştı: Toplumda farklı sınıflar mevcut olduğu sürece "eğer sağduyu ve tarihle dalga geçmiyorsak, saf demokrasi hakkında konuşmanın imkansız olduğu açıktır."

"Sadece sınıf demokrasileri olabilir 'Saf demokrasi' fikri sadece işçileri kandırmak isteyen liberallerin uydurmasıdır." "Burjuva demokrasisi ortaçağ rejimleri ile karşılaştırıldığında önemli bir tarihsel ilerleme olmasına" rağmen, "bundan böyle, tekelci kapitalizm koşullarında, daima sınırlı, sakat, aldatıcı ve ikiyüzlü kalmaya mahkumdur ve mahkum olacaktır."

"O zenginler için bir cennet ve yoksullar ve sömürülenler için bir tuzak ve kandırmacadır." "En demokratik burjuva devletlerde bile, tüm düzeylerdeki ezilen tabakalar kapitalist ideologların yücelttiği "demokrasinin" içerdiği biçimsel eşitlik ile proleterleri ücretli kölelere dönüştüren binlerce gerçek kısıtlama ve dalavarelerin altında yaşamının keskin çelişkisi ile karşı karşıya gelmektedirler."

6 Speeches of Kautsky, SDX Joint Publishing Company, 1973.

7 Lenin'in Tüm Eserleri, Cilt 35, s. 230.

Lenin, “Proletarya demokrasisi, dünya ölçeğinde nüfusun büyük çoğunluğu, sömürülenler ve çalışanlar lehine daha önce eşi görülmemiş bir demokratikleşmeye ve demokrasinin genişlemesine yol açmıştır” dolayısıyla “Proletarya demokrasisi herhangi bir burjuva demokrasisinden milyon kez daha demokratiktir” ifadelerini kullanmıştı.”⁸

Lenin sorunu daha da irdeleyerek, proletarya diktatörlüğünün zorunluluğunun gerekçesini şöyle açıklamaya çalışmıştı: “çünkü her köklü devrimde, uzun yıllar boyunca, sömürülenler karşısında önemli pratik avantajlara sahip olan sömürenler, yitirdiklerini yeniden kazanmak için, uzun süreli, inatçı ve çaresiz bir direniş sürdürmeyi deneyeceklerdir.” “Diktatörlüğün vazgeçilmez niteliği, gerekli şartı, bir sınıf olarak sömürenlerin güçlü bir şekilde bastırılmasıdır, bu anlamda diktatörlük “saf demokrasi”yi ihlal edecektir, diğer bir deyişle bu sınıf (burjuvazi) açısından eşitlik ve özgürlüğün çiğnenmesidir.”⁹

Kautsky’nin demokrasinin azınlıkları koruyabileceği biçimindeki peri masalı görüşlerini hedefleyen Lenin, burjuva demokratik sistemin gerçeklerini şöyle ele alıyordu: “bütün ciddi, önemli ve temel konularda proletarya “azınlığın korunması” hakkından yararlanamaz, aksine başını kaldırdığında sıkı yönetim kanunları veya kırımla karşılaşır, burjuva demokrasisinde “azınlığın korunması” hakkı sadece—sistem içinde—azınlık konumundaki bir diğer burjuva partisini iktidar partisine karşı koruyabilir.

Demokrasi ne kadar yetkinleşirse, burjuvazi için büyük bir tehdit oluşturan her hangi bir köklü politik çelişme patlak verdiğinde, işçi sınıfına yönelik bir kırım ya da iç savaşa başvurulması daha olası hale gelir.¹⁰

8 Lenin’in Tüm Eserleri, Cilt 35, s. 243-244, s. 247-248.

9 Lenin’in Tüm Eserleri, Cilt 35, s. 255, 257.

10 Lenin’in Tüm Eserleri, Cilt 35, s. 246-247.

Kautsky'nin Batı Avrupa'daki sosyal demokrat partilerin oluşumu ve gelişiminde etkisi büyüktü. 1922'de yazdığı *Proletarya Devrimi ve Onun Programı* isimli kitabı SPD'nin 1925 Heidelberg Programı'nın esin kaynağı olmuştu.

Kautsky'nin "demokrasinin araçları ile diktatörlüğün araçları tam anlamıyla karşıttır" görüşünden esinlenen Sosyalist Enternasyonal, devrim ve reform arasındaki gerçek çelişmenin üstünü örterek, asıl sorunu demokrasi ile diktatörlük arasındaki çelişme olarak tanımlamıştı, bu anlamda Kautsky'nin bu görüşü Sosyalist Enternasyonal'e önemli bir teorik dayanak sağlamış, böylece bu örgüt, sosyal demokrasiyi (sosyalizmi) terk ederek demokratik sosyalizmi tercih etmişti.

Demokratik sosyalizmin yukarıda ele aldığımız ideolojik kaynaklarını dikkate aldığımızda, onun bilimsel sosyalizmle karşıtlığını ve farklılığını görebiliyoruz. Marksizmin ve sosyalizmin kurucuları ve dönemin önde sosyalist liderleri, Marksizmi savunarak, bu akımı oluşturan temel kuramsal bakış açılarını esaslı bir biçimde çürütmüşlerdir.

Kanımızca, bugün de günümüz dünyasında yeni baş gösteren problemleri ve yeni olguları göz önünde bulundurarak, demokratik sosyalizmin yeni özelliklerini, demokratik sosyalizm ile bilimsel sosyalizm arasındaki farklılıkları, Marksizmin temel prensiplerinden yola çıkarak incelememiz ve netleştirmemiz gerekmektedir.

IV. Demokratik Sosyalizm Kapitalist Toplumdaki Sosyal Reformculuktur

Kapitalist toplumlardaki demokratik sosyalizm toplumsal reformcu ideolojik-teorik sistemlerden bir tanesidir. Bu ideolojik sistemin söz konusu boyutu oldukça bilindiktir, bu aynı zamanda işçi partilerini, sosyalist ve sosyal demokrat partilerin liderleri ve üyeleri tarafından da kamu önünde açıkça ifade edilmektedir.

Alman sosyal demokrat liderlerden ve Almanya Federal Cumhuriyeti'nin eski devlet başkanlarından Gustav Heinemann bir keresinde şöyle demişti: “Almanya'nın sosyal demokrat partisi reformcu bir partidir ve görevi günümüzün istikrarsız çağını pürüzsüz bir evrimin yörüngesine taşıyabilecek, geleceğe yönelik politikalar tasarlamaktır.”¹¹

Sosyalist Enternasyonal başkan yardımcısı ve Avusturya Sosyalist Partisi başkanı Kreisky şunu ifade etmişti: “çağdaş sanayi toplumunun olduğu yerde toplumsal gelişim/ilerleme devrime bağlı olmayacaktır. Devrim gerçekçi anlamları olan siyasi bir çözüm değildir. Bu yüzden dürüstlikle itiraf etmeliyiz ki, toplumu sadece sürekli olarak reformlar yapmak dönüştürebilir.”¹² Kreisky ayrıca şu noktaya da dikkat çekmişti: “sosyal demokrat parti geleneksel anlamda devrimci bir güç değildir; aksine, ileri derecede gelişkin reformcu bir harekettir.”¹³

Sosyal Enternasyonal başkan yardımcısı ve İsveç Sosyal Demokrat Partisi başkanı Olaf Palme, “oportünizmin şiddet içeren oyunlarını oynamaya zamanımız yok, Bunun yerine toplumumuzun bütün bireylerini demokrasiye dayalı, bir arada barışçıl yaşama konusunda kararlı ve bu konuda kendilerine güvenli bir ruha sahip olmaları için eğitiyoruz. Reformculuk... toplumu dönüştürmek için önemli bir araçtır;” “reformculuğu seçerek devrimin yolunu seçen ülkelerden çok daha büyük başarılarla imza attık.”¹⁴

11 Heinemann: İnsan Hakları Fantezisi—Almanya'nın Sosyal Demokratlarının Nereye Gidecekleri Sorunsalı Üzerine Çeşitli Açıklamalar, New Society (Yeni Toplum) dergisi Özel Sayı, 1968, s. 4.

12 Der Spiegel, (Ayna) Alman haftalık dergi, 28 Şubat 1973.

13 Kreisky'nin Palme ve Brandt'a 8 Mayıs 1973'teki mektubu, Sosyal Demokrasi ve Gelecek, s. 42.

14 Palme: Geleceği Dört Gözle Beklemek, 1974 baskısı, Stockholm, s. 31, 37.

İngiliz işçi hareketinin amaçları hakkında konuşan İngiliz İşçi Partisi teorisyeni Crossman ise şunu yazmıştı: “işçi hareketinin esas amacı asla siyasi gücü radikal bir şekilde ele geçirmek ya da ekonomik sistemi şiddete başvurarak yok etmek ve onu başka bir sistem ile değiştirmek değildir.”¹⁵

I. Reform ve Reformculuk arasındaki Fark

O zaman, reformun anlamı nedir?

Reform ilerlemeye yol açan bir adım ya da aşamadır. Sınıflı toplumlarda reform göreceli bir kavram olarak devrim ile karşılaştırılabilir. Devrim iktidardaki sınıfı devirmek anlamına gelirken, reform yönetici sınıfın ezilen ve yönetilen sınıfa bazı tavizler vermesi ya da yönetilen sınıfın yöneten sınıftan tavizler koparmak için mücadele etmesi demektir. Kapitalist toplumdaki gerçek sosyalist işçi hareketinde reform ve devrim başlangıçta beraber ilerler. Bu da kapitalist sistemi yeniden düzenlemek için—bu iki farklı yol, yöntem ve araç—bir dönem boyunca kullanılabilir demektir.

İsveç Sosyalist Parti lideri Olaf Palme iyileştirme veya kapitalist toplumu değiştirme ve daha iyi bir sosyal sisteme doğru geliştirme konusunda bir keresinde şunu demişti: “insanlar başlangıçta birbirleri ile anlaştılar ama kapitalist toplumu değiştirmenin hangi yoldan gerçekleştirilmesi konusunda büyük anlaşmazlıklar vardır: bazı gruplar eski toplumsal sistemi tümüyle yok etmeyi planlamakta ve bunun için çabalamaktadır. Devrim siyasi iktidarı ele geçirmeleri ve eski toplumun yıkıntıları üzerinde yeni bir toplum inşa etmeleri için onlara yardımcı olabilir. Bazı diğer gruplar ise sabır ve sorumluluğu öne çıkararak toplumu barışçıl yöntemlerle değiştirmek istiyorlar. Aynı zamanda da amaçlarına ulaşmak için de reformları, reform çabalarında cesaret ve kararlılığı savundular.”¹⁶ İlki

15 New Fabian Makaleleri, 1970 baskısı, Londra, s. 26.

16 Palme'nin Brandt ve Kreisky'e 17 Ağustos 1972'deki mektubu, Sosyal Demokrasi ve Gelecek, s. 12.

devrimci yöntem, iken ikincisi reformcu olandır. Birinci yolu seçenler devrimciler, ikinci yolu izleyenler ise reformculardı.

Kapitalist toplumlardaki reformculuk başlangıçta burjuvazinin iktidarını koruma ve sürdürme biçimi olarak ortaya çıkmıştı. Hakim sınıf olarak burjuvazi, genellikle birbirine alternatif ya da paralel yürüyen iki yönetim biçimini, iktidardaki konumlarını ve çıkarlarını korumak kollamak için iki farklı mücadele yöntemini benimser: birincisi şiddet kullanma yoludur, işçi hareketine tavizler vermeye karşı çıkar bu güçlü bir şekilde reformlara karşı çıkan bir yoldur. Bir diğer yol ve yöntem ise halkın siyasi haklarını genişletmeyi, reformlar uygulamaya ve uzlaşma yapmaya eğilimli “liberal” tutumdur.

Kapitalizmin gelişmesi ve gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi hareketinin hızla büyümesi sonucunda burjuvazinin proletaryaya karşı takındığı tavrında, iktidar yönteminde büyük değişimler olmuştur.

Geçmişte, Avrupa ve Amerikan burjuvazisi kesinlikle dokunulmaz kabul edilen özel mülkiyeti ve serbest rekabeti korumak için sosyalizmin temel prensiplerine karşı kendi ideologları, politikacıları ve devlet mekanizmaları aracılığı ile açık ve doğrudan mücadele yürütmüştü. Ancak daha sonraları yönetim ve iktidar politikası olarak reformcu yöntemi benimseme eğiliminde oldular; sosyal devrime sosyal reformu teşvik ederek karşı çıkmak, kapitalist sistemi kısmı olarak iyileştirmek ve burjuva iktidarını devirme girişimlerine karşı kendilerini bu şekilde savunmayı düşündüler,

Özellikle kapitalizm tekelci devlet kapitalizmi evresine girdiğinde, burjuvazi, anarşik ekonomik gelişmenin yarattığı sorunların üstesinden gelebilmek için devletin fonksiyonlarını benzeri görülmemiş bir şekilde güçlendirerek şiddetli sınıf çatışmalarını hafifletmeyi amaçladı. Burjuva iktidarlar bir yandan devlet organları aracılığı ile (ekonomik) kriz riski karşısı ekonomik önlem paketleri hazırladılar, diğer yandan da işçi

hareketine bir dizi ödünler verdiler. Egemen sınıf, kapitalist toplumun iç mekanizmalarını, işçi hareketinin reformcu liderlerinin kabinede yer almalarına ya da kapitalist toplumu bir dereceye kadar biçimlendirmelerine izin verecek şekilde yeniden yapılandırmaya girişti.

II. Toplumsal Reformculuk ve Toplumsal Reformculuğun Doğuş Nedenleri

Reformculuk aynı zamanda işçi hareketi içindeki reformcular tarafından da benimsenen bir eylem modeli olarak ortaya çıkmıştır. Bir eylem modeli olarak bu sosyal reformculuk burjuva reformculuğundan hem farklıdır hem de onunla çakışan niteliklere sahiptir. İşçi hareketi içindeki sosyal reformculuğun özelliği kapitalist sistemin özüne dokunmadan aşamalı, ikincil ve yüzeysel nitelikli sosyal reformları savunmaktır.

Lenin işçi hareketi içindeki bu sosyal reformculuğun doğası hakkında şu analizleri yapmıştı:

“Reformculuk, iktidarı yıkmayı denemek yerine egemen sınıftan taviz vermesini istemekten, egemen sınıftan siyasi gücünü devam ettirme önkoşulu altında taviz istemekten başka bir şey değildir;”¹⁷

“Reformculuk, eski egemen sınıfın iktidarının temellerine dokunmaksızın insanları marjinal değişimlerin içine hapsedmek, bu temel ile çelişmeyen değişimleri savunmak ve teşvik etmektir;”¹⁸

“Reformculuğun verdiği zarar, kısmi iyileştirmeler üzerine odaklanması ve toplumu kısmi iyileştirmelerle değiştirme stratejisinde yatmaktadır.”¹⁹

17 Lenin’in Tüm Eserleri, Cilt 32, s. 310

18 Lenin’in Tüm Eserleri, Cilt 23, s. 87.

19 Lenin’in Tüm Eserleri, Cilt 24, s. 53.

Reformlar kısmi ya da küçük ilerlemeler olmalarına karşın kapitalist toplumda çalışanların maddi çıkarlarında belli bir ölçüde iyileşme meydana getirebilir, reformlar böylece kapitalizmin çağı geçmiş biçimlerinin daha çağdaş biçimlere dönüşümünü hızlandırabilir: kapitalist militarizminin, emperyalizmin, bürokratizmin ve fabrika köleliğinin yerine daha çağdaş uygulamaların gelmesi gibi.

Ancak kapitalist toplumda egemen sınıfların uzlaşma çabaları veya uzlaşmalara razı olmasının tek amacı, devrimi engellemek ve bastırmak, devrimci sınıfın dikkatini dağıtmak ve onların kafaları karıştırmaktır. Uzlaşmasının amacı işçileri reformlarla baskı altına almak, işçileri gruplara ayırmak, istihdam ve ücretli kölelik sistemini kalıcı bir biçimde güvence altına almaktır. Bu nedenle kapitalist toplumdaki bütün reformlar iki yönlü bir niteliğe sahiptir.

Reform için Reform

Proletaryanın amaç ve faaliyetlerini reform vizyonu içine hapseden reformculuk türü, işçi sınıfının reformlar için verdiği mücadelesini, onun devrimci mücadelesinden koparmaya çalışır ve önemsiz ayrıcalıklar vererek işçileri bölmeye ve aldatmaya çabalar. Böylece bu reformculuk türü proleter sınıf içinde burjuva fikirlerini yayanların temsil ettiği bir çizgidir, dolayısıyla işçi sınıfını aşağıya bastırmada burjuvazi tarafından kullanılan bir araç olduğu kuşkusuzdur.

177

Sosyal reformculuk kapitalizmin ilk olarak gelişmeye başladığı ve sınıf mücadelesinin giderek yoğunlaştığı 19. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere ve Fransa'da yaygınlık kazandı. Sosyal reformculuk o dönemde İngiltere'de anarko-sendikalizm ve Fabiancılık, Fransa'da ise Proudhonculuk tarafından temsil ediliyordu. Tekelci kapitalizmin oluşumu ve uluslararası işçi hareketinin gelişmesi ile birlikte diğer kapitalist ülkelere de hızla yayıldı. Örneğin, Almanya'da Lassallecılık ve Rusya'da ekonomizm vb. Reformcu akımlar farklı tarihsel

koşullara ve farklı ülkelere göre değişmektedirler. Yine de bunlar aynı temel önermelere ve bakış açlarına sahiptirler—kapitalizmden sosyalizme barışçıl bir evrimi, barışçıl yollarla, kademeli ve yavaş bir dönüşümü savunurlar. Sosyal reformculuk gelişim sürecinde İkinci Enternasyonal ve onun içinde yer alan farklı partileri ciddi anlamda yozlaştırdı ve bu durum Enternasyonal örgütünün son yıllarında ve en sonunda da 19. yüzyılın sonunda genel bir yaygınlık kazanan Bernsteinciliğin ortaya çıkmasını neden oldu. Yukarıda belirtildiği gibi, 1951 yılındaki İkinci Enternasyonal tarafından savunulan demokratik sosyalizmin ilk kökleri İkinci Enternasyonalin son dönemindeki bu sosyal reformculukta yatmaktadır.

İşçi hareketi içinde burjuvazinin etkisini yayan sosyal reformculuk işçi hareketi içinde sürekli olarak görünmeye başladı. Bu durum işçi hareketinin zayıflığının ve güçsüzlüğünün bir yansıması gibi görünse de aslında bu fenomen işçi hareketinin ilerlemesi ve başarıları sonucu olarak ortaya çıkmıştır. En başlarda, sosyalizm hayatta kalmak ve gelişmek için mücadele verirken, burjuvazi kendi liberal ekonomik ve politik görüşlerini kendine güvenli, kararlı ve cesur bir şekilde savunmaktaydı. Ancak daha sonra sosyalizm gelişmeye başlayınca, tüm uygar kapitalist dünyada hayatta kalma hakkını elde edip kazanınca, siyasi iktidarı ele geçirmek için mücadele etmeye başlayınca burjuvazi giderek keskinleşen sınıf mücadelesini yumuşatmak ve bu yeni durum içinde kendi politik gücünü güven altına almak için kendi mücadele stratejisini kısmı ya da iki yüzlü tavizler kullanmayı deneyerek büyük ölçekte değiştirdi.

Lenin bir keresinde şöyle yazmıştı: “Reformculuğun işçi sınıfı hareketi içindeki devrimci Sosyal-Demokrasiye karşı verdiği mücadelenin şiddetlenmesi tüm uygar dünyada—ekonomik ve politik koşulların—değişmesinin kaçınılmaz ve kesin bir sonucudur. İşçi sınıfı hareketinin büyümesi, kendi içine zorunlu olarak belli sayıda küçük burjuva unsurlarını, burjuva ideolojisinin etki ve büyüğü altında olan insanları çekmesine

neden oluyor. Kendilerini burjuva ideolojisinden kurtarmakta zorlanıyorlar ve devamlı olarak aynı ideolojiye tekrar geri dönüyorlar. Sosyal devrimin proletarya tarafından reformcu unsurlara karşı verilen mücadele olmadan başarılması olanaksızdır. Onlarla prensiplerde net bir sınır çekmeksizin bu oportünistler ile küçük burjuva unsurları ile devrimimizin yeni tarihsel gücü olan proleter devrimci unsurlar arasında tam bir kopma gerçekleştirmeksizin başarılı olamayız.”²⁰

Lenin *Avrupa İşçi Hareketi İçindeki Farklılıklar* ve benzeri birçok eserlerinde reformculuğun işçi hareketi içinde sıklıkla görülmesinin nedenlerini analiz etmeye odaklandı. Bunun genel olarak dört nedeni vardı:

Birincisi, işçi hareketinin büyümesiydi. İşçi hareketinin büyümesi ile yeni “katılan üyeler” daha büyük sayılarda harekete dahil olmuş ve işçi sınıfını yeni oluşan kesimleri harekete katılmıştı. Bu durum kaçınılmaz olarak teori ve taktik anlamında yalpalamalara ve bocalamalara, eski hataların tekrarlanmasına, çağdışı ve daha önce aşılmış olan görüşlerin ve yöntemlerin tekrarlanmasına işçi hareketine geri dönmesine neden olmuştu.

İkincisi, kapitalizmin gelişme hızı ülkeden ülkeye ve (ülke içinde) ekonominin farklı dallarında eşitsiz gelişmektedir. Zamanın gerisinde olan veya gelişmekte gecikmiş geri ekonomik ilişkiler, işçi hareketi içinde sürekli olarak Marksizmin sadece belirli özelliklerini, bu yeni dünya görüşünün sadece belirli kısımlarını ya da Marksizmin ve sosyalizmin kısmi slogan ve taleplerini kabul eden destekçilerinin görülmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla da, bunların burjuva dünya görüşünün geleneklerinden ve özellikle de burjuva-demokratik dünya görüşünden kararlı bir biçimde kopmaları mümkün değildir.

Üçüncüsü, sosyal gelişmenin çelişmeler üzerinden gelişen çelişmeli diyalektik yapısı, burjuva dünya görüşünden tamamiyle kopamayan bazı insanların ve grupların, kapitalist gelişmenin belirli özelliklerini ve yönlerini abartan görüşler ve dersler çıkartmalarına yol açmaktadır. Bunlar böylece tek yanlı politik görüş ve taktikler geliştirirler. İşçi hareketinin sadece tek bir yönünü (ekonomik mücadele ve reformlar için) veya boyutunu kendilerine baz alarak bu tek yanlılığı teorik bir düzeye yükseltirler. Böylece bunlar sadece belirli ve özgün bir tarihsel döneme ait olan işçi sınıfı hareketinin taşıdığı çeşitli nitelikleri birbiri ile karşı karşıya getiren veya genelleştiren bir yaklaşımla ele alırlar ve keyfî bir biçimde belirli mücadele biçimlerini tümüyle reddetmek gerektiğini ilan ederler.

Epistemolojik açıdan bakıldığında, sosyal reformculuğu doğuran nedenlerden biri sosyal reformculuğun ormana bakarken ağacı görememesinden kaynaklanır. Sosyal reformcular kapitalist toplumdaki şiddetli sınıf mücadelesini değil, sadece burjuva parlamenter sistemin gösterişli görüntüsünü görürler. Ayrıca, tek yanlı olarak bu sınıf mücadelesinin belirli bir tarihsel dönem içinde kapitalist sistemin zemini temelinde yürütülebiliyor olmasını görürler, öte yandan bir başka dönemde dişe diş kavganın kaçınılmaz olacağını görmeyi reddederler. Bu nedenle hareketin temel ve nihai çıkarlarını hareketin anlık ve yüzeysel çıkarları için gözden çıkarırlar.

Dördüncüsü, burjuvazi iktidarını sürdürme yöntemlerini sürekli değiştirmektedir. Burjuvazi şiddeti öne çıkaran iktidar yöntemini taviz verme ve reform yapma yöntemi ile değiştirdiğinde, işçi hareketi içindeki reformcular, reformlar ile sağlanan kısmi ilerlemeleri abartırlar. Onlar böylece toplumsal ilerlemenin asıl itici gücünün o sistemin “mükemmel olamayan” yanlarının kaynağı ve yürütücüsü olanlarla “birlik” olduğu yargısına kapılırlar. Bunun sonucunda da sınıf mücadelesi yerine sınıflar arası uyum ve uzlaşmalar ile ilerlenebileceği yargısıyla hareket ederler.

Başlık IV

Leninizm'in Doğuşu ve Rusya'da Sosyalist Ekim Devriminin Başarısı

I. Rusya'da Leninizm'in Ortaya Çıkışı ve Yeni Tipte Bir İşçi Sınıfı Partisinin Kurulması

I. Emperyalizm Çağında Dünya Ekonomisi ve Politikasındaki Yeni Gelişmeler ve Temel Çelişkiler

Avrupa, ABD ve Japonya'da 1850-1860 yılları arasında gerçekleşen burjuva devrim ve reformları, feodal sistemi zayıflattı, altüst etti ve böylece üretici güçlerin gelişmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırdı. Böylece dünya kapitalist ekonomisi önemli bir ivme kazandı. 1870'lerde yaşanan ikinci bilimsel ve teknolojik devrim, kapitalizm için bir diğer dinamizm kaynağı oldu. Kapitalist ülkelerin çoğu, hızlı bir yükseliş dönemine girdi. "İkinci Sanayi Devrimi" olarak adlandırılan, önemli bilimsel ve teknolojik atılımları kapsayan bu döneme, elektrik kullanımının yaygınlaşması, içten yanmalı motor ve elektrikli motorun buhar makinesinin yerini alması, çelik üretiminde teknolojik yeniliklerin de yardımıyla hızlı bir artış yaşanması ve yeni kimya alanındaki buluşların sınai üretimde uygulamaya konulması gibi önemli atılımlar damga vurdu. Yeni teknolojik gelişmelerle birlikte enerji, petrol damıtımı ve kimya gibi birçok yeni, gelişmiş sanayi sektörü ortaya çıktı.

Bilim ve teknolojideki gelişmeler, üretkenlikte de muazzam bir artış kaydedilmesini sağladı. 1870 ile 1900 yılları arasında çelik üretimi 630 bin tondan 28,3 milyon tona çıktı, dökme demir üretimi 14 milyon tondan 41 milyon tona yükseldi, demiryolu ağının toplam uzunluğu 210 bin kilometreden 790 bin kilometreye ulaştı ve petrol üretimi 800 bin tondan 20 milyon tona çıktı. Yeni teknoloji devrimi, sanayinin yapısında da köklü değişiklikleri beraberinde getirdi. 1870'lerden sonra dünya genelindeki sınai üretim içerisinde ağır sanayinin oranı hafif sanayiye geride bıraktı. Metalürji, kimya ve makine üretimi sektörleri kapitalizmin ekonomik gücünü katladı ve kapitalist ekonomik sistem, adım adım tüm dünya geneline yayıldı.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, yeni ekonomik gelişim olanakları sunmalarının yanında, büyüme aşamasında olan kapitalist dünyanın iç krizleri açısından da katalizör işlevi gördüler. Bunun nedeni, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ivmelendirdiği ekonomik büyümenin, her biri çeşitli özgünlüklere sahip gelişme süreçlerine girmiş bulunan kapitalist ülkeler arasındaki çelişkileri derinleştirmesiydi. Eşitsiz ekonomik ve politik gelişme, kapitalizmin kriziyle sonuçlandı.

Eşitsiz gelişme, öncelikle bilimsel ve teknolojik devrimde kendini gösterdi. Yeni teknolojik devrimin sanayi alanındaki yansımaları sayesinde, iç savaştan çıkmış olan ABD ve ulusal birliğini yeni sağlamış olan Almanya, Birinci Sanayi Devrimi'nin öncüsü ve merkezi olan İngiltere'yi ve onun en büyük takipçisi Fransa'yı geride bıraktı. Geride gelen ABD ve Almanya, sanayi alanındaki yeni teknolojik devrimden muzaffer çıktılar.

Almanya, elektriği keşfeden ve sınai üretimde yaygın olarak kullanan ilk ülkelerden biri oldu. Enerji teknolojisi, Almanya'nın atağa kalkan sanayi sisteminin kuruluşunun temel direğiydi. Bilim ve teknolojinin kazanımlarını sınai üretimle birleştirmek, Almanya'nın ekonomik gelişiminin temel

özelliğiydi. Bilim ve teknoloji alanındaki yeniliklere gösterilen ilgi, Alman sanayisinin kısa zamanda atılım yapmasını ve ülkenin, enerji sektöründe lider konuma gelmesini sağladı.

ABD, bu ikinci teknolojik devrimin bir diğer merkeziydi. Ülke, sanayileşmesini ileri bir seviyeye taşıdı. Tıpkı Almanya gibi ABD de belli sektörlerde—demir, çelik, elektrik, petrol, kimya, plastik, demiryolu ve araba üretimi vb. —kimi üstünlüklere sahipti. ABD, sanayinin bu yeni sektörlerinde sağladığı gelişim sayesinde tarıma dayanan bir ülkeden tarım ve sanayiye dayanan bir ülkeye dönüşmekle kalmadı, belli alanlarda diğer kapitalist ülkeleri geride bırakmayı başardı. 1860 yılında sınai üretimde dünyanın en büyük dördüncü ülkesi olan ABD, 1894'e gelindiğinde en büyük üretici konumundaydı. 1913 itibariyle, dünyadaki sınai üretimin üçte birini tek başına ABD sağlıyordu—bu, İngiltere, Fransa, Almanya ve Japonya'nın endüstriyel üretiminin toplamından biraz daha fazlasına teka-bül ediyordu. Geriden gelen ve hızlı bir gelişim sürecine giren ülkelerin aksine, İngiltere ve Fransa'nın dâhil olduğu gelişmiş kapitalist ülkeler, bu dönemde önemli zorluklarla karşı karşıya kaldılar. Bunun nedeni, zamanı geçmiş teknolojiyi temel alarak kurmuş oldukları teknolojik altyapı ve donanımı yenilemenin zorluğuydu. Başlangıçta kendilerine büyük avantaj sağlayan teknolojik altyapı ve donanım, yeni gelişmelerle birlikte birer yük hâline gelmişti.

İngiltere bilimsel ve teknolojik gelişmeler alanında halen önde geliyordu, ancak bunların sınai üretim alanına uygulanması noktasında ABD ve Almanya kadar dinamik olamıyor, bu yenilikleri yaygınlaştırmada hantal kalıyordu. İngiltere açısından bir başka özgünlük de söz konusuydu: Sınai yatırımın aslan payı ucuz emek gücünün olduğu denizaşırı sömürgelere yapılıyor, dolayısıyla sömürgelere marazi bir bağımlılık ortaya çıkıyordu.

Fransa, Prusya Savaşı'ndaki¹ mağlubiyetinin ardından iki önemli demir üretim alanını, Alsace ve Lorraine bölgelerini kaybetti. Savaşın Fransa'ya maliyeti 20 milyar frank oldu. Alsace-Lorraine bölgesindeki kaynakların yitirilmesi, İkinci Sanayi Devrimi sırasında Fransa'nın ekonomik gelişim ivmesini önemli oranda etkiledi.

II. Geriden Gelen Kapitalist Ülkelerin Ekonomik Gelişiminin Boyutları

Bilim ve teknolojiadaki eşitsiz gelişim, ekonomik gelişim alanında da eşitsizliklere yol açtı. Yeni gelişmekte olan kapitalist ülkeler, gelişmiş kapitalist ülkeleri yakalama fırsatı buldular—hatta birçok alanda onları geride bıraktılar. 1870 ile 1913 arasında geçen 43 yılda ABD, toplam sınai üretimini 8,1 kat arttırarak dünya sınai üretimi içindeki payını yüzde 23'ten yüzde 38'e çıkardı. Bu oran, ABD'yi dünya sınai üretiminde lider ülke konumuna yükseltiyordu. ABD'nin dünya dış ticaretindeki payı yüzde 8'den yüzde 11'e çıktı. Bu süreçte, Almanya'nın sınai üretimi 4,6 kat arttı ve dünya sınai üretimi içindeki payı yüzde 13'ten yüzde 16'ya çıktı. Almanya da böylelikle sınai üretimde Avrupa'da lider, dünyada ise ikinci konuma yerleşti.

Oysa İngiltere, sınai üretimini yalnızca 1,3 kat arttırabildi ve dünya sınai üretimi içindeki payı yüzde 32'den yüzde 14'e geriledi. Bu oran, İngiltere'yi sınai üretimde dünyanın üçüncü ülkesi yapıyordu. İngiltere hâlâ dünya dış ticaretinde ilk sırada yer almasına karşın, elinde tuttuğu pay yüzde 22'den yüzde

1 Almanya'nın birliğini sağlayan Bismarck hükümetinin Fransa'yı kışkırtmasıyla başlayan savaş, Temmuz 1870'ten Mayıs 1871'e kadar sürdü. Bismarck hükümetinin temel motivasyonu, "Güney Almanya"yı da Prusya topraklarına katmak ve gelişmekte olan Alman sanayisi için hayati olan kaynakları ele geçirmektir. Fransa'nın askeri yenilgisinin ardından yapılan ateşkes, Paris'te Prusya (Alman) işgal güçlerinin varlığına izin veriyordu. Fransız, burjuva hükümetine ve yaşam koşullarına duyulan nefret ve Prusya işgaline duyulan öfke, Paris'teki işçilerle ulusal muhafız birliği askerlerinin birleşerek isyan etmeleri ve Paris Komünü'nü kurmalarıyla sonuçlandı. -ed.

15'e düşmüştü. Aynı süreçte Fransa'nın sınai üretimi 1,9 kat büyüdüyse de dünya sınai üretimindeki payı yüzde 10'dan yüzde 6'ya, dünya dış ticaretindeki payı yüzde 10'dan yüzde 8'e geriledi.

Açıkça görülebileceği üzere, yirminci yüzyılın başında, emperyalist ülkeler arasındaki ekonomik güç dengesi büyük oranda değişmişti. Fakat bu ülkelerin, dünyanın sömürgeleştirilen bölümündeki payları, hâlâ eski güç dengelerini yansıtmaktaydı. Bu tablo, emperyalist ülkeler arasındaki çelişkileri keskinleştiriyordu. Geriden gelen ülkeler, nüfuz alanlarını yeniden paylaşmak ve üstünlüğü ele geçirmek için ateşli bir kavgaya girdi. Bu karşıtlıkların sonucu olarak, on dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında iki karşıt emperyalist kamp ortaya çıktı. Bunlardan ilki İngiltere, Fransa ve Rusya'yı, ikincisiyse Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'yı kapsıyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasının ardından ilk gruba İtilaf devletleri, ikinci gruba İttifak devletleri adı verildi.

Çarlık Rusyası da yirminci yüzyıla, eşitsiz gelişim ivmeleri ve yoğun anlaşmazlıkların damga vurduğu bu tablo içerisinde büyük güçlerden biri olarak girdi. Rusya, dünya kamuoyunda, Asya'dan Avrupa'ya uzanan muazzam genişlikte topraklara sahip fakat geri bir ülke olarak görülüyordu. Rusya da kapitalist gelişim trenine geç binen yolculardan biriydi. Serfliğin (feodal sistemin) 1861 yılında resmiyette ortadan kalkmasıyla birlikte² Rusya'da kapitalist gelişimin hız kazanmasının önü açıldı. On dokuzuncu yüzyılın sonları ile yirminci yüzyılın başlarında Rusya, emperyalist ülkelerden biri haline gelmişti. Çarlık Rusyası, emperyalist ülkelerin tipik niteliklerinin yanı sıra, kimi özgünlüklere de sahipti.

2 1855'te iktidara gelen Çar II. Aleksandr'ın önündeki en büyük sorun, serflik düzeninin kitlelerde yarattığı hoşnutsuzluktu. 1859 yılı itibarıyla 67.1 milyonluk Rusya nüfusunun 23 milyonu serf statüsündeydi. Çar, 1861 yılında, serfliğin kaldırılmasına hükmetti. -ed.

Birincisi, Rusya, askeri ve feodal nitelikli bir emperyalist ülkeydi. Rus tekelci kapitalizmi, feodal serflik düzenin kalıntılarıyla yakından bağlantılıydı. Ekonomide tarım hâlâ önemli bir paya sahipti. 1861 yılında serflik yasal olarak kaldırılmasına rağmen pratikte bu feodal düzenin tamamen tasfiye edilememesi, Rusya'daki ekonomik gelişimi frenliyordu. .

Bu arada Çarlık yönetimi, iktidarını güvence altına alabilmek için, tekelci kapitalizme yaslanmak ve bu amaçla mali oligarşi ile yakın bağlar kurmak durumundaydı. Politika alanında Çar, devlet güçlerine mutlak olarak hâkimdi ve devasa bir askeri-bürokratik aygıttan aldığı kuvvetle feodal despotik iktidarını koruyordu. Rusya halkı her türlü siyasi haktan mahrum bırakılmıştı ve herhangi bir demokratik kurumun varlığından söz etmek mümkün değildi. Çarlık hükümeti, imparatorluğun geniş sınırları içinde yaşayan Rus olmayan halklara karşı acımasız bir baskı politikası izliyordu. İçeride ülkeyi bir halklar zindanına çeviren Çarlık hükümeti, dış politika alanında da saldırgan ve yayılmacı bir çizgi izliyordu. Çarlık Rusyası, halk devrimlerini bastırmak üzere Macaristan, Romanya ve Polonya'ya askeri birlikler sevk ediyor, Osmanlı İmparatorluğunu, İran ve Çin'i diğer emperyalist güçlerle birlikte baskı altına alıyordu.

186 İkincisi, Rusya, ekonomik açıdan halen az gelişmiş bir emperyalist ülkeydi ve üretici güçlerinin gelişme düzeyi batılı ülkelerin çok gerisindeydi. 1880'lerde demir ve çelik sanayisi Avrupa ve ABD'de büyük gelişme göstermişken Rusya, bu sektörlerde hâlâ atölye üretimi evresindeydi. O dönemde Rusya'da üretilen dökme demirin üçte ikisi, odun yakılarak elde edilen enerjiyle eritiliyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, büyük sanayi ürünlerinin değeri, tüm sınai ürünlerin toplam değerinin yalnızca yüzde 42'sini oluşturuyordu. Ayrıca Rusya, üretim, örgütsel yapı ve yönetim teknikleri açısından, Avrupa ülkeleri ve ABD'yle kıyaslanamayacak oranda feodal kalıntılarına sahipti. Rusya'da yeni ortaya çıkan emperyalist

(tekelci kapitalist) unsurlar, her aşamada feodalizmle iç içe geçiyordu.

Üçüncü özgünlük, Rus emperyalizminin—özellikle finans sektörünün—yabancı emperyalist ülkelere bağımlı bir biçimde oluşmuş ve kurulmuş olmasıydı. Rusya'nın ağır sanayi sektörü büyük oranda yabancı sermaye tarafından güçlü bir biçimde kontrol edildiği için, Rusya'daki çoğu şirket de yabancı şirketlerin yerel şubeleri olarak faaliyet gösteriyordu. Rusya Merkez Bankası da aslında bir yabancı bankanın şubesi olarak faaliyet göstermekteydi.³ Çarlık hükümeti, devasa askeri ve bürokratik aygıtının maliyetini karşılayabilmek adına batıdan borç alıyor, bu büyük borç yükü Rus halkının omuzlarına biniyordu.

Emperyalizmin (tekelci kapitalizm) Rusya'daki gelişimi geç bir dönemde ortaya çıkmıştı ve atipikti, fakat kapitalizm de belirli bir fiziksel ölçeğe ulaşmıştı. İlk olarak, kapitalist sanayideki gelişim çok hızlı olmuştu. 1866-1890 yılları arasında Rusya'daki fabrika sayısı iki katının üzerine çıkarak 6.890'dan 17.900'e yükseldi. Toplam üretim değeri üç kattan fazla artarak 276 milyon rubleden 1 milyar 33 milyon rubleye çıktı. İşçi sayısı 342 binden 720 bine sıçradı.

Sanayideki büyüme yalnızca niceliksel verilerle değil, teknik seviyenin ve verimliliğin yükselmesiyle de kendini gösteriyordu. Makineye dayalı üretim adım adım payını artırırken, kol gücüne dayalı üretimin hacmi giderek azaldı. Buna paralel olarak sermaye birikimi ve yoğunlaşması da artmaya başladı. 1866 yılı itibariyle Rusya'da binden fazla işçinin çalıştığı 42 fabrika vardı ve bunlar, sayıca tüm fabrikaların yalnızca binde 6'sı olmalarına rağmen, toplam üretimin yaklaşık yüzde 25'ini sağlıyordu. Rusya'da, sanayi üretimi de batılı ülkelerin

3 Rusya'da modern bankacılığın başlangıcı, Çar II. Aleksandr'ın serfliğin kaldırılmasını da içeren reformlar dönemine rastlar. 1. Dünya Savaşı öncesinde İsveç dışında tüm Avrupa ülkelerinde merkez bankaları devlete değil, özel sermayeye aitti. Rusya'da güçlü bir yerli mali sermaye varlığı olmadığı için bankacılık alanında yabancı mali sermayenin payı büyüktü.

gerisindeydi. Buna rağmen, üretimin yoğunlaşma oranı, Batı Avrupa ülkelerinin çok üzerindeydi. Örneğin, yirminci yüzyılın başlarında Almanya’da, 500’den fazla işçinin çalıştığı büyük ölçekli fabrikalarda çalışan işçilerin oranı yüzde 14’ken, bu oran Rusya’da yüzde 34’tü. 1880’lerde Rusya’da tekелci örgütlenmenin ilk örnekleri ortaya çıkmaya başladı. 1882 yılında çelik demiryolu ve köprü malzemesi üretim fabrikalarının kartelleri oluştu. 1886’da demir levha, demir tel ve demir çivi fabrikaları birleşerek kartel oluşturdu. 1887’de şeker fabrikalarının kartelleşmesi gerçekleşti. 1893 ile 1894 arasında petrol rafineleri karteli, Bakü’deki tüm petrol üretimini kontrol etmeye başladı. 1900’lerin başında, kartellerin liderliğindeki tekелci örgütlenme şeması Rusya’da vücut bulmaya başladı.

Kapitalizmin hızlı gelişimine paralel olarak, işçi sınıfı da hızla büyüyordu. Rus işçi sınıfı, tekелci kapitalizmin ve Çarlık otokrasisinin diktatörlük rejimi altında vahşice ezildiği için, sağlam bir devrimci direniş ruhuna sahipti. 1890’larda ülkedeki işçi hareketi hız kazandı ve tüm ülkeye güçlü bir grev dalgası yayıldı. 1895-1904 arasında, 430 bin işçinin katıldığı 1.765 grev yapıldı. “Güney Rusya İşçi Birliği” ve “Kuzey Rusya İşçi Birliği” de dahil olmak üzere işçi örgütlenmeleri bu mücadeleler içinde kuruldu.⁴ Aynı dönemde, devrimci köylü hareketi ve öğrenci hareketi de güç kazanmıştı. İşçi ve köylülerin mücadelesi, bir yandan öğrenci hareketini diğer yandan ulusal baskıya karşı baskı altındaki çeşitli ulusların mücadelelerinin hızla gelişimini tetiklemişti.

4 Bu iki örgütün kökleri daha eskiye gider: Güney Rusya İşçi Birliği 1875’te, Kuzey Rusya İşçi Birliği’yse 1878’de kuruldu. Lenin, 1899’da kaleme aldığı, ilk kez 1924’te Toplu Eserler içinde yayımlanan ve ekonomizmi eleştirdiği “Rus Sosyal Demokrasisinde Geriye Gidiş Trendi” başlıklı makalesinde bu iki örgütlenmeye atıfta bulunur. yor, o dönemde bu iki işçi örgütlenmesi temel olarak Rusya halkının siyasi hakları için mücadele ettiklerini, henüz Marksizm’i benimsememiş olan Rus sosyalist hareketinin, “siyasi mücadele vermenin sosyalizmden sapma olduğu” yönündeki hatalı görüşü nedeniyle işçi grevlerine mesafeli yaklaştığını not düşüyordu.

İç karışıklıklar arttıkça, Çar hükümeti krizi ötelemek için çözüm yolunu dış politikada buldu ve bu da—kaçınılmaz olarak—diğer emperyalist güçlerle karşıtlık ve çatışmaları şiddetlendirecek olan, yayılmacı bir politikaydı.

On dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında—önceki sayfalarda da ayrıntılandırıdığımız gibi—emperyalizmin tüm çelişkileri Rusya’da yoğunlaşmış ve keskin biçimlerde ortaya çıkmıştı. Bir yandan Çarlık Rusyası’yla ve batı emperyalizminin çıkarları ortaklaşmış, tek bir emperyalist çıkar içinde iç içe geçmişti.. Diğer yandan ise, Rusya diğer güçlü çelişmelerin etkisi altındaydı, (proletarya ile tekelci burjuvazi, Çarlık ile burjuvazi ve Çarlık ile köylüler arasında, v.b) tüm bu iç ve dış çelişmeler birlikte Rusya’yı emperyalist zincirin en zayıf halkası hâline getirmişti. Bu sırada proletaryanın hızla büyümesinin bir sonucu olarak, Rusya’da, söz konusu çatışma ve çelişkileri devrimci yollardan çözebilecek sınıfsal güçler geliyordu. Bir burjuva demokratik devrimin arifesinde olan Rusya’daki bu güçler, çağın ihtiyaçlarına yanıt verebilecek, yeni tipte bir devrimci teoriyi bekliyordu.

III. Lenin’in Yeni Dönem ve Yeni Sorunlar Üzerine Değerlendirmeleri

On dokuzuncu yüzyılın sonları ile yirminci yüzyılın başlarında, kapitalizm serbest rekabet döneminden tekelci kapitalizm modeline doğru evrilirken, tüm dünya derin çelişki ve çatışmalarla karşı karşıyaydı. Bir yanda bilimsel ve teknolojik devrim kapitalist ekonominin uçuşa geçmesi ve kârlılığını muazzam oranlarda artırmasını getirirken, diğer yanda nüfusunun periferide yaşayan büyük kısmı ve devasa coğrafi bölgeler yoksulluk ve sefaletin kollarına itiliyordu. Bir yanda “barış ve silahsızlanma” söylemi politik çevrelerde çok moda olmuşken ve dünya adeta barışçıl ve istikrarlı bir çağa girmek üzereymiş algısı yaratılırken, diğer yanda ulusalcı ve şovenist hissiyatlar hızla artıyor, savaşın karanlık bulutları göğü kaplıyordu.

Zamanın baş döndürücü gelişmeleri karşısında Avrupa ve ABD'deki bazı burjuva araştırmacılar emperyalizm fenomeni üzerine araştırmalar yapmaya başladılar ve birçok önemli fikir ortaya attılar. Fakat bu burjuva araştırmacıların hiçbiri, emperyalizmin gerçek doğasını açıklama noktasında başarılı olamamıştı.

Proletarya cephesindeyse emperyalizmin doğru şekilde kavranması hayati önemdeydi, zira mesele yalnızca kimi siyasi ve ekonomik değişimler değil, aynı zamanda sosyalist devrimi ve onun stratejisini de yakından ilgilendiren bir sorundu. İkinci Enternasyonal'in orta ve son dönemlerinde, Bernstein'in ortaya koyduğu revizyonizmin eleştirisi de, "sosyalist partilerin burjuva devletin hükümetlerine veya koalisyon hükümetlerine katılması" tartışması ve "ulusun yanında savaşın parçası olunmalı" düşüncelerine karşı geliştirilecek doğru siyasi tezler de, emperyalizm olgusunun doğru kavranmasına bağlıydı. Fakat, İkinci Enternasyonal'de emperyalizmin doğru biçimde kavranması sağlanamadı. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, insanların emperyalizm hakkındaki yanılsamalarının boşa düşmesine ve emperyalizmin, tüm felaketlerin kaynağı olduğu görüşünün güçlenmesine vesile oldu. Birçok ülkede kapitalizmin çelişmeleri keskinleştirdi ve açığa çıktı, böylece işçi sınıfı içerisindeki mücadeleci damar güç kazandı ve çeşitli ülkelerde devrim süreçleri iyice olgunlaşmaya başladı. Bu bağlamda, zamanın temel özelliklerini ve dünya çapında yaşanan çelişme ve çatışmaların arka planını doğru çözümlemek, emperyalizmin doğasını doğru kavramak, bir yandan emperyalistler arasındaki çelişmeleri, diğer yandan savaş ile devrim süreçleri arasındaki bağlantıyı doğru teşhis etmek, hayati ve acil bir önem kazanmıştı.

Lenin, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında emperyalizm konusuna yoğunlaştı ve *Sosyalizm ve Savaş*⁵, *Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine*⁶, *Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Etme Hakkı*⁷, *Proletarya Devriminin Askeri Programı*⁸ ve *Emperyalizm ve Sosyalizmdeki Bölünme*⁹ gibi çeşitli makaleleri oluşturdu. Ama emperyalizmi en sistematik biçimde ele aldığı başyapıtı olan *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* adlı kitabı 1916'da yayımlandı. Lenin, bu kitapta, kapitalizmin, *Kapital*'in yayımlanmasından sonraki yarım asırda yaşadığı gelişim sürecini irdeleyerek kimi genellemeler yaptı ve emperyalizmin nesnel oluşma, gelişim ve çöküşünün yasasını ortaya koydu. Kautsky'nin "ultra-emperyalizm" kavramını¹⁰ eleştirdi ve emperyalizmin, kapitalizmin son aşaması ve sosyalist devriminin arifesi olduğu görüşünü dile getirdi.

Lenin, Kautsky'nin emperyalizmi bir çeşit burjuva politikası olarak—politik düzey ile sınırlayan—açıklama çabasını hatalı bulurken, emperyalizmin mali sermayenin "tercih ettiği" bir politika olmanın aksine, kapitalizmin yeni bir aşaması olduğunu söylüyordu. "Emperyalizmin mümkün olan en kısa tanımını vermemiz gerekirse, şöyle dememiz gerekir: Emperyalizm, kapitalizmin tekelci aşamasıdır... Diğer deyişle bu ifade emperyalizmin ekonomik temeline işaret ediyordu.

5 Lenin bu makaleyi Temmuz-Ağustos 1915'te Grigori Zinovyev'le birlikte kaleme almıştı.

6 23 Ağustos 1915'te yayımlandı.

7 Ocak-Şubat 1916'da kaleme alındı, Nisan 1916'da yayımlandı. -ed.

8 Eylül 1916'da kaleme alındı, Eylül 1917'de yayımlandı. -ed.

9 Ekim 1916'da kaleme alındı, Aralık 1916'da yayımlandı. -ed.

10 Alman Sosyal Demokrat Partisi lideri Karl Kautsky, bu haliyle ilk kez 1914'te dile getirdiği "Ultra-emperyalizm" kavramıyla, kapitalist devletlerin aralarında tekelci büyük karteller oluşturacağını, bu büyük kartellerin sert rekabetleri yumuşatacağını bunun da politik alanda devletler arasındaki çatışma ve rekabete son vereceğini savunmuştu. Böylece kapitalizmin görelili olarak barışçıl bir döneme gireceğini öne sürüyordu.

Lenin'in, emperyalizmin, kapitalizmin tekelci gelişiminin bir sonucu olduğunu ortaya koyması ve kapitalizmin bu aşamasının, sosyalist devrimlerin arifesi olduğu görüşünü dile getirmesi büyük önem taşıyordu.

Lenin, ilk olarak, emperyalizmin doğasını ve özelliklerini ortaya koydu ve ekonomide tekelci örgütlenmelerin ortaya çıkış ve gelişiminin, üretimin toplumsallaşması ile üretim araçlarının özel mülkiyet niteliği arasındaki temel çelişkiyi yok edemeyeceğini, aksine, yeni toplumsal çelişkilere sebep olacağını vurguladı. Ayrıca, ekonomideki tekerciliğin kaçınılmaz olarak politik alanda gericileşmeye yol açacağını ve demokrasiyi inkar edeceğini ve emperyalizmin tipik görünümü olan uluslararası baskıyı, saldırganlığı ve yayılmacılığı tetikleyeceğini belirtti. Lenin'e göre, emperyalizm, kapitalizmin "tekelci, asalak ve can çekişen" aşamasıydı.

192 — İkinci olarak, Lenin emperyalizmin dışa yayılma sürecini çözümleyerek, modern savaşların temel nedeninin emperyalizm olduğunu vurguladı. Serbest rekabetin yerini tekerciliğin alması, rekabeti ortadan kaldırmıyor, aksine, rekabeti daha da şiddetlendiriyordu. Tekelci burjuvazi, azami ve yüksek kârlar amacıyla sermaye ihracı için, ham madde sağlayacağı üretim alanları için ve dünya genelinde yeni pazarlar edinmek için savaşmak zorundaydı. Bu nedenle, emperyalist dış politikanın esası, dünyayı ekonomik ve politik açıdan paylaşarak dünya çapında hegemonya kurma arayışıydı. Emperyalistlerin dünya hakimiyeti arayışı, sahip oldukları askeri, siyasi ve ekonomik güçlere dayanıyordu. Ancak farklı emperyalistlerin siyasi ve ekonomik gelişimlerinde gözlemlenen derin eşitsizlikler, sahip oldukları güçlerle kontrol ettikleri hegemonya alanları arasında uygunsuzluk yaratıyordu. Nüfuz alanlarının yeniden bölüşülmesi isteği, kaçınılmaz olarak savaşları tetikliyordu. Aynı zamanda, az sayıdaki emperyalist ülke, geriye kalan ülkeleri birer hammadde üretim alanı ve kendi sermayesinin ve metalarının dolaşabileceği birer pazar hâline getiriyordu.

Dolayısıyla, ezilen ve yağmalanan bu ülkelerin, emperyalizme karşı kurtuluş savaşları başlatmaları kaçınılmazdı.

Lenin son olarak, emperyalizmin, proletaryanın sosyalist devriminin arifesi olduğu tezini ortaya attı. Emperyalizmin tekelci düzeni, üretimin önemli ölçüde toplumsallaşmasını sağladı, ancak üretim araçlarının küçük bir kesimin elinde toplanmasına neden oldu ve böylece kapitalizmin temel iç çelişkisini keskinleştirdi.

Bu temel çelişkinin derinleşmesi, emperyalizmin diğer çelişkilerini de derinleştirmişti: burjuvaziyle proletarya ve emekçi kitleler arasındaki çelişki, emperyalizmle sömürge halkları arasındaki çelişki ve emperyalist ülkelerin kendi aralarındaki çelişki gibi... Tüm bu çelişkiler, devrimci sürecin olgunlaşmasına katkıda bulunuyordu. İşte bu nedenle Lenin, emperyalizmin “can çekişen kapitalizm”¹¹ ve “sosyalist devrimin arifesi”¹² olduğunu belirtmişti. Emperyalizm çağında proleter devrim, basitçe teorik bir sorun olmaktan öte, doğrudan pratik bir sorun halini almıştı. Öte yandan, Lenin, sosyalizmin kapitalizmin yerine geçmesinin kolay bir şey olmadığını, tarihsel bir sürecin parçası olarak ele alınması gerektiğini savunmuştu. Evet, emperyalizm çürümüş, kokuşmuş bir düzendi, ölüme doğru gidiyordu, fakat henüz ölmemişti. Çürüyordu, fakat tümüyle çürümüş durumda değildi. Lenin, kapitalizmin gelişim yönelimini ve içinde yaşadığı emperyalizm alt-çağının gebe olduğu krizleri öngörerek, bu alt-çağın, proleter devrim için büyük bir fırsat sunduğu sonucuna ulaşmıştı. Daha sonraki deneylerle de kanıtlandığı gibi dünya sosyalizminin, dünya kapitalizminin yerini tamamen alması için çok uzun bir süreç geçirmesi gerekiyordu.

Lenin emperyalizm çağını araştırırken, kimi bağlantılı sorunlarla da ilgilenmişti.

11 a.g.e., Cilt 2, s. 686

12 a.g.e., Cilt 2, s. 582

Savaş ve Barış Sorunları

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin ardından, bu savaşın nasıl tanımlanması ve savaşa karşı nasıl bir tavır alınması gerektiği soruları tüm dünyada gündeme oturdu. İkinci Enternasyonal'in sosyal şövenistleri, proleter devrime ihanet anlamına gelen konumlanışlarını savunmak adına ellerinden geleni yaptılar. Savaşın doğasının "saldıran taraf" veya "savunan taraf" bağlamında tanımlanması gerektiğini öne sürdüler ve proletaryanın "anavatanı korumak" adına savaşa katılması gerektiğini savundular.

Savaşın arkasında yatan gerçekleri açıklığa kavuşturmak ve sosyal şövenizmin safsatalarını eleştirmek için Lenin, *Avrupa Savaşında Devrimci Sosyal Demokratların Görevleri*¹³, *Oportünizm ve İkinci Enternasyonal'in İflası*¹⁴ ve *Sosyalizm ve Savaş* gibi Marx'ın savaş ve barış konusundaki tezlerini güncel küresel tabloyla ve dönemin Rusya'sının gerçekleriyle birlikte ele aldığı önemli çalışmalar yayımladı. Bu çalışmalarında savaşın çıkış sebeplerini ve gerçek doğasını ifşa etti ve Bolşevik Partisi için savaş döneminde izlenmesi gereken doğru strateji ve ilkeleri ortaya koydu.

194 Lenin, on dokuzuncu yüzyılın ünlü Alman askeri teorisye-
ni Carl von Clausewitz'in, "Savaş, politikanın farklı araçlarla
(yani şiddetle) sürdürülmesidir" sözünü alıntılıyarak şunlara
dikkat çekti: "Bana öyle geliyor ki, savaş meselesinin en kritik
ögesi görmezden geliniyor, en kilit önemdeki noktaya ısrarla
gerekli ilgi gösterilmiyor ve bu nedenle bunca içi boş tartış-
ma yapılıyor. O nokta, savaşın sınıf karakteridir: Diğer deyişle
savaşın sebepleri nelerdir, savaşı hangi sınıflar yürütüyor ve
savaş hangi tarihsel-ekonomik koşullardan doğmuştur?. (...) Hiçbir savaş, ona yol açan siyasi sistemden ayrı olarak ele alınamaz. Belirli bir devletin, o devlet içindeki belirli bir sınıfın,

13 6 Eylül 1914'te yayımlandı.

14 1915 yılı sonunda kaleme alındı, 1924'te Toplu Eserler içinde yayımlandı.

savaşın yıllar öncesinden itibaren izlediği politika, aynı sınıf tarafından savaş zamanında da sürdürülmektedir, değişen yalnızca izlediği eylemin biçimidir.” “Önümüzde dünyanın en büyük kapitalist güçleri, İngiltere, Fransa, ABD ve Almanya var. Bu ülkeler, on yıllardır, inatla, bitmek bilmez bir ekonomik rekabet politikası izleyegeldi. Amaçları küçük ulusları boyunduruk altına almak, dünya liderliği konumunu elde etmek, mali sermaye üzerinden üç kat on kat daha fazla kâr etmekti. Bu rekabet tüm dünyayı etkisi altına almıştı. İngiltere ve Almanya’nın politikalarının özü budur. Bunu özellikle vurguluyorum.” Savaşa karşı nasıl bir tavır alınması gerektiğine gelince, Lenin şuna inanıyordu: “Dünyanın sosyal-yurtseverleri kendi ülkelerini savunduklarını zannediyorlar. Yanılıyorlar, bir grup kapitalistin çıkarını bir diğer kapitalist grubuna karşı savunuyorlar. Bizler, ise proletarya devriminin tek gerçek dava olduğunu haykırıyoruz.”¹⁵

“Vatan Savunması” sloganı, ancak ulusal zulme karşı verilen bir savaşta, ezilen ulusların kurtuluş mücadelelerinde ve iktidarı kazanmış olan proletaryanın sosyalist ülkesini korumak adına yürüteceği savaşta haklı olabilirdi. Lenin, modern savaşların emperyalizmden kaynaklandığını ve emperyalizm var olduğu sürece yeni savaşların kaçınılmaz olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle, barış için savaş gerekiyorsa, savaşlara tümüyle son verebilmek ve barışı tam anlamıyla sağlayabilmek için emperyalizmin yok edilmesi gerekiyordu. Devrimci mücadele yükseltilmedikçe sözde barış arzusu, boş laftan ve yalandan ibaret kalmaya mahkûmdur. Dolayısıyla, tam aksine, işçi sınıfı silahları ellerine almalı ve barış için savaşmalı, emperyalizmin “barış” yalanını reddetmeliydi.

15 Lenin, Savaş ve Sosyalizm başlıklı, 1917 tarihli konuşma.

Lenin'in Sosyalist Devrim Teorisi

Emperyalizm alt-çağında, proleter devrim doğrudan pratik bir mesele hâline gelmişti. Emperyalist savaşlar, devrimci şartların olgunlaşmasını daha da hızlandıracaktı. Bu durum, işçi sınıfı partilerinin, ortaya çıkan bu yeni koşullar karşısında, devrim hakkındaki teorik yaklaşımı doğru bir biçimde kavramasını gerektiriyordu.

On dokuzuncu yüzyılın ortalarında, Marx ve Engels, birçok kez, proleter sosyalist devrimin tüm ileri kapitalist ülkelerde, en azından Avrupa'nın önde gelen kapitalist ülkelerinde “eş-zamanlı olarak zafere ulaşacağı” görüşünü dile getirmişti. Bu, onların on dokuzuncu yüzyıldaki serbest pazar kapitalizmini temel alarak vardıkları bir sonuçtu.

Lenin, bu geleneksel bakış açısına bağlı kalmamış, içinde bulunduğu zamanın gerçeklerini yeniden değerlendirme yolunu tercih etmişti. 1915 yılında kaleme aldığı “Avrupa Birleşik Devletleri Sloganı Üzerine” adlı makalesinde, emperyalizm alt-çağında ortaya çıkan yeni duruma dair yaptığı kapsamlı incelemede şunları belirtti: “Eşitsiz ekonomik ve politik gelişme, kapitalizmin mutlak yasasıdır. Dolayısıyla, sosyalizmin yalnızca birkaç, hatta bir tek kapitalist ülkede zafere ulaşması dahi söz konusu olabilir.”¹⁶

196

Eylül 1916'da, Lenin “Proleter Devrimin Askerî Programı” adlı makalesinde şunları kaydetti: “Kapitalizmin farklı ülkelerdeki gelişimi, son derece eşitsiz bir şekilde yaşanmaktadır. Meta üretiminin mantığı açısından başka türlü de mümkün değildir. Buradan, kaçınılmaz olarak şu sonuca varırız: Sosyalizm, *tüm ülkelerde* eşzamanlı olarak zafere ulaşamaz. Başlangıçta bir veya birkaç ülkede zafere ulaşacak, diğer ülkeler bir süre daha burjuva veya burjuva öncesi koşullarda kalacaktır.”¹⁷

16 a.g.e., s. 554.

17 a.g.e., s. 722.

Lenin, serbest rekabetçi kapitalizm çağında da kapitalizmin eşitsiz ekonomik ve politik gelişim gösterdiğini düşünüyordu. Emperyalizm dönemiyle birlikte bu eşitsiz gelişme, adeta “altta kalanın canı çıksın” düzeni halini alarak, sıçramalı bir özellik göstermekte ve çok daha ağırlaşmıştı.

Kapitalist ülkeler arasındaki güç dengelerinin değişiminin, ülkelerin nüfuz alanlarında da köklü değişiklikler getirmesi ve emperyalizmin dünyayı yeniden paylaşma mücadelesini tetiklemesi kaçınılmazdı. Emperyalist savaş kimi ülkeleri güçten düşürecek ve emperyalist zincirde belirli zayıf halkalar oluşacaktı.

Lenin, zayıf halkayı, emperyalist hakimiyetin en zayıf ve proletaryanın gücünün en yüksek olduğu nokta olarak düşünmüştü. Bu zayıf halkada, bir proleter devrimin öznel koşulları bulunduğu takdirde proletarya devrime kalkışabilir ve zafer kazanabilirdi. Savaş boyunca devrimin nesnel koşulları birçok ülkede mevcut olacaktı ve Lenin bunları üç maddede özetledi: İlki, egemen sınıfın artık, bir krizle karşı karşıya olduğu için, eskisi gibi yönetmesi olanaksız olacaktır. İkincisi, ezilen sınıfın yoksulluğu ve sıkıntıları alabildiğince yoğunlaşacak ve artık eskisi gibi yaşayamaz hale gelecekti. Üçüncüsü, kitlelerin devrimci coşkusunun önemli ölçülerde artacak olmasıydı ve bu gerçek kendisini kitlelerin devrimci eylemlerinin çoğalması biçiminde gösterecekti. Fakat Lenin, bu devrimci durumun bir devrim imkânına çevrilebilmesi için öznel koşul ve değişikliklerin de gerekli olduğunu savunmuştu. Her devrimci durum bir devrimle sonuçlanmak durumunda değildi, devrimin fiilen gerçekleşmesi yalnızca öznel koşullar bulunduğu anda olanaklı olabilirdi: Devrimin gerçekleşmesi için gereken öznel koşul, “devrimci sınıfın kendi yeteneğini, köhnemiş iktidardan (ve onun etkisinden) tümüyle kopuşa yetecek ölçüde güçlü devrimci kitle eylemini ortaya koyma yeteneğini ortaya koymasıdır. Aksi takdirde, bu eski iktidar, kriz döneminde bile, biz onu

devirmediğimiz müddetçe asla devrilmez.”¹⁸ Lenin’in bu yeni teorik yaklaşımı büyük önem taşıyor ve Marksizmin sosyalist devrim teorisini yaratıcı bir biçimde yorumlayıp geliştiriyordu. Bu teori, bir yandan proletaryanın devrimdeki öncü rolünün ve inisiyatifinin önemini vurgulamış ve harekete geçirmişti diğer yandan sosyalist devrimi zafere götüren yolu aydınlatmıştı. Nitekim bu teori Rusya Sosyalist Ekim Devrimi’nde doğrulanmıştır.

Sömürgeler ve Ezilen Uluslar Sorunu üzerine Teori ve Program

Birinci Dünya Savaşı boyunca, emperyalist ülkeler, sömürge ve yarı-sömürge ülkeler üzerindeki yağmacılık ve köleleştirme çabalarını yoğunlaştırdılar. Emperyalist ülkelerin bu yöndeki çabaları, sömürge ve yarı sömürge ülkelerle emperyalist ülkeler arasındaki çelişme ve çatışmaları büyük ölçüde şiddetlendirdi. Savaş sırasında, Asya ve Afrika halklarının mücadeleleri sürdü, birikmeye devam etti ve emperyalizme karşı yeni güç ortaya çıktı. Emperyalist savaş, ezilen ulusları dünya genelinde tarih sahnesine çıkardı, böylece sömürgeler ve ezilen uluslar meselesi, dünya siyasetinin yakıcı bir sorunu hâline geldi.

Sömürgeler meselesi nasıl tanımlanmalı nasıl ele alınmalı ve ezilen ülkelerin emperyalist boyunduruğa karşı mücadeleleri hangi yaklaşımla desteklenmeliydi? Bu sorunun yanıtlanmasında sosyal demokrat yani sosyalist partiler arasında ciddi farklılıklar ve tam bir karmaşa söz konusuydu. Bernstein ve diğer bazı sosyal demokrat eğilimler, sömürgeciliği savunuyor, sömürgelerin ilhaklar yoluyla metropollerle “birleştirilmesinin” “ilerici” olduğunu, bu “birleşmelerin” ezilen ulusların ekonomik, politik ve kültürel açıdan gelişmesini teşvik ettiğini savunuyorlardı. Ulusların kendi kaderlerini tayin etmelerinin “bir hayal” olduğu görüşünü öne sürerek bağımsızlıkçı ulusal kurtuluş hareketlerine karşı çıkıyorlardı. Orta yolcu ve

oportünist Karl Kautsky, bir yandan sözleriyle ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını savunur ve ulusal bağımsızlığa ilişkin desteğini ifade ederken, diğer yandan pratikte halkların sömürge ve yarı sömürge statüsüne karşı verdikleri anti-emperyalist mücadelelere karşı çıkıyordu. Aynı dönemde, ünlü Marksist Rosa Luxemburg da, emperyalizm çağında ulus-devlet hedefinin çağdışı zamanı geçmiş bir fantezi olduğunu, ulusların kendi kaderini tayininin “ekonomik nedenlerle” gerçekleşmesinin “elde edilemez” ve olanaksız olduğunu savunmuştu. Rosa’ya göre sömürgelerdeki ulusal bağımsızlık mücadelelerini savunmak iki yönden sorunluydu, birincisi ulusal mücadele gelişmiş ulus-devletlerdeki proletaryanın ulusal hislerini harekete geçirebilirdi, ikincisi sömürge bir ülkede bağımsız bir ülke kurma çağrısı bu ülkedeki proletaryayı ulusal hezeyana sürükleyecek böylece bu durum proletaryayı sadece sosyalizmi kurma mücadelesinden uzaklaştırmayacak, aynı zamanda onu en temel demokratik özgürlükleri kazanma mücadelesinden bile alıkoyacaktı, sonuç olarak ulusal bağımsızlık mücadelesi işçiler arasında uluslararası birliğe zarar verecekti. Nihayetinde, uluslararası sosyal demokrat partilerin içinde, sömürgeler ve ezilen uluslar meselesi hakkında doğru ve tutarlı bir bakış açısı mevcut değildi.

Bu durum karşısında, Lenin, sömürgeler ve ezilen uluslar sorunu üzerine kapsamlı araştırmalar yaparak *Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı*¹⁹, *Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı Tartışmasını Toparlamak*²⁰ gibi makalelerinde sağcı sosyal şovenistlerin safsatalarını ve çeşitli “sol” eğilime mensup akımların hatalı düşüncelerini eleştirdi. Emperyalizm çağında sömürgeler ve ezilen uluslar sorununun doğasını, konumunu ve işlevini bilimsel bir biçimde açıklıkla ortaya koydu ve proletaryanın siyasi partisinin bu sorun üzerine görüş ve programını oluşturdu.

19 Ocak-Şubat 1916’da yazıldı, Nisan 1916’da yayımlandı.

20 Temmuz 1916’da yazıldı, Ekim 1916’da yayımlandı.

Lenin, emperyalizm çağında sömürgeci politikalar uygulandığı ve emperyalistler dünya topraklarını aralarında paylaşmaya devam ettiği sürece, dünya ülkelerinin iki kategori olarak ele alınmasının uygun olacağını savunmuştu: ezilen ve ezen ülkeler (uluslar).

Birinci kategori, çok daha büyük bir nüfus kitlesini barındıran, sayıları daha çok, fakat hakları çiğnenen ve eşitsizliğe maruz kalana ezilen uluslar, ikinci kategori ise muazzam zenginliklere ve güçlü askeri kuvvetlere sahip olan ezen uluslar. İkinci kategorideki ülkelerin sayısı iki elin parmaklarını geçmiyordu. “Bu (bölünme -ed.), emperyalizm çağının en temel, en karakteristik ve en kaçınılmaz olgusuydu.”²¹ Lenin, dünyadaki bu bölünmenin, işçi sınıfının politik partilerinin programlarında açık bir biçimde yer alması gerektiğini düşünüyordu. Zira bu noktanın, devrimci sosyalist partilerle, sosyal demokrat partiler arasındaki farkı ortaya koymak açısından büyük önem taşıdığını düşünüyordu. Bu bölünmenin dikkate alınması, ayırım, ezilen uluslarla ve ezen ulusların proleterlerini bir araya getirebilir, bu iki gücün birlikte emperyalist saldırganlığa karşı durmalarını sağlayabilirdi.

İkincisi, Lenin, sömürgeler ve ezilen uluslar sorununu ele alan herhangi bir politik değerlendirmenin, mutlaka ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunması gerektiğini düşünüyordu. “Ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı, politik (devlet) alanda bağımsızlık anlamına gelir, diğer deyişle ezen ulusların politik ve pratik tahakkümünden kurtulma ve özgürce ayrılma hakkı anlamına gelir. Bu ilke, emperyalizmin ilhaklar politikası ve emperyalizmin sömürgecilik sistemi karşısında geliştirilmiştir ve bu ulusal baskıya karşı verilecek herhangi bir mücadelenin temel gereğidir.”²² Söz konusu siyasa, emperyalizmin sömürgecilik sisteminin parçalanması bakımından özel bir önem ve anlama sahiptir. Bu bağlamda, proletarya, ulusların

21 a.g.e., s. 565.

22 a.g.e., s. 564.

kendi kaderini tayin hakkına bağılıkalmalı ve ulusal kurtuluş hareketlerini desteklemelidir. Fakat ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunmak, her durumda bir ezilen ulusun veya sömürgecinin ayrılmasının uygun olup olmadığı sorununun ele alınması ile karıştırılmamalıdır. Ayrılmanın uygun'olup olmadığı sorunu ele alındığında iki ilke gözetilmelidir: Bunlardan birincisi, proletaryanın mücadelesinin gereksinimlerine uygun olması, ikincisi ise emperyalizme karşı mücadelelerin gereksinimlerine uygun olmasıydı. Dolayısıyla ulusların kendi kaderini tayin hakkı için savaşmak, mutlak ve soyut bir mesele olarak ele alınmamalıydı. Aksine, bu sorun proletaryanın sınıf mücadeleleri ile sıkı sıkıya bağılı ele alınmalıydı.

Üçüncü olarak, Lenin, ezen ulusların proletaryasının, ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanınmasının, sadece proletaryanın kendi kurtuluşu bakımından değil, aynı zamanda tüm dünya ölçeğinde sosyalist devrimi, sosyalist devrimleri (toplumsal devrimi) olanaklı kılacak tek yol olduğu için de önemli olduğuna dikkat çekmişti. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı, yalnızca ulusal kurtuluş hareketleri için değil, aynı zamanda dünya sosyalist akımı için de önemli bir ilkeydi: “Toplumsal devrim, ancak ve ancak, gelişmiş ülkelerde proletaryanın burjuvaziye karşı iç savaş verdiği artı az gelişmiş, geri kalmış ve ezilmiş ulusların ulusal kurtuluş için bir dizi demokratik ve devrimci hareket yarattıkları, bu ikisinin birlikte yaşandığı bir çağda” vücut bulabilirdi.”²³

201

Ezen ulusların proleterleri, kendilerini emperyalizmin sömürgeci yayılma politikasından net bir biçimde ayırmalıdır, ezen ulusların proleterlerinin kapitalizmin ideolojik sınırlamalarından kurtulması ve şovenizmin etkisini yok etmek için ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına bağılı kalmaları şarttır. Lenin, ayrıca, çeşitli örneklerle açıkladığı gibi ezen ulusların ve ezilen ulusların işçi sınıflarının bu sorun karşısında farklı

23 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 28, s. 153, People's Publishing House, Pekin 1990.

konumda bulunduklarını belirlemişti, dolayısıyla bu iki farklı ulus tipinde mücadele eden sosyalistlerin, ulusal sorunda farklı bir propaganda geliştirmesi gerektiğine işaret etmişti. Ezen ulusun sosyalistleri, ezilen ulusun ayrılma özgürlüğü üzerinde ısrarcı olmalıydı, aksi takdirde, sosyalistler burjuvazinin esiri hâline gelebilirlerdi. Lenin’e göre, ancak ve ancak bir taraf (ezen ulusun proletaryası) “ayrılma özgürlüğüne” bağlı kaldığı, diğer tarafın ise, yani ezilen ulusun proleterleri ise “birleşme özgürlüğüne” bağlı kaldığı takdirde, farklı ulusların proleterlerinin birliği gerçekleşebilirdi.

Lenin’in sömürgeler ve ezilen uluslar üzerine teorisi, Marx’ın ulusal sorunlar üzerine ortaya atmış olduğu teorinin yeni bir düzeyde geliştirilmesiydi, ve işçi sınıfının sosyalist devrimiyle ulusal kurtuluş hareketlerinin birleşik mücadelesini güçlendirmek bakımından oldukça etkili bir içeriğe sahipti. Dünya emperyalizm çağına girdiğinde Lenin, bir Marksist politikacı ve teorisyen olarak sivrilmiş ve öne çıkmıştı. Bunun nedeni onun Marksizmi ileriye taşımada ve savunmada kararlı oluşu, ve Marksizmin temel teorilerini—emperyalizm çağının koşullarında—yürütülen devrimci mücadelelerde karşılaşılan birçok yeni sorunu—yaratıcı bir biçimde incelemiş ve çözümlemiş olmasıydı. Lenin, Birinci Dünya Savaşı süresince, emperyalizm çağının yeni koşullarında proletarya devriminin ihtiyaçlarına uygun çözümler arayışı içinde bir dizi sorun üzerine yeni teoriler geliştirmişti: Bunlar başlıca dört sorunu kapsıyordu, çağın analizi sorunu, devrim sorunu, savaş ve barış ve sömürgeler ve ezilen uluslar sorunu... O aynı zamanda İkinci Enternasyonal’in oportünist görüşlerinin teorik eleştirisini gerçekleştirmiş ve işçi sınıfının politik partileri için doğru strateji ve politikalar belirlemişti. Onun bu çabaları, Marksizmi önemli ölçüde geliştirmiş ve zenginleştirmişti. Bu anlamda Leninizm’in bir doğuş ve oluşum evresinden geçerek olgunlaştığını ve giderek bilimsel bir sisteme sahip olduğunu söyleyebiliriz.

IV. Rusya’da Yeni Tipte İşçi Sınıfı Partisinin Kuruluşu ve Büyümesi

Marksizm’in Rusya’da Yaygınlaşması ve İşçi Hareketiyle Bütünleşmesi

Rusya’da, 1840’ların başı gibi erken bir tarihten itibaren, ilerici düşünceleri taviz vermeksizin savunan ve Çarlığın otokratik rejimine karşı mücadele eden birçok devrimci demokrat vardı (Narodnikler). Onların devrimci tutum ve hissiyatlarının ortaya koyduğu örnek, Rusya’daki Marksistleri doğrudan etkilemişti. 1880’lerin başında, Plehanov’un başında bulunduğu bir grup Rus devrimci Paris’e, Londra’ya, İsviçre’ye ve başka yerlere kaçmak zorunda kalmışlardı. Batı Avrupa’daki işçi hareketlerini gözlemleyen bu devrimciler, Narodnik dünya görüşünü²⁴ adım adım terk edip, Marksizmi açıkça benimsemiş ve Rus devrimi için bir çıkış yolu bulma yolunda Marksist bakış açısına başvurmuşlardı.

1883’ün Eylül ayında Cenevre’de, Plehanov ve arkadaşları, ilk Rus Marksist örgüt olan Emegin Kurtuluşu grubunu kurdular. Bu örgüt, ilk olarak, “bir çağdaş sosyalizm kitapları dizisi yayımlama” niyetlerini duyurdukları bir bildiri yayımladı. Bu kitapları yayımlamaktaki amaçlarını, bilimsel sosyalizmi yaymak ve Rusya’nın toplumsal yaşamının kimi önemli meseleleri üzerine derinlemesine araştırmalar yapmak olarak ortaya koymuşlardı. Bu bildiri aynı zamanda, Rusya’daki mücadelelenin koşullarını, görevlerini ve bu ülkedeki Marksistlerin izlemesi gereken devrimci yolu tartışıyordu. Bildiriye göre, öncelik ve gereksinim şçilerin devrimci partisinin örgütlenmesiydi ve partinin birinci siyasi önceliği, Çarlığın dikta rejimini

²⁴ **Narodnikler:** Rusya’da 1860’lardan itibaren Çarlığa karşı devrimci yöntemlerle mücadele veren, ilerici bir akımın temsilcileri idi. Fakat teorik görüşleri tutucu idi. Hareket Çarlığa karşı köylülerin ilerici taleplerini savunmuş kahraman devrimci savaşçılar yetiştirmişti. Daha sonra ise, savunduğu politik görüşleri itibariyle Marksist sosyalist akımın gelişmesi önündeki engellerden biri haline gelmişti.

devirmek olmalıydı. Nihai amaç, kapitalist sistemi yıkıp komünizme geçmekti. Aslında bu bildiri, Rusya'daki Marksist örgütlerin ilk program belgesiydi ve bu olay Rusya'daki düşünsel çevrelerde bağımsız bir Marksist grubun ortaya çıktığına işaret etmekteydi.

Emeğin Kurtuluşu grubu, Marx ve Engels'in birçok eserini Rusça'ya çevirip yayımladı. Grup liderleri ayrıca Marx'ın teorilerini savunup yorumlayan bir dizi eser kalem aldılar. Bunlar arasında Plehanov'un, *Sosyalizm ve Politik Mücadele, Aramızdaki Farklılıklar* (1884) ve *Monist Tarih Görüşünün²⁵ Gelişimi Üzerine* (1895) gibi birçok eser bulunmaktaydı. Bu çalışmalar, Marksizm'in Rusya'da yaygınlaşmasına yardımcı olmuş ve Narodnik hareketin idealist tarih görüşüne köklü eleştiriler getirilmişti. Böylece Rusya'da, Emeğin Kurtuluşu grubunun etkisi altında Lenin'in de aralarında bulunduğu çok sayıda Marksist düşünür ve devrimci yetişti.

Vladimir İlyiç Lenin, 22 Nisan 1870'te eğitimci bir ailenin çocuğu olarak Volga Nehri kıyısındaki Simbirsk'te doğdu. 1887'de, 17 yaşında Kazan Devlet Üniversitesi'nde hukuk fakültesinde okurken bir öğrenci eylemine katıldığı için tutuklandı ve sürgüne yollandı. 1888'de serbest bırakıldıktan sonra Kazan'a geri döndü ve yerel bir Marksist gruba katıldı. Köylülerin yaşam ve mücadele deneyimlerini derinlemesine incelemenin yanı sıra Marksist klasikleri ve Plehanov'un eserlerini okuyarak adım adım devrimci düşüncüyü aşarak Marksizmi benimsemişti. Nitekim, 1893 baharında, Narodniklerin kimi hatalı düşüncelerini çürüttüğü *Köylülerin Yaşamında Yeni Ekonomik Değişimler* adlı makalesini kaleme aldı. Aynı yılın Ağustos ayında, Rusya işçi hareketinin merkezi olan Petersburg'a geldi ve burada *Halkın Dostları*

25 **Tarihe Monist (Tekçi) Bakış**, Marx'ın tarihsel materyalizmini ele alan bir çalışmaydı, buradaki monist sözcüğü, Marx'ın genel (tüm insanlık tarihinde) tarihsel materyalizminde maddi üretim pratiğine belirleyici bir konum atfedilmesidir.

Kimlerdir? Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırılar? adlı broşürü yazdı. Bu eserinde kitabında Narodnaya Volya grubunun Narodnik görüşlerini sistematik biçimde eleştirdi ve Çarlığın dikta rejiminin yıkılmasında dayanılacak temel güç olarak gördüğü işçi-köylü ittifakı fikrini ileri sürdü. Rus proletaryasının devrimci hareketteki önder rolünü açıkladı ve proletaryanın partisinin inşası bakımından yerine getirilmesi gereken görevleri ele aldı.

1895 yılının sonbaharında, artık tanınmış bir Marksist lider olarak kabul gören Lenin, Petersburg'da bulunan 20'den fazla Marksist grubu, yeraltında çalışma yürüten bir politik örgütte birleştirdi. Lenin'in önderliğindeki "Petersburg-İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği", örgütünün amacı, işçiler arasında örgütlenme ve propaganda çalışmaları yapmak ve işçilerin yürüttüğü ekonomik mücadelelerin Çarlığın dikta rejimine karşı yürütülen politik mücadelelere dönüştürülmesine önderlik etmektir. Mücadele Birliği, 1896 yazında, Petersburg'daki 30 binden fazla tekstil işçisinin greve gitmesine öncülük ederek çalışma saatlerinin kısaltılmasını talep etti. Mücadele başarıyla sonuçlandı. Bu mücadele, Rusya'da bir Marksist örgütün önderlik yaptığı ilk işçi hareketiydi ve işçi hareketi ile Marksizmin birleşmeye başladığı bir çağı açan dönüm noktası olmuştu. Mücadele Birliği'nin etkisiyle, Rusya'nın diğer kentlerinde de benzer örgütler kuruldu. Yeni örgütlerin kurulması, tüm Rusya'da birleşik bir politik partinin kurulmasının zeminini hazırlıyordu.

Partinin Kuruluşuna Girişilmesi, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin İlk Kongresi ve Reformcu Ekonomist Gruba Karşı Mücadele

1898'in Mart ayında, Petersburg, Moskova ve Kiev'den gelen “İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği”, “Genel Yahudi İşçi Birliği”²⁶ gibi kimi Marksist ve sosyalist örgütlerden ve *Rabochaia gazeta* yanlısı olanlar arasından toplam 9 temsilcinin katıldığı Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin ilk kongresi, gizlice Minsk'te toplandı. Kongre, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kurulması konusundaki öneriyi kabul etti ve 3 kişilik bir merkez komitesi seçti. Lenin o günlerde hapisteydi, fakat çok zor koşullarda hapisinden partinin inşaa çabalarına katkıda bulunmaya çalışıyordu. Kongre'den bir süre önce kurulacak parti için kendi program taslak önerilerini hazırlamış, bu metni mürekkep yerine bildiğimiz süt ile bir kitabın satırları arasına yazmış ve hapishane dışına ulaştırmayı başarmıştı.

Kongre, “İşçilerin Davası” (*Rabocheye Dyelo*) gazetesini partinin resmi yayın organı olarak kabul etmişti, ayrıca kongre seçilen Merkez Komite'sine, partinin acil öncelikli politik görevlerini tanımlayan bir parti manifestosu taslağı hazırlama görevi verdi. Kongre kararları ve kongre manifestosu bir broşür biçiminde basılmış ve dağıtılmış olan bu belge Rusya'daki sosyalist akımın tarihinde önemli bir dönüm olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda bu kongre parti programı ve parti tüzüğünü oluşturamamıştı.

Kongre kararları ve kongre manifestosu şu görüşleri içermişti: “Rusya'nın proleterleri Çarlığın dikta rejiminin prangalardan kurtulacak, ardından kapitalizme ve burjuvaziye karşı

26 **Bund:** Tam adı “Litvanya, Polonya ve Rusya'da Genel Yahudi İşçi Birliği” olan ve kısaca Bund olarak tanınan örgüt, 1897'de Rusya'nın boyunduruğu ve sınırları içinde olan Polonya 'da kurulmuştu ve Yahudi işçileri ulusal sosyalist bir parti altında birleştirmeyi, bu hareketi Çarlığa karşı mücadele veren işçi hareketinin bir müttefiki yapmayı hedefliyordu.

savaşımını sosyalizmin tam zaferine kadar, daha fazla azim ve gayretle sürdürecektir.” Bu belgede aynı zamanda politik mücadelelerin, işçi hareketinin hâli hazırdaki genel görevleriyle birleştirilmesi gereğini savunuyordu. Lenin, Sibirya’da sürgünde olduğu için bu önemli toplantıya katılamamıştı. Fakat olayı öğrendiğinde, diğer yoldaşlarıyla birlikte kurulan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi’ne katılacaklarını beyan ettiler. Aslında, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin ilk kongresi, önüne koymuş olduğu parti inşası görevini yerine getirmede başarısız olmuştu. Çünkü kongrede seçilmiş olan Merkez Komitesi, polis tarafından ele geçirilmişti, diğer yandan aslında yerel örgütler birleşik bir önderlikten yoksundular ve gevşek ve amatör bir biçimde çalışıyorlardı, klikçi bir ortam söz konusuydu. Bu anlamda Rus proletaryası hâlâ partisini inşa etme görevi ile karşı karşıya bulunuyordu.

Bu tarihsel noktada, Rusya işçi hareketi içerisinde, “Gençlik Fraksiyonu” olarak da anılan oportünist ekonomizm grubu ortaya çıktı. Ekonomistler, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde oluşan ilk oportünist fraksiyondur. Bunlar, işçi hareketinin öncelikli görevini dar ve sınırlı ekonomik mücadeleler olarak görüyorlar, işçi hareketinin “kendiliğindenci” boyutunu yüceltıyorlar, mutlaklaştırıyorlar ve Bernstein’in revizyonizmini övüyorlardı. Lenin onları Bernstein revizyonizminin Rusya’daki bir çeşidi olarak nitelemiş ve “Rusya’nın Bernsteincileri” olarak adlandırmıştı.²⁷ Ekonomist gruba mensup olan bu yazarlar “eleştiri özgürlüğü” adı altında Marksizme “bir dogma olduğu” söylemi ile saldırıyor, Marksizmin işçi hareketi açısından yönlendirici niteliğini inkâr ediyorlardı. Ekonomistler katıksız ekonomik mücadeleleri ve katıksız sendikal mücadeleleri savunuyor, işçilerin siyasi mücadeleler yürütmelerine ve Marksist sosyalizmin işçiler arasında propaganda edilmesine karşı çıkıyor ve “Maaşlara bir kopek [kuruş] daha eklenmesi, bu her türlü sosyalizmden ve politikadan daha değerli ve

faydalı olacaktır” görüşünü ifade ediyordu.²⁸ Proletaryanın devrimcilerden oluşan birleşik siyasi partisinin inşasına karşı çıkıyor, bunun yerine, grev fonlarının ve işçilerden oluşan karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma örgütlerinin oluşturulmasını yüceltiyorlardı.

Lenin, Rusya’daki sosyalist hareketin bir yandan düşünsel/teorik bir karmaşa içinde olduğunu, diğer yandan örgütsel açıdan, dağınık, gevşek ve amatör nitelikli olduğunu saptayarak, partinin yeniden kurulmasını öngören bir plan ortaya attı. Bu plana göre, Lenin, parti inşası çabasının örgütsel inşayı birinci öncelik olarak almak yerine ideolojik inşayı öne çıkarması gerektiğine inanıyordu. Ekonomizm ile var olan ayrım noktaları, teorik ve ideolojik açıdan berrak biçimde ortaya konulmadığı müddetçe, proletaryanın siyasi partisinin gerçek anlamda kurulamazdı. Bunun için, ilk öncelikle bir etkili bir propaganda merkezi, bir propaganda aracı inşa edilmeliydi. Lenin, bu çerçevede 3 yıllık sürgün hayatının sona ermesinin ardından, Plehanov ve Martov’la birlikte Rusya genelinde yayımlanacak ve dağıtılacak olan siyasi nitelikli *Iskra* (Kıvılcım) gazetesini kurdu. Bu gazeteyi ekonomizmi eleştirmek, Marksizmin bakış açısını ve tutumunu net olarak ortaya koymak ve dağınık Marksist grupları kendi etrafında toplamak için kullandı. Böylece bu mücadele partinin ideolojik ve örgütsel inşasının temellerini oluşturmuştu.

208

Mart 1902’de Lenin, ekonomizmi kapsamlı olarak eleştirdiği ve yeni tipte bir proletarya partisinin örgütsel inşasının temel ilkelerini (politikaları) kapsamlı bir biçimde ortaya koyduğu *Ne Yapmalı?* adlı kitabını yayımladı.

Lenin bu kitapta ilk olarak, ekonomistlerin, işçi hareketinin kendiliğinden mücadelesi ile ilgili teorilerini eleştirdi ve işçi sınıfının politik partisinin önemli bir boyutunu, partinin ideolojik bakımdan inşası sorununu ele aldı. Lenin’e göre işçi

sınıfının politik partisi aynı zamanda ideolojik olarak inşa edilmeliydi.

Lenin’e göre, işçi hareketinin “kendiliğindenci” yönünü yüceltmek, ekonomizmin hatalarının en temel nedeniydi. İşçi hareketinin tarihinin başlangıç aşamalarında hareketin kendiliğindenliği, işçiler arasında bilinçlenmenin filizlenmesi olarak görülebilirdi fakat işçilerin kendiliğinden hareketinin gelişimi içinde bilimsel sosyalizme yönelmesi söz konusu olmazdı.”

Tüm ülkelerin tarihleri göstermektedir ki, kendiliğinden işçi hareketi, yalnızca kendi gücüne yaslandığında, ancak sendikacılık bilincini, yani işverenlere karşı mücadele etmek için sendikalarda birleşme gerektiği inancını, hükümete işçilerin haklarını koruyacak yasalar geçirmesi için baskı yapmak için mücadele etmek gerektiği düşüncesini ve benzeri fikirleri geliştirebilir.”²⁹

Ekonomistler, teorik ve ideolojik inşayı ve örgütlü faaliyeti inkar ediyorlardı ve bu tutum, sadece işçi hareketinin gevşemesi ve bozulmasıyla sonuçlanabilirdi. Lenin’e göre sosyalist düşünceler burjuvazinin yüzyıllar içinde oluşturduğu ve sahip olduğu ideolojik sisteme kıyasla çok daha yeni ve zayıftı, bu nedenle, “sosyalizmin ideolojik sisteminden verilecek en ufak taviz ve bu alanda çabanın ihmal edilmesi, burjuva ideolojik sistemini güçlendirmekle sonuçlanacaktı.”³⁰ Ekonomistler devrimci teorinin işlevini inkâr ediyor, bu da pratikte burjuvazinin işçi sınıfı üzerindeki hakimiyetini güçlendirmek anlamına geliyordu.

Lenin’e göre, eğer işçi hareketi bir üst seviyeye, kendiliğindenlikten bilinçlilik düzeyine çıkartılmak isteniyorsa, proleterya partisinin bazı ilkelere bağlı kalması gerekiyordu. Bunlardan ilki Marksizmin, partinin yönlendirici ideolojisi olarak benimsenmesiydi. Çünkü “devrimci teori olmaksızın devrimci

29 a.g.e., s. 317.

30 a.g.e., s. 327.

bir hareketten bahsetmek” mümkün değildi, “Partinin öncü/ gelişkin savaşçı rolünü yerine getirebilmesi, ancak en gelişkin teoriyi rehber edinen bir parti ile olanaklı olabilirdi.”³¹

Marksizm, bizzat proletaryanın devrimci teorisiydi ve proletaryanın dünyayı anlamakta ve değiştirmekte kullanacağı gelişmiş ideolojik silahtı. İkincisi, parti, sosyalist düşüncelerin işçilere aktarılması için yoğun biçimde çalışmalıdır, ancak bu biçimde işçi hareketi kendiliğindenlik düzeyinden bilinçlilik düzeyine çıkarılabilir. İşçi hareketi kendiliğinden bilimsel sosyalizm bilincine varamayacağı ve ancak sendikacılık bilincini oluşturabileceği için parti, sosyalist düşüncelerin işçi hareketine taşınması hedefine sıkı sıkıya bağlı kalınmalıydı.

Üçüncüsü, parti, sosyalist akım içindeki oportünist düşünce eğilimlerine ve proleter olmayan düşüncelere (teorilere) karşı sürekli bir savaşım sürdürmelidir. Lenin’e göre Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin daha kurulma aşamasında maruz kaldığı iç kargaşa, Rusya’nın geri kalmışlığının ya da otokratik Çarlık rejiminin baskılarının bir sonucu değildi, daha önemlisi, uluslararası Bernstein revizyonizminin ve ülke içinde “ekonomist grubun” olumsuz etkisinin sonucuydu. Lenin’e göre, bu akımlar, “dogmatizmin eleştirmek” ve “eleştiri özgürlüğü” adı altında Marksizmi yanlış bir biçimde sunmuş, insanların kafasını karıştırmışlar ve sosyalist akım için ciddi bir tehlike oluşturmuşlardı. Bu olumsuz etki kısıtlanmadığı ve alt edilmediği takdirde Sosyal Demokrat Parti, reformcu bir parti hâline gelebilirdi. Ve burjuva ideolojisinin dolaylı etkisi, sosyalist hareketi içten içe aşındırmaya devam edecekti. Dolayısıyla, bu çeşit bir “eleştiri özgürlüğü” hoş görülmesine izin verilemezdi, ve sosyalist akım içindeki her türlü oportünist düşünceyle dışa dış savaşılmalıydı. Lenin’in savunduğu bu ilke kesinlikle partinin dogmatizme taviz vermesi anlamına gelmemekteydi. Özlü bir biçimde ifade edersek, sosyalizmin ilkelerinin hayata geçirilmesinde ısrar edilmeliydi, aynı zamanda oportünizm

ancak bu bilimin (sosyalizmin) düşüncesinin sürekli olarak geliştirilmesi sayesinde yenilgiye uğratılabilirdi.

İkinci olarak, Lenin, ekonomistlerin savunduğu basitçe ekonomik mücadeleyle yetinilmesi gerektiği şeklindeki revizyonist çarpıtmayı eleştirmiş ve proletaryanın kurtuluşunda politik mücadelenin belirleyici rolünü incelemiş ve açıklamıştı.

Ekonomistlere göre Marksizm, ekonomik temelin politikayı belirlediğini savunduğu için, sosyalistler işçilerin ekonomik mücadelelerinin “öncelikli önemini” kabul etmeliydiler. Bu görüşe dayanan ekonomistler Rusya’daki işçi hareketinin hedefini “işçilerin ekonomik koşullarını iyileştirme mücadelesi” olarak tanımlıyorlardı. Bununla birlikte Lenin, Marksizm’in, işçilerin ekonomik mücadelelerinin rolünü ve etkilerini hiçbir zaman göz ardı etmediğini, bu mücadelelerin, işçi sınıfının mücadelesinin önemli bir parçası olduğunu savunmuştu. Ancak, bunu savunan Lenin, öte yandan ekonomik mücadelenin rolü ve etkisinin sınırlı olduğunu, bu mücadelenin ancak işçilerin çalışma koşullarını iyileştirebileceğini, fakat ücretli emek sistemi kökten ortadan kaldıramayacağını açıklamıştı. Marksizm’in ekonomik temelin politik alanı belirlediğini savunan teorisinden yola çıkarak işçilerin ekonomik/sendikal mücadelelerinin birincil öneme sahip olduğu söylenemezdi. İşçiler için, kapitalist sistemde yalnızca politik mücadele belirleyici bir rol oynayabilirdi. İşçi sınıfı, politik mücadele ile burjuvazinin iktidarını alt etmedikçe asla ekonomik kurtuluşunu gerçekleştirmezdi. Lenin, ekonomistlerin “işçilerin ekonomik mücadelelerine politik nitelik kazandırmak” görüşünü de tartışarak, ekonomistlerin söz konusu ettiği bu “politikanın” sendikalist akımın politikası ve işçilerin çalışma koşullarını iyileştirme politikası olduğunu bu “politikaların” asla kapitalizmi tehdit etmediğini savunmuştu.

Söz konusu “politikaların” işçileri proletarya devrimine götüren politika ile temelden karşıt olduğu açıktı. Basitçe katıksız ekonomik mücadelelere bel bağlamanın, sosyalist akımı revizyonizme götürmesi kaçınılmazdı. Bu bağlamda Marksizm, basitçe katıksız ekonomik mücadelelere karşı çıkmış, işçilerin ekonomik mücadelelerinin politik mücadeleler ile birleştirilmesini ve politik mücadelelere birincil önceliğin verilmesi gerektiğini savunmuştu.

Lenin, üçüncü olarak ekonomistlerin, işçi sınıfı partisinin önemli bir bölmesi olan (uzmanlaşmış) profesyonel³² devrimci örgütlerin kurulmasına karşı çıkan tutumunu eleştirmiş ve yeni tipte bir Marksist politik partinin inşasının önemini ortaya koymuştu. Ekonomizm, politika alanında sendikalizmin politik çizgisini savunurken örgütlenme alanında ise birleşik ve sıkı bir işçi sınıfı partisinin inşasına karşı çıkıyordu.

Onların sözünü ettiği parti örgütü, işçiler arasında dayanışmayı örgütleyen işçiperver bir topluluktan öteye geçmiyor, “grevlerin sürdürülebilmesi için mali fonlar” ve benzeri diğer kendiliğinden kitle örgütlerini örgütleyen bir örgüt olarak kalıyordu. Lenin, bu sorunlu parti kavramını tartışırken, gelişkin bir kapitalist tröst işletmesinin yapısı ve çalışma tarzı ile basit bir zanaatkar işletmesinin yapısı ve çalışma tarzını karşılaştıran bir örnek vermiş, ikinci türde basit “zanaatkar” tarzı ile çalışmayı öngören bir örgütlenme çizgisinin proletaryanın yürüteceği devrimci mücadelelere önderlik edemeyeceğini yazmıştı. Lenin’e göre, Rusya’daki kendiliğinden mücadeleler, örneğin birçok işçi grevi gerçek anlamda proletaryanın “sınıf mücadeleleri” haline gelemezdi, çünkü bunları doğrudan ve kuvvetli biçimde etkileyecek “güçlü devrimci örgütler”

32 Buradaki, profesyonel partili sözcüğü, bir Marksist partinin yürüttüğü tüm mücadelelerin gerektirdiği niteliklere sahip ve tüm zamanını parti çalışmasına veren, bunu bir meslek olarak benimseyen militanları kastetmektedir.

yoktu.³³ Bu nedenle, Rusya'daki Marksistler açısından, “öncelikli ve zorunlu pratik görev, işçilerin politik mücadelelerine, enerji istikrar ve süreklilik enjekte etme yeteneğine sahip olan bir devrimciler örgütü” kurmaktı.”³⁴

Lenin, işçi sınıfının siyasi partisinin iki kısımdan oluşması gerektiğini düşünmüştü: ilk kısım partinin temel gövdesi olan kısımdı. Parti üyelerinin çoğunluğunu oluşturan bu kısım, yaşamlarını idame ettirmek için çalıştıkları işlerden ayrılmamış olan ve kitlelerle yakın ilişkiler içinde olan kısımdı. İkinci kısım ise partinin asıl omurgasını oluşturan ve partide azınlıkta olan kısımdı. Bunlar, partinin aidatlarından kendilerine sağlanan kısıtlı bir gelirle yaşamlarını sürdüren profesyonel devrimcilerdi. Lenin'e göre bu omurga bölümü içersinde görev alan üyeler arasından en yetenekli, en deneyimli ve işçiler arasında en yüksek prestije sahip olan üyeleri seçmek, yetiştirmek ve bunlardan oluşan bir önderler kolektifi, bir önderlik çekirdeği oluşturmak gerekiyordu. Ancak bu tarz bir parti yapılanması, olağanüstü zorlu bir mücadele ortamında mücadele eden partinin güçlerini merkezileştirebilir, onun birliğini, etkinliğini güvence altına alabilir ve onun savaşma kapasitesini yükseltebilirdi. Bu bağlamda, Lenin, tam bir özgüvenle “Bize devrimcilerden oluşan bir örgüt verin... ve Rusya'yı altüst edelim!”³⁵ demiştir.

Lenin, *Ne Yapmalı?* adlı kitabında ekonomizmin oportünist görüşlerini mahkum etmiş ve parti inşasının ideolojik/teorik temellerini ortaya koymuştu, bu çerçevede Iskra'nın yayın ve dağıtım faaliyetleri bir yandan Rusya'daki Marksistleri kendi etrafında birleştirmiş, diğer yandan partinin örgütsel inşasının temelini oluşturmuştu. Artık Rusya'da bir proletarya partisinin inşası için gereken şartlar gerçeklik haline gelmişti.

33 Lenin, *Bütün Eserleri*, Çince 3. Baskı, Cilt 1, s. 414.

34 a.g.e., s. 386.

35 a.g.e., s. 406.

İkinci Parti Kongresi: Rusya’da Yeni Tipte Bir İşçi Sınıfı Partisinin Kurulması

1903 yılının Temmuz ile Ağustos ayları arasında, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi, ikinci kongresini gizli bir biçimde Brüksel’de topladı (sonradan polis baskını tehdidi nedeniyle Londra’da devam etti) ve Çarlık hükümetinin dağıttığı parti örgütünü toparladı. Kongrenin önceliği, Iskra’da önerilen ve geliştirilen politikaya ve örgüt modeline dayanan bir parti kurmaktı.³⁶

Aralarında Iskra grubu, ekonomistlerin ve Bund’cuların³⁷ da bulunduğu 26 farklı örgütten 43 temsilcinin katılımıyla kongre toplandı. Bu nedenle kongrede farklı gruplar arasındaki mücadele oldukça sert geçmişti. Lenin’in de hazır bulunduğu kongre, Plehanov’un başkanlığında toplanmıştı. Kongrenin temel gündemi, parti program ve tüzüğünü belirlemek ve merkezi yönetimi seçmektir. Kongrede tartışılan program taslağı Plehanov tarafından oluşturulmuş ve Iskra’nın yazı kurulu adına önerilmişti. Taslakta, açık bir biçimde partinin temel amacının proletarya diktatörlüğü için savaşmak olduğu ve partinin işçi hareketinin lideri olduğu belirtiliyordu. Ekonomizm yanlıları ve Bund grubu, sözü geçen maddelerin diğer ülkelerdeki sosyalist partilerin maddelerinden farklı olduğu ve “proletarya diktatörlüğü” ifadesinin maddeden çıkarılması gerektiği yönünde talepte bulundular. Toprak (tarım) sorunu ve ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesi ile ilgili parti politikalarının programda yer almasına itiraz ettiler.

Lenin kongrede *Iskra* gazetesi adına bir konuşma yaptı ve ekonomizmin görüşlerini güçlü bir biçimde çürüttü. Ekonomistlerin parti programı ile ilgili görüşlerini içeren karar önergesi kongrede delegelerce kabul görmedi ve kongre,

36 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 2. Baskı, Cilt 8, s. 203, Pekin, Halkın Yayınevi, 1986.

37 **Bund grubu:** Yahudi Sosyal Demokratlarının (sosyalistlerinin) oluşturduğu politik grup.

aldığı kararlarla partinin programına toplumsal devrimin içeriğini tanımlayan şu ifadeleri dahil etti: “bu toplumsal devrimin temel ön koşulu proletarya diktatörlüğüdür, diğer deyişle proletaryanın böylesi bir politik iktidarı ele geçirmesi, onun sömürücülerden gelecek tüm direnci tümüyle kırmasını olanaklı kılacaktır.” Bu, İkinci Enternasyonal’e bağlı partiler arasında proletarya diktatörlüğünü resmen kabul eden yegâne programdı.

Bunun yanı sıra programda, otokratik Çarlık rejiminin yıkılması ve demokratik bir cumhuriyetin kurulması partinin acil ve doğrudan görevi olarak belirlenmişti. Kongre aynı zamanda tüzüğün ilk maddesi üzerinde ateşli tartışmalara sahne oldu. Lenin tarafından önerilen maddede, “parti tüzüğünü kabul eden, partiyi maddi olarak destekleyen ve bir parti örgütüne bağlı olarak çalışan kişi parti üyesidir”³⁸ cümlesi yer alıyordu. Martov, Lenin’in önerisine karşı çıktı ve bu maddeyi şu biçimde değiştirmeyi önerdi: “Parti tüzüğünü tanıyan, ve partinin örgütlerinin bir tanesinin yönlendirmesi altında, partiyi maddi olanakları ile ve (çabalarıyla) “düzenli” bir biçimde kişisel olarak destekleyen herhangi biri Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi üyesidir.”³⁹ Martov, “parti üyeliği unvanı ne kadar kadar yaygınlaşırsa, o denli iyi olacağını” dile getirmişti.

İki önergedeki farklılıklar aslında ne tür bir partinin kurulması gerektiği üzerinde yapılan ilkesel bir tartışmaydı. Lenin’e göre parti üyeleri parti aidatını ödemezler, partinin örgütsel yaşamına dâhil olmazlar ve partinin disiplin denetimini kabul etmedikleri takdirde partinin mücadele gücüne sahip olamaz ve parti düzensiz örgütsel yapıların olduğu bir kulüp hâline gelirdi. Martov ise partinin temelde gevşek bir yapısı olması gerektiğini ve herhangi bir grevcinin, bir aydının gönüllü olarak kendi istemi ile partiye katılabilmesi gerektiğini savunuyordu.

38 A.g.y., s. 238.

39 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 2. Baskı, Cilt 8, s. 238.

Oportünistlerin ve arada yaplalayan orta yolcu öğelerin⁴⁰ desteği sonucunda kongre, parti tüzüğünün ilk maddesi olarak Martov'un önerisini 22'ye karşı 28 oyla kabul etti. Bu olay, söz konusu kongrenin büyük bir zaafı olarak tarihe geçmişti. Lenin'in önerdiği formülasyon , ancak üçüncü kongrede parti tüzüğüne resmi olarak yazılabildi.

Kongre aynı zamanda partinin merkez organlarının seçimi sırasında da ateşli tartışmalara sahne oldu. Lenin'i destekleyen delegelerin çoğunluğu oluşturması Merkez Komitesi'nin bileşimini belirledi Martov'un öncüsü olduğu eğilim ise delegelerin sadece azınlığının desteğini alabilmişti. Kongredeki bu sonucun ardından, Lenin'i destekleyen kesim "çoğunluk" manasında Bolşevikler, Martov'u destekleyen kesim ise "azınlık" manasında Menşevikler olarak anılmıştır. Partideki bu iki fraksiyon, örgütsel ilkeler ve politik görüşleri bakımından ayrılmış olarak uzun yıllar boyunca varlığını korumuştur. Bu iki politik fraksiyonun varlığı nedeniyle Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi birleşik bir görünüm vermesine karşın, pratikte iki taraf da kendi programına ve yol haritasına sahipti ve çalışmalarını genellikle birbirlerinden bağımsız bir biçimde yürütmekteydiler. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin ikinci kongresi parti inşasını tamamladı. Bu kongre, bir yandan İkinci Enternasyonal'den farklı ilkelere sahip yeni tipte bir proletarya partisinin kurulmasını sağladığı için , diğer yandan da kapsamlı bir ideolojik sistem olan Bolşevizm veya Leninizm'in şekillenmesinin başlangıcına işaret ettiği için büyük bir öneme sahiptir. Lenin, daha sonra bir yazısında "politik bir düşünce akımı olarak Bolşevizm, bir parti olarak var olmaya 1903'te başlamıştır"⁴¹ ifadesini kullanmıştı. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin ikinci kongresinden sonra parti içi mücadeleler daha da ateşli bir hâl almaya başladı. Martov'un önderlik ettiği

40 **Adem-i merkeziyetçilik:** Partide, Marksizmin demokratik-merkeziyetçilik örgütsel ilkesinin uygulanmasına itiraz eden liberal örgütsel tutum.

41 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 4, s. 135, Pekin, Halkın Yayınevi, 1995.

Menşevikler, ikinci kongrenin kararlarını çiğnedi ve parti liderliğini ele geçirmek için mücadele etmeye başladı ve partiden ayrılma tehdidini dahi öne sürerek Merkez Komite’de daha fazla koltuk talep ettiler. Plehanov partinin bölünmesinden korktuğu için Menşeviklere kongre hukukunu hiçe sayan ilkesiz tavizler verilmesini savundu. Lenin, bu gelişmelerin ardından partideki farklılıklara ve örgütsel düzensizliklere, örgütsel sorunlara dikkat çekmek için, 1904 Şubat’ı ve Mart’ı arasında *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* adlı kitabı yazdı. Lenin, bu kitabında Menşeviklerin örgütlenme konusunda izledikleri oportünist çizgiye köklü eleştiriler getirdi ve proletarya partisinin örgütsel ilkeleri üzerinde durdu.

Lenin’e göre parti, öncelikle, proletaryanın öncü birliği (kolu) idi. Bu anlamda Parti, Marksizm teorisi ile donanmalı ve en bilinçli ve ileri kişilerden oluşmalıydı. “İşçi sınıfının öncü birliği ile sınıfın tümünü birbirine karıştırmak kesinlikle yanlıştır.”⁴² Eğer her bir grevci kendisini parti üyesi olarak görseydi, parti ile sınıf arasında bir fark kalmazdı. Bu da pratikte partinin anlamını yitirmesi ve tasfiye edilmesi anlamına gelirdi.

İkinci olarak, parti proleterlerin örgütlenmiş birliğidir. Parti tüm örgütlerinin toplamıdır, fakat sadece aritmetik bir toplam değil, bunun ötesinde, parti bir örgütler (organlar -çev.) kompleksidir”⁴³ Parti, en azından ... örgütlülüğün asgari koşullarını benimseyen kişileri üye yapmalıdır. Partiye katılacak herkes parti komitesi tarafından kabul edilmeli ve bir temel örgütte parti yaşantısına dahil olmalıdır. Ancak bu yol izlendiği takdirde birleşik bir bütünselliğe sahip olabilir ve nihai zafer için girişeceği savaşta sınıfın tamamına önderlik edebilirdi.

42 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 8, s. 254.

43 A.g.e., s. 252.

Üçüncü olarak, parti, proletaryanın en üst örgütsel yapılanmasıdır. İşçi sınıfı içinde çalışan partiyle bağlantılı birçok örgüt bulunabilir. Parti bu örgütlerin ve grupların çekirdeğinde yer almalı, en üst örgütsel yapılanma olarak diğer işçi örgütlerini yöneten merkezi karargah rolünü üstlenmelidir.

Dördüncü olarak, partinin kitlelerle sıkı bağları olmalıdır. Parti ancak bu biçimde kitleler tarafından kabul edilebilir, desteklenir ve onların güvenini kazanabilir. Eğer partinin kitlelerle olan bağları koparsa, parti dönüştürme gücünü kaybedecek, ayağı yere basan gerçekçi politikalar üretemeyecek, kitleleri birleştirmesi ve ileriye taşıması mümkün olamayacak, canlılığını yitirecek ve sonuçta parti sonunu hazırlamış olacaktır.

Beşinci olarak, parti, merkeziyetçilik ilkesine dayalı olarak örgütlenmelidir. Eğer parti, faaliyetlerini düzenli olarak yürütmek, devrimci kitleleri etkili ve planlı mücadelelere sevk etmede önderlik rolünü yerine getirmek istiyorsa, üyelerince kabul gören bir parti tüzüğüne, ortak bir iç disipline ve bir önderlik organına—kolektif bir biçimde çalışabilen bir merkez komitesine sahip olmalıdır. Partide düşünce ve eylem birliği kendiliğinden meydana gelemezdi. Örgütsel faaliyetlerde olduğu gibi, ilkelere, politikalarda ve eylemde birliğin sağlanabilmesi için partide zorunlu bazı kurallar olmalıydı: azınlık çoğunluğa, birey örgüte, alt seviyedeki organlar, üst seviyedeki organlara tabi olmalıydı.

Menşeviklerin önerileri doğrultusunda, partide özerkliğin ve ademi-merkeziyetçiliğin uygulamaya sokulması halinde, parti içinde düşünce ve eylem birliğinin sağlanması olanaksız hale gelecek, iç kargaşa, bölünme ve çatışmalar kaçınılmaz hale gelecektir. Bu durum partinin mücadele gücünü düşürecek ve en nihayetinde dağılmak ve çökmek durumunda kalacaktır. Lenin, Çarlığın diktatoryal rejimi karşısında gizli bir yeraltı çalışmasının gereğinden hareket ederek, merkeziyetçilik ilkesinin, partinin “beyaz terör” karşısında ayakta kalabilmesi ve

alışmalarını sürdürmeye devam edebilmesi bakımından vaz-geçilmez olduğunu belirtmişti. Bu durum parti içinde demok-rasiye gereksinim olmadığı anlamına gelmiyordu, fakat Lenin daima Rusya'daki son derece baskıcı politik koşulları gözönünde bulundurmuş, dolayısıyla içi boş demokrasi söylemle-rinden kaçınmıştı. Aralık 1905'te, devrimci mücadeleler sonu-cunda politik rejimin görece "liberalleştiği" başladığı günlerde toplanan Tammerfors konferansında⁴⁴ Lenin, bir karar önerge-si vererek ilk kez "demokratik-merkeziyetçilik ilkesini, parti-nin örgütlenme ilkesi olarak ortaya atmıştı.

Daha sonra Lenin'in oluşturmuş olduğu demokratik-merke-ziyetilik ilkesi, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin 1906'da toplanan 4. Kongresi'nde ilk kez parti tüzüğüne dahil edilmişti.

Altıncı olarak, partinin, saflarında düzenli bir örgütsel ya-pıya, güçlü bir irade birliğine ve tüm parti üyelerinin uymakla yükümlü olduğu bir disipline sahip olması gerekiyordu. Hem sıradan parti yeleri, hem de parti liderleri ve st düzey parti kadroları parti üyeliğinin kurallarına ayrımsız bir biçimde uy-malı ve parti üyelerinin hak ve ödevleri bakımından eşit olma-lıydılar. Aksi takdirde, parti saflarının birliği sağlanamayacak, parti politikalarının hayata geçirilmesi güvence altına alın-mazdı. Parti, bütün partiyi ve tüm yeleri kucaklayan, ortak bir disipline sahip olmalıydı.

Bir *Adım İleri, İki Adım Geri* kitabı, işçi sınıfının Marksist 219
parti teorisini geliştiren ve zenginleştiren bir teorik eser olarak, yeni-tipte bir işçi sınıfı partisinin örgütsel ilkelerini kapsamlı bir şekilde incelemiş ve tartışmıştı. Böylece, Rusya'da yeni tipte bir işçi sınıfı partisinin inşası sorunu teorik düzlemde temel olarak zmlenmiş oluyordu.

44 Bu konferans yalnızca Bolşeviklerin katıldığı bir konferans olduğu için "Tammerfors oğunluk Konferansı" olarak anılmıştır.

Menşevikler 1903'teki İkinci Kongre'de partinin yönetici kurulların bileşiminin belirlenmesinde yenilgiye uğradı. Azınlıkta kalan, Martov liderliğindeki Menşevikler ve onları destekleyen genç parti önderlerinden Leon Troçki, Kongre'nin süregiden son oturumlarına katılmayı reddetti. Martov, kendi gruplarından üç kişinin daha dahil edilmemesi durumunda Iskra'nın yayın kurulunda yer almayacağını, ayrıca Merkez Komite'de de sorumluluk üstlenmeyi kabul etmeyeceğini duyurdu. Martov'un *Iskra* yayın kurulu için öne sürdüğü talep, kabul edildiği takdirde, Kongre'deki oylamada azınlıkta kalmalarına rağmen Menşevikler'e haksız bir üstünlük sağlayacaktı. Oysa Kongre'de aldıkları oy azınlıktaydı. Menşevikler sonradan Kongre'nin seçmiş olduğu tüm önderlik ve yürütme kurullarını boykot ettiler ve tanımadıklarını ilan ettiler. Kongre'nin ardından, artık bu isimle anılmaya başlanan Menşevikler, Lenin'e karşı açık bir kampanya yürütmeye başladı ve onu diktatör olmakla vb. suçladı. Bu belki de kendilerinin Kongre sürecinin sonlarında ve Kongre sonrasında takındıkları antidemokratik tutumları ve Kongre'nin kararlarını tanımama tavırlarını örtbas etmek içindi. Menşevikler bu şekilde partiyi böldü.

Bir iki ay boyunca Plehanov, Lenin'i destekledi. Ancak daha sonra Martov'a boyun eğdi ve 1903 sonbaharında, Parti Konseyi'ne, Martov'un istediği kişileri yayın kuruluna alması çağrısı yaptı. Bu, Kongre kararlarının açıkça ihlal edilmesiydi ve dolayısıyla Lenin yayın kurulundan istifa etti. Böylece Merkez Komite, Menşevikler'in kontrolüne geçmişti.

Dolayısıyla 1904 yazında, partinin Merkez Komitesi, Menşeviklerin hâkimiyeti altındaydı. Yukarıda aktardığımız gelişmeler nedeniyle, Bolşevikler kendilerinin bağımsız merkezi önderlik organlarını oluşturdular ve *İleri* adını verdikleri kendi merkezi gazetelerini örgütlediler. Böylece, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde birbirinden bağımsız iki fraksiyon biçimlenmişti.

V. 1905 Devrimi ve İki temel Sosyalist Grubun, Bolşeviklerin ve Menşeviklerin Birbirinden Uzaklaşması

1905 yılında, emperyalizm dönemindeki ilk halk devrimi Rusya’da patlak verdi. 3 Ocak 1905 tarihinde (Gregoryen takvimine göre 16 Ocak’ta), Petersburg’daki en büyük fabrika olan Putilov fabrikasının işçileri, 4 arkadaşlarının herhangi bir gerekçe olmaksızın kovulması üzerine bir grev başlattılar. Grevin etkisi hızla büyüdü ve çok geçmeden kentteki 100 bin işçinin katıldığı bir genel greve dönüştü. Çarlık hükümeti, greve güç kullanılarak son verileceği tehdidini savurmuş ve işçi hareketini bastırmaya yönelik bir komplo hazırlığına girişmişti.

Bu komplo doğrultusunda ilk olarak, papaz Gapon’un⁴⁵ başına geçeceği grevci kitlelerin topluca Çarlık hükümetine, başvurarak iş saatlerinin kısaltılmasını ve politik özgürlüklerin sağlanmasını talep eden “barışçıl bir dilekçe” sunması planlanmıştı. Amaç işçileri yumuşatmak ve onlara öldürücü bir darbe vurmaktı. 9 Ocak sabahında 140 bin işçi ve aileleri, papaz Gapon başta olmak üzere ellerinde Çar’ın posterleri, Kışlık Saray’a doğru dilekçelerle yola çıktılar. İşçi temsilcileri dilekçelerini Çar’a verecekleri sırada, önceden konumlanmış olan askeri polis, grev yapan işçilerin üzerine saldırdı. Aynı anda atlı süvariler de kitle üzerine ateş açarak silahsız insanları kıyımdan geçirdi. Sonuç olarak binin üzerinde insan öldü ve 5 binden fazlası yaralandı. Bu gün, Rusya tarihinde meşum

⁴⁵ **Papaz Gapon**, Rusya tarihinin ilginç kişiliklerinden biridir. İşçi hakları için mücadele etmek üzere bir örgüt kuran Gapon, 1905 Devrimi’nin öncesinden itibaren, iddiaya göre, hem Japon askeri istihbaratı hem de Çarlık polisiyle bağlantılıdır, fakat bu bağlantıları, kendi hesabına bir “iki taraflı ajanlık” olarak kullanır ve kendi amaçları doğrultusunda faydalanmaya çabalar. 1905 Devrimi’nin ardından yurtdışına kaçar, burada muhalif Sosyalist Devrimci Parti’yle ilişki kurar. Bir yıl sonra Rusya’ya döndüğünde üyesi olduğu parti örgütüne polisle bağlantısını “faydalı bir şey” olarak ifşa eder. Daha sonra evinde ölü bulunur.

“Kanlı Pazar” olayı olarak bilinir. Aynı gece işçiler silahlandılar ve Çar’ı devirmek üzere silahlı ayaklanma başlattılar. Böylece “Kanlı Pazar”, 1905 devriminin başlangıç noktası olmuştu.

Çar’ın bu gaddarlığı, tüm sınıfların direnme güdüsünü tetikledi. Farklı bölgelerden işçiler, daha önce benzeri görülmedik ölçekte bir grev dalgası başlattılar. Yalnızca 1905 Ocak ayında 440 binden fazla işçi grevlerde yer aldı—bu sayı önceki on yılda greve katılan toplam işçi sayısından da fazlaydı. Köylüler de aktif olarak devrimci eylemlere giriştiler. Toprak ağalarının malikânelerini yaktılar, onların hükmettiği otlakları, tahıl ambarlarını ve topraklarını ele geçirdiler. Haziran’da Karadeniz filosu’na bağlı “Potemkin Zırhlısı” adlı geminin askerleri önemli bir ayaklanma başlattı.

222 Bu gelişmeler, proletarya partisinin devrimde izleyeceği yolu ve taktik politikalarını belirlemesi görevinin acil hale getirmişti. Proleterlerin karşı karşıya kaldığı başlıca devrimci görevler ve taktik sorunlar, doğru bir biçimde tanımlanmalıydı. Bu koşullarda, Lenin önderliğindeki Bolşevikler , Rus Sosyal Demokrat İşçi Parti’sinin 3. kongresinin partideki tüm grup ve fraksiyonların katılımıyla ortak bir şekilde toplanması önerisinde bulunmuştu. Fakat bu öneri Menşevikler tarafından reddedilmişti. Nisan 1905’te Bolşevikler kendi kongrelerini Londra’da toplarken Menşevikler de Cenevre’de toplandılar. Bu iki kilit toplantıda birbirinden tamamen farklı iki siyasi taktik ortaya çıkmıştı. Bolşeviklerin belirlediği devrim taktiği ve yol haritası şu şekilde belirlenmişti: proletarya Rus burjuva-demokratik devriminde önderliği sağlamalı, işçi-köylü ittifakına dayanmalı, liberal burjuvaziyi tecrit etmeli ve Çarlık rejimini silahlı ayaklanma yoluyla devirmeliydi. Bu devrim işçi ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü gerçekleştirmeli ve demokratik devrimin tam zaferinin ardından, burjuvazinin olası karşı devrimci hamlesini bastırdıktan sonra demokratik devrimi sosyalist devrime dönüştürmelidir.

Menşeviklerin taktiği ise şöyleydi: Menşeviklere göre bu devrim Batı Avrupa ülkelerinde gerçekleşen burjuva devrimlerinin Rusya’da meydana gelen tekrarından başka bir şey değildi ve liberal burjuvazi tarafından önderlik edilmeliydi. İşçi sınıfı, köylülüğü devrime kazanmaya çalışan bir çizgi yerine muhalif liberal burjuvaziye izleyen bir çizgide yürümelidir. İşçi sınıfı, silahlı ayaklanmaya girişmek yerine, yeni demokratik bir anayasa yapacak bir kurucu meclis oluşturulması için mücadele etmeli, bu mecliste etkili olmaya çalışmalıdır. İşçi sınıfı, demokratik devrimin zaferinden sonra kapitalizmin gelişiminden ve demokrasinin getireceği avantajlardan yararlanarak, siyasi olgunlaşmasını tamamlamalı ve sosyalist devrime ilerlemeliydi. Menşevikler, Çarlık rejimine karşı mücadelede Duma’nın rolüne barışçıl siyasi mücadeleye 46 büyük önem veriyorlardı. Bu iki tamamen farklı taktik, Bolşevikler ile Menşevikler arasında köklü ayrılıklar bulunduğunu sergilemiş, ve iki fraksiyon arasındaki örgütsel ayrışmayı daha da derinleştirmişti. Lenin, bu günlerde parti militanlarının ve sosyalist kamuoyunun Menşevikler’in oportünist taktiğini kavrayabilmesi için 1905 yılında *Sosyal Demokrasinin Demokratik Devrimde İki Taktiği* adlı önemli teorik eserini yayımlamıştı. Lenin’in bu eseri aynı zamanda Marksizmin stratejik ve taktikler üzerine düşüncelerini zenginleştiren önemli bir çalışmaydı. Bu çalışma aynı zamanda Marksizmin görüşlerinin tarih içindeki değişimini ve emperyalizm çağında burjuva demokratik devrimleri tartışıyordu. Lenin, bu eserde emperyalizm çağında burjuva demokratik devrimlerinin proletarya açısından anlamını, (proletaryanın önderliğini) bu devrimin temel tarihsel özelliklerini,

46 **Duma:** On sekizinci yüzyıldan itibaren çeşitli seviyelerde Rus aristokratlarına danışma kurulu olarak hizmet gören organlara verilen bu ad, emperyal dönemde Çar’ın danışma meclisine de verilen addır. 1905 Devrimi’nin ardından Çar II. Nikola, Duma’nın yetkilerini genişleten bir meşrutiyet modelini kabul etmek durumunda kalmış, ancak bir yıl sonra çıkardığı yeni bir yasayla, Duma seçimlerinin hemen öncesinde, bu yetkilerin çoğunu kısıtlayarak meclisi büyük oranda kadük bırakmıştır.

itici güçlerini, hedeflerini ve kaçınılmaz olarak sosyalist devrime dönüşmesini tartışmıştı. Eser aynı zamanda, yeni tipte işçi sınıfı partisinin politik stratejisini ortaya koyarak Rus devrimi ve uluslararası proletarya devrimine ışık tutmuştu. Lenin, (*İki Taktik*'ten 4 ay sonra) Rusya için 6 aşamalı bir sosyalist devrim planı yazısı yazdı: Yazının başlığı “Devrimin Aşamaları, Yönelimi ve Olası Sonuçları” idi.

Yazı şu görüşleri içeriyordu:

1. aşama: İşçi sınıfı hareketi başından itibaren Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin önderliğinde proletaryayı harekete geçirir, yola koyulmasını sağlar ve liberal burjuvaziyi uyandırır: 1895'den 1901-1902'ye kadar olan aşama.

2. aşama: işçi sınıfı hareketi açık siyasi mücadeleye geçer ve liberal ve radikal burjuvazinin (siyasi açıdan uyanmış tabakasının) ve öte yandan küçük burjuvazinin siyasi açıdan uyanmış tabakasının desteğini sağlar: 1901-1902'den 1905'e kadar olan aşama.

3. aşama: İşçi sınıfı hareketi ateşle doğrudan bir devrime sarılır, öte yandan liberal burjuvazi kendisini şimdiden Anayasal Demokratik Parti haline getirmiştir, liberal burjuvazi çarlıkla uzlaşarak devrimi durdurmayı düşünmektedir; fakat burjuvazi ve küçük burjuvazinin radikal unsurları devrimin sürmesi için proletarya ile bir ittifak içine girme eğilimidir: 1905 yılı (özellikle 1905 sonunda).

4. aşama: İşçi sınıfı hareketi, demokratik devrimde zaferi elde eder, liberaller pasif bir durumda işlerin nasıl gideceğini görmek için beklerler, köylüler aktif olarak devrime yardım ederler. Ayrıca, radikal, cumhuriyetçi aydınlar ve bunların konumlanışına karşılık düşen kasabalardaki küçük-burjuvazinin ilgili tabakası da devrime yardım eder. Köylülerin

ayaklanması zafere ulaşır, toprak ağalarının gücü kırılır. (“Proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü inşa edilir.”)

5. aşama: Üçüncü aşamada yalpalayan ve kararsızlık içinde zaman kazanmaya çalışan ve dördüncü dönemde pasif kalan liberal burjuvazi, tümüyle karşı devrimci hale gelir ve proletaryadan devrimin kazanımlarını geri almak için örgütlenir. Köylülüğün, üst varlıklı kesiminin tümü ve orta köylülüğün oldukça büyük bir kesimi de—“aklı başına gelir (uyanır)” ve pısar—ve karşı devrim tarafına geçerek, proletaryadan ve ona yakınlık ve sempati duyan kır yoksullarından iktidarı çekip alma doğrultusunda konumlanır.

6. aşama: Beşinci dönemde oluşan ve kurulan ilişkiler temelinde, yeni bir kriz ve yeni bir mücadele gelişir, şimdi proletarya sosyalist devrim davası yolunda demokratik kazanımlarını korumak için kavga vermektedir. Avrupa’nın sosyalist proletaryası, Rusya proletaryasına yardıma gelmediği takdirde, Rusya proletaryasının, kendi başına (desteksiz) bu mücadelesini zafere götürmesi neredeyse umutsuzdur, yenilgisi kaçınılmaz olacaktır. Aynen, 1849-50’deki Almanya’daki devrimci parti ya da 1871’deki Fransız proletaryası gibi...

Böylece bu altıncı aşamada, liberal burjuvazi ve zengin köylülük (artı, kısmen de orta köylülüğün bir kesimi) karşı devrimi örgütler. Rusya proletaryası artı Avrupa proletaryası devrimi örgütler. Bu koşullarda, Rusya proletaryası ikinci bir zafer elde edebilir. Rusya proletaryasının davası (ulaşmaya çalıştığı hedef) artık umutsuz bir vaka değildir. Bu ikinci zafer, Avrupa’da bir sosyalist devrim olacaktır. Avrupalı işçiler “bunu nasıl yapılacağını” bize

göstereceklerdir ve ardından bizler—onlarla birlikte—(biz) sosyalist devrimi ortaya çıkaracağız.⁴⁷

Ekim ayında devrim hız kazandı ve 2 milyon kişinin katıldığı Rusya geneline yayılan bir siyasi grev örgütlendi. Bu grevin ve devrimin hız kazanması sonucunda ülke genelinde birçok kentte İşçi Temsilcilerinin Sovyet’leri oluşturulmuştu. “Sovyet” meclisleri örgütsel yapısı, 1905 devrimi süreci boyunca Rus işçilerinin devrimci yaratıcılığının bir ürünü olarak ortaya çıkmış ve çok önemli işlevler üstlenmişti, “Sovyet” meclisleri hızla grevlerin ve silahlı mücadeleleri örgütleyen önder organlar hâline geldi.

Devrimci iklimin ve güçlü devrimci yükselişin baskısı altında, Çar, siyasi rejimde Devlet Duma’sını (parlamentarizmi) teşvik etmek ve ifade özgürlüğüne izin vermek zorunda kaldı. Fakat yenilgiyi kabullenemeyen Çar, Aralık ayında açık bir biçimde işçi kitlelerine yönelik katliamlara yöneldi ve halk kitlelerine karşı yoğun bir saldırı başlattı. Çar hükümeti, kitlelerdeki karşıt düşünceleri ve devrimi yatıştırmak için, Şubat 1907’de ikinci Duma’yı topladı. Bolşevikler de bu Duma’da yer alıp mücadeleye karar verdiler. Fakat Çar, 3 Haziran’da Duma’yı “Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin darbeye teşebbüs ettiği” gerekçesiyle dağıttı. Bu olay Rusya tarihinde Çarlığın karşı devrimci “3 Haziran Darbesi” adıyla anılmış, iki buçuk yıl sürmüş ve Rusya’daki ilk burjuva-demokratik devriminin sonuna getiren olay olarak anılmıştır.

1905 Rus devrimi başarısızlıkla sonuçlanmış, ancak ardında önemli bir deneyim birikimi ve alınması gereken dersler bırakmıştı. Devrim, Çarlığın dikta rejimine ağır bir biçimde saldırmakla kalmayıp, muhalif liberal burjuvazinin uzlaşmacı ve bocalayan karakterini açıkça ortaya çıkarmış ve burjuvazinin Rus demokratik devriminin öncüsü olamayacağını göstermişti. Devrim, devrimci kitlelerin eğitimine büyük katkıda bulunmuş

47 Bkz. Lenin Seçme Eserler, Cilt 10, s. 89-92

ve gelecekteki Ekim Devrimi açısından genel bir prova işlevi görmüştü. Rus Devrimi, Avrupa kıtasında, Paris Komünü'nün 1871'de bastırılmasının ardından başlayan "barışçıl" gelişim dönemine son verdi. Böylece dünya proleter devrimi ve ulusal kurtuluş hareketleri için yeni bir dönemi açmış oldu. 1905 Devrimi, devrimin zaferi için proletaryanın önderliğinin gerektiğini, sağlam bir işçi-köylü ittifakının kurulmasının tayin edici önemini, ve proletaryanın bu devrimin zaferini güvence altına alabilmek için silahlı güçlere dayanması gerektiğini ve proletaryanın özellikle yeni tipte bir Marksist işçi sınıfı partisinin önderliğine sahip olması zorunluluğunu göstermişti.

1905 Devrimi'nden sonra, Menşevikler, artan karşı-devrimci saldırılar ve yenilgi ortamı koşullarında daha geri bir teorik ve politik konumu benimsemişti, yeni bir devrimci yükselişin oluşacağına dair umutlarını tümüyle yitirmeye başladılar. Hatta, 1905 Rusya'da Demokratik Devrimin görevlerinin gerçekleşmiş (tamamlanmış) olduğunu, demokratik devriminin artık partinin önündeki acil görev olmaktan çıktığını ileri sürdüler. Parti artık parlamenter mücadelede etkin olan bir parti olmalıydı. Menşeviklerin bu görüş ve tutumları aslında partiyi ve devrimi tasfiye etmek anlamına geliyordu. Menşevikler, bu nedenle "Tasfiyecilere" destek veren taraf olarak anılmaya başlanmıştı. Hatta Menşevikler'in bir bölümü partiyi onlara karşı savunma tutumunu benimsemişti. Bu koşullarda sosyalist saflarda devrimin kısa zamanda yeniden doruk noktasına ulaşacağını savunan bir diğer muhalif fraksiyon olarak *Otzovistler* ("sol" görünümlü geri çekilmeciler) fraksiyonu oluşmuştu, asıl tasfiyeciler bunlardı. Bu fraksiyon yeni koşullarda ortaya çıkan çeşitli yasal mücadele olanaklarından yararlanmayı reddediyor, Duma'daki sosyalist işçi temsilcilerin tümüyle geri çekilmesini öneriyordu. Sendikalarındaki ve diğer kitle örgütlerindeki parti üyelerinin yasal alanlardan tümüyle çekilerek, bütün enerjilerini silahlı güçler hazırlamaya yoğunlaştırması gerekiyordu. Bu öneriler, aslında parti ile kitleler

arasındaki bağların kopmasına ve partinin tecrit olmasına yol açacak politikalardı. Partiyi dar bir hizip hâline sokmaya yönelik adımlardı. Onlar da “Geri Çekilmeciler”⁴⁸ fraksiyonu olarak “tarihe” geçtiler. Bir kısım Menşevik “tasfiyeciler” ve “Geri Çekilmeciler” hatalı teorik ve siyasi görüşleriyle durumu doğru bir biçimde değerlendirememiş ve devrime büyük zarar verecek bir zemin oluşturmuşlardı. Lenin ve Bolşevikler, bu koşullarda bir yandan “Tasfiyecilere”, diğer yandan “Geri Çekilmecilere” karşı sıkı bir teorik ve politik mücadeleye girişti ve yaratıcı bir tutumla doğru zamanda partinin taktiklerinde duruma uygun düzenlemeler ve değişiklikler gerçekleştirdi. 1910 yılında, Rusya’da yeni bir devrimci mücadele dalgası oluştu, neredeyse yeni bir devrimci durumun arifesine gelinmişti. Menşevikler oportünist politik çizgilerinde ısrar etmekteydiler, dolayısıyla Bolşevikler, devrimci yükselişi de dikkate alarak Menşeviklerle yollarını tamamen ayırma kararı aldılar. Birbuçuk yıl sonra 1912 yılında 5-17 Ocak tarihleri arasında Prag’da toplanan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin 6. Kongresi’nde, *Tasfiyecilik ve Tasfiyeci Grup Üzerine ve Yabancı (dış ülkelerde çalışan) Parti Örgütleri Konusunda Üzerine* başlıklı iki karar tasarısının kabulüyle birlikte Menşeviklerin, yani tasfiyeci hizbin partiden tasfiye edilmesine hükmedildi. Bu konferansta Bolşevikler dışında sadece iki Menşevik delege bulunuyordu, çeşitli nedenlerle bazı seçilen delegeler konferansa katılamamıştı. (Rostov/Don, Samara (Kuibyshev), Nizhny Novgorod (Gorky), Sormovo, Lugansk (Voroshilovgrad), ve Ural delegeleri.) .

Menşevik likidatörlerin ve Troçki’nin partide hizipler arası koalisyonu (ittifak/birlik) serbestlik tanınması yönündeki kampanyasını mahkum eden bu konferans, işçilere, otokratik yönetim devrilmeden önce partide hizipler koalisyonuna neden

48 **Otzovistler:** 1905 devriminin yenilgiye uğradığı dönemde Rusya’daki sosyalist akım içinde “sol” görüşler, politik önermeler ve “sol” söylemlerle tasfiyeci ve dağıtıcı rol oynayan bir grup.

serbestlik tanınamayacağını anlatma kararı aldı. Konferans, Rusya dışında faaliyet gösteren ve Merkez Komite'nin otoritesini tanımayan grupların, RSDİP ismini kullanamayacaklarına da hükmetti. Daha önce “Geri Çekilmeciler” de partiden atılmıştı. Bu gelişme ile birlikte Bolşevikler, ilk kez Menşevikler’le var olan gevşek birliğe son vererek ilk kez ayrı parti hâline geldiler ve bundan böyle Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi (Bolşevik) olarak anılmaya başlandılar. Bağımsız bir Bolşevik partisinin kurulması, yeni tipte bir işçi sınıfı partisinin kurulmasına ve olgunlaşmasına işaret ediyordu. Prag kongresi Lenin’in önderliğinde yeni bir Merkez Komite’si seçti ve böylece yükselen devrim, güçlü bir önderliğe kavuşmuştu.

II. Büyük Ekim Devrimi’nin Zaferi

I. Birinci Dünya Savaşı’nda Rusya

1914’te patlak veren Birinci Dünya Savaşı, emperyalist ülkelerin dünyayı yeniden paylaşmak ve etki alanlarını genişletmek için çıkardıkları bir savaştı. Çar yönetimindeki Rusya İstanbul’u ele geçirmek, Karadeniz’den Akdeniz’e Osmanlı Devleti’nin denetimi altındaki bölgeyi hakimiyet altına almak ve nihayet Balkanlar ve Doğu Avrupa’yı ele geçirmek ve kontrol etmek istiyordu. Bu hedefler onun Almanya ve Avusturya emperyalizmi ile olan çelişmelerinin iyice keskinleşmesine yol açmıştı. Almanya’nın da Ortadoğu ve Yakındoğu’da hakimiyet kurma isteği nedeniyle iki ülke arasındaki çatışmalar daha da yoğunlaşmıştı. Bu güdülerle Rusya, Fransa ve İngiltere’nin yer aldığı “İtilaf” grubuna katılarak, Almanya ve Avusturya’nın dâhil olduğu diğer emperyalist “İttifak” bloğunun karşısında konumlanmıştı. İşte, Birinci Dünya Savaşı bu iki karşıt grup arasındaki çelişme ve çatışmanın sonucunda patlak vermişti.

Birinci Dünya Savaşı, Çarlık Rusyası'ndaki birçok çelişmeyi derinleştirmişti. Askeri, feodal ve emperyalist nitelikte bir ülke olan Rusya, ekonomik açıdan geri ve politik açıdan gericiydi. Emperyalizmin çeşitli çelişkilerinin kesişme ve birikme noktasıydı. Birinci Dünya Savaşı boyunca oluşan askeri anlamdaki başarısızlıklar, ülkenin içinde ekonomik ve politik krizleri doğurmuş ve keskinleşmişti. Savaş, ülke ekonomisine ağır bir yük bindirmişti. 1914 ile 1917 arasındaki üç yıl içinde, yaklaşık 14 milyon genç iş gücü, sanayiden alınarak orduya katılmaya zorlanmıştı. Savaş kırsal alandaki işgücünün de yüzde 40 oranında azalmasına neden oldu. Ek olarak, büyük miktarda çiftlik hayvanına askeri kullanım için el konulmuş ve bunun sonucu olarak geniş kırsal tarım alanları kullanım dışı kalmış ve tahıl üretiminde büyük düşüş ortaya çıkmıştı. 1915'te Rusya, ciddi enerji krizlerine de sahne olmuş bu nedenle işletmeler kapanmış ve ulaşım ve nakliye felç olmuştu. Bu durum fiyatların roket hızı ile yükselmesine ve yiyecek kıtlığına sebep oldu. Halk, çok ağır yaşam ve geçim sıkıntılarıyla yüz yüzeydi. Oysa toprak ağaları ve kapitalistler, savaştan ve ekonominin askerileştirilmesinden, işçilerin askeri disiplinle çalıştırılmasından köşeyi dönmek için yararlanmış avantajlı konuma geçmişlerdi. Çarlık hükümeti, savaş gereksinimlerini karşılayabilmek için kimi büyük işletmeleri kamulaştırmış, böylece Rusya'da tekelci devlet kapitalizmi şekillenmiş ve güçlenmişti. Tüm bu gelişmeler Rus ekonomisini askerileşmiş bir ekonomiye dönüştürmüş, olağanüstü sorunlu, hastalıklı bir ekonomik yapı oluşmuştu. Siyasi kriz nedeniyle 1915'in ortalarından 1917'ye kadar Çarlık hükümeti 4 başbakan, 5 içişleri bakanı ve 3 dışişleri bakanı değiştirmek zorunda kalmıştı. Bu durum Çarlık rejiminin istikrarsızlığını, ekonomik sisteminin etkinliğini yitirmiş olduğunu politik krizin yoğunlaştığını gösteriyordu. Gizli bir saray darbesi dahi planlanmıştı, buna göre Fransa ve İngiltere ile işbirliği yapan Rus tekelci burjuvazisi, Çar'ın Almanya ile bir barış yaparak, Rusya'nın savaş dışı kalmasını önlemek için Çar'ın kardeşini iktidara

getirmeye çalıştı. Çar, iktidarını korumak ve kendisine karşı yürütülen muhalefeti ve mücadeleleri çökertmek için giderek daha fazla saldırganlaşmıştı. İşçi sendikalarını kapattı, grevleri bastırdı ve ülkedeki tüm ilerici grup ve kişileri hapisler ve infazlarla cezalandırma yoluna gitti. Parlamento'daki (Duma) bütün Bolşevik temsilciler "vatan haini" olmakla suçlanarak ve Sibirya'ya sürüldü.

İçine girdiği savaşın ilk üç yılı Rusya'daki Çarlık rejimini büyük bir açmaza sokmuştu, ekonomi çökmek üzereydi, toplumsal hayat sürdürülemez hale gelmişti, keskinleşen çeşitli çelişmelerin üstesinden gelmenin tek yolu, yeni bir devrimdi.

II. Rus Şubat Devrimi'nin Zaferi ve Lenin'in Devrimin Barışçıl Gelişimi Üzerine Düşünce ve Önerileri

Petrograd'daki Putilov Fabrikası'nda 30 binden fazla işçi, 18 Şubat 1917'de bir grev başlatarak Şubat Devrimi'nin açılışını yaptılar. Rus takvimine göre 23 Şubat'ta 90 binden fazla işçi Petrograd'da Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nü kutlamak üzere bir gösteri başlattılar ve gösteri hızla bir siyasi greve dönüştü. 26 Şubat'ta, işçilerle polis arasında silahlı çatışmalar yaşandı. 27 Şubat'ta grev, silahlı bir ayaklanmaya dönüştü ve Petrograd'da bulunan 60 bin asker de ayaklanmada yer aldı. İşçiler ve askerlerden oluşan isyancı birlikler, hızla cephanelikleri, tren garlarını ve enerji santrallerini işgal ettiler. Çarlık hükümetinin bakanlarını ve generallerini tutukladılar. Çarlık hükümeti devrildi. O gece Petrograd'da, İşçi ve Asker Sovyet'i oluşturuldu. Farklı bölgelerdeki işçi ve askerler de kendi bölgelerinde Sovyet meclisleri oluşturarak bu isyana destek oldular. Rusya'yı 304 yıl boyunca yöneten Romanov Hanedanlığı sonunda devrilmiş ve Rus burjuva demokratik devrimi zafer kazanmıştı.

Şubat devriminin başarıya ulaşmasından sonra, iki farklı iktidarın aynı anda bir arada var olduğu nadir görülen bir tarihsel olay meydana gelmişti. Bu iki iktidardan biri, işçi ve

köylülerin ittifakını temsil eden İşçi ve Asker Temsilcileri Temsilcileri'nin Sovyeti'ydi. İkincisi ise burjuvazinin diktatörlüğünü temsil eden geçici hükümetti. Genel olarak işçilerin ve halkın siyasi bilinç ve birikiminin yetmezlikleri ve devrimin kitlelerde yarattığı, zafer sarhoşluğu, gevşeme ve şaşkınlık Menşevikler ve Sosyalist Devrimci Parti'ye yaramış, bu partiler İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti'nde büyük çoğunluğu elde etmişlerdi. Bolşevik parti bile bu genel durumdan etkilenmiş ve afallamıştı. Menşevikler ve Sosyalist Devrimci Parti, Kerenski'nin başında bulunduğu geçici hükümet ile uzlaşan bir politik çizgi izliyorlar, sonuç olarak burjuvazinin demokratik devrimin meyvelerini gasp etmesine katkıda bulunuyorlardı. Bu durum, Kerenski'nin başında bulunduğu geçici hükümetin konumunun güçlenmesine ve inisiyatifinin artmasına yol açmıştı. Geçici hükümette liberal burjuvazinin partisi Kadetler önemli konuma sahipti. Nitekim 2 Mart'ta burjuvazinin kontrolündeki geçici hükümet resmen görevine başlamış ve İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti ikincil bir konuma yalnızca bir "denetim organına" indirgenmişti.

Bununla birlikte, iki farklı iktidarın bir arada bulunması, Rusya'nın istikrarsız ve dengesiz bir geçiş döneminde olduğuna ve bu ikili iktidar durumunun uzun bir süre boyunca sürmeyeceğine işaret ediyordu. Lenin, Rus Şubat Devrimi'nin ardından ortaya çıkan siyasi gelişmeleri ve Rusya gerçeklerini analiz ederek, burjuva demokratik devriminin sosyalist devrime dönüştürülmesinin yollarını ve taktiklerini oluşturmaya girişmişti, değerlendirdiği olasılıklardan biri de barışçıl geçişti ve bu olasılığın gerçekleşmesi halinde bu proletarya için uzun vadede büyük bir avantaj sağlayabilirdi. 3 Nisan'da Lenin yurtdışından Rusya'ya geri döndü. Bir sonraki gün, *Proletaryanın Mevcut Devrimdeki Hedefleri* adlı raporunu, diğer deyişle ünlü *Nisan Tezleri*'ni Bolşevik Parti'sine sundu. Nisan Tezleri, devrimin ilerletilmesi ve proletaryanın barışçıl yollardan iktidara gelmesi konusunda bir dizi yeni politik görüşler sunuyordu.

Nisan Tezleri

Lenin'e göre Rusya'da burjuva-demokratik devrimi temel olarak tamamlanmıştı, Çarlık sisteminin Şubat Devrimi ile devrilmesinin ardından, devrim artık barışçıl yollarla gelişebildi. Bu nedenle, proletarya, siyasi erki ele geçirme olanağını yakalamalı ve proletarya diktatörlüğünü kurmalıydı.

Devrimin Barışçıl Yoldan Gerçekleşebilme Koşulları

Lenin'e göre devrim barışçıl yoldan gerçekleşebilirdi: çünkü: (1) Kurulmuş olan İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti iktidarı, devrime ve bir işçi ve halk ayaklanmasına dayanıyordu. Bu iktidar, halkın geneli ve askerler tarafından desteklenmekteydi ve elinin altında halk tarafından kontrol edilen silahlı güçlere sahipti. Oysa geçici burjuva hükümeti, eski düzenli ordunun yalnızca bir kısmını kontrol edebiliyordu ve silahlı gücü sınırlıydı. (2) Bolşevik Partisi, kitlelere propaganda yapmak, kitleleri siyasi bakımdan eğitmek ve örgütlemek üzere açık/legal çalışma yapma olanağına kavuşmuştu. (3) Geçici burjuva hükümeti, devrimci kitlelere karşı şiddete başvuracağı güçlere ve kapasiteye sahip değildi. (4) Emperyalist ülkeler yürütmekte oldukları savaşlarla meşguldüler ve Rusya'daki devrime doğrudan ve anında müdahale edemezlerdi. Lenin, bu görüşleri şöyle özetlemişti: "Silahlar halkın elindedir ve halkın dışında zor gücüne sahip olan herhangi bir güç bulunmuyor. Meselenin özü budur ve devrimin barışçıl gelişimini güvence altına alan budur."⁴⁹

233

Lenin'e göre Bolşevik partisi, kendi geçiş ekonomisini ve politik tedbirlerini yaratmalıdır. Bunlar, toprağın kamulaştırılması, bankaların kamulaştırılması ve Sovyetlerin kontrolüne geçmesi bir Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulması ve Rusya'nın yürüttüğü emperyalist savaşın mümkün olan en kısa zamanda bitirilmesi idi, bu tedbirlerle birlikte demokratik devrim sosyalizm evresine yönlendirilecekti. Bu geçiş sürecinde

Bolşeviklerin izleyeceği politika, “geçici burjuva hükümetine destek vermemek” ve “tüm iktidarın Sovyetlere geçmesi” sloganı ile ilerlemektir; halkın baskısıyla “Sovyet meclisi içinde partiler arasında barışçıl bir mücadele” olanaklıydı, “ iktidar barışçıl bir biçimde bir partiden diğerine” geçebilirdi. Partinin devrimin bu ikinci safhasındaki en önemli görevi, proletarya diktatörlüğünü kurmaktır. Fakat aynı zamanda Bolşevik Partisi, söz konusu barışçıl ilerleme koşullarının ortadan kalkması olasılığına karşı da hazırlıklı olmalıydı. Bu taktik gereği, Lenin, kitleleri yeniden örgütleyerek ve silahlandırarak şiddete dayalı bir devrim olasılığının koşullarına hazırlanılması talimatını vermişti.

Lenin, *Nisan Tezleri*’nde partinin yeni duruma uyum sağlaması ve partinin devrimdeki önderliğini güçlendirmek için en kısa zamanda yeni bir parti kongresi düzenlenmesini önerdi. Lenin, ayrıca *Nisan Tezleri*’nde artık Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin adının Komünist Parti olarak değiştirilmesi gerektiğini ve derhal liderlerinin ihanet ettiği İkinci Enternasyonal’dan farklı, yeni bir Enternasyonal’in oluşturulması için çalışmalara başlanılması gerektiğini vurgulamıştı.

Nisan Tezleri, yayımlandıktan sonra eserde savunulan görüşler birçok parti üyesinin ve sınıf bilinçli işçinin desteğini kazanırken, öte yandan oportünistlerin itirazları ve tepkisiyle karşılaşmıştı. Ardından Bolşevik Partisi, parti içi eylem ve irade birliğini sağlamak amacıyla 24-29 Nisan tarihleri arasında Petrograd’da 7. Ulusal Kongresi’ni topladı. Kongre, Lenin’in *Nisan Tezleri*’ne dayanarak hazırlamış olduğu siyasi rapor üzerinde tartıştı ve tezleri kabul etti. Buna göre partinin demokratik devrimi sosyalist devrime dönüştürmesinin yolu, Lenin tarafından ortaya konulan taktik olarak onaylanmıştı.

Bolşevik Partisi, Kongre’de ortaya konulan politikalar uyarınca, faaliyetlerini hızlandırdı. Parti çok çeşitli yollarla kitlelerle bağlarını güçlendirmeye girişti, geçici hükümetin gerici

politikalarını teşhir eden propaganda faaliyetleriyle işçi, asker ve çiftçilerin politik eğitimine ve onların örgütlenmesine girişildi. Parti Merkez Komitesi, aldığı bir kararla kendisine bağlı bir askeri büro oluşturarak askerler ve erler arasında parti temel örgütlerinin kurulması işine girişti. Bu çalışmalar sonucunda halkın ta durum hakkında siyesi bilinci yükselişe geçmişti, devrim yeniden canlanmaya başlamıştı, bu gelişmeler geçici hükümetin üçüncü bir siyasi krize yuvarlanmasına yaşamasına neden olmuştu.

18 Nisan 1917’de, geçici hükümetin Dışişleri Bakanı Milyukov Rusya’nın savaş müttefiklerine seslenen bir açıklama yaparak, Rusya’nın sonuna kadar savaşı sürdüreceğini, savaş müttefiki olmanın tüm gereklerini yerine getireceği güvencesini vermişti. Bu açıklama, şüphesiz Rusya’nın sürüklendiği savaş batağında tutmakta ısrar edilmesi anlamına geliyordu ve halkın hükümete karşı öfkesinin artmasına neden oldu. 20 Nisan’da 100 bin kişi Petrograd’da savaş karşıtı bir politik gösteri düzenledi. Kitlelerin bu yoğun baskısı nedeniyle geçici hükümet, Milyukov ve Çekhov’u görevden alarak yerine, uzlaşmacı bir çizgi izleyen Menşeviklerin bazı temsilcilerini hükümete dahil etti. Böylece ilk kez geçici hükümet “sosyalistlerin” katılımı ile bir koalisyon hükümetine dönüşmüştü. Burjuvazi böylece sosyalizmin kitleler arasındaki prestijinden yararlanmayı bu yeni etiketle çelişmeleri yumuşatmayı ve politik krizi aşmayı umut etmişti. Öte yandan Nisan ayında gerçekleşen büyük Petrograd gösterisi Şubat Devrimi’nin ardından kitlelerin benimsediği “geçici hükümete karşı takındığı naif ve aymaz” tutumun değişmeye başladığını göstermişti. Ve bu değişim geçici hükümetin içine düşeceği bir politik krize işaret ediyordu.

3-24 Haziran tarihleri arasında, Sovyetlerin tüm Rusya’yı kapsayan ilk kongresi toplandı. Kongrenin ana gündemi, siyasal iktidar ve savaş meselesiydi. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler Partisi gibi uzlaşmacı partiler, delege bileşiminde

çoğunluğa sahipti. Kongre, geçici hükümetin desteklenmesi, savaşa devam edilmesi ve tüm siyasal iktidarın Sovyetlere geçmesine karşı çıkılması doğrultusunda gerici kararlar aldı. Buna karşılık, Bolşevik Partisi 18 Haziran'da, 500 bin işçinin katılımıyla Petrograd'da büyük bir gösteri düzenledi ve "On burjuva bakan çekilsin!", "Savaşa son!", "Tüm iktidar Sovyetlere" sloganlarını öne çıkardı. 18 Haziran eylemlilikleri, kitlelerin Menşevikler gibi uzlaşmacı partilere olan güvenlerini kaybettiğini ve devrimin Bolşeviklerin işaret ettiği yönde ilerlediğini göstermişti.

Geçici hükümet, yukarıdaki gösteri ile aynı günde uzlaşmacı partilerin de desteğiyle savaş cephesinde yeni bir askeri saldırı başlatarak halkın ulusal duygularını kullanmayı ve halkın dikkatini dağıtmayı düşündü, fakat ilk başarıların ardından büyük bir başarısızlık ortaya çıktı ve ilk on gün içerisinde bu savaşta 60 bin asker yaralanmış ya da öldürülmüştü. Bu yeni bir tepkinin kaynağı oldu 3-4 Temmuz tarihlerinde 500 bin işçi, geçici hükümetin savaş operasyonlarını protesto etmek amacıyla başkentte bir gösteri düzenledi ve geçici hükümet, üçüncü bir siyasi krize girdi. Geçici hükümet, savaş cephesinde görev yapan Kazak birliklerini 50 başkente çekerek, gösteri yapan kitleleri kanlı bir biçimde bastırmaya çalıştı. 400'den fazla işçi yaralandı veya öldü. Bunu izleyen günlerde burjuvazi, topyekûn saldırı başlatarak işçileri silahsızlandırmaya çalıştı birçok Bolşevik Partisi üyesini ve çok sayıda devrimci tutuklamaya başladı. Ülke beyaz terörün etkisi altına girmiş ve ikili iktidar politik gerçekliği son bulmuştu. Kazakların halkın üstüne sürülmesiyle başlayan karşı devrimci "Temmuz Olayı",

50 **Kazaklar**, etnik Kazak halkıyla karıştırılmamalıdır. Kazaklar, genel olarak Ukrayna ve Güney Rusya'da yaşayan, Rusya tarihi boyunca Çarlığın askeri gücünün temel kaynaklarından birini sağlayan topluluktur. Osmanlı ve diğer devletlere karşı girişilen birçok savaşta rol alan Kazaklar, 1905 ve 1917 Devrimleri sırasında da devletin saldırgan kolluk kuvvetlerinin parçası oldular. Ekim Devrimi'nin ardından Kazaklar, hızla karşıdevrimci Beyaz teröre katıldılar.

devrimin barışçıl yoldan ilerletilmesinin önünü tıkamış artık bu yolun mümkün olmadığına işaret etmiş, böylece Rus devrimi yeni bir tarihsel aşamaya geçmişti.

III. Ekim Sosyalist Devrimi'nin Zaferi ve Büyük Önemi

Bolşevik Partisi, 26 Temmuz–3 Ağustos 1917 tarihleri arasında 6. Kongresi'ni gizlice Petrograd'da topladı. Lenin, polislin arananlar listesinde olduğu için bu kongreye katılamadı. Stalin ve Sverdlov kongrenin eş başkanlığını yürüttüler. Stalin, bu kongrede parti önderliği adına *Merkez Komitesi Raporu*'nu ve *Politik Durum Üzerine Rapor*'u sunarak partinin *Nisan Tezleri*'nden sonra izlediği çizgileri ve partinin taktiklerini açıkladı ve partinin önündeki görevleri tanımladı. Stalin'in sunduğu raporda şu ifadeler yer verilmişti: “Devrimin barışçıl gelişimi olanağı artık sona ermiş, savaş ve ayaklanma aşaması gelip çatmıştır. Bundan sonra artık geriye tek bir yol kalmıştır, o da geçici hükümetin zor kullanılarak devrilmesidir.” Kongre’de, bu noktadan itibaren “Tüm iktidar Sovyetlere!” sloganının terk edilerek “Tüm iktidar işçi ve yoksul köylülere!” sloganının kullanılması kararı alındı. Kongre, aynı zamanda, partinin ekonomik programının kabulüne ve daha çok Petrograd'da etkili faaliyet gösteren, Troçki önderliğindeki “Bölgeler Arası Örgüt”ün (Mezhrayontsi) partiye kolektif olarak kabulüne karar verdi. Lenin önderliğindeki yeni Merkez Komitesi belirlendi. Devrimci dönüşümün kritik bir dönemecinde toplanan Bolşevik Partisi'nin 6. Kongresi, Rus devrim tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu Kongre, Bolşevik Partisi'nin proletaryanın geçici hükümeti devirerek ve iktidarı ele geçirmesini hedefleyen, sosyalist devrim taktiğini netleştirmiş ve kararlaştırmıştı, Bolşevik Partisi devrimci güçleri yeniden örgütlerken burjuvazi de devrimi bastırma planını uygulamaya koymuştu. 12 Ağustos'ta geçici hükümet, devlet konseyini toplayarak bir askeri diktatörlük hükümeti kurarak devrimci hareketi boğma planlarını tartışmıştı. Ardından 25 Ağustos'ta, cephede Rusya'nın savaş kuvvetlerini yöneten

General Kornilov, emrindeki birliklerini başkent Petrograd'a kaydırarak karşı devrimci bir darbe başlattı. Petrograd'daki işçiler, Bolşevik Partisi'nin önderliğinde işçilerden oluşan "Kızıl Muhafızlar" adlı silahlı savaş birliklerini kurarak Kornilov'un birliklerine karşı cesurca savaştılar ve bu darbeyi birkaç günde bastırdılar. Kentteki tüm işçiler grev ve iş yavaşlatma eylemleriyle savaşıyan Kızıl Muhafızlara büyük destek vermişlerdi.

Kornilov darbesinin bastırılması, Rus devriminin gelişiminde bir kırılma noktasıdır. Bu olayla birlikte, Bolşevik Partisi'nin kitleler içinde saygınlığı hızla artmış ve parti, devrimin belirleyici gücü konumuna gelmeye başlamıştı. Sovyet meclisleri içindeki Bolşevik temsilcilerin etkisi de giderek artmaya başladı. Eylül ortalarında, aralarında Moskova ve Petrograd'ın da bulunduğu 156 büyük şehirdeki Sovyet organları, Bolşeviklerin politikalarını desteklemeye başlamıştı. Bu gelişmeler içinde küçük burjuvaziyi temsil eden Sosyalist Devrimci Parti de ikiye bölünmüştü. Yeni oluşan güç dengesi, Bolşeviklerin hazırlandığı silahlı ayaklanmanın doğru zamanının geldiğini gösteriyordu.

Lenin, ülkenin içinde bulunduğu genel durumunu inceleyerek Parti'nin Merkez Komitesi'ne Eylül ayında iki farklı mektup gönderdi. "Bolşevik Partisi iktidara el koymalıdır"⁵¹ ve "Marksizm ve Ayaklanma"⁵² adlı bu mektuplarda silahlı ayaklanma vaktinin geldiğini ve partinin en kısa zamanda iktidarı ele geçirmek için silahlı ayaklanmaya hazırlanması gerektiğini bildiriyordu.

Lenin, 7 Ekim gecesi ayaklanma için gereken çalışmaları yönetmek üzere Petrograd'a gitti. Ertesi gün yayımladığı "Seyircinin Önerileri"⁵³ adlı makalesinde, silahlı ayaklanma

51 12-14 Eylül 1917 tarihlerinde kaleme alınmıştır.

52 13-14 Eylül 1917 tarihlerinde kaleme alınmıştır.

53 Lenin, bu metni 8 Ekim 1917 tarihinde kaleme almıştır. Metin, 7 Kasım 1920'de Pravda'nın 250. sayısında yayımlanmıştır. Burada söz konusu olan seyirci, Lenin'den başkası değildir.

için gerekli kuralları içeren, ayaklanma üzerine Marksizmin silahlı mücadele teorisini ve Rusya'nın gerçeklerini de göz önünde bulunduran ayrıntılı bir plan sundu.

10 Ekim'de Bolşevik Partisi Merkez Komitesi toplandı ve Lenin tarafından sunulan taslağı kabul etti. Aynı zamanda Lenin'in önderlik ettiği Merkez Komitesi, Politik Büro'yu seçti ve üyeler arasından Stalin ve Sverdlov'u, parti merkezini oluşturmak ve Petrograd'da ayaklanmayla ilgili hazırlıkları yönetmekle görevlendirdi.

18 Ekim'de Kamenev ve Zinovjev, ortaklaşa yayımladıkları *Bolşeviklerin Yeni Hayatı* başlıklı bir bildiri ile de silahlı ayaklanma fikrine karşı çıktıklarını açıkladılar. Bolşeviklerin silahlı bir ayaklanmaya hazırlandığını duyan geçici hükümet, Bolşevikleri bastırabilmek için cephedeki askerlerini geri çekti. Bu koşullar karşısında Bolşevik Partisi Merkez Komitesi, 24 Ekim'de silahlı ayaklanmayı başlatma kararı aldı. Aynı gece Lenin ayaklanmayı bizzat yönetmek üzere gizlice Smolni Sarayı'ndaki parti merkezine geldi.

25 Ekim'de ayaklanan işçi ve askerler tren istasyonlarını, enerji santrallerini, postaneleri ve devlet bankalarını ele geçirdiler. Öğleden sonra saat altıda, geçici hükümetin bulunduğu Kışlık Saray'ın çevresi kuşatılmıştı. Aynı gece, "Avrora" savaş gemisi Kışlık Saray'ı bombaladı. 6 saat süren savaşın ardından bütün saray ayaklanmacılar tarafından işgal edilmiş ve geçici hükümet üyeleri tutuklanmıştı. Petrograd silahlı ayaklanması başarıyla sonuçlanmıştı.

25 Ekim gecesini, Smolni Sarayı'nda İkinci Tüm Rusya Sovyet Kongresi toplandı. Kongre, Lenin tarafından hazırlanan *İşçilere, Askerlere ve Köylülere* başlıklı önergeyi kabul etti ve Sovyet Hükümeti'nin kurulduğunu duyurdu. Artık tüm iktidar proletaryanın elindeydi ve ülkenin tüm bölgelerinde iktidar, oradaki İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti'ne geçecekti. Kongre, "Barış Yasası" ve "Toprak Yasası'nı yayımladı. Barış

yasası, Sovyet Hükümeti'nin savaş halinde bulunan tüm devletlerle ve tüm halklarla demokratik ve saldırmazlık anlaşmalarına varmak üzere görüşmelere başlamasını, anlaşmaları toprak işgal etmeden ve tazminat almadan yapmasını karar altına alıyor, diğer ülkelerdeki proleterleri, Rus proleterlerinin mücadelesini desteklemeleri ve barıştan yana mücadele etmeye çağırıyordu. Toprak Yasası ise toprakta özel mülkiyet sahipliğinin kaldırılmasına ve tüm mülklerin, ileride köylülerin kullanımına verilmek üzere devlete aktarılmasına hükmediyordu.

Kongre, Sovyetlerin yeni Merkezi Yürütme Komitesi'ni seçti ve Sovyet Hükümeti'nin Halk Komiserliği adı altında faaliyet göstermesini karara bağladı. Lenin, Halk Komitesi'nin başkanı seçildi. Böylece dünya tarihinde tüm bir ülkeyi kapsamı içine alan ilk proletarya iktidarı doğmuş oldu.

Petrograd silahlı ayaklanması, Sosyalist Ekim Devrimi'nin başlangıç noktası olmuştu. Devrim Petrograd'dan tüm ülke geneline yayıldı. Şubat-Mart 1918'de Sovyet rejimi nihayet ülke genelinde kuruldu ve Sosyalist Ekim Devrimi başarıyla sonuçlandı.

240 Marksist tarihsel materyalizmin ışığında yaklaştığımızda, Ekim Devrimi, birtakım rastlantısal olgular ve anlık olayların sonucu gerçekleşmemişti. Aksine bu devrim, Rus emperyalizminin bünyesindeki çeşitli çelişkilerin gelişiminin kaçınılmaz bir tarihsel sonucuydu. Temel Marksist teorinin Rusya'nın pratik sorunlarını çözümlemeye ve saptamada yaratıcı bir biçimde kullanılması, Leninizm'in pratikte doğrulanan önderliği ve yeni tarzda bir işçi sınıfı partisinin belirleyici ve önder rolü devrimin zafere ulaşmasını sağlamıştı.

Ekim Devrimi, insanlık tarihinin dönüm noktalarından biridir. Tüm dünyayı sarsmıştır ve tarihsel bir öneme sahiptir. Ekim Devrimi, insanlık tarihinde yeni bir dönem açmıştır. İnsanlığın tanıklık ettiği en derin ve göz kamaştırıcı devrimdir. Sömürü ve baskı sistemini devirmiş, kamu mülkiyetini temel

alan, proletarya diktatörlüğüne dayalı ilk devletin kurulmasını sağlamıştır. Bu devrim, ilk kez sömürücü olmayan sınıfların iktidara gelmesi nedeniyle, kendisinden önceki devrimlerden temelden farklılık gösteren bir devrimdi.

Ekim Devrimi'nin zaferi, proletaryanın bir başarı hikâyesidir. Bundan önce, proletarya, birçok ülkede kapitalizmi yıkarak sosyalizmi gerçekleştirmek adına sayısız mücadele yürütmüş ancak başarısız olmuştu. Ekim Devrimi ilk kez emperyalizm cephesini yarmış , toprak ağalarını ve burjuvaziyi devirmiş, en büyük kapitalist ülkede, ilk proletarya diktatörlüğünü oluşturmuştur. Devrim, proletarya için dünya çapında bir örnek oluşturmuş, proletaryanın mücadelesinde kendine güvenini ve cesaretini geliştirmiş ve tüm dünya işçileri için devrimci bir üs alanı yaratmıştır.

Ekim Devrimi, sömürge yönetimleri altındaki halkların kurtuluş mücadelelerini de cesaretlendirmiştir. Devrim, Rusya'daki ezilen ulusların kurtuluşunu gerçek kılmış, bu bakımdan önemli bir örnek oluşturmuş ve dünya genelinde ezilen milletlere yol göstermiş ve böylece emperyalizmin sömürgecilik sistemini sarsmıştır. Ekim Devrimi, batıdaki proletarya devrimi mücadelesiyle doğudaki ezilen ulusların mücadelesi arasında bağ kurmuş ve ikisinin yollarını birleştirmiştir. Böylece sömürge ulusların kurtuluş mücadelesi uluslararası sosyalist devriminin bir parçası hâline gelmiş, ezilen halklar, dünya genelinde işçi sınıfı devriminin müttefiki olmuştur.

Ekim Devrimi, Marksizm-Leninizm'in parlak bir zaferidir. Bu zafer, Lenin önderliğindeki Bolşevik Partisi'nin Marksizmi kılavuz edinerek Rusya gerçekliğini yorumlaması, sıkı sıkıya bağlı olduğu Marksizmi geliştirmesi ve bu yolda çeşitli oportünist fikirlerle mücadeleye girmesiyle mümkün olmuştur. Devrim, Marx ve Engels'in oluşturdukları bilimsel sosyalizm düşüncesini doğrulamış ve ete kemiğe büründürmüştür. Ekim Devrimi, aynı zamanda Marksizm'in dünya genelinde

yayılmasını sağlamış ve Marksizmin diğer ülkelerdeki işçi hareketleri içindeki etkisini artırmasını sağlamıştır. Devrimin ardından birçok ülkede komünist partiler kurulmuş, bu ülkelerin siyasi iklimleri kökten değişmiştir.

Sosyalist Ekim Devrimi'nin zaferi ve Sovyet rejiminin kurulması, bilimsel sosyalizmi ilk defa düşünsellikten gerçekliğe taşımıştır. Bolşevik Partisi, Rusya'yı ikirciksiz biçimde emperyalist savaştan çekmiş, Alman emperyalizmi ile Brest-Litovsk anlaşmasını imzalamış, emperyalizmin devrimi yok etmeye yönelik silahlı girişimini ve karşı devrimci "beyaz terör" çetelerini yenilgiye uğratmış, Sovyet rejimini pekiştirmiştir. Bolşevik Partisi, ardından, halkın "savaş dönemi komünizmi" ekonomi-politikasından "yeni ekonomik politikaya" geçişini yönetmiştir. Yeni Ekonomi Politikası (NEP), Lenin'in, geri kalmış Rusya'da sosyalizmin inşası üzerine teorik ve pratik arayış/keşif çabasının ilk başlangıç ürünleri olarak ortaya çıkmıştı. Maalesef bu teorik ve pratik arayış, Lenin'in ölümünden sonra devam ettirilmedi. Lenin'in ölümünden sonra liderliğe seçilen, Stalin, Sovyet halkının sanayileşmeyi ve tarımın kolektifleştirilmesini başarmasına önderlik etti ve 1930'lardan itibaren Sovyetler Birliği'nde politik, ekonomik ve kültürel olarak son derece merkeziyetçi bir sistem şekil almaya başladı. Bu sistemin birçokları tarafından Sovyetler Birliği Modeli olarak adlandırıldığını biliyoruz, 1930'larda oluşmaya başlayan bu model, bir yandan—çeşitli etkenler gerçekçi bir biçimde göz önünde bulundurulduğunda—belirli bir tarihsel rasyonalitenin ürünüydü, diğer yandan bir dizi oldukça sorunlu teori ve pratiklerin ürünü olmuştu.

Başlık V

Lenin ve Stalin Önderliğinde Yürütülen Sosyalist Kuruluş Çalışmaları ve Sovyet Modelinin Oluşumu

I. Sovyet Rejiminin Erken Döneminde Uluslararası İlişkiler ve Rusya'nın İç Durumu

I. Barışçı Bir Uluslararası Çevre Oluşturarak Genç Sovyet Rejimini Koruma ve Pekiştirme Çabaları

Ekim Devrimi'nin zaferinden sonra, iç ve dış sınıf düşmanları, yenilgiyi kabullenememişlerdi. Genç Sovyet rejimini askeri, siyasi ve diplomatik yollarla çökertmenin yolları aranıyordu. Bolşevikler, genç Sovyet rejimini ayakta tutmak ve pekiştirmek için barışçı bir uluslararası ortam gerektiğini bunu sağlama yolunda mücadelenin büyük önem taşıdığını saptadılar.

Uluslararası düzlemde Sovyet rejimine en büyük tehdit Alman emperyalizminden gelmekteydi. Sovyet rejimi kurulduğunda, dünya halen 1. Dünya Savaşı'nın pençesindeydi. Rusya da Almanya-Avusturya ikilisiyle savaş durumundaydı. Sovyet hükümeti savaş travmasını atlatmak, ulusal ekonomiyi ayağa kaldırmak, rejimi sağlamlaştırmak hedefleriyle,

kuruluşunun ikinci gününde bir Barış Bildirgesi yayımladı. Barış Bildirgesi, savaşan taraflara toprak kazanımı veya kaybı ve tazminat ödemesi olmaksızın savaşın durdurulmasını ve demokratik bir barış anlaşmasının yapılmasını öneriyordu. Öneri, Çarlık Rusyası'nın müttefikleri olan İtilaf Devletleri ve ABD tarafından şiddetle kınandı.

Buna rağmen Bolşevikler Almanya'yla barış müzakereleri yoluna gittiler ve 3 Aralık'ta Brest-Litovsk'da görüşmeler başladı, bu görüşmelere Türkiye'de dahil olmuş, Sovyet'lerin zayıflığından yararlanmak istemişti. Görüşmeler sırasında Almanya, Sovyet hükümetinden ağır talepler içeren şartlar öne sürdü. Lenin, Sovyet rejimini korumak için belli bir noktaya kadar ödün verilmesi ve Almanya'yla barış yapılmasının gerekliliğine inanıyordu. Ancak, parti üyelerinin çoğunluğu bu barışın hayati önemde olduğunu kavrayamıyordu. Buharin öncülüğündeki "Sol Komünistler", ödün ve uzlaşının ilke gereği kabul edilemez olduğunu, Almanya'da her an bir devrimin patlak verebileceğini ve bu devrimin başarıya ulaşabileceğini savunuyordu. Dolayısıyla, Sovyetlerin Almanya ile savaşı sürdürmesi veya savaş halinin sürmesi, Almanya'daki proletarya devrimine büyük bir destek verilmesi anlamına geleceğini iddia ediyordu.

Troçki, Almanya'yla görüşmelerde Sovyet Rusya'nın derhal ateşkes ilan edip askeri birliklerini lağvedeceği bir barış anlaşmasını reddettiğini açıkça belirtti. Bu tablo, Almanya açısından yararlanılabilecek bir boşluk doğurdu. 18 Şubat 1918'de Alman birlikleri yeniden taarruza geçip, Rusya topraklarının geniş bölümünü işgal etti ve Petrograd üzerine yürüyüşe geçti.

Bu gelişmeler, Sovyet rejimini oldukça zor bir duruma sokmuştu durum vahimdi. Bolşevik Partisi Merkez Komitesi, 23 Şubat'ta Lenin'in barış planı ile ilgili önerilerini kabul etti. 3 Mart'ta Almanya ile Brest-Litovsk Barış Anlaşması imzalandı. 11 Kasım'da Almanya'da emperyalist hükümeti deviren ve Almanya'nın itilaf devletlerine teslim olmasına yol açan işçi

devrimi gerçekleştirdi. 1. Dünya Savaşı sona erdi. 13 Kasım'da Sovyet hükümeti, Brest-Litovsk Anlaşması'nın yürürlükten kaldırıldığını ilan etti.

Anlaşmanın imzalanması, Lenin'in emperyalistler arasındaki çelişkilerden yararlanma ve devrimi korumak üzere uzlaşmaya varma stratejisine dayanan bakış açısının bir ürünüydü. Anlaşma, Sovyet Rusya'nın savaş durumundan çıkmasını sağlamıştı. Bu sayede ulusal ekonominin yaralarını sarması, emperyalist işgale karşı savaşıacak ve ülke içindeki karşı devrimci isyanları bastırarak olan Kızıl Ordu'nun kurulması ve genişletilmesi gibi ekonomik, politik ve askeri hamleler olanaklı hâle gelebilmişti.

1918 yılında Britanya, Fransa, Japonya ve diğer emperyalist güçler gayri resmi bir savaş başlatarak Rusya'nın kuzeyinde Murmansk'ı, doğusunda Vladivostok'u ve güneyinde Kafkasları işgal etti. 1919'un başından 1920'nin sonuna kadar işgalciler 1. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin sağladığı avantajla daha fazla askeri kuvvet yığdılar. Ülkenin üç bölgesinde yabancı işgaller sürerken, Çarlığın gerici generalleri arasından Kolçak, Denikin, Yudenic ve Wrangel'in komuta ettiği beyaz birlikler desteklenip kışkırtıldı.

Sovyet Rusya bir yandan aynı anda yabancı müdahaleyle, diğer yandan da ülke içindeki karşı devrimci güçlerle mücadele etmek durumunda kaldı. Yiyecek, mazot ve diğer ham maddelerde büyük kıtlık yaşanıyordu. Fabrikaların yüzde 40'ında üretim durmuş ve taşımacılık endüstrisi çöküşün eşiğine gelmişti. Sovyet rejimi, düşman işgalleriyle parçalanma tehlikesinden korunmak için, savaş dönemine özel bir yola girerek "savaş komünizmi" denilen politikaları uygulamaya koymak zorunda kaldı. Ekonomik açıdan bu politikalar, tahıl üretiminde köylünün kendi için ayırdığı dışındaki tüm hasatın toplanmasını, şahıslar arasında tahıl ticaretinin yasaklanmasını, özel sermayeye el konulmasını ve küçük, orta, büyük ölçekli işletmelerin kamulaştırılmasını, sanayi yönetiminde katı bir

merkezileşmeyi, yerel ve uluslararası ticaretin tekelleştirilmesini, tüketim mallarını ülke çapında sınıfsal kompozisyonları da göz önünde bulundurarak hesaplanan fiziki dağılıma uygun olarak dağıtan ulusal arz ve talep mekanizmasını, genel gönüllü çalışma sisteminin uygulanmasını ve kapitalistlerin işgücüne katılımının zorlanmasını kapsıyordu. Bolşevik Partisi'nin ve halkın çabalarıyla, üç yıl süren zorlu iç savaşın ardından zafer elde edildi. Sovyet rejimi, iç ve dış düşmanlarına karşın ayaklarının üzerinde durmayı başarmıştı.

II. Savaş Komünizmi Politikası'ndan Yeni Ekonomi Politikası'na Geçiş

Belirli bir ekonomik siyasa olarak “savaş komünizmi” ekonomi politikalarının uygulanması, bir yandan savaş koşullarının dayattığı koşulların, diğer yandan Bolşevik Partisi'nin meta ekonomisini tasfiye etme ve komünizme doğrudan geçişi öngören ideolojik/teorik kavrayışının bir ürünü idi. Öte yandan bu politikaların uygulanması, iç savaşta zaferin kazanılmasında ve Sovyet iktidarının korunmasında olumlu rol oynamıştı. Ancak savaş sona erdiğinde ve Sovyet rejimi savaş komünizmi politikalarını devam ettirmeye çabaladığında, ülke çapında bir siyasi ve ekonomik kriz baş gösterdi. 1921 Mart'ında yaşanan Kronstadt ayaklanması, söz konusu politikaların aynı biçimde devam ettirilmesi durumunda muhtemelen daha büyük bir krizin ortaya çıkabileceğine işaret etmişti. Lenin daha sonra bu dönemi değerlendirerek şunları yazmıştı: “Biz, küçük üreticilerin egemenliğindeki bir tarım ülkesinde üretimi ve dağıtımı, sanayileşmiş, işçi sınıfı ağırlıklı bir ülkede hareket edercesine komünist ilkelere göre düzenlemeyi planlıyorduk (daha doğrusu yanlış planlıyorduk). Karşılaştığımız sonuç, yarıldığımızı gösterdi. Görünüşe göre bir dizi ara geçiş aşaması zorunluydu—devlet kapitalizmi ve sosyalizm—, ancak bu süreçlerden geçerek ve yıllar sürecektir çabalar sonucunda komünizme geçişe hazırlanabilirdik.”¹

1 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 3. Baskı, Cilt 4, s. 570.

Mart 1921’de Rus Komünist Partisi’nin 10’uncu Kongresi’nde Lenin’in sunmuş olduğu rapor ekseninde köylülerin *Tahıl Üretimi Fazlasına El Konulması Sistemi* yerine tahılın köylülerden ayni vergi yoluyla temin edilmesi teklifi kabul edildi. Böylece tahılın köylülerden ayni vergi biçiminde temin edilmesini merkeze alan Yeni Ekonomi Politikası uygulamaya konulacaktı. Yeni Ekonomi Politikası’nın tarım alanındaki esas içeriği, tahıl üretimindeki fazlanın devletçe el konulması sistemini ayni tahıl vergisiyle değiştirerek köylülüğün ürününün bir kısmını vergi olarak topluma aktarmak ve kalan tahıl diğer tarımsal ürünleri köylülerin kullanımına bırakmak ve bunların ticaretinin serbestçe yapılmasına izin verilmesiydi. Sanayi bakımından değerlendirecek olursak, işletmelerin mülak kamusal mülkiyeti sisteminden devlet kapitalizmi modeline geçiş ve bazı özel şirketlerin çalışmalarına yeniden izin verilmesi söz konusuydu. Lenin’e göre Rusya’da devlet kapitalizminin dört biçimi uygulanmalıydı: işletme imtiyazları ve işletme ruhsatı verme sistemi, işletmeleri kiralama sistemi, küçük işletme sahiplerinin kooperatifleri ve bireysel alım–satım komisyonculuğu (özellikle tarım ürünlerinde). Sanayinin yönetiminde ise işletmelerin yetkilerini genişleten ve üretimdeki eşitlikçi sistemi arka plana iten “birleştirilmiş kolektif önderlik ve çok katmanlı yönetim” yöntemi benimsenmişti. Ticaret alanında, kamu denetimi altında serbest ticarete izin verildi. Devletin makro ekonomik kontrolü, köylü kooperatifleri ve özel şirketler aracılığıyla ticaret yeniden canlandırılacaktı.

Yeni Ekonomi Politikası’nın özü, devlet mülkiyetindeki sosyalist sanayi sektörü ile tarımsal ekonomik sektörü optimal bir biçimde birleştirmek ve bu temelde devrim sürecinde oluşan işçi–köylü ittifakını pekiştirmektir. Yeni ekonomi politikasının uygulanması, Sovyet Rusya’nın, kritik koşulların ve karşılaştığı ekonomik açmazın üstesinden gelmesini, sınai ve tarımsal üretimini yeniden toparlayıp geliştirmesini sağladı. Diğer yandan Yeni Ekonomi Politika, bilimsel sosyalist teori ve pratiğın

zenginleşmesine büyük katkıda bulunan önemli bir tarihsel deneydi ve—geri kalmış bir ülkede— devrimin zaferinin ardından sosyalizme geçişi olanaklı kılacak bir yol arayışı olarak ortaya çıkmıştı. Lenin, böylesi geri bir ülkede sosyalist ekonominin inşasıyla ilgili düşüncelerini Savaş Komünizmi ve Yeni Ekonomi Politikası pratikleri içinde geliştirmeye çalışmıştı.

(III) Avrupa devriminin zirveden hızla aşağılara doğru ilerlemesi Ekim Devrimi'nin başarısı, çeşitli ülkelerdeki proleterleri önemli ölçüde cesaretlendirdi. Birçok Avrupa ülkesinde işçi sınıfı, burjuva iktidara alternatif olarak Sovyetler oluşturma modelini benimseyerek işçi sınıfı iktidarı için mücadele etti. Hareketler 1920'de doruğa çıkmıştı ve daha sonra çeşitli yenilgiler sonucunda 1923'den itibaren inişe geçti. Sonuç olarak kapitalist dünya, bir kez daha barışçıl gelişmeye dayalı, görece istikrarlı bir döneme girmişti.

1918–1923 yılları arasında Ekim Devrimi'nin verdiği cesaretle birçok ülkede komünist partiler kuruldu. Komünist partilerin ve devrimci grupların öncülüğünde bazı ülkelerde proletarya devrimi ve Sovyet rejiminin kuruluşu gerçekleşti. 1918 Ocak ayında Finlandiya proletaryası, burjuva hükümetin devrilmesinde öncü oldu ve halkın temsilcileri komitesini kurdu. Kasım ayında Almanya'da proletaryanın esas kuvvetini oluşturduğu bir burjuva demokratik devrim patlak verdi, aynı günlerde 30 Aralık'ta Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg ve Wilhelm Pieck önderliğinde Almanya Komünist Partisi kuruldu. Bavyera'daki işçiler Nisan 1919'da Münih'te ayaklanıp Bavyera Sovyet Cumhuriyeti'ni ilân ettiler. Mart 1919'da Macaristan proletaryası devrim yaparak Macar Sovyet Cumhuriyeti'ni kurdu. Haziran'da Slovakya'da Sovyet Cumhuriyeti kuruldu. 1920 Temmuz'unda Polonya proletaryası işçilerin siyasi iktidarını (Polonya Geçici Devrim Komitesi'ni) kurdu. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı bu ülkelerdeki işçi sınıfı devrimleri birbiri ardına başarısızlıkla sonuçlandı. 1923 yılına gelindiğinde bir başka kısa devrimci dönem

yaşandı. Bu dönemde, Bulgaristan'daki Eylül ayaklanması, Hamburg'daki Ekim ayaklanması ve Polonya, Krakov'daki Kasım ayaklanması gerçekleşti, fakat bunlar da kısa bir sürede bastırıldı. Ekim Devrimi'nden ardından Avrupa'da patlak veren devrimci yükseliş dönemi sona ermiş, Batı'daki kapitalist ülkeler görece istikrarlı bir döneme girmişti.

Lenin, sosyalist devrimin geleceğine olan inancını, büyük Avrupa ülkelerindeki hareketlerin ve devrimlerin başarısına bağlamıştı. Ancak Avrupa'daki devrimci hareketin tepe noktasına ulaşıp inişe geçmesi, Lenin'in tutumunu değiştirdi. Mart 1921'de 10'uncu Parti Kongresi'ne seslenen Lenin, Bolşevikler'in kısa vadede Avrupa'da güçlü bir proleter devrimci dalga sayesinde batıdan güçlü bir yardım geleceğine inanmalarının hatalı olacağına vurgu yaptı: "Başlattığımız uluslararası devrim ilerliyor. Ancak, bu hareket umduğumuz ve sandığımız gibi düz çizgisel bir şekilde ilerlemeyecektir."² Bu durumda, Batı'da yeni bir devrimci yükselişin ortaya çıkmasına kadar Sovyet Rusya, kendi çevresinde barışçıl bir iklim oluşturmaya ve diğer ülkelerle "barış içinde bir arada yaşama" politikasını devreye sokmalıydı. Bir yandan da yeni Sovyet iktidarını korumada ihtiyatlı ve soğukkanlı bir politik çizgi izlemeli ve yeni iç ve dış dinamikleri göz önünde bulundurarak, bunlara uygun bir sosyalist inşa yolu keşfetmeliydi. En önemlisi, Sovyet iktidarının gelişmesine ve sağlamlaşmasına ve katkıda bulunacak bir gelişme yolunun keşfedilmesi idi.

249

III. Lenin'in Sovyet Devlet Sisteminin Geliştirilmesi Üzerine Görüşleri

Lenin, Ekim Devrimi'nin zaferinin ardından Sovyet ülkesinin gelişim yolunun koşullarını incelemeye özel bir önem vermişti. Özellikle, ölümünden önceki son günlerinde ülkenin izleyeceği gelişimi yolu hakkındaki önemli düşüncelerini *Az*

2 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 42, s. 40, Pekin, Halkın Yayınevi, 1987.

*Olsun, Öz Olsun*³, *İşçi-Köylü Denetmenliği Sistemini Nasıl Düzenlemeliyiz?*⁴ başlıklı makalelerinde ve diğer kimi makalelerde ele almıştı, bunlar arasında İşbirliği Üzerine adlı makale çok önemliydi.

Lenin, Sovyet iktidarının, sosyalist devrimi başlatıp geliştirmede ve sosyalizmi kurma mücadelesinde proletaryanın elindeki temel araç olduğuna inanmıştı. İktidarın ayakta kalması ya da düşmesi, sosyalizmin kaderi açısından tayin ediciydi. Sovyet politik sisteminin biçimlendirilmesi parti gündeminin ilk sırasındaydı. Lenin, yönetim tarzındaki eksiklik ve kusurlarını değerlendirirken şu ifadeleri kullanmıştı: “Devlet aygıtımızı geliştirme meselesinde (...) bana kalırsa, niceliğe vurgu yapılmasına veya aceleciliğe karşı uyanık olmalıyız. Şimdiye dek devlet aygıtımızın verimliliği konusuna çok az kafa yorduk, şimdi ise onun kapsamlı bir biçimde örgütlenmesi gündemimizde olmalıdır (...) Bu en iyi Batı Avrupa standartlarından geride olmamalı”⁵ demişti, “aksi takdirde sosyalizmin kuruluşunu gerçekleştirmeden göçüp gideriz.”⁶ Sovyet devlet rejiminin o dönemdeki gelişimi bakımından, Lenin, bürokrasiyle mücadeleye özel bir önem vermişti. Bir keresinde oldukça isabetli bir biçimde şunları yazmıştı: “Komünistler bürokrat oldu. Bizi yok edecek bir şey varsa, o da bürokratlaşmaktır.”⁷ Hâl böyleyken bürokrasiyi e karşı çıkmada ve Sovyet iktidarının gelişimini güçlendirmede nasıl bir yol izlenmeliydi? Lenin bu konuda, altta yer verdiğimiz, reform niteliğinde bir dizi önlemler önermişti.

3 Lenin’in parti kongresine hitaben kaleme aldığı bu mektup, Türkçe’ye genellikle Az Olsun, Öz Olsun başlığıyla çevrilmiştir. Lenin bu sözcükleri kullandığı cümlede aceleci bir biçimde miktara ve büyüklüğe vurgu yapılmasını eleştirmiş, nitelikli ve verimli bir devlet kadrosu inşasına vurgu yapmıştı. -ed.

4 9-13 Ocak 1923’te dikte edilmiştir. -ed..

5 Lenin, *Bütün Eserleri*, Çince 2. Baskı, Cilt 43, s. 392, Pekin, Halkın Yayınevi, 1987.

6 Lenin, *Bütün Eserleri*, Çince 2. Baskı, Cilt 41, s. 376, Pekin, Halkın Yayınevi, 1987.

7 Lenin, *Bütün Eserleri*, Cilt 52, s. 300, Pekin, Halkın Yayınevi, 1988.

IV. Lenin'in Devlet (Yönetim) Sisteminde Önerdiği Reformlar

Kurumların Düzenlenmesi, Gereksiz Personelin Azaltılması ve Çalışma Verimliliğinin Artırılması

Çarlık döneminden kalma yöneticiler ve memurların önemli bir bölümü halen görevde olduğundan kimi Sovyet idari organları, personel fazlasıyla çalışıyor bunun görece daha fazla kaynak harcıyor buna karşılık düşük verimlilikle çalışıyordu. Bu durumda Lenin, gereksiz idari organların birleştirilmesi veya bazılarının iptal edilmesi fikrini geliştirdi. Devletin yönetim organlarının küçültülmesini, yeterli sayıda memuru elde tutup kalan kadroların geçici olarak işten çıkarılmasını savundu.

Denetleme ve Teftiş Sisteminin Reforma Tabi Tutulması ve İyileştirilmesi

Lenin'e göre proletaryanın en önemli görevi, kapitalist devleti yıkıp işçi sınıfı iktidarları kurmanın ötesinde, emekçiler adına proletaryanın etkin denetim ve gözetimini yürürlüğe koymaktı. Bu sayede kamu görevlilerinin yetkilerini kötüye kullanması ve onların toplumun hizmetkarları olacak yerde efendileri konumuna gelmeleri önlenecekti. Buradan hareketle Ekim Devrimi'nden sonra kurulan Sovyet denetim komitesinin adı, Mayıs 1918'de "Devlet Denetimi Halk Komiserliği (Bakanlığı)" olarak değiştirilerek bakanlık düzeyine çıkarıldı. n 1920 Şubat'ında, bu yapı, emekçi halkın devletin yönetim organları üzerindeki denetimini güçlendirmek için İşçi-Köylü Denetleme Komitesi ile birleştirilerek İşçi Köylü Denetmenliği [Rabkrin] haline getirildi.

Parti içinde ise, Dokuzuncu Parti Kongresi, 1920 Eylül'ünde Lenin'in tavsiyeleri temelinde bir denetleme komitesi kurulması kararını aldı. Devrimden sonra kurulan bu denetleme sistemi ülke genelinde Sovyet yönetim organlarını geliştirip güçlendiren kimi olumlu ve önemli uygulamalarda bulunsa da

durum, Lenin'in beklentilerinden epey uzaktaydı. Özellikle İşçi Köylü Denetmenliği, oldukça şişkin bir personele sahipti ve bürokratizmin varlığından şikayet edilen bir yapıdaydı. İşte bu bağlamda Lenin, Parti'nin merkezi organları üzerinde denetimi arttıracak önlemler üzerinde çalışmaya ve İşçi-Köylü Denetmenliği adlı organının yapısını yeniden düzenlemeye odaklandı. Lenin bununla birlikte hem Partinin Merkezi denetleme Komitesinin hem de Parti Merkez Komite'sinin üye sayısının genişletilmesini önerdi. Parti'nin Merkezi Denetleme Komitesine, ve Parti Merkez Komitesi üyeleriyle eşit haklara sahip olacak 75 ila 100 dolayında—devrimci işçi ve köylü—üye seçilecekti. Denetleme Komitesi, Parti Merkez Komite'sini, partinin yürütme kurullarını, Merkez Komitesi Politik Büro organını, Merkez Komitesi Sekreteryasını ve Merkez Komitesi'ne bağlı örgütlenme bürosunu denetlemekle yetkili kılınacaktı. Lenin ayrıca Merkez Komitesi içinde Stalin ve Troçki geriliminden endişe ediyordu, bu nedenle Merkez Komitesinin üye sayısını önemli ölçüde—devrimci işçi ve köylü—kâdrolarla genişletip bu gerilimi yumuşatmayı düşünmüştü, partinin bir kez daha, 1904'te yaşanana benzer, fakat bu defa parti liderleri arasındaki kişisel çatışmaya dayalı olarak bir ayrışma yaşamasının önüne geçmek istemişti. Hatta, Lenin bu önerisini yazılı hale getirmişti.

Lenin, İşçi-Köylü Denetmenliği'nin yeniden yapılandırılmasını tüm Sovyet devlet kurumlarının iyileştirilmesinde bir kaldıraç olarak düşünmüştü. Yeniden örgütlenen İşçi-Köylü Denetmenliği az sayıda fakat yüksek nitelikli memur kadrosuna sahip olan yüksek verimliliği sahip bir organ olacak, devlet kadrolarına alınacak yeni memurları yüksek bir titizlikle seçecek ve tüm devlet kurumlarının etkin işleyişinden sorumlu olacaktı. Ancak Lenin'in bu beklentileri gerçekleşmemiş İşçi-Köylü Denetmenliği reformu hayal kırıklığı ile sonuçlanmış, bu organ üzerine yüklenen denetleme görevini yerine getirmekte başarısız olmuştu.

Kadro politikasının Reforma Tabi Tutulması ve Memurların Liyakat İlkesi Temelinde Atanması

Lenin, Sovyet organlarında yaşanan sıkıntıların ardındaki temel sorunların üstün yetenekli ve hakikaten modern çalışma yöntemlerini bilen yönetici yoksunluğundan kaynaklandığını düşünüyordu.⁸ Ona göre, “devlet kurumlarının niteliklerini yükseltmek için kadro politikasını iyileştirmek ve yetenekli bir kadro havuzu oluşturmak için kadro yetiştirmeye önem verilmesi gerekiyordu. Bunun gerçekleşmesi için en önemli tedbirlerden biri, devlet memurların seçilmesinde mesleki yeterlilik ve siyasi kıstasların birlikte ele alınmasıydı. Ancak böylelikle çalışma verimliliğinin artması ve tüm devlet sistemin niteliğinin gelişmesi gerçek anlamda sağlanabilirdi.”⁹

Kadro sisteminin inşasında bir diğer önemli adımı, devlet memurlarının idari işler yanı sıra kültürel, kuramsal ve diğer özel alanlarda eğitimden geçirilmesi idi. Devlet memurları arasında işçi ve köylü kökenli kadroların yoğunluğu ve yönetim organlarının kültürel alanda yetersizliğini göz önünde bulundurarak Lenin şöyle diyordu: “Devlet aygıtımızı yenilemek için, ne olursa olsun araştırmayı ve öğrenmeyi öne çıkarmalıyız, ikinci olarak yine öğrenmeliyiz, üçüncü olarak yine öğrenmeliyiz, ve bunun ardından da öğrendiklerimizin bir kulağımızdan girip diğerinden çıkmamasını güvence altına almalıyız (ki, itiraf etmeliyim ki bu başımıza çok sık geliyor). Öğrenmeyi varlığımızın, sosyal yaşantımızın temel bileşenlerinden biri haline gelmesini sağlamalıyız.”¹⁰ (*Az Olsun Öz Olsun*)

253

Lenin’e göre burada burjuva Batı Avrupa’nın izlediği tarz değil sosyalist bir ülkeye dönüşme yolundaki bir ülkeye uygun bir tarz izlenmeliydi. (*Az Olsun Öz Olsun*)

⁸ Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 4, s. 784.

⁹ a.g.e.

¹⁰ A.g.y., s. 786.

Devlet organlarının reformu, geniş bir kapsam içinde ele alınmalıydı ve büyük zorluklar içeriyordu. Ancak, doğru bir ideolojik yönelim ve çalışma tarzı ilkeleri izlenerek gerçekleştirilebilirdi. Lenin bu konuda şu vurguları yapmıştı: (1) Tam hazırlık, ihtiyatlı ilerleme, aceleciliğe mahal vermeme. (2) Niteliğin niceliğe yeğlenmesi (az ve özü tercih etme). (3) Ayrıntılı bir ön araştırma ve teorik gelişkinliğin yükseltilmesine öncelik verilmesi. (4) Pilot deney ve uygulamaların planlanması ve bunların daha sonra adım adım ülke çapına yayılması.

Sosyalist Hukuk Sisteminin Kurulması ve Geliştirilmesi

Lenin, daha henüz 1918'in başlarında, siyasi iktidarın temel görevinin karşı devrimcileri silahlı bastırma çabasından devletin iyi yönetimi işine doğru kaydığını belirtmişti. Dolayısıyla savaş tipi cezalandırma ve infaz yöntemleri, yerini hukuka dayalı yargılamalara bırakmalıydı.”¹¹ Yeni Ekonomi Politikası uygulamasına geçildiğinde Sovyet iktidarı esas olarak sosyalizmin ekonomik gelişimini ve ekonomik temelini sağlamaya yönelmişti ve Lenin, iyi bir zamanlama ile geliştirdiği önerilerle, sosyalist hukuk sisteminin yerleştirilmesi ve geliştirilmesine öncülük etti. Bunun sonucunda yargı ve yasal düzenin sağlanmasında önemli adımlar atıldı.

254 **Parti İşlevlerinin Hükümet İşlevlerinden Ayrılması, Parti İnşası Çabalarının Güçlendirilmesi ve Partide Kolektif Önderlik Anlayışının Oturtulması**

Lenin'e göre, Rusya Komünist Partisi'nin (Bolşevikler) iktidarı elinde tutan tek parti olması gerçekliği nedeniyle, sosyalist demokrasinin inşası ve partinin devlet organları üzerindeki önderliğinin sağlanması sorunu Parti'nin önündeki iki önemli görevdi. Bu bağlamda iktidardaki işçi sınıfı partisiyle devlet organları arasındaki ilişkilerin doğru belirlenmesi, bunların görev ve yetki alanlarının somut olarak saptanması sorunu gündeme alınmalıydı. Lenin şöyle diyordu: “partinin

11 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 3. Baskı, Cilt 3, s. 498.

(ve onun Merkez Komite'sinin) ve Sovyet devletinin yönetici organlarının görev ve sorumluluklarını açık ve net bir biçimde birbirinden ayırmalıyız. Sovyet devletinin görevlilerinde bağımsız sorumluluk, ve bağımsız inisiyatif anlayışı oluşmalı , Parti merkezi devlet kurumlarının çalışmasına ilişkin geçmişte olduğu gibi sık, anormal ve gereksiz detaylara giren müdahalelerde bulunmak yerine onlara genel anlamda yol göstermeli, önderlik etmelidir.”¹²

Parti ve devlet organlarının (Sovyet Meclisleri dahil) farklı niteliklerde işlevlerinin olması doğaldı. Parti, topluma ve ülkeye ilişkin önderlik rolünü ancak, Sovyet Meclisleri üzerinden ve devlet işlerine önderlik aracılığıyla gerçekleştirebilirdi. Seçilmiş Sovyet Meclisleri rollerini tam anlamıyla oynamalı, bununla birlikte hükümet organını parti ile ikame eden yanlış uygulamaların ve parti ile hükümet arasındaki ayrımın bulanıklaşmasının üstesinden gelinmeliydi. Lenin, bunun da ötesinde şuna dikkat çekiyordu: Sovyet devlet kurumlarının işleyişini geliştirmek için partinin yapısını iyileştirmekten başlamak, özellikle de parti içinde demokratik merkeziyetçiliğe ve kolektif önderlik ilkesine sarılmak bir zorunluluktu. Parti ciddi bir disipline sahip olması, saflığını koruması ve üyelerinin niteliğini yükseltmesi yaşamsal önemdeydi. Lenin, proletarya devletin inşası, devletin yönetim mekanizması ve halkın devlet yönetimine katılması ve halkın devlet yönetimini denetlemesi hakkında derinlikli düşünceler geliştirmişti ve bu düşünceler, Marksizmin devlet ve siyasi iktidar kuramını geliştirip zenginleştirmiştir. Sovyet devlet sisteminin ilk kuruluş dönemine ve ardından devlet sisteminin reformlara tabi tutulmasında ciddi çabalar veren Lenin, bu alanda bizlere çok değerli bir hazine bırakmıştır. Bu hazine, 1980 ve 1990'larda sosyalist ülkelerin girişmiş oldukları politik sistem reformlarında ve politik sistem inşasında önemli bir esin kaynağı olmuştur.

V. Lenin'in Ekonomik Gelişime İlişkin Düşünceleri ve İlk Uygulamaları

Sovyet Devletinin "Kızıl Muhafızlara Dayanarak Sermayeye Saldırma" Görevinden "Rusya'yı Yönetme" Görevine Geçmesi

Ekim Devrimi'nin zaferinin ardından Sovyet iktidarı, büyük çaplı sanayi işletmelerini, fabrikaları ve bankaları askeri yöntemlerle ele geçirip kamulaştırmak için "kızıl muhafızlara dayanarak sermayeye saldırma" yöntemini, bir diğer deyişle, ekonomiyi yarı-askeri yöntemlerle yönetme tarzını kullanmıştı. 1918'de Brest-Litovsk Anlaşması imzalandıktan sonra Lenin, *Sovyet Hükümetinin Acil Görevleri*¹³ ve "*Sol Sapma*" *Çocukluk Hastalığı ve Küçük Burjuva Zihniyeti* başlıklı, Rusya'da mevcut ekonomik duruma ilişkin öngörülerini ve "Rusya'yı yönetme" görevinin nasıl yerine getirileceğine dair görüşlerini içeren iki önemli makale kaleme aldı.¹⁴ Lenin, şöyle yazıyordu: "Bolşevik partimiz, Rusya'yı ikna etti ve ülkeyi kazandı—yoksullar adına, emekçiler adına, Rusya'yı zenginlerin ve sömürücülerin ellerinden geri aldık. Şimdi, Rusya'yı yönetmeliyiz. (...) Şu an içinde bulunduğumuz ilginç durum adlı adınca budur."¹⁵ Buradaki, "Rusya'yı yönetme"nin esas vurgusu politika değil ekonomi alanındaydı. "Bugünün görevi, savaşın ve burjuva iktidarının yıkıma uğrattığı üretici güçlerin restore edilmesi; savaşın, savaşta yaşanan yenilginin, burjuvazinin ..iktidarı geri almak için yaptığı saldırıların açtığı yaraların sarılması; ekonomik canlanmanın sağlanmasıdır (...) [ve] görevimiz ülke çapında, proletaryanın denetim ve gözetimi altında, üretim ve dağıtımın muhasebesi ve denetim mekanizmasının oturtulmasıdır."¹⁶ Başka bir deyişle, proletaryanın siyasi iktidarın ele geçirildiği ve sömürücülerin direncinin

13 Mart-Nisan 1918'de kaleme alındı, 28 Nisan 1918'de yayımlandı.

14 9-10-11 Mayıs 1918'de yayımlandı. -ed.

15 Lenin, *Bütün Eserleri*, Çince 3. Baskı, Cilt 3, s. 477.

16 Lenin, *El Yazmaları*, Cilt 3, s. 47-48, Pekin, Halkın Yayınevi, 1978.

kırılmasının temel olarak tamamladığı bir ortamda hem proletarya partisi hem de halk, tüm enerjisini, zaman geçirmeksizin sosyalist ekonominin inşasına yöneltmeliydi.

Lenin, geri kalmış bir ülkede devrimi başarmanın nispeten daha kolay olduğuna, ancak kapitalist üretim ilişkilerinden sosyalist üretim ilişkilerine geçiş zorlu bir süreç olduğu için ekonomide başarı sağlamanın çok daha zor olacağına inanıyordu. Hele ki, Sovyet ülkesi halen kapitalist kuşatma altında yaşamak durumundayken... Dolayısıyla Rusya sosyalist inşa da sadece özgücüne dayanabilirdi. Üstelik Sovyetlerin daha önce denenmemiş bir yola koyulmuş olduğu gerçeği, karşı karşıya olduğu zorlukları şüphesiz katmerliyordu. Lenin, iktidarın ele geçirilmesinden, sömürücülerin tasfiye edilmesi ve dirençlerinin kırılmasından sonra işçi sınıfının temel hedef olarak önüne, üretici güçlerin geliştirilmesini ve üretkenliğin yükseltilmesini koymasını gerektiğini düşünüyordu. Bunun için ilk olarak petrol, demir-çelik, makine ve kimya sanayisi gibi alanlarda gelişim gösterilmeli ve sosyalist sanayinin maddi temelleri atılmalıydı. İkinci olarak, kitleler için eğitim ve kültür atılımları gerçekleştirilmeli ve halkın yaratıcılığı desteklenmeliydi. Üçüncü olarak, işçilerin becerileri geliştirilmeli, çalışma disiplini yükseltilmeli, çalışmanın örgütlenme düzeyi iyileştirilmeliydi. Son olarak, parça başına ücret sistemi yerleştirilmeli ve bilimsel nitelikler taşıyan Taylor üretim yönetim sisteminin çalışma yöntemleri uygulanmalıydı.

“Sol” komünistlerin, hemen Ekim Devrimi ertesinde “kattıksız bir sosyalizm” inşa etmeyi varsayan ütöpik görüşlerinin aksine, Lenin, o dönemde Sovyet Rusya’da beş ekonomik sektörün veya beş üretim biçiminin var olduğunu belirtiyordu: (1) yaygın, ataerkil tipte köylü ekonomisi, (2) küçük üreticilere dayalı küçük meta üretimi (buna, ürettiği tahılı piyasaya sunan köylülerin çoğunluğu dahildi), (3) özel sektör kapitalizmi, (4) devlet kapitalizmi ve (5) sosyalist ekonomik sektör. Rusya’nın ekonomi politikasının oluşturulmasında “işin düğüm noktası

bu beş sektörün” görülmesi idi.”¹⁷ Bu beş sektör arasında aile işletmeciliğine dayalı küçük üretim hakim bir konuma sahipti, bu sektörü tasfiye etmek yerine bu kesime önderlik edilmeliydi. Devlet kapitalizmi, “sol” komünistlerin düşündüğü gibi korkulacak bir yol değildi, üstelik küçük üretim ve özel sektör kapitalizmi sektörüne kıyasla çok daha üstündü, proletarya ve sosyalizm için çok daha avantajlıydı. Lenin, 1921’de savaş komünizminden yeni ekonomi politikasına geçildikten sonra, devlet kapitalizmine dair görüş ve açıklamalarını ayrıntılandırdı ve bu modeli daha da geliştirdi.

Sosyalist Sanayilesmenin ve Elektriklendirmenin Gerçekleştirilmesi ve Sosyalizmin Maddi Temellerinin Kurulması

Sosyalist bir toplumun temel özelliği, yüksek düzeyde gelişkin sosyalist üretici güçlere sahip olunmasıdır. Sadece yüksek düzeyde gelişkin üretici güçlere sahip olunması halinde kitlelerin sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerini karşılayacak maddi refahı bolca üretebilir. Bunun için de modern bir büyük sanayi kurulmalıdır. Lenin, Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)’in Onuncu Ulusal Parti Kongresi’nde şöyle diyor: “Sosyalist toplumu kurmanın ve bunun için gerekli olan kaynakları yaratmanın tek ve gerçek temeli, modern ve büyük ölçekli sanayidir.”¹⁸ Çok sayıda büyük fabrika ve gelişmiş büyük sanayi olmaksızın sosyalizmden bahsetmek olanaksızdır. Bu, özellikle küçük köylü tarım ekonomisinin baskın olduğu bir ülke için daha da geçerlidir. İşçi-köylü ittifakının güçlenmesi, proletarya diktatörlüğünün gelişmesi, büyük sanayinin gelişimine bağlıdır. Lenin’in dediği gibi, sadece modern büyük sanayi “ileri sanayi işçilerini ve proletarya diktatörlüğünü gerçekleştiren sınıfın tümünü birleştirebilir.”¹⁹ Dahası, ancak büyük sanayiye doğru bir biçimde düzenleyip geliştirerek küçük

17 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 3. Baskı, Cilt 3, s. 522.

18 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 2. Baskı, Cilt 41, s. 301.

19 a.g.e., s. 72.

tarım ekonomisi de dönüştürülebilecektir. Lenin, büyük sanayi içinde ağır sanayinin rolünü özellikle vurguluyordu: “Eğer ağır sanayi tekrar canlandırılmazsa diğer hiçbir sanayiye inşa edemeyiz ve sanayi olmazsa geleceğimiz de olmaz, bağımsız bir sosyalist ülke olamayız.”²⁰

Lenin, Ocak 1920’de Sovyet devlet işlerinde görev alan militan bilim insanı Krzyżanowski tarafından derlenen *Sanayiye Elektriklendirme Görevi* adlı çalışmayı okuduktan sonra ülke çapında elektrikleendirme [elektrifikasyon] fikri gündeme alındı. Bu çalışmadan övgüyle söz eden Lenin, yazardan bir “elektrikleendirme” planı taslağı hazırlamasını istedi. 2 Şubat’ta Devlet Yürütme Komitesi’nin Yedinci Oturumunun Birinci Toplantısı’nda elektrikleendirme plan taslağı kabul edildi. 21 Şubat’ta Rusya Ulusal Elektrikleendirme Komisyonu kuruldu. Aralık ayında Sekizinci Sovyet Kongresi, Rusya’nın Elektrikleendirmesi üzerine teklifi yasalaştırdı. Lenin, Rusya’nın elektrikleendirilmesinin planlanmasını gündeminin üst sırasına koymuş ve Rusya Ulusal Elektrikleendirme Komisyonu tarafından hazırlanan *Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Elektrikleendirme Planı*’nın Rusya’nın sosyalizme geçişi için zorunlu, büyük bir ekonomik program olduğunu vurgulayarak, bu planı “partinin, programından sonraki ikinci önemli kılavuzu” olarak nitelemişti. Sovyet Rusya’nın hâlâ bir küçük köylü tarımsal üretim ekonomisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Lenin, proletaryanın kesin zaferini ancak ülkenin, sanayi, tarım ve ulaşımda modern sınai ve teknik temellere sahip olup sanayileşmeyi gerçekleştirdiğinde kazanmış olacağını söylüyordu. Aksi takdirde kapitalizm tamamen tasfiye edilip komünizm gerçekleştirilemezdi. Bu bağlamda Lenin ünlü formülünü şöyle ifade etmişti: “Sosyalizm eşittir Sovyet iktidarı artı ülke genelinde elektrikleendirme.”²¹

20 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 3. Baskı, Cilt 4, s. 724.

21 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 2. Baskı, Cilt 40, s. 156.

Lenin, üretici güçleri geliştirme, sanayileşme ve elektriklendirme çabalarının bir parçası olarak kimi özel politikalar tasarladı. Bu politikalar, Rusya'nın ilk birkaç yılda sosyalizmin kuruluşunda yaratılan başarılı örneklerinden esinleniyordu. Sanayileşme ve elektrikleştirmenin gerçekleşmesi için tahıl rezervlerine sahip olmak bir zorunluluktu. Dolayısıyla bir tarımsal sanayinin inşa edilmesi şarttı. Yerel halkın yaratıcılığı ve girişimleri serbest bırakılmalı, şirketlerin özerklik alanı genişletilmeli, devlet şirketleri için düzgün bir muhasebe sistemi ve mali yapı kurulmalı, bölüşümde "herkese emeğine göre" ilkesi uygulanmalı ve iyi çalışma teşvik edilmeli ve kötü çalışmanın ücreti kesintiye tabi tutulmalı, israfa kesinlikle karşı çıkılmalıydı, vb.

Sosyalist Ekonominin İnşasında Meta-para İlişkisinden En İyi Biçimde Yararlanmak

Lenin'in meta-para ilişkisi hakkındaki anlayışı, pratiğin dersleri içerisinde aşama aşama oluşmuştu. Ekim Devrimi'nden önce Lenin, Marx ve Engels'in sosyalizmin meta ekonomisini ortadan kaldırması gerektiği görüşünü savunmuştu. Ancak Ekim Devrimi'nin zaferinin ardından, uygulamadaki deneyimlerini özetleyerek sosyalist meta-para ilişkisi hakkında yeni fikirler oluşturdu.

260

Lenin, Kasım 1917'de Rusya'da ürünlerin üreticiler arasında doğrudan/aracısız değişimi anlamına gelen takas sisteminin uygulanması gerektiğini yazıyordu: "Sınai tüketim ürünlerinin tahılla takas edilmesi ve üretimin sıkı bir biçimde hesaplanması ve denetlenmesi, sosyalizmin başlangıcıdır."²² Buna karşın, paranın tümüyle kaldırılması için henüz daha erken olduğunu, sosyalizmden kapitalizme geçişte uzun bir süre daha paranın varlığının süreceğini ekliyordu. Sovyet hükümetinin, 1918 yazından itibaren "savaş komünizmi ekonomi politikasını" uygulamak zorunda kalmasının önemli nedenlerinden biri, dış

güçlerin silahlı müdahalesi ve içerdeki beyaz ordularla savaş koşullarıydı.

Savaş komünizmi ekonomi politikası, Ayni vergi sistemini ve tahıl fazlasının çiftçilerden zorla toplanması yöntemini uyguladı. Serbest ticaret yasaklandı. Tüm bu adımlar, meta ve paranın rolünü en aza indirdi, hatta ortadan kaldırdı. Ancak savaş komünizmi ekonomi politikası köylünün üretme şevkini önemli ölçüde azaltmıştı. Daha sonra Lenin, savaş komünizmi ekonomi politikalarından çıkarılan dersleri özetledi ve “komünizme” “doğrudan” geçiş çabasının hatalı olduğu sonucuna vardı. Sovyet Rusya hükümeti, 1921’de Yeni Ekonomi Politikası’nı (NEP) uygulamaya koydu. Lenin, küçük çiftçi ekonomisi ile sanayiye birleştirmenin anahtarının serbest ticarete olduğunu düşünmüştü. Bir dönem bu politikaların uygulanmasının ardından, meta ve paranın rolünün önemini daha fazla vurgulamaya başladı: “Devlet kapitalizminden daha da geriye, hatta daha da geriye, devletin sadece ticareti ve para dolaşımını düzenlediği noktaya çekilmeliyiz.”²³

Lenin’in sosyalist ekonomiyi inşa ederken meta-para ilişkisini kullanma fikri, içerik olarak oldukça zengindi. İlk olarak meta-para ilişkisi yoluyla küçük köylülerin üretimini canlandırmak ve gelişimine olanak sağlamak için faydalanılmalıydı. Sovyet rejiminde, toprağın kamulaştırılmasından sonra toprağın kullanım hakkına sahip olan küçük köylüler hâlâ bireysel olarak küçük köylü ekonomisinin içindeydi. Ancak “küçük köylüler, bireysel küçük üretici olarak kaldıkları sürece, küçük tarım ekonomisi için belirli bir dolaşım sistemini güvence altına almalıyız. Aksi takdirde, küçük köylüler ayakta hayatta kalamaz.”²⁴ “Küçük köylüler, bireysel küçük üreticiler olduğu sürece, kendi sınıfsal/ekonomik temellerine karşılık gelecek teşviklere, motivasyonlara ve itici güçlere, yani bireysel küçük tarımsal çiftlik ekonomisinin kurallarına sahip

23 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 3. Baskı, Cilt 4, s. 605.

24 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 2. Baskı, Cilt 41, s. 24.

olmalılar.”²⁵ Başka bir deyişle küçük köylü ekonomisi sektöründe üretiminin düzenlenmesi ve teşviki için serbest ticaretten, meta-para ilişkisinden ve ekonominin değer yasasından faydalanılmalıydı.

İkinci olarak, devlete ait işletmeler bir dereceye kadar ticari şirket mantığına sahip olmalıydı. Lenin şöyle diyordu: “Devlete ait şirketlerin, sözünü ettiğimiz ‘ekonomik ve mali hesap sistemine’ uyum sağlayabilmesi için yeni ekonomi politikasıyla yakından ilişkilenmeleri zorunludur. En yakın gelecek açısından baktığımızda bu işletmeler—tek tür olmasa da—en baskın tür olmalıdır, Serbest ticarete izin verilen ve serbest ticaretin geliştirildi şartlar içinde devlete ait şirketlerin piyasa ilkelerini, yani kapitalist ilkeyi belli bir dereceye kadar uygulamalarına izin vermek durumundayız.”²⁶

Üçüncü olarak, parti yöneticileri dahil, tüm parti, işadamlılığının [*business*] nasıl yürütüldüğünü öğrenmeliydi. Lenin, komünistlerin iş ve ticaretin nasıl yapıldığını öğrenmesi gerektiğini söylüyordu: “Proletarya devleti uyanık, dikkatli ve işinin ehli bir ‘mal sahibi’ ve akıllı bir toptancı olmak zorundadır.”²⁷ Lenin, parti üyeleri arasında iş yaşamına tepeden bakan küçümseyici tavrı eleştiriyordu: “‘Hapishanede kimse bize nasıl iş yürütüleceğini öğretmedi’ bahanesiyle meta ve para dolaşımı sorununu bir kenara atmak, hoş görülemeyecek, içi boş bir düşünceden başka bir şey değildir ve bu bizim parti olarak üstlendiğimiz özel ekonomik görevlerimizi yerine getirme sorumluluğunu reddetmemiz anlamına gelir.”²⁸

25 A.g.y., s. 55.

26 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 2. Baskı, Cilt 42, s. 366-367.

27 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 3. Baskı, Cilt 4, s. 570.

28 Lenin, Bütün Eserleri, Çince 2. Baskı, Cilt 42, s. 236.

Sosyalizmin İnşasını Devlet Kapitalizmi Üzerinden İlerletmek

Lenin'in devlet kapitalizmi aracılığıyla sosyalizmi inşa etme teorisi pratik içinde ayrıntılandırılmış, derinleşmiş, ve gelişmişti. Lenin, Ekim Devrimi'nden önce, erken bir tarihte devlet kapitalizmini tahlil ederek şunları yazmıştı: “Tekelci devlet kapitalizmi, sosyalizm için tam bir maddi hazırlıktır, sosyalizmin eşiğidir. Tarihsel bir aşamadır ve sosyalizmle devlet kapitalizmi arasında bir başka tarihsel aşama yoktur”...“gerçekten devrimci demokratik’ bir devletin olduğu koşullarda, devlet tekelci kapitalizmi kaçınılmaz olarak sosyalizme doğru bir adım sayılmalıdır.” Lenin'in Eylül 1917'de kaleme aldığı “Yaklaşan Felaket ve Ona Karşı Nasıl Mücadele Edeceğiz?” başlıklı makalesindeki şu ifade, Lenin'in neyi kastettiğini anlamada önem taşıyor: “Lütfen bunların, daha henüz burjuva Kerensky hükümeti iktidardayken yazıldığına dikkat edin. Proletarya diktatörlüğünü *değil*, sosyalist devleti *değil*, ‘devrimci demokratik’ devleti tartışıyorum.”²⁹

Lenin daha sonra, proletarya diktatörlüğü koşullarında 1918'de şunları ekliyordu: “Çünkü, düzensizliğe karşı, ekonomik yıkım ve ekonomik gevşekliğe karşı zafer en önemli şeydir, küçük mülk sahiplerinin anarşisinin *devamı en büyük tehlikedir. Öte yandan devlet kapitalizmine daha ağır bir haraç ödemek bizim için felaket olmayacaktır, aksine devlet kapitalizmi bizi en emin bir biçimde sosyalizme ulaştıracaktır.*” ...“İşçi sınıfı, küçük mülk sahiplerinin anarşisine karşı devlet sistemini nasıl savunabileceğini bir kez öğrendiğinde, devlet kapitalizmi ilkesine (politikasına -çev.) dayalı olarak ülke çapında büyük çaplı üretimi—devlet kapitalizminin çizgileri içinde—nasıl kontrol edeceğini bir kez öğrendikten sonra, bütün kozları (benzetmemi başışlayın) elinde tutacak ve sosyalizmin pekişmesi güvence aranti altına alınmış olacaktır.”³⁰

29 Lenin, Yaklaşan Felaket, Bütün Eserleri, Cilt 32, s. 218-219.

30 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 41, s. 199.

Yeni ekonomi politikasının uygulanmasından sonra Lenin'in devlet kapitalizmi üzerine kuramı daha ayrıntılı ve donanımlı hâle gelmiş oldukça netleşmişti. O dönemde devlet kapitalizminin kaçınılmaz gerekliliğini vurgularken, bunun özel biçimlerini de açıklıyordu. Devlet kapitalizminin ilk biçimi, imtiyaz sistemiydi—diğer ülkelerin sermaye, teknoloji ve ekipmanlarından Rusya'nın ekonomisinin gelişiminde faydalanmak. Lenin, devlet kapitalizminin diğer biçimleriyle karşılaştırıldığında bu imtiyaz sisteminin “en basit ve açık” biçim olduğunu düşünüyordu: “imtiyaz sistemi ekonomimize, bizim şu an kendi kapasitemizle sağlayamayacağımız bir üretim olanağı sunacaktır.”³¹

İmtiyaz veya taviz sisteminin temeli ve hedefi, Rusya'nın büyük çaplı ekipmanları ve makineleri üretme kapasitesini elde edebilmesi ve sosyalizme geçişe hazırlanılmasıydı. Bu taviz sistemi yabancı kapitalistlere bir yere kadar kazanç sağlasa da bu, Sovyet devletinin sağladığı kazançların yanında hiçbir şeydi. Lenin, yabancı sermayenin Sovyet cumhuriyetinin doğal kaynaklarının geliştirilmesi çabalarının bir parçası olmasının yararlı ve uygulanabilir bir yöntem olduğuna işaret etmişti. Yabancı sermayeyle ortak hareket etmek bir yandan Rus ekonomisinin yaralarını sarmasına, diğer yandan Sovyet halkının işletmelerin nasıl yönetilmesi gerektiği konusundaki bilgi ve yeteneğinin artmasına yardımcı olabilirdi.

264

Lenin'e göre devlet kapitalizminin ikinci biçimi, çiftçiler arasında kooperatiflerin kurulmasıydı. Yukarıda bahsedilen imtiyaz sisteminden farklı olarak, kooperatifler, küçük ölçekli üretimi büyük ölçekli üretime dönüştürerek sosyalizme geçişe katkıda bulunacaktır—ki bu, uzun ve karmaşık bir süreç olacaktır. Eğer başarılı olursa, geçmiş ekonomik ilişki biçimlerini—kadim Rus komün ortaklaşmacılığını ve hatta (Lenin'in yukarıda bahsettiği) ataerkil tarımsal üretim biçimini—tasfiye edebilirdi.

Devlet kapitalizminin üçüncü biçimi, devlet adına alım ve satım yapan işadamlarına izin verilmesiydi. Devlet, kapitalistlerin, birer tüccar olarak devletin sahip olduğu malların satılmasında ve küçük üreticilerin mallarının alınıp devlete satılmasında yer almasına ve bundan bir miktar komisyon kazanmasına izin vermeliydi.

Devlet kapitalizminin dördüncü biçimi, Sovyet hükümetinin bazı işletmeleri, toprakları ya da ormanları kimi yerli girişimcilere sözleşme yoluyla belirli bir zaman için işletme hakkını verdiği kiralama sistemiydi. Lenin tarafından ortaya konulan devlet kapitalizmi aslında sermaye sınıfına bir çeşit fidye ödenmesiydi. Lenin, yeni oluşmakta olan sosyalist ülkeye karşı yabancı kapitalist ülkelerden gelecek direnç ve siyasi müdahale çabalarının azaltılmasının, ancak devlet kapitalizminin bu biçimlerinin uygulanmasıyla mümkün olabileceğini düşünüyordu, aynı zamanda onların sermaye ve teknik donanımlarından faydalanılacaktı.³² Bu süreçte devlet kapitalizminin diğer bir önemli amacı “küçük üretim ekonomisini geliştirmekti” çünkü bu belli bir dönem boyunca köylülerin gönüllü işbirliğine dayalı olarak kuracakları kooperatifler sayesinde küçük ölçekli üretimden büyük ölçekli üretime geçiş daha kolay gerçekleşebilirdi.³³ Lenin, devlet kapitalizminden faydalanılırken, aynı zamanda onun üzerinde belli kısıtlamalar uygulanması gerekliliğini vurguladı: “Devlet kapitalizmini kullanmaktan bahsederken, kısıtlamalar getirebildiğimiz ve sınırları ve kapsamını kendimizin dayatacağı bir kapitalizmi kastediyoruz.”³⁴ Başka konulardaki kısıtlamaların yanı sıra, devlet kapitalizmi, kapitalist etkinlikler üzerinde doğru ve uygun bir sınırlama içermeliydi: Bu devlet kapitalizmi partinin önderliğine tabi olmalı, parti ve halk tarafından denetlenmeliydi, devlet, yasadışı ekonomik etkinlikleri bastırma hakkına sahip olmalıydı.

32 A.g.e, s. 150.

33 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 41, s. 215.

34 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 4, s. 670.

Kırlarda Sosyalizme Köylülerin Gönüllü İşbirliğine Dayalı Köylü Kooperatifleri Üzerinden İlerlenmesi

Lenin, savaş komünizmi ekonomi politikalarının deneyim ve derslerini topladıktan sonra, tarımdaki küçük üretim konusuna ciddi bir biçimde eğilmek gerektiğinin altını çizdi. Tarımın uygun bir biçimde geliştirilmesi için tarımsal sektörün genel görünümü hakkında berrak bir kavrayış gerekiyordu. Lenin, çiftçilerin kooperatiflere zorlanmalarına yönelik pratiği şöyle kınıyordu: “Kırsal bölgelerde küçük üreticilerin tahıl üretimindeki fazlaya el konulması sistemi—ki bu, kentlerdeki işçi sınıfının gereksinimlerini karşılamak için doğrudan bir komünist yöntemdir—üretkenliğin ve üretici güçlerin gelişimine ket vurmuştu. Bunun yol açtığı sorunlar, 1921 baharında ciddi bir ekonomik ve politik krizle sonuçlandı.”³⁵

Bu deneyime dayanarak Lenin, Aralık 1920’de şu düşünceleri öne sürmüştü: “Çiftliklerin kolektivizm yoluyla ayağa kaldırılması, volostlar,³⁶ komünler oluşturulması, elbette arzu edilen bir şeydir. Ancak elimizdeki mevcut olanaklarla bunun ne kadar ileri götürülebileceği konusu, üzerinde durmamız gereken bir konudur. Yerel bölgelerde çalışan sizler, bu yöndeki gelişmeyi desteklemek suretiyle bütün bir komünü ya da bütün bir *volostu* geliştirme doğrultusunda geliştirebiliyorsanız ne iyi! Bu durumda destekleme primi ödemelerinde onlara en iyi olanı kararlaştırabilirsiniz. Fakat bunu başarabileceğinize emin misiniz? Bunun pratikte çok büyük hatalara götürebilecek bir fantezi olmadığından emin misiniz?”³⁷

35 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 42, s. 184.

36 **Volost:** Rusya’da köy öz-yönetim birimlerinin (mirlerin) bileşiminden oluşan daha büyük bir yerel yönetim birimi. Serfliğin 1861’de kaldırılmasından sonra volostlar köylülerin kendi temsilcilerinin yönetimine bırakılmış, fakat Çarlık hükümeti sık sık volostların kararlarını baskı altına almıştır.

37 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 42, s. 184.

Lenin, Nisan 1921’de yayımlanan *Ayni Vergi Üzerine Rapor*³⁸ adlı yazısında kooperatiflerde işbirliği biçiminin çiftçiler tarafından kolaylıkla benimsenebildiğini not ediyordu. Ancak, Lenin’in Yeni Ekonomi Politikası ile ilgili başlangıç düşüncelerine baktığımızda onun başlangıçta çiftçi kooperatiflerini yalnızca sanayi ürünleri ile tarımsal ürünlerin değişimini örgütleyecek bir ticari birim olarak görmüştü.

Dolayısıyla, bu perspektife göre kooperatifler, kırsal küçük üretimin devlet kapitalizminin çerçevesi içine alınmasının araçları olarak işlev görecektlerdi. *İşbirliği Üzerine*³⁹ (On Cooperation) adlı ölümünden önceki bu son parlak çalışmasında, daha önceki görüşlerinde belirli bir düzeltme yaparak parti kadrolarını kooperatiflerin—sosyalizme geçişteki—rolünü yeniden gözden geçirmeye çağırdı ve şöyle yazdı: NEP’i uygulamaya soktuğumuzda evet fazla ileri gittik, ancak bu, serbest girişimciliğe ve ticaret ilkelerine (politikalarına) gereğinden fazla önem verdiğimizden değildi. Fazla ileri gittik, çünkü kooperatiflerle ilgili perspektifi küçümsedik, çünkü bugün kooperatiflerin önemini küçümsüyoruz, çünkü şimdiden kooperatiflerin... iki açıdan sahip olduğu muazzam önemi unutmaya başladık. (...) Birincisi, ilkesel tutumdur (üretim araçlarının sahibi devlettir), ikincisi ise, kooperatifler yeni sisteme geçişte, olası en basit, en kolay ve köylüler açısından en kolay kabul edilebilir araçlar (örgütsel biçim) olabilir.”

Lenin şimdi bu yeni eserinde kooperatif biçiminin, tarımın hakim konumda bulunduğu bir ekonomide sosyalizme ilerlemede yaslanılacak temel biçim olduğunu savunmuştu.

38 Nisan 1920’de kaleme alındı, Nisan 1921’de yayımlandı. -ed.

39 "**İşbirliği Üzerine**" başlıklı çalışma Ocak 1923’te kaleme alındı, ve Lenin’in son yazılarından biriydi, çünkü 9-10 Mart’ta geçirdiği kriz sonucu, sağ tarafı tamamıyla felç olmuş ve çalışamaz hale gelmişti. Yazı daha sonra Mayıs 1923’te yayımlandı. -ed.

Kooperatifler çiftçilerin onaylayacağı ve tüm küçük çiftçilerin sosyalizmin inşasına katılabilecekleri bir basamak olabilirdi. “Ancak, kooperatifler “gönüllülük ve karşılıklı fayda sağlama” ilkeleriyle çalışmalı ve onlara “devletin geleceğini de göz önünde bulunduran [proaktif] etkin destek” sağlanmalıydı öte yandan basit kooperatiflerin daha gelişkin kooperatif biçimlerine doğru ilerlenmeli bu ilerleme “ihtiyatlı bir ilerleme temposu” içinde yürütülmeliydi. Lenin’e göre ancak yukarıdaki ilkelere göre kurulan kooperatifler, gerçekten sağlam ve istikrarlı olabilirdi. Sovyet devleti, gerçekten de attığı adımlarda geleceği göz önünde bulunduruyor, kooperatiflere özel teşvik ve mali olanaklar, krediler ve diğer teşvikler sağlıyordu. Küçük üretime dayalı tarım ekonomisini çeşitli kooperatif biçimleriyle (basit biçimlerden daha karmaşık biçimlere doğru) yeniden düzenlemek uzun vadeli bir görevdi: İlk adım, çiftçileri dolaşımı (alış-veriş) örgütleyecekleri kooperatiflerde örgütlemektir. Daha sonraki adım, üretim kooperatifleri olabilirdi. Bu aşamalı süreç içinde çiftçiler daha düşük seviyelerdeki kooperatif biçimlerinden adım adım tam gelişkin bir kolektif niteliğe sahip kooperatif işletme sistemine taşınabilirdi.

Sosyalizmde Ekonominin Yönetim Sistem ve Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

268 Ekim Devrimi’nden sonra, devlete ait işletmeler ortaya çıktıkça bu sosyalist işletmelerin nasıl yönetileceği sorusu da önem kazandı. Lenin, Rusya’nın gerçeklerinden hareket ederek demokratik yönetim ilkesini, oldukça merkezileşmiş bir yönetim anlayışıyla birleştiren bir yaklaşımı öne çıkardı. Bu diyalektik yönetim ilkesini uygulamanın anahtarı olarak, işletmelerde tek adam (işletme yöneticisi) önderliği ile işletmede kurulacak işçi konseyini birlikte çalıştırmayı öne çıkardı. Savaş komünizmi döneminde yüksek derecede merkeziyetçi yönetim doruk noktasına ulaşmıştı. Tepeden tabana doğru, dikey bir yönetim sistemi söz konusuydu. Bu yönetim sistemi ağır savaş koşullarında son derece kıt kaynakların kullanım ve

dağıtımını başarmış ve Sovyet halkının hayatta kalması sağlamıştı. Dolayısıyla bu sistemin o koşullarda belirli bir rasyo- nel mantığa sahip olduğu ortadaydı. İç savaşın sona ermesinin ardından, ekonominin toparlanması ve yeniden inşa edilmesi dönemine girildi. Savaş komünizmi döneminin eksiklikleri kendini göstermeye başlamıştı: aşırı merkeziyetçi planlama piyasa ekonomisinin gelişmesini önlüyordu, tek adam yönetim düzeni, ekonomik muhasebe eksikliği, işletmelere herhangi bir özerk hareket alanı sağlayacak hakların yokluğu, her hangi bir işlem için merkeze danışma uygulaması (bu konuda bir mekanizmanın yokluğu), bireylerin maddi çıkarlarının yok sayılması, kurumların ve bürokrasinin hantallığı nedeniyle ortaya çıkan yönetim kaosu, düşük üretkenlik... Bunların tümü, ekonomik gelişime engel oluyordu. Yeni Ekonomi Politikası'na geçişi zorlayan önemli nedenlerden bir bölümü bu sorunlardı.

Aslında Yeni Ekonomi Politikası'nın uygulamaya konulması, sosyalizmin ekonomik sisteminin yönetiminde yüksek derecede merkeziyetçi ve tepeden aşağıya işleyen yönetim tarzı sorununun üstesinden gelmeyi hedeflemişti. Lenin şöyle diyor- du: “Peki niye, ürün fazlasına el koymak yerine vergilendirme sistemine geçmeliyiz? Ürün fazlasına el koymak, tüm fazlalara zorla el koymak ve zorunlu bir devlet tekelinin kurulması anlamına geliyordu. Başka türlü yapamazdık, zira ihtiyacımız çok çok büyüktü. Teorik olarak konuşmak gerekirse, devlet tekeli, sosyalizmin çıkarları açısından değerlendirildiğinde, mutlaka izlenmesi gereken en iyi sistem/yol değildir. Bizimki gibi bir köylü ülkesinde, vergilendirme ve serbest ticaretin uygulandığı bir sistem, sanayiye sahip olan bir köylü ülkesinde—eğer bu sanayi işliyor ise—ve halihazır yeterli (sanayi) ürünü varsa, bir geçişsel önlem olarak kullanılabilir.”⁴⁰ Lenin, yeni bir yönetim sistemini, “tröstlerin kurulması sistemini” öneriyordu. Birden

40 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 41, s. 63. Lenin'in, Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)'in Onuncu Kongresi'nde Ayni verginin ve NEP'e geçişin onaylandığı kongrede yaptığı konuşmadan.

çok işletme bir araya gelerek bir tröst oluşturmali ve her bir sanayi tröstü, birleştirilmiş bir operasyon altında yürütülen, tüzel kişilik haklarından yararlanan ve operasyonlarını yerelliklerde genişletmek konusunda karar yetkisine sahip olan birer şirket olarak görülmeliydi. Böylece, yönetim düzeyinde parçalara ayrılmış bulunan işletmeler, tröst merkezinin yönlendirmesi altında inisiyatifleri kısıtlanmaksızın bütünleştirilmiş olacaktı. Bu sistemde devlet, ulusal ekonomiyi daha kapsamlı bir şekilde yönlendirebilirdi. Devlet makro ölçekte planlama yapmalı, kaynak arzını ve kaynakların tahsisini düzenlemeli, süreci denetlerken işletmelerin özel ekonomik etkinliklerine doğrudan müdahale etmeyecekti. İşletmeler üretim, pazarlama ve yatırım etkinliklerinde özerk olacaktı.

Lenin tarafından tasarlanan bu yeni tröst sistemi, ekonomik üretkenliğin gelişimine köstek olan eski sistemin, yani savaş komünizmi ekonomi politikasının yerini almıştı. Lenin, kâr ilkesini ve maddi çıkarları gözeten, ekonomik birimlere bağımsız hareket alanı tanımlayan, parasal denetim ve işletmelerin ekonomik sorumluluğu sistemini içeren bir ekonomik muhasebe sisteminin gerekliliğini özel olarak vurguladı. Muhasebe sistemleri, şirketlerin kâr etmelerine yardımcı olacak biçimde tasarlanmalı, işletmelerin kârlılığı işletme başarısını değerlendirmede başlıca gösterge olmalıydı. Dolayısıyla, üretimin gerçekleştirilmesi ve mali kazanç sağlanması, meta üreticilerinin, yani şirketlerin temel hedefi haline gelmeliydi. Lenin, ekonomik muhasebe (makro-ekonomik kontrol) ilkesini daha güçlü bir şekilde hayata sokabilmek için, her işletmenin, “zeki ve yetenekli birer işadami”na benzemesi gerektiğini söylüyor ve şu uyarıda bulunuyordu: “Tröstleri ve ekonomik muhasebe ilkesini uygulayacak bu tür işletmeleri kurarsak ama bunlar devletimizin çıkarlarını tümüyle koruyabilecek ve dikkat gerektiren hesapların altından kalkamazlarsa” bu bizim açımızdan tam bir aptallık olacaktır.”

Lenin'in Bilgiye ve Aydınların Katkısına Saygı Gösterilmesine Vurgusu

Sovyet Rusya'nın ekonomik gelişme konusuna odaklanmasıyla birlikte Lenin, Sovyet rejimine hizmet etmeye istekli olan bilimsel uzmanlardan faydalanmanın gerekliliğine ilişkin görüşlerini sürekli dile getirmiştir: "Akademik, teknik ve pratik alanlarda uzman insanların rehberliği olmadan, sosyalizme geçiş imkânsızdır."⁴¹

Bu politikanın ardında yatan, sosyalizmin, emekçilerin yetenekleriyle profesyonellerin ve aydınların bilimsel ve kültürel bilgi birikimi ve uzmanlığını bir araya getirmek, bu sayede kapitalizmden daha yüksek bir üretkenlik elde etmektir: "Ancak bu şekilde, eski kapitalist toplumla yeni sosyalist toplum arasında bir köprü inşa" edilebilirdi.⁴² Bu arada, sosyalist ekonominin inşası sürecinde, kapitalizm ekonomik verimlilik alanında sahip olduğu ve yarattığı kazanımlardan yararlanılmalıydı, diğer yandan "Kapitalizm tarafından yaratılan tüm olumlu kültür" benimsenmeli ve bundan, sosyalizmi inşası için faydalanılmalıydı.⁴³

Ancak bununla yetinilmemeliydi. Ekonomik gelişime paralel olarak, sosyalist kültürün gelişimi çok önemle gözetilmeliydi. Rusya, nüfusun büyük kısmının okuma yazma bilmediği ve halkın kültürel seviyesinin batılı gelişmiş ülkelere kıyasla bir hayli geri olduğu bir ülkeydi. Sosyalist ekonominin inşasında yol alınırken, birçok Rus insanı kültürel gelişimin önemini görmezden gelen tavırlar sergiliyordu. Lenin, şu yorumda bulunuyordu: "Okuryazarlık oranının bunca düşük olduğu bir ülkede komünist toplumu kurmak imkânsızdır."⁴⁴ Sosyalist ekonomik gelişmeye eşzamanlı bir kültürel ve entelektüel gelişim eşlik etmeliydi. Lenin'e göre, geniş anlamda kültür devriminin

41 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 34, s. 160.

42 A.g.e., s. 129.

43 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 36, s. 48.

44 Lenin, Bütün Eserleri, Cilt 4, s. 294.

hedefi tüm halkın bilimsel ve kültürel seviyesini yükseltmek, komünist eğitim sistemini geliştirmek ve bu yolla, kapitalist düşüncelerin ve eski alışkanlıkların kalıntılarının üstesinden gelmekti. Lenin, Rusya'nın o dönemki koşullarını düşünerek, devletin ülke genelinde ilköğretim ağını kurması, işçiler için eğitim olanakları sağlaması, kırsal alanlarda kültürel seviyenin yükseltilmesi, halkın sosyalist mücadelenin anlamı ve önemi konusunda bilinçlendirilmesi, öğretmenlere ve eğitime saygı duyulması ve değer verilmesini sağlaması ve öğretmenlerin toplumsal statülerini ve maddi kazançlarını arttırması gerektiğini vurguladı.

Lenin'in sosyalist ekonomik gelişim üzerine düşünceleri, yukarıda bahsettiklerimizin daha da ötesinde, zengin bir içeriğe sahiptir. Bunlar arasında sosyalizmin inşası için bütünlüklü bir plan, sosyalist sistem içinde piyasanın rolünden faydalanılmasına dair fikirler, sosyalist devletin dış ekonomik ilişkiler geliştirmesinin önemi, sosyalist ekonominin yürümesinde düzgün bir kurallar sistemi ve hukuki sistemin geliştirilmesi ve devlete ait işletmelerin yönetim modellerinin güçlendirilmesi vardır.

II. Sosyalist Modernleşmede Elde Edilen Başarılar ve Sovyetler Birliği Modelinin Oluşumu

272

I. 1920'lerin Ortalarında Sovyetler Birliği'nin Karşı Karşıya Bulunduğu İç ve Dış Koşullar, Sovyet Önderliğinin İçinde İç İktidar Mücadeleleri ve Bunların Sovyet Modelinin Oluşumuna Etkileri

İç ve Dış Koşullar ve Lenin'in Ölümünden Sonra Parti İçi Tartışmalar

Sovyetler Birliği, Lenin'in ölümünden önceki ve sonraki dönemde, hem yerel hem uluslararası alanda ulusal ekonomiyi kalkındırma ve eşzamanlı olarak sosyalizmi inşa etme yolunda zor ve karmaşık koşullarla karşı karşıyaydı.

Sovyetler Birliği, uluslararası konumunu aşamalı olarak, zaman içinde sağlamlaştırdı. 1925'in başlarında Britanya, İtalya, Norveç, Türkiye, Yunanistan, İsveç, Danimarka, Meksika, Fransa, Japonya ve Avusturya'nın da içinde olduğu birçok önemli ülke Sovyetler Birliği'ni tanımış ve diplomatik ilişkiler kurmuştu. Kapitalist ülkelerle Sovyetler Birliği arasındaki çelişkiler daha da karmaşık bir hâle gelmişti. Batı Avrupa'daki işçi hareketleri şiddetle bastırıldı ve bunun sonucu işçi hareketi geriledi. Kapitalist ülkeler, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra politik ve ekonomik krizin ilk dalgasını geride bıraktı ve göreceli bir istikrarlı kalkınma dönemine girdi. Bu sırada, emperyalist ülkeler Sovyetler Birliği üzerindeki ekonomik kuşatmayı güçlendirip politik baskıları arttırıyorlardı ve olası yeni bir silahlı müdahale planlanıyordu.

Ülke içinde, Yeni Ekonomi Politikası'nın uygulamaya konulmasının ardından, ulusal ekonomide Sovyetler Birliği olumlu bir iyileşme kaydetti. Ancak Sovyetler Birliği, Lenin'in ulusal gerçeklerine uygun Yeni Ekonomi Politikası düşüncesini uygulamalar ve sosyalizme giden yeni bir yolu keşfederken, önce 1 yıl felç kaldı ve ardında 21 Ocak 1924'te maalesef Lenin yaşama gözlerini yumdu. Dolayısıyla Bolşevikler iki belirgin meseleyle karşı karşıyaydı. (1) Ulusal ekonomide canlanma temel olarak sağlandığına göre, şimdi geniş çaplı ekonomik kalkınma gündemdeydi ve iktidardaki partinin ülkeyi bu doğrultuya sokacak ilke ve politikaları geliştirmesi ve halkı sosyalizmin inşasına yönlendirmesi gerekiyordu. Ancak bu başlıkta parti içinde ciddi görüş ayrılıkları vardı. (2) Lenin'in ölümü, partinin önderlik pozisyonunda bir boşluk doğurmuştu. Partiye bundan böyle kimin önderlik edeceği hassas bir tartışma konusuydu. Bu iki başlık iç içe geçti ve parti içi mücadeleyi daha üst bir seviyeye çıkardı.

Lenin'in ölümünden önce ve sonra parti, Troçki'nin önderlik ettiği azınlıkla Stalin, Zinovyev ve Kamenev'in önderlik ettiği çoğunluk arasında yakıcı tartışmalara tanık olmuştu. Bu

tartışmalar, süreç içinde Troçki ve takipçilerinin yenilgisiyle sonuçlandı. 23-31 Mayıs 1924 tarihleri arasında, Lenin'in ölümünden sonraki ilk Bolşevik Parti Kongresi (On Üçüncü Kongre) toplandı. Kongre "Tartışma Sonuçları ve Partideki Küçük Burjuva Sapma Üzerine" başlıklı önergeyi kararlaştırdı. Troçki ve Preobranjenskiy, önergeye karşı çıkan konuşmalar yaptılar fakat aynı zamanda, parti içindeki klikçi faaliyetleri de eleştirdiler.

1925 başlarında Troçki geçici olarak politik mücadeleden çekildi, ancak parti içi mücadele dinmedi. Bu kez, Zinovyev ve Kamenev önderliğindeki yeni muhalif hizip, Stalin ve Buharin tarafından temsil edilen çoğunluğa karşı yeni bir tartışma açtılar.

On Dördüncü Kongre, 1925 yılının Nisan ayında toplandı. Kırsal bölgelerle ve tarım ile ilgili meseleler gündemdeydi ve kongre, buna dair önergeyi kabul etti. Bu dönemde Sovyet hükümeti önlem niyetinde bir dizi kararnameyle çeşitli önlemleri sıkılaştırmakla beraber, kırsal bölgelerde Yeni Ekonomi Politikası'nı uygulamaya devam etti. Zinovyev ve Kamenev durumu "sol" bakış açısıyla değerlendiriyor ve Stalin önderliğindeki çoğunluk grubunun politikasını şiddetle reddediyordu, ancak bu itirazlarını kamuoyu önünde dile getirmediikleri için henüz açık bir tartışma ortaya çıkmadı.

274 1925 sonbaharında, bu Yeni Muhalefet hizbi, parti çoğunluğunun arkasında durduğu, kırsaldaki kooperatiflere yönelik politikayı eleştirerek, bu politikanın zengin köylülerin çıkarlarını gözettiğini ve bu nedenle tehlike oluşturduğunu savundu. Zinovyev, Eylül ayında kaleme aldığı kitabında, uluslararası devrimin, 1917'de Bolşeviklerin beklediği gibi devrimin gelişmiş Batılı ülkelerde kısa sürede zafere ulaşamayacağını ortaya çıktığını, tek ülkede devrimin zafere ulaşabileceğini ancak dünya ölçeğinde sosyalizmin zaferinin dünya çapında bir sosyalist gelişme ile nihai zafer kazanabileceği görüşünü

dile getirdi. Yeni Ekonomi Politikası'nın sosyalizme giden doğru bir yol değil, sürekli geri bir noktaya dönüş anlamına geldiğini, kırsaldaki kooperatiflere yönelik parti politikasının yoksul köylülere karşı bir zengin köylü sınıfının oluşmasına sebep olacak derecede aşırı tavizci bir politika olduğunu savunuyordu. Bu durumda, zengin köylülüğe karşı ikinci bir devrim gerekliydi. Ekim ayında Merkez Komite'si genel kurul toplantısında Zinovyev, Kamenev, Sokolnikov ve Krupskaya (Lenin'in eşi), Merkez Komite'ye ortaklaşa bir mektup yazarak ilgili tarım politikaların yeniden değerlendirilmesini istedi. Bu olay, Yeni Muhalefet hizbinin resmen şekillenmesinin göstergesi olmuştu.

On Dördüncü Kongre, 18-31 Aralık tarihleri arasında Moskova'da yapıldı. Stalin, Merkez Komite adına bir siyasi rapor sundu. Zinovyev'in de Kongre'ye parti içi tartışmanın ikinci raunduna işaret eden bir alt rapor sunmasına izin verildi. Tartışma şu konular üzerine odaklandı: (1) tek ülkede sosyalizmin kurulması sorunu, (2) Yeni Ekonomi Politikası ve kırsal bölgelere yönelik politikalar, (3) parti içi demokrasi ve partinin yeniden yapılandırılması. Bu toplantıda Yeni Muhalefet hizbinin Stalin'i genel sekreterlik konumundan uzaklaştırma girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. Partide önderlik yapan kurulların ve organların seçilmesinde oturmuş bir sistem veya mekanizmanın yokluğu nedeniyle tartışmalar, şiddetli çatışmalara dönüştü. Partideki politik yaşam böylece giderek anormalleşmeye başladı. 1926'da 10-12 Şubat tarihlerinde Leningrad'da 12. bölgesel parti temsilcileri toplantısı yapıldı. Toplantıda Leningrad il komitesi yeniden düzenlendi ve Kirov il sekreteri olarak seçildi. Ardından, Zinovyev, Ekim Devrimi'nden beri bulunduğu Leningrad İl Komitesi'nin başkanlığı pozisyonundan tasfiye edildi. Yeni Muhalefet hizbi, aldığı siyasi ve örgütsel yenilgiden dolayı can çekişiyordu.

Stalin, Nisan 1924'te yayımlanan bir başka önemli eser Leninizm'in Temelleri'nden sonra Leninizm'in Sorunları adlı eserini Ocak 1926'da yayımladı. Kitap Leninizm'in içeriğini, özünü, özelliklerini, rolünü ve tarihsel konumunu açıklıyordu. Ancak, bu kitaptaki fikirler güçlü bir dogmatizmin ve daha sonraki yıllarda uluslararası komünist harekete kötü örnek olacak şekilde Leninizm'in mutlaklaştırılmasının bazı izlerini taşıyordu. Kitaplar aynı zamanda Yeni Ekonomi Politikası'nın rolünü tartışıyordu. Ancak Stalin bu eserlerde köylülük sorununun ve Yeni Ekonomi Politikası'nı analizinde sınıf mücadelelerine aşırı derecede çubuk bükmüş, üretkenliğin ve sosyalist üretici güçlerin nasıl geliştirileceği gibi sorunlara pek az eğilmişti. Bu şekilde, Stalin, Yeni Ekonomi Politikası'nı askıya almak için ideolojik ve teorik bir temel oluşturmaya başlamıştı. Bir yandan kitapta savunulan “tek ülkede sosyalizm” teorisi Sovyetler Birliği'nde büyük çaplı sosyalizmin inşasına o zor dönemde girişmek için gerekli teorik ve psikolojik desteği sağlıyor, diğer yandan bu teorinin ele alınışı, tek ülkede sosyalizmin çıkarlarına yaptığı aşırı vurgular nedeniyle, sonraları uluslararası komünist harekette olumsuz etkiler uyandıracak olan, Sovyet partisinin ulusal egoizmine kapı aralıyordu.

Troçki, On Dördüncü Parti Kongresi'nde hiçbir müdahalede bulunmaksızın Stalin ile Yeni Muhalefet hizbi arasındaki mücadeleyi izledi. 1926 baharında yeni ve eski muhalif hizipler birbirlerine yakınlaşmıştı, çünkü: (1) İki fraksiyonun politik duruşları ve teorileri uyumluydu. Troçki'nin özgün “sürekli devrim” teorisi, köylülüğe karşı şiddetli bir şüpheciliği ve “tek ülkede sosyalizmi kurma” fikrine karşı güçlü bir karşı çıkmayı içeriyordu. Yeni Muhalefet hizbi ise Yeni Ekonomi Politikası uygulamasında potansiyel olarak kapitalizme dönüş tehlikesi olduğunu vurguluyor, partinin çoğunluğu tarafından benimsenen “sağcı politikalara” saldırıyordu. İki hizip aynı zamanda sanayileşme hızı, işçi ücretleri, şehir işletmeleri ve vergilendirme politikaları gibi başlıklarda da benzer düşünüyordu. (2)

Yenilgiler, iki hizbi de benzer bir noktaya getirmişti. Parti içinde giderek daha kötü ve yalıtık bir konuma sürükleniyorlardı. Stalin'in konumunun sağlamlaşması ve gücünün artmasıyla, iki muhalefet grubu, normal yollardan verilecek parti içi mücadeleyle mevzi kazanacak, destek toplayacak konumda değildi. Dolayısıyla klikleşme ve ittifak kurma yoluyla güçlerini geri kazanmaya çalıştılar.

Troçki-Zinovyev ittifakının ilk ortak hamlesi, Merkez Komitesi'nin, aralarında Zinovyev, Kamenev, Krupskaya ve Troçki'nin de bulunduğu 13 üyesinin ortak deklarasyonunun Temmuz 1926'daki Merkez Komitesi genel kurul toplantısına sunulmasıydı. Bu deklarasyonda birleşik muhalefetin parti içindeki ve ülkenin temel meselelerine ilişkin görüşlerini dile getiriyorlardı. Bu deklarasyonun yayımlanması, ittifakın doğuşuna da işaret ediyordu. Temmuz M.K. toplantısı, uzun ve hararetli tartışmalarla geçti. İki taraf da ekonomi, sanayileşme ve kırsala yönelik politikalar üzerine tartışmalara girdi. Genel kurul, muhalif hizbin görüş ve tutumunu yayma biçiminin parti tüzüğüne uygun olmadığına hükmetti ve Zinovyev M.K. Politbüro'daki görevine bu kez seçilemedi. Toplantıda ayrıca Zinovyev'in, Komünist Enternasyonal'in (Komintern) başkanlığı görevinden de çekilmesi gerektiğine karar verildi. Bunun gerekçesi, "Laşeviç olayı"nda⁴⁵ Zinovyev'in, Komintern'deki yetkilerini Rusya'daki parti içi mücadele uğruna suistimal etmesiydi. Bununla beraber, muhalefet üyeleri Merkez Komitesi'nin "partinin birliğini tehlikeye atacak her türlü hizipçiliğe" karşı uyarısını yok saydı. Muhalefet, bir yandan bir sonraki temsilciler toplantısında tartışmayı tekrar

45 **Mihail Mihailoviç Laşeviç**, 1901 yılından itibaren parti üyesi olan, Ekim Devrimi sırasında Petrograd'daki askeri operasyonda ve ardından İç Savaş'ta önemli sorumluluklar üstlenmiş bir parti kadrosuydu. 1925-26'da Sovyet hükümeti aleyhine çalışma yürüten komplocu bir grupla ilişkilerinin tespit edilmesi ve Laşeviç'in Zinovyev-Troçki ittifakının parçası olması, 1926-27'de düzenlenen Merkez Komitesi toplantıları ve parti konferanslarında sert eleştirilere yol açmıştır. -ed.

yükseltmek için detaylı bir rapor hazırlığına girişirken diğer yandan Moskova, Leningrad ve diğer büyük şehirlerde partinin yerel örgütlerindeki tabanı saflarına çekebilmek için her türlü yolu deniyor, muhalefetin politik çizgisini savunan el ilanları dağıtıyor, toplantılar düzenliyordu. Ancak parti tabanının ve partili işçilerin desteğini sağlamada başarısız oldular.

Ekim 23'te Bolşevik Parti hem merkez komitenin hem de denetleme komitesinin katıldığı ortak bir toplantı düzenledi. Toplantı, muhalif ittifakın hatalı tez ve hareketlerinin sert bir biçimde eleştirilmesine sahne oldu ve parti içinde geniş ve açık bir tartışmanın başlatılması önerildi. Zinovyev-Troçki grubundan, özellikle “örgütsel disiplin hatalarını” düzeltmeleri istendi ve hatalı fikirlerine işaret edildi. Muhalefet hizbi bunu kabullenmeyince, toplantı Kamenev'in Bolşevik Parti adına Komünist Enternasyonal'deki görevlerine son verdi. Troçki Politbüro üyeliğinden, Kamenev Politbüro yedek üyeliğinden alındı. Böylelikle ittifakın önde gelen liderleri, parti önderliğinden tasfiye edilmiş oldu.

Buna karşın muhalefet hizbi faaliyetlerini sürdürdü. “83 kişilik Deklarasyon”, “15'ler Grubunun Siyasi Önergeleri ve Muhalefetin Politik Platform gibi kimi metinler yayımlandı ve ardından parti içindeki tartışmalar daha da şiddetlendi. 21-23 Ekim 1927'de, Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi ve Denetleme Kurulu ortak bir toplantı düzenleyerek partide açık bir tartışma başlatma kararı aldı. 724 bin parti üyesi—ki bu sayı, parti üyelerinin yüzde 99'undan fazla bir orana tekabül ediyordu—Merkez Komite'nin politik çizgisini destekleyerek muhalif ittifaka karşı çıktı. Yalnızca 4 bin üye muhalif ittifaka destek verdi. Muhalefet, benzeri görülmedik ölçüde yalıtılmış bir haldeydi. 7 Kasım 1927'de muhalefet hizbi, Ekim Devrimi'nin onuncu yıldönümü vesilesiyle açık bir eylem düzenledi. 14 Kasım'da olağanüstü gündemle yapılan Merkez Komite ve Denetleme Komitesi'nin ortak toplantısı, Troçki'yi ve Zinovyev'i partiden ihraç edilmesine karar

verdi. Aralık 1927’de yapılan 15. Kongre, Troçki-Zinovyev ittifakının 75 önde gelen üyesini ve bağımsız bir muhalefet grubundan 23 üyeyi partiden ihraç etti. Böylece, Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) açısından parti içi “sol kanat” muhalif gruplara karşı verilen mücadele nihayete erdi.

1920’lerin ortasında Bolşevik Parti içinde yaşanan tartışma ve mücadeleler, sol muhalefet hizbinin yenilgiye uğramasıyla birlikte son bulsa da, geriye, üzerinde düşünülmesi ve araştırılması gereken önemli dersler bıraktı.

SBKP’de Parti İçi Mücadelelerden Çıkarılabilecek Dersler

(1) Stalin, Troçki ve Zinovyev, parti içindeki mücadelelerin de ortaya koyduğu üzere, ideolojik ve politik görüş farklılıkları taşıyordu. İdeoloji düzlemindeki görüş farklılıkları, sosyalizme, sosyalizmin kuruluşunda nasıl bir yol ve yöntem izleneceğine ve sosyalizm koşullarında halk içindeki çelişmelerin nasıl ele alınacağına ve çözümleneceğine dair farklı anlayışlara sahip olmalarından kaynaklanıyordu. Eğer parti içindeki tartışmalara doğru şekilde ve doğru araçlarla müdahale edilebilseydi, parti üyeleri rahatlıkla doğruyla yanlışı ayırt edebilir ve böylece partinin birliği korunabilirdi. Böylelikle süreklileşmiş, yoğun ve sert parti içi mücadeleler ortaya çıkmazdı. Bana kalırsa, sorumluluğun büyük kısmı muhalefet hizbinin omuzlarındaydı, ancak Stalin’in önderlik ettiği çoğunluk da bu aşamada böylesi keskin bir iç mücadelenin ortaya çıkmasından kısmen sorumluydu. Stalin, Troçki ve Zinovyev gibi liderleri ve kimi üyeleri partiden ihraç etmeye varacak kadar sert tedbirlerle muhalif grupları cezalandırdı. Kendi politik görüşlerinden vazgeçmeyi reddeden Troçki ve takipçilerini devletin yaptırım gücünü kullanarak cezalandırması, iktidardaki bir Marksist partide “farklı görüşler karşı şiddetli mücadele ve acımasız saldırılar” yürütülmesi açısından kötü bir örnek oluşturdu, bu bir anlamda çelişkilerin olduğundan daha keskin değerlendirilmesi ve uç noktaya götürülmesi anlamına geliyordu.

(2) 1923-27 arasında yaşanan parti içi mücadele, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin politik yaşantısında derin izler bıraktı. Troçki, muhalefet hiziplerden birinin lideri olarak “parti içi demokrasi” ve “bürokratikleşmeye karşı mücadele” konularını en baştan beri ısrarlı bir şekilde gündemde tutmuştu. Bu sorunun ileride iktidara gelecek olan partilerin barışçıl sosyalist inşa dönemine girdikleri koşullarda iktidardaki komünist partiler açısından büyük önem taşıdığı aşikârdı. Troçki'nin hatası bu sorunu gündeme getirmesi bu konuda eleştirilerini dile getirilmesi değildi. Hatalı olan, parti içindeki olumsuzlukları ve manzaranın aşırı ciddi boyutlara ulaştığı biçiminde bir tahmininde bulunması, parti çoğunluğuna karşı yönelttiği suçlamaların gereğinden fazla sivri olması ve fikirlerini çok uca çekmesiydi. O dönemde genel kamuoyu ve parti üyeleri kitlesinin çoğunluğu, partinin birliğini korumak için tartışmanın sonlanmasını diliyordu. Ancak muhalif hizip, açtığı tartışmaları, kamuoyunun bu arzusuna ters düşecek bir biçimde ve sonuçta başarısızlığa mahkûm olacak biçimde durmaksızın hararetlendiriyordu. Öte yandan, Stalin, parti içi mücadelede elde ettiği zaferi kullanarak parti çalışmasındaki ve parti politikalarındaki hataları ve eksikliklerini örtüyordu. Sonuç olarak parti içindeki hatalı uygulamalar, itiraz edecek herhangi bir kişinin yokluğunda, hiç dokunulmadan öylece kalmış oluyordu. Hatta, aksine, bu hatalı uygulamalar giderek daha da ciddileşti. Parti içindeki demokratik sistemin yetmezlikleri ve yasal demokratik sistemin ihlal edilmesi, daha sonra 1930'lardaki Büyük Temizlik sırasında işlenen hataların en büyük nedenlerinden biri olacaktı.

SBKP İçinde Sağ Sapmaya Karşı Mücadele

1927 yılı ve 1928 baharı arasında Sovyetler Birliği, derin bir tahıl alımı krizi yaşadı. Bu kriz sosyalizmin inşası süreciyle ve SBKP(B) içindeki sağ sapmaya karşı mücadeleyle ilgili yeni bir tartışmayı tetikledi.

1927 sonbaharındaki tahıl alımı krizi, sanayi ve tarım üretimini ve toplumsal istikrarı doğrudan tehdit etmesi nedeniyle Merkez Komitesi'ni alarma geçirmişti. Buharin ve Stalin krizin nedenleri, kapsamı ve kriz karşısında alınması gereken tedbirler konusundaki görüşlerinde ayrıştılar. Buharin, krizin nedeninin küçük köylü ekonomisinin içinde bulunduğu zorluklarla bağlantılı olduğunu ve bunun sonucunda üretimin sabit kalması hatta düşmesi olduğunu düşünüyordu. Tahıl üretimindeki düşüşün nedeni, Buharin'e göre, merkezi planlamadaki hatalar ve ulusal ekonomide var olan dengesizliklerdi. Tarımsal ve sanayi ürünleri arasında mantıksız bir fiyat makası bulunuyor, aşırı düşük tahıl alım fiyatları uygulanıyor, altyapı inşasına ise aşırı odaklanılarak, büyük çaplı ve hızlı yatırım artışına girişiliyordu, bunlar krizin belirimleri olarak sunuluyordu. Ayrıca uygulanan istikrarsız para politikası çiftçilerin birikim yapmasını engelliyor, bu da çiftçileri tahıl stoklamaya ve buradan çıkarlarını azamileştirmeye çalışmalarına yol açıyordu. Buharin aynı zamanda krizi çözmeye yönelik olarak Parti'nin aldığı özel tedbirlerin zorlama, geçici ve abartılı çözümler olduğunu düşünerek, bunların eleştiriyordu. Stalin açıkça Buharin'den farklı bir görüşü benimsemişti. Ona göre krizin ardında üç temel nokta bulunuyordu. (1) Sanayi sektörü olması gerekenden daha yavaş bir gelişme gösteriyordu ve sosyalist birikim yetersiz kalıyordu. Bu durum yetersiz tarımsal ürünü arzına yol açıyordu. (2) Sovyetler Birliği halen bir küçük köylü tarım ekonomisiydi ve pazara arz edilecek tarımsal meta üretimi çok düşüktü. (3) Zengin köylüler NEP politikaları sonucunda palazlanmış ve konumları güçlenmişti, bunlar tahıl stoklamak piyasada oynuyor, tahıl fiyatlarını

yukarıya doğru manipüle ediyor, böylece devletin tahıl alım sistemini sabote ediyorlardı.

Stalin ve Buharin Arasındaki Ayrılık Noktaları

Stalin ve Buharin arasındaki ayrılıklar üç noktada özetlenebilir: (1) **Sınıf mücadelesi sorunu.** Buharin, sınıf mücadelesinin kimi başlıklarda ve örneklerde yoğunlaşmış olmasına rağmen, genel tabloya bakıldığında toplumdaki genel eğilimin, sınıf mücadelesinin azalması yönünde olduğu görüşündeydi. Kırsal ve kentsel bölgelerde kapitalist ögelere karşı şiddetli yaptırımlardan ziyade onlara karşı ekonomik mücadeleyi savunuyordu. Oysa Stalin, tahıl alımındaki başarısızlığın esas nedenini, sınıf mücadelesinin şiddetlendiğini gösteren yeni bir gelişme olarak nitelendiriyor, olayların zengin köylülüğün olumsuz tutumundan kaynaklandığını ileri sürüyordu. Köylülerin tahıl fazlasının zorunlu alımını ve kent ve kırlardaki kapitalist ögeleri tasfiye etmek amacıyla politik mücadelenin şiddetlendirilmesi gerektiğini savunuyordu. (2) **Sanayileşme sorunu.** Stalin, yaklaşan savaş riskine karşı hazırlık döneminin gerektirdiği üzere hızlı sanayileşmeyi, özellikle ağır sanayiye en hızlı biçimde genişletmek için yüksek birikime katkıda bulunacak yöntemleri savunuyordu. Bunun için çiftçilerin fedakarlık yaparak fon birikimine katkıda bulunması gerekiyordu. Ağır sanayi için gerekli olan birikim bir şekilde fiyat makası yoluyla çiftçilerden sağlanmalıydı. Buharin ise sanayi sektörünün birikiminin ve tarımsal birikimin birbirini tamamladığını, teşvik ettiğini ve tarım ile sanayi, ağır ve hafif sanayi, üretim ve tüketim arasındaki dengeli ilişkilerin korunması gerektiğini savunuyordu. (3) **Tarımda sosyalist dönüşüm sorunu.** Stalin, sosyalizmin birbirinden farklı iki ayağa yaslanamayacağını, yani hem geniş ölçekli sanayi üretimi ile bireysel çiftçilerin küçük üretimine dayalı tarımsal yapının bir diğeri çeliştiğini savunuyordu. Sanayileşme ve ülke için gerekli tahıl elde etmek için, tarımda geniş çaplı bir kolektifleştirme hamlesinin ve böylece kırlarda üretim araçlarının mülkiyet sahipliği yapısının dönüştürülmesi

konusunda ısrarcıydı, üretim ilişkileri kolektivizm yönünde dönüştürülmeliydi. Buharin köylülere karşı gönüllülük ilkesinin uygulanmasını savunuyor. tarımda adım adım ilerleyerek, daha üst seviyede kooperatifleşme adımlarına geçilmesini savunuyordu. Buna, çiftçilerin alım, pazarlama ve kredi kooperatiflerinde örgütlenmesi başlanabileceğini, yani işe dolaşım sektöründen başlanması gereğini dile getiriyordu. Daha sonra üretim kooperatiflerine doğru bir dönüşüm teşvik edilmeliydi, Buharin'e göre köylü kooperatifler, köylülüğün sosyalist yola sokulması açısından en iyi seçenektir.

Stalin'le Buharin'in görüş ayrılıklarını aşması oldukça zordu. Stalin, mevcut Yeni Ekonomi Politikası'nın merkeziyetçi ve politik bir ekonomik sistemle değiştirilmesi gerekliliğini vurgularken, Buharin, Lenin'in son yıllarındaki geliştirdiği görüşleri öne çıkarıyor ve Yeni Ekonomi Politikası'nın uygulanmasına devam edilmesi gerektiğini söylüyordu. Nisan 1929'da, SBKP(B) Merkez Komitesi ve Denetleme Komitesi'nin ortak toplantısında yapılan değerlendirmede, Buharin ve diğerlerinin görüşleri bir sağ sapma olarak değerlendirildi ve parti içinde bu sağ sapmaya karşı mücadele edilmesi gerekliliğinin altı çizildi. Toplantı, Buharin'i Pravda'nın genel yayın yönetmenliği ve Komünist Enternasyonal'in başkanlığı görevlerinden aldı. Kasım ayında yapılan daha sonraki Merkez Komitesi genel kurul toplantısı Buharin'i Politbüro üyeliğinden aldı. Karar, Buharin'in görüşlerini destekleyen Rikov ve Tomskiy açısından da bir uyarı niteliğindeydi. Sonuç olarak Buharin ve diğerleri gazetelerde yayımlanacak olan bir makalede hatalarını kabul etmeye zorlandılar. Böylelikle SBKP(B)'deki bu iç tartışma da sona erdi.

1929'da parti içindeki "sağ sapma"ya karşı yürütülen mücadele Sovyetler Birliği toplumunda birçok olumsuz etki yaratmıştı. (1) Sağ sapmaya" karşı yürütülen mücadele, parti içi demokrasiyi zayıflatmış ve parti içi demokrasinin işlemesine zarar vermişti. Aslında bu mücadele "sol sapma" düşüncelerin

gelişimini teşvik etmiş böylece sosyalizmin inşası sürecine ve uluslararası komünist harekete zarar vermişti. (2) Sağ sapmaya karşı mücadele, parti içindeki normal politik yaşama zarar vermiş ve parti içinde kişi kültünün ve ataerkilliğin güçlenmesine yol açmıştı. (3) Sağ sapmaya karşı mücadele, Yeni Ekonomi Politikası'nın uygulanmasının durdurulmasına yol açmış diğer yandan bazı açılardan Savaş Komünizmi döneminin çeşitli uygulamalarını geri getirmişti.

II. Sovyetler Birliği'nde Sanayileşme ve Tarımın Kolektifleştirilmesinde – Başarılar ve Hatalar

Sovyetler Birliği'nin Sosyalist Sanayileşmesi

284 Sovyetler Birliği'nin sosyalist sanayileşme hamlesi, bir “tarım ülkesini sanayi ülkesine dönüştürmeyi” hedefliyordu.⁴⁶ Ekim Devrimi'ni takiben Rusya bir yandan yeni tür bir siyasi rejimi, proletarya rejimini inşa ederken, diğer yandan halen geri bir tarım ekonomisi olma halini sürdürüyordu. Ulusal ekonomide sanayinin payı hâlâ tarımdan daha düşüktü. Bir başka deyişle, proletarya rejimi kurulduktan sonra Sovyet Birliği acil olarak sanayileşme göreviyle karşı karşıyaydı—sanayileşme başarılmaksızın komünizme geçmek mümkün değildi. Öte yandan, ülke içi ve dışındaki manzara ve özellikle uluslararası durum basitçe batılı kapitalist ülkelerin izlediği yoldan sanayileşmenin mümkün olmadığını ortaya koyuyordu. Çünkü, (1) Batılı ülkeler sömürgeleri talan ederek, yayılmacı savaşlarla, yenilen ülkelerden aldığı tazminatlarla sermaye biriktirip sanayileşmeyi gerçekleştirmişti. Sosyalist bir ülke olan Sovyetler Birliği için bu araçlarla sermaye biriktirmek imkânsızdı. (2) Sovyetler Birliği dünyadaki ilk ve tek sosyalist ülkeydi. Politik kuşatma, yalıtma ve ekonomik ablukayı içeren, Sovyet karşıtı emperyalist eğilimlerle de mücadele ediliyordu. Batıda silahlanmanın ivme kazanması ve emperyalist ülkelerin savaş hazırlığına giriştikleri gerçeği de hesaba katılınca Sovyetler

46 Stalin, Bütün Eserleri, Cilt 9, s. 157.

Birliği, sağlam bir ekonomik temele ve ekonomik güce sahip olmak ve sanayileşmiş bir ülke olma yolunda hızlı bir evrim geçirmek zorundaydı.

Bolşevik Partisi, Lenin döneminden itibaren sosyalist sanayileşmenin zorunluluğunu yolu tanımlamıştı. On Dördüncü Parti Kongresi’nde kabul edilen önerge şöyle yazıyordu: “Ekonomik inş ş u bakış açısıyla gerçekleştirilmelidir: Sovyetler Birliği’ni makineler, araç, gereç ve tesis ithalâtçısından, araç gereç ve tesis imalatçısına dönüştürmek, böylelikle Sovyetler Birliği’nin kapitalizmin kuşatması altında kapitalist dünyaya muhtaç bir ülke olmaktan çıkarıp sosyalist bir yapıya sahip bağım-sız bir ekonomi olmasını sağlamak zorunludur.”⁴⁷ Sovyetler Birliği’nin liderleri arasında sanayileşmenin zorunluluğu konusunda bir ayrılık yoktu. Mesele, nasıl bir yol izlenerek sanayileşileceğiydi. 1920’lerin ortalarında ve sonlarında Sovyet liderlerinin sert bir biçimde tartıştığı ve ayrı düştüğü esas konu buydu.

Sanayileşmenin Mali Kaynağının Yaratılması Sorunu

Sosyalist sanayileşme için gerekli olan fonlar nereden gelecekti? Bu soruyu ilk ortaya atan, eski bir Merkez Komite yesi olan ünlü iktisat Preobrajenskiy idi. Hırpalanmış bir küçük köylü tarım ekonomisinin baskın olduğu ve zayıf üretici güçlere sahip Sovyetler Birliği’nde sanayileşmeyi gerçekleştirmek için, “bir sosyalist ilkel birikim döneminin” zorunlu olduğunu savunuyordu. Bu dönem boyunca, sermaye birikimi sağlamak üzere ekonomi dış kimi araçlar da kullanılmalıydı. Örneğin, devletin dış ticaretteki tekeli ve devletin sanayi ürünlerinin başlıca tedarikçisi olmasından kaynaklanan güçlü pozisyonu, köylülerden daha fazla sermaye sağlayabilmek için kullanılmalıydı. Bu güçlü konum sınaı ürünlerinin ve demiryolu ulaşımının fiyatlarını yüksek tutmak üzere kullanmalıydı—böylece

47 Kongre Kararları Arşivi, Deputies’ Meeting and Plenary Sessions SBKP Merkez Komitesi Communist Party of the Soviet Union, Cilt. 3, s. 77.

köylülüğe ürettiği tarım ürünleri için daha az ödeme verilmedi. Devlet, ihraç ettiği devlet tahvilleri ile kaynak toplamalı, merkez bankası daha fazla para basarak enflasyonist bir politikayı desteklemeli, piyasalar fiyatlar bu politikanın gereklerine göre manipüle edilmeliydi. Preobrajenskiy'e göre sosyalist plan ekonomisi, değer yasasının etkisini ve rolünü kısıtlamalı ve kontrol altına almalıydı. Preobrajenskiy 1920'lerde, 1929'a kadar Troçki'nin destekçisi olduğu için, eleştirmenler genellikle onun görüşlerini Troçki'ninkilerle bağlantılandırıyordu.

Buharin, *Bir İktisatçının Notları – Planlamanın Sorunları* kitabında Preobrajenskiy'i eleştirmiş ve güçlü bir tarım ekonomisi olmaksızın istikrarlı bir sanayileşmenin sağlanamayacağını savunuyordu. Tarım ürünleri fiyatlarına yönelik politikalar, köylülükle var olan ittifakı güçlendirmeyi hedeflemeliydi. Buharin'e göre küçük üreticiler, daha fazla sömürüyü kaldırabilecek durumda değildi. Sosyalist bir ülkenin sınai birikimi, çiftçi ekonomisi sektörünün birikim hızıyla paralel yürümeliydi. Buharin, emekçi kitlelerin yaşam standartlarını düşürmek pahasına elde edilecek bir sanayileşme fikrine de hararetle karşı çıkıyordu. Kendisiyle Stalin arasındaki çelişki gün yüzüne çıkana kadar eleştiri oklarını özellikle Troçki'ye yöneltmişti.

Stalin'e göre sosyalist sanayileşmeyi sağlamak için büyük miktarlarda mali kaynak gerekliydi. Bu nedenle Stalin, Batı'nın sanayileşme tarihinde tanık olunan sermaye birikim yollarını incelemiş ve bu yolların Sovyetler Birliği'nin gerçekliğine uygun olmayacağı kanısına varmıştı. Buradan hareketle Stalin, "kamulaştırılmış toprak, kamulaştırılmış sanayi, kamulaştırılmış ulaşım ve kredi sistemi, dış ticaret tekeli ve iç ticaretin devlet denetiminde olması gereği üzerinde durmuştu. Bu yol şimdiye kadar hiçbir burjuva devletinin uygulamadığı ve sahip olmadığı bir yol olarak SSCB'deki sanayileşmeyi sağlamak için kullanılabilecek büyük fonları yaratabilirdi. Troçki okulunun sanayileşme konusundaki görüşlerini Stalin

de eleştiriyordu, fakat sonuçta ortaya attığı teorik görüş özünde, Preobrajenskiy'in "sosyalist ilkel birikim" teorisinin bir başka çeşidiydi. Dolayısıyla SSCB, milli gelirden üretime ve yatırımlara ayrılan payı oranını hızla büyütürken, halkın tüketimine ayrılan mali kaynakları da aynı hızla kısıtı.

Sanayileşmenin Önceliği Sorunu

Sosyalist sanayileşmenin nereden başlayacağı sorusuna gelince, Troçki ve diğerleri "sanayi diktatörlüğü" teorisini ortaya atmıştı. Bu fikir, sosyalist insanın belkemiğinin sanayileşme olduğunu, tarımın, hafif sanayinin ve diğer sektörlerin, devlet mülkiyetindeki sosyalist sanayi sektörünün çıkarlarına tabi olması gerektiğini savunuyordu. Buharin, Troçki'nin görüşlerini eleştirirken Sovyetler Birliği'nin "geri bir sosyalizmi" inşa etmek zorunda kaldığını, bundan utanmanın bir gereği olmadığını, dolayısıyla tarım ve hafif sanayinin güçlendirilmesinin, sosyalist sanayileşmenin sürdürülebilir ve sağlıklı bir yolda ilerlemesi için başlangıç noktası olarak alınmasının zorunlu olduğunu söylüyordu.

Stalin, Buharin'in görüşlerine katılmıyor, hatta Buharin'in görüşlerine "basma kumaş sanayileşme çizgisi" olarak mahkum ediyordu. Stalin, sanayileşmenin kilit sorununun Sovyetler Birliği'ni tarım ülkesinden sanayi ülkesine dönüştürmek olduğunu, bu bakımdan da temel önceliğin ağır sanayi olması gerektiğini vurguluyordu. Stalin bu konuda şöyle di-
yordu: "Herhangi bir sanayinin gelişimini sanayileşme olarak sayamayız. Sanayileşmenin temeli, ağır sanayiye (petrol, metal, vb.) geliştirmek ve özünde, üretim araçlarının üretimini, yani makineleri üretecek sanayiye teşvik etmektir."⁴⁸ Bu tartışmalar içinde Stalin'in görüşleri galebe çalmış ve Sovyetler Birliği'nde ağır sanayi ve savaş sanayisinin inşası en önemli öncelik haline gelmişti.

Sanayileşmenin Gelişme Hızı Sorunu

Troçki ve diğer kimi muhalif isimler, hızlı sanayileşmeyi kapitalizmin alt edilmesiyle doğrudan bağlantılı görüyordu—geri bir sanayiye sahip bir sosyalist ülke, kapitalizmin egemen olduğu bir dünyada ayakta kalamazdı. Sürekli olarak geri kalmış bir sanayinin olumsuz sonuçlarına ve risklerine işaret ediyor ve azami bir hızla gerçekleştirilecek bir sanayileşme fikrini ortaya atıyorlardı.

Buharin, Troçki'nin görüşlerine karşı çıkıyordu. Ona göre sanayileşmede ileri ülkelerin gerisinde bulunan Sovyetler Birliği'nde Troçki'nin savunduğu yöntemleri ve yolları izlemek zararlı olacaktı, zira uzun vadeli bakış açısından yaklaşıldığında belli bir gelişim noktasında bu hızlı sanayileşme sürdürülemez hale gelecek ve ivmesini kaybedecekti. Tersine, Yeni Ekonomi Politikası'nın izlenmeye devam edilmesi durumunda, muhtemelen başlarda sanayileşmede yavaş bir gelişim olacak, ancak ilerleyen safhalarda Troçki'nin zorunlu gördüğü hızı yakalayan ve hatta geride bırakan bir sanayileşme hızı sağlanabilecekti. Ancak başlangıç için mevcut olan zayıf temel düşünülecek olursa, gelecekteki sanayileşme için gerekli olan sağlam bir temelin yaratılabilmesi için, bugün “kaplumbağa hızında” ilerleyen bir sanayileşme kaçınılmazdı.”⁴⁹

288 Stalin, Buharin'in bu görüşüne katılmıyor ve “Hızımızı arttırmak için tüm yolları denemeliyiz”, “Yavaşlamak, geri kalmak demektir, geride kalmaksa emperyalist saldırılar karşısında savunmasız olmak demektir” diyordu: “Gelişmiş ülkelerin elli, belki yüz yıl gerisindeyiz. Bu mesafeyi on yılda kapatmalıyız. Ya bunu yaparız, ya yıkılırız.”⁵⁰

Sosyalist inşanın ilk başlangıç aşamasında sanayileşme üzerine bazı tartışma ve anlaşmazlıkların olması çok normaldi. Ancak Stalin, bu normal düşünce ayrılıklarını son derece

49 Zheng Yifan, Essay on Bukharin's Theories, s. 229.

50 Stalin, Bütün Eserleri, Cilt 13, s. 37.

abarttı, ayırım noktalarını abartılı şekilde politikleştirdi ve kendisinin inanmadığı görüşlere “amansızca saldırdı.” Kanımızca bu tavır, Sovyetler Birliği’nin sanayileşme süreci üzerinde son derece olumsuz bir etkide bulunmuştu.

Bu bağlamda Stalin’e göre ileriye doğru yürümek için iradeyi zorlayan bir uyarımla mevcut durumu değiştirmek ve partinin devlet aygıtını kamçılayarak harekete geçirmesi ve tüm olanakları seferber etmesi yolundan başka bir yol izlenmesi mümkün değildi. Parti eli kolu bağlı beklemek ve var olan tabloya ayak uyduran politikalar üretmekten ibaret olan bir pozisyonla yetinemezdi. Hedefe odaklanan politikaları mümkün olan en yüksek hızla gerçekleştirmeye çalışmalıydı.

SBKP(B)’nin 1925 yılında düzenlenen On Dördüncü Kongresi’nde parti ve halkın sanayiye odaklanmasını gerekli gören sosyalist sanayileşme politikası kabul edildi.⁵¹ Ve, Sovyetler Birliği, birinci beş yıllık kalkınma planını Ekim 1928’de uygulamaya koydu. Birinci beş yıllık planın temel hedefleri şunlardı: teknolojik gelişme düzeyini yükseltecek temeli inşa etmek—güçlü ve gelişmiş bir sanayi—için gerekli altyapının inşası, ülkenin teknik alanda geri kalmış durumunu değiştirmek, sanayi ve tarımı modern teknolojilerle donatmak ve tarım üretiminde kolektifleştirmeyi gerçekleştirmek, böylece tarım ülkesini sanayi ülkesine dönüştürmek ve nihayetinde, kapitalist ülkelerden tümüyle bağımsız, güçlü bir ülke yaratmak.

Sovyet halkı, Birinci beş yıllık planın coşkusuyla bir yandan sanayileşme için gerekli olan bilgileri ve teknik bilgiyi edinmek için militan eğitim kampanyaları, diğer yandan verimliliği yükseltmek ve maliyetleri düşürmek amacıyla önerilen emek yarışmalarına aktif bir biçimde destek verdi. Bu coşku içinde Sovyetler Birliği’nin birinci beş yıllık planı Ocak 1933’te, programın öngördüğü takvimden daha erken bir tarihte

51 Stalin, Bütün Eserleri, Cilt 8, s. 111.

tamamlanmıştı. Bu dönem boyunca Sovyetler Birliği'nde 1500 yeni işletme kuruldu, sanayi üretimi 1913'e kıyasla 31,7 kat artmıştı. Sanayinin ülke ekonomisindeki oranı, planın uygulamaya konulduğu andaki yüzde 48'den, planın tamamlandığı tarihte yüzde 70'e ulaşmıştı. Sonuç olarak Sovyetler Birliği, sanayi temelli bir ülke haline geldi.

İkinci beş yıllık plan, Şubat 1933'te devreye girdi. 1933-37 yıllarını kapsayan bu plan, ekonominin tüm sektörlerinde teknik gelişimi tamamlamayı, tarımda makineleşmeyi ve verimliliğin artırılmasını hedefliyordu. Hem parti hem de Sovyet halkı bu yıllarda parti ve devlet kadrolarının ve teknolojinin oynayacağı belirleyici rolünün altını çiziyordu. Bu çerçevede emek verimliliğini teşvik eden Stahanovculuk kampanyası başlatıldı.⁵² Bu kampanya içinde emekçilerin kültürel ve teknik yeterliliği artırılmış ve emek verimlilik yüzde 82 yükseltilmişti. Böylece ikinci beş yıllık plan, 1 Nisan 1937'de, hedeflenen tarihten 9 ay erken bir tarihte, büyük bir başarıyla tamamlandı. Ağır sanayinin toplam üretim çıktısı 1932'ye kıyasla ikiye, savaş öncesi döneme kıyasla yediye katlanmıştı. Sovyetler Birliği'nin sınai üretimi Almanya'yı, Birleşik Krallık'ı ve Fransa'yı geçmişti. Sovyetler Birliği sınai üretimde Avrupa'da lider konuma, dünyada ise ikinci konuma yükselmişti. Bu manzara, Sovyetler Birliği'nin sosyalist sanayileşmeyi temel olarak başardığını gösteriyordu.

Sovyetler Birliği, sosyalist sanayileşmeyi on yıl gibi kısa bir sürede başarmış, kıskanılacak bir aşama kaydetmişti: (1) Ekonominin ve sanayinin teknolojik gelişim düzeyinin yükseltilmesini temel olarak başarmıştı. 1937 itibarıyla üretim araçlarının üretimi 1913'e kıyasla sekiz kat artmıştı. Makine imalat ve metal işleme sanayisi neredeyse 19 kat, kimya sanayisi 14,2

52 Aleksey Grigoriyeviç Stahanov, 19 Eylül 1935'te tek vardiyada 227 ton kömür çıkarmayı başararak, bu kampanyaya adını veren örnek bir emek lideriydi.

kat büyümüştü.⁵³ Çok sayıda büyük ölçekli işletme doğmuş ve üretici güçlerin büyük çaplı bir biçimde geliştirilebilmesi temel ön koşullar sağlanmıştı. (2) Sovyetler Birliği kapitalist ülkelere ekonomik bağımlılığın temellerini sarsacak ve bağımsız ekonomik gelişmeyi güvence altına alacak, kapsamlı bir sanayi mekanizması kurmuştu. Otomotiv, traktör imalatı, kurşun işleme, yapay elyaf, sentetik reçine, sentetik kauçuk ve plastik gibi yeni gelişen sektörlerde atılım gerçekleştirildi ve eski teknolojilere sahip sektörler dönüştürüldü ve yenilendi. (3) Sanayileşme, Sovyetler Birliği'nin dünya ekonomisindeki konum ve rolünü değiştirdi ve gelişmiş kapitalist ekonomilerle arasındaki gelişme mesafesini kısalttı. (4) Böylece Anti-faşist Savaşta zafer kazanmak için gerekli maddi temel atılmış oldu. Sovyetler Birliği'nde ağır sanayi son sürat geliştirilmişti. Ağır sanayi yalnızca Sovyetler Birliği'nin teknolojik geri kalmışlığını gidermekle kalmamış, ulusal savunma sanayisinin geliştirilmesine, ülkenin savunma gücünün arttırılmasına ve faşist Almanya'nın işgaline karşı zafer kazanılmasının maddi zeminini sağlamıştı.

Bununla beraber, yukarıdaki başarılarla karşın Sovyetler Birliği'nin örnek alıp dersler çıkarabileceği önceden gelen bir tarihi deneyi veya dış örnek—pek fazla—yoktu, dolayısıyla birçok sorunla ve meydan okumalarla baş başa kalınmıştı:

(1) Sovyetler Birliği ağır sanayinin geliştirilmesi hedefi, ulusal ekonominin gelişiminde dengesizliklere yol açacak ölçüde abartılı bir biçimde vurgulanmıştı. Ağır sanayi çok hızlı gelişirken, hafif sanayi ve tarımın gelişimi yavaş kalıyordu.

291

Tarımın görece ihmal edildiği bir ekonomik gelişme modelinin izlenmesi uzun vadede—ve neredeyse Sovyet tarihi boyunca—tarımda gelişimin durağan yapısına zemin hazırlamıştı. Bu arada, halkın yaşam standardının yükselişi hak edilen gelişimi göstermiyordu, ki bu da ister istemez halkın motivasyon ve inisiyatifinin yeterince teşvik edilmesi üzerinde

olumsuz etki yaratıyordu. Ülke içinde tüketim pazarına dönük yetersiz üretim olgusu, halkın hükümete karşı hoşnutsuzluğuna yol açabiliyordu. Sovyetler Birliği, sosyalizmin inşasında ağır sanayiye öncelik verilmesi ilkesini evrensel bir yasa olarak görmüş ve sadece bu yoldan sosyalist sanayileşmeye gidilebileceği savunmuştu. Bu yaklaşım, diğer ülkelerdeki sosyalizmin inşası süreçleri üzerinde de olumsuz etki yarattı.

(2) Ekonomik çalışmalardan sorumlu yerel yetkililer ve tabandaki işletmeler daha geniş özerklik talebinde bulunurken ekonomik çalışmalarda aşırı merkeziyetçi yapı korunmuştu. 1920'lerden başlayarak Sovyetler Birliği, hızlı ağır sanayileşme hamlesini güvence altına almak için insani, maddi ve mali kaynakların bölüşümünde ve tahsisinde merkeziyetçi bir sistemi tercih etmişti. Ayrıca, temel olarak 1930'ların ortalarında şekillenen, merkezileşmiş bir sanayi yönetim sistemi kuruldu. İşte "Stalinist ekonomik sistem" denilen, bu yüksek derecede merkeziyetçiliği içeren sistemdi. Bu sistem piyasa mekanizmalarının rolünü dikkate almıyor, ekonominin yönetiminde idari araçların/yöntemlerin rolünün altı çiziyordu—ki bu araçlar bir süre sonra nefessiz kalmış, dinamizmini yitirmiş, ve bir süre sonra verimliliğin ve üretici güçlerin gelişimine köstek olmuştu. Bu yapı ve sorun SSCB dahil olmak üzere sosyalist ülkelerin gelecekteki seyir süreçlerinde, onların önüne oldukça karmaşık, ve ürkünç görünen bir görev koymuştu: ekonomik yapı dönüşümü sorunu. Bu ekonomik yapının dönüşümünün nasıl başarılacağı sorunu 1950'lerin sonlarından itibaren sosyalist ülkeleri uzun bir dönem boyunca meşgul etmişti.

(3) İnşa edilen ve planlanan altyapının ölçeği çok büyüktü ve aşırı üretim hedeflerinin belirlenmesine sebep oluyordu. Bazı işletmeler devlet tarafından belirlenen bu yüksek hedeflere ulaşmak için, ekonomik etkinlik ölçütünü ve kaliteyi ikinci plana atan hileli yollara başvuruyorlardı. . Bu durum, Sovyet sanayisini ve tarımını uzun vadede niceliğe vurgu yapan ekstansif gelişme tarzına sokmuştu.

(4) Partinin, Batı ekonomilerinin teknik yardımından ve teknolojik kaynaklarından faydalanma konusundaki politikası yeterince net değildi. Diğer deyişle dış teknolojilerin ülkeye sokulmasıyla, bu teknolojilerin ekonomiye adapte edilmesi arasındaki ilişki doğru ele alınamıyordu. Stalin “bağımsız” bir ekonomik sistem yaratma konusundaki vurgusunu abartılı bir noktaya taşıyor, Batının teknolojisinden yararlanmayı ve batılı gelişkin makinelerin, donanımın ülkeye ithalini sadece geçici, kısa vadeli bir önlem olarak görüyordu, bu anlamda, dış dünya ile gerçekçi bir ekonomik, teknolojik alışverişini olanaklı kıla-
cak dışa açılma düşüncesini benimsemiyordu. koşullara uygun bir çare olarak görmesine rağmen ülkeyi dışa açma ihtiyacını görmezden

Birbirinden yalıtık veya birbiriyle çatışan iki dünya ekono-
mik sistemi düşüncesi uzun vadede gerçekçi değildi. Böylece zaman geçtikçe Sovyet ekonomisinin dünya ekonomisinden yalıtık olan bu niteliği ülkenin ekonomik gelişmesi üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratmıştı.

Sovyetler Birliği, sosyalist sanayileşme hamlesini, belirli ta-
rihsel koşullar altında gerçekleştirmişti. Tutturulan yol özünde başarılıydı ve o dönemin ülke gerçekliklerine uygundu. Öte yandan, sosyalist ülkelerde doğru bir sanayileşmenin nasıl ol-
ması gerektiğine dair birçok çözüme kavuşturulamamış sorun da bıraktığını, bu bakımdan gelecek nesillere önemli dersler bıraktığını akılda tutmalıyız. Kanımca, Sovyetler Birliği’nde izlenen bu yolu dogmatik bir biçimde ele almaktan ve kutsal-
laştırmaktan kaçınılmalıdır.

Sovyetler Birliği’nde Tarımın Kolektifleştirilmesi

1927’nin sonunda Sovyetler Birliği’nin sosyalist sanayi-
leşmesi büyük başarılar elde etti. Sınai üretim savaş öncesi dönemi geçmişti ancak tarımsal gelişim, aksine, oldukça ge-
ride kalmıştı. Genel tarımsal üretim düzeyi savaş öncesi dü-
zeye ulaşmasına karşın arz edilen tahıl ürünleri miktarı, savaş

öncesi dönemin sadece yüzde 91'ine eşitti. Kent nüfusuna arz edilebilen tahıl ürünleri miktarı, savaş öncesi dönemin sadece yüzde 37'si düzeyindeydi, hatta bu oran düşme eğilimi gösteriyordu.⁵⁴

Bu koşullarda Aralık 1927'de toplanan On Beşinci Parti Kongresi, tarımda kolektifleştirme teklifini kabul etti. Parti kongresi, bireysel küçük tarım ekonomisini büyük ölçekli kolektif ekonomiye dönüştürmeyi, kırlara yönelik görevler arasında birinci öncelik olarak tanımlamıştı. Stalin, On Beşinci Kongre'nin kapanış konuşmasında tarımda sosyalist dönüşüm sorunu ile ilgili görüşlerini, işçi sınıfı ve köylülük arasındaki ilişkiler, kır-kent ilişkisi penceresinden ele alan bir konuşma yapmıştı. Görüşlerini özetle şu biçimde yorumlayabiliriz:

(1) Stalin, meta ekonomisi ve tarımsal ürün pazarının işçi-köylü ittifakını güçlendirecek bir bağlantı ögesi olabileceğini düşünmüyordu. Bunun yerine, Stalin'e göre, bağlantı ögesi ağır sanayinin inşası olabilirdi ve küçük köylü ekonomisini ve köylülüğün ideolojisini, bu bağlantı veya kaldıraç üzerinden dönüştürmeyi benimsiyordu. Sosyalist insanın yeni döneminde kır-kent birliğini ve işçi-köylü ittifakını “metal ittifakı” ve “tekstil ittifakı” olarak ikiye böldü. Stalin, yalnızca “metal ittifakının” köylülüğü dönüştürebileceğine, köylülüğün ancak bu yolla sosyalizme kazanılabileceğine inanıyordu.

294 (2) Stalin, daha önceki dönemde benimsenen “tarımı canlandırmada Pazarın geliştirilmesine ve köylülere yönelik destekleyici maddi teşvikler uygulama” politikasını değiştirerek, tarımda devletin yönlendirmesine ve kolektifleştirmeye dayanma politikasına geçti: Tarımda ve tarımsal ürün çıktısında hızlı büyüme ancak bu yolla geliştirilebilirdi. Azami miktarda tahıl üretimi, köylüler için en merkezi görev olarak tanımlanmıştı. Stalin, belirlenen bu hedefe ulaşmada tek yanlı bir biçimde

54 Bu anlatımda kapalı ekonomide köylülüğün tüketimine yönelik tarımsal üretimi dışında, piyasaya sunulan üretim kastedilmektedir.

kırlardaki üretim ilişkilerinin (üretim araçlarında mülkiyet ilişkilerinin) dönüşümüne vurgu yapıyor, diğer deyişle işbirliğine dayalı (kooperatif) tarım işletmelerinde kolektifleştirme (kolektif mülkiyet) düzeyinin yükseltilmesini ve işletme ölçeğinin büyütülmesini öne çıkarıyordu. Buna karşın bu önlemlerin köylülerin coşkusunu arttırıp arttırmaması, üretici güçlerin hızlı gelişmesine katkısı göz önünde bulundurulmuyordu. Bu anlamda Stalin oldukça iyimser bir biçimde kolektifleştirme düzeyi yükseltildiğinde ve işletme ölçeği hızlı bir biçimde büyütüldüğünde “Sovyetler Birliği’nin üç yıl gibi kısa bir süre içinde dünyanın en ileri olmasa da en büyük tahıl üreticilerinden biri olacağını, bu konuda hiç kimsenin kuşkusunun olmaması gerektiğini” savunuyordu.

(3) Stalin, köylülüğü ülkenin sosyalist sanayileşme davasına daha fazla fon katkısı sağlamaya teşvik ediyor, bu yönde görüşler savunuyordu. Sektörler arasındaki fiyat makasının (tarım ürünleri fiyatları ile sanayi ürünleri fiyatları) köylüler aleyhine açılmasını, köylülerin gelecekte yoksulluktan nihai olarak kurtulması için ödemeleri gereken bir bedel olduğunu düşünüyordu.

Genel olarak değerlendirdiğimizde, Stalin’in tarımda kolektifleştirme üzerine teorisi gerçekçi olmakla birlikte bazı sorunlar ve uygunsuzluklar da içeriyordu, örneğin izlenen yol sonucunda uzun yıllar boyunca köylülerin/kırların yaşam koşullarının gelişmesi oldukça düşük düzeyde kalmıştı. Onun düşüncesinin gerçekçi dayanağı—belirli özgün tarihsel koşullar bağlamı içerisinde—Sovyet halkının kendisine ait bağımsız bir sanayileşmeye ve ulusal savunma sistemine sahip olma özlemine hitap etmesiydi.

Geniş halk kitleleri kendi ülkesinin az gelişkinliği aşarak gelişmiş kapitalist ülkeleri yakalamasına değer veriyor, hükümetin bu yönde çağrılarını destekliyordu.

Fakat Stalin'in bu soruna yaklaşımı bazı paradokslar içermekteydi. Diğer deyişle üretim ilişkilerinde (mülkiyet sisteminde) yapılan dönüştürmeler iradeci bir yaklaşımla, üretici güçlerin gelişme düzeyi ve köylülerin hali hazırdaki zihniyet yapısına kıyasla çok ileri götürülmüştü. Stalin 1930'ların başında kaleme aldığı bir yazıda köylülerin zihniyet yapısını şu ifadelerle değerlendirmişti: “Kolektif çiftliklerin üyelerinin bugünkü konumları onları bireysel üreticiler olmaktan çıkartmış durumdadır, artık onlar kolektif üreticiler haline gelmişlerdir, fakat onların bilincinin hala eski konumlarını—özel mülkiyet sahibi üretici bilincine benzer bir bilinci—yansıttığını görüyoruz.”⁵⁵

Ön hazırlık çalışmaları yapılmaksızın, aceleci bir biçimde yürütülen kolektifleştirme kampanyaları sonucunda hızla kurulan kolektif işletmeler bazı yerlerde hızla dağılmak zorunda kalmıştı, genel havaya kapılarak hızla kolektif çiftliklere katılma kararı veren bazı köylüler pişman olmuş, kolektif çiftliklerin “kötücül sonuçlarından” yakınır hale gelmişti. Koşulların oldukça geri olduğu bazı köyler mekanik bir biçimde gelişkin bölgelerde uygulanan yol ve yöntemleri körü körüne diğerlerini izleyerek uygulamaya girişmişler, hatta örnek aldıklarını “yetişmeye ve geçmeye” girişmişlerdi. Bazı diğer bölgelerde ise, tarımsal işbirliği birlikleri (arteller) Kolektif Çiftliklerin Kuruluşuna İlişkin Düzenlemeler belgesinde öngörülen yolun aksine, aceleci bir biçimde daha ileri olan kolektif komün işletmesi biçimlerine sıçramaya karar vermişti, oysa bu kooperatiflerin sahip oldukları teknolojik düzey oldukça geriydi ve belirli kilit tarım makinelerinden yoksundular. Anlaşılan bu kooperatif birlikleri kolektif çiftlik işletmesinde seçilecek kolektifleşme düzeyinin, üretici güçlerin gelişme düzeyi ile uygun olması kuralını dikkate almamıştı. Örneğin bazı bölgelerde, köylüler kendi kullandıkları evler dahil olmak üzere, küçük çiftlik hayvanlarını, domuz ve sığırlarını, “her şeyi” komünal

mülkiyet düzeyine çıkarmışlardı. Bu sorunları gözlemleyen Stalin, 1930 yılında “Başarının Başımızı Döndürmesi” adlı bir makale kaleme almış ve ortaya çıkan bu sorunları ve işleri yönlendiren liderlerin hatalarını tartışmıştı. Fakat öte yandan Stalin—ilerde çeşitli biçimlerde ifade ettiği gibi—uzun vadede—şimdilik yaratılmış olan kolektif çiftlik işletmelerinden daha ileri mülkiyet ilişkilerine gitmek istiyor, aktif bir biçimde onları devlet mülkiyetindeki çiftlikler (Sovhozlar) düzeyine yükseltmeyi savunuyordu.

Daha sonra 1950’lerde kaleme aldığı Sovyetler Birliği’nde Sosyalizmin Ekonomik Sorunları adlı ünlü çalışmasında bu görüşlerini daha net bir biçimde tanımlamıştı: “Örneğin, tarım ve sanayi arasındaki farklılıkları ele alalım. Ülkemizde sadece tarım ve sanayideki emek koşulları farklı olmakla kalmıyor, daha önemli ve temel fark şudur: sanayide üretim araçları üzerinde kamusal mülkiyet söz konusu iken, tarımda bu durum söz konusu değildir, tarımda grup mülkiyeti, kolektif çiftlik mülkiyeti söz konusudur... Dolayısıyla tarım ve sanayi arasındaki bu temel farkın ortadan kalkmasının bizim için büyük öneme sahip bir sorun olması gerektiği, inkar edilemez.”⁵⁶

Nisan 1929’da Stalin açısından Buharin’in oluşturduğu muhalefet engeli ortadan kalkmış, yapmayı arzu ettiği kolektifleştirme ve diğer değişiklikler açısından pek engel kalmamıştı. Bu anlamda Stalin ve parti açısından kapsamlı bir kolektifleştirmeye girişmenin önündeki engel ortadan kalkmış görünüyordu. Böylece Stalin tüm enerjisi ile tarımın büyük çaplı kolektifleştirilmesine odaklandı. 1929 yazında ülkenin temel tahıl üretim bölgelerindeki kolektif çiftlik köylerinin kuruluşu örgütlendi. Birçok bölgede köy, kasaba ve ilçe idari birimleri düzeyinde büyük kolektif tarım işletmesi birimleri ortaya çıkmaya başlamıştı. Stalin en başarılı kolektifleştirme örneklerini pilot projeler olarak tüm ülkeye duyuruyor, diğer bölgeleri bu örnekleri izlemeye teşvik ediyordu. Stalin, 7 Kasım 1929’da

Pravda'da yazdığı Büyük Değişim Yılı başlıklı makalesinde gelişmeleri şöyle değerlendirmişti: “Bugünkü tarımsal kolektifleşme dalgasının temel niteliği, çiftçilerin bu harekete gruplar halinde değil, daha geniş bir biçimde köy, kasaba ve ilçe düzeyinde kitlesel katılım göstermeleridir.”⁵⁷ Bu ifade de aslında çiftçilerin genelde kolektifleşmeye destek verdiklerini yansıtmaktadır. Bolşevik Partisi Merkez Komitesi 10-17 Kasım tarihleri arasında yaptığı genel kurul toplantısında kolektif çiftliklerin oluşturulması sorunları üzerine çalışmış ve tartışmıştı. Stalin ve Molotov bu toplantıda makineleşmenin kolektif çiftliklerin oluşturulmasında getireceği avantajları ihmal eden bir tutum alırken, kolektifleştirme düzeyinin süratle daha üst düzeylere çıkartılmasına vurgu yapmışlardı.

Ardından Ocak 1930'da toplanan Merkez Komitesi Politbürosu, “Kolektifleştirmenin Hızı ve Devletin Kolektif Çiftliklerin Gelişimine Vereceği Destek Önlemleri Üzerine” adlı belgeyi karara bağladı. Bu belge, ülkenin farklı bölgeleri için belirli kolektifleştirme hızları öngörüyordu. Özellikle Volga Nehri'nin aşağı ve orta bölgeleri ve Kuzey Kafkasya gibi temel tahıl üretim bölgelerindeki kolektifleştirme 1930 sonbaharına kadar ya da en geç 1931 ilkbaharına kadar tamamlanmalıydı. Diğer bölgelerdeki kolektifleştirme ise 1931 sonbaharına ya da en geç 1932 ilkbaharına kadar tamamlanacaktı. Bu yönlendirici belge, kolhoz tipi kolektif çiftlikleri mevcut aşamada en uygun kolektif işletme tipi olarak belirlemişti.

298

Ekim 1929'dan 1 Mart 1930'a kadar olan dönemde bütün kırsal hane halkı içinde kolektifleştirilmiş köylü hane halkı oranı yüzde 7,6'dan yüzde 56'ya çıkmıştı. Dikkat çekici olan, 1930 yılında 20 Ocak-1 Şubat arasında tam on gün içinde kolektif çiftliklere katılım oranı ikiye katlanmıştı. Bazı bölgelerdeki artış yüzde 10'lardan yüzde 90'lara çıkmıştı. Aslında bu durum beraberinde birçok sorun ve hatalara yol açan, aceleci bir ilerlemeydi.

Gönüllülük ilkesi ihlal edilmişti. Köylüler kolektif çiftliklere katılmaları için idari talimatlar ve örtük şiddet kullanılarak zorlandı. Bu durum çiftçinin üretim coşkusunu kırıp, üretimde azalmalara, köylülerin iş araçlarına zarar vermelerine ve diğer çeşitli tepkisel eylemlere yol açtı. (2) Orta köylülük tabakasına çıkarlarına çok sert bir biçimde saldırıldı. Çünkü Stalin orta köylülerin de kolektif çiftliklerde yer alması gerektiğini düşünüyordu. Bu kesimin kolektif çiftliklere zorla katılmaya zorlanması ve tam kolektifleştirme adına çıkarlarına zarar verilmesi oldukça yaygın bir olguydu. Bazı bölgelerde orta köylüler vergiye bağlandı, oy hakından mahrum bırakıldı ve varlıklarına el konuldu. (3) Birçok bölgede girişilen büyük ölçekli kolektifleştirme hamleleri, tarlaları ortaklaşa ekip-biçmenin ve köylülerin emek alanında işbirliğinin ötesine giderek doğrudan ileri düzeyde tarımsal komünlere geçmişti. 1929 sonbaharında merkezi ve yerel otoriteler daha ileri düzeyde kolektif çiftlik biçimlerine geçilmesi çağrısı yapmıştı. 1929 yılı sonunda Kolektif Çiftlikler Merkezi Yönetim Komitesi büyük baş hayvanların ve kümes hayvanlarının azami ölçüde kamulaştırmasını savunan bir yönerge hazırlamıştı.

Stalin, *Başarıdan Başımızın Dönmesi* başlıklı makalesinde kapsamlı kolektifleştirme hareketinde gönüllülük ilkesinin ihlal edilmesini ve çiftçilerin kolektif çiftliklere katılmaya zorlanmalarını eleştirmişti. Ardından 14 Mart'ta toplanan Parti Merkez Komitesi bu tür aşırılıkların ve hataların önüne geçmek amacıyla *Partinin Kolektif Çiftlik Hareketindeki Rotasının Hatalı Anlaşılmasına Üzerine* başlıklı bir belgeyi karar altına aldı.

Ardından 3 Nisan'da Stalin *Pravda*'da Kolektif Çiftlik Üyelerine Cevap başlıklı yeni bir makale yayımlayarak kolektifleştirmedeki hatalı uygulamaları eleştirdi. Stalin'in bu iki makalesi ve Parti Merkez Komitesi'nin kararı bazı hataların düzeltilmesini sağladı. Ocak 1934 itibarıyla köylü hane halkının yüzde 71,4'ü ve ekilebilir alanların yüzde

87,4'ü kolektifleştirilmişti. 1937'ye kadar bu oranlar yüzde 93 ve yüzde 97'yi buldu. Tarımsal kolektifleştirme görevi tamamlanmıştı.

Tarımsal kolektifleştirmenin gerçekleştirilmesi Rusya'daki son ve en kalabalık sömürücü sınıf olarak ele alınan zengin köylülüğe son vermişti. Sonuç olarak nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan emekçi halk kırsal alanda üretim ve sınıf ilişkilerini temelden değiştiren sosyalist kolektivizm yoluna girmiş oldu. Böylece kırsalda sosyalizmin konumu güçlendirilmiş ve Sovyetler Birliği'nin tarım ülkesinden sanayi ülkesine dönüşümü teşvik edilmişti. Bu kolektifleştirme hareketi, tarımı ve köylüleri sosyalizm yoluna sokma deneyi olarak büyük bir önem taşıyordu. Sovyetler Birliği'nin dünyadaki ilk sosyalist ülke olduğu düşünülürse, proletaryanın politik iktidarı altında küçük üretime dayalı tarım ekonomisine uygulanan bu sosyalist reform Sovyetler Birliği'nin sınırlarının çok ötesinde bir önem ve etki taşıyordu. Öte yandan belirtmem gerekir ki, Sovyetler Birliği'nde gerçekleştirilen tarımsal kolektifleştirme özel bir tarihsel arka planda yürütülmüştü, belirli özgünlükleri ve yetmezlikleri söz konusuydu. Dolayısıyla, kanımca bu hareket ve izlenen yöntemlerin tüm ülkelerde geçerli olabilecek evrensel bir yol olarak görülmesi doğru olmayacaktır.

Sovyetler Birliği'nin Tarımda Kolektifleştirme Pratiğinin Dersleri

300

Kanımca bu deneyimden şu dersler çıkarılabilir:

(1) Kırsal alanda üretim ilişkilerinin (mülkiyet yapısı) dönüşümü üzerine alınacak tedbirlerde, üreticiler (insan etkeni) dahil olmak üzere üretici güçlerin gelişme düzeyi göz önünde bulundurulmalıdır. Köylülerin üretim coşkusu göz önünde bulundurmayan veya bu coşkuyu söndüren değişiklikler—dönüşüm süreci içinde—tekrar tekrar gözden geçirilmelidir. Birçok tarih araştırmacısı, o günlerde Sovyetler Birliği'nin kırsal bölgelerindeki köylülüğün üretim ilişkilerinde ve tarımsal

işletme sisteminde değişim için gl bir istek taşımadığını yazmıştır. Araştırmacılar arasında Sovyetler Birliği'nde Ekim Devrimi'nden sonra küçük tarım işletmeciliğinin gelişme potansiyelinin yeterince değerlendirilmediği ve teşvik edilmediği görüşleri de yaygındır. Stalin'in üretici glerin gelişme düzeyini ve köylü kitlelerinin özlemlerini dikkate almaksızın kırlarda üretim ilişkilerinin—daha ileri biçimlere—dönüştürülmesine daha fazla vurgu yaptığını söyleyebiliriz. O tek yanlı bir biçimde işletmelerde daha büyük lklere ulaşmaya ve kolektif mülkiyete geçişe önem vermişti. Bu yaklaşım ve bilişselliğin etkisi Stalin'den sonraki sosyalist liderleri de doğrudan etkilemiştir.

Daha sonraki liderler de genellikle üretim (mülkiyet) ilişkilerini daha ileri biçimlere dönüştürerek tarımsal üretimi ve ürün çıktısını yükseltmeye çalışmışlardır. Ancak bu beklentinin aksine bu yol uzun vadede durağan bir tarımsal üretime yol açmıştır. Bu yaklaşım İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerin tarımsal gelişimini de etkilemiştir. Çin ve Vietnam zerine etkileri ilerdeki bölümlerde ele alınacaktır.

(2) Sovyetler Birliği'ndeki topyekun kolektifleştirmede izlenen yol ve yöntemlerin pek parlak bir örnek oluşturmadığını söyleyebiliriz. Sovyet liderleri bir anda ülkenin her köşesini kaplayan bu kolektifleştirme dalgasını yukarıdan idari yönlendirme yöntemlerine başvurarak ilerletmişlerdi. Kırsal alanda üretim (mülkiyet) ilişkilerini yapay bir biçimde daha st düzeylere yükseltmeye çalışmışlar böylece üretici glerin gelişmesine ve üretkenliğe önemli zararlar verilmiş ve çiftçilerin üretim coşkusu olumsuz etkilenmiştir.

(3) Zengin köylülüğün (kulakların) tasfiye edilmesi sürecinde birçok hatalı uygulama ortaya çıkmıştır. Partinin zengin köylülüğü diğerlerinden ayırt etmede kullandığı ölçütler çeşitli belirsiz ve uygunsuz yönler iermişti. Bazı yerel otoriteler

zengin köylülüğe karşı alınacak tedbirleri kendi öznel yönelimlerine göre belirliyordu. Bu sorun sonradan düzeltilmesine karşın, meydana gelen olayların şoku ve etkileri büyük olmuştur.

(4) İçine girilen bu kolektifleştirme hareketi Lenin ve Bolşevik Partisi tarafından zorlu bir arayış sürecinde keşfedilen ve Sovyetler Birliği'nin koşullarına görece daha uygun olduğunu söyleyebileceğimiz Yeni Ekonomi Politikası (NEP) sisteminin sosyalist gelişme yoluna ve NEP'in tarımsal politikalarına son vermiştir. Lenin, kırlardaki küçük üretim biçiminin dönüşümünün uzun vadeli bir görev olduğunu ve bu dönüşümün öncelikle değişim/ticaret alanından başlatılarak zaman içinde tedricen üretim alanına kaydırılmasını daha uygun görmüştü. Lenin, partinin ilk aşamada köylüleri kooperatifleşmeye teşvik etme çabasını ihmal etmeksizin, onları birer ticari aktör haline getiren önlemlerin yararlı olduğunu savunmuş, ve Rusya'daki komünist partisinin artık önemli bir soruna yanıt ürettiğini yani, "bir yanda özel çıkar, ticari çıkar ile diğer yanda bu çıkarın devlet tarafından gözetimi (denetimi –çev.) ve kontrolünün birleştirilmesinin derecesini" öğrendiğini ifade etmişti.⁵⁸

302 — Lenin, sosyalizmin inşasında köylülerle işbirliğine ve kooperatiflere büyük önem veriyordu: "Gerçekten de, tam da siyasi iktidar işçi sınıfının elinde olduğu için, tam da bu siyasi iktidar tüm üretim araçlarının sahibi olduğu için, (şimdi -çev.) bize düşen tek görev, toplumu kooperatif toplulukları şeklinde örgütlemektir. Nüfusun büyük kısmının kooperatifleri örgütlemeye başlamasıyla birlikte, —geçmişte haklı olarak sınıf mücadelesi verilmesi gerektiğine, siyasi iktidarın ele geçirilmesi mücadelesi verilmesi gerektiğine inanmış kişiler tarafından meşru olarak dalga geçilen, küçümsenen, hor görülen—sosyalizm, otomatik olarak amacına ulaşacaktır.⁵⁹

58 Lenin, Ocak 1923, İşbirliği Üzerine.

59 A.g.e.

Lenin'e göre üretim kooperatifleri adım adım daha ileri düzeylere doğru yükseltilmeliydi. Böylece Lenin, bu ikinci aşamada çeşitli düzeylerde kooperatif işletmelerin teşvik edilmesini—daha uygun görmüştü. Lenin, ayrıca bu politikanın ikna ve gönüllülük temelinde uygulanması gerektiğini vurgulamıştı. Stalin'in savunduğu topyekun kolektifleştirme hareketi ise, açık bir biçimde Lenin'in daha önce koyduğu yaklaşım ve öngördüğü politikalarla çelişiyordu. Stalin'in savunduğu topyekun kolektifleştirme hareketi ise, açık bir biçimde Lenin'in yaklaşımı ve öngördüğü politikalarla çelişiyordu. Uygulama gönüllülük esasıyla yürütülmemiş, esas olarak idari yöntemler ve zorlama yollarına başvurulmuştu. Bu kolektifleştirme uygulamasının derinleştirilmesi ile birlikte ülkenin tarımsal ekonomiye yönelik yönetim sistemi de aşırı derecede merkeziyetçi bir nitelik kazanmıştı, bunun anlamı kırsal nüfusun ekonomik ve politik inisiyatifinin köretilmesi olmuştu. Bu olgunun çiftçilerin üretim yaşamına yansımaları ise genel olarak onların üretim coşkularının düşük kalması olmuştur. Sonuç olarak topyekun ve hızlı kolektifleştirme Sovyetler Birliği'nde uzun vadede geri bir tarım ekonomisine ve hatta tarımsal üretimde durağan bir yapısal niteliğe yol açan ciddi sonuçlar getirmişti.

III. Sovyetler Birliği Modelinin Oluşumu ve Nitelikleri

Sovyetler Birliği modeli, sosyalist sanayileşme ve tarımsal kolektifleşme sürecinde aşamalı olarak ortaya çıkmış, yüksek derecede merkeziyetçi bir politik, ekonomik ve kültürel sisteme denk geliyordu. Bu yapının oluşumu 1920'lerin ortasında Stalin'in iktidarıyla başlayıp, Stalin iktidarının geç döneminde sona erdi. Bu nedenle, Sovyetler Birliği modeli aynı zamanda Stalin modeli olarak da adlandırılır. Stalin modelinin şekillenme süreci, üç aşamaya bölünebilir.

Stalin Modelinin Başlangıçtaki Şekillenme Süreci

Stalin'in iktidarının 1924'te başlamasından 1930'ların başlarına kadar geçen döneme, Stalin modelinin oluşumunun ilk aşaması denilebilir. Bu dönemin en tipik özelliği, bir yandan Yeni Ekonomi Politikası'nın uygulanması, diğer yandan ise askıya alınması veya kısmen kısıtlanmasıdır, yani ikili bir politika söz konusudur. Stalin, Ocak 1924'te Lenin'in ölümünün ardından yaptığı konuşmada, Yeni Ekonomi Politikası'na devam edileceğini belirtmişti. 1924-28 arasında Yeni Ekonomi Politikası giderek daha dar bir ölçekte uygulanmaya başlandı, ancak uygulama tamamen durdurulmadı. 1929'un sonunda Stalin daha açık bir ifade kullandı: "Yeni Ekonomi Politikası'nı uygulamamızın nedeni, sosyalist amaçlarımıza hizmet etmesidir. Sosyalist amaçlarımıza hizmet etmediği zaman, bırakalım dibi boylasın!"⁶⁰ Bu aşamada, Yeni Ekonomi Politikası özünde sona yaklaşmıştı. 1930 yılında, SBKP(B)'nin On Altıncı Kongresi'nde Stalin, Yeni Ekonomi Politikası'nın son aşamaya geldiğini resmen ilan etti. Yeni Ekonomi Politikası'nın askıya alınması veya sonlandırılması, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin özgün politik ve ekonomik sisteminin oluşmasının başlangıcına işaret etmektedir. Bu birinci dönemin bir başka özelliği, sık ve şiddetli parti içi mücadelelerdi. Önce, Stalin, Zinovyev ve Buharin'in de içinde bulunduğu parti çoğunluğu, Troçki ve destekçilerine karşı mücadele etti. Bunu, Stalin ve Buharin'in Troçki-Zinovyev ittifakına karşı mücadelesi, ardından Stalin ile Buharin arasındaki mücadele ve en son olarak sağ sapmaya karşı mücadele kampanyası takip edecekti. Stalin, bu süreç boyunca, Bolşeviklerin parti içi tartışmalar-daki sahip olduğu demokratik kültürü giderek terk etti. Parti içi mücadelelerde "Amansız mücadele ve acımasız saldırılar yöneltme" yöntemi öne çıktı ve muhalif gruplar tasfiye edildi, böylece ve merkeziyetçi kişisel otoriterizm eğilimi giderek güçlendi. Zaman içinde Stalin etrafında kişiye tapma eğilimi

de giderek güçlendi. 1920'lerin sonuna gelindiğinde, a)parti-
nin, hükümetin (devlet) işlevlerini üstlendiği (parti ve devletin
çakıştığı) b) parti, hükümetin (devlet) ve orduda yetki ve gü-
cün küçük bir azınlığın elinde toplanması, hatta tek bir liderin
elinde olduğu yeni bir yapı oluşmuştu.

1929 Mayıs'ında SSCB Sovyet Meclisinin Beşinci
Kongresi, Sovyetler Birliği'nin Birinci Ulusal Ekonomik
Kalkınma Planı'nı kabul etti. Bu plan, Sovyetler Birliği'nin
planlı ekonomik yapısının ilk kez ortaya çıkışı olması bakı-
mından önemlidir. 1930-32 yılları arasında sanayi yönetim re-
formunun üzerine kredi, vergilendirme ve ücret reformları ek-
lendi ve böylece ekonominin yönetim yönteminde, piyasalara
belirli bir rol tanıyan yöntemden, ekonomiyi idari karar ve ida-
ri mekanizmalara dayalı olarak yöneten yönetime geçildi. Aynı
dönemde, Sovyetler Birliği topyekun tarımsal kolektifleştirme
hamlesiyle birlikte kolektif çiftlikler sistemini kurdu ve ilk
“Kolektif Çiftlik Yasası” hazırlandı. 1930'lara gelindiğinde,
Sovyetler Birliği'nde piyasa düzenlemelerini bir yana bırakan
ve idari yönetim mekanizmalarına odaklanan, yüksek düzeyde
merkeziyetçi ve planlı bir ekonomik sistem şekillendi.

Sovyetler Birliği Modelinin Oluşumunda İkinci Aşama

1930'ların başlarından Büyük Anayurt Savaşı patlak verdiği
1941 yılları arasında bu yüksek düzeyde merkeziyetçi politik-
ekonomik sistem daha da gelişti ve pekişti. 1934 yılındaki On
Yedinci Kongre'de Stalin genel sekreterliğe yeniden seçildi.
Kongre, İşçi Köylü Denetmenliği'nin (Rabkrin) ilga edilme-
sine karar verdi⁶¹ ve partinin Merkezi (Disiplin) Denetleme
Komitesi'ni Merkez Komite'ye bağlı bir organ hâle getirerek
statüsünü düşürdü. Aynı zamanda üretim alanındaki çeşitli ba-
kanlıklar, partinin sekreteryası ve merkezi örgütlenmeleriyle
ilişkilendirildi. Bu düzenlemelerle Stalin'in elinde topladığı

61 İşçi Köylü Denetmenliği'nin işlevi ve yetkileri Halkın Denetleme
Komisyonu'na devredildi.

güçler daha da ve parti iktidarıyla karakterize edilebilecek (partinin hükümet işlerini üstlenerek onu ikame ettiği) olan politik ve ekonomik sistem sağlamlaştı. Sovyetler'in 1936 Anayasası, aslında bu merkeziyetçi bir politik ve ekonomik rejimi düzenleyen yasaları içermiştir. Diğer yandan 1939 yılındaki On Sekizinci SBKP(B) Kongresi'nde muhalif hiziplerin etkilerinin daha da kırılmasını talep eden bir atmosfer hakimdi ve bu atmosfer içinde Stalin'in parti içindeki liderlik konumu daha da sağlamlaşmıştı.

Sovyetler Birliği Modelinin Oluşumunda Üçüncü Aşama

Sovyet-Alman savaşının patlak verdiği 1941'den, Stalin'in yaşamını yitirdiği 1953 yılına kadar olan dönem Sovyetler Birliği modelinin (siyasi ve ekonomik rejiminin) istikrara kavuştuğu ve güçlendiği dönemdi. Büyük Anayurt Savaşı'nın başlamasının ardından Stalin parti, hükümet ve askeri gücün yetkilerini elinde toplamıştı. Savaş döneminde, SBKP(B) Merkez Komitesi yalnızca bir genel oturum yaptı ve çoğu büyük meseleler, Merkez Komitesi yerine sadece Politbüro sekreteryası tarafından karara bağlanmıştı. Bu dönemdeki ekonomik yönetim sistemi halen bakanlık departmanı tarafından yönetilen, yüksek düzeyde merkeziyetçi bir sistemdi—fark, askeri sanayinin gelişmesine yapılan yoğun vurguydu. Savaşın ardından Sovyetler Birliği hem uluslararası hem iç politika alanında köklü değişikliklere tanık oldu fakat siyasi ve ekonomik sistemi özünde değişmedi. Savaş öncesinden kalan istikrarlı fakat katı çerçeve aynen korundu.

Sovyetler Birliği modelini tanımlayan nitelikler, ekonomi, politika ve kültür gibi tüm alanlarda yüksek derecede kolektivizasyon ve yüksek derecede merkeziyetçilikti.

Ekonomik sistem açısından Sovyetler Birliği Modeli'nin temel niteliklerini şöyle sıralayabiliriz:

(1) Bakanlık departmanlarının karar organları olarak merkezde bulunduğu yüksek derecede merkeziyetçi bir sistem. Ekonomideki yüksek derecede merkeziyetçi sistem, hem makro hem mikro ekonomik meselelerde karar yetkisini Merkez Komite'de topluyordu. Benzer şekilde, insan kaynakları, personel işleri, maddi ve mali kaynakların tahsisi ve kullanımı da Merkez Komitesi'nin yetkisindeydi. (2) Tekil sosyalist mülkiyet yapısı. 1936 Anayasası bireysel ve özel ekonominin varlığına izin veriyordu, ancak bireysel/özel ekonomi kapitalizmin bir yansıması olarak görülüyor ve kısıtlanıyor, hatta belli açılardan yasaklanıyordu. (3) Değer yasasını görmezden gelen, emredici planlı ekonomi sistemi.

Planlı ekonomik sistem emredici bir niteliğe sahipti. Diğer deyişle, plan yasal düzeyde de bağlayıcı idi, ikincisi, yüksek derecede merkeziyetçi bir uygulama idi. Makro plan hedefleri ve sayısal hedefler yukarıdan aşağıya belirleniyordu.

Üçüncüsü, plan evrenseldi, yani ekonomik yaşamın tüm alanlarını kapsıyordu. Tüm ekonomik süreç ve faaliyetler plana dahil ediliyordu. Dördüncüsü, kapitalist bir özellik olarak görülen piyasa düzenlemelerini reddeden bir planlama sistemi söz konusuydu.

(4) Ekonominin idari kararlarla yönetimi. Ekonomik yönetim parti ve hükümetteki yetkili departmanlarının karar ve yönergeleri ile yürütülüyordu. Ekonomik birimler ve şirketlerle ilişkiler söz konusu olduğunda ekonomi, idari araçlarla yönetiliyordu.

Siyasi ve kültürel sistemi bakımından Sovyetler Birliği Modeli şu niteliklere sahipti: (1) Yüksek düzeyde merkeziyetçi bir parti nderliği sistemi. SBKP ülkedeki tek partiydi. Başka herhangi bir partinin varlığına yasal olarak izin verilmiyordu. Parti ve devlet (hükümet) i i geçmişti ve devlet, her şeye önderlik eden partinin bir uzantısı konumundaydı. Parti her türlü toplumsal faaliyete, her türlü dernek ve sivil toplum oluşuna önderlik etmeliydi. Partiyle devlet arasındaki ayırım ortadan kalkmış, parti, devletin yerine geçmişti. (2) Görevlilerin seçilme yerine yukarıdan aşağıya atanması sistemi ve politik görevlerdeki dahil üst düzey görevlilerin ömür boyu görevde kaldığı sistem. (3) Halkın etkin denetiminden yoksun, yüksek düzeyde merkeziyetçi bir demokrasi uygulaması. (4) Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında ilişkilerde merkezin yetkilerinin aşırı ölçüde güçlü olması. Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetlerdeki, tüm parti işleri, politik, ekonomik ve kültür alanındaki işlerle ilgili birçok yetkiler merkezdeki Yüksek Sovyet meclisinin (Supreme Soviet) daimi organına verilmişti. (5) İnsanların toplumsal bilinç ve manevi/entelektüel yaşamında kişi kültü düşüncesinin yaygın olması ülkenin bilinç ve maneviyat alanında egemen olan kişilik kültü. (6) Sıkı sıkıya denetlenen bir kültür dünyası ve tek yönlü kültürel yaşam. Bilimsel ve teorik araştırmalar alanındaki dogmatizmin güçlü etkisi, gerçek bir canlılık ve yaratıcılıktan yoksunluk..

Sovyetler Birliği'nin politik ve ekonomik yapısının yüksek derecede merkeziyetçi bir biçimde kurulmuş olmasının derin bir toplumsal ve tarihsel arkaplana sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu sistemler ve tek bir kişinin öznel iradesinin sonucu değildi. Bu sistemin belirli bir tarihsel bir rasyonallitesi vardı, bir yandan ülkenin siyasi istikrarını sağlayarak önemli bir rol oynamış, diğer yandan Sovyetler Birliği'nin sosyalist inşa ve sosyalist dönüşümleri tamamlamasına destek olmuştu. Bu

sistem 1930'lar ve 40'larda sosyalist kuruluş ve reformları yerine getirme göreviyle baş başa olan Sovyetler Birliği'nin karşılaştığı yoğun sınıf mücadelesi ve karmaşık uluslararası ortamda ülkenin siyasi istikrarını sağlamıştı.

Sovyetler Birliği'nin politik ve ekonomik sistemi aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin, insan kaynaklarını, maddi ve mali kaynaklarını merkezileştirmesini sağlamış, diğer yandan hızla ağır sanayiye kurmasına katkı sağlamıştı. Bu sistemler, sosyalist sanayileşmenin ve sosyalist ekonominin maddi koşullarının hızlı bir biçimde yaratılmasına olumlu katkılarda bulundu. Bunun da ötesinde, bu politik ve ekonomik sistemler Sovyetler Birliği'nin faşizme karşı verdiği savaşta temel bir rol oynamıştı.

Fakat tüm bu katkılarının yanında, bu model, zaman içinde daha da gün yüzüne çıkan kimi bariz eksikliklerle de malûldü. Yeni oluşan uluslararası ve ulusal koşullar karşısında bu sistemde çeşitli dönüşümler ve reformlar yapılması kaçınılmaz olmuştu. Ancak, Stalin bu tarihsel zorunluluğu görememişti. Onun izleyen liderlerin reform çabaları ise başlangıçtaki orijinal çerçeveyi kökten değiştirmek yerine yalnızca kimi derine inmeyen onarım ve düzeltmelerden ibaret kaldı. Daha sonra Sovyetler Birliği'nin çöküşüne yol açmış olan bu yerleşik sistem ve onun getirdiği alışkanlıkların aşılması ve reforma tabi tutulması olağanüstü zordu, bu sistemin reforma tabi tutulması güçlü bir vizyon ve etkili politik bir iradeye gerek duyuyordu.

Sovyetler Birliği kendi sorunlu sistemini diğer sosyalist ülkelere dayatmış ve bu diğer sosyalist ülkelerdeki sosyalist kuruluş sürecini ciddi biçimde etkilemiş ve bu ülkelerin giriştikleri reform çabalarının önünde önemli bir set oluşturmuştu. Doğu Avrupa'da bu sistemi aşma yönündeki reform çabaları sonunda yönsüz bir çabaya dönüştü ve başarısız olarak ciddi hoşnutsuzluklar ve ayaklanmalarla karşı karşıya kaldı. Diğer sosyalist ülkeler ise Sovyetler Birliği Modeli'nin ağır etkisi

altında bulunmuş olmalarına karşın çeşitli derecelerde alternatif bir sistem oluşturma çabaları içine girdiler, bu reform çabaları içinde bir ileri bir geri zigzaglar içeren zorluklarla karşılaştılar, bunlar hala günümüzde dahi bu reform süreçlerini ilerletmeye çalışmaktadırlar.

Komünist Enternasyonal, uluslararası sosyalist/komünist hareketin tarihinde, proletaryanın siyasi partilerinin oluşturmuş olduğu üçüncü uluslararası örgüttü. Komünist Enternasyonal, yirminci yüzyılın en önemli uluslararası örgütlerinden biriydi. Komünist Enternasyonal örgütü, Mart 1919'dan Haziran 1943'e kadar geçen 24 yıl 3 aylık süre boyunca var olmuştu—bu tarihte oldukça kısa bir süre olmasına karşın—uluslararası sosyalist hareket ve dünya tarihine önemli bir etkide bulundu. Komünist Enternasyonal, kendisinden önceki diğer iki uluslararası örgütten hem örgütsel yapısı hem mücadele programı açısından farklı, yeni tipte ve birleşik bir dünya komünist partisiydi. Komünist Enternasyonal, Ekim Devrimi'nin ardından ortaya çıkan, dünya genelinde proletarya devriminin tepe noktasına çıktığı günlerde oluşmaya başlamıştı. Sovyetler Birliği bir başarı örneğiydi ve Komünist Enternasyonal'in geri lojistik üssünü oluşturmuştu, öte yandan Rusya Komünist Partisi'nin programı, örgütlenme ilkeleri ve mücadele tarzı Komünist Enternasyonal üzerinde çok etkili olmuştu. Rusya/Sovyetler Birliği ve RKP/SBKP, Komünist Enternasyonal'in tarihinde özel bir statüye sahip olmanın ve hayati bir rol oynamış olmanın yanı sıra, Komünist Enternasyonal'in tarihsel sürecinde belirleyici bir sorumluluğa da sahip olmuştu.

Başlık VI

Komünist Enternasyonal ve Çeşitli Ülkelerdeki Devrimler

I. Komünist Enternasyonal'in Kuruluşu ve Örgütsel Nitelikleri

I. Komünist Enternasyonal'in Ortaya Çıkışı ve Proletaryanın Uluslararası Mücadelesinin Önderlik Merkezi Olarak Belirlenmesi

Ekim Devrimi'nin zaferi, Rusya halkını emperyalist savaşların yarattığı felaketler ve sıkıntılardan kurtarmış, halka kendi iktidarlarını kurma olanağını vermiş ve böyle barışçıl ve demokratik bir yaşama kavuşmalarını sağlamıştı. Bu zafer, dünya genelinde çok sayıda işçi ve emekçinin ellerine silah alıp devrimci mücadeleye girişmelerini tetikledi. Bu durum, özellikle, 1918'den itibaren beş yıl boyunca devrimci bir zirve yaşayan Avrupa için geçerliydi. Bu devrimci zirve döneminde farklı ülkelerin proleterleri Ekim Devrimi'ni silahlı devrimci ayaklanmalar başlatmak konusunda bir örnek olarak görüyor, Sovyet iktidarı kurma perspektifiyle hareket ediyor ve genç Sovyet cumhuriyetini korumak için, burjuva devletlerin Rusya'nın iç işlerine müdahale politikalarına karşı mücadele ediyordu. Bu devrimci yükseliş sürecinde çeşitli

lkelerdeki sosyal demokratik partilerin içinde devrimci sol gruplar sağ kanattan koptu ve bağımsız komünist partiler veya örgütler kurma yoluna gitti. Ağağıda bu devrimci dönemin ne çıkan üç niteliğini ele alacağız:

Birincisi, Devrimin Hızlı Ykseliği ve eğitli ülkelerde Sovyet İktidarlarının Kuruluğu

Ocak 1918’de Finlandiyalı iğilerin bağlattığı devrim, devrimci ykseliğin iğaret fiğeğiydi. Finlandiyalı devrimci iğiler İği Komiteleri ve Kızıl Muhafız Alayları kurmuğ, burjuva hükümeti devirmiş ve yeni bir devrimci hükümet kurmuğtu. Finlandiya’da bir dizi radikal demokratik reform adım atıldı ve Sovyet Rusya’yla dostluk anlağması imzalandı. Kasım 1918’de Almanya’da iğiler ve denizciler ayaklandı, Hohenzollern Hanedanı’nın yıkılmasında belirleyici rol oynadılar, Hanedan yıkılarak yerine Weimer cumhuriyeti kuruldu. Ayaklanmalara nderlik eden devrimci sol (Spartakist grup) siyasi iktidarı ele geçiren burjuvaziye karėı kitlelere ve askerlere öncülük ederek silahlı bir kalkığma bağlattı. lke genelinde iği ve asker temsilcilerinden oluğan Sovyetler kuruldu ve Almanya Komünist Partisi’nin doğuğu ufukta göründü. Nisan 1919’da Münih’te Bavyera Sovyet Cumhuriyeti bir silahlı ayaklanma sonucunda kuruldu ve bu olay Alman Kasım Devrimi’nin zirve noktası oldu. Macaristan ve Slovakya gibi bağka ülkeler de bu devrimci ykseliğ sürecinde kendi Sovyet iktidarlarını kurdular. eğitli ülkelerdeki devrimler, olgun iği sınıfı partilerinin önderliğinden yoksun olmaları nedeniyle bağarısız olmuğ fakat uzun vadede Avrupa’daki devrimci birikimin geliğimini büyük oranda teğvik etmiş ve iği sınıfının ideolojik ve örgütsel düzeyini yükseltmişti.

İkincisi, çeşitli ülkelerde Sovyet Rusya'ya Yapılan Müdahalelerin Durdurulması Kampanyalarının Yürütülmesi

Yeni doğmuş olan Sovyet Rusya, emperyalizmin birleşik silahlı müdahaleleri karşı karşıya kaldı. Eylül 1919'da İngiliz işçiler, Manchester'da "Rusya'nın İç İşlerine Karışılmasına Karşı Mücadele Komitesi"ni kurdular. Liman işçileri ve denizciler, hükümetin müdahale birliklerine silah sevkiyatını durdurmak amacıyla greve gitti. 1920'de İngiliz işçiler, hükümeti, Rusya'nın iç işlerine karışmayı hedefleyen, Curzon'un verdiği notayı geri çekmeye zorladı. George Curzon, dönemin Britanya Dışişleri Bakanı'ydı. Polonya ve Sovyet Rusya arasındaki savaşta, Temmuz 1920'de, Curzon Sovyet Rusya hükümetine çektiği notada Kızıl Ordu'nun Polonya'nın doğu sınırlarındaki saldırılarına son vermesini talep etti. Söz konusu "sınır", "Curzon Hattı" olarak biliniyordu, ve galip devletler tarafından belirlenmişti. İngiliz işçileri Curzon'un Sovyet Rusya hükümetine çektiği notaya karşı sert bir tepki gösterdiler. Daha sonra Mayıs 1923'te Sovyetler Birliği'ne karşı "Curzon Ültimatomu" olarak bilinen¹ çok provokatif bir nota verildi. Notanın amacı, Sovyet Rusya'ya karşı silahlı müdahale için yeni bir temel yaratmaktı.

Bu ültimatom, Sovyet Rusya hükümeti ve Sovyet halkınca açıkça reddedildi. Fransız işçiler de hükümetlerinin Sovyet Rusya'nın iç işlerine karışmasını engellemek için bir dizi grev yaptı. Nisan 1919'da Karadeniz'de görevli Fransız denizciler isyan etti. İsyan, Fransız genelkurmayını Karadeniz'deki savaş gemilerini ve Güney Rusya'daki askeri birliklerini geri çekme kararı almak zorunda bıraktı. Temmuz 1919'da İtalyan işçiler

¹ İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon, 8 Mayıs 1923'te Sovyet Rusya hükümetine ültimatom vererek kimi taleplerde bulunmuştu. Çeşitli taleplerin arasında, "dini gruplara uygulanan baskılar" gerekçe gösterilerek, İngiltere'ye Sovyet Rusya'nın iç işlerine karışma yetkisi sağlanması da talep ediliyordu.

Sovyet Rusya'ya destek vermek amacıyla bir genel grev düzenledi ve öz savunma birlikleri kurmakta kullanılabilecek büyük miktarda eşya ve teçhizata el koydular. ABD'de Rusya'ya destek verecek gönüllü birlikleri oluşturulması amacıyla "Sovyet Rusya'nın Dostları Topluluğu" kuruldu. İşçilerin birçok ülkede yürüttükleri dayanışma eylemleri, dış müdahaleye karşı mücadelesinde Sovyet Rusya'ya uzatılan bir yardım eli oldu ve Rus proletaryasıyla diğer ülkelerin proletaryası arasındaki bağları kuvvetlendirdi.

Üçüncüsü, sol kanat sosyalistlerin sosyal demokrat partilerden daha da uzaklaşması; çeşitli ülkelerde komünist partilerin kurulması

Finlandiya Sosyal Demokrat Partisi'nin sol kanadı partiden resmen koptu ve 1918'de Finlandiya Komünist Partisi'ni kurdu. Almanya'daki sol kanat örgüt, Spartakistler Birliği, Bağımsız Sosyal Demokrat Parti'den koptu ve 1919'da Almanya Komünist Partisi'ni kurdu. Almanya, dünyada ilk işçi sınıfı partisinin-ulusal düzeyde- kurulduğu ülkeydi. Almanya Komünist Partisi'nin kuruluşu, Avrupa'da büyük etki uyandırdı ve birçok ülkede komünist örgütlerin kuruluşunu tetikledi. Komünist Enternasyonal'in kuruluşuna giden süreçte Avrupa ve Amerika'daki sekiz ülkede komünist partileri kurulmuştu, bunlar Arjantin Komünist Partisi, Finlandiya Komünist Partisi, Avusturya Komünist Partisi, Macaristan Komünist Partisi, Yunanistan Komünist Partisi, Polonya Komünist Partisi, Hollanda Komünist Partisi ve Almanya Komünist Partisi'ydi. Aynı dönemde İsviçre, Çekoslovakya, Fransa, İngiltere, Türkiye, ABD, Kanada ve Brezilya gibi ülkelerde de komünist örgütler kuruldu.

Ekim Devrimi'nin zaferi, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerdeki ulusal kurtuluş hareketi üzerinde de büyük etki uyandırdı. Ekim Devrimi'nin doğrudan etkisi ve teşviki altında Doğu Avrupa'daki ezilen uluslar mücadeleye başladı. Polonya ve

Çekoslovakya ulusal bağımsızlıklarını kazanırken, birleşik bir çokuluslu devlet olarak Yugoslavya kuruldu. Asya daha da güçlü bir ulusal kurtuluş hareketine şahit oldu. Kuzey Kore’de Bir Mayıs Hareketi, Çin’de 1919 Dört Mayıs Hareketi, Hindistan’da Sivil Direniş Hareketi ortaya çıktı, Türkiye’de Kemalist Devrim yaşandı. Bu hareketler halkın geniş kesimlerinin katılım gösterdiği geniş çaplı hareketlerdi, hareketlerin içinde önemli bir ağırlığa sahip olan işçiler emperyalizme ve feodalizme karşı mücadeleyi, sınıfın kurtuluşu için mücadele ile birleştiriyorlardı. Latin Amerika ve Afrika’da da çeşitli tip-te ulusal kurtuluş hareketleri ortaya çıkmıştı. Çeşitli ülkelerdeki ulusal kurtuluş hareketleri içinde yer alan birçok ilerici aydın, Ekim Devrimi’nin etkisi altında Marksizm-Leninizm’i benimsemeye ve yaymaya başladı, işçi hareketine bu görüşlerle öncülük etmeye giriştiler. Bu, ileri aydınların Marksizm-Leninizm’e yönelmesi komünist örgütlenmelerin oluşumu için sağlam bir zemin sağladı.

Ekim Devrimi’nden sonra uluslararası komünist hareketin ve ulusal kurtuluş hareketlerinin hızlı gelişimi ve çeşitli ülkelerde komünist parti ve grupların kurulması, Komünist Enternasyonal’in üzerinde yükseleceği somut zemini sağlamıştı. Bununla beraber, yeni bir enternasyonal, basitçe, devrimci durumun getireceği doğal kendiliğinden gelişimin bir sonucu olamazdı. Bir yandan, sol kanat sosyalistlerin birçok ülkede sosyal demokrat partiden kopması ve uluslararası sosyalist ittifakın parçası olması gecedен sabaha olacak iş değildi. Diğer yandan, yeni bir enternasyonalin kuruluşu, İkinci Enternasyonal’i tekrar canlandırma girişimleriyle kıran kırana mücadeleye girişmeliydi.

Birinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesinin ardından İkinci Enternasyonal, çeşitli ülkelerdeki sosyal demokrat partilerin şovenist tavırlarından dolayı bir tabela örgütüne dönmüştü. Devrimci sol kanat sosyalistler birçok ülkede savaş karşıtı faaliyetlere girişti, ancak bunların büyük kısmı kendiliğinden ve

münferit örneklerdi ve güçlü devrimci hareketlere dönüşüyor, haliyle proleter devrimler örgütleyemiyorlardı. Gelişen koşullar, birçok ülkede sol kanat sosyalistlerin yeni bir uluslararası örgütlenmenin kurulması ihtiyacını hissetmesini sağladı. Bu sorun üzerinde daha önceden düşünceler geliştirmiş olan Lenin'in önderlik ettiği Bolşevik Parti "yeni bir enternasyonal kurulması" için ilk çağrıyla yaptı ve bu yönde kimi aktif adımlar attı. İlk olarak Lenin, aralarında *İkinci Enternasyonal'in Krizi ve Sosyalizm ve Savaş*'in da olduğu kimi önemli eser ve makaleler kaleme alarak, İkinci Enternasyonal'in liderlerinin sosyal şovenist ve sosyal pasifist tutumlarını hem ideolojik/teorik hem de politik açıdan eleştirdi ve onları teşhir etti. İkinci olarak Lenin, birçok farklı kanallar üzerinden çeşitli ülkelerdeki sol kanat sosyalist güçlerle yakın ilişkiler kurdu ve onları bağımsız örgütsel yapılar kurmaları konusunda teşvik etti ve destekler verdi. Üçüncü olarak Lenin, çeşitli uluslararası toplantıları, sağ kanat ve ortayolcu güçleri eleştirmek için değerlendirdi, böylece sol kanat sosyalistlerin birliğinin güçlenmesine katkıda bulundu.

Eylül 1915'te İsviçre'nin Bern kenti yakınlarındaki Zimmerwald'da Birinci Uluslararası Sosyalistler Konferansı toplandı. Savaş döneminde düzenlenen toplantıya birçok ülkenin sosyalist partilerinden geniş yelpazeli bir katılım oldu. Katılımcıların çoğu merkez (ortayolcu) kanattandı, fakat toplantı, "oportünistlerden kopuşu daha da hızlandıran" bir etki yaratmıştı.² Toplantı boyunca Lenin, ve sol kanat temsilciler önemli çıkışlar yaptılar ve toplantının yönelimine önemli etkide bulundular ve toplantının sonunda Uluslararası Sosyalist Komisyon adı verilen bir koordinasyon organı oluşturuldu ve bir bülten çıkarılması kararı alındı. Bu toplantı Bolşevikler ile sol kanat güçler arasında ve sol kanadın kendi içinde ilk önemli yakınlaşma ve birlik adımı olmuştu. İkinci Uluslararası Sosyalistler Konferansı Nisan 1916'da İsviçre'nin Bern kenti

2 Lenin, Toplu Eserler, People's Publishing House, Pekin 1990, Cilt 27, s. 46.

yakınlarındaki Kienthal'da toplandı. Zimmerwald'da bir araya gelen sol kanat ,bu ikinci toplantıda daha da güçlenmişti. Toplantıda savaş karşıtı bir bildirge ve önemli bazı savaş karşıtı kararlara alındı. Fakat, toplantıda sol kanadın İkinci Enternasyonal'den kopma yönündeki teklifi kabul görmedi. Konferans, o yıl Hague kentinde toplanacak olan Tarafsız Sosyalistler (savaş politikaları ile uzlaşan grup) konferansına karşı da ortak bir tutum oluşturmamıştı. Lenin önerilerinin etkili olduğu bir barış çağrısı metni benimsenmesine karşın, emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi ve işçilerin silahlarını kendi hükümetlerine çevirmesi sloganı kabul edilmedi.

Bu iki konferansın ardından Zimmerwald'da oluşan ittifak, sol kanatla merkezci kanat arasında giderek açılan mesafe nedeniyle bölündü. Merkezci kanat, İkinci Enternasyonal çizgisine daha da yakınlaşırken sol kanat, Lenin önderliğindeki Bolşevik Parti çizgisi etrafında daha sıkı bir şekilde birleşti. Bu tablo, örgütler ve lider kadrolar açısından yeni bir enternasyonalin kurulmasının koşullarını olgunlaştırdı.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından emperyalist ülkeler, yenilgiye uğrayan ülkelerin paylaşılması için Paris'te toplanmaya başladılar ve aralarında yeni bir uluslararası ittifak kuruldu. "Barış"ın sağlanması, İkinci Enternasyonal'in tekrar canlanmasının da koşullarını sağladı. Sağ kanat sosyalist partiler 1919'da bir araya geldi ve Bern kentinde, "Bern Enternasyonal" olarak da bilinen Sosyalist İşçiler Enternasyonal'i kurdu. Bern Enternasyonal, İkinci Enternasyonal'in geç dönemindeki sağcı çizgiyi izliyor ve işçi hareketini bir kez daha revizyonizmle buluşturmanın yollarını arıyordu. Öte yandan yeni kurulmuş olan birçok komünist grup, hem ideolojik hem örgütsel açıdan henüz güçsüz ve toymamıştı, bu nedenle de kendi aralarında hızla bir ittifak kuramamaları durumunda revizyonizmin saldırıları karşısında asimile olabiliyorlardı. Bu nesnel durum, birçok ülkenin komünist partilerinin ve sol kanat örgütlenmelerinin, yeni bir enternasyonal

kurma fırsatını değerlendirmek üzere harekete geçmelerini kaçınılmaz kılmıştı.

Komünist Enternasyonal'ın Kuruluş Kongresi, 2-6 Mart 1919'da Rusya Komünist Partisi (Bolşevik)'in ev sahipliğinde, Moskova'da toplandı. Avrupa, Amerika ve Asya'daki 30 ülkeden 52 temsilcinin katıldığı kongrede, kimi sömürge ve yarı-sömürge ülkelerden temsilciler de bulunuyordu. O dönemde Çin Komünist Partisi henüz kurulmamıştı, dolayısıyla toplantıda Çin'den parti temsilci yoktu. Fakat Liu Şaozhou ve Zhang Yongkui, Yurtdışındaki Çinli İşçiler Birliği'nin başkanı ve genel sekreteri sıfatıyla, Çin Sosyalist İşçi Partisi adına Rusya'daki toplantıda hazır bulunmuştu.

Kongre'nin temel metinleriyle bizzat ilgilenen Lenin, bizzat *Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü* konulu bir raporu da kongreye sunmuştu. Rapor, kongrenin temel ödevi olarak burjuva demokrasisi yanılısamasını etkisizleştirme ve proletarya diktatörlüğünü kurmak üzere mücadele etme gerekliliğini vurguluyordu. Bu düşünce, pratikte Komünist Enternasyonal'ın gelecekteki tüm faaliyetlerinin teorik temeli oldu. Kongre konuyla ilgili karar metinleri yayımladı ve Lenin'in raporunda belirttiği çizgide, şiddete dayalı devrimlerle proletarya diktatörlüğünü kurma stratejisini belirledi.

318 Kongre aynı zamanda Komünist Enternasyonal Eylem Programı'nı da yayımladı. Program, proletarya mücadelesinin hedefini ve bu hedefe hangi yollardan gidileceğini açıkça ortaya koyuyor, çeşitli ülkelerin komünist partilerinin stratejik görevlerinin burjuva devlet mekanizmasını yok etmek, yeni tipte proletarya iktidarları kurmak, sömürücü sınıfların direnişini bastırmak, devletin yönetim işlerini işçilerin gerçekleştirmesini sağlamak, özel kapitalist mülkiyete dayalı ekonomik sistem yerine sosyalist ekonomiyi inşa etmek olduğunu savunuyordu. Program ayrıca çeşitli ülkelerin işçilerinin proletarya enternasyonalizmi ilkesine sıkıca sarılmalarını, mücadelelerini

koordine etmelerini ve birbirlerine destek olmalarını ve dünyaya emperyalist sistemini çökertmek için sömürge halklarının anti-emperyalist mücadelelerini etkin biçimde desteklemeleri gerektiğini öneriyordu.

Kongre, Komünist Enternasyonal'in inşa edilmesi hakkındaki kararın yanı sıra, *Dünya İşçilerine ve Komünist Enternasyonal Bildirgesi* isimli karar metinlerini de kabul ederek, tüm ülkelerdeki işçilere revizyonizmi terk etme ve proletarya diktatörlüğünü kurma mücadelesine katılma çağrısı yaptı.

Komünist Enternasyonal, sosyalist akımın İkinci Enternasyonal'in sağ kanadından kopuş sürecinde doğmuştu ve Bern Enternasyonal'i'ne karşı diş diş bir mücadeleye girişti. Komünist Enternasyonal'in kuruluşu, uluslararası komünist hareketin yeni bir evreye girdiğine işaret ediyordu. Komünist Enternasyonal, bir dizi yeni komünist partinin kurulmasını hızlandırdı ve çeşitli ülkelerdeki devrimci görevlerin gerçekleşmesine katkıda bulundu. 1920'ye gelindiğinde Komünist Enternasyonal'in dünya genelindeki üye partilerinin (şubelelerinin) sayısı 27'ye çıkmıştı. Devrimci hareketin genişlemesi ve Komünist Enternasyonal'in teorik görüşleri ve politik çizgisinin yayılmasıyla birlikte, örgütün dünya çalışanları arasındaki prestiji de giderek arttı. Dünyanın birçok ülkesindeki işçi sınıfı partileri ve örgütleri Komünist Enternasyonal'in parçası olmaya yönelmişti. Hatta Fransa Sosyalist Partisi, Almanya Sosyal Demokrat Partisi ve Britanya Bağımsız İşçi Partisi gibi İkinci Enternasyonal'in en güçlü merkezci partileri dahi İkinci Enternasyonal'den ayrılıp Komünist Enternasyonal'e katılmayı tartışıyordu.

Komünist Enternasyonal'in, siyasi etkisi ve örgütün çapı giderek genişlerken, önemli bir meseleyle yüz yüze kalmıştı: Örgütün genişlemesi karşısında Komünist Enternasyonal'in gevşek ve etkisiz bir birliğe dönüşmesi ve örgütün iç uyumunu

bozucu etkiler yaratacak merkezci (ortayolcu) partilerin katılımı nasıl engellenecekti? Lenin, İkinci Enternasyonal'ın başına gelenlerin Komünist Enternasyonal'ın başına gelmemesi için örgütsel yapının sağlam bir şekilde inşa edilmesinin ve geliştirilmesinin zorunlu olduğunu düşünüyordu. Bu amaçla, zamanında önlemler alınarak, Komünist Enternasyonal'ın örgütlenme ilkelerinin ve yönetici organlarının yetkilerinin tanımlanması gerekiyordu. 1920 yazında toplanan Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi, bu görevi yerine getirdi.

Kongre, Komünist Enternasyonal Tüzüğü'nü ve Komünist Enternasyonal'e Giriş Koşulları'nı belirledi.³ Buna göre Enternasyonal, çeşitli ülkelerin komünist partilerinin ortak örgütüydü ve örgütsel yapı ve isimlendirme de ortak olmalıydı. Örgütsel yapının ortak ilkesi demokratik merkeziyetçilik olarak tanımlanmıştı ve Komünist Enternasyonal'ın birleşik liderliği tarif edilmişti; farklı ülkelerdeki komünist partilerin, Komünist Enternasyonal'ın kolları oldukları, en üst otoritenin Komünist Enternasyonal kongresi olduğu ve gündelik örgütsel konularla Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi ve Prezidyumu'nun ilgileneceğinin altı çizilmişti. Komünist Enternasyonal'e girecek komünist partilerden yalnızca revizyonist partilerle ve merkezci politik gruplarla ideolojik ve politik ayrımlarını net bir şekilde ortaya koymaları değil, aynı zamanda Komünist Enternasyonal'ın birleşik önderliğine tabi olmaları da bekleniyordu.

Komünist Enternasyonal'ın örgütsel inşada birlik ve merkeziyetçilik ilkelerini benimsemesi, dünya partileri arasında gevşek bir işbirliği yapılanmasının ortaya çıkmasına ve bölünmelere

3 Komünist Enternasyonal'ın program belgesi ise kapsamlı bir araştırma ve tartışma sürecinden sonra 1929 yılında 6. Kongre'de oluşturulmuş ve karara bağlanmıştı. Altı bölüm ve yaklaşık 120.000 vuruştan oluşan bu tarihsel belge, aynı zamanda Marx ve Engels'in Komünist Manifesto'sunun biçimsel niteliklerini taşıyordu. Kongre, Program belgesine ek olarak bir de yeni bir tüzük belgesini karara bağlamıştı.

karşı etkili bir önlem oldu ve Komünist Enternasyonal'in birliğini ve sıkı, bağlayıcı yapılanmasını güvence altına aldı. Çapı ve etkisi giderek büyüyen bu örgütün, uluslararası komünist hareketin merkezi liderlik organı olmasını sağladı. Ancak Komünist Enternasyonal'in bu fazlasıyla merkeziyetçi liderlik yapısı, kimi ülkelerde komünist partilerinin gelişiminin önünü tıkamıştı.

II. Komünist Enternasyonal ve Sovyetler Birliği **Komünist Partisi**

Komünist Enternasyonal'in kurulması, büyük oranda Sovyet Rusya ve SBKP(B)'nin desteği ve teşvikine yaslanıyordu. SBKP(B), örgütün bütünsel gelişiminde kritik bir rol üstlendi ve örgüt içinde belirleyici bir pozisyona sahip oldu.

Komünist Enternasyonal'in kuruluşu tarihin kaçınılmaz bir sonucuydu, fakat dünyadaki devrimci durumun doğal-kendiliğinden bir sonucu değildi. SBKP(B) bu örgütün oluşumunda ortaya koyduğu inisiyatifle itici bir güç olmuştu. Kendisinden önceki iki enternasyonal örgüt deneyimiyle kıyaslandığında, Komünist Enternasyonal'in kısa sürede serpilip boy atması, yüksek bir ideolojik-teorik seviye tutturması, gelişkin bir örgütsel düzey oluşturmaları ve etkili bir mücadele tarzı stratejisi geliştirebilmesi, ve dünya ölçeğinde etkili bir uluslararası örgütlenme olması temel olarak SBKP(B)'nin ve Sovyetler Birliği'nin desteği sayesinde oldu. Çeşitli alanlarda Lenin'in kişisel dahli ve koordinasyonunun sonucu olarak yeni kurulan birçok komünist partisi İkinci Enternasyonal etkisinden kesin biçimde sıyrıldı, Bolşeviklerin bayrağı altında birleşti ve komünist partilerin koordineli ve birleşik küresel örgütünü oluşturdu.

Komünist Enternasyonal'in ilk zamanlarında SBKP(B), örgüt içindeki genç komünist partilere rehberlik ediyordu çünkü bu partiler, teorik derinlik ve mücadele deneyimi kadar güçlü örgütlerden de yoksundu. Lenin, farklı ülkelerdeki devrimci

mücadelenin karşı karşıya olduğu özgün meseleleri göz önünde bulundurmayı ihmal etmeksizin, büyük çaba göstererek onlara titiz bir biçimde destek oluyordu..

Leninizm, Komünist Enternasyonal'in parçası olan partilerin ideolojik rehberiydi. Farklı ülkelerin partileri, örgütsel ilkeler, parti programı ve mücadele tarzı (stratejisi) konularında Rus deneyiminden öğreniyor ve dersler çıkarıyordu. Öte yandan Rusya Komünist Partisi Komünist Enternasyonal içinde bir yandan "Sol çocukluk hastalıkları ile mücadele etmede, diğer yandan dünya proleterlerinin tek bir birleşik cephede birleşmesinde ve İkinci Enternasyonal'in etkisini kırmada büyük çabalar sarf ediyordu.

Tüm bunlar Sovyet partisinin Komünist Enternasyonal içinde nesnel olarak özel bir pozisyona sahip olmasını beraberinde getirmişti. Ayrıca Sovyetler Birliği'nin bazı liderleri örgüt içinde—genellikle Stalin'de görülen bir tutum olarak—Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını öne çıkarıyor ve Sovyet partisinin yurtdışında sözünü ettiğimiz özel konumundan yararlanmaya çalışıyordu, Bu olumsuz tutumun sonucunda Sovyet partisi diğer tüm partilere "liderlik bahşeden" parti konumunu benimsiyor, proletarya enternasyonalizmi ilkesini ihlal ediyordu.

322 SBKP'nin Komünist Enternasyonal içerisindeki bu özel statüsü ve henüz Komünist Enternasyonal'de bu tür sorunları önleyebilecek kısıtlayıcı mekanizmaların oluşturulmamış olması, SBKP'nin kolaylıkla Komünist Enternasyonal'in tamamını etkisi altına almasını sağlıyordu. Bir yandan SBKP'nin "doğru görüş ve başarılı deneyimlerinin dersleri" sıklıkla diğer partileri kısıtlayan bir "disiplinin" dayanağı haline getiriliyor, diğer yandan SBKP'nin yaptığı çeşitli hatalar diğer partileri ve onların politik mücadelelerini önemli ölçüde etkiliyordu. Bu olumsuz durum, Komünist Enternasyonal'in 1924-1935 yılları arasında döneminde daha da belirginleşmişti. Özellikle Lenin'in yaşamını yitirdiği 1924'ten 1929'a kadar olan ve SBKP

içinde büyük iç mücadelelerin yaşandığı dönem, Komünist Enternasyonal'in diğer şubeleri (diğer partiler) üzerinde ağır sonuçlar yaratmış ve örgütün düzenli olağan faaliyetlerine dahi ket vurmuştu. SBKP'nin bu özel statüsü, partiler arasında normal ilişkilerin kurulmasını ve enternasyonalizm ilkesinin uygulanmasını engelliyor, Komünist Enternasyonal'in iç canlılığına ket vuruyordu. Bu dünya geneline yayılmış olan çok sayıdaki partinin kendi kolektif aklını kullanmasını ve kendi öz-inisiyatifini hayata geçirmesini teşvik etmeyen bir sonuca yol açıyordu. Dolayısıyla Komünist Enternasyonal kimi kaçınılması gereken hatalar yapmış ve birçok ülkedeki devrimci mücadeleler, SBKP'nin “büyük parti şovenizmi” ve “büyük ulus şovenizmi” tutumunun kurbanı olmuştu.

III. Komünist Enternasyonal Kongresinin Başlıca Görevleri ve Mücadele Politikaları

Komünist Enternasyonal'in kuruluşundan feshine kadar geçen 24 yıllık süreç, üç döneme ayrılabilir. 1919-1923 yılları **Komünist Enternasyonal'in erken dönemi**, kuruluş ve konsolidasyon dönemi olarak görülebilir. Yalnızca dört yıl içinde Komünist Enternasyonal, çeşitli ülkelerden komünist partilerin içinde bulunduğu muazzam bir yapı kurmayı başardı ve bu başarı, Komünist Enternasyonal'in gelişimine büyük ivme kazandırdı. 1924-1935 arasındaki orta dönem, Komünist Enternasyonal'in diğer partileri Bolşevikleşme çabasını yürüttüğü ve dünya genelindeki mücadelede “sınıfa karşı sınıf” mücadele stratejisine hazırlandığı dönemdir. Bu dönemde, koşulların çözümlenmesinde düşülen analiz hatalarından dolayı birçok “sol” hataya imza atılmıştır.

1935-1943 yılları arası, Komünist Enternasyonal'in geç dönemidir. Bu dönemde Komünist Enternasyonal, antifaşist halk cepheleri kurma doğrultusunda büyük işler yapmıştır. Komünist Enternasyonal toplamda 24 yılda yedi kongre yapmış ve bu kongrelerin her biri, belirli tarihsel koşullar

karşısında belirli görevlerin gerçekleştirilmesi hedefini önüne koymuştur.

Komünist Enternasyonal'in Birinci Kongresi, Moskova'da 2-6 Mart 1919'da toplandı. Öncelikli görevi Komünist Enternasyonal'i kurmak ve Komünist Enternasyonal'in Eylem Programı'nı yürürlüğe koymaktı.

19 Temmuz ve 7 Ağustos 1920 arasında, Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi toplandı. Kongre'ye 41 ülkeden 67 grubu temsilen 217 delege katıldı. Bu kongre, Komünist Enternasyonal'in etkisinin hızla arttığı bir dönemde toplanmıştı. Dünya genelinde sosyal demokrat akım içerisindeki bölünme ve kopmalar hızlanıyor ve komünist partiler güçleniyordu. İkinci Kongre'nin katılımcıları arasında çeşitli ülkelerden gelen komünist parti ve grupların temsilcilerinin yanında Almanya Bağımsız Sosyalist Partisi'nden, Fransa Sosyalist Partisi'nden ve doğudaki sömürge ülkelerden de temsilciler vardı. Bu yüzden, bu kongre gerçek anlamda uluslararası nitelikli bir temsilciler toplantısı idi.

Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi, üç konuya odaklandı:

(1) **Örgütsel inşaa meselesi:** Toplantı, Komünist Enternasyonal Tüzüğü'nü ve Komünist Enternasyonal'e katılım koşullarını belirledi ve Komünist Enternasyonal'in örgütsel yapısı, görevleri, ilkeleri, eylem biçimi ve gelişimine ilişkin düzenlemeleri açık biçimde tanımladı.

(2) **“Sol” çocukluk hastalıklarına karşı mücadele etme ve doğru strateji, politika ve yaklaşımları yerleştirilmesi:** Küresel devrimin zirve yaptığı bu dönemde Avrupa ve Amerika'daki işçiler arasında “sol” düşünsel eğilimlerin kimi yansımaları görülüyordu. Kimi işçi liderleri ve komünistler, bir yandan devrim çağrıları yapıyor, öte yandan deneyimsizlikleri nedeniyle sağ oportünizm ve revizyonizme karşı mücadele ederken bir diğer aşırı uca “sol” savruluyorlardı. Bu

“sollar” toplumsal mücadeleleri örgütlemeyi, sendikal mücadeleyi ve sendikaların işlevini reddediyor, her türlü uzlaşma ve tavize karşı çıkıyor, sınıf ile partiyi, devrimci öncü ile kitleleri tamamen birbirlerini karşısına koyuyorlardı. “Doğrusu parti diktatörlüğü müdür yoksa sınıf diktatörlüğü mü?”, “kitlelerin diktatörlüğü mü öncünün diktatörlüğü mü ?” gibi saçma sorular ortaya atıyor, hatta sosyalist partilerdeki ve sendikalardaki saygın liderleri itibarsızlaştırmayı ve devirmeyi önlerine bir görev olarak koyma yoluna gidiyorlardı.

Komünist Enternasyonal, “sol” çocukluk hastalıkları ile mücadeleyi temel meselelerden biri olarak gündemine aldı. Lenin bu amaçla *Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı* kitabını kaleme alarak, hatalı “sol” görüşleri eleştirmiş ve proletaryanın mücadele stratejisi ve taktiklerine ilişkin temel Marksist teorileri geliştiren açıklamalar ortaya koymuştu.

Lenin, bu çalışmasında ilk olarak, Ekim Devrimi’nin uluslararası anlamı üzerine durmuş ve Bolşevik Partisi’nin işçi sınıfı devrimi konusundaki teori ve politikasının, tüm ülkelerdeki devrim süreçleri açısından **genel bir örnek olduğunu** vurgulamıştı. Diğer ülkelerin komünistleri, Rus devriminin kendine has özelliklerini ve yaratıcı deneyimlerini genel olandan ayırt edebilmeyi başarmalıydı. Özgün olan deneyler evrenselleştirilmeliydi. Bu anlamda, komünistler Rus devriminin özgün deneyimlerini aşırıya götürmemeli, bunları mutlaklaştırmamalıydı. İkinci olarak Lenin, partinin devrimde önderlik rolü ve disiplinli bir parti oluşturulması meselelerinin öneminden bahsetmiş ve burjuvaziyi yenmenin temel koşullarından birinin, proletarya partisinin koşulsuz bir merkezîyetçiliğe ve sıkı bir disipline sahip olması olduğunu altını çizmişti. Lenin, üçüncü olarak parti liderleri, siyasi parti, sınıf ve kitleler arasındaki ilişkileri açıkladı: “Kitlelerin sınıflara bölündüğü en temel bilgidir; aynı biçimde kitleler ile sınıfları ayırmak—ancak ve ancak—genel kitlenin büyük çoğunluğu söz konusu olduğunda anlamlı olabilir, bu ayırmamada [kitleler dendiğinde

bireylerden oluşan grupların -çev.] toplumsal üretim sistemindeki statülerine göre farklılaşmaları dikkate alınmaz, ve [bu birey grupları] toplumsal üretim sisteminde var olan belirli statüleri tanımlayan kategorilerle sınıflandırılmaksızın kitleler olarak nitelenir. Buna karşın bilinen en temel gerçek, bir kural olarak, çoğu durumda—en azından günümüzün uygar ülkelerinde—sınıfların siyasi partiler tarafından yönlendirildiğidir, aynı biçimde bir siyasi partinin, genel bir kural olarak, liderler (liderlerin oluşturduğu grup) olarak anılan, en çok sorumluluk gerektiren görevlere seçilen, sözü ve eylemine en çok değer verilen, en etkili ve en deneyimli kişilerden oluşan, az ya da çok istikrarlılık niteliğine sahip bir liderler (grubu) tarafından yönetildiğidir. Bütün bunlar en temel bilgilerdir.”⁴

Dördüncü olarak Lenin, Marksizmin strateji ile ilgili görüşlerini (strateji bilimini) açıklamıştı: parti güçlü düşmanı alt edebilmek için mutlaka halkın geniş kesiminin ve kamuoyunun desteğini kazanmaya çalışmalı ve kitlelerin içinde olmalıydı, parti onların çalışma alanlarında faaliyet yürütmeliydi. Parti, düşman güçlerin kendi aralarındaki çelişkilerden yararlanmayı, düşmana karşı mücadelede fırsatları değerlendirerek çok sayıda müttefikler kazanmayı öğrenmeliydi. Parti, devrimci uzlaşmalar yapabilmede ustalaşmalı ve olabildiğince esnek taktikler izlemeliydi. Lenin devrimci strateji ve politikalar üzerine önerilerini iki genel ilke olarak özetleyip genelleştirmişti: bincisi parti “kitlelerin en geniş kesimlerinin desteğini” kazanmalı, ikincisi, devrimci mücadelelerin yürütüldüğü farklı ülkelerin yerel/ulusal nitelikleri ile Marksizmin genel ilkeleri birleştirilerek uluslararası komünist hareketin genel çizgisine bağlı kalınmalı; bu anlamda dünya üzerindeki sosyalist mücadeleler çoğul bir karakter taşımalıydı. Lenin şöyle yazıyordu: “Aynı bu çeşitlilik, insanlığın bugünün emperyalizmden yarının sosyalist devrimine giden yolunda da kendisini ortaya koyacaktır. Bütün uluslar, sosyalizme ulaşacaktır—bu

kaçınılmaz bir gelişmedir. Ancak hepsi bunu tam aynı biçimde yapmayacaklar. Her birisi bu yola kendisinden; kendisine ait belli bir demokrasi biçimini, kendi proletarya diktatörlüğünün belli bir çeşidini gerçekleştirecek ve toplumsal yaşamın çeşitli farklı alanlarında değişen biçimlerde sosyalist dönüşümleri gerçekleştirerek bunu yapacaklardır.” Sosyalizme giden yolda; bu “çeşitliliğe” katkıda bulunan, esas olarak tarihsel koşullar, uluslararası ortamdaki derin değişiklikler, her ülkenin kendi politik, ekonomik ve kültürel özgün gelişiminden kaynaklanan ulusal karakterler gibi birçok faktör rol oynayacaktı.

Lenin’in yürüttüğü bu tartışmalar, Komünist Enternasyonal’deki birçok temsilci tarafından da benimseniyordu. Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi, Lenin bu görüşleri doğrultusunda örgütün temel stratejik ilkelerini tanımlayan kimi karar belgelerini onaylamıştı. Kanımca bu değerli strateji görüşleri bugün hala geçerliklerini korumaktadır.

(3) Komünist Enternasyonal ulusal kurtuluş hareketlerinin yükselişini dikkate alarak, ezilen uluslar ve sömürgeler meselesini gündemine almıştı.

Ulusal kurtuluş hareketlerinin yükselişi, karşısında benimsenecek politikalar proletaryanın uluslararası mücadelesi açısından önemli bir sorun haline gelmişti. Lenin, bu kongrede tartışılmak üzere *Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu Üzerine Tezlerin İlk Taslağı* metnini ve *Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu Üzerine Komite Raporu*’nu sundu. Rapor, ilk olarak, dünyanın ezen uluslar ve ezilen uluslar olarak ikiye bölündüğünü tespit ediyor ve komünistleri, sömürgeler meselesini bu bakış açısından ele almaya çağırıyordu. Rapor ayrıca kapitalist ülkelerdeki proleterlerin, ezilen ulusların kurtuluş mücadelelerini desteklemeleri, ezilen ulusların proleterlerinin de kapitalist ülkelerdeki proleterlerin kurtuluş mücadelelerini desteklemeleri gerekliliğinin altını çiziyordu. Raporda, sömürge halkların devrimlerinde ilk adımın, antiemperyalist ve anti-feodal

nitelikte bir burjuva-demokratik devrimi yapmak olduğu da belirtiliyordu. Bu devrimin öncü gücü proletarya, devrimin yaslanacağı temel güç de köylülük olacaktı. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin komünistleri bir yandan feodalizme karşı mücadele eden köylü hareketini diğer yandan yerli burjuva demokratların antiemperyalist ve anti-feodal mücadelelerini desteklemeli ve bunlarla ittifak kurmalıydı. Fakat proletarya, demokratik devrimlerde bağımsızlığını korumalıydı.

Bu Kongrenin ardından Komünist Enternasyonal, 1-7 Eylül 1920’de Bakü’de Birinci Doğu Halkları Konferansı’nı topladı ve “Dünyanın tüm işçileri ve ezilen halklar, birleşin!” şiarını yükseltti. Konferans, sömürge ve yarı-sömürge ülkelere devrimci hareketlerin gelişimine güç veren bir etkide bulunmuştu. Kongre Türkiye’deki Mustafa Kemal önderliğindeki genel ulusal devrimci de değerlendirerek, başta işçi ve köylüler olmak üzere ilerici güçlere seslenen bir bildirgeyi karara bağladı.

Bakü Kongre’sinde Milliyetlere göre katılım dağılımı şöyleydi:

Kongre’de delegelerin ülkelere göre dağılım şöyleydi: Azerbaycan 469, Dağlık Kafkasya 461, Türkistan 322, İran 202, Gürcistan 137, Ermenistan 131, Türkiye 105, Kırgızistan 85, Afganistan 40, Tataristan 20, Hindistan 14, Buhara 14, Khiva14, Başkır 13, Kırım 8, Kalmuk Cumhuriyeti 8, Çin 7. Delegelerin ulusal oluşumuna göre ise Sorkin’in kaynağı şöyle belirtir: Azerbaycanlılar 336, Türkler 273, (muhtemelen Kumuklar ve Avarlar da dahil olmak üzere bütün Lezgiyanlar) 218, İranlılar 204, Ermeniler 160, Gürcüler 110, Ruslar 109, Özbekler 90, Çeçenler 85, Kırgızlar 77, Tatarlar 70, Hintliler 14, Çinliler 7, Araplar 6. Farklı uluslardan oluşan 291 diğer delege ile 53 kadın delege de bulunmaktaydı.

Araştırmacı Sorkin'e göre, aynı arşiv kaynakları,1926 adet delegenin parti üyeliği esas alınarak yapılan dağılımını da vermektedir. Bu rakamlar şöyledir: Komünistler 1071, Komünist Parti sempatizanları 334, Genç Komünistler 31, partisizler 467, Sosyalist Devrimciler 1, sol kanat Sosyalist Devrimciler 1, Anarşistler 1, Komünist Bundcular 11 ve İran Devrimcileri 9.

Kongre'nin Başkanlık Üyeleri şu isimlerden oluşmuştu:

Ryskulov, Abdurashidov, Karriyev (Türkistan); Mustafa Suphi (Türkiye); Wang (Çin); Karid (Hindistan); Mulabekdchan, Radhmanov (Khiva), Mukhamedov (Buhara); Korkmasov (Dağıstan); Digurov (Terek Bölgesi); Aliyev (Kuzey Kafkasya); Kostanyan (Ermenistan); Narimanov (Azerbaycan); Yenikeyev (Tatar Cumhuriyeti); Amur-Sanan (Kalmuk Cumhuriyeti); Makharadze (Gürcistan); Haidar Khan (İran); Aga-Zade (Afganistan); Narbutabekov (Taşkent); Makhmudov (Fergana); Takhsim-Baari, Kaavis-Mahomed (Anadolu); Kuleyev (Hazar); Niyas Kuli (Türkmenistan); Kari Tadzhi (Semerkant); Nazyr-Sedyki (Hindistan); Sidadzheddin, Kardeşğlu (Dağıstan); Yelchiev, Musayev (Azerbaycan); Azim (Afganistan); Abdulayev (Khiva). Ve Kongre Sekreteri olarak Ostrovsky.

Kongreye katılanların ideolojik ve partisel dağılımı şöyleydi: 329

Araştırmacı Sorkin'e göre, aynı arşiv kaynakları,1926 adet delegenin parti üyeliği esas alınarak yapılan dağılımını da vermektedir. Bu rakamlar şöyledir: Komünistler 1071, Komünist Parti sempatizanları 334, Genç Komünistler 31, partisizler 467, Sosyalist Devrimciler 1, sol kanat Sosyalist Devrimciler 1, Anarşistler 1, Komünist Bundcular 11 ve İran Devrimcileri 9. Bakü Kongresi 4.oturumunda aldığı önemli bir karar ile Türkiye halkını

ve ulusal güçlerini, Osmanlı imparatorluğunu emperyalist savaşa sokan Alman Yanlısı gerici güçlere karşı uyarmış ve bu gerici güçlerin kendilerini düzeltmeleri çağrısı yapmıştı:

Türkiye ile ilgili karar belgesi şu görüşleri içermiştir:

Birinci Doğu Halkları Kongresi Enver Paşa'nın kongreye mektupla ilettiği mesajını ve Türk ulusal devrimci hareketinin temsilcisi İbrahim Tali'nin mesajını dinledikten sonra aşağıdaki kararı almıştır:

1. Kongremiz, başta ve öncelikle İngiliz ve Fransız emperyalist haydutları olmak üzere, Doğu halklarım sömüren ve boyunduruk altına alan ve bütün dünyanın emekçi yığınlarını köle düzeyinde tutan dünya emperyalizmine karşı mücadele etmekte olan bütün Türk mücahitlerine sempatisini ifade eder. Komünist Enternasyonal'in 2. Kongresinde olduğu gibi, Doğu Halkları Birinci Kongresi de Doğu'nun ezilmiş, halklarını yabancı emperyalistlerin boyunduruğundan kurtarmak isteyen genel nitelikli ulusal devrimci hareketleri destekleyeceğini ilan eder.

2. Bununla birlikte, Kongre Türkiye'deki genel ulusal devrimci hareketin yalnızca yabancı ezen güçleri hedef aldığını ve bu hareketin başarısının Türk köylü ve işçilerini baskı ve sömürünün her cinsinden kurtuluşu anlamına gelmediğini açıklar. Bu hareketin başarısı tarım sorunu ve vergi sorunları gibi Türk çalışan yığınları için en önemli olan sorunları çözmeyecek ve Doğu Dünyasının kurtuluşu önündeki temel engeli ortadan kaldırmayacaktır diğer deyişle ulusal (ülke içi -çev.) anlaşmazlıkları ve çelişmeleri ortadan kaldırmayacaktır.

3. Kongre, bu hareketin içindeki geçmişte Türkiye köylü ve işçilerini emperyalist gruplardan birinin çıkarları yararına kıyımına sebep olmuş bulunan

ve böylece Türkiye'nin emekçi yığınlarını küçük bir zenginler grubu ve yüksek rütbeli görevli subayların çıkarları lehine ikili (iç ve dış sömürü -çev.) bir biçimde yoksulluğa ve mahfına mahkûm etmiş olan gruptan önderlere karşı özel bir dikkatle yaklaşmak konusunda dikkat çekmeyi gerekli sayar. Kongre, bu önderlere emekçi yığınlara hizmet ederek ve geçmişteki hatalı adımlarını düzeltmeğe hazır olduklarını eylemleriyle göstermelerini önerir. Kongre, bir yandan Türkiye'nin ve bütün Doğu'nun emekçi yığınlarını Türkiye'deki genel karakterli ulusal devrimci hareketini desteklemeğe çağırırken, Türkiye köylü ve işçilerini kendi bağımsız örgütlerinde birleşmeye ve kendi özgürleşme davalarını sonuna kadar sürdürmeye hazır olmaya çağırır; ve onları bu özgürleşme davalarını, yerli zengin bürokrat ve generaller (Türk zenginleri, zengin köylüler, bürokratlar ve generaller paşalar, derebeyleri ve benzeri) üzerindeki etkilerini kullanarak engellemeye çalışan yabancı emperyalistlere izin vermemeye çağırır. Sadece bu yolla Türkiye emekçi halkı bütün sömürücülerden ve ezenler karşısında kendi kurtuluşunu gerçekleştirebilir ve böylece topraklar, fabrikalar, madenler ve ülkenin bütün zenginlikleri emekçilerin yararına yalnız bu koşul altında hizmet edebilir. Evet yalnızca bu yolla.”

11 Haziran ve 22 Temmuz 1921 arasında, **Komünist Enternasyonal'in Üçüncü Kongresi** açıldı. Kongreye 54 ülkeden 605 temsilci katıldı. Kongrede Lenin uluslararası durumun yeni niteliklerini ve gelişimini inceleyen bir rapor sundu. Kongre, Lenin'in raporuna dayanan, *Genel Uluslararası Durum ve Görevlerimiz* başlıklı karar metnini kabul etti. Metinde, devrimci yükselişin geriye çekilmeye başladığı ve Komünist Enternasyonal'in stratejisini saldırıdan savunma pozisyonuna çekmesi ve devrimin yavaş geliştiği bu yeni

koşullarda “ihtiyatlı ve sağlam bir hazırlık” dönemine girmesi gerektiği belirtiliyordu.⁵ Kongre, koşulları göz önünde bulundurmayan kör saldırı stratejisini eleştirmek ve proletarya devrimi stratejisine dair teorik yaklaşımı belirlemek bakımından, taslağı Lenin tarafından kaleme alınan *Strateji Üzerine* adlı metni kabul etti. Metin, o dönemde Komünist Enternasyonal için birinci önceliğin işçilerin geniş çoğunluğunun desteğini kazanmak olduğunu belirtiyordu. Çeşitli ülkelerin komünistlerinin “kitleler arasında çalışma yapması” ve böylece kitlelerin gereksinimlerini kavraması, işçilerin çoğunluğu üzerinde geniş bir etki sahibi olabilmek için derinlemesine ve özenli bir faaliyet yürütülmesi gerektiği vurgulanıyordu. Komünistlerin işçilerin çoğunluğunun desteğini alabilmeleri için öncelikli yollar, sınıfın acil ihtiyaçlarıyla uyumlu bir faaliyet yürütmek ve işçilerin gündelik ihtiyaçlarının karşılanması için verilen mücadeleleri yükseltmekti. Metin, partilerin birinci önceliğinin sendikaların desteğini ve komünist olmayan partilerin (sosyal demokrat, sosyalist, işçi partileri, vb.) etkisi altındaki kitlelerin desteğini kazanmak olduğunu belirtiyordu. Metin aynı zamanda işçi sınıfının birleşik cephesi stratejisini öne çıkarıyor ve farklı ülkelerin komünistlerini, revizyonist ve sosyal demokrat partilerle işbirliği yapmaya ve işçi sınıfının acil çıkarları için kavga vermeye teşvik ediyordu.

332

5 Kasım-5 Aralık 1922’de **Komünist Enternasyonal Dördüncü Kongresi**’ni topladı. 58 ülkeden 408 temsilci kongreye katıldı. Kongre, Üçüncü Kongre’de karar altına alınan stratejik yaklaşımı daha da ayrıntılandırdı. İlk olarak, *Stratejik Meseleler* metni kabul edildi ve işçi sınıfının birleşik cephesinin önemi bir kez daha vurgulandı. Metinde şöyle deniyordu: “Birleşik Cephe, temelde, komünistlerin başka partilere veya gruplara üye olan ve herhangi bir gruba üye olmayan tüm işçilerle el ele, işçi sınıfının burjuvaziye karşı acil, temel

5 Lenin, Toplu Eserler, Çince 2. Baskı, Cilt 42, s. 104.

çıkarlarını savunmak için ortak bir mücadele vermesidir.”⁶ Karar metni, “işçi hükümeti” sloganının öne çıkarılmasını öneriyordu. İkinci olarak, kongre toprak sorununa dair yaklaşım programını geliştiriyor, farklı ülkelerdeki partilerin sermayeye karşı mücadelelerini güçlendirecek ve ezilen nüfusun çoğunluğunun, özellikle de köylülerin desteğini sağlamak için yeni yollar açacak güncel gereksinim ve mücadele görevlerini belirliyordu. Üçüncü olarak, kongre *Doğu Sorunu Üzerin Tezler* başlıklı karar metninde, birleşik bir antiemperyalist cephe kurulması konusunda bir dizi kritik soruyu yanıtlıyor ve çeşitli ülkelerin ulusal kurtuluş hareketleri için bir kılavuz sunuyordu.

Komünist Enternasyonal’in Beşinci Kongresi, 17 Haziran-8 Temmuz 1924 arasında Moskova’da toplandı. Kongrenin temel gündemi, önceki proletarya devrimlerinin deneyimlerinden dersler çıkarmak ve bunların anlamları üzerinde ortaklaşmak, örgüt konusunda yanlış uygulamaların önüne geçmek ve yeni döneme uygun stratejiler geliştirerek çeşitli ülkelerde bu temellerde yeni komünist partiler kurulmasını sağlamaktı. Zinovyev kongreye sunduğu raporda dünya devrim sürecinin ilerlediğini, koşulların giderek olgunlaştığını ve tahmin edilenden daha hızlı biçimde değiştiğini, yeni sınıf mücadelesi başlıklarının ortaya çıktığını ve “devrimin kapıda olduğunu” belirtti. *Strateji Üzerine* metni, Zinovyev’in bakış açısının etkisini taşıyordu ve kongreye “sol” bakış açısı hakim olmuştu. Üçüncü ve Dördüncü Kongre’de “sol” görüşü düzeltmek doğrultusunda atılan adımlar kesintiye uğramış ve Komünist Enternasyonal’in daha önceki doğru stratejik rotası tersine döndürülmüştü. Beşinci Kongre’nin bir diğer merkezi gündemi, farklı ülkelerin komünist partilerinin “bolşevikleşmesi”ydi. Beşinci Kongre’den kısa süre sonra Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi düzenlediği toplantıda *Komünist Enternasyonal Üyesi*

6 Komünist Enternasyonal Belgeleri (Çince), Kitap 1, s. 418.

Partilerin Bolşevikleşmesi metnini tartıştı ve karara bağladı. Bolşevikleşmenin gerçek amacı sağcılara karşı mücadele etmek ve kimi partilerin içindeki görece bağımsız eğilimlere hücum etmektir. Bolşevikleşmenin getirdiği ciddi olumsuzluk birçok ülkedeki partilerin içinde “sol” maceracılığın ve “sol” sekterizmin güçlenmesi olmuştur.

Komünist Enternasyonal’in Altıncı Kongresi, 17 Temmuz-1 Eylül 1928’de Moskova’da toplandı. En uzun süren, en geniş katılıma sahne olan ve Komünist Enternasyonal tarihinin en önemli meselelerinin ele alındığı kongre buydu. *Uluslararası Durum ve Komünist Enternasyonal’in Görevleri* başlıklı kongre metni, Birinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası işçi hareketinin üç gelişme evresinden geçtiğini, bu evrelerin de kapitalist sistemin genel krizinin üç aşamasıyla örtüştüğü belirtiliyordu. İlk evre, kapitalist sistemin ağır bir krizin pençesinde olduğu ve proletaryanın doğrudan devrim mücadelesi verdiği evreydi. İkinci evre, kapitalist sistemin adım adım kısmi istikrara kavuştuğu ve kapitalist ekonominin “toparlandığı” evreydi, bu dönemde sermayenin saldırıları daha da ağırlaştığı ve işçi sınıfı ciddi başarısızlıklarla karşı karşıya olduğu için savunma pozisyonuna çekiliyordu, Sovyetler Birliği’yse hızlı bir ekonomik toparlanma yaşamış ve sosyalist kuruluş sürecinde önemli kazanımlar elde etmişti. Altıncı Kongre’nin açılışından önceki üçüncü evre, kapitalizmin genel krizinin dramatik boyutlara ulaştığı, kapitalistler arasındaki çelişkilerin keskinleşerek bir savaşın koşullarının oluşmaya başladığı kapitalist sistemin bir çöküşle karşı karşıya olduğu ve dünyada devrimci durumun güçlendiği evreydi. Bu, Komünist Enternasyonal’in iyi bilinen “üçüncü evre” teorisiydi. Komünist Enternasyonal, bu teoriye dayanarak, çeşitli ülkelerin partilerinin “proletarya diktatörlüğü ve sosyalizm” için savaş açmasını karar altına alıyordu. Bu bakımdan, Komünist Enternasyonal Altıncı Kongresi, stratejisinde “sınıfa karşı sınıf” politikası öne çıkarılmıştı. Bu politika, saldırıların hedef tahtasına sosyal

demokrat partileri oturtuyor ve sosyal demokrat partilerin burjuva karakterde “işçi partileri” olduğu, “sıklıkla faşist eğilimler gösterdikleri” ve “komünizmin ve proletarya diktatörlüğünün en tehlikeli düşmanları oldukları” tespitini yapıyordu.⁷ Kongre’de yapılan değerlendirmelerde şu görüşler öne çıkmıştı: Batılı ülkelerde savaş gemilerinin inşasına girişilmesi, yeni silahlanma politikalarının benimsenmesi ve Birinci Dünya Savaşı öncesine giden sosyalist gelenekten tümüyle kopulması, sosyal demokrasinin—tekelci kapitalistlerin yanında—bir sonraki savaşa hazırlandığını gösteriyordu. Sosyal demokrasinin önde gelen kadroları ve reformist sendikalar, burjuvazinin emirlerini yerine getirerek, örneğin Wels’in ağzından, Alman işçi sınıfını açık faşist diktatörlükle tehdit ediyorlardı. Sosyal demokratlar, 1 Mayıs gösterilerini yasaklamaya girişiyordu. 1 Mayıs gösterisi sırasında silahsız işçilere ateş açıldılar. Emekçi basını (Kızıl Bayrak) ve kitlesel emek örgütlerini kapatan, Almanya Komünist Partisi’nin yasaklanması için hazırlık yapan ve işçi sınıfını faşist yöntemlerle ezmeye hazırlanan, sosyal demokratlardı. Sosyal demokrasinin, sosyal faşizme giden teslimiyet politikasının yolu buydu. İkinci Enternasyonal’in en büyük partilerinin iktidara geldiklerinde izledikleri politikaların sonuçları bunlardı. Komünist Enternasyonal, bu politik stratejinin hayata geçirilmesini güvence altına almak için, çeşitli ülkelerdeki partilere, sağ kanada karşı verilecek mücadeleleyi birinci gündem maddesi yapmalarını ve Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi’nin kararlarını koşulsuz uygulamalarını salık verdi. Komünist Enternasyonal’in Altıncı Kongresi’nde, “sol” düşünce eğilimi teori, program ve örgüt başlıklarında baskın rol oynamış ve oldukça derinleşmiş bir “sol” çizgi ve teorik yaklaşım ortaya koymuştu. Altıncı Kongre’nin ardından çeşitli kapitalist ülkelerdeki komünistler “sol” maceracı bir çizgi içine girmiş ve kendi ülkelerindeki mücadelenin gerçekliğinden kopmuşlardı ve bu durum

7 Komünist Enternasyonal Belgeleri (Çince), Kitap 2, s. 780, 781, 777, 792, 793.

da komünist partilerin daha da güç kaybetmesiyle sonuçlandı. Bu arada, Altıncı Kongre’de belirlenen çizgi işçi sınıfı içindeki bölünmüşlüğü ve mevcut bölünmeleri pekiştirdi, nesnel olarak antifaşist mücadeleyi zayıflattı ve belli bakımlardan faşizmin yükselişinin önünü açtı. Bunun önemli bir örneği, Almanya’daki Temmuz 1932 seçimleriydi. Seçimlerde Nazi Partisi’nin hükümete girmesi önlenemedi, çünkü Almanya Komünist Partisi, Komünist Enternasyonal’in talimatları doğrultusuna Sosyal Demokrat Parti’yle işbirliğine gitmedi ve tek başına seçimlere katıldı. Komünist Enternasyonal’in “sol” çizgisi sömürge ve yarı-sömürge ülkelerdeki devrimci mücadeleler açısından da ağır kayıplar verilmesine sebep oldu.

Belge: Komünist Enternasyonal’in 6. Kongresinin Faşizm ve Sosyal Demokrasi Analizi:

2. Devrimci Kriz ve Karşı-Devrimci Sosyal-Demokrasi

Uluslararası devrimin akışı sırasında, sosyal-demokrat partilerin ve reformist sendikaların yönetici kadroları ve faşist türden kapitalist mücadele birlikleri, giriştikleri aktif mücadelelerle ve kapitalizmin kısmen istikrara kavuşturulması talepleriyle, karşı devrimin en büyük gücü olduklarını kanıtladılar.

1914 ile 1918 arasındaki savaş dönemi krizine, sosyal-demokrat İkinci Enternasyonal’in rezil bir biçimde çöküşü eşlik etti. Marx ve Engels’in “Komünist Manifesto”sunun, kapitalizm koşulları altında proleterlerin anavatanı olmadığı biçimindeki tezinin aksine, Stuttgart ve Basel’deki Enternasyonal Kongrelerinin savaşa karşı kararlarının aksine, sosyal-demokrat partilerin önderleri, birkaç istisna dışında, hükümetlerin savaş bütçelerini en ince ayrıntılarına kadar onayladılar; ve kararlı biçimde emperyalist “anavatan”ların (yani

emperyalist burjuvazinin devlet örgütleri) savunulmasından yana tavır aldılar. Emperyalist savaşa karşı mücadele etmek yerine onun sadık askerleri, vaizleri ve şakşakçıları haline geldiler (sosyal-yurtseverlik gelişerek sosyal-emperyalizm halini aldı). Bir sonraki aşamada ise, sosyal-demokrasi yağmacı karakterli barış antlaşmalarını onayladı (Brest Litvosk, Paris Versay Sarayı); generallerle omuz omuza, proletarya ayaklanmalarının kanla bastırılmasında aktif bir güç oldu (General Noske); silah elde, ilk proleter cumhuriyetine karşı savaştı (Sovyet Rusya); iktidarı almış proletaryaya ihanet ederek; onu düşmana teslim etti (Macaristan). Emperyalist Milletler Cemiyeti örgütüne katıldı (Thomas, Paul Boncour, Vandervelde gibileri);köleleştirilen sömürgelere karşı açıkça emperyalist köle tacirlerinin safında yer aldı (İngiliz İşçi Partisi); işçi sınıfını hedef alan en gerici cellatları aktif biçimde destekledi (Bulgaristan, Polonya); emperyalist savunma kanunlarının çıkarılması yolunda ilk itişti sağladı (Fransa-Fas'a karşı); İngiltere'deki maden işçilerinin grevinin boğulmasına yardımcı oldu, Çin'in ve Hindistan'ın baskı altında tutulmasına yardımcı oldu ve hala da oluyor (Britanya MacDonald Hükümeti); sosyal-demokrasi, emperyalist Milletler Cemiyeti'nin tellalı, sermayenin asker toplayıcısı ve Sovyetler Birliği'ndeki proletarya diktatörlüğüne karşı sürdürülen mücadelenin örgütleyici gücüdür (Kautsky ve Hilferding).

Bu karşı-devrimci politikayı sistemli biçimde yürütmek için, sosyal-demokrasi her iki kanadından da yararlandı: açıkça karşı-devrimci olan sağ kanat, burjuvaziyle yapılan pazarlıklar ve onunla kurulacak dolaysız bağ açısından vazgeçilmez niteliktedir, "sol" ise işçiler üzerinde özellikle daha örtük ve gizli

biçimde düzenlenen manevralar yürütmek görevini üstlenir. Pasifist savaş karşıtı talepler ve bazen de devrimci söylemlerle oyununu sürdüren “sol” sosyal-demokrasi, özellikle kritik anlarda işçilerin karşısına geçer (1926’daki genel grev sırasında İngiliz “Bağımsız İşçi Partisi” ve İngiliz Sendikaları Genel Konseyinin “sol” önderleri, Viyana Ayaklanmaları sırasında Otto Bauer ve ortakları, vb. gibi); bu nedenle sol kanat partiler, sosyal-demokrat partilerin en tehlikeli kanadıdır. Sosyal-Demokrasi, bir yandan işçi sınıfı içinde burjuvazinin çıkarlarına hizmet eder ve tümüyle burjuvaziyle sınıf işbirliğinden ve koalisyondan yanadır, diğer yandan sosyal-Demokrasi belirli dönemlerde muhalif bir parti rolü üstlenmek zorunda kalmaktadır; işçi sınıfının bir bölümünün güvenini kazanmak için ve daha sonra zamanı gelince işçi sınıfının uzun süreli çıkarlarına, özellikle ene belirleyici sınıf mücadeleleri sırasında daha da rezilce ihanet etmek için, proletaryanın ekonomik mücadelesinde onların sınıf çıkarlarını savunuyor rolü oynar.

Bugün sosyal-demokrasinin oynadığı başrol, emperyalizme karşı mücadelede zorunlu olan proletaryanın birliğini zayıflatmaktır. Sermayeye karşı mücadelede proletaryanın birlik cephesini bölmek ve parçalamakla, sosyal-demokrasi, emperyalizmin işçi sınıfı içindeki temel direği haline gelir. Her renkten Uluslararası sosyal-demokrat örgütler, İkinci Enternasyonal ve onun sendikal alandaki kolu olan Hollanda’daki Amsterdam Uluslararası Sendikalar Birliği, böylelikle burjuva toplumunun yedek güçleri ve en güvenilir dayanakları haline gelmişlerdir.

3. Kapitalizmin Krizi ve Faşizm

Burjuvazinin, onun yardımıyla işçileri bastırdığı ve onların sınıf duyarlılığını körelttiği sosyal demokrasi, Faşizm ile yan yanadır. Emperyalizm çağı, sınıf mücadelesinin keskinleşmesi ve iç savaş unsurlarının çoğalması—özellikle emperyalist dünya savaşından sonra—parlamentarizmin iflasına yol açtı. “Yeni” yönetim yöntemleri ve biçimlerinin (örneğin, “dar hükümet kabinesi “ sistemi, perde arkasında faaliyet gösteren oligarşik grupların oluşması, “halk temsilinin” işlevinin yozlaşması ve saptırılması, “demokratik özgürlüklerin” kısıtlanması ve ortadan kaldırılması, vb.) ortaya çıkışı bu yüzdendir. Belirli özel tarihi koşullarda bu burjuva, emperyalist, gerici saldırı faşizm biçimini alır. Söz konusu özel koşullar şunlardır: kapitalist ilişkilerin istikrarsızlığı; sınıf düşüşü geçiren toplumsal unsurların dikkate değer varlığı; geniş kentsel küçük burjuva tabakasının ve aydınların yoksullaşması; kırsal küçük burjuvazi arasındaki hoşnutsuzluk ve nihayet, kitlesel proletarya eylemlerinin yarattığı sürekli korku. İktidarını daha istikrarlı ve kalıcı kılmak için, burjuvazi-artan ölçüde—parlamentar sistemini terk etmeye ve siyasi partiler arası uzlaşma ve birleşmeleri gerektirmeyen, Faşist sisteme geçmeye mecbur kalmaktadır. Faşist sistem, ideolojik olarak “milliyetçi ülkü” ve “mesleklerin” temsiliyle (aslında egemen sınıfın değişik gruplarının temsil edilmesiyle) belirginleşen bir doğrudan diktatörlük sistemidir. Faşizm, küçük burjuvazi, aydınlar ve toplumun diğer tabakalarının hoşnutsuzluğunu kullanmak ve Faşist birliklerin yekpare ve yüksek hiyerarşisini, parti aracını ve parti bürokrasisini yaratarak siyasi olarak suiistimal etmek amacıyla kendine özgü bir sosyal demagoji biçimine (antisemitizm, ara sıra

tefeci sermayeye yöneltlen saldırılar, parlamentolara karşı “gevezeler meyhanesi” şeklinde gösterilen tahammülsüzlük) başvuran bir sistemdir. Faşizm, aynı zamanda, işçilerin hoşnutsuzluğunu kullanıp ve sosyal demokrasinin eylemsizliğinden yararlanıp, işçilerin en geri tabaklarını kendi saflarında görevlendirerek işçi sınıfının içine sızmaya çalışır. Faşizmin ana amacı, işçi sınıfının devrimci öncüsünü, yani proletaryanın komünist kesimlerini ve önder birliklerini yok etmektir. Sosyal demokrasi, siyasi suiistimal ve aktif beyaz terörle birlikte dış politika alanında aşırı emperyalist saldırganlık faşizmin tipik özellikleridir. Burjuvazinin çok derin kriz dönemlerinde faşizm anti-kapitalist bir söyleme başvurur; fakat devlet üzerinde denetim sağladıktan sonra bu anti-kapitalist gevezelikleri bir kenara bırakıp büyük sermayenin terörist bir diktatörlüğü olarak kendini açığa vurur.

Siyasal durumdaki değişikliklere göre, burjuvazi, ya faşist yönetime ya da sosyal demokrasi ile koalisyon yöntemine başvurur; bu arada sosyal demokrasinin kendisi de durum kapitalizm açısından kritik olduğunda çoğunlukla Faşist bir rol üstlenir.

Bu gelişim süreci içinde sosyal demokrasi Faşist eğilimler sergilemeye başlar, bununla birlikte sosyal demokrasi farklı politik durumlarda bir tür isyan partisi (Fronde) görünümünde burjuva hükümetine karşı muhalefet partisi rolü üstlenir. Faşist yöntem ve sosyal demokrasi ile koalisyon yöntemi “normal” kapitalist koşullarda genellikle uygulanan yöntemler değildir; bunlar kapitalizmin genel krizinin belirimleridir ve bu yöntemler devrimin ilerlemesini durdurmak için burjuvazi tarafından kullanılır.

Komünist Enternasyonal Yedinci Kongresi, 25 Temmuz-21 Ağustos 1935 arasında, 65 komünist parti ve işçi örgütünden 510 katılımcıyla toplandı. Kongrenin ana gündemi, yeni dönem için yeni bir siyasi stratejinin belirlenmesiydi. Kongrede Dimitrov, *Faşist Saldırganlık ve Komünist Enternasyonal'in Görevleri* başlıklı raporu sundu. Rapor, Altıncı Kongre'de ortaya konulan çizginin hatalarını sistematik biçimde düzeltiyor ve faşizme karşı birleşik cephe politikasının gerekliliğini, hedeflerini ve biçimlerini ayrıntısıyla ortaya koyuyordu. Dimitrov, faşizmin doğasına dair tespitlerde bulunduğu raporda şöyle diyordu: "Faşizmin iktidarı, mali sermayenin en gerici, en şoven ve en emperyalist unsurlarının açık terörist diktatörlüğüdür."⁸ Faşist iktidarların yükselişi keskin sınıfsal çelişkilerin sonucuydu ve burjuvazinin artık genel demokrasi araçlarıyla yönetemediğini, iktidarını sürdürmek için şiddet ve savaşa başvurmak zorunda olduğunu gösteriyordu. Bu, aynı zamanda burjuvazinin güçlü olmadığının, aksine güçsüz ve istikrarsız olduğunun da bir göstergesiydi. Zalim faşist rejimler, sınıfsal çelişkileri ve ulusal çelişmeleri daha da keskinleştirecek ve eninde sonunda kitleler tarafından toprağa gömülecekti. Rapor ayrıca proletaryanın, dönemin büyük tehditlerini göz önünde bulundurarak faşizme karşı mücadeleye birincil öncelik vermesi iki cepheyi birleştirmeye çalışması gerektiğine işaret ediyordu: Birinci cephe işçi sınıfının birleşik cephesi, ikincisi, en geniş güçlerin faşizme karşı hal

cephesini gerçekleştirmeliydi. Rapor, ayrıca sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde de antifaşist birleşik cephe kuruluşu yönündeki stratejik görevi önüne koyuyor ve bu ülkelerdeki komünist partilerin, tüm ulusal kurtuluşçu güçlerle el ele vermeleri gerektiğini belirtiyordu. Rapor ayrıca çeşitli ülkelerdeki partilerin kendilerini izole eden “sol” sekteizm hatasından bir an önce dönmelerini ve birtakım şablon ve indirgemeci fikirleri bir tarafa bırakıp kitlelerin mümkün olan en geniş birliğini kurmaları gerektiği uyarısında bulunuyordu.

Kongre, bu rapor ışığında çeşitli karar önermelerini benimsedi ve faşizme karşı birleşik cephe politikasını ve uluslararası strateji konusundaki değişiklikleri tanımladı. Kongre ayrıca *Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi’nin Çalışmaları* başlıklı bir karar metni de yayımlayarak, çeşitli ülkelerdeki partilere kendi ulusal gerçekliklerine uygun olarak kendi stratejilerini belirleme hakkı sağladı ve Komünist Enternasyonal’in, üye parti ve örgütlerin örgütsel faaliyetlerine müdahale etmeyeceğini duyurdu. Yürütme Komitesi, bu karara uygun olarak önderlik tarzını ve önderlik mekanizmalarını yeniden düzenledi. Yedinci Kongre’den sonra Yürütme Komitesi’nin genel kurulu bir daha toplanmadı, Asya bölge sekreterliği ve diğer bölgesel büroları lağvedildi, uluslararası temsilciler atanması yöntemine son verildi ve bunun yerine, ülkelerin partilerinin en üst düzey liderleriyle Yürütme Komitesi arasında doğrudan temas edilmesi yöntemi benimsendi. Yedinci Kongre, Komünist Enternasyonal’in son kongresi oldu. Kongrede tanımlanan yeni siyasi strateji, dünya genelinde faşizme karşı birleşik cephe kuruluşunda olumlu bir rol oynadı. Bununla birlikte, kongre, sosyal demokrat partilerin önemine fazla çubuk bükmediği ve halk cephe içinde komünist partinin liderliği elinde tutmasını yeterince ve doğru bir biçimde vurgu yapmadığı için belli bakımlardan yetersiz kalmıştı.

II. Komünist Enternasyonal ve Çin Devrimi

I. Komünist Enternasyonal ve Çin Komünist Partisi'nin Kuruluşu ve Gelişimi

Çin Komünist Partisi, Çin işçi sınıfının oluşması ve Çinli ilerici aydınların Marksizm-Leninizm düşüncesini benimseyip bu düşüncüyü işçi sınıfı arasında yaymalarının ardından ortaya çıkmıştı. Komünist Enternasyonal'in bu dönemde Çin'e yardımını, kuruluş sürecinde önemli bir rol oynamıştı. 4 Mayıs 1919'da patlak veren Yurtsever Hareket, yeni kurulmuş olan Komünist Enternasyonal'e büyük ilgi doğmasıyla sonuçlandı. Mart 1920'de Komünist Enternasyonal, Çin'de devrimin koşullarını görmesi ve Çinli devrimci örgütlerle temas kurması amacıyla Grigoriy N. Voitinskiy'i Çin'e yolladı. Voitinskiy ve beraberindeki yoldaşlar, ilk olarak Pekin'de Li Dazhao'yla buluştu ve komünist partinin kurulması meselesi üzerinde anlaştı. Li Dazhao, Voitinskiy'i Şangay'da Chen Duxiu'yla tanıştırdı ve Duxiu da komünist parti kurma fikrini benimsedi. Çen Duxiu ve Li Dazhao, Voitinskiy'in yardımıyla Çin'deki ilk komünist grubu kurdu. Şangay'daki komünist grubun kurulmasının ardından, Pekin ve Hunan gibi bölgelerle yaptıkları mektuplaşmalarda buralarda da komünist grupların kurulmasını organize ettiler. O günlerden itibaren Peki, Hunan, Guangdong, Şandong ve Hubei gibi birçok bölgede hızla komünist gruplar kurulmaya başladı. Kadro yetiştirmek amacıyla Voitinskiy ve diğerleri Şangay'da Yabancı Diller Okulu'nu kurdu, genç devrimcilerin Rusça öğrenmelerine yardımcı oldu ve onları kısa süreli eğitim programlarının ardından devrimci teoriyi öğrenmeleri için Rusya'ya yollamaya başladı.

343

Ağustos 1920'de Komünist Enternasyonal, temsilcisi olarak Yürütme Komitesi üyesi Maring'i⁹ Çin'e yolladı. Maring

9 Hollandalı komünist Henk Sneevliet, Maring takma adını kullanıyordu. O dönem Uzak Asya'daki Hollanda sömürgelerinde yoğun devrimci faaliyet yürüten Maring, İkinci Dünya Savaşı döneminde Hollanda'daki Nazi işgaline karşı mücadele etti ve 1942'de Naziler tarafından öldürüldü. -ed.

Haziran 1921'de Şangay'a vardı ve derhal Çin Komünist Partisi'nin Birinci Kongresi için sürdürülen hazırlık çalışmalarına dahil oldu. Temmuz'da Maring Çin Komünist Partisi'nin Birinci Kongresi'ne katıldı ve bir konuşma yaptı. Kongre, toplantının gidişatından Komünist Enternasyonal Uzakdoğu Sekreteryası'nı bilgilendirdi ve partiyle Enternasyonal arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağına dair bir karar metni benimsedi. "Komünist Parti Merkez Komitesi, çalışmalarını aylık olarak Komünist Enternasyonal'e bildirecek ve Komünist Enternasyonal'in İrkutsk'taki Uzakdoğu Sekreteryası'na tam yetkili bir temsilci gönderecektir."¹⁰ Maring Komünist Enternasyonal İkinci Kongresi'ne de katıldı ve bu kongrenin ruhuna uygun olarak Çin Komünist Partisi'nin kuruluş çalışmalarına rehberlik etti. Çin Komünist Partisi, başlangıçtan itibaren Lenin'in örgütsel inşa ideolojisine ve Bolşevik Parti'nin benimsediği ilkelere uygun biçimde kurulmuştu.

Ocak 1922'de Komünist Enternasyonal, Birinci Uzakdoğu Emekçileri Kongresi'ni topladı. Toplantıda Çin, Hindistan, Endonezya, Japonya, Kore, Moğolistan ve Sibirya bölgelerinden 30 katılımcı vardı. Komünist Enternasyonal Doğu Bürosu şefi Safarov, *Komünistlerin Sömürge Uluslar Meselesine Yaklaşımları ve Ulusal Devrimci Partilerle İşbirliği* konusunda bir rapor sundu. Rapor, Lenin ve Komünist Enternasyonal'in sömürge uluslar konusundaki, ulusal kurtuluş hareketlerinin antiemperyalist ve anti-feodal özelliklerinin altını çizen ve bir yandan köylülerin ulusal demokratik harekete katılmalarını sağlama diğer yandan da komünistlerin bu ulusal demokratik hareketin parçası olan burjuvaziyle birleşme ve onu emperyalizme karşı mücadelede destekleme görevlerini vurgulayan stratejisine yaslanıyordu. Çinli temsilciler, kongrede Doğu Sorununun Özeti metninin yazımına katkıda bulundular. Bu metinde, Çin devrimiyle ilgili meseleler, Komünist

10 Çin Komünist Partisi Birinci Ulusal Kongresi Arşivi, People's Publishing House, Pekin 1982, s. 5

Enternasyonal'in ideolojik yaklaşımına uygun olarak ay-
rıntılılandırılıyordu. Toplantıda Lenin Çinli temsilci Zhang
Guodao'yla tanıştı, ona Kuomintang'la Komünist Parti ara-
sında bir işbirliği yapılmasının ne kadar olası olduğunu sor-
du ve böylesi bir işbirliğinin iyi olacağını söyledi. Uzakdoğu
Konferansı'nın doğrudan etkisi altında olan Çin Komünist
Partisi İkinci Kongresi, o evrede Komünist Partinin görevi-
nin antiemperyalist ve anti-feodal ulusal demokratik devrim
sürdürmek olduğunu, devrimin düşmanlarının emperyalizm
ve feodal toprak ağaları olduğunu ve bu hareketin temel itici
güçlerinin ve dayanaklarının işçi sınıfı, köylülük, kent küçük
burjuvazisi ve ulusal burjuvazi olduğunu ifade etmişti.

15 Haziran 1922'de Çin Komünist Partisi Merkez
Komitesi, *Çin Komünist Partisi'nin Güncel Siyasi Duruma
İlişkin Görüşleri* başlıklı metni yayımladı ve bu metinde,
Kuomintang'la ortak bir cephe kurmaya hazır olduğunu dile
getirdi. Ağustos 1922'de Komünist Enternasyonal Yürütme
Komitesi, Maring'den bilgi aldı ve Çin'de Kuomintang'la
Komünist Parti arasında işbirliğinin gerçekleştirilmesine res-
men karar verdi. Maring Çin'e dönerek kararı partiye bildirdi.
29-30 Ağustos'da Xihu'da yapılan Merkez Komite olağanüstü
toplantısında, birleşik bir cephe kurmak amacıyla Çinli komü-
nistlerin bireysel olarak Kuomintang'a katılmaları kararlaştır-
ıldı. Kısa süre sonra, Çin Komünist Partisi Üçüncü Kongresi,
Komünist Enternasyonal'in talimatları ışığında *Ulusal Hareket*
ve Kuomintang Meselesine Dair Kararlar başlıklı bir metin
yayımladı. O günden itibaren Komünist Enternasyonal ve
Çin Komünist Partisi, Sun Yat-Sen'in örgütünü toparlamasına
ve canlandırmasına etkin biçimde yardım etti. Ocak 1924'te
Kuomintang Guangzhou'da Birinci Kongre'sini topladı ve üç
temel politika benimsedi: Çin-Sovyetler Birliği ittifakı, Çin
Komünistlerine olumlu yaklaşım ve Çin emekçilerinin ya-
şam koşullarına katkı, köylülere destek. Ve aynı günlerde Çin
Komünistlerinin bireysel olarak kendi partisine katılmalarına
izin verdi.

Bu ittifak biçimine göre Komünistler, Kuomintang'a üye olacaklar ve yönetici görevler dahil olmak üzere bu partide görevler alacaklardı. Komünistler belirli özel biçimlerde kendi üyeleri arasında iletişim kurabileceklerdi.

Kuomintang'ın Birinci Kongre'si ve ardından gelen süreçte, Kuomintang-Komünist ittifakının kuruluşu tamamlanmış oldu.

Kuomintang-Komünist ittifakının kuruluşunun ardından, Komünist Enternasyonal ve Sovyetler Birliği Çin'deki devrimci örgütlerle ilişkilerini güçlendirdi ve Çin'e güneydeki Nanjing'e (Kanton (Canton) veya Nanking olarak da bilinmektedir) içinde diplomatik görevlilerin, uluslararası temsilcilerin, müşavirlerin ve askeri danışmanların olduğu güçlü bir grup gönderdi. Haziran 1924'te Huangpu Askeri Akademisi (Kuomintang'ın askeri akademisi) Komünist Enternasyonal ve Sovyetler Birliği'nin yardımıyla öğrenci kabulüne başladı. Çin devriminin siyasi ve askeri belkemiğini oluşturan büyük çoğunluk bu akademide yetişmişti. Sovyetler'den gelen ünlü general Vasily Blyukher'in (Galen) önerileri ve özel desteğiyle Kuomintang Merkez Yönetim Organı Siyasi Komitesi'ne bağlı olarak çalışacak Askeri Komite kuruldu. Güneydeki Guangzhou hükümeti ordusu içinde Parti siyasi komiserlerinin de yönetici birimlerde görev alabileceği Ulusal Devrimci Ordu tarzında yeniden örgütlendi. Vasily Blyukher, burada bulunan Stephanov'a da katıldı ve Guangdong'da ulusal devrimci temelde önemli bir rol üstlendi, (1924-27) Kuzey Harekâtı¹¹ stratejik hareket planının geliştirilmesi ve yaşama geçirilmesine büyük katkıda bulundu. Komünist Enternasyonal'in desteği ile oluşturulan Ulusal Devrimci Ordu harekâtı başlatmak için topluca ant içti. Ayrıca Komünist Enternasyonal ve Sovyetler Birliği tarafından kurulan Moskova Sun Yat-Sen Üniversitesi

11 **Kuzey Harekâtı**, 1926-1927 yıllarında birinci Çin devriminde Birleşik Cephe devrimci askeri güçlerinin Çin'in kuzeyindeki savaş ağası hükümetlere karşı yürüttüğü büyük askeri hareketler toplamı.

çok sayıda Çinli gençten oluşan büyük bir grubu Rus devrimini incelemesi için öğrenci olarak kabul etti. Bütün bu destekler Çin devriminin gelişimine önemli bir etkide bulunmuştu.

Komünist Enternasyonal Çin devrimini yönlendirirken bazı hatalar da yapmıştı. Bu hataların arasında Kuomintang'ı gözde büyütmesi, sürekli Kuomintang'a olduğundan daha çok önem vermesi, Kuomintang-Komünist işbirliğini tek yanlı bir biçimde gereğinden çok vurgulaması, buna karşın iki güç arasındaki çelişmeleri ve mücadeleyi göz ardı etmesi ve Kuomintang'ın sağ kanadının Komünistlere karşı gerçekleştirdiği saldırıları hafife alması öne çıkan hatalı pratiklerdi. Komünist Enternasyonal'in hatalı yönlendirmesi pratikte Chen Duxiu'nun Sağ teslimiyetçi eğilimlerini güçlendirmişti. Chiang Kai-shek'in "12 Nisan 1927 Karşı Devrimci Darbesi"nden sonra, Komünist Enternasyonal devrimi koruma kaygısıyla bu kez Kuomintang içindeki sol kanat olarak bilinen Wang Jingwei grubuna umut bağlamıştı. Bu nedenle, Çin devriminin erken dönemindeki gerilemesinde Komünist Enternasyonal'in de sorumluluğu bulunuyordu.

II. Komünist Enternasyonal'in Temel Siyaseti ve Çin Komünist Partisi'nde Ortaya Çıkan Üç "Sol Sapma"¹²

1924-27 Büyük devrimin başarısızlığından sonra, Komünist Enternasyonal Çin devrimine ilişkin politikalarını değiştirmeye başladı ve Chen Duxiu'yu Çin Komünist Partisi önderlik görevinden uzaklaştırdı. 1 Ağustos'ta Çin Komünist Partisi Cou Enlai önderliğinde kırsal bölgelerde Nanchang Başkaldırısı'nı düzenledi ve Kuomintang gericilerine karşı silahlı ayaklanmalara başladı. 7 Ağustos 1927'de, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi acil durum toplantısı düzenledi. Çin Komünist Partisi'nin yeni temsilcisi Lominadze yönlendiriciliğinde Qu Qiubai başta olmak üzere Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi

12 Bu hataların değerlendirilmesi için, bkz Canut yayınevi, Belgelerle ÇKP'nin Dönüm Noktaları kitabı, 2015 Kasım.

Siyasi Bürosu seçimleri yapıldı ve kırlarda yürütülecek toprak devriminin genel ilkeleri belirlendi ve köylüler Kuomintang gericilerine karşı silahlandırıldı. Bu toplantıda alınan kararlar yenilgi havasının dağıtılması ve devrimci politikalara geçmede olumlu bir rol oynadı. Fakat Lominadze bu yeni dönemde izlenecek devrimci stratejide, emperyalizm ve feodalizme karşı mücadeleye katılabilecek burjuvazinin de düşman olarak hedef alınmasını önererek hatalı bir politika önermiş Çin Komünist Partisi içinde sol hataların güçlenmesine katkıda bulunmuştu.¹³ 7 Ağustos toplantısından sonra, Lominadze sistemli bir biçimde sürekli devrim teorisini savunmuştu. Çin devriminin durmaksızın burjuva-demokratik devrimden sosyalist devrime doğru ilerlemesi gerektiğini ve bu nedenle de burjuvazi ile mücadeleyi sürekli göz önünde bulundurmak ve öncelikli görevler içinde görmek gerektiğini savunuyordu. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi bu günlerde de bu tür bir “sol” sürekli devrim teorisini benimsemiş, partinin temel yönlendirici ideolojisinde “sol” darbeci düşünceye yol açan bu teoriden güçlü bir biçimde etkilenmişti. Uygulanan “sol” darbeci çizgiler Çin devriminin bu döneminde çok sayıda kayıplara ve yenilgilere uğramasına sebep neden olmuş. Bu, Çin Komünist Partisi’nin İkinci Devrimci İç Savaş döneminde yaptığı ilk “sol” hataydı.

348 — Şubat 1928’de Komünist Enternasyonal Yürüme Komitesi Dokuzuncu Plenum Oturumu düzenlendi. Oturumda Çin devriminin niteliğinin burjuva demokratik devrim olduğunu belirten *Çin Sorunu Üzerine Karar Tasarısı* kabul edildi. Alınan karar Çin’deki gerçek durumu doğru kavrayan bir biçimde Parti önderliğinde önemli bir etkiye sahip olan “sol” darbeci çizginin

13 ÇKP, devrim stratejisi tartışmalarında, ülke içinde feodalizmi temsil eden güçler ile komprodor burjuvaziyi devrimin hedefleri arasında görmüştü. 1940’li yıllarda komprodor burjuvazi terimi yerine bürokrat büyük burjuvazi terimi öne çıkmıştı. Küçük burjuvazi ve milli burjuvazi demokratik devrime kazanılabilecek güçler içinde tanımlanmıştı. Parti belgeleri 1949 yılında devrimin 3 dağı emperyalizm, feodalizm ve bürokrat büyük burjuvaziyi alt ettiğini yazıyordu.

üstesinden gelme görevine vurgu yapıyordu. Fakat maalesef bu karar da Çin ulusal burjuvazisini “üç “karşı devrimci güçten” biri olarak görüyor, ayrıca “şehir merkezli” mücadele çizgisini savunuyor, hatalı bir biçimde kırsal bölgelerde yürütülen gerilla savaşını eleştiriyor ve küçümsüyordu. Bu hatalı kararlar 1928 yılında Moskova’da gerçekleşen Çin Komünist Partisi Altıncı Kongresi üzerinde olumsuz etki bırakmıştı. Stalin de bu günlerde şu değerlendirmeyi yapmıştı: “Çin Devrimi’nin aşamaları nelerdir? Bence bu devrimin üç aşaması vardır: İlk aşama, tüm ulusu-kapsayan birleşik cephe devrimidir, yani Kanton dönemidir; bu aşamada devrim esas itibariyle yabancı emperyalizme vuruyor ve ulusal burjuvazi devrimci hareketi destekliyordu.

İkinci aşama ulusal askeri birliklerin, Sarı Nehre ulaştıklarından sonraki dönemdir, burjuva demokratik devrimdir. Bu aşamada ulusal burjuvazi devrimi terk etti ve kırsal köylü hareketi on milyonlarca köylünün güçlü bir devrimine dönüştü. Çin devrimi artık gelişmesinin bu ikinci aşamasının içindedir. Üçüncü aşama henüz gelmemiş olan, ama gelecek olan Sovyet devrimidir.”¹⁴

1929 yılında Komünist Enternasyonal “sol” bakış açıları-
nın etkisiyle kapitalizmin son yirmi yıllık sürecinde “üçüncü
aşamaya girildiği” yani genel kriz aşamasına girildiği görü-
şünü benimsemişti. Boşevikleştirme, Rus devrim tecrübesinin
mutlaklaştırılması ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nde
oluşan Sağcılığa karşı mücadele kampanyaları ve Komünist
Enternasyonal’deki hatalı yaklaşımlar Çin Komünist Partisi
içinde ortaya çıkan Li Lisan “sol” sapma hatasının doğru-
dan kaynağı idi. Komünist Enternasyonal 1929 yılında Çin
Komünist Partisi Merkez Komitesi’ne ard arda Çin’de dev-
rimin hızlı yükseliş eğilimi içinde ilerlemeye devam ettiğine
inandığını belirten üç mektup yolladı. Çin Komünist Partisi’ne
yollanan mektuplarda Çin’in de genel bir kriz dönemine girdiği

14 Stalin: “Uluslararası Durum ve SSCB’nin Savunulması Üzerine”; Merkez Komite ve SBKP Denetim Komisyonu Ortak Plenumu toplantısı, 1 Ağustos 1927 Cilt 10; s.16-17.

ve zengin köylülerle mücadele etmek, birleşen toprak ağalarının siyasi iktidarını alaşağı etmek ve işçi ve köylülerin devrimci diktatörlüğü sloganını hayata geçirmek gerektiği çağrısı yapılıyordu. Komünist Enternasyonal ayrıca Çin Komünist Partisi'nin Sağ sapmalara karşı mücadele başlatmasını ve parti içindeki “her türden küçük burjuva kararsızlıkların” üstesinden gelmesini istemekteydi. Komünist Enternasyonal “Sovyetler Birliği'ni savunma” yolunda kitleleri motive etmesi için Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne bir talimat göndermişti. Başında Li Lisan'ın bulunduğu Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi ülkedeki durumu değerlendirme ve partinin görevleri konularında daha pek çok hata yaptı. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi 11 Haziran 1930'da bir Merkez Komitesi Siyasi Büro toplantısını düzenledi. Toplantıda Yeni Devrim Dalgası ve Bir veya Daha Çok Bölgede Zaferler İçin Mücadele başlıklı bir karar belgesi kabul edildi ve ülke çapında silahlı başkaldırıların örgütlenmesi üzerine bir plan sunuldu. Ayrıca Kızıl Ordu'nun büyük şehirlere yönelik ayaklanma ve saldırılara hazırlanması kararı alındı. Li Lisan'ın “sol” maceracı çizgisi Çin Komünist Partisi'nin ikinci devrimci iç savaş döneminde yaptığı ikinci “sol” sapma hatasıydı.

Li Lisan'ın planı parti içinde tepki gördü ve ayrıca riskli olduğu için Komünist Enternasyonal'in desteğini kazanamadı. Plan ayrıca “Sovyetler Birliği'ni savunma” politikasının gereklerine de ters düşüyordu. 23 Temmuz 1930'da Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi Siyasi Sekreterliği Li Lisan'ın planını eleştirmek için fakat onun adını dâhil etmeden toplandı ve toplantıya katılan Zhou Enlai (Cou Enlay) ile Qu Qiubai'yi (Çü Çiubay) Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Üçüncü Kurul Oturumu'na başkanlık etmeleri için Çin'e geri gönderdi ve yürürlükteki askeri maceracı çizgiye son verdi. Ocak 1931'de Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Dördüncü Oturumu Komünist Enternasyonal temsilcisi Pavel Mif'in yönetiminde açıldı. Toplantıda Komünist

Enternasyonal temsilcileri ve bazı liderler hatalı bir değerdendirme ile Li Lisan'ın izlediğı siyasi çizginin “sağ sapma” bir çizgi olduğunu savunmuşlardı ve bu yaklaşım sonucunda Komünist Enternasyonal'in politikalarını destekleyen Wang Ming parti başkanlığına getirildi. Fakat, Wang Ming önderliği üstlenmesinin ardından daha önceki iki “sol” sapma döneminde olduğundan çok daha “sol” çizgiler izledi. Bu yeni “sol” sapma daha sistematik bir teoriye ve daha karmaşık bir yapıya sahipti, temel özellikleri dogmatizm ve öznelcilikti. Wang Ming'in teşvik ettiği “Sol” pratikler Çin Komünist Partisi'nin karşı devrimci beyaz bölgelerdeki tüm etkisini ve devrimci üs bölgelerindeki güçlerinin yüzde doksanını kaybetmesine neden olmuştu. Ocak 1935'te, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Zunyi konferansını düzenledi. Zunyi Konferansı tarihte sadece Çin Komünist Partisi için değil Komünist Enternasyonal ve Çin Komünist Partisi arasındaki ilişkilerin gelişme yönü açısından da bir dönüm noktasıydı. O günlerden sonra, Çin Komünist Partisi Komünist Enternasyonal'in olumlu etkisiyle “sol” sapma hatasını aşmış oldu, teori ve pratiğinde öz-bağımsız bir gelişim çizgisinde ilerlemeye başladı.

III. Çin Komünist Partisi'nin Bağımsız Olarak Bir Demokratik Devrim Teorisi Oluşturması Süreci

1935 Zunyi Konferansı'nın ardından, Çin Komünist Partisi Kızıl Ordu'da ve Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nde Mao Zedung'un önderliğini ve onun geliştirdiğı siyasaları benimsedi ve Çin devrimi için daha öncekinden farklı nitelikler taşıyan yeni bir bakış açısı geliştirdi. Daha sonra özellikle 1940'lı yıllardan itibaren bu yeni felsefi-siyasi perspektiflerin toplamı Mao Zedung Düşüncesi olarak anılmaya ve incelenmeye başlanmıştır. Mao Zedung Düşüncesi başarı ve başarısızlıktan ders çıkarma temeli üzerinde adım adım şekillenmişti. Mao Zedung Düşüncesi Marksizm-Leninizm evrensel gerçekliği ile Çin devriminin birleşimine vurgu yapmaktaydı. Çin Komünist Partisi bağımsız bir biçimde Çin'de izlenmesi gereken devrimci

yolu arayışı içinde olgunlaşmış, gerçekliğe uygun davranma ve gerçeği arama geleneğini geliştirmiş ve Çin devriminin temel niteliği, amacı, görevleri ve gelişme aşamaları gibi temel meselelerde kendi teorisini ve stratejisini şekillendirmeye başlamıştı. Bu yeni dönemde Komünist Enternasyonal'le ilişkilere baktığımızda, Çin Komünist Partisi'nin artık Komünist Enternasyonal'i ve Sovyetler Birliği'ni yüceltmeyen bir çizgiye girmiş olduğunu görüyoruz. Parti politikaların belirlenmesinde ve uygulanmasında kendi öz-inisiyatifini kullanıyor ve Komünist Enternasyonal'in hatalı politik yönlendirmelerine boyun eğmiyordu. Hatalı düşünce ve pratikleri düzeltmeyi amaçlayan 1942 Yen'an Düzeltme Hareketi partideki Wang Ming tarafından Komünist Enternasyonal tarafından yerleştirilen dogmatizm sorununu açığa çıkarmış ve partiyi ideolojik, siyasal ve örgütsel açılardan güçlendirmişti. 1942 Yen'an Düzeltme Hareketi tüm partinin Mao Zedung Düşüncesi etrafında birleşmesini teşvik etmişti. Yen'an Düzeltme Hareketi Çin Komünist Partisi'nin Japonya'ya karşı direnişte zafer kazanması ve Komünist Enternasyonal'in 1943'te dağılmasının ardından demokratik devrimde Çin halkına bağımsız bir biçimde öncülük etmesi için güçlü bir temel oluşturdu.

Partinin irade birliği, Mao Zedung Düşüncesi'nin bir parçası olan yeni demokrasi teorisiyle somut ve bütünsel bir nitelik kazanmıştı. Bu teori özetle devrimin önderinin proletarya olduğunu ve işçi-köylü ittifakına dayandığını ve geniş kitlelerin devriminin emperyalizme, feodalizme ve bürokratik kapitalizme karşı olduğunu savunmaktaydı ve diğer bazı önemli içerikleri vardı.

Yeni Demokrasi Teorisi

(1) Bu teori, Çin tarihini ve ülkenin toplumsal koşullarını bilimsel bir biçimde inceliyor, Çin devriminin niteliğini, amaç ve görevlerini açık biçimde ortaya koyuyor ve Çin devrimi için sosyalizme giden iki-kademeli bir strateji öneriyordu. (2) Bu teori, Çin devriminin gelişim niteliklerini ve devrimin yolunu uygun bir biçimde yorumluyor, devrimin müttefik kuvvetlerini ilgilendiren meselelere ve Çin devriminin kaçınılmaz bir yönü olan birleşik cephe sorununa ve bu birleşik cepheye önderlik sorununu başarıyla ele alıyordu. (3) Yeni demokrasi teorisi (stratejisi), yaratıcı ve yenilikçi bir biçimde Çin devriminin yolunu kırsal bölgelerin kentleri kuşatacak biçimde kazanılmasını, kırlardan ilerlenerek, en sonunda ülke çapında siyasi iktidarı ele geçirmenin önünü açıyordu. (4) Bu teori, Lenin'in parti inşa teorisini izliyor ve gelişmekte olan bir ülke Çin'de başlıca üye kaynağı köylüler olan bir proletarya partisi kurma sorununu çözerek, Marksizmin hazinesine önemli bir yenilik katıyordu.

Yeni demokrasi teorisi, devrimci Marksist ilkelerin Çin'in koşullarına ve kültürüne uygun olarak biçimlenmesi ve Çin Komünist Partisi'nin deneylerinin ve Marksizmin Çin koşulları içinde yeni gelişiminin bir özeti niteliğindeydi. Bu deneyler başlıca, bir birleşik cephe inşa etmek, silahlı mücadele için bir ordu inşası ve Çin koşullarına uygun bir komünist partisinin inşası olarak basitçe üç "sihirli silah" biçiminde özetlenebilir. Çin devriminin zaferinin yeni demokratik devrim teorisinin bir ürünü olduğunu ve Çin komünistlerinin Marksizm-Leninizm'in ilkelerini ve Çin'in devrimci gerçekliğini doğru değerlendirmelerinin bir kanıtı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Çin halkı bu teoriyi sürekli geliştirmiş ve 28 yıllık bir silahlı halk savaşının ardından yeni demokratik devlet iktidarını kurma özlemini gerçekleştirmiştir. Devrimin hemen sonrasında, Çin halkı sosyalizme geçişi başarılı bir biçimde gerçekleştirmiştir (1953-56). Uluslararası komünist hareketin

başından itibaren çeşitli ülke ve uluslar sosyalizm yolunda önemli deneyimler yaşadılar. Ekim Devrimi'nin zaferi kendi içinde yer aldığı alt-çağ içinde proletarya devriminin zirvesiydi. Çin'deki yeni demokratik devrim ise, proletarya devrimlerinin biçimlerinin çeşitlenebileceğini kanıtlamış oldu. Çin devrimi ve Ekim Devrimi yalnızca Çin ve Rusya'nın temel gerçekliklerindeki farklılıklarından dolayı birbirinden ayrıldı. Yeni demokratik devrimin zaferi Çin Komünist Partisi'nin Marksizm-Leninizm'i pratiğe uygulamada bir yenilikçi yol arayışının doğru bir tercih olduğunu göstermişti. Bu tercihle Çin Komünist Partisi proletarya devrimi ve ulusal kurtuluş hareketi açısından—kendi deneyimi ile—Marksizm-Leninizm'in teorisine yeni bir boyut eklemişti.

III. Bir Yanda Komünist Enternasyonal Diğer Yanda İşçi ve Sosyalist Partiler Enternasyonalı

I. Sosyal Demokrat Akımın Gelişimi ve İkinci Enternasyonal'in Yıkılışının Ardından İşçi ve Sosyalist Partiler Enternasyonalı'nin Kuruluşu

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin ardından, İkinci Enternasyonal'in kimi sağ kanat partileri, kendi ülkelerinin burjuvazilerini desteklediler. İkinci Enternasyonal'in parçası olan 22 ülkeden 27 sosyal demokrat partinin çoğu, proletarya devrimine ihanet etmişti, şovenizme savrulmuşlar ve kendi burjuva hükümetlerini savunarak emperyalist savaşa arka çıkmışlardı. İkinci Enternasyonal, fiili olarak çökmüştü. Birinci Dünya savaşı yıllarında uluslararası işçi hareketi ve sosyalist hareket üç gruba bölündü: sosyal şovenistler, merkeziler ve devrimci sol kanat.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, İkinci Enternasyonal kökenli sağ sosyal demokrat partiler bir araya geldiler ve işçiler üzerinde geçmişten gelen etkilerini ve özel siyasi statülerini kullanarak bir kez daha uluslararası sosyalist hareketin liderliğini ellerine alıp proletaryayı ve geniş halk kesimlerini revizyonist çizgide tutmaya çabaladılar. Şubat

1919'da İsviçre'nin Bern kentinde 26 ülkeden temsilcilerin katılımıyla uluslararası bir toplantı düzenlediler. Toplantı Sosyalist Enternasyonal'in, bir diğer adıyla Bern Enternasyonal'i'nin doğuşuna sahne oldu. Sosyalist Enternasyonal, genel olarak (Sağ Kanat) İkinci Enternasyonal'in tekrar doğuşu olarak değerlendirilebilir.

Merkezciler grubu ise lafta savaşımlara karşı çıkıyor, fiiliyatta sosyal şovenistleri destekliyorlardı. Siyasi yaklaşımları çelişmeli idi, bir yandan Ekim Devrimi ve Komünist Parti'ye genel olarak karşı çıkmıyorlar ve saldırmıyorlardı, ancak revizyonist konumlanışlarını terk etmek noktasında gönülsüzdüler. Merkezciilerin en ünlü teorisini Karl Kautsky'ydi. Lenin Kautsky'yle uzun süren ve hararetli bir tartışmaya girdi. 1915'te Zimmerwald Kongresi'nde ve 1916'da Kienthal Kongresi'nde sol kanat ve merkezci, devrimci dönemin koşullarına ve siyasi iktidarın ele geçirilmesine dair, yoğun bir şekilde tartışmışlardı. Sol kanatın gücünün artması merkezciileri adım adım eski sosyalist partilerin çizgisine yaklaştırmıştı. Bu nedenle, 1919'daki Bern Enternasyonal'i'ndeki temsilcilerin büyük çoğunluğu merkezciydi.

Ekim Devrimi'nin muazzam etkisi ve Komünist Enternasyonal'in kuruluşu sayesinde Avrupa ve Amerika'daki bazı geleneksel merkezci hareketler, devrimci yükseliş koşullarına işçiler arasındaki nüfuzlarını koruyamamışlardı. Dolayısıyla, Fransa Sosyalist Partisi, Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi, Britanya Bağımsız İşçi Partisi ve ABD Sosyalist Partisi gibi kimi güçlü merkezci partiler İkinci Enternasyonal'den çıktı ve Komünist Enternasyonal'in parçası olmak üzere başvuru yaptı. Bu partiler genel olarak işçi hareketi içindeki ağırlıklarını korumak istiyor, fakat bolşevik parti modeline yaklaşmak istemiyorlardı. Komünist Enternasyonal, İkinci Enternasyonal gibi gevşek bir yapı olmadığı ve örgütle katılım koşulları sıkı kurallara tabi olduğundan, merkezciilerin Komünist Enternasyonal'e katılım başvuruları sonuç

vermedi. Bu merkeziler sonunda Şubat 1921’de Viyana’da toplandı ve 10 ülkeden merkezci temsilciler Viyana’da bir araya geldi. Bu toplantı, İkinci Enternasyonal’le Komünist Enternasyonal arasında bir yerde konumlandıkları için “İki Buçuk Enternasyonal” olarak bilinen Uluslararası Sosyalist Partiler Çalışma Birliği’nin kurulmasına karar verdi.

İki Buçuk Enternasyonal, bu tuhaf arada kalmışlığından kurtulamadı ve üç farklı enternasyonalin birleşmesi için elinden gelen çabayı gösterdi—bu çabalar, çeşitli ülkelerdeki işçilerin eylem birliği kurmak konusundaki arzusuyla örtüşüyordu. 1922 yılı başlarında İki Buçuk Enternasyonal, burjuvaziye karşı birlikte mücadele verme konusunu tartışmak üzere üç enternasyonali bir araya getirecek bir toplantı yapılmasını önerdi. Komünist Enternasyonal bu öneriyi kabul etti ve işçi sınıfının birleşik cephesi kurulması ihtiyacını gözeterek böylesi bir ortak toplantıya temsilcilerini göndereceğini açıkladı. 2-5 Nisan 1922’de toplantı Berlin’de yapıldı. Üç enternasyonal de toplantıya temsilci yollamıştı. Hararetli tartışmaların ardından toplantıdan bir **Ortak Deklarasyon** çıktı. Üç taraf da hemen ortak hazırlıklara giriştiler ve üç enternasyonalin yürütme komitelerinin katılacağı bir kongre toplayıp dünya genelinde ortak 1 Mayıs kutlaması örgütlemek üzere hazırlandılar. Fakat üç enternasyonalin birleşmesi, İkinci Enternasyonal ve İki Buçuk Enternasyonal halihazırda üzerinde anlaşılmış bulunan ortak kararlara uymayı reddedip ayrı hareket etmeye başlaması sonucunda gerçekleşemedi.

Mayıs 1923’te İkinci Enternasyonal ve İki Buçuk Enternasyonal Hamburg’da bir kongre topladı ve böylece İşçi Enternasyonali ile Sosyalist Enternasyonal revizyonist bir program temelinde birleştiler. İkinci Enternasyonal ile İki Buçuk Enternasyonal’in birleşmesi sosyalist akım içinde sağ kanadın etkisini güçlendirmiş, uluslararası işçi hareketindeki ayrılığı derinleştirmiş ve uluslararası işçi hareketi ve sosyalist hareket açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştu.

II. Komünist Enternasyonal'ın İşçi ve Sosyalist Partiler Enternasyonalı'ne İlişkin Politikası ve Tavrı Değişikliği

Lenin'in önderliğindeki Komünist Enternasyonal'ın 1922'deki Dördüncü Kongresi'nde stratejik meseleler ele alındı ve "işçi hükümetleri" sloganı ortaya atıldı. Slogan, işçi sınıfının birleşik cephesine dayanıyordu. Aynı zamanda Komünist Enternasyonal çeşitli ülkelerdeki devrim süreçleriyle bağına kuvvetlendirdi, sosyalist akım içinde sol kanat güçlerin ayrılıp bağımsız birer partiye dönüşmeleri için büyük destek verdi ve kimi ülkelerdeki genç ve deneyimsiz komünist partilerin bir eylem planı oluşturmaları ve işçilerin desteğini sağlamaları konusunda yardımcı oldu. Bu pratikler, göz alıcı sonuçlar yaratmıştı. 1923 sonu geldiğinde Komünist Enternasyonal'e üye 60 parti vardı, örgütün etkisi beş kıtaya yayılıyordu ve uluslararası işçi hareketinin haklı olarak merkezi konumuna gelmişti. Komünizm, çeşitli ülkelerin işçileri arasında sağlam bir mevzi kazanmıştı.

Dünyadaki devrimci yükselişin zirve yapıp düşüşe geçmesinin ve kapitalist ülkelerin istikrarlı bir gelişim dönemine girmesinin ardından Komünist Enternasyonal, komünist partilerin teorik ve örgütsel düzeylerini geliştirmeye odaklandı ve dünya genelindeki partilere "bolşevikleşme" çağrısı yaptı. Amaç , tüm dünyadaki partilerin niteliğini yükseltmek ve eylem birliği kapasitesini artırmaktı. Fakat Sovyetler Birliği'nin deneyimleri ve merkeziyetçilik gereğinden fazla vurgulanmış ve çizilen hattın pratiğe geçirilmesinde tek tipçi bir yönelim zorlanmıştı. "Sol" dışlamacılık ve sekterizm, baştaki işçilerin birleşik cephe politikasının yerini almıştı. Öyle ki, sosyal demokrat partiler, faşizmin bir kanadı olarak görülmeye başlandı. Bu yeni politika, İşçi Enternasyonal ve Sosyalist Enternasyonal ve onlara bağlı kitlesel ve toplumsal örgütlerle her türlü iletişim kanalını kapatıyor ve Komünist Enternasyonal'i yalıtılmışlığa itiyordu. Komünist Enternasyonal'in Altıncı Kongresi (1928), birleşik cepheyle ilgili tek kelime etmedi, tüm dünyadaki komünist

partilerden sosyal demokrat partileri hedef almalarını istedi ve sosyal demokrat partiler ve revizyonistlerle arasına kalın bir çizgi çekti. Bu yaklaşım dünya genelinde komünist partilerin frene basmasına yol açtı ve onları genel kamuoyunu heyecanlandıramayan bir politik konuma itti. Komünist Enternasyonal 1930'ların başlarında faşizm tehlikesiyle burun buruna gelen koşullarda durumu vakitlice kavrayamamış ve stratejisini zamanında değiştirememişti. Halen sosyal demokrat partilerin en tehlikeli düşman olduğuna inanılıyordu ve halkın birleşik ve örgütlü hareketi için gerekli biçim yaratılamadı, bu da faşistlerin iktidara gelişine zemin hazırlamıştı.

Komünist Enternasyonal'in Yedinci Kongresi hatalı "sol" politikayı değiştirdi, işçi sınıfının birleşik cephesini sosyal demokrat partilerle ilişkilendirmedeki temel ilke olarak ele aldı ve dünya genelindeki üye partilere daha fazla özerklik sağladı, bu da faşizme karşı birleşik cephe kurulumu konusunda üye partilere belirli bir hareket alanı sağladı. Kısa bir süre içinde dünya genelinde komünist parti ve sosyalist partilerin merkezinde olduğu halk cephe kurulumu ve faşizmin yayılması etkili bir şekilde engellendi. Fransa'da Halk Cephesi Nisan ve Mayıs 1936'da iktidara geldi, Sosyalist Parti başkanı Blum'un liderliğinde halk cephesi hükümetini kurdu ve her kesimden halk kitlelerinin faşizm karşıtı mücadeleye güvenini artırdı. Fakat, aynı zamanda ortak yönelime ve işbirliğine gereğinden fazla vurgu yapıldı, proletaryanın önderliği ilkesi ve ittifak ile mücadele diyalektiği gözden kaçırıldı ve sosyal demokrat partiye gereğinden fazla güven atfedildi ve gereğinden fazla taviz verildi. Tüm bunlar, dünya genelinde komünist partilerin faşizme karşı mücadelede önderliğinin zayıflamasına yol açtı. Genel anlamda Komünist Enternasyonal, sosyalist partileri ve İşçi Enternasyonali ve Sosyalist Enternasyonali ele almakta tutarlı ve doğru bir tutum sergileyememişti ve çeşitli zamanlarda sol sapma veya sağ sapma yaşanmıştı, bazen bu güçleri tümünden reddederken bazen ittifak için fazla heves gösterdi.

Birleşik cephe konusundaki bu zigzaglı ve olgunlaşmamış politikalar uluslararası komünist hareket açısından önemli kayıpları beraberinde getirdi. Elbette sosyal demokrat partilerin revizyonizme sıkı sıkıya sarılması ve hareketi bölmeye yönelik tutumları burada birinci dereceden olumsuz etken olmuştu. Ayrıca, Komünist Enternasyonal'in politika değişiklikleri de dünya genelindeki siyasi durumda yaşanan değişikliklerden ve Komünist Enternasyonal'in genel siyasi stratejisinin gösterdiği yönelimlerle yakından bağlantılıydı.

IV. Komünist Enternasyonal'in ve Dünya Çapında Halkların Anti-Faşist Mücadeleleri ve Komünist Enternasyonal'in Dağılması

I. Almanya, İtalya ve Japon Faşizmlerinin Uygarlık ve Tarihsel İlerlemeye Önemli Tehdit Oluşturduğu Koşullar

1929-1933 arasında emperyalist ülkeler, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesini izleyen dönemdeki en ciddi ekonomik krizi yaşamışlardı. Bu kriz birçok kapitalist ülkede genel olarak üretimin düşmesini, fabrikaların batarak kapanmasını ve çok geniş kesimlerin işsiz kalmasını beraberinde getirdi. Dünya genelinde burjuvazi, krizden çıkmak ve iktidar konumunu sürdürmeyi başarmak için yeni arayışlara girdi. ABD ve İngiltere ekonomik krize son vermek ve sınıf çelişkilerini hafifletmek için kapitalizmi yeniden düzenleyen reformlara, Almanya, İtalya ve Japonya ise faşizme yönelmişti.

Asya'da Japonya askeri bir diktatörlük rejimine geçti ve sınırlarını genişletmek ve yaklaşımakta olan savaş için kaynaklarını artırmak amacıyla Uzakdoğu'da yayılmacı ve saldırgan bir politika izlemeye başladı. Ocak 1933'te Hitler iktidara gelişinin ardından zalim Nazi diktatörlüğünü dayattı, komünistleri ve ilericileri kanla bastırdı ve askeri gücünü artırıp savaşa hazırlanmaya girişti ve ülke dışında yayılmacı ve saldırgan bir

politikaya yöneldi. Hindenburg'un hastalık sebebiyle ölmesinin ardından Hitler hem hükümet hem de devlet başkanı oldu. ve tüm ulusal ekonomiyi askerileştirdi.¹⁵ Böylece, Avrupa'da savaşın zemini büyük oranda ortaya çıkmış oldu. İtalyan faşistleri de iktidara gelmelerinin ardından "emperyalizme" yönelmiş ve "ulusal sınırları genişletmeyi" dış politikanın merkezine yerleştirmişlerdi. Faşistler, Versay Anlaşması'nın gözden geçirilmesini öneriyorlar, Akdeniz'in bir "**İtalyan Gölü**" olduğunu öne sürüyorlar ve bir dizi savaşa girişiyorlardı.

Bu savaşa hazırlık sürecinde Almanya, İtalya ve Japonya, ortak çıkarları nedeniyle 6 Kasım 1937'de Roma'da Anti-Komintern Paktı'nı imzaladılar. Almanya ayrı ayrı Japonya ve İtalya'yla müttefikti, bu paktın imzalanmasıyla birlikte ittifak bir "Berlin-Roma-Tokyo" eksenine dönüştü. Üç ülkenin *Anti-Komintern Paktı* etrafında bir araya gelmeleri, faşist hükümetlerin anti-komünist ve anti-Sovyet politikaları onların sınıf karakterlerini gözler önüne seriyordu. Ayrıca faşist devletler komünizm karşısında koçbaşı rolünü üstlenerek tüm dünyayı hakimiyetleri altına alma niyetlerini de ortaya koyuyordu ve bu girişim insanlığın ilerleyişi karşısında muazzam bir tehdit oluşturuyordu.

II. Komünist Enternasyonal'in Anti-Faşist Mücadelede Önderliği

360 Faşizmin güçlenişi ve savaşın kapıya dayanması proletarya açısından doğrudan bir tehdit anlamına geliyordu. Komünist Enternasyonal'in Yedinci Kongresi, bu yeni evrede faşist saldırganlık ve yayılmacılığa karşı mücadeleyi açıkça temel ödev olarak ortaya koydu ve tüm dünyadaki komünistlere, faşizme karşı birleşik bir halk cephesi kurma çağrısı yaptı.

15 Bu sırada Hitler şansölye yani hükümetin başı, Hindenburg'sa devlet başkanıydı. Hindenburg'un ölümünden hemen önce hükümet bir yasa değişikliği yaparak mevcut devlet başkanının ölümünün ardından bu pozisyonun lağvedilmesi ve şansölyenin hem hükümetin hem de devletin başkanı olmasını hükme bağlamıştı. -ed.

Almanya, Fransa ve İspanya gibi ülkelerdeki komünistler bu yaklaşımın içinde yoğun bir çalışmaya girişti. Fransa ve İspanya'da halk cephesi hükümetleri kuruldu ve bu hükümetler, faşizmin yayılmasını önlemekte etkili oldular. Komünist Enternasyonal'in lideri Dimitrov da anti-faşist bir savaşçıydı. Dimitrov, Nazilerin komünistlere yıkmaya çalıştığı Reichstag yangınının sorumlusu olduğu iddiasıyla Nazi Almanyası'nda yakalandı ve tutuklanmak üzere çıkarıldığı Leipzig'de mahkemede faşistlerin yüzlerine karşı yaptığı etkili savunmayla dünya genelinde anti-faşist harekete büyük moral ve enerji verdi.

Ocak 1936'da İspanya'daki komünistler halk cephesi hareketini başlattı ve halk cephesi komünist partilileri, sosyalist partilileri ve anarşistlerin de içinde bulunduğu işçileri kapsamıştı. Cumhuriyetçi Parti'nin sol kanadı gibi çeşitli cumhuriyetçi kesimler ve radikaller de halk cephesiyle yan yana gelmişti. Şubat'ta halk cephesi milletvekili seçimlerini kazandı ve burjuva cumhuriyetçi demokratik hükümeti kurdular. Temmuz'da İspanyol faşisti, Franco'nun başını çektiği bir askeri grup, Alman ve İtalyan faşistlerinin desteğiyle silahlı bir isyan başlattı. İsyan, genç cumhuriyetçi hükümet açısından ağır bir tehditti. Komünist partisi ve İspanyol halkı, Alman ve İtalyan faşistlerinin müdahalesine karşı bir direniş savaşına girişti. Bu mücadele Komünist Enternasyonal'den ve dünya halklarından büyük destek gördü. Çeşitli ülkelerde halk temsilcileri İspanya'ya destek çağrısı yaparak bildiriler yayımlamanın yanında, Komünist Enternasyonal, de büyük kentlerde İspanya'daki direniş savaşına katılmak isteyen gönüllüleri askere alma büroları kurdu. 54 ülkeden 30 bini aşkın komünist, sosyalist ve devrimci "Uluslararası Tugaylarda" bir araya geldi, dağları ve nehirleri aşarak İspanya'da toplandılar ve Alman ve İtalyan faşistlerine karşı İspanyollarla omuz omuz savaştilar. Birçoğu, İspanya Cumhuriyeti uğruna yaşamlarını verdi. Uluslararası Tugaylar'ın sergilediği cesur tavır, İspanyol halkının ulusal devrimci savaşımına büyük katkı sağladı. Onların değerli enternasyonalist mücadele ruhu, uluslararası komünist hareketin tarihinde görkemli bir yere sahiptir.

Komünist Enternasyonal'in Yedinci Kongresi'nde tanımlanan yeni politika Çin'de Japonya'ya karşı bir ulusal birlik cephesinin kuruluşuna da katkı sağlamıştı. ÇKP Merkez Komitesi bu politikanın ruhuna uygun olarak 1 Ağustos 1935'te *Japonya'ya Direnen ve Ülkeyi Kurtaran Tüm Çin Halkına Deklarasyon (1 Ağustos Deklarasyonu)* isimli bildiriye yayımlayarak, "Çin iç savaşına son verme ve Japon işgaline karşı ulusal ittifakı sağlama" çağrısı yaptı. Aralık ayında ÇKP Merkez Komitesi, kuzey Şaanxi bölgesindeki Wayaobao kentinde bir Politbüro toplantısı düzenledi. Bu toplantıda *Güncel Durum ve Partinin Görevleri Üzerine Kararlar* kabul edildi ve ülke içindeki siyasi tabloda ve sınıfsal ilişkilerde yaşanan değişimler temelinde Japonya karşıtı ulusal birlik cephesi kurulması stratejisi ortaya konularak Japon emperyalizmini Çin'den söküp atmak üzere tüm Japonya karşıtı güçlere birliktelik çağrısı yapıldı. Çin Komünist Partisi'nin Japonya karşıtı ulusal birlik cephesi kurma politikası üç dönemden geçmişti: 1935-36 arasında iki cephede birden yürütülen mücadele, yani "anti-Çan Kayşek ve anti-Japonya" dönemi. İkincisi, 1936'daki Xian Olayı'nın ardından "Çan Kayşek'i Japonya'ya karşı kararlı direnişe zorlama" dönemi ve üçüncüsü Japonya'ya karşı mücadelede Çan Kayşek'le güçlerin birleştirilmesinin başarıldığı dönem. 16 Sonunda, Eylül 1937'de, halkın güçlü talebi karşısında Kuomintang ÇKP Merkez Komitesi'nin Japonya karşıtı birlik önerisini kabul etmek zorunda kalmış ve ÇKP'nin yasal statüsünü tanımıştı. Böylece Çin'de Japonya karşıtı ulusal birlik cephesi resmen şekillendi. Çin halkının sekiz yıl süren zorlu kavgası, Japonya'a karşı verilen savaşta zafere ulaşılmasıyla sonuçlandı (1945).

16 Kuomintang partisi lideri Çan Kayşek, Çin Komünist Partisi'ni güç kullanarak bastırma politikasına sahip olduğu dönemde Japonya'nın işgalinin etkisini artırması ve çeşitli bölgelerde Çin direnişinin başarıya ulaşmasının etkisiyle Kuomintang'ın önde gelen iki lideri, Xian kentinde Çan Kayşek'i tutuklama ve ÇKP'yle ittifak kurma denemesi yaptı. -ed.

Sovyetler Birliği Cephesi

22 Haziran 1941’de Sovyet-Alman savaşı patlak verdi ve Sovyet halkı, Komünist Parti önderliğinde direnmek ve Büyük Anayurt Savaşı’nı başlatmak üzere ayağa kalktı. Aralık’ta Sovyet ordusu Moskova savaşıını kazandı, “yenilmez Alman ordusu” efsanesini yıktı ve Hitler’in Blitzkrieg efsanesinin yenilebileceğini gösterdi. 17 1942 yazıyla 1943 baharı arasında Sovyet ordusu, Stalingrad muharebesinde üstün duruma gelmeyi başardı. 19 Kasım 1942’de Sovyet ordusu bir stratejik karşı taarruza girişti. Sovyet tarafının bu stratejik karşı taarruzuyla birlikte Sovyetler Birliği’yle Almanya arasında savaşta bir denge dönüm noktasına gelinmişti. Temmuz 1943’te Sovyet ordusu Kursk’ta Alman ordusunun giriştiği son büyük çaplı taarruzu püskürttü ve savaşta inisiyatifi tamamen eline geçirdi. 1944 yılı, Sovyet zaferinin kesinleştiği yıl oldu. Bu yıl Sovyet ordusu arka arkaya on taarruza girişti ve Alman ordusunu Sovyetler Birliği topraklarından söküp atarak Doğu Avrupa’yı özgürleştirmek üzere ilerlemeye başladı. Nisan 1945’te Sovyet ordusu Almanya’ya girdi ve 2 Mayıs’ta Berlin’i ele geçirdi. Birkaç gün sonra Alman ordusu koşulsuz teslim oldu. Sovyetler Birliği halkı ve ordusu SBKP Merkez Komitesi’nin önderliğinde Alman faşistlerinin saldırganlığına karşı cesurca savaşmakla kalmamış, dünya genelinde faşizm karşıtı uluslararası ittifakın oluşmasını etkin biçimde teşvik ederek dünyanın faşizme karşı savaşta kazandığı zafere büyük katkıda bulunmuştu.

363

III. Komünist Enternasyonal’in Son Bulması

Faşizme karşı uluslararası birleşik cephenin kurulması ve dünya genelinde halkların faşizme karşı mücadelesinin yaygınlaşmasıyla birlikte uluslararası komünist hareketin önündeki sorunlar daha da karmaşık bir hale gelmişti. Gelişen durum, dünyadaki tüm partilerin kendi ülkelerindeki somut durum ve gerçekliğe uygun bir devrimci mücadele hattı tanımlamasını

17 Zırhlı birliklerin hızla ilerlediği ve yakın hava gücüyle desteklendiği, “yıldırım savaşı” anlamına gelen, Nazilerle özdeşleşen savaş taktiği.

gerektiriyordu. Bu dönemde birçok ülkedeki komünist parti çok daha olgun bir düzeye gelmişti ve kendi ülkelerinin gerçekliğine uygun siyasi hattı belirleme yeteneğine sahiptiler. Ayrıca, halihazırda yaratılmış olan faşizme karşı uluslararası birleşik cepheyi pekiştirebilmek için, merkezîyetçi ve birleşik bir dünya partisi şeklinde örgütlenmiş olan Komünist Enternasyonal'in bu yapısını değiştirmek zorunlu hale gelmişti. Faşizm karşıtı güçlerin mümkün olan en geniş birlikteliği yaratılmalı ve faşist ve anti-komünist güçlerin, Komünist Enternasyonal'i bahane ederek uluslararası birleşik cepheyi bozmalarına izin verilmemeliydi.

15 Mayıs 1943'te Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi prezidyumu, Komünist Enternasyonal'in lağvedilmesi kararını alarak, bu kararı tartışılması için üye partilere ilettiler. Dünya genelindeki komünist partilerin bu karara katılmalarının ardından, 10 Haziran 1943'te *Pravda*'da Komünist Enternasyonal'in lağvedildiği duyuruldu. Yine de, Komünist Enternasyonal'in işlevi tam olarak sonlandırılmamıştı. Yürütme Komitesi'nin, prezidyumun, Yürütme Komitesi Sekretaryası'nın ve Uluslararası Denetleme Komitesi'nin lağvedilmesi karara bağlanmış olmasına karşın, prezidyum bir toplantı daha yaparak 8 Haziran'daki son toplantısında, bir kapanış işlemlerini yürütecek bir komisyon kurulması kararını aldı. Bu komisyonda Dimitrov, Manuilskiy, Pieck ve Togliatti'nin de aralarında bulunduğu kimi komünistler görevlendirildi.

Daha sonra 13 Haziran'da SBKP(B) Politbürosu, SBKP(B) Merkez Komitesi'ne bağlı bir Uluslararası Bilgi Alışverişi bölümünün örgütünün kurulmasına karar verdi. Bu bölüm, dünya sosyalist partile ile ilgili bilgi ve dünya genelindeki partilerle bilgi alışverişi işini üzerine almıştı. Dimitrov ve diğerleri bu departmanda doğrudan görev almıştı. 14 Haziran-12 Ekim arasında Dimitrov, kapanış işlemlerini yürüten komisyona bir dizi düzenleme önerisinde bulundu. Bu öneriler arasında daha önce Komünist Enternasyonal'de çalışmış olan görevlilerin

ve memurların Sovyet Partisi içinde yeni kurulan Uluslararası Bilgi Aışverişı'nin Büro99, Büro100 ve Büro 205 adlı bürolarında eski işlerine devam etmesi önerisi de vardı.

Bu bürolar sırasıyla çeşitli dillerde yayın yapacak yayınevi faaliyetleri, Dünya Ekonomik ve Politik Araştırmaları Enstitüsü ve Sovyetler Birliği Radyo İşleri idi. Böylece Komünist Enternasyonal'in halihazırdaki yöneticilerinin bir bölümü, SBKP(B) Merkez Komitesi'ne bağı Genel Büro'ya devredilmişti. Bu olay sadece personel transferinden ibaret değildi, aynı zamanda Sovyet Partisi içindeki bir organ böylece Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin işlevini üstlenmiş oluyordu. Dolayısıyla, bir anlamda Komünist Enternasyonal o aşamada tamamen lağvedilmemiş, bunun yerine çeşitli faaliyetlerini, 1940'ların sonuna kadar SBKP'nin bir iç organı eliyle yürütmüştü.

Komünist Enternasyonal, Lenin'in inisiyatifi ve önderliğinde kurulmuştu ve varlığını 24 yıl boyunca sürdürdü. Bu yıllar boyunca Komünist Enternasyonal 7 adet kongre, 12 Yürütme Kurulu toplantısı düzenledi ve 70'in üzerinde ülke ve bölgeden 4 milyondan fazla örgütlü komüniste önderlik etti, uluslararası komünist hareket açısından tarihi bir rol oynadı.

Komünist Enternasyonal, proletarya devrimine, proletarya diktatörlüğüne, ulusal kurtuluş hareketlerine ve proletarya partisinin inşasına ilişkin Marksist teorileri zenginleştiren bir rol oynamıştı. Diğer yandan Komünist Enternasyonal, Marksizm-Leninizm'in çok geniş bir coğrafyaya yayılmasını sağlamış, oportünist hataları ve "sol çocukluk" hastalıklarının aşılmasına katkıda bulunmuştu. Bu örgüt işçi hareketlerine destek olmuş işçilerin bilinç düzeyini yükseltilmesine katkıda bulunmuş ve çeşitli ülkelerde Marksizmi benimseyen komünist partilerin kurulmasına ve güçlenmesine yardımcı olmuş ve dünya genelindeki partilerin sağlam bir kadro omurgası yetiştirmesine yardımcı olmuştu. Komünist Enternasyonal sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde izlenecek devrim yolunu ve izlenecek

politik ilkeleri ortaya koydu, dünya genelinde proletarya devrimlerine ve kurtuluş mücadelelerine önemli destekler sağladı. İlk sosyalist ülke olan Sovyetler Birliği'nde süren devrime ve sosyalist inşaya katkıda bulundu ve çeşitli ülkelerde emperyalizme ve gericiliğe karşı kararlı bir mücadele yürüttü.

Öte yandan, Komünist Enternasyonal aynı zamanda faaliyetleri sırasında, özellikle Komünist Enternasyonal'in orta döneminde (1924-1935) çeşitli hatalar da yapmıştı. Önderlik yönteminde merkeziyetçiliği gereğinden fazla vurguladı, Sovyetler Birliği'nin—diğer ülkelerdeki komünist partilere yol göstermeye çalışırken—deneyimlerini kutsallaştırdı ve mutlaklaştırdı, “sol” sapma hatalara karşı gereğince güçlü bir mücadele yürütemedi. Diğer ülkelerdeki devrimci politik mücadeleleri ele alırken, Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını gereğinden fazla öne çıkardı ve kimi ülkelerin komünist partilerine ve onların liderlerine karşı hatalı yaklaşımlar sergiledi. Komünist Enternasyonal'in tüm bu hatalarının, uluslararası sosyalist hareketin geleceği açısından önemli derslerle dolu olduğunu söyleyebilirim.

İkinci Dünya Savaşı'nın öncesi ve sonrasındaki dönem, uluslararası sosyalist hareketin gelişimi açısından eşi benzeri görülmemiş bir yükselişe tanık oldu. Bu dönemde kapitalist ülkelerdeki komünistler, çeşitli ülkelerde burjuva demokrasisini aşan yeni demokratik politik sistemler kurmak için mücadelelere giriştiler ve ülkelerinde sosyalizme geçiş için özgün yollar keşfetmek üzere aktif bir çaba sergilediler. Savaştan sonra, bir dizi Avrupa ve Asya ülkesindeki sosyalistler geniş kitleleri harekete geçirerek siyasi iktidarı ele aldı, halk demokrasileri olarak anılan politik sistemleri inşa ettiler ve uygun uluslararası koşulların desteği ile adım adım sosyalizme geçişe yöneldiler. Sovyetler Birliği savaşta harap olan ulusal ekonomisini hızla toparladı ve bu hızlı toparlanma ile sosyalist sistemin üstünlüğünü ortaya koydu. Asya, Afrika ve Latin Amerika, kıtaları ise ulusal hareketlerin sıçramalar yapmasına ve emperyalizmin küresel sömürgecilik sisteminin tamamen çökmesine sahne oldu.

Başlık VII

1960'lı yıllarda Komünist Hareket İçerisindeki Büyük Çatışma ve Bölünme

I. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Büyük Parti ve Büyük Ulus Şovenizmi Sorununun Oluşumu ve Bunun Uluslararası Sosyalist ve Komünist Akıma Getirdiği Olumsuz Etkiler

(I) Marksizmin temel yaklaşımı Marksizmin temel teorisinin farklı ülkelerin pratiğiyle birleştirilmesi ve söz konusu ülkedeki partinin kendi uygun gördüğü doğrultuda yürümesini önermesidir. Bu, ikisi hem devrim hem de sosyalizmin inşası süreci açısından önemli bir yaklaşımdır. Ne var ki, Büyük Parti Şovenizmi ve Büyük Ulus Şovenizmi pratikleri Marksizmin bu ilkesinin—Marksizmin temel teorisinin farklı ülkelerin pratiğiyle birleştirilmesi ilkesinin—gerçekleştirilmesinin önünde bir engel olmuştur.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP)—bir dönemden itibaren—bu noktada diğer ülkelerdeki komünist partilerin hata yapmalarına izin vermeme! tutumunu izlemişti. Herhangi bir partinin SBKP'nin çizgisi dışında bir tez, görüş veya teori öne sürmesi şüphe uyandırmış, ilgili görüşler sansüre uğramış, eleştirilmiş, hatta bu parti suçlanmış, aforoz

edilmişti. Komünist Enternasyonal'den dışlanma dahi söz konusuydu. II. Dünya Savaşı öncesi Polonya Komünist Partisi ve savaş sonrası Yugoslavya Komünist Partisi bunun açık örnekleridir. Çin Komünist Partisi (ÇKP) ise benzer baskılara maruz kalmış ve uzun bir süre ÇKP'ye kuşkuyla bakılmıştır.

ÇKP'nin Marksist olduğundan şüphe edildiği gibi, ÇKP liderlerinin "Titocu" olduğu hakkında suçlamalar yapılmıştır. Öte yandan SBKP, Moskova'yı uluslararası devrimin yönetim merkezi olarak görmüş, çeşitli ülkelerdeki partilerin faaliyetlerini uzaktan merkezi bir şekilde yönlendirmeye hatta kumanda etmeye çalışmıştır. Şüphesiz SBKP'nin diğer ülkeler partileri üzerinde birçok olumlu etkileri veya katkıları hatta güçlü yardımları olmuştur. Ancak, SBKP'nin devrimin zafelerini kazanılmasından, sosyalist inşaya, siyasetten örgütlenmeye kadar birçok yönden bu siyasi partiler üzerinde etkide bulunmaya çalışması, bu partilerin ağır kayıplar yaşamasına da neden olmuş, diğer ülkelerin devrim ve sosyalist inşa girişimleri ciddi sorunlarla karşılaşabilmiştir. Örneğin, 1920'lerde Çin'de Chen Duxiu'nun sağ teslimiyetçi çizgisinin temelinde SBKP ve Komünist Enternasyonal'in bazı hatalı değerlendirmeleri ve müdahaleleri de söz konusuydu. 1920'lerin sonları ve 1930'ların başlarında Li Lisan'ın "sol" maceracı çizgisi, Wang Ming'in büyük kayıplara yol açan ağır "sol" hataları, dogmatizmi ve sağ teslimiyetçiliği doğrudan Komünist Enternasyonal'in etkisi altında meydana gelmişti. Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'daki ülkelerin gerçekliklerini kabul etmede ayak diremesi ve zorlayıcı bir şekilde Sovyet Modeli'ni bu ülkelere ihraç etme çabası, bu ülkelerdeki komünist partilerin sosyalist inşa pratiğinde kendi ülkelerinin ulusal koşullarını göz ardı etmelerine yol açmış ve bu ülke halklarının çıkarlarına zarar vererek, oralarda birçok sosyal, ekonomik ve siyasi sorunun birikmesine neden olmuştu. 1956'daki Polonya ve Macaristan'da ortaya çıkan tepkiler ve olaylar, büyük ölçüde bu iki ülkenin komünist partilerinin ve hükümetlerinin Sovyet

Modeli'ni kopya etmelerinin sonucu ve ödenen ağır bedeldi. Bu olaylar Büyük Parti Şovenizmi ve Büyük Ulus Şovenizmi sorunu konusunda bizlere ciddi birer uyarı olarak ele alınmalı ve dersler çıkarılmalıydı.

(II) Büyük Parti Şovenizmi ve Büyük Ulus Şovenizmi, uluslararası komünist harekette dogmatizm salgınına, muhafazakârlık ve kemikleşmenin hâkim konuma gelmesine yol açmış, birçok ülkedeki komünist partinin sağlıklı bir ideolojik ve politik gelişme yaşamalarını ve iç canlılıklarını olumsuz etkilemiştir.

SBKP, diğer ülkelerdeki partilerinin devrim ve sosyalizmin inşasında bağımsız arayışlar içine girmesine izin vermediği gibi partilerin bağımsız düşünceler ve teoriler geliştirmelerine ve arayışlar içine girmelerine de izin vermemiştir. Sovyet çizgisinden sapan en ufak “kural” ihlalleri dahi suçlama nedeni olabilmekteydi. Birçok partide SBKP'nin görüşleri doğrultusunda hareket etme alışkanlığı gelişmiş ve muhafazakârlık ve kemikleşme gittikçe artmıştı. En ufak itirazlar dahi çoğu zaman bastırılıyor, sıkıştırılıyor ve sıkı bir şekilde üzerlerine gidiliyordu. Belirli bir süre sonra bu partilerde dogmatizm egemen olmaya başlamış, bağımsız araştırma ve arayış ruhu adım adım yitirilmiş ve komünist partilerin canlılığı zamanla tükenmişti. SBKP'nin bizzat kendisinin araştırma ve arayış ruhunu yitirmesinin önemli nedenlerinden birisi kardeş partilerde araştırma ruhunu yitirilmesinin SBKP üzerindeki etkisi ve SBKP'nin kendisini sosyalist/komünist partiler arası ittifakın tek ortodoks otoritesi ve lideri olarak görmesiydi. Aşırı boyutlara varan dogmatizm, uluslararası komünist harekette ve sosyalizmin inşasında yaratıcı reformlar yapılmasında engelleyici olan uzun vadeli bir duraganlığa yol açmıştı. Bu durum da uluslararası komünist hareketin durumu ve sosyalizm davası üzerine araştırmaları ve incelemeleri olumsuz etkilemişti.

(III) Büyük Parti Şovenizmi ve Büyük Ulus Şovenizmi
SBKP'nin diğer partilerle ilişkilerini ve Sovyetler Birliği'nin diğer ülkelerle olan ilişkilerini kötüleştirdi ve bu durum birçok olumsuz sonuçlara yol açmıştır.

SBKP kendisini ayrıcalıklı “öncü parti” ve “ağabey parti” olarak görebiliyordu, diğer partilerin ve ulusların egemenliğini görmezden gelerek, yoldaş partilerin ve kardeş ülkelerin iç işlerine müdahale etmişti. SBKP'nin diğer partilere ve kardeş sosyalist ülkelere bu müdahaleleri onları ciddi derecede rahatsız etmekte ve sorunları tırmandırmaktaydı.

Bu müdahaleler bir yandan SBKP ile kardeş partiler arasındaki ve Sovyetler Birliği ile yoldaş ülkeler arasındaki gerilimleri doğrudan arttırıp uluslararası komünist hareketin birliğine zarar veriyordu. Öte yandan da SBKP'nin diğer partilerin iç işlerine doğrudan müdahale etmesi diğer komünist partilerin kendi iç tartışmalarını geriyor, iç gerilimlerinin artmasına neden oluyordu.

SBKP ile yakın ilişki içinde olan partilerdeki diğer bir sorun, SBKP içinde oluşan siyasi tartışma ve bölünmelerin, yoldaş partiler içinde paralel fraksiyonların oluşmasına ve bunlar arasında mücadeleleri tetikleyip, çok sayıda masum parti liderinin mağdur duruma düşmesiydi. Bu yansımalar, uzun süre SBKP'nin gölgesi altında kalan bu partileri tedirgin ve huzursuz etmekteydi ve bu ülkelerde patlak veren neredeyse tüm siyasi çalkantıların ateşleyici fitili hâline gelmişti. Öte yandan birçok partideki yönetim ve kadro değişiklikleri kapalı kapılar ardında yapıldığı—SBKP “tavsiyeleri” doğrultusunda belirlendiği için—olayların arka planını bugün dahi tam olarak bilebilmek zordur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle 1950'lerde ve 1960'larda, ülkelerin bağımsızlık talepleri tarihsel gelişme içinde öne çıkan bir eğilim olmuştu. Uluslararası komünist hareket içindeki bağımsızlık çağrıları da bununla birlikte giderek

artmıştı. Yugoslavya Komünist Partisi, SBKP'nin güçlü bas-kılarına karşı direnişinde belirli bir sonuç almış, tek merkezli ve tek modele sahip olan bir uluslararası komünist hareketin sonunun gelmekte olduğuna dair ilk işareti vermiş yeni bir ara-yışı başlatmıştı. SBKP ise Büyük Parti Şovenizmi ve Büyük Ulus Şovenizmi'nden vazgeçme konusunda gerekli düzeltici adımları atmayıp, kardeş parti ve ülkeleri yönlendirme ve et-kileme çabasını sürdürdükçe, hatta onlara bazı emirler vermek isteyince kaçınılmaz olarak daha büyük sorunlar meydana gelmişti.

II. Çin Komünist Partisi ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Arasında Devrim ve Sosyalist İnşa Stratejilerine ilişkin Önemli Tartışma ve Anlaşmazlık

I. ÇKP ve SBKP Arasındaki Tartışmanın Uluslararası Siyasi Arka Planı ve Toplumsal ve Tarihsel Arka Planı

Sovyetler Birliği'nin selefi olan Çarlık Rusya'sı yayıl-macı geleneği olan otokratik diktatöryal bir imparatorluktu. Şovenizm ve Büyük Devlet Şovenizminin hem derin kökleri vardı hem de eskiye dayanmaktaydı. Bunlar bir kültürel biri-kim olarak, Sovyetler Birliği'nin belirlemekte ve etkilemek-teydi, bu anlamda Sovyetler Birliği'nin yeni sistemi Çarlık Rusyası'nın kültür matrisinden doğmuştu. Bu sırada, Sovyetler Birliği Bolşevik Partisi, büyük bir parti ve dünyada iktidarı ilk ele geçiren proletarya partisi olarak zengin bir devrimci de-neyime sahipti ve diğer ülkelerin proleterya partileri için bir örnek oluşturunuyordu.

371

Ancak bu ülkenin özgün tarihi mirasından dolayı Bolşevik Partisi'nin Büyük Parti Şovenizmi ideolojisine saplanma riski de bulunuyordu. Mao Zedung, Sovyet Komünist Partisi'ni de-ğerlendirirken bu noktaya da dikkat çekmişti: "Sovyetler Birliği bizden farklıdır; birincisi Çarlık Rusya'sı emperyalistti."

İkincisi, Ekim Devrimi Rusya’da patlak verdi. Dolayısıyla Sovyet vatandaşı bundan gurur duyar ve burunları havadadır.¹

Lenin, Çarlık dönemden kalma Büyük Devlet Şovenizminin olası etkisi konusunda çok daha dikkatliydi. Lenin, Çarlık emperyalizminin ezilen ulus ve halklara yaptığı baskı ve eziyetleri ısrarla eleştirmiş ve Büyük Devlet Şovenizminin aşılması gereken direngen bir ideoloji olduğunu teorik açıdan ele almıştı. Lenin, pratik politikada da, tüm ulusların eşitlik ve kendi kaderlerini tayin hakkını savunmuş ve egemen devletlerle iki tarafın eşitliğini gözetken anlaşma ve sözleşmelerden yana olmuştu. Sovyet Rusya’nın Çin’le ilişkiler hakkında, yani Çarlık hükümetin Çin ile geçmişte yapmış olduğu tüm eşitsiz antlaşmaları hükümsüz kıldığını bildiren iki resmi açıklaması Lenin’in döneminde gerçekleşmiştir. Lenin ciddi biçimde hasta olduğu günlerde yazdığı makale ve notlarda bazı Sovyet Komünist Partisi liderlerinin sergilediği Büyük Rus Şovenizmi konusunda derinden endişelendiğini ifade etmişti.

Lenin uluslararası sosyalist/komünist hareketinin gelişmesine büyük önem veriyordu ve Ekim Devriminin deneyimlerinin uluslararası sosyalist/komünist için taşıdığı öneme özel dikkat gösteriyordu. Fakat diğer yandan Lenin “her bir ülkenin Komünist Partisinin kendi mücadelesi içinde, ülkesinin özgün somut koşullarını göz önünde bulundurması gerektiğini belirtiyordu. Kendi ülkesinin özgün ekonomisi, politik yapısı, kültürü, ulusal bileşimi (örneğin İrlanda ve benzerlerinde olduğu gibi) sömürgeleri, ülkedeki dinsel ayrımlar o ülkedeki mücadelenin özgün niteliklerini belirliyordu, hatta zorunlu olarak belirliyordu.”

1 Mao Zedung’un Diploması İle İlgili Seçme Eserleri, s. 238, Pekin, Central Literature Publishing House, the World Knowledge Press, 1994.

Lenin şöyle ekliyordu: “Halklar ve ülkeler arasında ulusal ve devlet sistemi ayrılıkları var olduğu sürece—ve bu farklılıklar proletarya diktatörlüğünün dünya ölçeğinde kurulmasından sonra bile var olmaya devam edecektir—tüm ülkelerin komünist işçi sınıfı hareketlerinin uluslararası alanda taktiklerinin birliği, bu taktiklerinin çeşitliliğinin yok edilmesini değil, bu taktiklerin belirlenmesinde ulusal farklılıkların ortadan kaldırılmasını değil...” Lenin’e göre bu yolu izlemek bugün ancak aptalca bir hayal olabilirdi. Lenin, devamla doğru yaklaşımı şöyle tanımlıyordu: komünist işçi sınıfı hareketlerinin uluslararası alanda taktiklerinin birliği, “Komünizmin temel ilkelerinin (Sovyet iktidarı ve proletarya diktatörlüğünün) belirli özgünlüklere göre doğru bir biçimde değişikliğe tabi tutulmasını, bu ilkeleri farklı uluslara ve ulusal devlet farklılıklarına göre—doğru bir biçimde—uyarlayabilmeyi ve uygulayabilmeyi talep etmektedir.”²

Daha da önemlisi, Lenin diğer ülkelerin komünist partilerini Rusya’nın bu deneyimlerinin de sınırları olduğu ve mükemmel olarak algılanmaması konusunda uyarmıştır.³

Stalin döneminde, bu titiz tutum tedricen adım adım kademeli olarak değişmeye başladı. Nitekim, Stalin ve diğer bazı liderlerin zihinlerinde yer etmiş olan Büyük Rus Şovenizminin bazı düşünsel öğeleri Gürcistan olaylarında kendini açıkça ortaya koymuştu, Lenin ciddi bir şekilde hasta olduğu o günlerde, onları “bu gerçek sosyal şovenistler” olarak şiddetle eleştirerek, şunları belirmişti: “Toplumdaki Ruslaşmış yabancılar (Gürcü kökenli Rusları kast ediyor) Rusluk duygularını ifade etmede her zaman fazla ileri gitmişlerdir,” Lenin, komünistleri “Büyük Rusya Şovenizminin gemilerini yakmak gerektiği” konusunda dikkatlice uyarıyordu.⁴

2 Lenin’in Bütün Eserleri, 39. cilt, s. 71, Pekin, Halkın Yayınevi, 1986.

3 Lenin’in Bütün Eserleri, 39. Cilt, s. 2.

4 Lenin’in Bütün Eserleri, 43. cilt, s.353, 351, 216.

Stalin döneminde, kimi zamanlarda bazı güçlü eski Rus Çarları—IV.İvan ve Büyük Petro gibi—ve Rusya’nın yabancı ülkelerle savaşlarda ün kazanmış bazı kumandanları (Suvorov, Ushakov ve Kutuzov gibi) ulusal kahramanlar olarak örnek gösterilmiş ve övülmüştür. Stalin, faşizme karşı Büyük Yurtsever Savaş günlerinde bu figürleri Kızıl Ordu’nun kumandan ve askerlerini cesaretlendirmek ve harekete geçirmek için öne çıkarmıştı. Dahası, Stalin, 2. Dünya savaşından sonra Moskova’da yaptığı seçim konuşmasında Sovyetler Birliği’nin Japonlara karşı kazandığı zaferi Rus ordusunun Rus-Japon Savaşı’daki (1904-1905) yenilgisinin öcünün alınması olarak tanımlamıştı.

Bu anlamda adım adım Çarlık Rusya’sının büyük devlet şövenizmi düşüncesi tarihi kutsal saray Kremlin’e girmiş oldu ve Sovyetler Birliği’nin devlet söylemine dahil oldu. II.Dünya Savaşı’nın son devrelerinde Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere ile imzalanan gizli Yalta Konferansı anlaşmasında dünyanın paylaşılması (1945) diğer ülkelerin egemenliğinin kayıtsızca ayaklar altına alınmasının tipik bir örneğiydi.

Stalin, Rus devriminin ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin tarihsel deneyimlerini mekanik bir şekilde ele almaktaydı: Rus devriminin zafere götüren ve özel koşulların ürünü olan bazı politikaları ve ilkeleri evrensel ilkeler (tüm ülkeler için geçerli olabilecek) politikalar ve ilkeler düzeyine yükseltmişti. Bu politikaları ve ilkeleri mutlak ve kutsal/dokunulmazlar arasına almıştı. Stalin, Sovyet Komünist Partisi’nin teorik görüşlerini ve çizgisini Marksizm’i doğru olarak miras alan ve devam ettiren tek çizgi olarak görüyordu. Bu çizgiye karşı herhangi bir muhalefet, itiraz veya şüphe duyulması sapkınlıktı ve duyulmak istenmiyordu. O, Sovyetler Birliği’nin kendi özgün koşulları içindeki elde ettiği sosyalist başarıları fazlasıyla idealize etmekteydi, bu yüzden, diğer ülkeler de mutlaka Sovyetler Birliği’nin seçtiği bu “ideal” yolu izlemek zorundaydı ve Sovyet Komünist Partisi’nin sahip olduğu teorik doğrular da doğal olarak dünya çapında diğer ülkelerin de doğruları haline gelmeliydi.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi hakikatlerin cisimleştii yüce bir parti olarak idealize edilmiş ve patriyarkal “baba parti” (bazı eleştiriler bu noktada büyük ağabey sözcüğünü kullanmaktadır) ve “tüm diğer partilerin öncü partisi” olarak görülür olmuştı, böylece diğer tüm partilerin ondan emir alması veya onun “tavsiyelerini” koşulsuz olarak uygulamaları bekleniyordu. Stalin, Komünist Enternasyonal dönemi boyunca, Komünist Enternasyonal merkezinin diğer partilerin meselelerine karışması ve onlara önderlik etmesi gerektiğini savundu ve merkezin bu hakkına karşı çıkmanın “komünizm düşmanlarının işine yarayacağını” dile getirmişti.⁵ Böylece, Marksizmin demokratik-merkeziyetçilik örgütsel ilkesi pratikte yerini yüksek düzeyde merkeziyetçiliğe bırakmış ve sonuç olarak farklı ülkelerdeki partilerin bağımsızlığı artık kalmamıştı.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Komünist Enternasyonal örgütü üzerinden diğer partileri de kontrol altında tutuyordu ve fiili olarak bir yöneten, yönetilen, “önderlik eden” ile önderlik edilen ilişkisini oluşmuştu. Bu bağlamda, Sovyetler Birliği sınırları içindeki ve Sovyet Komünist Partisi içindeki her hangi bir kargaşa/rahatsızlık veya sorun diğer partileri de etkiliyordu. Komünist Enternasyonal içinde Sovyet Komünist Partisi tarafından önerilen ve Stalin’in ısrarıyla uygulanan Komünist Enternasyonal’e üye partileri “Bolşevikleştirme” kampanyası bu partileri Sovyet Komünist Partisi’nin ihtiyaç ve arzularına göre dönüştürülmesini daha da hızlandırmıştı. Stalin “Bolşevizmin” ilkelerini şöyle açıklıyordu: “Bolşevikleşmenin” önemli bir içeriği diğer partilerdeki “sosyalist (yani komünist olmayan) kalıntıları” tasfiye etmek “oportünistleri tecrit” etmektir. Stalin’e göre “Bolşevikleşmeyi” gerçekleştirmenin kilit sorunu bu partilerdeki “devrimci liderleri desteklemek ve sağ kanat liderlerin prestijini yerle bir” etmektir.”⁶

5 Stalin’in Bütün Eserleri, 7. cilt, s. 57-58. Pekin, Halk Yayınevi, 1958.

6 Stalin’in Bütün Eserleri, 6. cilt, s. 254, Pekin, Halkın Yayınevi, 1956.

Bu kampanya içinde farklı ülkelerdeki çok sayıda parti, birçok olayla “sistemik olarak” liderlerini partilerden ihraç etti veya yerlerinden ederek yerine başkaları getirildi.”⁷

Aslında, “Bolşevikleştirme” kampanyası, komünist partiler içinde çeşitli düzeylerde bazı farklı görüş ve düşünceler taşıyan liderleri bastırmak, hatta tasfiye etmede kullanılmıştı. Bunların yerine Komünist Enternasyonal’e ve Sovyet Komünist Partisi’ne tamamen itaatkar liderler öne çıkarılmıştı, fakat—çoğu durumda—bu ikinciler gerçek liderlerde olması gereken niteliklere sahip değillerdi.

Örneğin, “Çin Komünist Partisi’nin daha fazla Bolşevikleşmesi” mücadelesi içinde bu partide Wang Ming’in “sol” düşünceleri ve politik çizgisi, bir süre için (1935-38) hakim bir konuma gelmiş, Wang Ming partide belirleyici bir konumda bulunmuştu. Benzer bir biçimde diğer partilerdeki “Bolşevik komünist isimler” veya “Bolşevik gruplar”, gerçekte, Stalin ve Sovyet Komünist Partisi’nin elinde diğer ülkelerin partilerini kontrol etme aracı haline gelmişlerdi. Sovyet Komünist Partisi’ndeki Büyük Ağabey Parti ve Büyük Devlet Şovenizmi tutumu II. Dünya Savaşı’nın patlak vermesinden önceki günlerde çarpıcı bir şekilde gelişmişti.

376 — II. Dünya Savaşı sırasındaki anti-faşist savaşta Sovyetler Birliği’nin oynadığı büyük rol, Doğu Avrupa ülkelerinin faşizmden kurtarılmasında Sovyet Kızıl Ordusu’nun katkısı, Sovyetler Birliği’nin Doğu Avrupa ülkelerine ekonomik inşada sağladığı çok sayıda destek, 1920 ve 1930’larda Sovyetler Birliğinin sosyalizmi inşada gösterdiği büyük başarılar, Sovyet Komünist Partisi’nin büyük prestijinin dayanakları olmuştu. Ardından Büyük Parti ve Büyük Ülke Şovenizmi, sosyalist ve kapitalist kamp arasındaki şiddetli çatışmanın özel tarihi koşullarında daha da gelişmişti. Bu olgunun önemli bir göstergesi de savaş sonrasında Cominform’un (Komünist Partiler Arası

7 Bkz. Forster, Üç Enternasyonal’in Tarihi (History of the Three Internationals) s. 348, Pekin SDX Joint Publishing Company, 1961.

İletişim Bürosu) Yugoslav Komünist Partisi'nin nobranca "ihraç" etmesiydi. Stalin sonrası dönemde, Sovyet Komünist Partisi'nde Büyük Parti ve Büyük Devlet Şovenizmi düşüncesi ve bu yönde tutumlar bazı bakımlardan zayıflamıştı, ama genelde esas eğilim bu tutumun genişlemesi yönünde olmuştur. Örneğin Kruşçev bir keresinde Yugoslavya sorununda bu partiye taviz vermiş, uzlaşma yapmaya çalışmıştı. Büyük Parti ve Büyük Devlet Şovenizmi tutumunun oluşumu ve gelişmesi, ve uluslararası sosyalist hareketinin gelişmesine karşı giderek artan ölçüde merkezi ve önemli bir engel haline gelmiştir. Aşağıda, kısaca Büyük Parti ve Büyük Devlet Şovenizmi'nin üç temel özelliğini inceleyeceğiz:

II. İdeolojik ve Teorik Sorunlarda "Egoist Ben-merkezcilik": Hakikatin Yegane Adresi

Stalin, asla Sovyetler Birliği Komünist Partisi içinde muhaliflere ve „muhalefet gruplarının“ var olmasına izin vermek istememişti. Kendisini merkeze koyan ben-merkezci bir şekilde Marksizm-Leninizm'in tek savunucusu ve en güçlü yorumcusu olarak görmüştü. Stalin, Komünist Enternasyonal, Kominform çalışmalarında veya partiler arası ikili ilişkilerde de doğrudan veya dolaylı bir biçimde olarak aynı tutumu gösteriyordu. Uluslararası sosyalist hareketin tarihinde, oldukça uzun bir dönem boyunca, Stalin ve onun önderliğindeki Sovyet Komünist Partisi Marksizm-Leninizm'in tek sözcüsü, tek sahibi, Sovyetler Birliği de uluslararası sosyalist hareket içinde sosyalizmin hakikatinin yegane vatanı haline gelmişti. Bundan şüphe duyacak veya bunu sorgulayan herhangi biri veya herhangi bir partinin revizyonist olarak eleştirilmesi olağandı. Bu yüzden, diğerlerinin (diğer ülkelerin komünist partilerinin) düşünceleri bastırılmış ve herhangi yeni ve farklı bir teorik veya pratik arayış çabası engellenmişti. Burada "Egoist ben-merkezcilik" ile kastettiğimiz, hakikatin bir partinin veya kişinin tekeli altında olmasıydı. Herhangi birinin veya herhangi bir partinin Sovyet Komünist Partisi tarafından söylenmemiş, yapılmamış, uygulanmamış bir

şeyi söylemesine, yapmasına veya uygulamasına izin yoktu. Aksi takdirde, bu büyük bir ihanet olarak görülür ve söz konusu parti cezayı hakederdi. Bu, Sovyet Komünist Partisi'nin Büyük Parti ve Büyük Devlet Şovenizminin birinci tipik özelliği idi.

III. İzlenen Politikalarda Kendi Çıkarlarına Birinci Önceliği Verme

Stalin'in partinin başına gelmesinden itibaren, Sovyetler Birliği uygunsuz veya neredeyse çirkin bir biçimde kendi ulusal (devlet) çıkarlarını her şeyin üstüne koymaya başlamış ve her şeyin Sovyetler Birliği'nin çıkarlarına hizmet etmesi gerektiğini savunmuştur. Bunun sonucunda farklı ülkelerdeki devrimci hareketlerin gelişimi ve görevleri Sovyetler Birliği'nin varlığını ve Sovyetler Birliği'nin üstlendiği misyonu savunma çerçevesinde konumlandırılmaya çalışılmıştır. Temel olarak Sovyet Komünist Partisi tarafından belirlenmiş olan bu kavram gayet muğlaktı, net bir tanımı yoktu ve "Sovyetler Birliği'ni savunmanın" sınırları oldukça belirsizdi. Bir ülkedeki devrimci politik mücadele veya bu ülkedeki bir iç çatışma Sovyetler Birliği'nin yararına olduğu takdirde, söz konusu ülkede devrimci koşullar bulunmasa bile Stalin onu destekler ve teşvik ederdi. Fakat bir ülkedeki devrimci hareket Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını tehdit etme riski taşıdığı takdirde, söz konusu ülkede devrimci koşullar bulunsa bile, onu desteklemez hatta, karşı çıkardı. Stalin ve çevresindeki ekip ve onun ardından başa gelenler, Kruşçev ve diğerleri, Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını "savunma" çabalarını göz önünde tutarak, genel olarak olarak bazı kilit politik sorunlarda veya politikaların belirlenmesinde genellikle faydacı-pragmatik tutumlar benimsemişlerdi. Bu politik sorunlar üzerine konuştuklarında istemleri doğrultusunda keyfi, öznel açıklamalar yapmış ve çifte standart uygulamışlardı. Bu tür çelişkili yazı ve konuşmalar birçok samimi insanın kafasını karıştırabilmişti. da, Sovyet Komünist Partisi'nin Büyük Ağabey Parti ve Büyük Devlet Şovenizminin, ikinci tipik belirimi de buydu. Bunun sonucunda birçok ülkenin sosyalistleri gerçeklerden kopmuş,

kitlelerle bağları koğmuş hatta kitlelerle karşı karşıya gelmiş, bağımsız düşünce geliştirme ve bağımsız çalışma alışkanlıklarını yitirmiş, pasif ve tabi bir konuma düşmüşler, ideolojik/teorik ve örgütsel meselelerde kargaşa içine yuvarlanmışlardı. Tüm bunlar uluslararası sosyalist hareket üzerinde olumsuz etkiler doğurmuştu. Örneğin, Fransız Komünist Partisi, Komünist Enternasyonal'in 1935 yılındaki 7. Kongresi'nde alınan karar doğrultusunda 15 Ağustos 1939'da bir karar yayınlayıp tüm Fransız ulusunu Hitler'in saldırısına karşı birleşmeye çağırdı ve iktidardaki burjuva hükümetini Fransa'yı savunmak için tüm tedbirleri uygulamaya çağırmıştı. Bu çağrı Fransa hükümeti ve Sovyetler Birliği arasında belirli bir işbirliği anlaşmasının yürürlükte olduğu dönemde yapılmıştı.

13 Ağustos 1939'da Almanya ve Sovyetler Birliği arasında "Saldırmazlık" Anlaşması'nın imzalanmasının ardından, Komünist Enternasyonal Fransız Komünist Partisi'nden mevcut politik çizgisini düzeltmeye ve silahlarını hem burjuva hükümete hem de ve Sosyal Demokrat Partiye karşı yöneltmesini istedi. Sonuç olarak, Fransa Komünist Partisi kendi ülkesinde eşi görülmemiş bir politik tecrit yaşadı ve çok sayıda parti üyesi partiyi terk etti. Fransız Komünist Partisi, hazırlıksız yakalanarak kaotik ve pasif duruma düşürülen tek parti değildi. Başka bir benzer olay, Stalin'in İngiltere ve Fransa'yı Münih Paktını yaparak faşist Almanya ile uzlaşmakla suçlayan açıklamasıydı. İngiltere ve Fransa "karışmamazlık" politikasıyla faşist Almanya'ya karşı ortak savunma ve ortak direnme politikasına ihanet etmekle eleştirilmişti. Nitekim, Stalin, Sovyet Komünist Partisi'nin 18. Kongresi'nde şu konuşmayı yapmıştı: "karışmamazlık politikası, saldırganlığa göz yummak ve savaş kışkırtıcılığı yapmakla, böylece dünyayı savaşa sürüklemekle eş değerdedir. "Bu karışmamazlık politikasında, saldırganların yoluna bir engel koymama tutumunu, saldırganlarla karanlık pazarlıklar yapma eğilimini ve arzusunu görüyoruz."⁸

8 Stalin'in Bütün Eserleri (1934-1952), s. 242, Pekin, Halkın Yayınevi, 1985.

Oysa, aynı Sovyetler Birliği, Japonya'nın 18 Eylül'de 1931'da Çin'e karşı başlattığı büyük işgal savaş saldırısı karşısında tarafsız bir tutum almıştı. Nitekim, Sovyet Hükümetinin, 31 Ekim, 15 Kasım ve 21 Kasım 1931 tarihli *Izvestia* gazetesindeki açıklamaları bu yöndeydi. Bundan başka, Sovyetler Birliği bir yandan proletarya enternasyonalizminin bayrağını "dalgalandırırken", diğer ülkelerin ulusal egemenliklerine "saygı gösterilmesi" sloganını dillendirirken diğer yandan Hitler'le Polonya topraklarını paylaşmak konusunda anlaşmış ve Finlandiya topraklarına asker sokarak işgal etmişti.

Sovyetler Birliği, İkinci Dünya savaşı sırasında ve sonrasında, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'yle Yalta'da tüm dünya çapında etki alanlarını paylaşmak üzere anlaşmıştı. Polonya ve diğer komşu ülkelerle⁹ arasındaki sınırları tekrar kendi istemleri doğrultusunda çizmişti. Sovyetler Birliği'nin tüm bu davranışları ve "gerekli" gördüğu açıklamalar kendi istem ve iradesinin ürünleriydi. Bu ülke kendi devlet çıkarlarına hizmet etmesi kaydıyla politikalarında keyfi ve ani değişiklikler yapabilmekteydi. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Staliņ'den sonraki liderleri de bu geleneği devam ettirmiş ve hatta daha da ileri taşımışlardı. Böylece Sovyet Komünist Partisi'nin ataerkil Büyük Ağabey Parti ve Büyük Devlet şovenizmi tutumu Sovyetler Birliği'nin politik imgesini iyice yaralamakla kalmamış uluslararası sosyalist hareketin prestijine de büyük darbe vurmuştu.

9 Çin Halk Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasında ciddi sorun oluşturan 150 yıllık bu tür sınır sorunları iki ülke arasında nihayet 2004'te tamamiyle kalıcı bir çözüme kavuşturulmuştur. -çev.

IV. Örgütsel Sorunlarda "Egoist Ben-merkezcilik"

Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve Sovyetler Birliği'nin "sosyalist ittifakın ve daha sonra sosyalist kampın tartışılmaz lideri" ve "tek lider" statüsünü güvence altına almak için uygulanan bir yöntem de diğer partileri ideolojik ve teorik olarak etkileme ve etki altına alma çabasının yürütülmesiydi. Böylece diğer partilerin Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve Sovyetler Birliği'nin amaçları doğrultusunda hareket etmesi sağlanmaya çalışılmıştı. Diğer bir yöntem ise diğer partiler üzerinde çeşitli yollarla örgütsel etki ve kontrol sağlama çabalarıydı. Kardeş partilerin iç işlerine sıklıkla müdahale ediliyor ve hatta önderlik organlarının bileşimlerine karışılıyordu. Bu davranış Polonya Komünist Partisi ile ilgili olarak en uç noktaya götürülmüştü. 1938 yılında Komünist Enternasyonal yönetim organında Polonya Komünist Partisi'nin feshedilmesi ve önderinin karar verilmişti. Bu olayın ardından Polonya Komünist Partisi'nin kararlarına ve işlerine müdahale daha da yoğunlaşmıştı. Nitekim, 1948'de, Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa ülkelerinde "Tito'nun Destekçileri"ni tasfiye etme kampanyası başlatmıştı. Bu doğrultuda Polonya Komünist Partisi içinde "Tito'culara" karşı üç kampanya yürütüldü. Bu kampanyalar farklı düzeylerde görevli olan parti üyelerinin dörtte birini etkilemişti. Polonya Komünist Partisi'nin Genel Sekreteri Wladyslaw Gomulka "Sağcı Milliyetçiliğin" temsilcisi olarak yaftalanarak eleştirilmiş, görevden alınmış, ardından partiden atılarak hapsedilmişti. Fakat bu karşın, Stalin'in kuşkuları silinmemişti. Kısa bir süre sonra güvendiği adamlarından Sovyet Kızıl Ordu'sunda görevli olan Polonya kökenli Mareşal Konstantin Rokossovsky'yi Polonya Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne yerleştirmek istemişti. Ardından Rokossovsky Sovyetler Birliği'nin desteğiyle Polonya partisinde Merkez Komitesi Politbürosu üyeliği, Polonya hükümetinde başbakan yardımcılığı ve savunma bakanlığı dahil önemli görevlere gelmişti. Daha sonra, 1956'daki Polonya olayları

sırasında, Kruşçev de Polonya Komünist Partisi'nin önderlik yapısına müdahale etmeyi denemiş ama Polonya Partisi'nden gelen sert direniş karşısında amacına ulaşamamıştı. Sovyet Komünist Partisi'nin Polonya Komünist Partisi'ne karşı bu tavırları diğer partilere karşı tavırları hakkında ipuçları verebilecek niteliktedir.

Başlık VIII

Sosyalist Ülkelerin Sistem Reformu Arayışları

I. Küba'nın Başlattığı Reform: Sosyalizmin Güncellenmesi

1980'li yılların sonlarında, Küba emin adımlarla Sosyalizm yolunda ilerlerken dünyada önemli ve radikal değişiklikler olmaktaydı. Sadece bir yıl içinde Doğu Bloğundaki tüm ülkeler birbiri ardına saf değiştirdiler ve 1991 sonlarında, tüm dünyayı şaşkına çeviren, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılması olayı gerçekleşti. Küba ortaya çıkan bu yeni durumdan özellikle ekonomik bakımdan en çok etkilenen ülkelerin başında geliyordu. Buna paralel olarak ABD de bu fırsattan yararlanarak Küba'ya uyguladığı ambargonun koşullarını daha da ağırlaştırdı ve bu şekilde Küba “ikili ekonomik ambargo” altına girmiş ve bunun sonucu olarak ülkedeki genel durum şiddetli bir şekilde bozulmuştu. Küba, 1959 devriminden o güne değin görülmemiş zor koşullar içine girdi. Aşağıda Küba'nın reformlarını ele alacağız:

I. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Doğu Bloku Ülkelerinde Yaşanan Radikal Değişikliklerin Şiddetli Etkisi

Bu değişikliklerin sonucu COMECON (Ekonomik İşbirliği Örgütü) yıkılınca, Küba sadece COMECON'a üye olan ülkelerle olan ekonomik ve ticari ilişkilerini ani bir şekilde kaybetmekle kalmadı, aynı zamanda, iki Almanya'nın yeniden birleşmesiyle, SSCB den sonra ikinci ticari ortağı olan sosyalist Demokratik Almanya ile olan tüm ekonomik ve ticari anlaşmalar feshedildi. SSCB, 1990 yılından beri Kübaya yaptığı ekonomik yardımı ciddi boyutlarda azaltmış ve bu iki ülke arasındaki ticareti hızlı bir şekilde düşürmüştü. 1991 de Küba ve SSCB arasında sürdürülen takasa dayalı ticaret son buldu ve onun yerini uluslararası ödeme aracı olan para birimlerine dayalı ticaret başladı. SSCB'nin yıkılışından sonra Rusya iki ülke arasındaki ticari ilişkileri en alt seviyeye indirirdi ve Kübaya yaptığı yardımları en az seviyeye düşürdü.

ABD'nin Küba'ya Uyguladığı Ambargonun Ağırlaşması

ABD'nin Küba'ya karşı düşmanca hareketleri, SSCB'nin önderliğindeki Doğu Bloğundaki radikal değişikliklerden yararlanmayı hedefliyordu. Küba'nın zorluklarından yararlanarak, bu ülkenin sosyalist iktidarını bir darbeyle devirmek için boşa çıkan gayretler yürütmesinin ardından Küba'ya uyguladığı ambargoyu ağırlaştırdı. Rusya'yı 80 li yılların ikinci yarısından 1991 yılına kadar Küba'ya yaptığı yardımı kesmeye zorladı. SSCB'nin yıkılmasından sonra, Küba'nın ekonomik bunalıma girmesinden yararlanarak ikinci bir Küba karşıtı dalgayı oluşturmak ve bu Karayip ülkesinin hükümetini tamamen ortadan kaldırmak için çalıştı.

ABD, 1992 yılında ambargoyu daha da genişletmeye yönelik çalışmalarını yoğunlaştırdı. Aynı yılın Ekim ayında, diğer ülkelerin Küba ile ticari ilişkilerini engellemeyi amaçlayan Toricelli kanunu adı verilen yeni bir yasa hazırladı. Bu yasanın

yürürlüğe girmesinin ardından Küba çok büyük ekonomik kayıplara uğradı ve ülkedeki ekonomik kriz daha da derinleşti.

Bu kriz, 1992 yılında özellikle büyük bir enerji açığı olarak kendini gösterdi 1992 de Rusya'dan tedarik edilebilen petrol miktarı, 1989 yılında alınan petrol miktarının yarısının bile altına düşmüştü. Küba'nın gereksinim duyduğu enerjinin %90'dan fazlası SSCB' ne bağımlıydı. Enerjide ve şeker satışından elde edilen gelirdeki ciddi daralma, 1992 yılında ülkenin ithalat kapasitesini 1989'daki seviyesine göre %40 azalttı. Hammadde yetersizliği sonucu birçok fabrikada girdi eksikliğiyle, kimyasal gübre ve hayvan yemi ithalatı eksikliğiyle de tarım ve hayvancılıkta işlerin durmasını söz konusu olmuştu. Bunun sonucu olarak yiyecek kıtlığı ortaya çıkmış ve halkın alabileceği yiyecekler giderek azalmıştı. 1989-1993 döneminde ithalat %75, gayri safi milli hasıla da %35 oranında düştü, yani, 19,6 milyar pesodan (sabit fiyatlarla) 12,78 milyar pesoya şu oran/yıl olarak: 1990 da %2, 1991 de %10,7 1992'de %11,6, 1993'te %14,9. Tüm bunlar krizin ne denli büyük olduğunun göstergesiydi.¹

Partinin ve Küba Hükümetinin İlk Önlemleri

Küba halkı, 1980 li yılların sonlarında SSCB ve Doğu bloğu ülkelerinde meydana gelen olaylar ve değişiklikler nedeniyle alarm halinde olmasına karşın, 1989 yılında bu ülkelerde olanlar nedeniyle, şaşkınlık ve panik içindeydi. Küba bir anda bu ülkelerle olan sıkı bağlarının yok olduğunu gördü. Bu zor durum Küba'yı, beklenmedik yeni konjonktüre karşı önlemler almaya zorladı. 1990 yılı başlarında Küba "Barış zamanında olağanüstü dönem" politikasını ilan etti (ve dış yardımlarla sanyileşmek yerine kendi öz gücüyle istikrar ve gelişimini garantilemek için, yeni bir stratejik yönelim başlattı.²)

1 Ulusal İstatistik Dairesi, Sayılarla Küba 1998, Havana 1999, Sayfa 30.

2 ÇKP Merkez Komitesi Özel Plenum Bildirisi", Granma Weekly Review, 25 Şubat 1990, s. 9.

Dört Dönem

Ülke aynı yılın dördüncü üç aylık süresi içinde olağanüstü dönemin ilk aşamasına girmeye başladı. O andan itibaren günümüze kadar olan tarihsel dönem; durumun gelişimi ve izlenen politikalardaki farklılıklar açısından genel olarak **dört döneme** ayrılır:

İlk dönem, 1990'dan Haziran 1993'e kadar; ikinci dönem, Temmuz 1993 ten, Şubat 1996'a kadar; üçüncü dönem, Mart 1996'dan, Ağustos 2001'e kadar ve dördüncü dönem, Eylül 2001'den günümüze kadar olan dönemdir.

Birinci dönemin stratejisinin ve politikalarının önemli noktaları: Bunlar, kitleleri sosyalizmle özdeşleşebilmeleri ve sahip çıkmaları için harekete geçirmek; bir yandan Sovyetler Birliği ve Doğu Bloğu ülkelerinde olan şok edici değişikliklerin etkilerine karşı direnç gösterirken, öte yandan düzenin istikrarını ve devamını sağlama arayışlarıyla, mevcut sistemi geliştirmek için gerekli düzenlemeleri yapmaktı.

Kübalı yöneticiler bu stratejik fikrin ve politikanın hayata geçirilebilmesi için bu dönemde üç önlem aldılar: 1989 Aralık ayında Castro devrim davasında şehit olanlar için düzenlenen bir anma töreninde, tüm halka olağanüstü dönemi analatarak harekete geçiren uzun bir söylev vermişti.

386 — Bu konuşma dış basına “Havana'nın Üçüncü Bildirgesi” olarak yansıdı, Küba Komünist Partisi, Merkez Komitesi, 1990 yılı Şubat'ında bir genel kurul oturumu yaparak olağanüstü durum için gerekli stratejik yönlendirme ve politik hazırlıklarını gerçekleştirdi. Küba Komünist Partisi, Ekim 1991 de topladığı IV. Kongrede; tüm partiye ve ülkeye “Vatanı kurtarma, Devrimi ve Sosyalizmi Savunma” hedefini göstererek, toplumsal sıkıntıları önlemek ve gerekli istikrarı sağlamak amacına odaklanmış politik düzenlemeler yaptı. Bu amaçla reform sürecini başlatmak ve dışa dünyaya açılmak için gerekli koşulları hazırladı. Bu stratejik fikir çerçevesinde, ülkeyi politik ve ekonomik olarak yönlendiren temel politikalar belirlendi.

Politik olarak, şu politikalar uygulanacaktı: Marksizm-Leninizm ve Sosyalizmin ilkelerini devam ettirmek, Batı'dan gelen barışçıl dönüştürme çabalarına karşı yurtseverlik bayrağını yükseltmek, olağanüştü dönemin niteliklerine uyum sağlayabilmesi için partiyi güçlendirmek ve Parti'nin yönetim tarzını iyileştirmek. Parti politik reform çabaları içine girerek mevcut politik sistemi daha gelişkin bir düzeye çıkarmayı de hedeflemişti. IV. Kongrede, devlet gücünün toplumsal temelini genişletmek amacıyla şehirlerde, bölgelerde, ve ülke genelinde parti delegelerinin doğrudan seçim yoluyla belirlenmesi önerisi sunulmuştur.

Ekonomik Politikalar

A: Önceliğın ulusal ekonominin gelişmesine verilmesi, kapsamlı ve entegre bir sanayileşme çabasına girişmek yerine halkın gıda sorununun öncelikli çözümüne ağırlık vermek, diğeryandan da döviz getirici sanayilerin gelişmesinin hızlandırılması olarak özetlenebilir.

1990 sonlarında, Ulusal Halk Meclisi, bir önceki yılın sonlarında Küba Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından hazırlanan "Gıda Alanında Güçlenme Programını" onayladı ve gıda üretimi konusunda toplumu harekete geçirdi. Küba aynı zamanda dış turizmi ve biyolojik tıp sektörleriyle tıbbi araç-gereç sanayiini geliştirerek döviz girdilerini arttırmak için zorlu çabalara girişti.

387

B: Gıda ve enerji kıtlığıyla baş edebilmek için ciddi tasarruf önlemleri alınması ve toplumsal refah düzeyini sürdürebilmek için devlet harcamalarının kısılması, benzin kullanımını sınırlanması.

Hükümet, bir yandan kentli vatandaşların günlük kullandığı gıda türlerini çeşitlendirirken, örneğın un ve pirincin yerine patates, tencere yemekleri ve muz, diğeryandan, tarımdatraktör yerine çekici hayvanlar kullanılması, otomobil yerine bisiklet veya benzerlerini kullanmak gibi önlemler almıştı.

Bu zorlu dönemde hükümet büyük kitlelerin toplumsal refahını belli bir seviyede tutmaya özel bir özen gösteriyor ve karneyle gıda dağıtımını yaparak, herkesin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını güvence altına almaya çaba sarfediyordu. Kübalı yöneticiler, ısrarla ve defalarca kimsenin terkedilmeyeceğini, sokakta bırakılmayacağını, giysisiz, gıdasız ve işsiz olmayacağını, okulların ve hastanelerin kapatılmayacağını ve fiyatların artmayacağı sözünü vermişlerdi.

C: Ekonomik politikaların esnekleştirilmesi ve ekonomik sistemde reformlar

a) Maddi teşvikleri devreye sokulması ve üretim başarılarını ödüllendirme sisteminin yeniden kullanılması.

b) Kişilere domuz yetiştirmek, aile bostanları yapmak için izin verilmesi ve teşvik edilmesi. Kurumlar, kişiler ve aileler kendi tahıllarını ve sebzelerini kendi tüketimlerini ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla üretim yapabileceklerdi.

c) Bireysel ekonomik sektörün durumu yeniden ele alındı. Partinin Dördüncü Kongresi'nde ilk kez, bireylerin hizmetler alanında kendi hesaplarına serbest çalışabilecekleri kararını verdi. Bu sektör kamu sektörünü "tamamlayıcı" bir rol yüklenecekti. Bu istihdam sorununu çözecek ve halkın günlük yaşamını kolaylaştıracaktı.

388 — d) Kamu Şirketlerinin yönetimlerinin sahip olduğu yönetim özerkliğini arttırılmak hedeflendi ve dış ticarete devlet tekeli kaldırma politikası üzerinde duruldu.³

D: Dış sermaye çekmek amacıyla uygun bir yatırım ortamı yaratma çabaları

Küba hükümeti, dış sermayeye açılma politikasının benimsenmesi ile birlikte, 1982 yılında Kübalı ve yabancı kurumlar arasında kurulacak ortaklıklar hakkında yayınlanan 50 numaralı kanun hükmündeki kararnameye dayanarak, 1990 yılından

3 Küba Komünist Partisi IV. Kongresi: Konuşmalar ve Belgeler, s. 252, 255, 256.

itibaren yabancı sermayeyi etkili bir şekilde ülkeye çekmek için bazı önlemleri devreye soktu. Parti'nin IV. Kongresi'nde alınan karar, "Yabancı yatırımların; sermaye, teknoloji ve dış pazarlama olanağı" getirebileceği dallarda ve bölgelerde yatırım yapması için destkelenmesini ve yabancı sermayenin Küba'lı yerli şirketlerle "değişik tipte ortaklıklar" yapabilmesini olumlamıştı.⁴

Küba Bakanlar Kurulu 1992 yılında yabancı sermayeye çeşitli kısıtlamalar getiren yasaları daraltan ve daha önce verilmiş ayrıcalıkların genişletmesini öngören yasal düzenlemeler yaptı. Aynı yılın Temmuz ayında getirilen yeni anayasa, yerli-yabancı sermaye ortaklığının, Küba ekonomisinde yasal statüye sahip mülkiyet haklarından biri olduğunu onaylamıştır.

II. Önemli Ekonomik Reform Önlemlerinin Yürürlüğe Koyulması (Temmuz 1993-Şubat 1996)

1993 ortalarına doğru, bir takım yeni olgular, Kübanın iç ve dış durumunu belirlemeye devam etti. 1990'ların başlarında, Küba halkı, Parti önderliğinde öncelikle, toplumsal istikrarı sağlamayı başararak direnç gösterdi. Bu koşullarda, Parti 1991 sonlarında, reformlar yaparak toplumsal istikrarı sağlamayı hedefleyen önleyici reform kavramını ortaya atmıştı. Bu dönemde ülkede durum göreceli olarak istikrarlıydı. 1993 yılı şubatında yapılan seçimler, Küba ulusunun birliğini ve dayanışmasını gösteren tam bir başarıyla gerçekleşti. Fidel Castro, 26 Temmuz Hareketi anısına 1993'te yaptığı konuşmasında, Küba'nın reform ve dışa açılmaya odaklı yeni bir döneme girdiğini gösteren bir takım önemli ekonomik reform önlemlerini duyurdu.

389

Aynı zamanda Küba'nın uluslararası prestiji iyileşmekteydi. Buna karşın Sovyetler Birliği'nin dağılması ve daha önce bahsedilen, ABD'nin uygulamaya koyduğu yeni bir ambargo yasası olan Toricelli yasasının yürürlüğe girmesi sonucunda,

4 Küba Komünist Partisi IV. Kongresi: Konuşmalar ve Belgeler, s. 252, 255, 256.

ekonomi iyi değildi. Yukarda bahsedilen tüm kötü koşullara birbiri ardına gelen doğal afetler de ekleniyordu. Kasırgalar, seller ve periferik nevrit gibi bulaşıcı hastalık salgınları ve görülmedik ekonomik zorluklar ortaya çıkıyordu. Zorluklar içinde 1993 ortalarında, kritik bir zamanda, daha da ciddi reformlara girmek gerekmişti. Bu koşullarda ülke, özellikle ekonomik sistemin reforma tabi tutulduğu ve dış dünyaya açılımın hızlandığı yeni bir döneme girdi. Bu dönemdeki reformlar ekonomiye odaklanmıştı ancak aynı zamanda politik reformlar da gerçekleştirilmekteydi.

Politik Reformlar

Politik olarak öncelikli 3 önlem alınmıştı:

(1) Halk içinde ulusal düzeyde mutabakat sağlamak için reformların gerekliliğinin halka anlatılması.

Kübalı yöneticiler 1993'te, durumun reformları gerektirdiğini halka açıklıyor ve tüm ülkede bu konuda yaygın bir tartışma başlatıyordu.

(2) Mevcut yönetim tarzında yapılacak reformlar hükümetin ekonomiyi yönetmesini iyileştirmeye yönelik olmalıydı.

1994'te Küba ekonomisini daha iyi duruma getirmek amacıyla, hükümet organlarında büyük çapta yeniden yapılanmaya gitti ve aynı zamanda yolsuzluk karşıtı eğitime önem verdi. Ekonomik sektörlerde çalışan hükümet yekilileri üzerindeki kontrol ve denetim mekanizmalarını geliştirmeyeyoğunlaştı

(3) Ekonomik reformun başarıyla gerçekleşmesi için gerekli koşulların yaratılabilmesinde kullanılacak tüm güçleri harekete geçirebilmek için politik atmosferin iyileştirilmesine önem verildi.

Öncelikle yurtdışında yaşayan Kübalılarla ilişkilerin yeniden düzenlenmeye çalışıldı. Tarihi nedenlerle, Küba yönetimi ile ülke dışına göçenler arasındaki ilişkiler göreceli olarak genellikle gergin olmuştu. Hükümet, ülke dışındaki göçmenlerin temsilcilerini 1994 ve 1995 yılları arasında gerçekleştiren, ülkenin temel sorunlarını tartışmak amacıyla “Ülke ve Göçmenlik” başlığı altında 2 ayrı konferansa davet etti ve bu konferanslar iki taraf arasındaki ilişkilerin normalleşmesine katkıda bulundu. İkinci olarak dinsel faaliyetlere getirilmiş olan kısıtlamalar azaltıldı ve bu da kilise ile olan ilişkilerin iyileşmesine yardımcı oldu. Ekonomik sistemde yapılan reform, bu aşamadaki reformların kilit noktasını oluşturuyordu. Fidel Castro, bu günlerdereformlar ve dışa açılımın öne çıktığı yeni bir dönemin başlangıcını simgeleyen önemli bir konuşma yaptı. Castro, Moncado Kışlasına yapılan saldırının kırkinci yılı anma töreninde yaptığı konuşmada, ilk kez, Amerikan dolarına sahip olmanın suç olmaktan çıkarıldığını bildirdi. Bundan sonra, hükümet, başka önemli önlemleri de devreye soktu. Bu önlemleri kronolojik düzende inceleyeceğiz.

Döviz Kıtlığını Hafifletmek için Yabancı Para Bulundurmanın Suç Olmaktan Çıkarılması

1993 ağustosunda hükümet kanun hükmünde bir kararnayla, halkın çeşitli kesimlerinin elinde olan, karaborsada yasadışı olarak bulunabilen ve adanın içlerinde dolaşıma sokulan doları hükümetin ekonomik yollarla elde edebilmesi amacıyla, vatandaşların ellerinde Amerikan doları tutmalarını suç olmaktan çıkardı. Hükümet bu kararla, halkın yabancı para cinsinden tasarruf etme eğilimini kontrol altında tutmak, ve onlara ellerindeki dövizleri harcama kanalları açarak, vatandaşların elinde bulunan döviz devlet bütçesine kazandırmak istemişti. Hükümet, bu doğrultuda sadece dolarla alışveriş yapılabilen “Diplomatik Dükkanlar” ve diğer alış veriş merkezlerini açtı. Bununla beraber şu tamamlayıcı önlemleri aldı: Küba’dan daha önce göç etmiş ve diğer ülkelerde yerleşik bulunan eski

Küba vatandaşlarının ülkeye kesin dönüş yapmaları ile ilgili kısıtlamaları yumuşattı ve bunların getirebileceği dolar miktarını sınırlayan düzenlemeyi kaldırdı; dış sermaye ile işbirliği yaparak dövizle alışveriş yapılabilen dükkan ağını genişletti, şahısların bankalarda döviz hesabı açmalarına izin verdi. 1994'te dolara eşdeğer bir yeni kağıt para piyasaya sürüldü ve 1995'te yabancı paraların bu yeni Küba parasıyla (Konvertibl Peso) serbestçe değiştirilebilmesine izin verildi. Dolayısıyla bugün ülkede iki tip Küba parası kullanılmaktadır.

Ekonomik Sektörlerin (Mülkiyet Yapılarının) Çeşitlendirilmesi Amacıyla Özel Bireysel Ekonomi Sektörünün Faaliyet Sınırlarının Genişletilmesi

Hükümet 1993 Eylül'ünde, kişilerin ve ailelerin bazı iş alanlarında veya sanayi dallarında kendi hesaplarına çalışmalarına ve özel şahıs şirketi kurmalarına izin verdiğini duyurdu. Daha önce çok sınırlı olan bu sektörlerin, aynı yılın ekim ayında verilen onay ile 135'e yükseltildi. Bunların çoğunluğu küçük çaplı hizmet işleriyle ilgiliydi. Hükümet 1995 yılı ortalarında bu izni genişleterek kişisel ekonomiye ve serbest girişime açık olan 149 değişik dal tanımladı. Hükümetin yayınladığı istatistiklere göre 1995 sonlarında, kendi hesabına çalışan işçilerin ve girişimcilerin sayısı 200.000 kişiye yükselmişti. Böylece özel bireysel ekonomi sektörü, sosyalist ekonominin bir sektörü olarak vücut bulmaya başlamıştı. Bu ekonomik sektörün genişlemesi pazarın dinamizm kazanmasına, işsizliğin azalmasına ve halkın yaşam şartlarının iyileşmesine katkıda bulunuyordu. Bağımsız iş yapma izni alanlar; işi olup çalışan işçiler ve memurlar dışında, işsizlere, emeklilere ve ev kadınlarını çalıştırıyorlardı. Emekli işçiler ve engelliler de, kendi tüketimleri için kişisel tarımsal uğraşı için yarım hektarlık bir toprak talep etme hakkına sahip oldular.

Devlet Çiftliklerini, Çiftçilerin İnisyatiflerini İlgi Alanlarında Harekete Geçirmek için, Koopeperatif Haline Çevirmek

Hükümet, 1993 Eylül’ünde aynı şekilde, Devlet Tarım Çiftliklerinin, küçük çaplı ve kooperatif mülkiyet özelliğinde olan “Kooperatif üretim” birimlerine dönüştürülmesine ve çiftçilere ekim için devlet topraklarından küçük parsellerin kiraya verilmesine izin verildiğini açıkladı. Bu yeni kooperatifler özerk olarak çalışacak ama tüm ürettiklerini devlete satmak zorunda olacaklardı. Devlet Çiftlikleri, tüm ülkedeki ekilebilir toprakların %84’ ünü ve kooperatifler ise %12 sini kapsıyordu, geri kalan toprakların sahipleri ise küçük şahıs işletmecisi çiftçilerdi. Bu yeni kurulacak kooperatifler ile eski orijinal kooperatifler arasındaki fark, yenilerinin topraklarının devlet tarafından verilmesi diğ erinde ise toprağ ın sahiplerinin kooperatif üyeleri olmasıydı. Bu önlemin amacı devlet toprağ ının en randımanlı bir şekilde kullanılması ve toprağ ın kullanma hakk ının, bir milyona yakın tarım iş çisinin üretim ş evkini uyan d ırmak amacıyla, kollektif birimlere devedilmesi ydi. 1993 sonlarında Halk Meclisi’nin kararlarıyla kiş isel giriş imciliğ in geniş letilmesi ve devlet topraklarında kooperatifç ilig in gerç ekleş mesi gibi reform önlemleri yasal olarak onaylandı.

Ekonomik ve Mali İstikrarı Sağ lamak Amacıyla, Finans, Vergi ve Fiyat Reformlarının Uygulamaya Koyulması

Ekonominin dengelerinin tamamen bozulduğ u bir ortamda, mali açıklar 1993 yılı bütçesinin %33,5’üne yüks elmiş , dolaş ımdaki para hacmi aş ırı bollaş arak 1994’te 11.896 milyar pe-soya çı kmış tı.⁵

Ulusal paranın devalüasyonu, mali ve ekonomik düzeni kaosa ve önüne geçilemez derecede yaygınlaş an karaborsa-ya sürüklemiş ti. Hükümet, bu durumu düzeltmek amacıyla, 1994 baş larından itibaren; vergi alanlarını geniş letecek, bazı ürünlerin vergi oranlarını yüks eltecek, belediyelere gelir ve

5 Latin Amerika Haftalık Raporu, 8 Aralık 1994, s. 555.

giderlerinin sıkı kontrol etmeleriyle bütçelerinin denkliğini sağlamaları konusunda ısrarcı davranan önlemler aldı.

Hükümet ayrıca, devletin bütçe yönetimini güçlendirmek, sosyal sigortalar sisteminin devletin ve şirketlerin ortak katılımlarıyla reforma tabi tutulması, ürün fiyatlarıyla değerleri arasındaki farkı kapatmak amacıyla fiyatların yeniden düzenlenmesi, ücretsiz hizmet ürünlerinin kaldırılması ve çok düşük ücretle verilen gıda katkılarını azaltmak, fiyatların düşük tutulması için devletin vermiş olduğu suni destekleri giderek adım adım azaltmak ve yaşam için kaçınılmaz olmayan bazı lüks ürünlerin fiyatlarını arttırmak gibi önlemleri uygulamaya koydu.

Kentsel ve Kırsal Ekonomiye Harekete Geçirmek için Serbest Ekonominin Yeniden Canlandırılması

1980'lerin ortalarına kadar Küba'da ekonominin yönetilmesinde olumlu katkıda bulunan COMECON üyesi ülkelerde de benzeri uygulanan Ekonomik Yönetim ve Planlama Sistemi (SDPE) beraberinde bazı sorunlar da taşımaktaydı. Bu sistem yumuşatıldı ve tarım ürünleri için serbest pazara izin verildi. 1986 şubatında yapılan 3. Parti Merkez Komitesi Genel Katılımlı toplantısında SDPE sisteminin merkeziyetçiliğinin yarattığı sorunlar sert biçimde eleştirilmişti. Fakat aynı yılın sonlarında çıkan ekonomik sorunlar hükümetin tutumu değişti ve başlatılan bir “düzeltme kampanyası” ile pazara yönelik reformlara son verildi, “serbest Pazar” ve maddi özendiriciler başarısız görülmüştü.

Pazar Uygulamaları

1991 sonlarında yapılan 4. Parti Kongresinde, Pazar konusundaki klasik sosyalist görüşler yeniden vurgulanmıştı. Ancak, Kübalı yöneticiler daha sonra, reform ve açılım süreci ilerledikçe, ekonomik durum kötüleştikçe, Pazar mekanizmasını kullanma gereksinimini yeniden önemsemeye başladılar.

Böylace Ekim 1994'te, tarım ürünleri pazarı yeniden serbest bırakıldı ve kısa bir süre sonra buna sanayi ve el sanatları ürünleri de dahil edildi. Hükümetin yaptığı yeni düzenlemeye göre, üretim yapan serbest kişiler, kollektif çiftçiler, devlet şirketleri ve askeri birimler, ürettiklerinden hükümet tarafından belirlenen miktarın hükümete satışından sonra, ellerindeki arta kalan ürünleri doğrudan kendileri ya da aracı kuruluşlar üzerinden pazarda satabileceklerdi. Ancak, pratikte hükümet tarafından kontrol edilen belirli temel ürünlerde, sığır eti, süt, kahve, tütün ve pirinç gibi, serbest ticaret söz konusu değildi.

Sosyal Sigorta Yardım ve Sosyal Güvenlik Katkı Düzeyleri Standartlarının Yeniden Düzenlenmesi

Toplumsal istikrarı korumak amacıyla, olağanüstü dönemin başlangıcından beri, çok zor ekonomik koşullara rağmen, sosyal sigorta yardımları ve katkıları azaltılmamıştı. Ekonomik bütçe bunu artık kaldıramıyordu, adım adım bu alan daha rasyonel hale getirilmeye çalışıldı Sosyal sigortalar kurumunun gelirlerini arttırmaya ve giderlerini azaltıcı önlemler alındı. Özellikle devlet şirketlerine daha fazla vergi yükümlülükleri yüklendi. Tek tip sosyal güvence ve sosyal sigorta sistemi yerine, herkesin kendi koşullarına uyan daha seçici bir sisteme geçildi. Hükümet 1994 eylülünden itibaren, işsizlere çalışırken aldıkları ücretin %60'ını işsiz kaldıkları süre boyunca verilmesi uygulamasını kaldırdı ve bunun yerine belli bir zaman sonra bu işsizlik pararsının yavaş yavaş azaltılması yolunu seçti. Aynı yılın Ekim ayından itibaren şirketlere yeni bir sosyal sigortalar vergisi ödeme uygulaması zorunluluğu getirdi.

395

Ekonominin İyileştirilmesi için Dış Dünyaya Açılımin Hızlandırılması

Kübada, 1993 ortalarından sonra, reformlar derinleştirilirken aynı zamanda dışa açılım da yoğunlaştı. Castro, aynı yılın Ekim ayında, ülkede serbest ticari bölgelerin kurulmasına yönelik kararı açıkladı.

Eylül 1995'te Halk meclisi yeni bir Yabancı Yatırımlar yasası çıkardı, buna göre, ulusal savunma, sağlık hizmetleri ve eğitim dışında tüm sektörler dış yatırıma açılıyordu; yabancılar, mülkiyetinin tamamı kendilerine ait şirket kurabilecekler ve Kübada taşınmaz mallar alabileceklerdi. Yurtdışında ika-
met eden göç etmiş Kübalılar, yatırım yapmak üzere ülkelerine dönebilirlerdi. Bu yasada dikkat çeken bir nokta yabancıların silahlı kuvvetler tarafından yönetilen şirketlere de yatırım yapmalarına izin verilmesidir. Yasada aynı zamanda, Küba'nın yabancı yatırımcıların yasal hak ve çıkarlarının garanti altına alındığını ve ayrıca yatırımlarda bürokratik sürecin basitleştirileceği, yatırım başvurularının hızlı bir şekilde incelenerek onaylanacağı belirtilmekteydi.

III. Reform Sürecinin Devamı ve Derinleştirilmesi **(Mart 1996-Ağustos 2001)**

Temmuz 1993'te başlayan ikinci aşamada, Çok yönlü bir diplomasinin güçlü bir şekilde geliştirilmesiyle, Küba uluslararası düzeyde geniş bir sempati ve destek kazanmıştı. Ancak ABD ile olan ilişkilerin iyileşmesi konusunda herhangi bir gelişme olmadı. ABD ekonomik ve politik yöntemlerle devrimci iktidarı devirme girişiminde başarısız olunca; 1994'ten itibaren, Küba'yı "barışçıl evrimleştirme" yoluyla dönüştürme planını uygulamak üzere, özellikle ideolojik sızma stratejisini başlattı. Daha sonra, ABD hükümeti, Şubat 1996'da iki uçağının düşmesi olayından sonra Küba'ya uyguladığı ambargoyu daha da sertleştirmek amacıyla Helms-Burton yasasını yürürlüğe soktu. Küba, bir yandan ABD'nin "barışçıl evrim" stratejisine, diğer yandan ekonomik ambargosuna karşı iki cephede birden savaşıma başladı. 23 Mart 1996'da, Dördüncü Parti Merkez Komitesi'nin Beşinci Genel Kurulunda ülkedeki toplumsal ve politik güncel durumu tahlil etti özellikle Castro, tüm ülkede ideolojik savaşımı ve halkın ideolojik eğitimini güçlendirme kararını aldı, özellikle Castro, şu ifadeleri kullandı: "ancak çok güçlü bir ideolojik eğitim geliştirebilirsek düşmanların kibirini

yenebiliriz”. Castro, öte yandan aynı zamanda reform sürecini ve açılımı daha başarılı bir biçimde sürdürme çağrısı yapıyordu. Böylece, Küba Helms-Burton yasasının yürürlüğe girmesinden sonra, ABD’nin ambargosunu kırabilmek amacıyla, reform ve açılım sürecini hızlandırmak amacıyla daha fazla çaba harcayacağını ilan ediyordu. Ekim 1997 de toplanan V. Parti Kongre’si Küba’da reformları derinleştiren ve geliştiren önemli bir toplantıydı. Kongre reformların yolunu açmak için yeni politikalar üretmişti. Bu önemli politikalar arasında şunlar vardı: Komünist partinin önderliğinde ve sosyalist yolda ısrar etmek; ABD’nin politik ve ideolojik saldırılarına ve ekonomik ambargoya direnmek, reformları emin adımlarla yürütmek, ülke gerçeklerini gözönünde bulundurarak reformların halka getireceği olumsuz etkileri en aza indirmeye çalışmak. V. Kongre, ekonomik sorunların tartışılmasına büyük önem vererek, bu sorunu tartışmaların merkezine koymuştu. V.Kongre bildirgesinde şu ifadeler yer verilmişti: “ Ekonomik politikamız; ekonominin çeşitlendirilmesi, büyüme ve ihracatın canlandırılması, gıda sektörünün gelişimi ve bunların enerji, materyal ve finans konularında ekonomik başarı gibi yapısal konuları içeren yeni bir döneme girmiştir.”... “Bu nedenle, ekonomik Politikamızın odaklandığı amaç verimlilikte başarılı olmaktır”.⁶

Kongre’da Kübalı yöneticiler özellikle, ekonomik reformda asıl olanın verimlilik sorunu ve ekonomik gelişmenin sırrının bu verimliliğin artırılması olduğunun, bu olmaksızın sosyalizmin düşünülemeyeceğinin altını çizdiler. V. Kongre’de benimsenen yeni ekonomik görüşler doğrultusunda yeni bir takım önlemler alındı. Bunlar şunlardı:

6 “Küba Komünist Partisi V.Kongresi Ekonomik Çözümü” Granma, 7 Kasım 1997.

Devlet Şirketleri ile İlgili Reformun Derinleştirilmesi

Küba’da yaklaşık 1000 büyük çaplı toplam 3000 tane devlet şirketi vardır ve bunlar ülke gayrisafi milli hasılasının % 90’lık bölümünü sağlamaktadırlar. Bunların çoğunluğunun bilançoları, olağanüstü dönemde, değişik nedenlerle açık vermekte ve zarar etmekteydi. İşleyiş sisteminde bazı değişiklikler yapılmış olmasına rağmen, yıllardır bu alanda sistemli bir reform yapılmamıştı. Bu reform denemeleri, 1980 lerde, ilk kez orduya ait şirketlerde yapılmaya başlanmıştı. V. Kongre kararları “ekonomik çözüm” olarak ordu şirketlerinde elde edilen ireform deneyimleri tüm diğer devlet şirketlerine yayma kararı aldı. Hükümet 1998 Ağustos’unda yayınladığı 187 numaralı karamameyle, kamu şirketlerinin işleyiş sistemlerinde şu temel reformların başlatılmasına karar verdi:

(1) Bu şirketlere hükümetin doğrudan yaptığı yatırımları ve mali destekleri azaltmak

(2) Şirketlere çalıştıracakları personeli seçme ve işçi sayısını belirleme ve aynı zamanda üretim planlamasını yapmada tanınan özerkliği arttırmak.

(3) “Emek katkısına ücret düzeyi” bölüşümde “daha verimli olan daha fazla kazanabilir” ilkesini hayata geçirmek.

(4) Şirketlerin iç yönetimlerini güçlendirmek, şirketlerin başarı ve başarısızlık performanslarını tam olarak yansıtan bir hesaplama, muhasebe, ve finans mekanizması kurmak.⁷

398

Reform şu adımlarla gelişecekti: Yeni şirket yönetim sisteminin yürürlüğe girmesiyle, şirketler kendi denetimlerini yapmaya başlayacaklardı. Reform, planı çalışan tüm işçileri kendi alanlarında harekete geçirmeyi, her bir şirketin kendigereklerinden yola çıkan planlar yapmak zorunda olduklarının altını çizmekteydi. Şirketlerin yeni konulan kurallara uyup uymadıkları kesin bir biçimde kontrol edilecekti.

7 “İşletme Gelişiminin Genel İlkeleri”, Granma International, 30 Ağustos 1998, s. 11.

1998 Ağustos'undan itibaren 1999 sonlarına kadar, tüm ülkedeki devlet şirketlerinin %27,4'nü oluşturan ve toplam 700.000 işçiyi çalıştıran 892 şirket, gelişim için hazırlık aşamasına geçmek için görevlendirildi. Şirketlerin büyük çoğunluğu, 2000 yılında, özdenetim aşamasına girmiş oldular. 2001 de, şirketlerle ilgili bu reformların başarısı sonucunda hükümetin onlara verdiği destekler azalmış şirket karları yükselmiş ve devlete ödedikleri vergiler artmıştı. Bunlar başlangıç nite-likte başarılarıdır.

Vergi Sistemi Reformunun Uygulamaya Konması

1990'lardan önce Küba'da sadece şirketlerden vergi toplanıyor, şahısların yaptığı ekonomik faaliyetler vergi dışı kalıyordu. Olağanüstü döneme girildikten sonra, devlet şirketlerinin büyük çoğunluğunun zarar etmeleri nedeniyle, bunlardan toplanan vergilerde büyük düşüşler oldu ve büyük finansal zorluklar yaşandı. Bu durumda hükümet, mevcut vergi sisteminin ekonominin işleyişini olumsuz etkilediğini görerek 1994 Ağustos'unda, vergi rejimini yeniden düzenleyerek yasal bir çerçeve içine alan 73. No.lu kanun hükmünde karamameyi yürürlüğe koydu. Buna göre; şirket gelirlerinden alınan vergiler dışında, kişisel gelirler, mal satımı, tüketim, kamu hizmetleri, araç kullanımı, mal varlığı mirası veya hibe edilmesinden, harçlar, ücretler, reklamlar, uçak iniş hakları, ve pazar hakları olmak üzere 15 yeni vergi türü getirdi.

399

Aynı zamanda özel olarak vergi uygulamalarının yönetimin-den sorumlu olacak, Vergi Yönetimi Ulusal Bürosu; ONAT kuruldu. Ancak, iki üç yıl boyunca toplanan vergide beklenen artış olmadı. Fakat, 1998 başlarında, Küba Komünist Partisi'nin, V. Kongresinde getirilen "Ekonomik Çözüm" sonucunda şirketlerin gelirlerinin artması, vergilerle ilgili ayrıntılı açıklamalar getirilmesi, vergi tiplerinin arttırılması ve vergi toplama yönetimin güçlendirilmesi gibi somut önlemlerin alınmasıyla bu alanda olumlu gelişmeler oldu. Son yıllarda Küba'nın yeni ekonomik durumuna uygun bir vergi sistemi günden güne gelişmektedir.

Bankacılık Sistemi Reformu

Geçmişte, Küba Ulusal (Merkez) Bankası, kredi ve finans operasyonlarını yönetmenin yanı sıra, dış ticaret bankacılığı, yatırım ve tasarruf bankacılığı işlevlerini de üstleniyordu. Bunlar finans kurallarını ve düzenlemelerini de belirleyen kurumdu. 1980'lerde tüm ülkede 259 şubesi vardı ve 450 dış bankayla işlemler sürdürebiliyordu. Yönetimi ve kontrolü altında Uluslararası Finans Bankası, Halk Tasarruf Halk Bankası ve diğer bazı bankalar daha vardı. 1994 ten itibaren Küba, bir Uluslararası Ticaret Bankası ve ülkedeki ilk karma sermayeli bankayı kurarak yeni bir finansal reform başlattı. Hükümet Ocak 1997 de, aldığı bir kararla Küba Ulusal Bankası'nı iki ayrı kuruma dönüştürdü; ilki sadece ticari bir bankanın işlevlerini sürdürecektir ve bankanın kendi orjinal adıyla Küba Ulusal Bankası olarak devam edecek, diğeri ise Küba Merkez Bankası adıyla, bankacılık sisteminin işleyişini kontrol ve düzenlemelerini yapacak, ulusal paranın basımı, para politikalarını uygulamak, krediler ve kambiyo sistemleriyle, dış borç hesaplarını izlemek gibi işlevleri üstlenecekti.

Bankacılık sisteminin modernleştirilmesini öngören bu reform, finansal düzenin sağlanmasında ve iyileştirilmesinde çok önemli bir rol oynadı.

Dışa Açılım Politikasının Derinleştirilmesi

400

Bu konuda alınan önemli önlemlerden biri serbest bölgelerin kurulması oldu. Hükümet Haziran 1996'da yayınladığı 165 no'lu kanun hükmünde kararnameyle serbest bölgelerin ve sanayi parklarının kurulmasına onay veriyordu. Mayıs 1997'de bir yıl süren yoğun bir altyapı inşaatı çalışmasından sonra ilk serbest bölge açıldı. 1998 sonlarına kadar bu sayı toplam dört serbest bölgeye ulaştı: BERROA, 244 hektarlık bir alana ve 41614 metrekairelik depolama alanına; WAJAY, 21 hektarlık havalimanına ve 13000 metrekairelik depolama alanına; CIENFUEGOS, 432 hektarlık liman ve 11800 metrekairelik

depolama alanına; MARIEL, 535 hektarlık liman ve hava-limanı ve 7000 metrekairelik depolama alanına sahip bulunmaktadır. CIENFUEGOS dışında kalan diğer üçü başkent Havana'ya yakındır. Yapılan planlamaya göre, Hükümet, daha fazla yabancı sermaye çekmek amacıyla, ülkenin diğer bölgelerinde bunlara benzer başka serbest bölgeler açmaya devam edecektir.

IV. Son Dönemde Yapılanlar ve Yeni Ekonomik Hedefler (Eylül 2001'den bugüne)

1990'ların ikinci yarısında, Küba'da ekonomik reform kademeli bir ilerleme sürecine girdi. İngiliz bilim adamları bunu "evrimci reform" olarak nitelemişlerdir.⁸

90' lı on yılın sonlarına doğru, 1999 da %6,2 lik bir büyüme sağlanmıştı bu 10 yıllık reform sürecinin başarısının kanıtı idi. Küba'nın ekonomik ve politik durumunda iyileşme belirmişti.

Küba, yeni yüzyılın eşiğinde, halka umut verici perspektiflerin sunulduğu ekonomik kurtuluş ve gelişim planını hazırladı. Ancak, 2003'teki beklenmedik "11 Eylül saldırısı" dünyanın ekonomik ve politik durumunda büyük değişikliklere neden oldu. Bu olayın olumsuz etkileri Küba ekonomisinde yeni bir takım zorluklara neden olmuştu: Turizmin düşmesi, döviz gelirlerinin azalması, yabancı para ile değiştirilebilir olan (CUC) peso'nun karaborsada değerinin düşmesi, gibi. Bu olumsuz koşullara rağmen Küba reform ve açılım politikasına devam etmeyi seçti ve bunu, gelişmenin güçlü itici gücü olarak kabul etti. Yöneticilere göre, mümkün olan en kısa sürede bu zor günlerden zararsız çıkabilmek için bu politikayı sürdürmek gerekiyordu. Küba, bu aşamada bir önceki aşamada başlatılan ama o zamana dek henüz sonuçlandırılmayan reformları devam ettirirken diğer yandan şu önlemleri aldı:

8 Economist Intelligence Unit, Ülke Profili: Küba (2002), Sayfa. 21.

Şeker Sanayinin Yeniden Yapılandırılması

Hükümet, 2002 ortalarında, şeker sanayiini tüm yönleriyle yeniden yapılandırmak amacıyla bir plan açıkladı. Buna göre mevcut 156 şeker fabrikasından, 75 tanesi kapatıldı; bunlardan 50'si mühürlenecek, 14'ü başka sanayilerde kullanılacak ve 7'si de turizmde kullanılacaktı. Şeker üretimi için ekim yapılan toplam 2 milyon hektar toprağın yarısı ağaçlandırma, hayvancılık ve tahıl üretimi gibi başka faaliyetlere kaydırıldı. Ve yaklaşık 100.000 şeker işçisi bu yeni alanlara kaydırılmak istenmişti.

Planın 2004 yılında tamamlanması bekleniyordu. Hükümet, bu reform sürecinde işten çıkarılan tüm işçilere aldıkları ücretin tamamını vereceğini ve onların yeni yerleştirilecekleri işlere hazırlanabilmesi için değişik konularda kurslar açılacağını bildirdi. Yeni plana göre, yıllık 4 milyon ton şeker üretimi öngörülürken, ton başına üretim maliyeti yarı yarıya azalacaktı. Şeker sanayinin gelişiminde yeni yönelim, ihracatın arttırılmasına dönük alkol üretimi gibi alt ürünlerin üretimi ve şeker özütünün üretiminin arttırılması idi. Hükümet, yeni şeker sanayi stratejisinin bir parçası olarak, reform planını açıklamadan önce, Şeker Bakanlığında, ARCAZ ve CAISA isminde 2 şirket kurmuştu. Arcaz Şeker Bakanlığının yeni finansman sisteminin birincil kurumu olacaktı ve Caisa karma sermayeli bir şirket olarak şeker ürünlerinin dünya pazarına açılımını ve satışını sağlayacaktı.

Bu reform, birkaç yıllık ciddi gözlem ve araştırma sonucunda özenli bir şekilde planlanmıştı. Şeker Sanayii işçilerinin %91'nin katıldığı, yaklaşık 3000 toplantıyla, işçilerin yapılacak reformun önemi, gerekliliği ve atılacak adımlar anlatılarak onların varolan sorunlarla ilgili olumsuz düşüncelerinin değiştirilmesi sağlanmaya çalışıldı. Sonuçları, 2 milyon kişiyi etkileyecek olan (500 bin üretici ve 1,5 milyon onlarla ilişkili kişiler) ve basının “180 derecelik bir dönüş” olarak nitelendirdiği

bu reform, Küba'nın 400 yıllık geleneksel ekonomisini etkilemesine rağmen, yapılan bu özenli çalışma ve planlama sayesinde başarılı oldu. Küba'nın bu başarısı dış ülkelerden birçok uzman tarafından da olumlu karşılanmıştı. Bir örnek vermek gerekirse; Uluslararası Şeker Organizasyonu Genel Sekreteri, Pater Baron, “çok başarılı bir adımdı” ifadesini kullandı.

Küçük Çiftçilere Yönelik Politikaların Yeniden Düzenlenmesi

2K 2002 de yapılan Halk Meclisi'nin Dokuzuncu olağan oturumunda; 1982 yılında 36 numaralı Kararnameyle yürürlüğe giren Tarım Üretimi Kooperatifleri yasası değiştirilerek bunun yerine, “Tarım Üretimi Kooperatifleri ve Kredi ve Hizmet Kooperatifleri” yasası kabul edildi. Bu yasanın temel amacı, küçük çiftçilerin ulusal ekonomiye daha fazla katkı yapabilmelerini sağlamak için, kooperatiflerin yönetim özerkliğini genişletmek ve onların üretim inisiatiflerini teşvik etmektir. Bu reform başlıca şunları içeriyordu: kooperatiflerin kendilerine ayırabileceği kar payı yüzdesi arttırılıyordu (%50'den %75'e çıktı). Başka yerlerden gelen işçileri çalıştırabilecekler, ve yeniden satmak amacıyla küçük çiftçilerden tarım ürünleri satın alabileceklerdi. Kooperatif müdürleri gerektiğinde inisiatif koyarak kooperatif üyelerinin çoğunluğunun onayına gerek olmaksızın kooperatifin iflasını ilan etme hakkına sahip olacaktı.⁹

403

Bu yasa da diğerleri gibi özenle hazırlanan bir yasaydı. Kanun yürürlüğe girmezden önce, 200 binden fazla çiftçi arasında tartışılmış ve ülkedeki tüm kooperatiflerde, 20 bin kişinin söz aldığı ve 120 değişiklik önerisinin getirildiği 3351 toplantı ve konferans gerçekleştirilmişti. Yasa yürürlüğe girdikten sonra, pratikte uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek amacıyla kooperatif üyeleri arasında ciddi tartışmalar organize edilmişti.

⁹ Economist Intelligence Unit, Ülke Raporu: Küba (Mayıs 2002), s. 21; (Ağustos 2002), s. 22.

Bu tartışmalar, ürünlerin satışı, fiyatların belirlenmesi, satın alma sistemlerinin iyileştirilmesi ve bunların uygulanma biçimlerinin saptanması gibi konulara odaklanmıştı.

Tarımda Yerinden Yönetime Doğru

Küçük çiftçi ekonomisi Küba'nın ulusal ekonomisinde her zaman önemli bir yer tutmuştur. Geçen yüzyılın altmışlı yıllarında yapılan tarım reformundan sonra, çiftçiler (ve onların basit kooperatifleri) tüm ülkenin ekilebilir tarım arazilerinin %30'una sahip olmuşlardı. Politik nedenlerle bu oran, 80'li yıllarda %16 ya düşmüştü. Olağanüstü dönemim başlamasıyla birlikte Parti'nin 4. Kongresinde, küçük çiftçi ekonomisinin ülke ekonomisine “değerli bir katkı” sunmuş olduğu vurgularak başlangıçtaki durumun yararlı getirleri öne çıkarılmıştı. 1994'te hükümet, küçük çiftçileri, kullanılmayan devlet topraklarında ekim yapmaya teşvik etti. O zamandan itibaren 2003 yılına kadar, Hükümet çiftçilere toplam 316.000 hektar toprak verdi ve bu topraklar üzerinde 500 Kredi ve Hizmet Kooperatifi kuruldu ve 57.000 çiftçi üye sayıları 300.000'i aşan Küçük Çiftçi Derneklerinde örgütlendi. Günümüzde Küba'da 2800 Kredi ve Hizmet Kooperatifi ve 1108 Tarım Üretimi Kooperatifi vardır. Küçük çiftçiler ülkenin ekilebilir alanlarının %25'ine yani yaklaşık bir milyon hektar toprağa sahiptirler. Küçük çiftçilerce üretilen tarım ürünlerinin ülke üretimindeki oranları şu şekildedir: patates üretiminin %53'ü, taze sebze üretiminin %56'sı, mısır üretiminin %75'i, fasülye üretiminin %75'i, meyva üretiminin %73, Hindistan cevizi üretiminin %73'ü, kahvenin %58'i, kakaonun %63'ü, balın %61'i, şeker kamışının %18'i; sütün %36'sı, domuz etinin %57'si, koyun etinin %68'i, keçi etinin %86'sı ve at etinin %77'si.¹⁰

10 Raisa Pages, “Tarım Arazilerinin %25'i Köylü Sınıfının Elinde”, Granma International, 1 Haziran 2003, s.. 6

Hükümet küçük çiftçilerin gelişimlerini destekleme politikalarına, tarımın makineleştirilmesi ve elektrik kullanımını desteği dahil olmak üzere devam etmektedir. Bu önlemler, Küba hükümetinin araziler üzerindeki doğrudan kontrolünü dikkate değer bir oranda azaltmıştır. Birleşmiş Milletler'in Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu (CEPAL) raporuna göre 1980'den 1997'ye kadar olan dönemde, Küba devletinin tarım arazilerindeki doğrudan kontrolü %78'den %24'e gerilemiştir.

ABD Dolarının Dolaşımının Yasaklanması

Fidel Castro, 25 Ekim 2004'te, 8 Kasım'dan itibaren doların Küba'da dolaşımının durdurulacağını bildirdi. Küba Merkez Bankası'nın bir tebliğiyle ABD dolarının dolaşımı bu tarihten itibaren, tüm alışveriş merkezlerinde, hizmet kurumlarında yasaklandı ve 1 ABD doları = 1 konvertibl Peso'ya eşitlendi. Aynı zamanda hükümet konvertibl peso verilerek ABD doları satın alınan işlemlere de %'10 luk bir vergi koydu, bu vergi dolar dışındaki diğer döviz alımlarında uygulanmayacaktı. Bu uygulama tüm Küba halkı ve Küba'da ikamet eden yabancılar, yabancı iş adamları ve turistler için geçerliydi; kişilerin dürüst kazançla sahip oldukları önceki nakit ya da tasarruftaki ABD dolarlarıyla ilgili hakları korunmuştu. Ancak dolaşımın yasaklandığı günden itibaren bankalar ABD doları ile tasarruf hesapları açmayacaktı. ABD dolarının serbest dolaşımı 1993 yılında başlamıştı. Daha sonra, özellikle 2004 yılının ikinci yarısından itibaren, ABD yönetimi devamlı olarak ekonomik baskı ve ambargoyu arttırmış ve uluslararası bankalara baskı yaparak Küba'nın ABD doları cinsinden gelirlerini bu bankalara yatırmasını engellemişti. Küba hükümetinin, ABD ambargosuna karşı savunma ve dolar üzerinde devlet kontrolünü sağlamak için aldığı bu önlem, 11 yıl süren ikili para sistemine son veriyordu. Kitleler,hükümetin aldığı bu yasaklama kararını sakin ve anlayışla karşılayıp, destek oldu.

V. Küba'nın Ekonomik Reformunun Özellikleri ve Sonuçları

Reform ve dış dünyaya açılım politikası, kontrol edilmesi zor büyük bir felaketin yaşandığı, buna karşın ayakta kalan Küba'nın kriz dönemini aşmasına ve belli bir gelişmenin elde edildiği büyük başarılar kazanmasına neden oldu. Küba, böylece "Vatanı, Devrimi ve Sosyalizmi kurtarma" amacına ulaştı, sosyalizmin tüm olumlu kazanımlarını savundu ve çağdaş dünya tarihinde bir mucizeye imza attı. Bundan daha da önemlisi Küba bu reformla sosyalizmin inşasında kendi özgün yapısıyla uyumlu yeni bir yol denemişti. Bu reform politikası en önemli başarılı şunlardır:

Makro ekonomik nitelikli başarılar: Dört yıl süren (1990-1993) ciddi bir gerilemeden sonra, krizden kademeli bir ilerlemeyle çıkan Küba'da GSMH'nin düşüşü durdu ve yıllara göre şu oranlarda büyüme kaydedildi: 1994 %0.7, 1995 %2.5, 1996 %7.8, 1997 %2,5, 1998 %1.2, 1999 %6.2, 2000 %5.6, 2001 % 3.0, 2002 %% 1.1, 2003 % 2.6, 2004 %5.¹¹

Diğer yandan 1994-2004 döneminde ortalama %3.5 luk bir büyüme kaydedildi. 1993 yılındaki en düşük düzeyinden sonra dış ticaret değerleri yıldan yıla yeniden büyümeye başladı. Değişik birçok sektörde iyileşme ve gelişmeler kaydedildi. Bunların arasında nikel, kobalt 1996 da, çelik ve doğal gaz, 1997 yılında ilk kez, olağanüstü dönem (1989) öncesi üretim düzeyini aştı.¹²

406 Küba ekonomisi, yeni yüzyılın başlamasından sonra yeni bir takım zorluklar çıkmasına karşın iyileşme eğiliminde devam etti. 9 Nisan 2005 ten itibaren Küba parası Peso ABD doları ve diğer dövizler karşısında %8 değer kazandı. Başkan Castro'nun 2005 te "Olağanüstü dönemden çıkıyoruz" dediği gibi, durum iyiye gidiyordu.¹³

11 Devlet İstatistik Komitesi, Küba İstatistik yıllığı 1989, İstatistik yayınevi, Merkez Havana, 1991, s. 156.

12 Devlet İstatistik Komitesi, Küba İstatistik yıllığı, 2000 Grafik Sanatlar, Havana, 2001, s. 180, 185.

13 Fidel Castro, "Uluslararası Kadınlar Günü Töreni Kapanış Konuşması", Granma International, 13 Mart 2005, s. 3.

1996 tan itibaren istatistiklerde uzun yıllardan beri baz alınan 1981 sabit fiyatları yerine, 1997 sabit fiyatları baz alınarak istatistik metodları değiştirildi. 2004 ten itibaren, daha önce hesaplamaların dışında bırakılan sosyal hizmetler sektörü de GSMH hesaplarına dahil edilmeye başladı.

Üretimde Mülkiyet Yapısında Değişiklikler ve Tek Tip Kamu Mülkiyetinden Karma Mülkiyet Yapısına Geçiş

Olağanüstü dönemden önce, Kübada kamu mülkiyeti ekonomide kesinlikle baskın bir durumdaydı, neredeyse üretim araçlarında tek tip mülkiyet söz konusuydu. 90'lı yıllardaki 10 yıllık reform sürecinden sonra ekonomideki mülkiyet yapısı önemli değişikliklere uğradı. 2000 yılında, Küba ekonomisinde kamu mülkiyeti ağırlıklı olarak devam ederken, kişisel mülkiyet ve belli ölçüde yabancı sermaye mülkiyeti de yerlerini almıştı. Tarımda, devlet mülkiyetindeki tarım işletmeciliği yerine kooperatif mülkiyete dayalı tarım ekonomisi ve küçük çiftçilerin şahıs mülkiyetine dayalı tarım ekonomisi ilk sıraya yükseldi. Bunların ekonomideki oranı 1989 yılındaki %22 den 2003 yılında %66 ya yükseldi. Bölüşüm sisteminde de değişiklikler oldu. Vergi ve fiyat sisteminde yapılan reformlar sonucunda bölüşümdeki abartılı eşitlikçi anlayış kademeli olarak azaldı. Kamu şirketlerinde, yapılan işe göre ücret ilkesi uygulamaya koyularak, işçilerin gelirlerinde farklılık yaratarak verimliliği arttırma çabasına girildi. 2003 yılında, döviz sahibi olmanın yasallaşmasından sonra, neredeyse toplam nüfusun yarısı ihtiyaç duyduğu döviz kaynaklarına erişebilmiştir.

407

Ekonomik ve Ticari Yapıdaki Değişiklikler: Tek Yönlü Ekonomiden, Çeşitlendirilmiş Ekonomiye

Küba, Comecon'la olan ticari ve ekonomik ilişkilerinin sonucunda tek yönlü olan ekonomik yapısını değiştirememiş olmasına rağmen devrimden sonraki ilk 30 yıl boyunca gösterdiği gayretlerle bazı değişiklikler yapmayı denemişti. Reformlara girişilmesinden sonra isesadece son 10 yıl gibi

kısa bir dönemde, tek yönlü ekonomik yapının değişmesinde önemli ilerlemeler kaydedildi. Turizm, bio-teknoloji ve petrol üretimi gibi yeni geliştirilen sektörler çok etkili bir şekilde büyürken, geleneksel sektörler küçültüldü. 1994 ten itibaren, turizm gelirleri, geçmiş yıllarda birinci döviz kaynağı olan şeker gelirlerini aştı; aynı yıl ilaç ihracatından elde edilen gelir 100 milyon ABD dolarına ulaştı; 80 li yılların ikinci yarısında, ulusal petrol üretimi 700-800 bin tondan 3.690.000 tona ulaştı. Şeker sanayiinde son yıllarda yapılan reform, şekere dayalı tek yönlü ekonomik yapıya son verdi. Bu, dış ticarete sadece geleneksel olmayan ihracatın çeşitlenmesine değil, aynı zamanda ihracat yapılan ülkelerin çoğalmasına da neden oldu. 2002 yılında en fazla ithalat yapılan ülkeler sırasıyla; İspanya, Çin, İtalya ve Fransa; ihracat yapılanlar da Hollanda, Rusya, Kanada ve İspanya oldular.

Yabancı Yatırımlarda Sıfırdan Başlayarak Tedrici Artış Sağlanması

408

Kübada, olağanüstü dönemden önce hemen hemen hiç bir yabancı yatırım yoktu. 1991’de yabancı sermayeye ait sadece beş şirket vardı. 2001 sonlarında, 50 farklı ülkeden gelen ve madencilik, petrol arama ve işleme, telekomunikasyon, turizm, imalat, inşaat ve inşaat malzemeleri gibi, 34 ayrı sanayi dalına dağılmış toplam 404 yabancı sermaye ortaklı şirket kurulmuş oldu. Yabancı yatırım sözleşmelerinin toplamı 5.500.000 USD ye ulaştı ve bunların %70’i gerçekleşti. Küba 57 ülkeyle, karşılıklı olarak yatırımların desteklenmesi ve korunmasıyla ilgili ikili anlaşmalar imzaladı. 354 yabancı şirket serbest bölgelerde ticarete başladı. Bu 10 yıldan fazla süren ekonomik reform sürecinin en önemli özellikleri şunlardır:

Küba’nın Reformu ve Açılımı Devam Ettirerek Kendi Yolunda İlerlemesi, Diğer Ülkelerin Deneyimlerini Kopya Etmeden, Küba’nın Gerçeklerine Uyarlayanak Örnek Alınması

Fidel Castro, Çin CCTV televizyonuna yaptığı bir konuşmada, Kapitalizme taraftar olmadığını, gerçekçi olduğunu ve Kübalıların, ülkelerinin gelişimine yararı olacak bir reform ve açılımı gerçekleştirmeye ihtiyaçları olduğunu ancak bunu sosyalist ilkeler çerçevesinde yapılması gereğine” inandığını söyledi.¹⁴

Küba, SSCB ve Doğu Bloğu ülkelerindeki olumlu ve olumsuz deneyimleri, neo liberalizmin üçüncü dünya ülkelerinde yarattığı sorunları, Çin ve Vietnam’ın deneyimleri de dahil olmak üzere dünyadaki diğer ülkelerdeki gelişme modellerini ayrıntılı bir şekilde araştırmıştır. Aynı zamanda Sovyet modelinin Kübaya verdiği tarihi dersleri; sosyalizmi Kübanın kendine özgü yapısıyla inşasına vurgu yaparak içselleştirdi. Buna bir örnek olarak, Pazar ekonomisinin uygulanması açısından Küba’nın kendi ilke ve tutumunu koruduğunu söyleyebiliriz. Castro, Partinin V.Kongre’sine sunduğu Merkez Komitesi raporunda, şu ifadeleri kullanmıştı: Küba, pazar ekonomisinin bazı yöntemlerini kullanabilir, ama onun kurallarına körü körüne uyamaz: Biz ekonomik ve toplumsal gelişmemizi, pazarın kör kurallarına teslim edemeyiz, ancak bu pazar ekonomisinin bazı belli yöntemlerini uygulayamayız anlamına da gelmez.”¹⁵

Küba Reformlarda Ölçülü ve Adım Adım İlerleme Yolunu Seçti

Küba, diğer sosyalist ülkelerle karşılaştırıldığında, 1980’le-
rin sonunda çok kritik bir ekonomik durum dışında uluslara-
sı koşullar ve ulusal güvenlik açısından, diğerlerine göre çok
daha zor ve karmaşık bir durumdaydı. Bu nedenle reformla-
rı, kontrollü ve ölçülü adımlarla gerçekleştirmek zorunday-
dı. Kübalı yöneticiler, reform ve açılım süreci için toplumsal

409

14 “Television Central”ın Program grubu “Jiaodian Fangtan” “ Nihayet büyük surlara çıktım – Fidel Castro’nun özel ziyareti” Uluslararası Ekonomi Dergisi, Çin versiyonu, 1996 Ocak-Şubat sayısı, s. 57.

15 Fidel Castro Ruz, PCC’nin V. Kongresi: Merkez Raporu, Kapanış Konuşması, Politika Yayınevi, Havana, 1997, s. 162.

istikrarın öncelikli vazgeçilmez unsur olduğunu gözönüne alarak, ABD'nin baskıları ve ideolojik sızmalarının önüne geçmek, düşmana hiçbir şekilde fırsat tanımamak ve reformun sağlıklı gelişimini teminat altına almanın gerekliliğini defalarca yinelediler. Hükümet, reform önlemlerinin riskli olabileceği ve istikrarı bozabileceği düşüncesiyle, özellikle ölçülü ve tedbirli davrandı. Eğer Küba, Rusya ve bazı Doğu Avrupa ülkelerinin yaptığı gibi “şok tedavi” yöntemini benimsemiş olsaydı, durum tamamen kontrolden çıkmış olurdu.

Reformun Sosyal Maliyetini En Az Seviyeye İndirmek Amacıyla, Eşitlikçi Bölüşüm Yapısını Koruma Çabası

Küba, sosyalizmin adalet ve eşitlik ilkesini her zaman çok ciddi bir şekilde ele almıştır. Liderler, ekonominin en zor olduğu dönemlerde kimseyi, sokakta, aç ve çaresiz bırakmayacaklarını ilan ederek tekrar tekrar söz vermişlerdir. O kritik günlerde hükümet, SSCB ve bazı Doğu Avrupa ülkeleri tarafından uygulanan “şok tedavisi” reform yöntemini, işçiler ve köylüler için sakıncalarını düşünerek kesinlikle reddettiler. Herhangi önemli bir reform önlemini hayata geçirmeden önce, her seferinde, halk kitleleri arasında söz konusu reformla ilgili tartışmalar açarak, bunların toplum tarafından ne derecede kabul göreceğini ve halkın sıkıntılara tahammül gücünü sürekli araştırdılar.

Hükümet, zorlu reform sürecinde, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik alanında tüm halka sunduğu hizmetleri, yani toplumsal istikrarı sağlayan hizmetleri ücretsiz bir şekilde vermeyi sürdürmüştür. Hükümet, son yıllarda, reform nedeniyle, devlet şirketlerinde işten çıkarılan işçilerin yaşam seviyelerini koruyabilmek amacıyla, 4 yıl boyunca çalışırken aldıkları ücretin %60'nı ve yeniden bir işe başladıklarında da %80 ni ödeme kararı almıştır. Son yıllarda Küba ekonomisindeki iyileşmeyle birlikte, hükümet, yıldan yıla, sosyal güvenlik giderlerini artırmış ve 2003 yılında, toplam hükümet giderlerinin %11,5'i

düzeyinde sosyal güvenlik bütçesi ayırmıştı. (2.101 milyon Peso idi bu rakama eğitim ve sağlık hizmet giderleri dahil değildi.)

Maddi Alanın İnşası ile Manevi-Entelektüel Alanda İnşaya Aynı Derecede Önem Veren Tutum

Küba'da gerçekleştirilen reformun bir diğer özelliği, halkın politik ve ideolojik eğitimine verilen önemdir. Bunun sürekli gözetilerek tek yanlı ekonomik inşaya odaklanılmaması önemli bir ilke ve politika olmuştur. Parti, halkın eğitimi ve ideoloji alanında yurtseverlik bayrağını hep yüksekte tutarak, reform ve açılımı, ulusal egemenliği ve bağımsızlığı koruma ile sosyalizmin inşa çabalarını sıkı bir şekilde birleştirmiştir. Uzun yıllar süren ciddi politik ve ideolojik çalışmalar sayesinde, kitleler arasında çok güçlü bir birlik ve dayanışma oluşturulmuş, tüm ülkede reformlar konusunda halk içinde güçlü bir uyum sağlanmıştır. Bu, uyum toplumsal istikrarın sürdürülmesi, reformun sürdürülebilmesi, ekonomik krizin aşılaraq ekonominin iyileşmesi için olumlu şartlar yarattı. Parti, aynı zamanda toplumda sağlıksız bir yapının oluşmasını önlemek partinin lider kadrolarına kesin talimatlar vererek, onların üstlendikleri toplumsal görevlerde örnek davranışlar gösterek topluma coşku vermelerini istemiştir. Bu anlamda Küba Komünist Partisi, partinin inşasına özel bir önem vermiştir. Bu Küba'daki reformun başarısının güvence altına alınması bakımından en önemli faktör olmuştur. Son tahlilde, Küba'nın 10 yılı aşan reform süreci ile ilgili aşağıdaki başlıca bazı sonuçları özetleyebilirim:

411

a. Küba sosyalizmde ısrar etmektedir

Küba sosyalist yolda ve sosyalizmin inşasında Komünist Partisinin önderliği ilkesine ve Partinin önderlik çizgisinde halkla sıkı bağları koruma ilkesinde ısrar etmektedir.

b. Küba ekonomik reformlarda büyük başarılar elde etmiştir.

Elde edilen başarıların en önemlileri, Küba'nın tüm olumsuz koşullara karşın "Vatan, Devrim ve Sosyalizm" sloganı ile ayakta kalabilmiş olması, ve dünyanın yeni koşulları içinde kendine özgü bir sosyalizm inşası yolunu keşfetmesi olmuştur. Bu, başarılar bir yandan Küba ulusunun gücünü, aynı zamanda sosyalizmin üstünlüğünü kanıtlamış, diğer yandan, reformun Küba sosyalizminin gelişimi açısından tarihsel kaçınılmazlığının bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Küba sosyalizminin yeni aşamalar yapmasını sağlayacak vazgeçilmez bir yol olarak reform, sosyalist sistemin daha da iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamaya ve Küba'nın dünya ekonomisine daha fazla entegre olmasına yol açmaya devam edecektir.

Küba'nın Sosyalist Reformunun Önünde Hala Zorlu Görevler ve Katedilecek Uzun Bir Yol Bulunuyor

Küba on yıldan fazla süren reform süresince büyük değişiklikler yapmasına karşın, tarihi miras olarak teslim aldığı tek yönlü ekonomik yapıyı ve devrimden sonra uzun yıllar uyguladığı Sovyet modelini, radikal olarak dönüştüremedi. Özellikle, öznel ve nesnel nedenlerle bazı konularda hiçbir değişiklik yapılmadan aynen korundu ve reformlara girilen bazı konularda da sorunlar devam etmektedir. Reform derinleştikçe, teoride ve pratikte çözülmesi gereken birçok zorlu konu kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır. Bu anlamda Küba'nın ekonomik reformu, uzun, zorlu ve karmaşık bir süreç olacaktır. Küba'da bugün, ekonomik model değişikliğinin ve özel mülkiyetin sınırları ne olmalıdır? Sosyalizmin ilkeleriyle uyum sağlayabilecek bir Pazar ekonomisinin sınırları ne olabilir? gibi sorunların çözüm beklediği, kurumlarının kendini yenilediği yeni bir yol ayrımında bulunmaktadır. Bu sorulara; başkalarının deneyimlerini mekanik olarak kopyalayarak değil, ülkenin kendi durumu ve koşullarına uygun cevaplar aramak gerekir.

Ancak burada, kanımızca tüm sosyalist ülkelerde bir reformla ilgili herhangi bir önlemin doğru ve yararlı olup olmadığını saptamada temel bir ölçüt ve ortak bir yan vardır. Bu da şudur: yeni uygulanacak önlemler, halkın inisiyatifini harekete geçirebilecektir, ikincisi sosyalist ilkeler çerçevesinde, mümkün olan en hızlı sosyal ve ekonomik gelişmeyi hayata geçirebilecektir. Küba’da bugüne kadar yapılanlar incelendiğinde, bu yönde daha da büyük potansiyeller olduğunu söyleyebilirim. Sosyalist Küba, dev adımlarla ilerleyen ve gün be gün yenilenen çağdaş dünyada, sadece belirli tabuları daha da yıkarak ve reformlarını derinleştirerek diğer ülkelerin gelişim hızına ayak uydurabilir, yolundan şaşmadan dik bir duruşla, ilerleyebilir ve onları geçebilir.

II. Vietnam'ın Sosyalist Reform (Doimoi) Deneylerinin Değerlendirilmesi¹⁶

Bir ulusun tarihiyle kıyaslandığında 20 yıl fazla uzun bir süre değildir. Ancak bu süre, Vietnam'daki doimoi davası bakımından, yaşanan bütün iniş ve çıkışları ile olan biteni gözden geçirip değerlendirmemize izin vermeye **yetebilecek bir süredir**. 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında, Güney'in kurtuluşu sağlanıp ülke birleştirildikten sonra Vietnam, bazı uygun koşullar ve ilk başarıların yanı sıra birçok zorluklar ve sorunlarla karşı karşıya kaldı. O dönemin dünyasında sosyalizm ile kapitalizm arasındaki mücadele karmaşık ve zorlu bir süreçten geçiyordu. Hemen hemen bütün sosyalist ülkeler, bilimsel ve teknolojik devrim ve ekonomik küreselleşme ve rekabet koşullarının sonucu olarak toplumsal-ekonomik krizler içine düşmüşlerdi. Vietnam'daki toplumsal-ekonomik gelişme de durgunluk ve kriz içine girmiş, halkın yaşam koşulları son derece zorlaşmıştı. Bunun nedeni, büyük ölçüde, öznelci düşünüş tarzı, zaferlerin keyfini sürme, sosyalizmi kısa bir süre içinde geliştirmek amacıyla girişilen acelecilikle ortaya konulan ekonomik ve yatırım düzenlemeleri, ek olarak da kumandacı dediğimiz merkezi planlamaya dayalı ekonomik modelden kaynaklanan yetersizliklerin giderek ortaya çıkmış olmasıydı.

16 Yazarı **Nguyen Phu Trong**, 9. ve 10. dönemler Parti Merkez Komitesi Politbüro üyesi, 11. ve 12. dönemler Halk Meclisi Başkanı, Merkezi Teori Konsey eski başkanıdır. Bu makale, yazar Hanoi Parti Komitesi Sekreteri iken yazılmıştır yıl 2007.

Ayrıca ülkemiz, güneybatı sınırıyla kuzey sınırındaki savaşların ağır sonuçlarının yanı sıra düşman güçler tarafından yürütülen sürekli abluka ve ambargonun etkisi altındaydı.

Bu bağlamda Vietnam Partisi ve halk, mevcut sorunlar için en iyi çözümün doimoi olduğuna karar vermiştir. İlk yenilenme, düşünme biçiminde ve sosyalizmin etkili biçimde inşası için eyleme geçme **şeklinde** gündeme geldi. Uzun bir süre devam eden araştırmalar, sınamalar, düşünce mücadeleleri ve gerçekliğin derlenip toparlanmasından sonra 6. Ulusal Kongre’de (Aralık 1986) Vietnam Komünist Partisi, kapsamlı bir yenilenme çizgisi ortaya koydu. Bu ana ilkeler temelinde Parti, Vietnam halkının çok büyük ve önemli kazanımlar elde edip ülkenin inşası ve savunmasıyla ilgili görevleri yerine **getirmesi sürecine** başarıyla önderlik etti.

Şimdiye kadar yabancı dostlarımızın yanı sıra Vietnam halkının büyük çoğunluğu, Vietnam’ın doimoi sürecindeki hem düşünsel hem de pratik alandaki başarılarını kabul ediyor. Öte yandan hala bazı kötü niyetli ve huzursuzluk çıkarmaya çalışan insanlar, kötü amaçlarla gerçekleri bilinçli biçimde tahrif ederek Komünist Parti’nin yönlendirici çizgisini ve doimoi alanındaki anlamlı başarılarını reddetmeye devam etmektedirler. Birçok şahsiyet ve uluslararası örgüt, genellikle Vietnam’ın çarpıcı başarılar elde ettiğini ve son birkaç yılda anlamlı gelişmeler kaydettiğini kabul etmektedir.

I. Ekonomik Alandaki Reformlar

Vietnam, oluşturduğu “geçiş dönemindeki ekonomik model kavramı” ışığında üretici güçler ile üretim ilişkileri; ekonomik yapı ile üst yapı ve yönetim sisteminde, sanayileşme ile toplumsal modernleşme alanlarında, kendi kendine yeterli ekonomi kurma ile uluslararası ekonomi ile bütünleşmede inisiyatif alma arasındaki ilişkileri doğru ele aldığı ve mülkiyet rejimi ile ekonomik bileşenler arasında büyük bir yenilenme sağladı.

Doimoi'den önce Vietnam, meta ekonomisinin nesnel varlığını (dolayısıyla sosyalizmin başlangıç aşamasında değer yasasının işlediğini) ve piyasa ekonomisini kabul etmiyor; planlamanın sosyalist ekonominin en önemli karakteristiği olduğunu ve pazarın yalnızca planlı ekonomiyi tamamlayan ikincil bir araç olduğunu düşünüyor; özel mülkiyeti ve özel sektör ekonomisini hızla ve tamamen ortadan kaldırmak istiyordu. Ne var ki, 6. Ulusal Parti Kongresi'nden sonra meta üretiminin olmadığı bir ekonomik modelden ve merkezi biçimde planlanmış kumandacı ekonomik modelden kesin olarak vazgeçildiği, Devletin yönlendiriciliğinde çok sektörlü (farklı mülkiyet biçimlerine sahip) bir meta ekonomisinin geliştirileceği ilan edildi. "Sosyalizme Geçiş Döneminde Ulusal İnşa İçin Politik Platform" belgesi (1991), "Devletin yönlendirmesi altında sosyalist yönelimli, piyasa koşullarında işleyen çok sektörlü meta ekonomisinin geliştirilmesinin gerekliliğini" onayladı.¹⁷

8. Parti Kongresi de önemli bir yeni bakış açısı ortaya koydu: "Meta üretimi, sosyalizmden bir sapma değildir. Meta üretimi, insan uygarlığının gelişmesinin önemli sonuçlarından birisidir. Nesnel olarak vardır ve sosyalizmin inşası için gereklidir ve muhtemelen sosyalizm inşa edildikten sonra da ona belirli derecede gerek olacaktır."¹⁸ 9. Parti Kongresi'nde, kongre belgelerinde ilk kez "pazar ekonomisi" kavramından resmi olarak söz edildi. Buna göre **sosyalist yönelimli pazar ekonomisi** kavramı, geçiş döneminin genel ekonomik modeli olarak tanımlandı.

Vietnam'daki sosyalist yönelimli pazar ekonomisinde farklı mülkiyet biçimleri ve ekonomik sektörler bulunmaktadır: Devletin işlettiği ekonomi; kolektif ekonomi; bireysel ve küçük mülkiyete dayalı ekonomi; özel kapitalist ekonomi; sosyalist devlet kapitalizmi ekonomisi ve yabancı yatırıma dayalı

17 Vietnam Komünist Partisi, Doimoi Döneminde Parti Kongresi Belgeleri, National Politics Publishing House, Hanoi, 2006, s. 317.

18 A.g.e., s. 481

ekonomi. Ekonominin bütün sektörleri mevcut yürürlükteki Vietnam yasalarına göre işliyor ve hepsi sosyalist yönelimli pazar ekonomisinin bileşenlerini oluşturuyor. Bütün ekonomik sektörler yasa önünde eşittirler; adil biçimde işbirliği ve rekabet içinde gelişmelerini sürdürebiliyorlar. Ekonominin bütününde devlet sektörü başat rol oynamaktadır. Bu sektör ulusal ekonomiyi makro düzeyde yönlendirme ve düzenlemede, diğer sektörlerin gelişmeleri için elverişli ortamı ve koşulları yaratmada devletin elindeki en önemli maddi gücü veya kaldıracı oluşturuyor. Kolektif ekonomiyle birlikte devletin işlettiği ekonomi sektörü, ulusal ekonominin asıl sağlam temelini oluşturmaktadır. Ancak özel ekonomi de ulusal ekonominin itici güçlerinden biri olarak önemli bir rol oynamaktadır. Anonim şirketler giderek daha hızlı yaygınlaşıp üretimin, ticaretin ve mülkiyetin toplumsallaşmasını geliştirerek giderek yaygınlaşan bir ekonomik model haline geliyor. Üretim araçları üzerinde mülkiyet rejimi açısından her türlü yasal ayrımcılık biçimleri ortadan kaldırılıyor.

Kısacası, yukarıda belirtilen gelişme çizgisi ve düşünce yapısıyla birlikte Vietnam, ekonomisinde giderek artan bir canlılık sağlayarak verimliliğini hızla arttırdı, maddi avantajlar elde etti ve halkın yaşam düzeyini yükseltti. Yıllık ortalama GSYİH oranı son on yılda ortalama %7.5'a ulaşmıştır. Sanayi ve bölgesel ekonomik yapılar, sanayileşme ve modernleştirme yönünde aktif biçimde dönüşüme uğradı. GSYİH içinde sanayinin ve inşaat sektörünün payı 1988'de %21.6'den 2005'de %41'e yükseldi; tarımın payı 1988'de %46.3'ten 2005'te %20.5'e indi. Hizmet sektörü 1988'de %33.1 iken, 2005'te %38.5'e yükseldi. Bütün ekonomik sektörlerde gelişme yaşandı. Bugün devlete ait işletmeler, GSYİH'ya %39 oranında bir katkı sağlarken devlet bütçesinin %50'sini oluşturuyor; kolektif sektörün GSYİH'ya katkısı ise % 8; özel sektörün ekonomideki payı %37.7, yabancı yatırıma dayalı sektör %15.5. (kolektif sektör genelde tarım işletmelerinde egemen olan bir mülkiyet

biçimidir -çev.). Birçok yenisanayi geliştirme bölgesi ve yeni yerleşim bölgeleri oluşturuldu. Altyapı önemli ölçüde gelişti. Kırsal alan ve şehirler günden güne değişiyor. Mallar çok çeşitlenmiş ve ülke çapında pazarlar oldukça hareketlenmiştir. Vietnam'ın böylesine büyük bir değişiklikten geçeceğine çok az insan ihtimal veriyordu. Doimoi'den önce Vietnam "kendi kendine yeterli değildi, sürekli olarak kazandığından daha fazlasını harcamak zorunda kalıyordu." 1988'de Vietnam 600 000 ton gıda maddesi ithal etmek zorundayken, 1989'da ise 1 milyon tonun üzerinde pirinç ihraç etti ve bu miktar, 2005'te 5.2 milyon tona yükseldi. Bugün Vietnam, bazı tarımsal ürünlerin ihracatında, dünyadaki en önemli ihracatçıları arasındadır (sıralamada ikinci ya da üçüncü konumdadır). Ülke içinde toplumsal birikim GSYİH'nin %30'una ulaşmış durumdadır. Posta, telekomünikasyon, elektronik, havacılık, bilişim, vb. birçok sektörde Vietnam, dünyayı yakalamıştır. Bugün Vietnam, yabancı turistler için en güvenilir ve en cazip ülkelerden birisidir.

II. Kültür, Toplum ve İnsan

Bilimsel ve teknolojik gelişmeyi eğitim ve öğretimin gelişmesiyle birlikte, en önde gelen ulusal politika olarak ele alan Vietnam, ekonomik büyüme ile toplumsal ilerleme ve adalet arasındaki ilişkiyi en iyi kavrayan ülkelerden birisidir. Kültür, hem ulaşılacak bir hedef hem de toplumsal-ekonomik gelişmenin itici gücü, toplumun manevi temeli olarak görülürken, toplumsal-ekonomik gelişme stratejisinin merkezine yerleştirilen insan ve halk en değerli kaynaktır.

Eskiden Vietnam'da kolektif çıkara büyük değer veriliyor, eşitlikçilik uygulamasının bir sonucu olarak toplumsal artı ürünün sadece emek katkısına göre bölüşümü ilkesi benimseniyordu.(Herkes emeğine göre sosyalist bölüşüm ilkesi).

Bugün ise bölüşüm, yalnızca emek katkısına göre değil, ekonomik verimliliğe, sermayenin katkısına, üretim sürecindeki diğer faktörlerin katkısına ve toplumsal refahın gözetilmesi gibi çok yönlü kriterlere göre yapılıyor ve bunun sosyalist temelin güçlenmesine daha fazla katkıda bulunacağına inanılıyor. Ekonomik politika ile etkileşim içindeki toplumsal politikanın oynadığı önemli rolün bilince çıkarılmasından sonra artık önceliklerimiz değişmiştir. Vietnam, toplumsal politikanın uygulanmasının maddi koşulu olarak ekonomik gelişme düzeyini ve üretici güçlerin gerçek durumunu dikkate alan, ekonomik politika ile toplumsal politika arasında uyumu gözeten yeni bir çizgi benimsemiştir. Ayrıca, toplumsal politikanın iyi belirlenmesi ve uygulanması, ekonominin gelişmesini teşvik eden önemli bir itici güç olmaktadır. Gelişmenin her aşamasında, ekonomik büyüme, toplumsal ilerleme ve toplumsal adalet el ele vermelidir. Bütün toplumsal sorunları yalnızca devletin çözebileceği anlayışını terk eden Vietnam, adım adım bütün farklı ekonomik **sektörleri** ve halkı seferber ederek, devlet ve toplumun, ortak yatırımlar için birlikte çalışacağı politika ve mekanizmaları oluşturmaya başladı.

Eskiden Vietnam, yoksul ile zengin arasında bir gelir farklılaşmasını hiçbir şekilde kabul etmiyordu. Bugün ise herkesin meşru yollarla zenginleşmesi teşvik edilirken, yoksulluğun azaltılması ve açlığın ortadan kaldırılması için tüm çabalar gösterilmektedir. Bugün çok hızlı ve aceleci bir biçimde “ho-

Gerçekten de Vietnam, toplumsal ilerleme ve adaletin sağlanması için ekonomik büyüme ve kültürel gelişme arasındaki ilişkiyi görece başarılı biçimde ele alıyor. Kişi başına gelir 1990'da 200 ABD doları iken 2005'te bu miktar 640 dolara yükselmiş durumda. İnsanlara iş sağlama, yoksulluğu azaltma ve açlığı ortadan kaldırma konularında önemli başarılar elde edildi. Yoksul hane oranı, 1992'de %30 iken, 2005'te bu oranın %7'ye inmesi, BM tarafından, "2015 yılına kadar yoksulluğun yarı yarıya azaltılması için küresel planın zamanından önce gerçekleştirilmesinin iyi bir örneği" olarak değerlendirildi. Bilim ve teknoloji, eğitim ve öğretim, yeni bir gelişme aşamasına ulaştı. 2004'te ülkedeki 20 eyalet ve şehirde zorunlu orta öğretim genelleştirilerek yetişkin nüfusun okuma oranı %95'e ulaştırıldı. Vietnam, 70 ülke ve uluslararası örgüt ile bilimsel ve teknolojik işbirliğini sürdürüyor. Halkın sağlık hizmetleri giderek iyileşiyor. 1990'da 63 olan ortalama yaşam uzunluğu, 2005'te 71.3'e çıktı. İnsani Gelişme Endeksi (İGE), 1991'de ortalamanın altındayken (0.498), 2002'de ortalama düzeye yaklaştı (0.688). 2005'te Vietnam, İnsani Gelişme Endeksi bakımından, 177 ülke arasında 108. sırada yer aldı. Bütün toplumsal yapı daha iyiye doğru değişti. Bugünlerde sanayi işçilerinin ve aydınların sayısı artarken, ülkede sadece çiftçilik yaparak geçinenlerin sayısı giderek azalıyor.

III. Politik Sistem Reformları

420

6. Parti Merkez Komitesi'nin 6. Oturumu'ndan bu yana Parti, "proletarya diktatörlüğü" terimi yerine "sosyalist demokratik politik sistem" kavramını kullanmaktadır. 1991'de kabul edilen Politik Platform, "Yeni dönemde tüm politik sistemin, iktidarın halka ait olmasını sağlayacak biçimde sosyalist bir demokrasinin oluşturulması için örgütlendiğini ve yürütüldüğünü" belirtiyordu.¹⁹ Tüm politik sistem şu ilkeye göre işlemektedir: "Parti yön verir, Devlet yönetir ama halk ülkenin asıl hâkimidir." Bu, Parti'nin, sistemin hem öncü gücü ve hem

19 A.g.e., s. 327.

de bir parçası olduğu anlamına gelir. Hukukun egemenliği altındaki sosyalist demokratik politik sistem halk tarafından oluşturulmuş olup, halk için vardır ve Parti'nin ilkelerini kurumsallaştırıp uygulayarak ülkeyi yönetir. Vietnam Yurtsever Birleşik Cephesi ve diğer toplumsal-politik örgütler, geri bildirim almada ve toplumun denetlenmesinde önemli rol oynayan ve halkın çıkarlarının temsilsileri olarak, halkın hâkimiyetini geliştirip, Parti ve Devlet'in inşasına yardımcı olan örgütlerdir.

Gerçekten de, geçen yıllar boyunca, Vietnam politik sisteminin işleme biçimi ve örgütsel yapısı, daha fazla demokrasi ve dinamizm kazanma yönünde değişiyor. Ulusal Halk Meclisi, seçim sistemleri, hükümet aygıtının örgütsel yapısının geliştirilmesi ve işleyiş biçiminin iyileştirilmesi bakımlarından önemli bir yenilenmeden geçmiştir. Ulusal Halk Meclisi, şimdi yasama ve denetim işlerini çok daha etkili biçimde yapıyor ve ulus çapında önemli kararları alma gücüne sahip. Faaliyetleri, parlamenter tartışma ve müzakere pratiklerine uygun ve açık olarak çok daha düzenli ve çok daha demokratik biçimde yürütüyor, araştırmalar artıyor, seçmenlerle daha sıkı ilişkiler kuruluyor ve onların seslerine kulak veriliyor. 1987'den Haziran 2005'e kadar Meclis'ten 145 yasa ve yönetmelik geçti; bunların arasında 6 büyük yönetmelik, Ulusal Meclis ve onun Daimi Komitesi'nin işleyişiyle ilgili 4 düzenleme de vardı; ayrıca bu dönemde 149 yasakabul edildi. Hükümetin toplumu yasalara dayanarak yönetmesi için çıkarılan yasa ve yönetmeliklerin sayısı, doimoı öncesi döneme göre üç kat artmış durumda.

Dahası, hükümet aygıtı ve yerelyönetim organları, işleyiş kalitelerini geliştirecek biçimde kuvvetlendirildi. Bakanlar ve bakanlık düzeyindeki makamlar, birçok idari bölümü yönetecek biçimde yeniden yapılandırıldı. Devlet yönetimi adım adım iş/ekonomi dünyasından ve üretimdeki doğrudan elini çekmeye başladı. Daha önce 76 idari organdan oluşan hükümet aygıtı, 17 bakanlık, 6 bakanlık düzeyinde makam, ve 13 hükümetin kontrolündeki makam barındıran 39 idari organa

dönüştürüldü. Daha önce 40 idari organdan oluşan eyaletlerdeki halk komitesi aygıtı 20 idari organa düşürüldü; bölge düzeyindeki idari organların sayısı 20'den 10'a indirildi. Genel olarak, merkezi ve yerel yönetimler, görevlerini daha hızlı, daha uygun ve daha etkili biçimde yapmaya başladılar.

Yargı organlarının işlevleri, görevleri ve işleyişi daha iyi belirlendi. Yüksek Halk Mahkemesi ve eyalet mahkemeleri, yeni uzmanlaşmış mahkemeler (ekonomi mahkemeleri, iş mahkemeleri, idari mahkemeler) oluşturularak bazı reformlara tabi tutuldu. Yüksek Halk Savcılığı idari kararlar, ekonomi, emek ve işletmelerin iflas olaylarında denetim işlevini yerine getirecek biçimde yeniden düzenlendi. Halk Mahkemeleri ve Yüksek Halk Savcılığı örgütlenmeleriyle ilgili yasalar yürürlüğe sokuldu. Mahkemelerdeki yargılama süreci bilimsel bir hale getirildi; işlemlerin etkinliği geliştirildi; avukatlık ve savunma kurumunun rolüne vurgu yapıldı.

Vietnam Yurtsever Birleşik Cephesi ve diğer kitle örgütleri, görevlerini daha iyi yapmaya, devrimci harekete, Parti'nin ve Devlet'in inşasına halkın katılımını birleştirerek geliştirmeye ve halkın doğrudan oluşturduğu toplulukların kendi kendilerini yönetme yeteneğini yükseltmeye başladılar. Parti örgütleri ile politik sistemin diğer parçaları arasındaki ilişki de daha iyi ele alındı. Hükümetin her düzeyinde başkalarına kibirli ve dayatıcı davranma tarzı azaltıldı. Parti, devlet ve toplumsal-politik örgütler arasındaki ilişkiler geliştirildi. Vietnam, toplumsal demokratikleşmenin geliştirilmesi, halkın aktif rolünün artırılması için gerekli politikalar ve tedbirlere sahiptir. Tabandaki insanlar için yeni Demokratik Katılım Yasası'nın yürürlüğe sokulup uygulanması ülkenin hâkimi konumundaki halkın çıkarlarının geliştirilmesi sürecine katkıda bulunmuştur.

IV. Uluslararası İlişkiler Alanında Reform

Yeni dönemin özelliklerine ve içeriğine ilişkin yeni kavramlarımızla birlikte, Vietnam'ın uluslararası ilişkilerinde de değişiklikler oldu. İçinde bulunduğumuz dönemin içeriği ve özellikleri sorununa yaklaşım biçimi, daha şeffaf ve daha uygun bir duruma getirildi. Gelişme ve sosyal kalkınma trendinin uzun ve karmaşık olduğu daha yeterli bir biçimde kavranmaya başlandı. İçinde bulunduğumuz dönemde modern bilimsel ve teknolojik devrimin büyük önemi, ekonomik küreselleşme ve bilgiye dayalı ekonomi gibi yeni özellikleri açıklığa kavuşturuldu. Gerçekçi sosyalizmin güncel başarılarının değerlendirilmesiyle birlikte, Vietnam, ayrıca, ekonomik durgunluk ve krize neden olan zayıflıkları ve hatalarını da ortaya koydu. Vietnam, ayrıca bugünkü dünya kapitalizmini uygun biçimde değerlendirerek, bu yeni durumda, ulusal ve sınıfsal mücadelenin karmaşıklığı ve ciddiyetini, daha etkin biçimde kavrayarak, düşman güçlerin "barışçıl evrim" komploları ve çabalarına karşı direnmeyi başardı. Bütün bu nedenlerle Vietnam, ulusal ekonomiyi geliştirmek, ülkenin inşasını gerçekleştirmek ve ülke savunmasını sağlamak için iyi bir uluslararası çevrenin yaratılması ve bunun geliştirilmesini dışişlerinin en önemli hedefi ve zorunluluğu olarak belirledi.

Vietnam Komünist Partisi, dışişleri politikalarının yönetilmesinde Vietnam'ın ulusal bağımsızlık ve sosyalizm ilkesine bağlı kalması gerektiğini vurguladı; aynı zamanda Vietnam'ın yaratıcı ve esnek bir dışişleri stratejisi olmalıydı. "Dostları artırma ve düşmanları azaltma" ilkesine uygun olarak "düşman ve dost", "bağımlılık ve işbirliği" konularındaki kavramlar da değişti. "Vietnam, uluslararası topluluk içindeki bütün uluslarla dost ve ortak olmaya, barış, bağımsızlık ve gelişme için birlikte mücadele etmeye hazırdır."²⁰ Gerçekten de Vietnam, var olan abluka ve ambargo durumunu kırarak, diplomatik ilişkilerini, ulusal bağımsızlık ve egemenliğin sürdürülmesi,

dış ilişkilerini çeşitlilik ve çok taraflılığın sağlanması yönünde adalar geliştirdi.

Bütün büyük ülkelerle dengeli ilişkiler geliştirdi. Komşu ülkelerle sınır, toprak ve sorunları barışçıl bir ortamda çözül-meliydi. Vietnam, ülkeyi geliştirmek için, Doğrudan Yabancı Yatırım ve Devletler Arası Resmi Kalkınma Yardımı olanakla-rını kullandı, ürünleri için dış pazarları genişletti, uluslararası ve bölgesel ekonomilerle aktif biçimde bütünleşti, sermayenin avantajlarından, bilimsel teknolojik ilerlemelerden ve yabancı ülkelerin yönetim teknolojisi deneyimlerinden yararlandı.

Bugüne kadar Vietnam, dünya üzerindeki 200 ülkeden 169'u ile diplomatik ilişki kurdu; 221 ülke ve bölge ile ticari ilişkiler geliştirdi; bu ülkelerle 90 adet karşılıklı ticaret ant-laşmaları imzaladı. Bunların arasında Vietnam-ABD ticaret antlaşması da bulunmaktadır. Vietnam, ASEAN (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği) üyesi oldu. AFTA (Asya Serbest Ticaret Bölgesi), APEC (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği) ve Dünya Ticaret Örgütü'ne katılarak uluslararası ekonomi ile bütün-leşme yolunda hızla ilerledi. Yabancı mali-para örgütleriyle kredi ilişkileri geliştirerek Dünya Bankası ve IMF ve Asya Gelişme Bankası'ndan önemli oranda tercihli krediler kullandı. Haziran 2004'te 4575 yabancı yatırım projesi ülkede lisans almıştı ve bunların toplam sermaye tutarı 43 milyar ABD do-larıydı. 2005'de yabancı sermaye yatırımının bulunduğu eko-nomi sektörü, tüm ülkenin toplam yatırımlarının %17.1'ini gerçekleştiriyordu. Bu sektör, ülkedeki sanayi üretim değeri-nin %35'ini gerçekleştirirken istihdam ettiği işçi sayısı yarım milyonu aşıyordu.

V. Ulusal Savunma ve Güvenlik Alanı

Vietnam, sosyalizmin inşası ile ülkenin savunması ve eko-nomi ile dış ilişkilerde ulusal güvenlik-savunma arasındaki ilişkiler konusunda daha bilinçli bir konuma geldi. “Devlet güvenliği” ve “ulusal savunma” kavramı, artık çok daha geniş

bir bağlamda düşünülüyordu. “Devlet güvenliği”, yalnızca politik güvenliği değil, aynı zamanda ekonomik, kültürel ve toplumsal güvenliği de içeriyor... Ulusal savunma ise yalnızca topraklarımızın, sınırlarımızın, adalarımızın, hava sahamızın ve kara sularımızın savunulmasını değil, aynı zamanda sosyalist rejimin, Parti’nin, Devlet’in, halkın, devrimci başarıların, doimoi davasının, ulusal sanayileşmenin ve modernleşmenin de savunulması anlamına geliyor.

Elbette bağımsızlığımız, egemenliğimiz, birliğimiz ve toprak bütünlüğümüz devam ediyor. Parti liderliği ve sosyalist rejim, istikrarını sürdürüyor; politik güvenlik, toplumsal düzen ve toplumsal güvenlik güçlendirildi. Silahlı kuvvetler, politik, ideolojik ve örgütsel bakımlardan çok iyi inşa edildi. Savaş durumunda askeri birliklerimizin konuşlanması ve barış dönemlerinde silahlı kuvvetlerin etkin biçimde görevlendirilmesi stratejik olarak düzenlendi. Vietnam, kargaşalık ve yıkıcı faaliyetleri, “barışçıl evrimi göğüsleyerek, ulusal savunma görevi ile güvenlik görevi arasında sıkı bir ilişki oluşturdu (Barışçıl evrim kavramı ABD önderliğindeki Batı ülkelerinin sosyalist ülkeleri barışçı bir biçimde kapitalizme dönüştürme çabalarını anlatıyor -çev.). Politik istikrarsızlık kısa sürede ortadan kalktı. Dinsel, ulusal, demokratik, medeni haklarla ilgili sorunları ülkede istikrarsızlık yaratmak için kışkırtan dış gericiler ile ülke içindeki gericilerin bütün faaliyetleri etkisizleştirildi.

VI. Komünist Partisi’nin inşasında kaydedilen olumlu adımlar

İktidardaki bir Marksist sosyalist Parti’nin görevi ve ihtiyaçları yeni koşullarda çok daha uygun biçimde ortaya kondu. Vietnam, sosyalizmin inşası için ülke gerçeklerinin yanı sıra, nesnel yasalara uygun yeni bir yol ve modelin bulunması için araştırmalar sürdürmek zorundaydı. Bu yolda, sosyalizmin başarılı şekilde inşası ve sosyalist ülkenin savunulması biçimindeki iki stratejik görevin yerine getirilmesinde halka önderlik

etmek gerekiyordu. Bir yandan bürokratism ve yozlaşma tehlikesinin önlenip yok edilmesi öte yandan da, artık sosyalist yolun terk edilmesi gerektiği gibi muhafazakâr görüşlerin terk edilmesi gerekiyordu. Parti, devlet vasıtasıyla ve Devlet ile birlikte halkın, ülkenin hâkimi konumuna geldiği yeni bir rejimin inşa edilmesi uğraşında Vietnam halkına önderlik ediyor. Parti, önderlik ederken anayasa ve yasalar çerçevesinde çaba sarf etmeyi, hukuk devleti ilkesini benimsemektedir. Parti'nin sosyalizmi inşaada önderliğinin zorunlu olduğu mantıksal bakımdan ve ikna edici biçimde kanıtlanmış durumda. Bu anlamda ülkede Batıda anlaşıldığı anlamda bir politik çoğulculuk ve çok-partili sistem kabul edilmemektedir.

Sosyalist yönelimli pazar ekonomisinin geliştirilmesinde, hukuka dayalı bir devlet ve, demokratik bir toplum oluşturulmasında, dünya ekonomisiyle bütünleşmede inisiyatif alma konularında Parti'nin önderlik rolüyle ilgili düşünceler adım adım geliştirildi ve zenginleştirildi.

Marksizm-Leninizm ve Ho Chi Minh Düşüncesi'nin Parti düşüncemizin temeli ve devrimci faaliyetlerimizin yönlendiricisi olduğunu yeniden vurgulamak gerekiyor. Marksizm-Leninizm'in hangi önermelerinin doğru olduklarının bugüne kadar kanıtlandığını, geçmişte doğru olsalar da bugün değiştirilmesi, tamamlanması ve yeni tarihsel koşullara uygun biçimde geliştirilmesi gereken düşüncelerin hangileri olduğunu; Karl Marx, F. Engels ve V. I. Lenin tarafından, hangi önermelerinin kendi zamanlarında, kendileri tarafından dahi yetersiz ya da yanlış bulunduklarını; yabancı modelleri otomatik olarak uygulamamız ya da kendi araştırma eksiklerimiz nedeniyle yanlış biçimde ya da yetersiz olarak algıladığımız önermelerin neler olduklarını bugün artık daha iyi anlamaya başlamış bulunuyoruz.

Barışçıl biçimde sosyalist yönelimli bir pazar ekonomisinin kurulması, dünyadaki mevcut karmaşık gelişmelerle baş etmek ve dünyayla bütünleşmek için kapıları dışa açma sürecinde iktidarda bulunan komünist partisinin inşası görevinin özel önemi, çok daha açık biçimde ve derinlikli olarak kavranmış durumda. Vietnam Komünist Partisi'ne göre, tüm devrimci dava bakımından yaşamsal önemde görevleri bulunan Parti'nin inşası, Parti'nin yenilenmesi, kendisini yeniden örgütlemesi ve tüm bunlar Parti'nin varlığının ve gelişmesinin yasası olarak ele alınmalıdır. Parti inşasının içeriği konusunda Parti'nin devrimci ve bilimsel yapısının korunmasına, politik, ideolojik, örgütsel ve diğer bakımlardan güçlü ve gelişkin bir iç demokrasinin olduğu bir Parti'nin inşasının, önderlik tarzının ve çalışma yöntemlerinin geliştirilmesinin önemi sürekli olarak vurgulanmaktadır.

Nitekim dünyadaki ve ülke içindeki karmaşık değişikliklere rağmen Vietnam Komünist Partisi, sağlam duruşunu bozmuyor. Parti, politik yeteneklerini ve kararlılığını olduğu kadar devrimci ve bilimsel yapısını da korumaya devam ediyor. Parti, Vietnam'ın devrimci davasını sürdürmeye, sağlanan birçok büyük ve önemli başarıyla birlikte doimo'i'yi uygulamada Vietnam halkına önderlik etmeye, ulusal bağımsızlık ve sosyalizm hedefini izlemeye devam ediyor. Parti'nin teorik ve politik çalışmasında birçok yenilenme de söz konusu. Bu yenilikler doimo'i davasının ana meseleleriyle ilgili olarak ortaya çıkan düşünceleri birleştiren, yenilikçi düşüncelerin ve kavramların gelişmesinde pay sahibi olan, Parti'nin yönlendirici çizgisini savunan ve bununla birlikte "çoğulculuk, çok-partili sisteme geçilmesi" gibi hatalı aşırı liberal talepleri eleştiren katkılardır. Kadrolar ve örgütsel çalışmalarda da birçok yenilenme söz konusudur. Politik görevlerin etkin biçimde yerine getirilmesi, uzman idarecilik yeteneklerinin ve meziyetlerin değerlendirilmesinin temeli olarak ele alınmaktadır. Görevlilerin çalışmalarının düzenlenmesi, şimdiki yeni çalışma ihtiyaçları

temelinde geliştirilmiştir. Ulusal sanayileşme ve modernleşme yeni bir personel ve kadro stratejisi oluşturuldu ve uygulanmaya başlandı. Parti örgütlerinin güçlendirilmesi ve Parti üyelerinin saflarının sıklaştırılması için de çok yoğun çabalar harcandı. Parti, önderlik konusunda gelişmeler kaydetti. Karar alma ve alınan kararların uygulanma mekanizmaları reformdan geçirildi.

VII. Sonuçlar

Kanımca 20 yıllık doimoi'den sonra Vietnam, sosyalizmin inşası ve ülke savunması konularında çok büyük tarihsel başarılar elde edebilmiştir. Bu 20 yıllık sürede Vietnam'da esaslı ve çok kapsamlı değişiklikler oldu. 1970'lerin sonlarında ortaya çıkan sosyo-ekonomik kriz durduruldu; sanayileşme ve modernleşme hız kazandı ve ülke ekonomisi hızla büyümeye başladı; halkın yaşam koşulları oldukça iyileşti; politik sistem ve Parti önderliğinde bütün halkın birliği güçlendirildi, halkın mevcut rejime güveni daha da arttı; ülkenin genel ulusal olarak gücü de gittikçe arttı; Vietnam'ın dünyadaki konumu ve saygınlığı özellikle gelişmekte olan ülkeler arasında sürekli olarak yükseldi.

428

Bu büyük başarılar Vietnam Komünist Partisi'nin yenilenme çizgisinin doğru ve yaratıcı olduğunu; Vietnam'daizlenen sosyalizm yolunun ülke gerçeklerine daha da uygun olduğunu gösteriyor. 20 yıldır sürdürülen **Doimoi** sürecinin deneylerinden çıkan en önemli sonuç budur. Vietnam Partisi ve Hükümeti giderek daha fazla deneyim kazanıyor; sosyalizm kavrayışı ve onu başarıya ulaştırmanın yolu daha da netlik kazanıyor. Sosyalizmin nasıl inşa edilebileceği konusundaki teorik düşünme sistemi ve Vietnam sosyalizminin yolu temel olarak biçimlenmiş durumda. Bu teorik düşün sistemi Marksizm-Leninizm ve Ho Chi Minh Düşüncesi'nin dünya görüşünün sosyalizm üzerine düşüncelerinin zenginleştirilmesi ve geliştirilmesinden başka bir şey değildir aynı zamanda Partinin

Marksist çizgisinin bilimsel temellerinin tanımlanmasından başka bir şey değildir. 9. Ulusal Kongre’de Vietnam Komünist Partisi’nin 20. yüzyılda Partinin önderliğinde Vietnam halkının gerçekleştirdiği üç büyük başarıdan²¹ birisi olarak **Doimoi** davasında elde edilen başarıları savunması doğal bir sonuçtur.

Yine de üstesinden gelinmesi gereken birçok zayıflık ve yetersizlik hâlâ bulunmaktadır. Özellikle sosyalist yönelimli bir pazar ekonomisinin geliştirilmesi, ulusal sanayileşme ve modernleşmenin gerçekleştirilmesi için gerekli politika, mekanizma, düzenleme, model gibi özgül konularla ilgili kavrayış ve kararlar konusunda birçok teorik sorun henüz tam olarak açıklığa kavuşturulamamıştır. Kalkınmanın niteliği ile büyüme oranı arasında, sürdürülebilir gelişme ile hızlı büyüme arasında, politik sistemin yenilenmesi ile ekonomik reform arasında, istikrar ilereform arasında, bağımsızlık ve egemenlik ile ve uluslararası bütünleşme çabası arasında... tüm bu konularda henüz yeterli kavrayış ve uygun kararlar henüz tam olarak oluşmuş değil. Ekonomimizin gelişmesi henüz onun yeterlilik ve taleplerini karşılayacak düzeyden uzak, ekonominin rekabet gücü yeterli değil ve hem dünyanın geneli hem de bölgedeki diğer ülkelerin gerisinde kalma tehlikesinden tam olarak kurtulamamış bulunuyoruz. Ülkenin birçok acil toplumsal ve kültürel konusu ancak adım adım tedricen çözülüyor. Bazı Parti üyelerinin yaşam biçiminde, ahlâki duruşlarında ve genel olarak politik düşüncede hâlâ ciddi bürokratizm ve yozlaşmalar görülebiliyor. Özellikle ülkenin dağlık ve çok uzak bölgelerindeki halkın büyük kısmının yaşam koşullarındaki zorluklar devam ediyor.

21 Üç büyük başarı şunlardır: 1945’deki Ağustos Devrimi ve ilk Vietnam Demokratik Cumhuriyeti’nin kurulması; Büyük direnme savaşının zaferiyle ülkenin tümünün özgürleştirilmesi ve savunulması; 1980’lerle birlikte ülkenin reformlarla yenilenmeye başlanması ve adım adım ülkenin sosyalizme doğru ilerletilmesi çabaları.

Politik sistemin işleyişi ve Parti liderliğinin çalışma biçimleri oldukça yavaş yenileniyor. Devlet yönetimi, yeterince verimli çalışmıyor. Parti ile halk arasındaki ilişkiler bir ölçüde gevşemiş durumda. Parti içindeki ve toplumdaki demokrasi, yeterince gelişmiş değil.

Son 20 yıllık doimoi davasının eksiklik ve yetersizliklerinin yanı sıra sağlanan başarılarla göz atıldığında doimoi'nin hem uygulamada hem de teoride büyük ve son derece derinlikli bir devrimci dava olduğu anlaşıyor. Doimoi, bütün Parti'nin, halkın ve toplumun davasıdır. Doimoi, yeni ile eski arasındaki mücadeledir; birçok durumda Doimoi çok zor ilerliyor. Kanımca, Vietnam Komünist Partisi'nin kazandığı başarıların temelinde çeşitli etkenler bulunmaktadır: Parti, bu yenilenmeyi uygulamakta çok kararlı davranarak, içinde bulunulan tarihsel durumu gerçekçi biçimde değerlendirerek hatalarını kabul etmeyi bilmiştir. Eski tarz düşünme biçiminden ve uygun olmayan yöntemlerden vazgeçerek, halkın yaratıcı çalışmasını ve halkın inisiyatif almasını teşvik etme yolunu seçebilmiştir. Teorik tezlerin gerçekleri ile gerçekliğin birleştirilmesini başarıyla yürütmek kaçınılmaz hale gelmişti, muhafazakâr ve dogmatik düşünüş tarzının üstesinden gelmek için kararlılıkla mücadele edilmesi gerekli olmuştu. Parti, aynı zamanda aşırılığa düşmemeye ve aceleci davranmamaya çabalayarak yeni tipte bir iradeciliğe düşmekten sakındı. Parti'nin oluşturduğu yenilenme çizgisi, bütün halkın desteğini seferber edecek biçimde oluşmuş bağımsız, kendine güvenen ve yaratıcı bir çizgiydi.

Ülkede ve dünyadaki beklenmedik ve karmaşık gelişmeler ışığında Vietnam'daki devrimci davanın önüne yeni sorunlar ve yeni gereksinimler çıkabilecek olsa da gelecek dönemde Vietnam'ın birçok avantajı olacaktır. Vietnam Komünist Partisi, temel görevlerimizi doimoi sürecini kapsamlı bir biçimde ilerletmek, sosyalizme doğru ülkenin güçlü ve sürdürülebilir gelişmesini sürdürmek olarak belirlemiştir. Bu süreçte Doimoi bizim itici gücümüz, politik istikrar bunun önkoşulu,

hızlı ve sürdürülebilir gelişme ise hedefimizdir. Gelecek dönemde Vietnam'daki doimoı davasının geliştirilmesiyle ilgili genel davranış taktik ilkeler şunlardır: ortaya çıkan fırsatların yaratılması ve değerlendirilmesi, engellerin aşılması, tehlikelerin kontrol altında tutulması, ülke içindeki ve dışındaki bütün kaynakların seferber edilmesi, ülkeyi azgelişmişlikten çıkararak 2020 yılında modern bir sanayileşmiş ulus haline getirmek için düşünme biçimimizde yeni itici güçlerin ve hamlelerin yaratılması.

Bu görevlerin başarıyla yerine getirilmesi için Vietnam'da sosyalizmi gerçekleştirmenin yolunun ve sosyalizmle ilgili teorik kavrayışın yenilenmesine devam edilmesi, ekonomik reform görevinin merkezi görev olduğunun ve Parti'nin inşasının en önemli konu olduğunun kavranması ve toplumun manevi temeli olarak da kültürün geliştirilmesi gerekiyor. Aynı zamanda politik sistemin işleyiş biçiminin de politik istikrar ve temel sosyalist ilkelerin korunması temelinde yenilenmesi gerekiyor. Bütün ülke, yüksek ve istikrarlı bir büyüme oranı elde etmek ve ulusal ekonominin nitelik, verimlilik ve rekabet gücünün büyük bir gelişme sağlaması için gayret göstermek; ulusal modernleşme ve sanayileşmeye hız vermek, sosyalist yönelimli pazar ekonomisiyle ilgili kapsamlı düzenlemeleri tamamlamak; bilim ve teknolojiyi, eğitim ve öğretimi geliştirmek; insan kaynaklarını ve niteliğini geliştirmek; ekonomik büyümenin kültür, toplumsal adalet ve her alanda gelişmeyle el ele yürümesini sağlamak; bağımsızlık, egemenlik ve ülkenin toprak bütünlüğünü savunmak için kararlı olmak zorundadır.

Dünya Sosyalist ve Komünist Akımının Tarihi I

Biz yalnızca, tek bir bilim, tarih bilimini tanıyoruz.” — Karl Marx

Yayınevimiz, Çin'in ünlü iki dünya sosyalizmi araştırmacısının uzun bir çaba sonucunda hazırlamış olduğu bu 4 Ciltlik eseri okuyuculara sunmaktadır. Türkiye'de bu kapsamda bir eser ilk kez yayınlanmaktadır. Eserin 1. Cildi, özellikle Marx ve Engels tarafından 1848 yılından itibaren inşa edilmiş olan bilimsel sosyalist akımın tarihini incelemektedir. Bununla birlikte kitapta dünya sosyalist akımının önemli bir bileşeni olan sosyal demokrat sosyalist akımın tarihsel süreci de ele alınmıştır. Bilimsel sosyalist akımın ilk deneyi 1847'de kurulan (Uluslararası) Komünistler Birliği olmuştur.

Giderek derinleşen sosyalist pratik içinde, 1864'te 1.Enternasyonal, 1889'da 2.Enternasyonal ve 1919'da 3.Enternasyonal (Komünist Enternasyonal) kurulmuştur. Ulusal düzeyde kurulan ilk sosyalist parti ise 1869 yılında Almanya'da yola çıkmıştı. Yazarlar, bilimsel sosyalist akımın inişli çıkışlı tarihinin tüm kıvrımlarını: Paris Komünü, Ekim Devrimi, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşası süreci, Sovyet modeli olarak anılan sosyalist kuruluş tarzının pratik içinde karşılaşmış olduğu problemler, komünist partilerin dünyadaki diğer ülkelerde başardığı devrimler, tüm uluslararası sosyalist örgütlenmeler, 1960 ve 70'li yıllara damgasını vuran ve hatta bir jeostratejik çatışmaya dönüşen Çin-Sovyet Partilerinin anlaşmazlığı ve komünist partilerin iktidarda olduğu sosyalist ülkelerin son 30 yıl içinde girişmiş olduğu reform çabalarını ayrı başlıklar halinde eleştirel bir gözle ve dersler çıkarmaya çalışan bir çaba içinde sunmaktadırlar. Böylece elinizdeki kitap dünya sosyalist akımının tarihini incelemek ve sosyalizmin günümüz dünyasındaki konumunu yeniden düşünmek bakımından oldukça dolgun veri ve materyaller sunmaktadır.

Canut